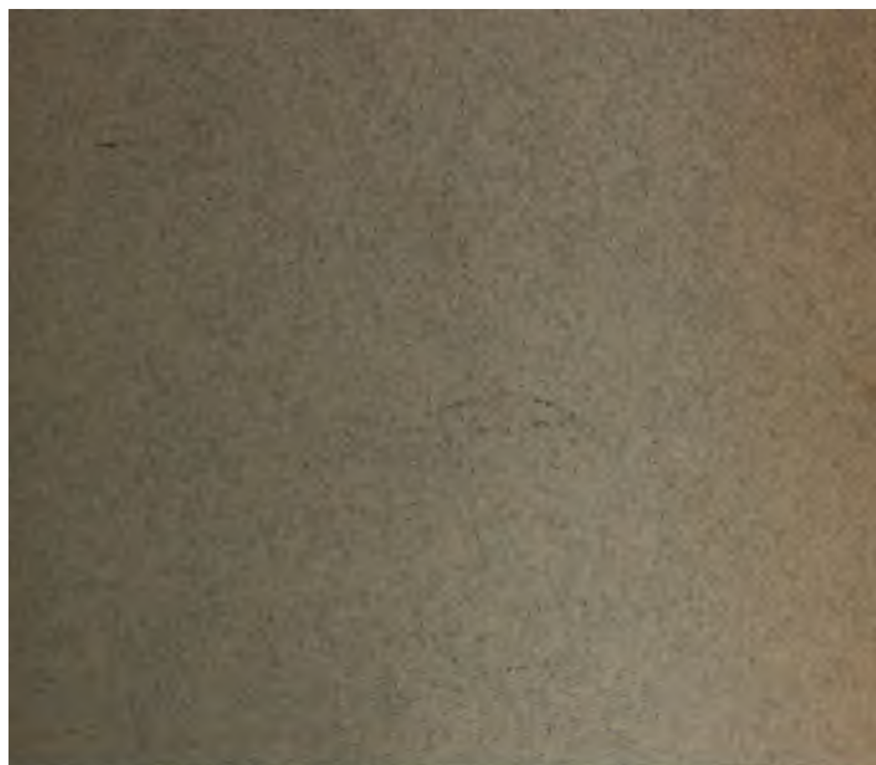

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

[redacted]

[redacted]

KARLA HAVLÍČKA

BOROVSKÉHO

POLITICKÉ SPISY.

K VYDÁNÍ UPRAVIL

DR. ZDENĚK V. TOBOLKA.

DÍL III.

»SLOVAN« 1850—1851. — EPIŠTOLY KUTNOHORSKÉ 1851. — REJSTŘÍK. — PŘÍLOHY.

ČÁST I.

V PRAZE.

NÁKLADEM JANA LAICHTERA NA KRÁL. VINOHRADECH.

1902.

[redacted]

Knihtiskárna Dr. Ed. Grégr a Syn v Praze.

OBSAH.

[redacted]

OPRAVY.

Str. 57. 1. řádek nahoře. Místo: Naše zemská ústava čti Sliby a obležení.

Str. 237. 1 řádek dole. Místo »svazku« čti »dílu«.

Str. 240. 7. řádek nahoře. Před slova: »Známá věc jest...« přijde na okraji: »Epištoly 75—76.«

Str. 255. 1 řádek nahoře. Místo »Vládním novinám« čti »Spor náš s Vídenským Denníkem.«

Str. 454. 4 řádek dole. Místo 1409 čti 409.

Str. 818. 9 řádek s hora vynech slova: »první odstavec kapitoly dvacáté čtvrté«.

OBSAH.

Strana

PŘÍLOHY.

SNÍMKY

1. PRAŽSKÝCH NOVIN (z 1. 1. 1849 čís. 1.) ve velikosti 1 : 2.
2. NÁRODNÍCH NOVIN (z 9. 1. 1849 čís. 7.) ve velikosti 1 : 3.
3. SLOVANA (z 26. III. 1851 čís. 19.) ve velikosti 1 : 5.

PŘÍLOHY.

SNÍMKY

a) PRAŽSKÝCH NOVIN (z 1. I. 1846 čís. 1.) ve velikosti 1 : 2.

b) NÁRODNÍCH NOVIN (z 9./I. 1849 čís. 7.) ve velikosti 1 : 3.

c) SLOVANA (z 26./III. 1851 čís. 19.) ve velikosti 4 : 5.

Zahraničné zprawy.

W Anglicanech.

Welíké nyní panuje mezi wšemi stranami kwašení a pohybowání, a pochybnosti není, že se důležitých proměn w zpráwě zemské dočkáme. Jde tu hlawně o wyzdwižení škodných **zákonů obilních**, pro které již tak dáwno je neswornost w zemi. Jedná se silně o swržení dosawádního ministerstwa, pan **Peel** sám se sebe úřad prwního ministra složil, nemoha se s ostatními ministry shodnouti, a wyjádřil se, že si bez pomoci lorda **Johna Rosella**, hlawy Whig-ské strany, zpráwu zemskou wésti netroufá. Panowala weliká nejistota, jaké ministerstwo se sestawí, zároweň s nadějí, že se oba pánowé **Peel** a **Russell** spolčí a společně nějaké ministerstwo swedou.

Na to nowiny od 19. Pros. prohlásily, že **Russel** přejmul zřízení nowého ministerstwa, a rozličná byla hádání, jak wšechna místa ministrů obsazena budou. Najednou wšak hned zas 20. přišla zpráwa, že lord **Russel** w tu chwíli opět úmysl swůj změnil, a odstoupil, nemaje naděje, odolati wšelikým nynějším těžkostem w řízení. Sir R. **Peel** přejal opět hodnost prwního ministra, a twoření nowého kabinetu. — Wšude se scházejí weliké společnosti, raditi se proti zákonům obilním. Není žádné pochybnosti, že se ty zákony zruší, ale od koho, a jak, jest otázka. Královna sama jest žádosti weškerého lidu nakloněna.

Pochybuje se, že by sám p. **Peel** w stawu byl, zákony tyto, pro které je celá aristokratie, zrušiti, ačkoli chce. Staw nynějšího Anglicka, rozličného tam smýšlení, a stran, jest takowý: od revoluce roku 1688 střídaly se ustawičně o nejwyšší moc ministerskou jen dwě strany **Tories** a **Whigs**. Nyní wšak přibyly ještě tři nowé a sice: **společnost proti zákonům obilním**, jejíž hlawou jest **Richard Cobden**, fabrikanti, kupcowé a wůbec možný městský staw ji twoří, a zrušením těch zákonů, jakož i wůbec dosawádního celního zřízení, chtějí mocnost šlechty ztenčiti, a swou utužiti.

Druhá jest **radikální** řízením **Josefa Sturdgeho**; s předešlou stran celního zřízení a zákonů obilních stejně smýšlí, a wšak sama w sobě slabá jsouc, jenom sílu předešlé rozmnožuje; při wolení do parlamentu žádá, aby každý měl hlas, ostatně wždy Whigy podporuje. Třetí **chartisté**, nejwíce lid dělnický, a hlawa jejich **Feargus O'Connor**; demokrati, rádi by celou moc získali dělnickému lidu, a mnoho komunismu mezi sebou mají: při wolení do parlamentu rowněž každému aby hlas náležel wymáhají. Tato strana sice w parlamentu žádné moci nemá, za to wšak tím wíce w lidu. — Při zrušení zákonů obilních muselo by se každé straně něco po wůli učiniti.

Aristokratie a majitelowé statků ztratili by wyzdwižením těchto zákonů wšechnu swou wáhu. Zatím jen trpěliwě očekáwati musíme, co nám nejbližší zpráwy přinesou.

We Francouzích.

Wojna w Algíře udržuje se wždy ještě w stejné míře, Abdelkader wpadl opět do krajiny Orleansvill-ské, co zatím Francouzowé myslili, že se k západu obrátil. Do Toulonu přišla zpráwa, že prawý Bu-Maza již chycen, a hned na místě zastřelen jest: tím by se Francouzům, pakli to prawda, mnoho ulehčilo. —

Do Marseilli přijel 19. Prosince wyslanec císaře Marokánského Sidi-el-Ašaš, paša Tetuanský, a s welikou sláwou od důstojnictwa francouzského přijat byl. Wyslanec tento jest mladý krásný muž, wznešené postawy, w komonstwě jeho jsou představení obchodu, cel, škol, cwičeného wojska a 9 jiných důstojníků. Účel jejich jest poznati wzdělání ewropejské, a jak prospěšné následky pro Maroko, a pro záležitosti francouzské w sewerní Africe wůbec z toho pojíti mohou, patrno jest. Francouzská wláda bude je w tom předsewzetí dle možnosti podporowat. Snad by se tím konečně zprostředkowal pokoj w Algíru. Francouzskému králi přiwezl mnohé dary; drahé koně, gazely, pštrosy, drahé marokánské tkaniny, atd., 22. Pros. odjel do Paříže.

číst, psát a počítat, a aby se mohlo říci, že důkladně, to se nemůže. — Dejme tomu, že by se dítě prwní tři léta we škole ani slabikowat, ani číst neučilo.

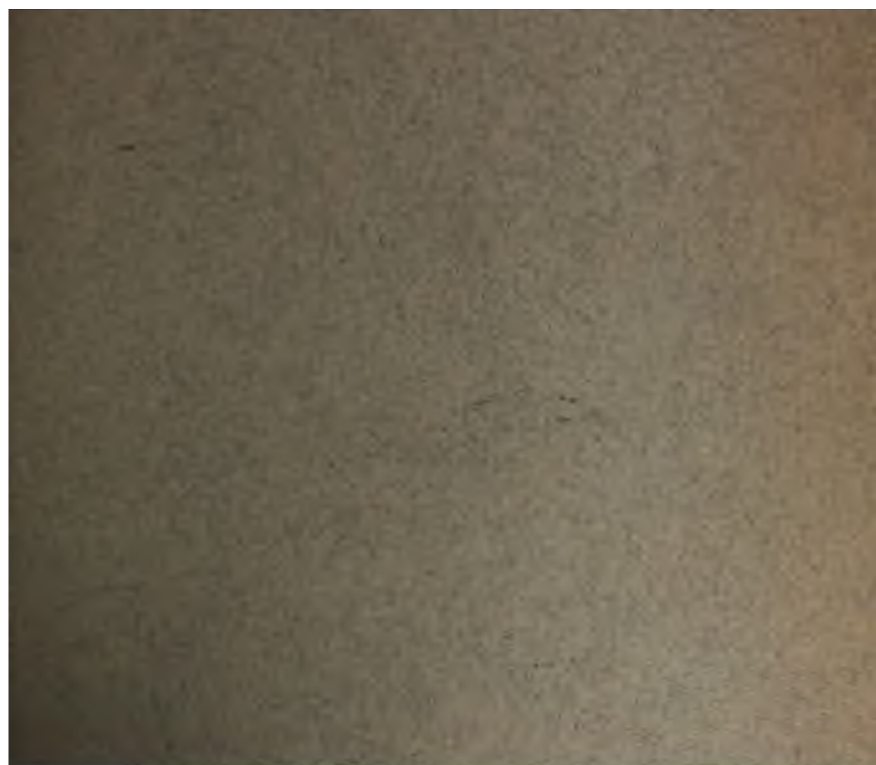
„Pro Boha! a čemu se tedy má ty tři léta učit?"

Náboženstwí — pane učiteli! — historii, přírodopisu, zeměpisu a wšemu, co pochopiti může, a co rozum otewírá, wždyť pak čtení a psaní ještě není weškerá moudrost! Dítě je zwědawé (díky Bohu za tu dobrou wlastnost!) rádo něco nowého uslyší, uwidí, nechť se mu tedy o wšeličems moudře powídá! Co si dobře představiti a pomysliti nemůže, ať se mu ukáže buď samo aneb w obrázku. Čím wíce člowěk widí a slyší, tím jest zkušenější a moudřejší: neboť nenabýwáme zkušenosti toliko stářím, nýbrž pohybowáním se we swětě. Mladý člowěk jest zkušenější a moudřejší než starý, jestli wíc widěl, slyšel a zkusil než onen. Až si již to pak člowěk slyší a widí kdekoli, třeba we škole, jenom když jsou to wěci zdrawé, prawdiwé a užitečné. Takowých tedy wěcí bych dítěti prwní tři léta powídal a ukazowal, tím bych zostřil ještě wíce jeho zwědawost, powěděl bych, že se o tom i o wíce jiném w knihách dočísti může, zbudil bych w něm napřed touhu po čtení a psaní, připrawil k tomu jeho cwičený rozum, a wsázím se, že by se pak za poslední tři léta přece ještě lépe psáti a čísti naučilo, než nyní se čest.

K tomu se učinil prwní krok zřízením **opatrowen**, kterých owšem posud jenom w skrowném počtu we wlasti máme, dobře wšak by bylo, aby se počáteční léta wšech triwiálních škol stala opatrownami. W těchto se totiž ani dle podobných, jak jsem práwě řekl, prawidel s dětmi zachází, a wzdělaný učitel triwiální školy mohl by zajisté způsob ten i we swé škole uwésti. Owšem se rozumí, že děti dle předpisů swých čísti a psáti učit nesmí; smysl wšak mé řeči byl jenom ten, že se kromě čtení a psaní mnohému jinému wyučowati má, co důležitější jest než ono. Wíce by mnohému lidému takowou radou dobře poslouženo bylo, i teď dle starého způsobu neučí jen psát a číst, a pak by dle nowého ani tomu již neučil. To by pak bylo poswícení, být učitelem! —

Wznikly za nynějších časů duch fabriční, průmyslný wzbudil též školy reální, průmyslowé, techniky, které jsou wšude přeplněny žáky. Zdá se, že celý náš čas k tomu směřuje, aby welikou mezeru w důstojnosti, která až posud mezi řemeslníkem, rolníkem s jedné, a tak nazwaným studowaným člowěkem s druhé strany panowala, wyrownal. Stawy úředníkůw, učenců důstojníků atd. tak jsou za našich časů přeplněny, tak těžká, skrowná w nich počíná býti wýživa; s druhé wšak strany fabriky, řemesla jistá tak brzy, a hojně se wyplácejí, plodiny polské w tak wysoké wždy ceně stojí, že se již brzy jedni druhým wyrownali, ba tito nad ony wywýšiti moci budou. Pořádný, **wycwičený** řemeslník brzy se již úplně i důchody i pak wážností wyrowná úředníkowi a učenci. aby se to wšak státi mohlo, hlawně dopomohou průmyslowé školy. Ony budou moci řemeslníka postawit na takowý stupeň wšeobecného wzdělání, aby se jiným stawům, pokud zapotřebí, wyrownal.

(Dokončení dále.)

425

Číslo 7. W Praze, w auterý dne 9. ledna. Rok 1849.

Národní Nowiny.

Nakladatel a wydawatel: Wojtěch H. Deym.

Odpowědný redaktor: K. Hawlíček. — Spoluredaktor: Dr. W. Gabler.

Jihoslowané.

Číslo 7. W Praze, w auterý dne 9. ledna. Rok 1849.

Národní Nowiny.

Odpowědný redaktor: K. Hawlíček. — Spoluredaktor: Dr. W. Gabler.

[illegible]

Belgičané.

[illegible]

Z PRAHY.

[illegible]

[illegible]

ŠOTEK

[illegible]

Český

SEKRETÁŘ,

[illegible]

Jan Wošadlo,

[illegible]

(3)

Jan Nep. Kropáč

[illegible]

Oznámení

[illegible]

(3)

[illegible]

W Praze dne 8. ledna 1849.

Od Spolku Slowanek.

Wřejný prodej.

[illegible]

(2)

Příspěwky pro Jihoslowany.

[illegible]

Rychlotiskem Jaroslawa Pospíšila.
Papír z díly Fr. Lorencowých spol. [illegible]

Z PRAHY.

ŠOTEK

Český
SEKRETÁŘ,

Jan Wašatko,

Jan Nep. Kropáč

Příspěvky pro Jihoslowany.

Slovan.

„Journal des Débats" o diplomatickém sporu prusko-rakouském.

Čtenáři listů těchto budou si pamatovati, že Anglicko a Francousko ze žárlivosti na rostoucí vplyv Rakouska v Němcích kabinetu Vídenskému odeslaly diplomatickou notu, ve kteréž knížeti Schwarzenbergovi oznamují, že nikdy nepřivolí k tomu aby Rakousko se všemi zeměmi svými k německé konfederaci přistoupilo, poněvadž krok tento proti smlouvě Vídenské čelí a evropejskou rovnováhu ruší. Politika tato nemá do sebe nic nového; ona jest pro Francousko a Anglicko v pravém smyslu slova tradicionalní. Jen dvě mocnosti německé jsou dle hmotné moci své s to vládu záležitosti německých v rukou držeti: Rakousko a Prusko. Kdyžby jedna z mocností těchto druhé podlehnouti měla, kdyžby buď kabinet Vídenský, buď kabinet Berlinský vlády v Němcích se zmocnil, byl by učiněn konec oné rozdrobenosti, která jest jednou z nejhlavnějších příčin politické slabosti německé říše, která ale také interesům francouské a anglické diplomacie právě vhod přichází.

V německých a rakouských listech bylo v posledních dnech nejednou vysloveno „přesvědčení," že tato snaha anglického a francouského kabinetu k žádanému cíli nepovede; byloť tvrzeno, že muž, jenž záležitosti zahraniční v Rakousích nyní řídí, přes tyto překážky k dennímu pořádku přejde a mocnáři a pánu svému nadvládu v Němcích přece pojistí. My nevíme jak daleko se tento plán ke skutečnosti přiblížil. Jest sice vůbec známo, že hlas knížete Schwarzenberga v Němcích nyní téměř rozhoduje, jeť známo, kterak pan von-Manteuffel, jemuž prušti junkrové ještě před několika týhodny barikády a revoluce vytýkali, s ultrakonservativní stranou co nejupřímněji se smířil a svému rakouskému kollegovi všade a ve všem ustupuje. Neméně známo jest ale také, že Rakousko v radě evropejských velmocí není prvním a že jsou přece jisté meze, které nynější kabinet Berlinský, ačkoli v podlízavém povolování již nesmírné pokroky učinil, překročiti se neopováží.

Nynější diplomacie evropejská nemiluje revoluci. Chraň Bůh! Ona jest vřelou zastavatelkyní tak nazvaného „pořádku a pokoje." Ona naproti tomu ale také nepřipustí, aby poměry evropejské byly změněny, ona nedovolí, aby bylo zvrhnuto, co předchůdcové její v Paříži a ve Vídni za onoho času byli vybudovali — evropejská rovnováha.

Na důkaz toho sdělujeme čtenářstvu svému překlad jednoho článku z Pařížských novin *„Journal des Débats,"* který pozornost Pařížského časopisectva u vysokém stupni na se obrátil a to potvrdil,

co my již ku konci předešlého roku v listech těchto jsme vyslovili, že totiž přátelství mezi Pruskem a Rakouskem není tak upřímné, jak ouřední listy obou mocností těchto světu neustále dokazují. Jeden z velmi rozšířených a obyčejně velmi dobře spravených listů zahraničních přináší mimo to i zprávu, že dotčený článek redakci „Journal des Débats“ v základních rysech od samého ministerstva záležitosti zahraničních, pana Breniera sdělen byl. Proto ta váha, již Pařížské listy naň kladou. „Journal des Débats“ praví:

„Dříve než pánové Manteuffel a Schwarzenberg se rozloučili, měli v Drážďanech dlouhou a poslední konferenci, v nížto se usjednotili o návrhu, kterak by se centralní vláda německá utvořiti mohla a relativní nesnáze stran vykonávání presidentství této vlády odstraniti nechaly. Jednalo se jen ještě o to, obdržeti potvrzení císaře rakouského a krále pruského.

Mezi tím ale; co pan von-Manteuffel v Drážďanech prospěch své vlasti a svého krále vyhledával, nebyli jeho protivníci v Berlíně nečinni. Jest známo, že tento státník musil podstoupiti tuhý a tvrdošíjný boj, aby straně pokoje, kterouž zastupuje, pojistil vítězství nad stranou války, stranou to v Prusích a jmenovitě v Berlíně velmi četnou a znamenitou, poněvadž v její čele stojí mužové mající veliký politický vplyv, ano i sami bratři královi. Pan Manteuffel shledal, že mezi tím věci značně se změnily a že plány krále byly jiné než tenkrát, když jej byl opustil.

V nepřítomnosti páně Manteufflově bylo použito všech okolností, kteréž byly s to pohyblivou mysl Fridricha Viléma pobouřiti a ctižádost a antipathie jeho zbuditi. Doba byla příznivá: Rakousko, spokojeno se svým vítězstvím ve Varšavě a ujištěné sliby v Olomouci obdrženými, propustilo částku svých vojsk domů a ustalo ve svých válečných přípravách. Malé státy, tito staří a věrní spojenci Pruska, nežádaly nic jiného než aby v Drážďanech návrhy Rakouska zavrženy byly aby se nepřivolilo k jeho plánům. Evropa se začala požadavků této mocnosti obávati. Anglicko a Francousko, kteréž nejprvé žádaly vysvětlení, vstoupily již v opposicí a neváhaly protestovati. Že Rakousko přes to všecko nepřestalo žádati, aby se svými slovanskými a italianskými zeměmi k německé konferenci přijato bylo, stalo se z příčin velmi důležitých. Nač potřebuje ale Prusko prospěch svého soka podporovati nemyslíc na svůj vlastní? Nač by se odřeklo bez náhrady výhod tak velikých? Tyto úvahy byly opravdu s to nepokojnou a pohyblivou mysl královu zastrašiti. Ony měly mimo to v očích králových velikou váhu, poněvadž ten, jenž mu je přednášel a podporoval, jemu velmi milý jest. My mluvíme o panu Radowitzovi, který jak se zdá v radě Berlinské starý vplyv svůj zase dostal, ačkoli mnozí tvrdí, že s pravými úmysly krále pruského velmi dobře známi jsou, ujišťují totiž, že pan von Radowitz nikdy upřímné opu-

štěn nebyl, že vítězosláva páně Manteufflova byla více zdánlivá, než skutečná a že propuštění pana Radowitze z kabinetu nebylo ničím jiným, než prozatimnou koncessí učiněnou cáru ruskému z pouhé dvornosti, ponévadž král slíbil, že je vezme nazpět, jak mile to bez obtíží bude moci učiniti.

Tytéž osoby tvrdí, že pan von Radowitz nepřestal nikdy býti vlastním rádcem královým; jeho myšlénkám, jeho systemu bude prý převaha dána. Dále se praví, že král Fridrich Vilém na radu pana Radowitze ministrovi Manteufflovi nařídil, aby na konferenci Drážďanské žádal ve jménu neodvislosti malých států lhůtu patnácti dnů. Tímto spůsobem chtělo Prusko přijíti s Rakouskem na dráhu protokolů, diplomatických dopisů a nekonečných vyjednávání a v pochybnost uvésti všecko, co ve Varšavě a Olomouci vyjednáno bylo. Pan Manteuffel tuto intrigu podporoval, ačkoli ji nerozuměl a může se říci, že loyalnost a dobrá víra jeho jej zavedly.

Přesvědčen, že v Drážďanech dobře pochodil, spěchal pan Manteuffel mocnáři svému předložiti návrhy, o nichž se s knížetem Schwarzenbergem byl sjednotil. Bylo mu odpověděno, že se zmýlil, že interessům pruským špatně porozuměl a návrh jeho propadl. To jest pro pana Manteuffla porážkou, spolu ale vítězstvím pana Radowitze. V Berlíně z toho měli jední radost, druzí se mrzeli. Co nás se týče, my neváháme říci, žeby nám bylo líto, kdyby pan Radowitz v čelo kabinetu Berlinského opět povolán byl. My jsme přesvědčeni, žeby opětné povolání tohoto státníka agitaci německé nový podnět dalo, žeby sotva upokojené revoluční vášně v Němcích probudilo, žeby dobrá věc pořádku v celé Evropě v nejistotu uvedena byla a žeby vítězství posledních dvou let, která nás tolik namáhání a tolik obětí stála, v nebezpečenství přišla.

Nechť vzdoruje Prusko přílišnému zmáhání se Rakouska, nechť vystupuje proti převahu majícímu vplyvu, jejž by tato mocnost v Němcích ráda provozovala, nechť žádá, aby v tomto vplyvu účastenství mělo; — na této cestě mu budeme přisvědčovati, my mu budeme dodávati mysli, my je budeme v namáhání jeho podporovati; neb Francousku záleží velmi na tom, aby Prusko po boku Rakouska bylo mocné a silné, tak jako mu záleží na tom, aby Rakousko bylo mocné a silné po boku Pruska. Užívání prostředků a volení osob není ale lhostejné, a my bychom nebyli bez nepokoje, kdyby strana revoluce, která jest spolu stranou války, vlády nad osudem Pruska zase se zmocnila. My jsme přesvědčení, že Prusko záležitosti své mnohem lépe spořádá se stranou pořádku, kteráž jest spolu stranou pokoje.

Zatím přišly do Berlína poslední návrhy Rakouska, v nichž kníže Schwarzenberg se uvoluje hlasy při nové centrální vládě o dva rozmnožiti, jenž by se měly společně rozděliti mezi malé státy. Tyto návrhy nebyly přijaty, ponévadž byly považovány za nedůstatečné.

Prusko odpovědělo; a ačkoli jedná v hluboké tajnosti, chtějí v Drážďanech předce věděti, jaká jsou jeho uzavření. Jak se tvrdí, vztahují se na dva předměty: na utvoření centrální vlády a na účastenství u vládě této.

Co se týče punktu prvního, žáda Prusko, aby počet hlasů *kurialních*, jichž Rakousko jedenáct neb třináct podává, na sedmnáct zvětšen byl; bylo by to zvětšení o šest hlasů, kteréž by byly dány státům malým. Obě mocnosti se tedy shodují v tom, že chtějí počet hlasů menších států zvětšiti; jedná se toliko o to, že Rakousko se uzavírá v mezích, kteréž snad Prusko příliš překročuje.

Co se týče punktu druhého žádá Prusko, aby mu Rakousko dalo právo vždy, když o mezinárodní práva německého spolku jednati se bude, společně s ním vyjednávati; s ním a jako ono rokovati o všech otázkách, ku kterým vykonávání práv těchto podnět dá, podpisovati s ním všecky akty a písemnosti sem patřící. Prusko tedy jinými slovy žádá ouplnou rovnost u vykonávání presidentství a právě v tom záleží celá nesnáze. Boj mezi oběma mocnostmi neměl nikdy než jeden a tentýž předmět: Každá chtěla supremacii sokyni své nejprvé odejmouti a ji pak sama obdržeti.

V přítomnosti obapolných požadavků těchto nebude Drážďanská konference ve svých poradách tak rychle moci pokračovati. Ona se odročila až k 10. Březnu, by mohla rozhodnouti organisaci oustřední vlády a hle! není ani sjednocena o počtu hlasů, z nichž tato záležeti má a o spůsobu, kterým hlasy se rozděliti mají. Nikdo neví, kdy shromáždění toto ve své práce se bude opět moci uvázati.

Druhá komise učinila ale přece jeden krok, a tento krok jest skutkem důležitým, jejž bychom byli ani neočekávali. Komisí této bylo uloženo, vzíti v uvážení otázku od krále Würtemberského povzbuzenou, jenž navrhuje, aby byl po boku nejvyšší spolkové vlády zřízen sněm zástupců veškerého národa německého. Komisse předložila právě správu svou, návrhu krále Würtembergského *příznivou* shromážděným plnomocníkům. Zpráva ta jest vypracována od pana Beusta, ministra záležitostí zahraničních v království saském. Výsledek tento dlužno beze vší pochybnosti připsati osobnímu působení krále Würtembergského, jehož dopis v politických salonech Drážďanských a Berlinských všeobecnou pozornost na se obrátil. *) Jak se praví, dotknul se dopis tento velmi blízko i krále pruského, tak sice žeby nebylo nic divného, kdyby se v otázce této i Prusko od Rakouska odloučilo a k náhledům krále Bavorského, Saského a Hanoverského přistoupilo, kteří v ohledu tomto s králem Würtembergským drží. Přece jest ale jisté, že Rakousko návrhy komisse na

*) My jsme list tento čtenářům svým sdělili.

každý pád zavrhne. Ono má již v portefeuillech svých ministrů ústavu 4. Března a na tom je prý prozatím dost.

V Berlíně byla myšlénka národního parlamentu německého od jisté strany přijatá s velikou vřelostí; a tato strana není, jak již dříve jsme pravili, nyní bez kreditu. Králi bylo praveno, že se jedná o jeho mravní vplyv na společnou vlasť, že svolání národního sněmu všecky sympathie národu probudí a že se Prusko v takovýchto otázkách nesmí nechat předhoniti od království druhého stupně.

Vídeňský dvůr sdělil před nedávném několika dvorům německým, a dvůr Drážďanský jest v tomto počtu, druhý dopis ministra záležitosti zahraničních republiky francouské proti uvedení zemí rakouských do spolku německého. Osoby, kteréž měly příležitost do písemnosti této nahlídnouti — ona jest datovaná od 23. února — chválí jednohlasně jednoduchou, pevnou a určitou řeč pana Breniera. Praví se, že skončil s jasnou, určitou a energickou protestací. My za to ministrovi gratulujeme. My nevíme, potká-li se tato protestace Francouska s onou pozorností a úctou, kterou by byla našla jindy; abychom řekli pravdu, my o tom pochybujeme; ale p. Brenier učinil svou povinnosť, pokud mu to dovolovaly nešťastné okolnosti, v nichž nyní se nachází. To bude v pádu neštěstí dostiučiněním jeho svědomí jeho útěchou."

Tolik „Journal des Débats". Hrozivý konec tohoto pojednání nepřekvapí zajisté nikoho, kdo ví, že tento list interessy domu Orleanského zastupuje a všecky nehody a strasti nynější doby nešťastné republice připisuje. Jeho ideálem jest doba Ludvíka Filipa, v kteréž dle jeho náhledů Francousko před celou Evropou úctu a vážnost mělo. Že nyní tak se neděje, tím není vinna republika, nýbrž ničemný president, jenž nešťastnou nehodou v čelo vlády se dostal.

Proslov

kterým pan Antonín Strobach, veškerých práv doktor a c. k. radní vrchního soudu zemského, co president první porotní soud v Hradci Králové dne 13. března 1851 zahájil.

Valila se bouře po vlasti. Mžikem rozdrtila liché dílo, o němž věky pracovala minulost, vyšinuvši se z koleje přirozené. Bouře minula. Ruka pracovitá s úrodné role odklidila rumy, ruka rozumná zpět pěstovati počala ve vlasti, což se zde původně, utěšeně dařilo.

Krátce vyložím Vám obraz tento.

Moc v společnosti občanské konati spravedlnosť, jest nepomíjitelné právo koruny. Bez práva toho není v společnosti občanské žádného řádu právního. A proto již praotcové naši za kníže si zvolili Přemysla, aby jim byl především soudcem spravedlivým. A več

obrátil neblahý běh času tolo svatosvaté právo koruny? V pouhá příslušenství statků zemských! V věc, s kterou se obchod vedl, která se prodávala, zastavovala, z níž se užitek bral, právě tak, jakž se béře z kusu pole, z kusu louky. A protož učinil 7. září takové neřesti konec, a 4. březen pronesl se v ústavě říšské k národům Rakouským: „Že všeliká moc soudní vychází z říše, že na budoucí časy býti nemá žádných soudů patrimonialních.“

Nemysletež, že bylo tím ve vlasti naši uvedeno cos nového, neobvyklého, nevídaného? Nikoli! Obec země České původně moc soudní kladla do rukou knížat svých. Země Česká oddělena byla na okresy soudní, na popravy. V každé popravě strměl hrad, na hradě seděl župan čili správce vojenský a politický, na hradě seděl cudař čili soudce, na hradě seděli ostatní úředníci knížecí. A ti konali spravedlnost zároveň a společně se svobodnými obyvateli popravy své. A hrozila-li pře zemi různicí, soudil ji na sněmě kníže, úředníci zemští zároveň a společně se svobodnými obyvateli vší země České. Země Česká neznala původně žádných soudů patrimonialních.

Přímo před březnem nebylo také žádné rovnosti před zákonem. Pán měl svůj zvláštní soud, sedlák měl svůj zvláštní soud, a jiní měli též své zvláštní soudy. A jakého bylo v tom rozdílu? Soud panský byl co nejskvostněji upraven, soudce panský bral skvělé platy, budoucnost jeho, budoucnost jeho rodiny byla co nejpevněji ujištěna. Soudce takový v žádné pokušení vydán nebyl. Za to však soudce sedlský třel bídu, každého dne, každé chvíle ze svého úřadu propuštěn býti mohl, jako kterýkoliv čeledín panský. A bylo-li se čemu diviti, jestliže takovýto muž, největší nouzí jsa k tomu puzen, v slabé hodině klesl. Bylo tu rovnosti před zákonem? I tomu učinil 4. březen konec, pravě:

„Všichni občané rakouští jsou sobě vespolek rovni, všichni občané rakouští sluši pod tentýž soud osobní.“

I tím ve vlasti naší nic nového, nic nevídaného uvedeno nebylo. Národ náš miloval od jakživa mír. Kde není války, tam není se strany jedné žádného pána, tam není se strany druhé žádného otroka. A protož slušel z počátku v zemi České pod tentýž soud pán právě tak jako sedlák. Ústava říšská připověděla národům rakouským, že řízení ve věcech trestních záležeti bude v ústnosti, veřejnosti, v při obžalovací a v soudech přísežných.

Nevidí se mně toho třeba, abych Vám, pánové, vykládal, v čem záleží ústnost, veřejnost, pře obžalovací. Vy jste toho svědci od 1. července minulého roku.

Dovoltež, abych před Vašima očima rozvinul obraz, kterak se před čtyrmi sty lety ve vlasti naší na soudě řídívalo. Za příklad uvedu soud zemský.

Na soudě zemském sedával král s nejvyššími úředníky zem-

skými a s kmety, totiž se soudci z lůna národa vyšlými. Soud držival se čtyrykrát za rok právě tak, jako se nyní soudové přísežných na venku drživati budou.

Vzal-li kdo čím zlým skutečně škodu na své osobě, na svém jmění: vložil na svého odpůrce útok u desk zemských, žádal totiž, aby jeho škůdce pohnán byl před soud.

Den soudu přišel. Řečník slavně zahájil soud, připovídav soudu všecku poctivost, zapovídav soudu všecku nepoctivost. Komorník, vykonavatel soudní, vyhlásil půhony; strany staly k soudu, vešly v šranky, řečník četl žaloby z desk, strany při líčily, uvádějíce své průvody a odvody. Pře líčení se skončilo. Soudcové vešli v potaz, radíce se, kterak při rozeznati mají. Když se uradili, jmenoval nejvyšší sudí zemský tři kmety, aby vynesli potaz. Když to se stalo, bylo po při.

Soud ten konal se veřejně: neboť Čechové nesoudili se, jak Viktorin Cornelius ze Všehrd praví, soudem zavřeným, nýbrž soudem otevřeným a světlým.

V obsahu tomto vidíte ústnost, veřejnost, při obžalovací: v obrazu tomto vidíte účastenství národu v konání spravedlnosti, a právě v tom leží politický význam soudu přísežných, že v rozsudcích o těžkých zločinech účastenství mají se strany jedné soudcové, od koruny k tomu zřízení, se strany druhé porotci čili soudce z lůna národu vyšlí.

Knížecí soudcové, rovnost před zákonem, ústnost, veřejnost pře obžalovací a účastenství národu v konání spravedlnosti, nejsou cizokrajná zřízení, jsou to řádové soudní, kteříž v lůně našich praotců počali, jsou to řádové domácí, duchu Českému příbuzní; pročež se kojím pevnou nadějí, že se opět ujmou v lůně našeho národu, že jim kvéte krásná a skvělá budoucnost.

Vy páni porotci, Vám propůjčil zákon čestný úřad, úřad býti soudci svých spoluobčanů. Ve Vás složil však zákon těžký úřad. Se strany jedné do ochrany své zmužile bráti máte nevinu, nechť útok se činí odkudkoli, se strany druhé nemáte tomu připouštěti, aby beztrestnost provinilců podkopávala základy společnosti občanské.

A kterak lze Vám vyhověti těmto těžkým povinnostem, které nezřídka zdánlivě ssebou potýkati se budou. Jinak ne, leč když povinnosti své plniti budete co nejsvědomitěji.

Hlavní pře líčení rozvine před očima Vašima živý obraz toho, co se obžalovanému za vinu dává. Střežtež se toho, abyste v obrazu neviděli pouze barvy skvělé, pouze barvy temné. Vy jste soudcové, a soudce nemá bez uvážení ničehož, což obžalovanému jest ku prospěchu i na ujmu seznati.

Nesuďte podle toho, kterak obraz tento Vaši mysl v prvním okamžení dojme. Zákon na Vás vyhledává, abyste všecky průvody, kteréž na obžalovaného uvedeny budou, též i všecky důvody, jimiž

se obžalovaný hájiti bude, co nejbedlivěji a co nejsvědomitěji zkoušeli, a teprv podle toho přesvědčeni, jehož nabudete, tyto důkazy takto zkoušejíce, máte vynésti svůj výrok o vině nebo nevině obžalovaného.

Také nejste k tomu zde, abyste soudili o tom, zdali trestný jest skutek, který se obžalovanému za vinu dává, neb jakýby trest obžalovaného potkati měl, bude-li nalezeno, že obžalovaný jest vinen. K tomu jsme my soudcové od koruny na to zřízeni. My se pronášet máme o zákonních následcích, kteréž obžalovaného potkají, bude-li na něm vina shledána.

Nejste sem povoláni, abyste snad konali právo milosti, abyste snad z nevčasného milosrdenství vynášeli výrok, obžalovaný že vinen není, ačkoli byste ve svém srdci přesvědčeni byli, že jest vinen.

Pánové, Vy jste k tomu zde, abyste sesoudili, zdali to pravda jest, což se obžalovanému za vinu dává, abyste výrokem svým pravdě zjednávali vítězství, nehledíce k zákonním následkům, které obžalovaného potkají, bude-li na něm vina shledána.

A jen když takto plniti budete své povinnosti, zjednáte soudu přísežných úplnou důvěru v národu, zjednáte mu krásnou a skvělou budoucnost.

Odevzdávám tedy do Vašich rukou osud soudu přísežných, tento drahý poklad života konstitučního, upřímně prose Boha, by žehnal Vašemu počínání. „Mluvil jsem!"

Dod. Red. Sdělili jsme tuto řeč výborného českého právníka nejvíce z toho ohledu, aby čtenářstvo naše opětný důkaz vidělo, kterak svobodnější zřízení a jmenovitě dobré právo v naší vlasti r. 1848 jen obnoveny jsou, poněvadž již velmi dávno před tím v obyčeji byly.

Pozorovatel politický.

H. B. Jedna z nejdůležitějších věcí, o které se nyní jedná, jest zavedení nového celního tarifu, který obmýšlí ministr *Bruck*, a dle kterého dosavádní veliká cla z mnohých cizozemských plodin a výrobků znamenitě zrušena budou. Rozumí se samo sebou, že proti tomu všemožně se opírají fabrikanti jistých zboží, která bychom až posud s mnohem větším prospěchem z cizých zemí za laciný peníz kupovati mohli. Tito páni křičí ustavičně o *„vlastenském průmyslu"* (vaterländische Industrie jak říká p. Riedl v Praze) a o nesmírné škodě pro vlast když se cla sníží zatím ale ukrývá se za toto jejich nadšení pro blaho vlasti jen zármutek nad tím že pro snížení cla veliká většina ostatních občanů přinucena nebude, špatné a drahé zboží našich *„vlasteneckých"* fabrikantů kupovati místo cizozemského dobrého a laciného zboží. Přiznávajíce se úplně k zásadám svobodného ob-

cizího a průmyslu přejeme panu ministru Brückovi vytrvalosti a štěstí na započaté dráze, jsouce přesvědčeni že pravý průmysl obstojí i při svobodném obchodu, a že všeliké nucené a nepřirozené vyvozování průmyslu domácího (jmenovitě zapovídáním přívozu cizozemského lacinějšího zboží aneb obtěžováním tohoto přívozu vysokým clem) jen několika fabrikantům užitek nese, celé zemi však a celému národu na škodu býti musí.

— Rozdráždénost některých šlechtických fabrikantů (bývalých vrchností které dílny mají) proti ministru obchodu skrze snížení cla jest tak veliká, že prý při jisté audienci u pana ministra až k vášnivosti se zapoměli. Před odjezdem J. M. C. do Terstu vyslala také tato strana zvláštní deputaci rolníků štýrských k císaři, aby vyslovila JMC. že zkáza průmyslu železího v Štýrsku byla by spolu zkázou rolnictva!! Rozumí se samo sebou, že tato deputace rolnická jenom mluvila jak jí páni šlechticové- fabrikanti naučili, neboť každý zdravý rozum nahlíží následující důvody: Nejlacinějšího železa (syrového) anglického jest cena cent 45 kr. stř. (v celku za 1 zl. 14 kr. stř. klade), i s přívozem do Terstu přijde asi na 1 zl. 44 kr. cent. Železo ku př. v Korutanech vyrobené přijde ale v Terstu na ·5 zl. stř. cent. Jest to tedy prospěch rolnictva kdyby ku. př. clo na anglické železo položilo se 4 zl. na cent, tak totiž aby anglické železo přišlo v Terstu přece dráž než korutanské?

— *„Soldatenfreund“* časopis vojenský ve Vídni vycházející velice horlí proti uniformám úředníků jmenovitě proti hvězdičkám, portám atd. zvláště prý proto, že skrze stejné známky úředníků a důstojníků poznenáhla také se duch úřednický rozšíří mezi důstojnictvem, kdežto prý přec hlavní vlastnost dobré armády musí býti duch kastovní! — Jest to věru podivné, my ze svého stanoviska neschvalovali jsme též časem svým uniformy úřednictva, a pravili jsme proto, že se duch kastovní tím mezi ouřednictvem rozšíří! A Soldatenfreund naopak se obává, že se tím duch kastovní u vojska ztratí. — Vidíme tedy nyní že přece bylo uvedení uniforem úřednických vládě na škodu, kdyby pro nic jiného jen proto, že tím uraženo jest důstojnictvo. Ostatně pracuje vláda ještě mnohými jinými spůsoby sama k tomu, aby si odcizila lásku vojska totiž důstojnictva, jmenovitě tím, že v nejnovějších časech opět veliký počet rozličných cizozemců mezi důstojnictvo přijímá, kteří majíce obyčejné protekce a známosti, velice překáží našim domácím důstojníkům v avanži.

— Také hierarchie pracuje sama na svou záhubu. U nás ku př. zápovědí užívati národního jazyka při funkcích církevních, které u lidu všude oblíbeno bylo a dle svědectví moudrých kněží všude nábožnost podporovalo, beze vší příčiny a bez patrného užitku pro sebe odcizila si mysli. Rovněž tak chová se ve Francouzích. Arcibiskup Paříž-

ský pan *Sibour* užívá všeobecné vážnosti proto, že jeví všude upřímný soucit s lidem a *pravou* nábožnost. Proto se ale vždy na něho durdí ultramontanská strana, která náboženství katolické jenom za služebnici reakce ráda považuje. Nedávno vydal arcibiskup Pařížský list ke kněžstvu, ve kterém jim připomíná, aby měli úctu před zákony, lásku k vlasti a dobročinnost k chudým. To ale nazývá biskup Charterský splašený ultramontan *nebezpečnou řečí!* On vydal proti tomuto pastýřskému listu arcibiskupa a představeného svého prudký spis. Poněvadž arcibiskup praví: „aby se všichni dobří křesťané přičinili k tomu, by nouze a bída a příliš nesmírná a bolestná nestejnost osudu mezi lidstvem přestávaly a přestati mohly nazývá jej biskup Charterský *„nebezpečným socialistou.“* Poněvadž arcibiskup pravil ke kněžstvu: *„Milujte vlasť svou!“* odpovídá mu biskup Charterský: „že prý republiku nikdo nemá milovat, poněvadž jest v ní mnoho nepřátelských stran a že tedy slova arcibiskupova neznamenají nic jiného než: Nenáviďte se a zabíjejte se vespolek!“ — Tak se jen hyzdí hierarchie ultramontanská sama před očima národů, a neměli bychom nic proti tomu, kdyby tím zároveň neodvracela srdce lidu od náboženství, neboť bohužel! lid ještě posud neumí děliti kněze a jeho osobu od víry.

— Z Vídenských časopisů dovídáme se také tu znamenitou okolnost, že tam některé noviny dostávají od vlády *zadarmo* marky, to jest jinými slovy, že je vláda zdarma rozesílá. Tak to chce tento svět: Slovana nechtěla vláda ani za obyčejné marky rozesílat, a právě nedávno se přihodilo, že nám jej ani za peníze po poště rozeslati nechtěli — a jiné časopisy rozesílají zdarma! Jak jsou tak šťastné některé časopisy: Papír nekupují, tisk mají za darmo, na poště je zdarma rozesílají, nikdy je nekonfiskují, žádný proces, pořád svatý pokoj s úřady, redaktoři a jejich pomocníci mají stálé platy, a když jejich časopis již ani žádný čísti nechce, přece se z nich ještě stanou zasloužilí hodnostníci státní. O blažený každý, kterému dala příroda *schopnosti* k takovému redaktorství! A co se za všechnu tu dobrotu žádá od takového redaktora? Pravá maličkosť, tak říka nic: jen aby psal dle svého přesvědčení; a však musí míti *to přesvědčení,* že všechno dobré jest, co se od vlády děje! —

— Nedávno jsme čtli zprávu, že nyní vykupování od služby vojenské za ustanovenou taxu beze všelikého obmezení díti se má. Divili jsme se tak určitému, tak nepřekrutitelnému nařízení, ale nedivili jsme se dlouho, neboť brzy na to naše milá Öster. Corresp. nám oznámila *„rozumí prý se samo sebou že s výminkou těch, kteří úředně se odvedou aneb před odvodem uprchli.“* Vždyť jsme si hned pomyslili, že si naše *konstituční právní* vláda nenechá z ruky padnout příležitost trestati odváděním za sprosté vojáky takové lidi kterým se dle zákonu nedá lehce trest nějaký usouditi!

Již dříve jsme slyšeli z dobrého pramene, že se má v Čechách nějaká veliká změna státi v politické administraci. Nyní čteme, že prý krajské vlády mají všechny sídleti v Praze a státi se jednotlivými oddíly náměstnictví. Ačkoli sice nemůžeme takové zprávě dobře věřiti, poněvadž by poukazovala na to, že vláda sama upouští od zamýšleného departementalního rozdělení říše, a že chce více ještě upustiti od své centralisace: přece alespoň tolik jest jisto, že nějakých velkých změn báti neb naditi se máme.

— Augsburské noviny nám přinášejí velmi zajímavé zprávy o jisté straně v Čechách, která se snaží nápodobniti stranu pruskou známou pod jménem „Kreuzzeitungspartei,“ a kterou bychom mohlí nejvhodněji po česku *„kobilkářskou“* poznamenati. Vůdcem neb vlastně předříkávačem této strany u nás jest známý hrabě Wurmbrand, který ještě pořád straší robotou. Chtějí prý se spojiti s jedním oddělením starokonservativních Maďarů a namáhají se všemožně o zřízení zvláštních novin neboť Lloyd, Vídenský Denník atd. zdají se jim ještě příliš radikalní. Ve Vídni chtěli Oesterr. Correspondentu, na kterého nyní vláda bezpochyby přestala nakládat, pro sebe získati, nepodařilo se ale, také panu Warrensovi, nynějšímu redaktoru Lloyda činili návrhy, aby redakci jejich novin přijal, posud ale bez prospěchu.

— Nedorozumění a kyselosti mezi vojskem a ouřednictvem strany uniforem vypukly ve Vlaších zcela na jevo. Nynější vojenský vladař císařský v Lombardsku F. Z. M. Gyulai vydal cirkulář, aby se úřednictvo tamější přísně drželo v mezích předpisů uniformních, a aby každý kdo by je nezachoval z veřejných místností odstraněn byl, což velice popudilo úřednictvo. Tam totiž zaveden byl obyčej u úředníků místo kordů šavle nositi a sice s třapcemi jako důstojníci, leč že vždy připletena byla nitka barvy onoho ministerstva do kterého náleželi. Tito třapcové nejvíce zbudili žehravost důstojníků vojenských.

— Mnohem rozumnější spis, nežli poděkovací adresa za udržení pokoje podpisuje se nyní v Tyrolsku. jest to žádost o svolání zemského sněmu. Tato žádost jest sice krátká, jen několik řádků obsahující, ale smysl velmi jádrný, totiž aby J. M. C. podle §. 21 oktrojované ústavy svolati ráčil sněm zemský, ponevadž všechny potřebné výminky k tomu jsou již vyplněny!

— Adam Potocki, hrabě polský, koupil nedávno dvůr blíže Krakova s tím úmyslem, aby tam zřídil hospodářskou školu pro Poláky. Tento bohatý Polák vůbec při každé příležitosti pečliv jest posloužiti své vlasti. *„Czas“* jediné to polské neodvislé noviny v Rakousích vycházejí jeho nákladem a jistě s nemalými obětmi, a každý musí jim důkladnost přiznati. Jak často jsme si již vzpomínali na tohoto Potockého, kdykoli jsme slyšeli něco o nespokojenosti zdejší šlechty, která si tak ráda stěžuje na nedostatek úcty a vážnosti v

národu, a přece nikde nic nečiní, co by jí tuto vážnost, tuto lásku získati mohlo. Těch několik našich českých pánů, kteří svého rodu se neodřekli a při příležitosti rádi podporují počínání ke zvelebení vlasti a národu směřující z hojnosti statků svých, kdož si jich neváží? Nejsouli jejich jména známa a oblíbena po celé zemi? Když ale bohatý český pán, o němž se ví že tisíce tisíců do roka na marnosti vyhází, vystupuje naschvál ze všech vlasteneckých společností, do kterých ročně po několika zlatých přispíval, a pak chce aby vážen a milován byl, aby šlechta ctěna byla, kterak se to dohromady srovnává? Tak mnoho šlechticů vystoupilo naschvál ze společnosti Českého Museum, snad proto Museum zahyne? — Nezahyne ale vážnost šlechty zahyne!

— Jakožto zajímavou zprávu slyšeli jsme z velmi hodnověrného pramene, že pan ministr *Bach* viděn jest ruku v ruce chodící na dvorních bálech se známým panem *Babarczym*. Kdo ví jak urážlivým a opovržlivým způsobem se pan Babarczy ve známém spisu svém proti p. Bachovi vyjádřil, musí obdivovati smířlivost našeho pana ministra vnitřních záležitostí.

Rakouské politické zprávy.

— JMCísař vyjel dne 21. t. m. z Vídně po železnici do Terstu. Spolu s císařem jel bratr jeho, arcikníže Ferdinand Max, jenž se hodlá dokonale oddati námořnictví.

— Mnoho hluku nadělala o sobě za svého času uherská společnost obchodu (Magyar kereskedelmi társaság). Zakladatelé této společnosti měli ovšem upřímný vlastenecký úmysl, chtíce Uhry udělati středištěm světového obchodu. Avšak bylit to téměř jen sami šlechtici, kteří byli ke všemu jinému způsobilejší nežli k zvelebování obchodu. Dílem tedy nedospělosti jejich podniků, dílem zpronevěřením se hlavního ředitele, P. von Szabó, jenž pokladnici společnosti o 24,000 zl. stř. okradl, dílem nepříznivými okolnostmi následujících let (r. 1848, 49, 50) sklesla společnost tak nízko, že fond její nyní neobnáší přes 250,000 zl. stř., a že se až po nejnovější dni praničeho o její činnosti i osudu neproslýchalo. Teprv v tomto měsíci dne 15. měla společnost zase po dlouhém čase valnou schůzku, v které se měl osud její rozhodnouti. Místo 400 oudů sešlo se jich však jenom okolo 50, a podle stanov je třeba, aby tři čtvrtiny oudů společnosti žádaly její rozvázání. Větší díl oněch 50 oudů byl pro rozpadnutí se společnosti, avšak za příčinou onoho §. stanovního uzavřelo se, aby výbor po roce udělal návrh o tom, co by bylo nejradnějšího. — Vůbec vidíme, že se všem větším podnikům maďarským neblaze dařilo, poněvadž jich podnikatelé nehověli povolnosti času, nýbrž všechno

přenáhleli. — V Pešti zemřel dne 17. března hrabě Jan Bethlen, c. kr. komorník. Vesselényi, Kemény, Bethlen, všichni ti pocházeli ze Sedmihradska, a všichni tři umřeli v Buda-Pešti.

— I ve Lvově je zvláštní židovské město. Tu pak onehdy dva židé, kupci, z této čtvrtě přestěhovali do města mezi křesťany i otevřeli tam své krámy. To zavdalo v obecní raddě lvovské příčinu k bouřlivým hlučným debatám, a teprv druhého dne obdrželi oni dva židé povolení, že smějí ve městě po tři měsíce ostati, pokud totiž své již nakoupené zboží nevyprodají.

— „Czas“ nově přinesl některé zprávy o polské emigraci. Se strany vlády francouské zakoušejí emigranti polští neustálé pronásledování, i nemine týhodne, kdeby některého nebo několik Poláků nepotkalo vypozézení z Francouz. Dobře poučené osoby připisují to systematické pronásledování jakému starému záští presidenta k Polákům protože žádný z nich nepodporoval jeho známé avanturnické snahy za času Ludvíka Filipa. — Také sardinská vláda vyhověla mocnostem naléhajícím, aby se Poláci z vojska odstranili, ale platí jim poloviční žold. V španělském vojsku slouží málo Poláků. Naproti tomu král Leopold posud statečně odolal všelikým žádáním, aby důstojníky polské z vojska belgického vzdálil. General Kraszevski již od několika let je komandantem jedné jízdecké brigady.

Zahraniční zprávy.

Anglicko. Římská hierarchie nejvíce možněla ale nejvíce sobě také pohoršovala svými partikami. Mámeť toho nově dva příklady v Anglicku, které jí zajisté budou více škodili, nežli protipapežské zákony Russellovy. V obou pádech jde pře o dědictví. První proces jest Metairie versus Wiseman. Jistý francouský emigrant a učitel řeči, Carré, jenž sobě svou pilností a lokomostí nemalé jmění nabyl, byl na smrtelné posteli od katolického kněze, jménem Holdstocka, tolik přemlouván, aby své jmění církvi odkázal, až nebožtík po dlouhém odpírání a teprv v pominulosti smyslů předloženou písemnost podepsal; kněz však jak mile měl dokument podepsaný ihned běžel pryč a nechal Carrého bez posledních svátostí. Metairie, nějaké příbuzensto Carré-ho, vede nyní při o toto dědictví. Kardinala Wisemanna jméno jest zapleteno v procesu co depositáře všech odkazů v prospěch kat. církve. — Druhá partika stala se ve vyšších vrstvách. Teprv 19letá lady Augusta Talbotova, dědička ohromného jmění, měla se rozličným nastrojením státi jeptiškou, aby pak celé jmění její klášteru připadlo. Její nevlastní otec nyní se za ni ujímá ve veřejném procesu.

Francousko. Ministr práv oznámil, že požádal státní radu, aby odročila rokování o zákonu strany odpovědnosti presidenta republiky a ministrů tak dlouho, pokudby se vláda na něčem neustanovila. To spůsobilo v sněmu nemalé podivení i nastává strany toho dotaz k ministrům. — Proti odsazení. profes. Micheleta stala se od studujících dne 20. března nová demonstrace. Někteří se totiž shromáždili na náměstí Pantheonském, odkud táhli k prof. Micheletovi, jemuž chtěli odevzdati adresu, jiní zase šli ku Quinetovi, žádajíce jej, aby se přičinil, by Michelet znova dosazen byl za profesora. Policie dala několik osob zatknouti. — Osoby v Marsilii pro nepokoje, které se ve výroční den republiky udály, zatknuté, byly od soudu naprosto propuštěny. Žandarmové, kteří při soudním řízení za příčinu zatknutí udávali jich „anarchické" volání: ať žije republika! dostali od presidenta soudu za takové vyjádření notnou důtku. Oni sebe omlouvali inštrukcemi, jež od svých představených obdrželi. — Toulonská obecní radda která se opětně hrubě po republikánsku osvědčila, byla na rozkaz vlády rozpuštěna. — Arcibiskup Pařížský pohnal biskupa Chartres-ského před provincialní duchovenský soud, poněvadž vydal pastýřský list, který osvědčuje pravě opáčné smýšlení nežli pastýřský list ctihodného arcibiskupa, jenž své kněze napomíná, aby se od vší politiky vzdalovali a žádné straně za nástroj nesloužili. — V Strasburské posádce událo se za poslední doby mnoho samovražd. General divisie Magnan vydal vzhledem na to denní rozkaz, v němž mezi jiným praví: „Připomíná se vojákům, že jich život nenáleží jim, nýbrž jich vlasti, a že jim nikoli nepřísluší se svým životem o své ujmě naložiti."

Sev. Amerika. V obou sněmovnách sev. států amerických bylo velikou většinou hlasů uzavřeno, aby byl president ihned vyzván, by některou z amerikánských válečních lodí na moři středozemním nařídil k přepravení *Košuta* a jeho společníků do Ameriky.

Turecko. Povstání v bosenské Krajině ještě posud nenstálo ano nabylo nové pružnosti. Celá nahie Banjalucká přidala se k povstání. U Jaicy svedla se dne 12. t. m. bitva. Město Jaica leží u ousti řeky Plivy do Verbače. Tam se nacházely velké zásoby potrav a střeliva. Několik set Arnautů, kteří toto důležité město hájiti měli, ponechali ho povstalcům, načež Omer aga Hasanagin s 3500 povstalci ku Skopii pokročil, zanechav Kapiče se 600 m. v Jaice. Na ostatek ukázalo se císařské vojsko blíž města. Mezi Plivou a Verbačem před městem přišlo to k bitvě, která 4 hodiny trvala. Povstalci postoupili do města ztrátou 40 mužů, anižby od císařského vojska pronásledovaní byli. Amer aga Hasanagin dostav o bitvě zprávu, obrátil své vojsko ihned k Jaice. Totéž učinil Ale Kedič, který v Banjaluce byl. Ale Kedič počíná si jakoby byl panovník, dosazuje ouředníky, rozesílá rozkazy k povstání, jakož jmenovitě do Bihače vzkázal, aby oby-

vstelstvo zbraní se chopilo a prosmyky hor u Unače obsadilo. Potvrzuje se totiž, že Omer-paša přes Livno k Bihači táhne.

Na Rhodoském ostrově povstalo dne 28. února strašlivé zemětřesení, které ohromných škod nadělalo. V městě Rhodosu sesulo se mnoho stavení, taktéž v Makrách. Město Levissi, ježto mělo okolo 1500 domů, docela se zpropadlo, při čemž as 600 lidí zahynulo. Nad jednou vsí u prostřed ostrova sklopilo otřesení dva sousední vrchy k sobě tak, že se nyní jako most nad vsí klenou. V Makrách je povrch země namnoze protrhaný, a z těchto průtrží vystupují dušné páry. Mnoho pramenišť a potoků docela zmizelo, ale za to vyskytly se nové na jiných místech. Otřásání země pociťovalo se ještě dne 5. března. Kde kde mohl, utekl se na lodě v přístavech stojící.

Domácí zprávy.

Na svůj rekurs strany zabaveného 16. svazku Slovana obdržela redakce následující rozhodnutí:

No. 752 Stf.

Cís. k. krajinský soud druhé stolice dne 22. t. m. v soukromém sezení po vyslyšení cís. k. státního zástupnictví rozhodl, že se stížnost pana Karla Havlíčka dne 20. t. m. čís. 728 tr. proti rozhodnutí cís. k. okresního sborového soudu od 18. t. m. čís. 698 strany zabavení 16. čísla časopisu „Slovan“ a soudního stíhání pana Karla Havlíčka pro přestupek tiskový podána, z příčin v rozhodnutí soudu první stolice uvedených zavrhuje.

O tom se panu Karlovi Havlíčkovi podle nařízení cís. k. krajinského soudu od 22. t. m. čís. 174—II. vědomost dává.

Cís. k. okresní sborový soud v Kutné Hoře dne 22. března 1851.

S e q u e n s, předsední.

— Asi ku konci budoucího měsíce dubna vyjde kniha nazvaná: „*Duch Národních Novin.*“ Obsahovati bude skoro všechny úvodní články od samého redaktora Národních Novin r. 1848, 1849 a 1850 sepsané a v Národních Novinách umístněné, s vynecháním pouze takových článků, které jenom pro denní a okamžitou potřebu byly sepsány.

Cena předplatní tohoto spisu jest 1 zl. 20 kr. stř., a oznamujeme ji proto již nyní, ponévadž myslíme, že mnohý z našich nynějších pánů předplatitelů Slovana buď pro sebe buď pro jiného tento spis si objednat a tudy již při nynějším předplacení na Slovana pohodlně také předplatek na tuto knihu bez všelikých útrat zaslati může.

Kdo zašle předplacení na pět výtisků této knihy *zároveň* dostane šestý výtisk zdarma co náhradu. Ostatně se ale rozumí samo sebou, že se předplatní peníze zasílají franco.

Předplacení na Slovana.

Navzdor rozšířeným pověstem bude Slovan opět dále vycházeti, a vyzýváme své politické přátele k opětnému předplacení na budoucí čtvrtletí, totiž

Duben, Máj, Červen.

Cena předplatní jest i se zásilkou poštovní tentokrát

čtvrtletně 2 zl. stř.

V předešlém právě se nyní ukončujícím čtvrtletí snížili jsme předplatní cenu v domnění, že jedním jen zasíláním týdně mnoho útrat si ušetříme, což ale nám vláda, vydavši již po novém roce a po přijmutí předplacení nový zákon, překazila, činíc nám dosti citelnou škodu. Aby tedy časopis náš snad z příčiny jen malicherné, totiž pro peněžité těžkosti utlačen býti nemohl, museli jsme cenu předplatní zase zvětšiti, obávajíce se kromě toho, že ustavičním nastupováním vlády počet našich odbiratelů, již o víc než o třetinu zmenšený, ještě snad více klesne. Očekáváme nyní ještě ostřejších kroků vlády proti Slovanu, ale hodláme ve své tendenci, držíce se přísně zákonů, setrvati pokud bude našim silám možná.

Vyzýváme tedy všechny s námi stejně smýšlející, zvláště muže samostatné a od vládní milosti neodvislé, aby nás četným předplacením ve vydávání tohoto nyní již skoro osamělého neodvislého časopisu v Rakousích podporovali.

Ostatní obyčejné spůsoby předplacení jsou známé, žádáme jen P. T. pány předplatitele, aby se kde to možná z jednoho místa a okolí k zásilce předplatních peněz spojili (v jednom psaní), čímž nejen sami porta ušetří, nýbrž i zdejší poště a naší expedici znamenitě práce ulehčí

Redakce Slovana.

Vydáno dne 26. března.

Odpovědný redaktor a vydavatel: *Karel Havlíček.* — Tiskem *Františka Procházky* v Kutné Hoře.

ÚVOD.[1]

Dne 19. ledna 1850 ráno bylo K. Havlíčkovi, odpovědnému redaktoru denníku »Národní Noviny«, oznámeno, že jeho list se zastavuje. Sdělení to přišlo náhle, neočekávaně a překvapilo veřejnost českou i samého Havlíčka. Havlíček ještě v den zastavení »Národních Novin«, dne 19. ledna, oznámil v »Pražském Večerním listu«,[2]) co se stalo, a proč »Národní Noviny«

[1]) Vedle literatury, v úvodu citované, užil jsem zde výsledků svého bádání v pozůstalosti Havlíčkově, uchované v museu království Českého, a Dra L. Quise: Korrespondence Karla Havlíčka Borovského.

[2]) Pražský Večerní list z 19. ledna 1850. S. 77—78 přinesl:

»Na redakci »Národních Novin« k rukoum p. Karla Havlíčka.

»Národní Noviny« od redaktora Karla Havlíčka vydávané pokračují po dlouhý čas pevně v tendencí, kteráž nejen že vzdoruje položenému smíření národností, ano i také uváděním v podezření u obecenstva každého od vlády zavedeného zřízeni na škodu celého mocnářství téhož zachovávání obtěžuje. Vyzváním J. Excell. zemského vojenského pana kommandanta učiněné pod výhrůžkou zákazu novin, aby o zmíněných předmětech mírněji jednal, zůstalo jako o tom dosvědčuji listy těchto novin od oné doby vydané bez oučinku.

Za poměrů takových ustanovil J. Excell. zemský vojenský pan kommandant dopisem od 17. ledna č. 53 za dobré, oučinkům

obrátil osobně žádat o povolení k vydávání českého listu. Welden vyslechl Havlíčka. Když Havlíček domluvil, odmítl jeho žádost, odůvodňuje své rozhodnutí tím, že je ve Vídni již časopisů dosti. Havlíček namítl, že listu takového, jaký chce vydávati, dosud ve Vídni není, že se jedná o list, který by byl orgánem slovanských záležitostí. Welden bez dlouhého rozmýšlení odpověděl lakonicky: »Wir seyn hier Deutsche«.

S nepořízenou vracel se Havlíček dne 17. února r. 1850 z Vídně do Prahy, kde již dne 12. února r. 1850 obecně bylo známo, jak ve Vídni pořídil. (Vlastimil 12./2. 1850.) Na Brno a Kroměříž, (kde ostatně ani tiskárny nebylo), pomýšleti nyní již mu ani nenapadlo, rozmrzen nad jednáním vlády, která znemožňovala mu vydávati veliký list, jakým byly »Národní Noviny«, umínil si ku konci února r. 1850, když i jeho přátelé jej v tom utvrzovali,[1]) nevydávati listu žádného a čekati doby příznivější.[2]) Havlíček doufal, že stav vojenské libo-

[1]) Vojtěch hr. Deym psal z Karlových Varů (dat. 25/2 1850) Havlíčkovi: »Že ve Vídni nic nezpůsobíte, jsem před tím věděl, a mám to za moudry (sic), že Noviny na venkov nechcete vydávati, nýbrž lepší časy trpělivě očekávati.«

[2]) V Pražském Večerním listu z 27. února r. 1850. S. 236. stálo:

»Oznámení P. T. pánům odbíratelům »Národních Novin« v Praze i v okolí.

Poněvadž mi na čas obležení zapovězeno jest Národní Noviny v Praze vydávati, a žádost moje, abych ve Vídni podobné noviny vydávati mohl, od vlády tamější odmrštěna jest, a poněvadž z druhé strany neuznávám na tento čas za dobré, noviny své, jak bych k tomu dle ústavy právo měl, někde jinde kromě obležení vydávati, oznamuji tyto okolnosti svým zdejším P. T. pánům předplatitelům s tím doložením, že sobě mohou buďto své předplatní penize (s odrážkou jednoho zl. stř. za vydaná již čísla) v expedici nazpět vzíti, aneb jestli mi důvěru svou popřáti hodlají, tyto předplatní peníze

vůle nemůže dlouho nad Prahou trvati, že vláda musí zavésti zase co nejdříve svobodu tisku, kterou slíbil sám panovník, a těšil se, že pak zase přikročí k tomu, aby pokračoval ve vydávání zastavených »Národních Novin«.

Ale netrvalo dlouho, a Havlíček poznal neudržitelnost tohoto svého rozhodnutí. Ve vůdčích politických kruzích českých, v nichž do té doby nebyla ztracena víra v opravdovost slibů vládních, pravděpodobně se odhadovalo a věřilo, že vláda počne na podzim r. 1850 plniti svoji přípověď a že začne ve skutek uváděti oktrojovanou ústavu z 4. března 1849. To znamenalo tolik, že se pevně věřilo v brzké zrušení obleženosti a ve svolání zemských sněmů. Národně-liberální strana za této nálady cítila více a více nedostatek svého orgánu, a více a více si přála, aby pro sněmovní volby měla nějaký list. A tu ve smyslu tužeb své strany počal se K. Havlíček na počátku dubna r. 1850 starati, aby mohl vydávati nějaký neodvislý list. Nemohlo se za tehdejších neutěšených chvil ani jednati o denník, jak z výše uvedených obtíží jsme poznali (mimo hlavní město špatná kommunikace a p.), nýbrž jednalo se o to, aby list vydávaný mohl neodvisle psáti ve smyslu zásad strany ná-

---

v mých rukou zatím ponechati, abych mohl, až opět svoboda tisku dle císařského slibu do života vstoupí, noviny své zase v tom samém způsobu a s tím samým počtem předplatitelů po této násilné přestávce dále vydávati.

Též oznamuji, že sobě slíbený obsah k ročníku 1849 »Národních Novin« každý p. předplatitel v expedici odebrati může.

K. Havlíček,
redaktor Národních Novin.«

[illegible]. Havlíček rozhodl se proto v nějakém venkovském městě českém, kde nebyl stav obleženosti, založiti »osnovaný časopis naší strany«. Nejprvé vyjednával v Chrudimi s tiskárnou, netiskla-li by mu jeho list; když pak se dozvěděl, že chrudimská tiskárna v krátké době přestěhuje se do Pardubic, obrátil pozornost svoji na Kutnou Horu. Někdy před 23. dubnem r. 1850 smluvil se s knihtiskařem Fr. Procházkou, který přestěhoval krátce před tím svoji knihtiskárnu z Čáslavi do Kutné Hory, o podmínkách tisku, a přispěv mu na zařízení tiskárny vymohl si, že část závodu Fr. Procházky byla v Kutné Hoře na Kutnohorském předměstí čís. 419, kde se nalézala vlastní tiskárna Havlíčkova časopisu.

Přípravy k vydávání nového listu byly v plném proudu. 23. dubna r. 1850 zaplatil Havlíček u zemské pokladny kauci pro »Slovana« v obnosu 1916 zl. 40 kr., v Kutné Hoře zřizoval si expedici a administraci, podporován byv finančně při všech těchto krocích svým věrným upřímným bratrem Františkem, a již se těšil, že dne 1. května r. 1850 vyjde první číslo nového časopisu. Ale rychlý chod přípravných prací byl poněkud zastaven.

Teprve dne 2. května r. 1850 mohl Havlíček podati městské radě na Horách Kutných žádost za přebývání. Dne 4. května r. 1850 žádost ta byla příznivě vyřízena.

8. května r. 1850 pak c. k. podkrajský úřad v Kutné Hoře (čís. 3133) dal Havlíčkovi svolení k vydávání »Slovana«. Proto teprve dne 8. května r. 1850 *mohlo býti* vydáno první číslo nového časopisu ve *formátě velké osmerky*. List měl záhlaví:

Slovan. Časopis věnovaný politickým a vůbec veřejným záležitostem slovanským, zvláště českým. Odpovědný redaktor a vydavatel: Karel Havlíček[1]).

*

»Slovan« vycházel v Kutné Hoře od 8. května r. 1850 až do 14. srpna r. 1851. Byla to doba, kdy reakce vedla zápas proti revolučnímu hnutí, zachvátivšímu r. 1848 Evropu. Na všech stranách vidíme tehdy, jak vlády snaží se vrátiti k tomu stavu, který v Evropě panoval před r. 1848, a jak většinou v snahách svých opírají se o hierarchii. V Prusku v únoru r. 1850 byly učiněny ústavní změny ve smyslu reakčním, v létě a na podzim r. 1850, byly odstraňovány liberální ústavy v Sasku, Meklenburg-Schwerině, ve Virtembersku. Italie až na Sardinsko slouží reakci, ruku v ruce jdoucí s hierarchií, v Španělsku jesuité jsou spřáteleni s karlisty. Ruský cár Mikuláš I., jeden z nejúhlavnějších nepřátel hnutí r. 1848, celým složením svým absolutista, na západě Evropy stává se pomocníkem reakce a jedním z předních činitelů v boji proti hnutí revolučnímu. On chlubí se, že odboj Maďarů jeho pomocí byl pokořen, a na jeho zakročení 30. května r. 1851 uskutečnila se úplná restaurace německého spolkového zřízení. A i v Anglii proti whigskému ministerstvu, v jehož čele stojí Palmerston a Russell, se sympathiemi provázející boje za politické svobody, vede se boj od toriů, kteří v prosinci r. 1851 porážejí Palmer-

[1]) Hořejším líčením opravuji na základě studia Havlíčkovy pozůstalosti některé údaje K. Tůmy: Karel Havlíček Borovský. V Hoře Kutné 1885. S. 357. a dle Tůmy mnou opakovaná tvrzení t S. 1.

strana, pak Russella a docházejí k vítězství, třeba že ne dlouhému.

Oči všech, kdo touží po reakci, i těch, kdo reakci chtějí čeliti, jsou obráceny na události ve Francii. A tam krok za krokem nabývá vrchu »ochránce pořádku« Ludvík Napoleon Bonaparte. 10. prosince r. 1848 stal se presidentem francouzské republiky, 2. prosince r. 1851 násilně zbavil se republikánů a strany orleánské, 21. prosince r. 1851 stal se presidentem republiky na deset let a ve výroční den násilí, kterého se dopustil dne 2. prosince r. 1851, r. 1852, posadil si na hlavu korunu císařskou.

Vláda rakouská za této evropské situace stojí na prvním místě mezi těmi, kdo vedou boj proti hnutí r. 1848. Tři muži, kníže Felix Schwarzenberg, Alexander svob. pán Bach a hrabě Lev Thun dali ráz tehdejšímu ministerstvu rakouskému. Kníže Felix Schwarzenberg byl předsedou ministerstva, Bach ministrem vnitra a hr. L. Thun ministrem kultu a vyučování. Nebyli to státníci bez vzdělání, ale nebyli to také muži, kteří by byli pochopili úkol tehdejší doby a byli pro něj pracovali. Schwarzenberg přes svoji duchaplnost a ráznost byl více voják nežli politik, uvyklý rozkazovat a býti poslouchán. Na jeho diplomatii příliš bylo patrné, že je žákem školy Metternichovy. Jeho zajímala diplomatická jednání, ale pro vnitřní poměry rakouské neměl dostatečného pochopení. Hr. Lev Thun byl pilný, sečtělý a vzdělaný muž, smýšlením aristokrat, sympatiemi připoutaný k církvi katolické. Spoléhal na katolickou hierarchii a kráčel po té cestě, která by církvi katolické vrátila její posice, od doby josefinské ztracené. Bach, bývalý

rozhodný liberál, šel tehdy cestou pohodlnější, než jakou jíti museli ti, kdo se tehdy hlásili k liberalismu. Své vzdělání, nadání i energii věnoval službám reakčním a snažil se, aby germanisující centralismus a o hierarchii se opírající absolutismus nabyly v říši vrchu.

A oni všichni tři dohromady vedli tehdy Rakousko k absolutismu, k politice klerikální a němectví nadržující a svými činy otupovali právní cítění veškerého obyvatelstva. K politice, jíž se řídili, nebylo ani potřebí příliš mnoho rozumu a rozhledu, jako spíše odvahy a bezohlednosti.

Podívejme se blíže na vládu ministerstva Schwarzenbergova v době, kdy Havlíček vydával »Slovana«. Formálně měla platnost oktrojovaná ústava z 4. března r. 1849, ale ve skutečnosti neplatila. Pro království České byla vyhlášena ústava z 5. února r. 1850, zřejmě přednost dávající německé minoritě v Čechách, sněm zemský nebyl svoláván. Praha od 10. května r. 1849 až do 16. srpna r. 1853 úpěla ve stavu obležení a vyšetřování nerozvážných mladíků, pro jichž spojení s M. Bakuninem byl stav obležení nad Prahou vyhlášen, bylo přes půl druhého roku protahováno. Strany radikální od prohlášení stavu obležení v Čechách vlastně nebylo, vláda obracela se, pokořivši radikalismus, nyní proti liberalismu vůbec. Český venkov, třeba že nebyl v stavu obležení, byl pro veřejný život mrtvý, nemaje z Prahy dosti popudu. Lidé, vidouce blížiti se reakci, počínali sloužiti vládě. V srpnových volbách r. 1850 dostala se representace města Prahy do rukou vládních. V Praze i na venkově servilní smýšlení projevilo se návrhy na jmenování ministr-presidenta čestným občanem a v únoru r. 1851 návrhy na adressu

díků za zachování evropského míru. Mnoho pracovníků dříve činných uchýlilo se do ústraní.

Jednání vlády jevilo patrné stopy, že oktrojovaná ústava neměla býti uvedena ve skutek a že krok za krokem blížil se absolutismus. V létě r. 1850 Emerich Babarczy, jeden z mužů z bezprostřední blízkosti mladého panovníka, vydal anonymně knihu: »Bekenntnisse eines Soldaten«, radící k absolutismu, spoléhajícímu na vojsko, na podzim roku 1850 podporovala vláda rakouská rušení ústavy v Hessensku, od ledna r. 1851 vládní listy (Lloyd, Reichszeitung a j.) psaly o zrušení oktrojované ústavy. Známky návratu k vládě absolutní v Rakousku se množily, když v lednu r. 1851 vzdal se křesla ministerského »opravdu konstitučně smýšlející« Schmerling, a když ku konci května r. 1851 Schmerlinga následoval ministr Bruck. Zrušení oktrojované ústavy bylo nepochybné, když 13. dubna r. 1851 byl vydán patent o říšské radě, a návrat k absolutismu byl hotovou věcí, když dne 20. srpna r. 1851 prohlásil panovník ministerstvo zodpovědným jen koruně.

A návrat k absolutismu v Rakousku nesl tehdy očividnou počet snah hierarchických. Theorie o souvislosti trůnu a církve slavila tehdy vítězství. Ministr kultu a vyučování od května r. 1850 popřával zřejmě církvi vlivu na vyučování a uzavírání sňatků a vyhovoval v těchto oborech přáním sjezdu rakouských biskupů, v Praze 7. srpna r. 1850 c. k. vojenské velitelství napomínalo redaktory časopisů, aby neotiskovali útoky proti náboženství, církvi a jejím orgánům, na venkově, zvláště na Moravě vláda trpěla a podporovala pořádání ligurianských missií, mezi lidem pověrečnosti nakloněným byly páchány podvody, vydávané

za zázraky, a úřady nevystupovaly, aby podvody ty řádně vyšetřily a zabránily šíření pověr. Nesnášelivost náboženská jevila se v kruzích hierarchických tím více, čím více ministr kultu a vyučování spěl náboženskou netoleranci učiniti zákonem.

Svoboda tisku, »nejlepší měřítko pravých úmyslů vlády«, byla krok za krokem zmenšována. Naprostá svoboda tisku, jaká vládla v r. 1848, vzala za své již tiskovým zákonem z 13. března r. 1849 (zavedeny na př. kauce a p.), v Praze, kde byla tehdy obleženost, nemohlo se o tiskové svobodě mluvit. Listy, sympathisující s federalismem a liberalismem, přes všechnu svoji opatrnost, byly zastavovány, jeden po druhém. Dne 12. listopadu 1850 zastavena byla »Union«, dne 1. února 1851 »Pražský Večerní list«, od pádu »Union« jediný na vládě nezávislý český hlas žurnalistický v Praze. Na českém venkově veliké noviny pro různé obtíže technické nemohly býti vydávány. Od listopadu r. 1850 svobodnému rozvoji tisku postavena mez zavedením poplatků na inserty od finančního ministerstva, od ledna r. 1851 četnější rozšiřování časopisů bylo znemožněno pro zdražení porta ministerstvem obchodu. Svoboda tisková ve skutečnosti přestala, když dne 6. července 1851 vydáno bylo vládní nařízení, dle něhož místodržitel té země, kde se časopis vydává, měl možnost po dvojím písemném napomenutí časopis až na dobu tří měsíců zastaviti. (Soustava výstražná.)

Postup reakce, námi stručně naznačený, došel v Rakousku svého vrcholu dne 31. prosince r. 1851. Ústava oktrojovaná byla odvolána, absolutism rozpjal nad Rakouskem znovu svoje křídla. Konkordát Thu-

nův z r. 1855 otevřeně na oči postavil, co bylo již ve skutečnosti: absolutismus, opírající se o katolickou hierarchii.

* * *

Za tohoto boje reakce proti liberálnímu hnutí z r. 1848 Havlíček ve »Slovanu« pracoval, aby reakci zdržoval a aby v duchu zásad, jež hlásal v »Národních Novinách«, lid poučoval a v boji proti reakci upevňoval. Obdivuhodná odhodlanost a odvaha jediného, opuštěného člověka, prýštící z pevných životních zásad, boj ducha proti násilí!

»Slovan« byl ve své době jediný, odhodlaný a upřímný hlas český, který vedl boj proti reakční vládě. »Praž. Večerní list« měl ústa zacpaná stavem obleženosti, a později (1. února r. 1851) i on byl zastaven, »Slovan« tedy od počátku svého vycházení až do ukončení svého jediný representuje české, samostatné a otevřené smýšlení politické. Havlíček »Slovanem« čelí reakčním choutkám, krok za krokem je pronásleduje a odkrývá, ať přicházejí zřejmě nebo ať přicházejí zahaleny v rouchu na první pohled nepronikuutelném. »Slovanem« stojí Havlíček zásadně proti politice Schwarzenberg-Thun-Bachově, stojí proti jich politice, vedoucí k absolutismu, proti jich politice centralistické, germanisační, klerikální a proti jejich skutkům, nešetřícím formálně platného práva. Havlíček jako redaktor »Slovana« nedomáhá se ničeho, co by bylo v odporu s formálně platnými zákony, sám snaží se bedlivě zákony zachovávati, ale žádá, aby také vláda dle zákonů, jež sama oktrojovala a dle nichž občané se říditi mají, se řídila. Havlíček proto volá stále ministerstvo k zrušení oble-

ženosti, k uskutečňování oktrojované ústavy, chtěje se pro tu dobu aspoň jí jako »v hlavních zásadách« přece demokratickou spokojiti, volá ministerstvo k svolání sněmů, k provádění jím slibené zásady jazykové rovnoprávnosti v úřadech i ve škole, odkrývá ministerské snahy centralisace, absolutismu a germanisace, ať se jeví ve vládních listech, v brožurách, nebo skutcích, a vystupuje příkře proti všem zjevům, dosvědčujícím, že vláda podporuje snahy hierarchické. Havlíček kárá ve »Slovanu«, buď v článku nebo v malé noticce, každou libovůli vládní, každý čin vlády podrobuje kritice a vrhá na něj pronikavé světlo se svého českého stanoviska. Zvláště hledí si vždy projevů vládních, týkajících se svobody tisku, a tu bezohledně bodá do každé libovolnosti vládní směřující k potlačení svobody tiskové.

Pozoruje kroky rakouské vlády činil tak Havlíček vždy ve spojení s událostmi zahraničními. Dobře postřehl, jak tehdy ti, kdo spěli k reakci, řídí své kroky dle ostatních vlád a jak zvláště hledí na události ve Francii. Hned dne 29. května r. 1850 správně napsal: »Celá evropejská reakce nyní ve Francouzích dělá experimenty, podaří-li se to tam, podaří se to všude.« Referáty o poměrech ve Francii zaujaly proto dosti místa v Havlíčkově »Slovanu«. Rozumí se, že v nich jeví se Havlíček nepřítelem snah Ludvíka Napoleona.

Vedle Francie hledí si Havlíček pilně ruského cara Mikuláše I., a když jeho reakční snahy, dotýkající se i západu Evropy, jsou více nežli patrné, odsuzuje politiku ruského cara, neopomínaje při tom upozorňovati Čechy, aby nepřestávali milovati ruský národ. Že by ruská vláda Mikulášova revoluci mohla býti

smetena, ovšem Havlíček jako znalec Ruska ani chvíli nevěřil.

Havlíček vystupuje nejen proti reakčním snahám vlády, ale vystupuje i proti reakci, šířící se v řadách českých. Odkrývá servilnost a obojjakost a tu nemůže šetřiti ani těch, kdo náleželi v dobách příznivých ke straně národně liberální. Když reakce se utužovala, dne 19. února r. 1851 dobře napsal: »V dobách tak důležitých a rozhodných jako naše, velice zapotřebí, aby každý držel svou stranu a jmenovitě aby nikdo nemohl býti na dvou stranách.« Když pak pod jmény pokrokovými vystupovaly snahy zpátečnické, a když strana národně-liberální byla prohlašována za stranu výstřední, poučuje o politických stranách a nabádá občany, aby byli opatrní a nedali se klamat. Jako markantního příkladu politické nemužnosti a obojjakosti všímá si Havlíček orgánu hr. Lva Thuna, Vídenského Denníku, v červenci r. 1850 založeného proti zásadám, které representovaly »Národní Noviny«, a nejednou utkává se s jeho redaktory: Jos. Jirečkem a J. K. Votkou, kdysi stoupenci strany národně-liberální.

Vedle této činnosti boje ve »Slovanu« proti reakci vlády i proti reakci v řadách českých úkol »Slovana« spočíval také v tom — a byl to úkol nejvážnější, — živit mezi lidem i za reakce konstituční smýšlení, udržovat je, nedávat mu zhynout. Úkol ten byl tím těžší, poněvadž Havlíček musil bojovat proti reakci, zřejmě za takovou ještě se neprohlásivší. Havlíček dostál tomuto úkolu nade vši pochybnost čestně. A i tehdy, kdy musil ustoupiti násilí a zastaviti »Slovana«, neopomenul napomenout, aby okamžitá reakce nepřivodila v českých řadách promrzelost, beznadějnost, nemuž-

nost, netečnost a lenivost. Po privátní práci ku vzdělání národa tehdy volal, jako volal po ní již dříve, neboť ve stoupajícím vzdělání viděl vždy zbraň proti reakci a jedinou jistou a bezpečnou cestu k budoucí svobodě a rovnoprávnosti.

V zápasu proti reakci vlády i proti reakci doma a v utužování lidu proti těmto snahám reakčním Havlíček zůstal věren svým zásadám, svému politickému přesvědčení. On tehdy smiřoval se s neblahými skutečnostmi, poněvadž se s nimi jako reální politik smiřovati musil, ale on je neschvaloval, on cestou zákona chtěl pracovat k jich zlepšení ve smyslu svých zásad. Svým zásadám, které přinášel si do »Slovana« jako redaktor zastavených »Národních Novin«, zůstal Havlíček věren i za reakce, ve »Slovanu« na zásadách těch nezměnila doba reakční ani písmenky.

Jaké byly tyto zásady?

»Svoboda Slovanů«, tak mohl by »Slovan« nésti heslo. Jako v »Národních Novinách« tak i ve »Slovanu« je Havlíček pro svobodu a pro národnost. Nechce svobodu věnovati národnosti a národnost svobodě. Chce svobodu i národnost zároveň, chce, aby šly ruku v ruce.

Havlíček je pro rovnost.

Pracuje ustavičně pro politickou rovnost občanů, bojuje pro ni, kde se jen příležitost naskytne.

Je pro všeobecné právo hlasovací tak, jak se r. 1848 poprvé skutkem stalo ve Francii, pak v Německu a na říšský sněm rakouský. Zavrhuje udílení občanských práv dle přímé daně, nazývaje způsob ten »chytrácký způsob k udržování aristokratických předností«. Důvody pro názor svůj shrnuje v těchto slovech: »Když se práva politická dle direktní daně určují, jsou tím všichni

z prostřední a nižší třídy zkráceni, protože veliký gruntovník neplatí skutečně sám tak mnoho, jak mnoho odvádí, a protože prostřední a nižší třída platí skutečně o mnoho více daně, než odvádí sama pod jménem direktní.« Havlíček je také proti tomu, aby volby dály se dle kurií, on je pro rovné všeobecné právo hlasovací.

Havlíček je zásadní přívrženec všeobecného, rovného práva hlasovacího a důsledně přeje si volby na základě něho do všech sborů zákonodárných; ne jen na sněm říšský, ale i na sněm zemský. Také volbu do obecního výboru představuje si dle zásady všeobecného, rovného práva hlasovacího a zavrhuje tudíž, vycházeje z tohoto stanoviska, vším právem nařízení ministerstva vnitra z 7. března r. 1850 č. 116 ř. z., jímž usedlí domkáři byli vyloučeni z voleb obecního výboru.

Provádění zásad demokratických žádal Havlíček od každého. Proto nejen vládu k demokratickým zásadám volal, ale volal k zásadám těm také občany. Zavrhoval mezi nimi třídní rozpory, zvláště rozpory mezi domkáři a usedlými, a zdůrazňoval, že »každý musí začít s demokratií sám u sebe«.

Havlíček je nacional.

V tom duchu, kráčeje zde za Fr. Palackým, prohlašuje, že naše historie nebyla »nic jiného, než ustavičný boj se závistivými, cizího žádoucími sousedy«. Jako zastance rovnosti, svobody a jako muž prodchnutý ideou nacionální je Havlíček také proti Rakousku, nadržujícímu Němcům, a je pro Rakousko, v němž by všechny národnosti stejně byly oprávněny, stejně svobodně mohly se vyvíjeti.

Havlíček, pokud se Rakouska týče, postavil se ve »Slovanu«, jako stál již v »Národních Novinách«, na stanovisko Fr. Palackého. Přál si silného Rakouska a jeho moc hledal v moci a v rozkvětu jednotlivých národů. To ovšem znamená, že Havlíček byl proti centralisaci Rakouska, a že byl jako Palacký pro rovnoprávnost a foederaci. Havlíček vyslovil pěkně tento svůj názor ve větě: »Cesta naše jest foederace s opravdivou demokratickou konstitucí a s opravdivou rovnoprávností.«

Havlíček je pro foederaci Rakouska, žádá také jednu chvíli jistou samostatnost pro každou zemi ve vnitřní správě a touží po rozšíření kompetence zemských sněmů. Tím však není ještě řečeno, že je Havlíček ve »Slovanu« přívržencem programu státoprávního.

V »Slovanu« Havlíček nezanechal stopy svého bývalého státoprávního programu, ke kterému jako většina českých politiků na počátku vydávání »Národních Novin« byl se přihlásil. Havlíček ve »Slovanu« opustil program státoprávní, jako jej opustila již v červenci r. 1848 celá národně-liberální strana. Havlíček již v »Národních Novinách« od r. 1849 vypustil státoprávní hesla z čela »Národních Novin«, v prosinci r. 1849 přihlásil se otevřeně k tehdejšímu programu Fr. Palackého. V »Slovanu« na těchto zásadách trvá, zastávaje na dále mínění od Fr. Palackého přijaté. Havlíček, mluví-li ve »Slovanu« kde o »spojení všech tří zemí našeho kmene«, myslí tím Čechy, Moravu a Slovensko, čistě ve smyslu návrhu Fr. Palackého, učiněného ve výboru ústavním v Kroměříži, a není bez zajímavosti, třeba že okolnost ta není pro názor jeho

o státním právu úplně průkazná, i to, že odporučuje v červenci r. 1850, aby Čechy byly administrativně rozděleny.

V otázce slovanské vycházel Havlíček ve »Slovanu« z toho základu, který si postavil r. 1846 v »Pražských Novinách« článkem »Slovan a Čech«. Přijímal myšlenku Kollárovy literární vzájemnosti, ale stál proti těm snahám, které chtěly ze Slovanstva učiniti jeden národ, které chtěly, aby všichni Slované užívali jednoho jazyka, aby měli jednu literaturu, jedno náboženství, jedno zřízení a aby byli všichni v jednom státě. Havlíček již r. 1846 správně dovodil, že Slované jsou kmen, skládající se z několika národů, a sílu Slovanstva viděl již tehdy v rozkvětu jednotlivých národů slovanských. Na názoru tom neměl, co by změnil. Nebyl proti slovanské politice, on jen slovanskou politiku chápal reálněji nežli političtí romantikové čeští. Havlíček prohlásil Slovanstvo za základ české politiky a odůvodňoval stanovisko své: »Národové stejného rodu, ve stejných těžkých okolnostech postavení, nejlépe sobě mohou vzájemně pomáhati ke konečnému vítězství.« Slovanská politika Havlíčkovi nebyla ničím více nežli společnou podporou proti společným nepřátelům a to podporou, jakou dovolují okolnosti.

Havlíček ve smyslu Fr. Palackého byl, jak jsme již pověděli, austroslavistou, a proto v slovanské politice rakouské vládě ukládal, aby »podle možnosti své podporovala všude snažení Slovanů svých k utužení a k rozkvětu jejich národní platnosti, aby jim nezabraňovala, nýbrž pomáhala státi se materialně i duševně mocnými národy«. Nejlépe podporovati se mohou dle Havlíčka Čechové s jižními Slovany, poněvadž

jejich interessy jsou nejbližší. Je to názor, k němuž Havlíček se dopracoval již za svého pobytu na Rusi.

V říjnu r. 1850 se Havlíček letem dotkl ve »Slovanu« slovanské politiky v Uhrách. Odporučoval, aby tam národové slovanští hájili především své slovanské samostatnosti a bránili se maďarisaci a germanisaci. Ale dodával: »Kdybyste již žádným způsobem samostatnost svou ubrániti nemohli, věztež, že maďarčina Vám a vší budoucnosti nyní tak nebezpečna není jako němčina. Držte tedy přede vším s námi ostatními Slovany: ale držte předce ještě, a kdyby to muselo být, raději s Maďary nežli s Němci!«

Jako hned v »Pražských Novinách«, pak v »Národních Novinách«, tak i ve »Slovanu« měl Havlíček o Slovensku tytéž názory. Zavrhoval odtržení Slováků a to nejen k vůli Slovákům, ale i k vůli Čechům z království i markrabství. Připojení Slováků k literatuře české, zničení jejich separatismu, to považoval za životní otázku nejen Slovenska, ale i Čech a Moravy. »Na Moravě a v Čechách, napsal, bez Slovenska nikdy nemůže se již rozvíti tak bujný a čilý slovanský život, nýbrž bychom snad na věčné časy byli odsouzeni k jakémusi trpenému, prostřednímu živoření, nepodobnému ani životu ani smrti, které se nejlépe slovem nynější rovnoprávnosti naznačiti dá.« Ale maje na očích Slovensko a jeho význam pro Čechy, nehleděl si Havlíček jen otázky jazykové, nýbrž i k tomu nabádal, aby Slovensko mohlo se duševně a hospodářsky povznášet a sílit.

V duchu doby své, která prohlásila svobodnou obec za základ svobodného státu, hleděl si Havlíček vždy obce. V »Slovanu« pokračuje v dřívějších svých

tradicích a poučuje o obci. Zvláště příležitost se mu naskytla o obci psáti, když v červenci r. 1850 nastaly v Čechách volby obecních výborů. Havlíček byl vždy velebitelem správy obecní, vida v ní rozumnou, jednoduchou, lacinou a občanům pohodlnou správu. Všemožně agitoval jako žurnalista, aby v čele obcí stáli muži poctiví, rozumní, rozvážliví, vážení a svobodomyslní, poněvadž dobře poznával, že jakost obce zaručuje jakost občanů. Havlíček byl »pokud možná« pro zásadu bezplatnosti volených výborů a hájil úplnou neodvislost a volnost obcí zvláště vzhledem k vládě. Chtěje tuto neodvislost zachovat, byl proti instituci obecních tajemníků (placených, jmenovaných písařů) a praktickými pokyny hleděl obecní představené vést, jak by sami měli dobře úřadovati. Jeho snahou také proto důsledně bylo, aby vláda nespojovala mnoho vesnic v jednu obec a tak úřadování neztěžovala a činila k svému prospěchu snad i nemožným.

Havlíček nebyl pro říšský zákon obecní, nýbrž odporučoval, aby obec byla předmět zákonodárství zemského. »Naše mínění jest, vysvětloval dne 14. května r. 1850, že nemá být obecní zákon pro celé mocnářství jen jeden, nýbrž pro každou zem jiný, podle jejich potřeb a vzdělání.«

Ve »Slovanu« měl Havlíček také příležitost zmíniti se o krajském zřízení. Byl jeho odpůrcem. Zavrhoval krajské zřízení jako federalista, háje mínění, že krajské zřízení je zřízením centralistickým. Není pochyby, že k tomu názoru Havlíčka vedla ta okolnost, že krajské sněmy měly míti kompetenci legislativní (nejednalo se tudíž jen o stránky administrativní) a že měly míti zastoupení v horní komoře říšského sněmu.

S liberálními zásadami Havlíčkovými bylo v plném souhlasu, že velice si cenil veřejnosti soudního řízení, která v červenci r. 1850 byla v praxi v Čechách uváděna, a že s nadšením psával o instituci porot a jejich jednáních. Ve veřejnosti a ústním jednání soudů viděl Havlíček záruku spravedlnosti, v porotách nalézal způsob, jímž spravedlnosti nejlépe mohl se dáti průchod. Když 5. května r. 1851 v Kutné Hoře byly zahájeny soudy porotní, Havlíček sám psával si o jich průběhu obšírné referáty, chtěje na příkladech čtenáři ukázat prospěchy, které plynou z porot, a chtěje pro tuto instituci získávat mysl občanů.

Jako odpůrce všech privilegií, tak byl Havlíček i odpůrcem privilegií šlechty. On důkladně obíral se jako redaktor »Slovana« poměrem šlechty k českému národu. Samozřejmě v zásadě neuznával šlechtu dle rodu, ale přes to byl by býval ochoten uznávat muže o národ zasloužilé a byl by šlechtě rád popřával »mnohé z těch předností, na které jest zvyklá a které jiným na škodu nejsou«. Poměr šlechty k českému národu zvláště probíral Havlíček v říjnu r. 1850, kdy Čechové byli beze všech styků s vládou a dvorem a nemohli působiti na těchto místech ve smyslu svých přání. Havlíček tehdy domnívaje se, že by liberální šlechta mající přístup ke dvoru, mohla dosti dobrého pro Čechy učiniti, řešil otázku, je-li možno spojení šlechty s českými liberály, a odpovídal na ni kladně: Spojení liberální šlechty české s národně liberální stranou je možné za jistých podmínek. Liberální šlechta u dvora, opřená o silné politické strany, by působila proti neliberální a v duchu absolutisticko-byrokratickém tkvící šlechtě dvorské a pracovala by v tehdejší době zvláště proti

centralismu a pro konstituci. Za tyto služby pro národ chtěl Havlíček šlechtě přiznati dědičné pairství v tom případě, že by byl sněm jen o jedné komoře, že by volby dle kurií byly zrušeny a že by nedělitelných majoratů bylo jen tolik, kolik je dědičných pairství. Jinak však jmění šlechty mělo býti svobodně dělitelné. Havlíček také položil si i otázku, která strana měla by začíti v této akci, a zodpověděl ji, že šlechta; ta měla prokázat nejprve, »že jí na svobodě a na konstituci, na zvelebení národnosti slovanské tak jako nám záleží,« pak mělo se teprve jíti v akci dále.

Jako dříve v »Národních Novinách«, tak i ve »Slovanu« Havlíček pilně si všímá otázek církevních. Ano ve »Slovanu« otázek církevních hledí si více, pěstuje je pronikavěji a soustavněji, nežli je pěstoval v »Národních Novinách«. Činil tak proto, ne že by byl člověkem nábožensky více naladěným nežli jeho doba, nýbrž proto, že jako politik cítil potřebu hleděti si církve, a to zvláště v Rakousku panující církve katolické. Že pak si ve »Slovanu« intensivněji nežli v dřívějších listech jím redigovaných všímal snah v církvi katolické, snadno vysvětluje blížící se příchod absolutismu o hierarchii katolickou se opírajícího. Havlíček přirozeně byl proti církvi státní a bojoval pro rovnoprávnost církví. Nemohl nijak srovnati se svými názory o rovnosti, aby stát dával některé církvi přednost před jinými, a byl proti nesnášelivosti a zelotismu v otázkách náboženských. Sám cítil se příslušníkem církve katolické, ačkoliv netajil se, že »vůbec mezi protestanty panuje více vzdělanosti, pilnosti a také občanské svobody než mezi katolíky«. Havlíček smiřoval se s tím historickým faktem, že Čechové stali se

národem katolickým, a ačkoliv byl nespokojen s tehdejším stavem v církvi katolické, nijak neměl v úmyslu raditi k vystupování z církve katolické. Věřil, že církev katolická se dá reformovat, on chtěl ji zbavit hierarchie, aniž by při tom byl se nějak dotkl dogmat. Havlíček proto zrazoval již v polovici května r. 1850, aby z církve se vystupovalo a tím aby se dávala hierarchii v církvi úplná volnost v jednání, a volaje po opravách v tom směru a vida, že proti hierarchii kněžstvo nižší ničeho nezmůže, přál si, aby laici právě to byli, kteří by v církvi vedli boj proti snahám hierarchickým. Cílem Havlíčkových snah pro církev bylo: dáti církvi svobodné zřízení, to jest změniti církev se zřízením absolutním v církev se zřízením odpovídajícím liberálním zásadám doby, a cíl ten měl na mysli proto, poněvadž dobře rozpoznával, jak zřízení církevní příliš působilo a ovládalo člověka a jak občan v státě dle liberálních zásad zřízeném dostával se do vnitřního rozporu, maje na jedné straně jednat konstitučně jako příslušník státu, na druhé straně jako příslušník katolické církve maje si vésti v zásadách absolutních. Havlíček stoje na tomto stanovisku pověděl proto v polovici května r. 1850: »Bez rozumné svobody v církvi nedocílíme také rozumnou svobodu občanskou.«

Havlíček jako dříve, tak i ve »Slovanu« není nepřítelem náboženského přesvědčení. Náboženské přesvědčení považuje za čistě osobní a nedotýká se ho. Vystupuje však otevřeně proti každé snaze hierarchické, ať se jeví u církve kterékoliv, a prohlašuje snahy hierarchické za neslučitelné s prospěchem národa českého. »Není žádné vyrovnání možné, napsal 26. dubna

r. 1851, mezi českým národem a hierarchií, a každý, kdo myslí, viděti musí, že nelze dvěma pánům sloužiti, že nelze býti přítelem národu českého a spolu služebníkem hierarchie.« Jako nepřítel hierarchie odsuzuje Havlíček proto každou úslužnost Římu a jako nepřítel hierarchie stojí zásadně proti řádu jesuitskému a celé jeho činnosti, uváděje i pro odsouzení jeho, že řád jesuitský v zemích českých byl utlačovatelem »osvěty a ducha národního«. Stoje na těchto zásadách zcela důsledně prohlásil, že národně-liberální strana, jíž náležel, nemůže nikdy, »nechce-li první a hlavní své pravidlo opustiti, býti přítelkyní a spojencem hierarchie«.

Havlíček již v »Národních Novinách« ukazoval na některé církevní reformy, jimiž by moc hierarchie byla v katolické církvi zlomena, ve »Slovanu« v statích »Epištoly Kutnohorské« (Viz zvláštní úvod v dílu III. S. 812 ad.) návrhy své probral v souvislosti a obšírně je odůvodnil. Navrhoval zrušení coelibatu, zavedení národního jazyka při bohoslužbách, volbu kněží obcemi a konečně, aby kněží stali se učiteli a aby jim byly odevzdány školy a vykázány platy z veřejných pokladen. Jako doplněk návrhů těch byla i snaha Havlíčkova po zavedení civilního manželství, »ústavu nevyhnutelně spojeného se svobodou církve«.

Ačkoliv Havlíček v »Slovanu« hledí si nejvíce a především otázek rázu politického, přece všímá si i otázek hospodářských a sociálních, pokud souvisejí s otázkami politickými a pokud popudy k nim jsou rázu politického. On tiskne na př. populární výklad »Peníze« tehdy, kdy stoupá v občanstvu nedůvěra ve

vydávané papírové peníze a kdy vláda neposkytuje možnost veřejné kontroly svého hospodaření.

Vždy ale větší důležitosti přikládá otázkám politickým nežli hospodářským a proto zastává názor, že »každý národ, získavší si politickou svobodu, také velmi brzy zbohatnul«.

Jako v politice tak i v hospodářských věcech stojí Havlíček celkem na stanovisku liberalistickém. Zavrhuje systém cel prohibitivních a hlásí se k těm zásadám svobodného obchodu, které ve whigském ministerstvu Palmerston-Russellově, Havlíčkovi i v politickém ohledu sympathickém, zastává Richard Cobden. Havlíček není nepřítel hromadění kapitalismu, ale je nepřítel toho, aby jen několik lidí mohlo bohatnouti (»peněžní aristokratie«), a pracuje k tomu, aby hromaditi kapitál mohli všichni, kdo by chtěli. V těchto zásadách vidí i veliký prospěch český, neboť soudí, že uskutečňování těch zásad dá možnost Čechům, aby i oni mohli hromaditi kapitál a ne jen němečtí továrníci v Čechách.

Havlíček všímá si ve »Slovanu« také řemeslnictva a zemědělců. Duch hnutí tehdejšího v Čechách, v podstatě buržoastického, to s sebou přinášel. Havlíček zaplašoval předsudky, které existovaly, proti průmyslu, obchodu a řemeslům, touže, aby se dostaly do českých rukou, a radil, aby více lidí šlo k obchodu a na řemesla, nežli jich jde do úřadů. Zemědělce vybízel k zvelebování hospodářství a volal i vládu, aby v snaze po zvelebování hospodářství byla nápomocna. Mělo se to především státi tím, že by posílala na studijní cesty mladé hospodáře, že by zřizovala dobré hospodářské školy, po jedné v každém podkraji, jíž nuceni by

byli dle zákona absolvovati všichni, kdo by se chtěli kdy ujmouti hospodářství, že by uložila na pastviska a zbytečné úhory třikrát tak velikou daň, jako je na pole, že by zapověděla zákonem pronájem větších rolí na kratší dobu nežli na šest let a konečně že by zřídila dobré hypoteční banky, kde by si hospodáři mohli levně vypůjčovati peníze.

Jako ekonomický liberál nemá Havlíček ve »Slovanu« pochopení pro vrstvy dělnické. I na něho působily tehdejší události ve Francii, i on narážel při své žurnalistické práci na tehdejší hnutí sociální a kommunistické, věnoval i výkladu kommunismu článek, ale z článku toho jest viděti, že Havlíčkovi význam hnutí sociálního byl cizí a že kommunismus chtěl chápati především politicky.

Ačkoliv v době, kdy vycházel »Slovan«, nevyskytly se v Čechách žádné větší bouře antisemitické, jaké vyskytovaly se r. 1848, přes to Havlíček měl příležitost poučovati o otázce židovské. Náboženská nesnášelivost, s kazatelny šířená, zavdala k tomu podnět. Havlíček vyslovil se jako redaktor »Slovana« proti antisemitismu. »Nemůžeme, napsal, být jakož liberální a pro rovnoprávnost bojující lidé proti židům.« Havlíček byl proti každému utiskování, a proto byl i proti utiskování Židů. On nepopíral, že Židé mají řadu špatných vlastností, ale on nepokládal vlastnosti ty za vrozené, nýbrž časem vzniklé a věřil v možnost jich odstranění. Odporučoval proto, aby Židé i Nežidé pracovali v této otázce k reformě.

Ve »Slovanu« hledí si Havlíček pilně snah zříditi národní divadlo. Pokračuje tu na dráze, kterou šel již v »Národních Novinách«, a šíří názory, které o vý-

znamu divadla měl hned v Německém Brodě, před dobou, nežli vůbec se stal žurnalistou. Havlíček umělecký cíl divadla podřizuje národnímu. 2. dubna r. 1851 se přiznává: »Divadlo za našich časů není pouze a jedině ústav umělecký, ono jest zvláště v hlavních městech jedno z hlavních středišť národního veřejného života, bez řádného divadla nemůže se dostati národní řeč naše opět nazpátek do vznešenějších domů, z kterých byla posud vypovězena.« Ve smyslu těchto názorů agituje od dubna r. 1851 také ve »Slovanu«, když došlo úřední povolení k spolku »Sbor pro zřízení Národního divadla« a když byly zahájeny pro spolek ten veřejné sbírky.

Havlíček není zásadním nepřítelem instituce vojska. Uznává potřebu vojska, je pro vydržování stálého vojska, ale je proti tomu, aby se vydržovalo zbytečně veliké stálé vojsko. Jako nacional nutně kladl požadavek, aby vojsko bylo vojskem národním, jako nepřítel násilí a reakce žádá na vládách, aby vojsko přestalo jim býti prostředkem jich libovolné a reakční politiky.

Jako byl Havlíček za nevázané svobody r. 1848 zásadně proti revoluci a pro reformu, tak jest proti revoluci a pro reformu i ve »Slovanu«. Odsuzuje nejen ty, kdo by chtěli revoluci činit, ale odsuzuje i ty, kdo lstí, násilím, reakcí a libovládou chtěli revoluci ukončit. Toužícím po revoluci a zároveň i lísajícím se do přízně vlády a čekajícím od ní lepši budoucnost národa ukazuje, že národ ke konečnému vítězství může přijíti jen vnitřní silou, že jen vzdělání a zachovalost dobývá a zajišťuje svobodu národa, a revoluce že není více nežli jen »prostředek ke zbavení se od špatné,

nenáviděné vlády«, — vládě, zavádějící reakci, připomíná, že revoluce se »platně uzavírá jen moudrou a právní vládou, poctivým vyplněním spravedlivých a rozumných žádostí většiny«.

Jako nepřítel každého násilí a zvláště jako nepřítel revolucí byl i tehdy, kdy vláda proti němu násilně a libovolně postupovala, nepřítel zbraní, jichž vláda užívala, a odporučoval cestu zákonnitého odporu. Od ledna r. 1851 věnoval několik statí v »Slovanu« této otázce, v tehdejší době tak akutní. Havlíček vybízel žurnalisticky k zákonnitému odporu dvojím způsobem; jednak prakticky: sám vždy bráně se proti každé libovůli vládní a otiskuje o těchto krocích v »Slovanu« obšírné zprávy s doložením akt, jednak theoreticky: vykládaje význam zákonnitého odporu, uváděje z dějin jeho příklady. Těsně před zastavením »Slovana«, dne 10. srpna r. 1851 pojednal Havlíček o zákonnitém odporu a nazval jej: »nejlepší prostředek k hájení svobod proti větší moci, k povzbuzování zmužilého ducha v národu«. »Zákonní odpor, napsal tehdy, jest první a nevyhnutelný stupeň k dosažení pravé svobody.« A dříve již v lednu r. 1851, kdy očekávala se právem příkřejší zakročení vlády proti snahám liberálním, postavil Havlíček čtenářstvu »Slovana« na oči dva zářné vzory obrany práv na cestě zákona. Dne 8. ledna r. 1851 otiskl článek »John Hampden« liberálního maloněmce E. Welckera, přeložený pod názvem »Příklad zákonného odporu« ze studnice tehdejších liberalistických názorů »Staats Lexikonu«, a dne 15. ledna r. 1851 z knihy liberálního velkoněmce Jakuba Venedey-e »Irland« uveřejnil překlad kapitoly o Danieovi O'Connelovi«, jehož politikou obšírně se zabíral

již v Pražských Novinách r. 1847, pokud ovšem se jí zabírati za absolutismu mohl.

Havlíček jako přívrženec theorie právního státu je proti každé libovůli vlády a na každém místě každé libovolné jednání vlády potírá.

Jako politik je Havlíček realista. Odříká se vší náruživosti a staví proti ní klidné uvažování. Je proti politickému romantismu své doby a s ním spojenému utkvívání a kochání se v minulosti na úkor přítomnosti. Havlíček proti politice Štúrově na Slovensku prohlásil: »V politice nesmíme nikdy dáti přednost myšlenkám a plánům poetickým, nemajícím v skutečnosti základu«, a když v polovici ledna r. 1851 v Čechách rostla naděje, že bude zemský sněm svolán, Havlíček vyslovoval naději, že »nikdo moudrý z našinců nebude žádati na našich poslancích prvního zemského sněmu, aby pro nějaké romantické řeči zanedbali příležitost ke spořádání mnohých sice velmi prosaických, ale nicméně velmi potřebných zemských záležitostí«. Havlíček cítil i potřebu vystoupiti proti tehdejšímu Kollárovu historismu, z opatrnosti vyhýbajícímu se neutěšené přítomnosti a cítil potřebu vysloviti proti jeho autoritě a jeho směru zásadu: »Mně alespoň jest nyní jeden živý a čiperný slovanský hošík, z kterého něco může být, milejší a důležitější, než všechny staroslovanské bůžky, co se jich kdy vykopalo a vykopá, ulilo a ještě ulije.«

Jako reální politik je Havlíček proti politice macchiavelistické a odporučuje vždy politiku otevřenou, upřímnou a poctivou.

Havlíček byl vždy zastancem organisace v práci. Již v »Národních Novinách« přimlouval se za dobrou

Jako redaktor »Slovana« dostal se Havlíček, ačkoliv stál vždy na půdě zákona, formálně platného, do prudkého konfliktu s reakční vládou rakouskou. Bude dobře nyní sestaviti si hlavní body tohoto zápasu, pokud to lze učiniti, a přehlédnout je.

8. května r. 1850 zabaven první svazek »Slovana« pro článek »Naše zemská ústava«.
12. května r. 1850 žalován Havlíček pro zabavený článek »Naše zemská ústava«.
14. května r. 1850 soud tiskový v Praze potvrdil zabavení 1. svazku »Slovana«, a zahájeno bylo proti Havlíčkovi vyšetřování.
18. května r. 1850 podal Havlíček proti rozhodnutí tiskového soudu v Praze rekurs k nejvyššímu zemskému soudu.
4. června r. 1850 zakázán »Slovan« pro Halič, Kraków a Bukovinu.
13. června r. 1850 zapovězen »Slovan« pro Prahu a okres obleženosti.
3. srpna r. 1850 zamítnut byl Havlíćkův rekurs z 18. května r. 1850 k nejvyššímu zemskému soudu podaný.
6. srpna r. 1850 c. k. státní zástupce odvolal žalobu z 12. května r. 1850, podanou pro zabavení 1. svazku »Slovana«.
7. srpna r. 1830 c. k. okresní sborový soud v Kutné . Hoře zastavil v právě zmíněné věci další řízení.
7. srpna r. 1850 Havlíček zažádal za vydání zabaveného 1. svazku »Slovana« z 8. května r. 1850.
8. srpna r. 1850 bylo předcházející Havlíčkově žádosti vyhověno.

8. září r. 1850 byl ministr spravedlnosti Schmerling v Kutné Hoře. Po jeho návštěvě napsal Havlíček dne 12. října r. 1850 do památníku svému příteli Petru Miloslavu Veselskému:

»Zle, příteli! zle,
Schmerling byl již zde;
jednal s návladním Čermákem,
by se mnou již počal hákem:
Hůř bude než zle!«

V prosinci r. 1850 tajně c. k. návladnictví v Praze vyšetřuje, má-li Havlíček nějakou tajnou tiskárnu v Čáslavi nebo Humpolci.

4. prosince r. 1850 »Slovan« byl zapovězen pro Uhry.

9. ledna r. 1851 je Havlíček žalován pro formální přestupek.

18. ledna r. 1851 je v této záležitosti vyslýchán.

29. ledna r. 1851 c. k. státní zástupitelství žaluje Havlíčka pro formální přestupek. (§ 16 a 42 tisk. zák.)

15. února r. 1851 zabaveno 8. číslo »Slovana« pro článek »Správa záležitostí obecních«.

1. března r. 1851 zabaveno číslo 12. »Slovana« pro článek »Proč jsem občanem?«

10. března r. 1851 je Havlíček vypovězen z Prahy a nedovoleno mu do Prahy se navraceti. Stručně zaneseno to bylo do Havlíčkova pasu těmito slovy: »Wird gemäss h. Auftrages des k. k. Landes-Militair-Commando dto Prag 8t März Z 191/B von Prag gewiesen, und hat mit dem heutigen Postzuge Prag zu verlassen. Prag am 10t März 1851.«

12. března r. 1851 zabaven 15. svazek »Slovana«

pro články »Novější stav německé záležitosti« a »Domácí zprávy«.

13. března r. 1851 c. k. okresní sborový soud zamítl návrh c. k. státního zastupitelství z 29. ledna 1851, aby Havlíček byl stihán pro přestupek tiskový (v § 16. a 42.).

15. března r. 1851 bylo zabaveno 16. číslo »Slovana« pro článek »Redakce Slovana k čtenářstvu«.

15. března r. 1851 podal c. k. státní návladní žalobu na Havlíčka pro zabavený článek »Novější stav německé záležitosti« v 15. sv. »Slovana«.

15. března r. 1851 c. k. okresní sborový soud v Kutné Hoře zamítl předcházející žalobu a zabavení 15. svazku »Slovana« zrušil.

16. března r. 1851 podalo c. k. státní zastupitelství odvolání k vrchnímu trestnímu soudu proti nálezu c. k. okr. sborového soudu z 13. března 1851.

18. března r. 1851 potvrdil c. k. okr. sborový soud zabavení čís. 16. »Slovana« z 15. března 1851.

20. března r. 1851 podal Havlíček rekurs proti zabavení čís. 16. »Slovana« (z 15. března 1851).

22. března r. 1851 Havlíčkův rekurs z 20. března 1851 byl c. k. okr. sborovým soudem v Kutné Hoře zamítnut.

28. března r. 1851 vyslýchán Havlíček c. k. okr. sborovým soudem v Kutné Hoře stran tiskového přestupku, spáchaného nešetřením § 18. tiskového zákona.

31. března r. 1851 c. k. vrchní soud zemský v Praze vyhověl rekursu c. k. státního zastupitelství z 16. března 1851 a nařídil nové líčení u c. k. okresního soudu sborového v Kutné Hoře.

2. dubna r. 1851 c. k. státní zástupce žaluje Havlíčka pro zabavený článek »Redaktor Slovana k čtenářstvu« v 16. čísle »Slovana« z 15. března 1851.
8. dubna r. 1851 c. k. okr. soud sborový v Kutné Hoře potvrdil žalobu c. k. státního návladního z 2. dubna 1851.
? Havlíček podal proti této žalobě rekurs k c. k. vrchnímu soudu zemskému v Praze.
15. dubna r. 1851 c. k. státní zastupitelství žaluje Havlíčka pro článek »Proč jsem občanem?« zabavený dne 1. března 1851.
15. dubna r. 1851 c. k. státní zastupitelství žaluje Havlíčka pro článek »Správa záležitostí obecních«, dne 15. února 1851 zabavený.
18. dubna r. 1851 c. k. okr. soud sborový v Kutné Hoře rozhodl zahájiti předběžná vyšetřování pro obě žaloby c. k. státním zastupitelstvím dne 15. dubna 1851 podané.
26. dubna r. 1851 zabaveno 27. čís. »Slovana« pro noticku o »Kytaji« v »Polit. pozorovateli«.
28. dubna r. 1851 zamítnut c. k. vrchním soudem zemským v Praze Havlíčkův rekurs proti žalobě c. k. státního zástupce dne 2. dubna 1851 podané a 8. dubna 1851 c. k. okresním sborovým soudem v Kutné Hoře potvrzené.
29. dubna r. 1851 c. k. okr. sborový soud v Kutné Hoře nepotvrzuje zabavení 27. čísla »Slovana« z 26. dubna 1851, přes to však zabavené exempláře Havlíčkovi nejsou vydány.
1. května r. 1851 podal c. k. státní zástupce proti rozhodnutí c. k. okr. sborového soudu z 29. dubna 1851 odvolání.

1. května r. 1851 Havlíček odsouzen k pokutě 10 zl. stř. pro formální tiskový přestupek (§ 16. tiskového zákona).

3. května r. 1851 c. k. krajský soud v Kutné Hoře zamítá odvolání c. k. státního zástupce ze dne 1. května 1851.

9. května r. 1851 žaluje c. k. státní zastupitelstvo v Kutné Hoře Havlíčka pro přečin dle § 18. tiskového zákona. (Článek »Redakce Slovana k čtenářstvu«, v 16. čísle »Slovana« z 15. března 1851 je v podstatě opakováním zabavené stati »Domácí zprávy« z 15. čísla »Slovana«.)

26. května r. 1851 je Havlíček odsouzen pro přečin dle § 18. tisk. zákona k pokutě 15 zl. stř. a k náhradě soudního řízení.

? Havlíček podal proti tomuto rozsudku odvolání.

18. června r. 1851 je Havlíček vyšetřován u c. k. okresního soudu sborového v Kutné Hoře pro přečiny a zločiny, jichž se prý dopustil v zabavených článcích »Správa záležitostí obecních II.« a »Proč jsem občanem?«

28. června r. 1851 zabaveno čís. 45. »Slovana« pro články »Politický přehled«, »Dopisy od Sázavy«, »Vytrvalost opposice«.

30. června r. 1851 c. k. okr. sborový soud v Kutné Hoře potvrdil zabavení čís. 45. »Slovana« až na článek »Dopisy od Sázavy« a uznal, že je příčina pro zabavené články Havlíčka stíhat.

1. července r. 1851 Havlíček podává odvolání proti rozhodnutí c. k. okr. sborového soudu v Kutné Hoře ze dne 30. června 1851.

3. července r. 1851 krajský soud v Kutné Hoře

zamítl Havlíčkovo odvolání proti rozsudku ze dne 26. května 1851.

15. července r. 1851 krajský soud v Kutné Hoře zamítl Havlíčkovo odvolání ze dne 1. července 1851, podané proti nálezu c. k. okr. sborového soudu v Kutné Hoře ze dne 30. června 1851.

16. července r. 1851 zabaveno čís. 50. »Slovana« pro článek »Jeden paragraf«.

17. července r. 1851 zabaveny »Epištoly kutnohorské«. Prohledávání bytu a expedice Havlíčkovy trvá do $^3/_4$10 hodiny večerní.

18. července r. 1851 c. k. okresní soud sborový v Kutné Hoře potvrdil zabavení 50. čís. »Slovana«.

18. července r. 1851 další pátrání po »Epištolách kutnohorských« v bytě a expedici Havlíčkově.

20. července r. 1851 dostal Havlíček od místodržitele království Českého první výstrahu, aby »o otázkách politických, církevních a národních s větší mírnosti jednal«.

4. srpna r. 1851 nekoná se, jak se čekalo, nad Havlíčkem porotní soud.

4. srpna r. 1851 obžalovací komora c. k. vrchního soudu zemského v Praze odkazuje žalobu, podanou na Havlíčka pro přečiny, spáchané v zabavených článcích »Správa záležitostí obecních II.« a »Proč jsem občanem?«, před porotní soud k hlavnímu přelíčení.

6. srpna r. 1851 odmítá kutnohorská pošta přijati Havlíčkem podaný, zapečetěný balíček s knihami.

9. srpna r. 1851 dává místodržitel království Českého Havlíčkovi druhou výstrahu.

11. srpna r. 1851 Havlíčkovi byla doručena druhá výstraha místodržitelova.

13. srpna r. 1851 vyslýchán Havlíček u c. k. okresního sborového soudu v Kutné Hoře pro přečiny, jichž prý se dopustil v zabavených číslech 45. a 50. »Slovana« a v zabavených »Epištolách kutnohorských«.

14. srpna r. 1851 si Havlíček sám zastavuje »Slovana«.

26. srpna r. 1851 c. k. okresní sborový soud v Kutné Hoře oznamuje Havlíčkovi, že je stíhán c. k. zástupnictvím pro některá místa ze zabavené knihy »Duch Národních Novin«.

8. září r. 1851 je Havlíček vyslýchán pro přečiny a zločiny, jichž prý se dopustil některými místy v »Duchu Národních Novin«.

16. září r. 1851 komora obžalovací c. k. vrchního soudu zemského v Praze jedná o žalobě podané na Havlíčka pro zabavené články: »Politický přehled« v 45. čísle »Slovana« a pro zabavené »Epištoly kutnohorské«.

22. října r. 1851 Havlíček je vyšetřován pro dopis »Ze Soběslovi«, otištěný v 42. čísle »Slovana« ze dne 18. června r. 1851.

29. října r. 1851 jest Havlíček vyslýchán pro článek »Proč jsem občanem?«, dne 1. března r. 1851 zabavený.

12. listopadu r. 1851 Havlíček stojí před kutnohorskou porotou pro články »Správa záležitostí obecních II.« a »Proč jsem občanem?« a jest uznán jednohlasně nevinným.

16. listopadu r. 1851 obžalovací komora c. k. vrchního zemského soudu upouští od dalšího soudního

stíhání K. Havlíčka pro některá místa v »Duchu Národních Novin«.

24. listopadu r. 1851 obesílá c. k. okresní soud v Německém Brodě Havlíčka. Příčina obeslání není známá.

28. listopadu r. 1851 obesílá týž soud Havlíčka z příčiny nám neznámé.

16. prosince r. 1851 byl Havlíček v Německém Brodě četnictvem zajat a zavezen do Brixenu.

Ze sestaveného materialu lze dobře pozorovati, jak vláda chovala se k Havlíčkovi jako redaktoru »Slovana«. Nejprve proti opposičnímu redaktoru vystupuje tím, že zakazuje rozšiřování »Slovana« v jistých končinách, (v červnu r. 1850 »Slovan« zakázán pro Halič s Krakovem, Bukovinu, Prahu a okres obleženosti, v prosinci r. 1850 pro Uhry) chtějíc jednak šíření zásad »Slovanem« hlásaných omeziti, jednak snažíc se způsobiti, aby počet odběratelů se tak zmenšil, že by nebylo možno na dále list vydávati. Když tato cesta nevede k cíli a »Slovan« dále vychází, od března r. 1851 zahajuje se taktika jiná. Havlíček jest omezen ve své osobní svobodě tím, že mu je Praha 10. března r. 1851 zakázána, pak list jeho je častěji konfiskován, a práce redaktorovi stálým předvoláváním k soudu a vedením boje proti neoprávněným konfiskacím jest znechucována. Když ani tím způsobem nedošlo k udolání opposičního listu, vydává vláda dne 6. července r. 1851 zvláštní nařízení, dle něhož jest dána místodržiteli možnost po dvojím písemním napomenutí časopis až na dobu tří měsíců zastaviti. Teprve tehdy dosahuje vláda svého

cíle. Havlíček »Slovana« dne 14. srpna r. 1851 si sám zastavuje, když byl před tím dvakráte (20. července a 9. srpna r. 1851) od místodržitele písemně napomenut.

Pokud se věci týče, Havlíček dle tehdejšího práva správně byl odsouzen k pokutám (10 zl. stř. a 15 zl stř.) pro formální přestupky, žaloby však, podané na něho pro zabavené články, nasvědčují tomu, že byly podávány na vyšší popud, a průběh rekursů dobře ukazuje, že neodpovídaly ani vždy právním názorům kutnohorských soudců.

Stojíme u otázky, nedostal-li c. k. vládní zástupce kutnohorský Dr. Čermák při návštěvě ministra spravedlnosti Schmerlinga v Kutné Hoře dne 8. září r. 1850 nějaký pokyn, aby proti Havlíčkovi přísně zakročil. Dle veršů Havlíčkových v památníku Petra Miloslava Veselského, při 8. září r. 1850 výše citovaných, lze soudit, že Havlíček v říjnu r. 1850 podobný význam návštěvě Schmerlingově v Kutné Hoře přikládal. Probéřeme-li však celou okolnost v souvislosti s událostmi jinými, nemůžeme dáti podezření Havlíčkovu za pravdu. Schmerling byl dne 8. září r. 1850 v Kutné Hoře a po jeho odchodu nemáme až do března r. 1851, to jest do doby, kdy již několik neděl Schmerling ministrem nebyl, žádných dokladů, že by se bylo od úřadů kutnohorských, zvláště od c. k. státního zástupce kutnohorského, nějak neoprávněně proti Havlíčkovi vystoupilo. Havlíček sám, který o návštěvě Schmerlingově v Kutné Hoře psal ve »Slovanu«, neviděl hned po odjezdu ministrově v jeho návštěvě ničeho pro sebe nepřátelského a ani nikdy později veřejně se nevyslovil, že by mohl Schmerlinga míti v podezření, jako by tento nařídil kutnohorskému c. k. vládnímu

zástupci, aby se proti »Slovanu« příkře zakročilo. Havlíček až do odstoupení Schmerlingova vždy s radostí zmiňoval se o opravdově konstitučním přesvědčení ministra spravedlnosti a maje takové mínění o ministru spravedlnosti, jakým Schmerling ve skutečnosti přes své německé stanovisko tehdy byl, neměl příčiny Schmerlinga podezřívat tam, kde Schmerling byl nevinen. Máme zachováno, jak Havlíček přišel k podezření uvedenému, v básni, výše otištěné. Přítel Havlíčkův Petr Miloslav Veselský v knize: »Karla Havlíčka kutnohorský pobyt a porotní soud, konaný 12. listopadu 1851. (V Kutné Hoře 1889)« na str. 44—45. přiznává se, že on to byl, který Havlíčka na podezření přivedl. Veselský uvádí také rozmluvu c. k. vládního zástupce dr. Čermáka se Schmerlingem, již slyšel, ale z rozmluvy té nelze dovoditi, co z ní dovozuje Veselský. Z rozhovoru cítíme jen to, že Schmerling měl o Havlíčkovi velice pěkné mínění, ale že by byl vyslovil třeba jen nějaké přání k dr. Čermákovi stran Havlíčka, o tom není v rozhovoru stopy, a dle událostí po návštěvě Schmerlingově se sběhnuvších a námi výše uvedených nedá se ani pravděpodobně věřiti.

Schmerling na příkrém postupu kutnohorských soudů proti Havlíčkovi krátce nemá viny. Vinu tu nese některý jiný člen ministerstva v době po odstoupení Schmerlingově, bohužel nám pro nepřístupnost pramenů dosud neznámý.

* * *

»Slovan« po celou dobu, co vycházel, byl list, jehož ducha a směr určoval Havlíček sám. Na počátku vycházení »Slovana« domnívali se mnozí, že »Slovan«

je orgánem liberálně-národní strany, jak jím byly »Národní Noviny«, Havlíček teprve později, dne 22. června r. 1850, kdy mnozí stoupenci liberálně-národní strany s postupem Havlíčkovým ve »Slovanu« nesouhlasili, měl příležitost otevřeně prohlásiti, že »Slovan« je list, který nepatří žádné straně, nýbrž »časopis vedený podle mého osobního přesvědčení«.

Když Havlíček počal vydávati »Slovana«, žil v pevné naději, že činí tak jen na krátkou dobu. Věřil, že brzy se zlepší poměry, stav obleženosti bude zrušen, a pak chtěl zastaviti vydávání »Slovana« a vrátiti se zase do Prahy, aby pokračoval ve vydávání »Národních Novin«. V naději té žil Havlíček až do polovice září r. 1850 a úmyslně proto nepřijímal předplatného na delší dobu nežli na měsíc. V této víře nezviklalo ho ani, že v červnu r. 1850 byl »Slovan« zakázán pro Halič s Krakovem, pro Bukovinu a pro Prahu s celým obleženým okrskem. Ještě v druhé polovici srpna r. 1850 doufal, že jeho naděje nejsou neoprávněné a teprve 21. září r. 1850 postavil se na stanovisko, že »od nynější vlády tak brzy opravdivou konštitučnost očekávati nemůžeme«. Tehdy počínal již více si uvědomovati, že jeho činnost jako redaktora »Slovana« nebude bez velikých obtíží, a tehdy viděl, že, co proti »Slovanu« od vlády bylo do té doby učiněno, nebylo nic nahodilého, nýbrž že to byl počátek soustavného boje proti liberálnímu směru, »Slovanem« representovanému. Jestliže po dřívějších zákazech musel smiřovati se se ztrátou odběratelů, musel nyní jíti dále a míti na mysli, že i vycházení »Slovana« co nejdříve může býti zastaveno. Když v listopadu r. 1850 kolovaly v Praze pověsti, že stav obležení bude rozšířen nad ce-

lými Čechami a Moravou, Havlíček připravoval se již tehdy na možnost, že »Slovan« bude zastaven, a činil úsilnější přípravy, aby pro podobný případ vycházel v Praze aspoň nějaký velký denní list. Havlíček byl by si přál, aby jeho strana započala co nejdříve v Praze vydávati denník, a přál si, aby tak strana připravena byla pro všechny možné případy. Neobával se, že by pak musel »Slovan« zaniknouti, nýbrž pomýšlel, jak činil v srpnu r. 1850, kdy věřil ještě v možnost vzkřísiti »Národní Noviny«, aby »Slovan« jako populární laciný politický týdenník, hlavně pro venkov určený, byl vydáván vedle nového denníku. V polovici listopadu r. 1850, když vládní list »Reichszeitung« naznačoval, že by »Slovan« mohl býti zastaven, pokládal Havlíček situaci pro »Slovana« již za tak vážnou, že pro každý případ se s čtenářstvem svým rozloučil. (III. S. 1196.) Od polovice listopadu r. 1850 neopustila jej myšlenka, že »Slovan« bude brzy zastaven. Naděje na obrat vlády ve směru konstitučním nedal se čekati, Havlíček již dobře postřehl, jak vláda je na šikmé ploše k absolutismu. Po zákazu »Slovana« v Uhrách (dne 4. prosince r. 1850), jímž počet odběratelstva »Slovana« byl zase valně zmenšen, Havlíček (13. prosince r. 1850) čekal jistě co nejdříve zákaz vydávání »Slovana«, na počátku ledna r. 1851 byl bez naděje, že »Slovanu« se povede kdy lépe, čekal doby horší a horší. Ale třeba že čekal trpkou budoucnost, přece nejevila se u něho myšlenka zanechat žurnalistické práce a odebrati se do ústraní, jak učinila řada jeho dřívějších politických spolubojovníků. 8. ledna r. 1851 prohlásil mužně: »držíme za jakousi povinnost svou dodržeti až do posledka, a ustoupiti jenom násilí,«

třeba že se současně musel přiznávati, že ve vydávání »Slovana« pokračuje nerad a že tratí očividně vytrvalost.

10. března r. 1851 byl Havlíčkovi vojenským velitelstvím po dobu, co bude trvati v Praze obleženost, zakázán přístup do Prahy. Havlíčka toto násilné jednání vlády zhroutilo. On, který každých čtrnácte dní jezdil do Prahy, aby se potěšil se svými přáteli a nabádal je k založení denníku, on, který měl kus své domácnosti v Praze, svoji knihovnu a pod., dne 10. března r. 1851 opouštěl večer Prahu jako vypovězenec. Později, dne 4. července r. 1851 přiznal se v listě Fr. Palackému, jak na něho tato událost působila: »Vašnosti se, napsal, přiznati musím, že od té doby, co mi do Prahy dojížděti zakázali, velice mne opustila bývalá dobrá mysl a zmocnila se mne melancholie.« A přes tuto náladu nepomýšlel ještě Havlíček ustat ve své činnosti, nýbrž byl zcela odhodlán držeti se zákonů a »setrvati, pokud bude našim silám možná«. Tolik víry ještě choval, že vláda neodváží se proti němu žádného násilí, pokud nezhorší se poměry ve Francii. Co Havlíčka nejvíce na jaře r. 1851 mrzelo, bylo, že jeho přátelé od chvíle, kdy mu zakázán byl přístup do Prahy, nestarali se o založení denního listu, a že ukrývali se, nechávajíce jeho samotného jako Robinsona Crusoe. Marně je volal k povinnosti, marně je upozorňoval dne 30. dubna r. 1851: »Kdo chce s vydáváním novin v Praze čekat, až přestane obležení, ten se lehce ještě všeličehož dočká, jen ne novin.« Havlíčkův hlas zůstával bez ozvěny.

Od března r. 1851 Havlíčkovo postavení v Kutné Hoře stávalo se nesnesitelným. »Slovan« byl zaba-

vován, redaktor jeho i tiskař žalováni a vyšetřováni, kdo z lidí, na vládě závislých, s Havlíčkem blíže se stýkali, byli trestáni. Oficial c. k. okresního soudu Nevyjel byl přeložen, setník c. k. praporu myslivců Wittich byl pro sympathie k Havlíčkovi udán u generálního zem. velitelství, vyšetřován a do pevnosti Josefovské internován, dávný přítel Havlíčkův, bývalý poslanec, rada c. k. krajského soudu Ant. Kučera, byl dán do disciplinárního vyšetřování. 27. dubna r. 1851 v listě k Fr. Palackému Havlíček sám dobře charakterisoval celou tehdejší svoji situaci: »Zde se mi vede tak dobře, jak se nyní může vésti žurnalistovi opposičnímu, každý týden jednou mi konfiskují číslo, někdy je soud zase vydá, někdy se vede proces, kterých nyní proti mně pět běží, a sice dva před porotu . . . . Proti zdejšímu soudu panuje největší terrorismus, hrozí se soudcům přesazením a nemilostí, a tak ubozí musejí mne proti svému přesvědčení stíhati, a tak daleko to již došlo, že se do Prahy udává, kdyby některý úřadník se mnou mluvil.«

Již v dubnu r. 1851 dostavovaly se Havlíčkovi myšlenky, neměl-li by »Slovana« přestat vydávat. 18. června r. 1851 pak otevřeně ve »Slovanu« si přál, »aby mohl již co nejdříve přestat s vydáváním tohoto časopisu«. Dvě věci ještě zdržovaly Havlíčka od provedení tohoto úmyslu. Jednak výslovné přání Fr. Palackého, jemuž byl Havlíček vždy cele oddán, jednak netečnost jeho přátel, kteří nečinili žádných kroků, aby v Praze byly vydávány denní noviny, »třeba pro obleženost neobsahovaly nic než dobré zprávy a zajímavé a poučlivé články, třeba se v nich nejevila ani příliš patrně opposice proti nynější vládě, jen když by směr jejich nebyl

přímo reakcionářský a protiliberální«. Dokavad by nebyl vydáván nějaký neodvislý list politický, do té doby nechtěl Havlíček sám se svého místa ustoupit. Toho mínění byl v polovici června r. 1851, ale netrvalo ani celý měsíc a jeho vytrvalost, valně otřesená, byla tehdy podvrácena na dobro. Znechucen libovolností vlády, cítě se tělesně zmoženým a maje na loži choť s nevyléčitelnou chorobou, dne 4. července r. 1851 se rozhodl »Slovana« co nejdříve zastaviti. Toho dne psal Fr. Palackému o svých úmyslech, uváděje jejich důvody: »Slovana« mám úmysl toto čtvrtletí (červenec, srpen, září) již naposledy vydávati; všechny důvody, které k tomu mám, nechci zde ani vypočítati. Podotknu jen, že hlavní jest zbavenost všeliké zákonní a právní půdy a libovolnost, která proti časopisům a zvlášť proti mému bude vždy větší. Peněžité ohledy by mne k tomu nenutily . . . Já ale myslím, že nyní jest doba, kde bych mohl více prospěti jinou literární činností nežli žurnalistickou, a obávám se také, že by při mé vždy více vzrůstající omrzelosti časopis můj konečně nejbídnější smrtí sešel, totiž nedostatečností vlastní, vnitřnou«.

Mezitím co takto Havlíček vnitřně zápasil, zavedena byla dne 6. července r. 1851 tak zvaná soustava výstražní. Havlíček, jakmile zavedení této soustavy bylo publikováno, hned poznal, že to znamená pád »Slovana«. 16. července r. 1851 v »Slovanu« sdělil toto své mínění čtenářstvu otevřeně a příteli svému Fr. Kavanovi o tři dny později (19. července r. 1851) napsal rozechvěn ustavičným pronásledováním: »Že nyní zvlášť, když vydali již svůj libovolný paragraf, nelze mi dále se ctí a se zdravím vydávati časopis

poctivého smýšlení, jest patrno.« Sužován úřady, vnitřně rozdrásán, konal přípravy k ukončení »Slovana«, nedávaje již na rady těch, kdo chtěli mu dodávati naděje a přáli si, aby vytrval. »Zde se nejedná o útěk, vysvětloval dne 21. července r. 1851 Fr. Palackému, znovu jej k vytrvalosti pobízejícímu, zde se jedná o to, není-li lépe roztlučenou již od nepřátel baštu opustiti a jiným spůsobem výdatnějším bojovati. Za takovou roztlučenou baštu musíme ale již nyní považovati žurnalistiku, kdežto přece jinak svoboda tisku ještě se udržela.«[1]) Dne 20. července r. 1851 dal místodržitel království českého první, dne 9. srpna r. 1851 druhou výstrahu. Osud »Slovana« byl zpečetěn. Havlíček nemohl po druhé výstraze již váhati, aby provedl, co považoval za nutné provésti, a »Slovana« zastavil. 12. srpna r. 1851 Fr. Kavanovi oznamoval konec »Slovana«: »Pracoval jsem k smrti — jen duševně . . . Vydám zde zítra poslední číslo a oznámím co zapotřebí — a prozatím konec.« Dne 14. srpna r. 1851 vyšlo 58. číslo »Slovana«, bylo to číslo poslední.

»Sobě sami nyní zapovídáme »Slovana« a toto číslo budiž poslední jeho číslo«, byla slova úvodního článku posledního čísla »Slovana«, slova hlásající, že poslední český neodvislý list, stojící na zásadách práva, pokroku a zákonitosti podlehl násilí vlády, nazývající se vládou konstituční.

* * *

»Slovan« od 8. května r. 1850 vycházel celkem až na malé nepravidelnosti dvakrát za týden, od ledna

[1]) Sr. díl III. S. 744—746.

r. 1851 chystal se Havlíček »Slovana« vydávati jen jako týdenník. Činil již v tom smyslu přípravy, vydával až do 20. ledna r. 1851 »Slovana« týdně, ale náhle byl přinucen upustiti od svého předsevzetí. V lednu r. 1851 bylo totiž publikováno nařízení, že časopisy vycházející ve svazcích, knize podobných, jednou týdně nebo ještě méněkráte, nemají užívati časopiseckých známek, tehdy nově zavedených, nýbrž mají býti zasílány jako obyčejné zásilky v křížové pásce a dle váhy porto od nich má býti placeno. Dne 20. ledna r. 1851 kutnohorská pošta byla uvědoměna, že toto nařízení týká se také časopisu »Slovana«. Havlíček, aby pro zdražené porto nemusil zdražiti cenu listu, odhodlal se vydávati »Slovana« dvakrát týdně, jako jej vydával již dříve. Zdražení listu svého však nijak se nevyhnul. Zákazy »Slovana« do jistých míst veřejně zasílat, časté zabavování časopisu, následek toho valně zmenšený počet odběratelstva a větší výdaje přinutily Havlíčka, že od 1. dubna r. 1851 zvýšil předplatné na »Slovana«. Kdežto dříve měsíčně předplácelo se na »Slovana« i s poštovným 40 kr. stř., obnášelo od 1. dubna r. 1851 čtvrtletní předplatné na »Slovana« 2 zl. stř.

Jaký počet předplatitelů měl Havlíček na »Slovana«, o tom podává nám zprávu tento záznam, pořízený Havlíčkem:

»Předplatitelé

1849. II.	= 2426	(— 500)			
			červenec	50	
1849. III.	= 2114	(— 500)	srpen	76	
			září	55	
			říjen 3	+ 71	
1849. IV.	= 2013	(— 500)	listop. 68 v Praze 227		+ 79
			pros. 26		+ 89

1850. I.	= 2207	(— 500)	leden 18 máj 81	v Praze 264 + 88
1850. Srpen	= 2517	(— 500)	červen 151 červenec 298	
1850. Září 1850. IV.	= 2363 = 2000	(— 500) (— 500)	říjen 227 listopad 223 + 144 prosinec 223 + 193.	
1851. I.	= 2263	(— 500)	leden 14 únor březen 26	
1851. II.	= 2344	(— 500)	duben 12 máj 12 červen 33	
1851. III.	= 2132	(— 500)	červec 9 srpen 2	

První tři řádky záznamu vztahují se na »Národní Noviny«, ostatní na »Slovana«. Vidíme, že počet odběratelů »Slovana nikdy neklesl pod 2000. Nejvíce předplatitelů měl »Slovan« v srpnu r. 1850 (2517), před zastavením v srpnu r. 1851 2132. Klesání to snadno vysvětlí zákazy »Slovana do jistých míst, zdražení porta, časté konfiskace. Zjištěný stav potvrzuje Havlíčkovu zprávu, že by »Slovan« z peněžních ohledů nebyl zanikl, a dává pravdu místu jeho dopisu, dne 4. července r. 1851 zaslaného Fr. Palackému: »Až posud navzdor všeho terrorizování abonnentů a čtenářů měl vždy okolo 2000 předplatitetů a v nynějším čtvrtletí, kde teprva předplacení v toku jest, doufám opět, jak se ukazuje, na stejný počet . . . není se nikdy co obávati, že by mohl »Slovan« z peněžitých ohledů zaniknout, a musím doložit, že se mi mnozí sami bez nejmenší zavdané příčiny z mé strany nabízeli písemně k peněžitým obětím, kdybych toho potřeboval.«

Redakce »Slovana« nebyla četná. Vedle Havlíčka, který byl po celou dobu vycházení »Slovana« na listu

uváděn jako redaktor zodpovědný, nebylo jiné redakční stálé síly nežli mladého Jana Kodyma. Tíže redakce spočívala tudíž na Havlíčkovi. Spolupracovníků měl »Slovan« dosti, přes to, že nenáleželo za reakce k nejpříjemnějším věcem náležeti mezi spolupracovníky opposičního listu. Nepříznivé postavení vlády k »Slovanu« mělo ten následek, že většina spolupracovníků psala anonymně. Pokud přece dalo se zjistit, vidíme, že řada spolupracovníků zastavených »Národních Novin« přispívala i do »Slovana«. Byli to především: Dr. Jan Novotný, Jan P. Koubek, Dr. V. Gabler, Dr. Jan Melichar, Dr. K. Tomíček, V. Vondra a j. Vedle uvedených přispívali do »Slovana«: F. Daneš, farář Perucký, A. Krása z Prahy, Fr. L. Vorlíček, K. Ninger, Ed. Ličko, Petr M. Veselský, Jan Sluníčko a j.

Havlíček při své redakční práci užíval řady novin. Jednotlivé rubriky vyzrazují veliké spousty žurnálů, které Havlíček musel co den prohlížeti. Nejpilněji stopoval noviny vládní, dle nichž osvětloval úmysly vládní; čítal jich nejvíce a čítal je nejbedlivěji. Pokud bylo lze zjistiti, užíval při redakční práci v »Slovanu« těchto listů: Const. Blatt aus Böhmen, Deutsche Zeitung aus Böhmen (pražská), Oesterr. Correspondenz, Prager Zeitung, Union, Pražský Večerní list, Oest. Correspondent, Gratzer Zeitung, Austria, Augsburger Allgemeine Zeitung, Czas, Neue Zeit (olomoucká), Reichszeitung, Lloyd, Pressburger Zeitung, Wanderer, Vídenský Denník, Leipziger Zeitung, Kath. Blatt aus Mähren, Presse (brněnská), Ost-Deutsche Post, Slovenské Noviny, Volksfreund (vídeňský), Südslavische Zeitung, Wiener Kirchenblatt, Pražské Noviny, Jugoslavenske Novine, Wiener Zeitung, Moravské Noviny, Jičínský Věstník,

Česko-bratrský Věstník, Soldatenfreund, Mittheilungen über Handel-, Gewerbe- und Verkehrsmittel, so wie aus dem Gebiete der Statistik überhaupt, nach Berichten an das k. k. Handelsministerium.

Vnější rozdělení jednotlivého svazku »Slovana«, čítajícího většinou dva tiskové archy velké osmerky (32 stran), řidčeji jen tiskový arch (16 stran) velké osmerky a na počátku barevnou nebo bílou obálku, později bez ní, bylo dosti pestré. Samostatné články činily podstatu čísla, vedle nich různé rubriky informovaly čtenáře o důležitých zjevech veřejného života. Méně obšírně všímal si Havlíček, až na události ve Francii, událostí zahraničních v rubrice »Zahraniční zprávy«, více hleděl si vnitřní politiky rakouské.

Nejdůležitější rubrika po samostatných článcích »Slovana« byl »Pozorovatel politický« (III. S. 940), po ní významem následovaly rubriky: »Rakouské politické zprávy« (III. S.1458), »Zprávy domácí« (III. S.1461), »Zprávy z Čech« (III. S. 1490). V tomto svazku, na místech v závorkách právě uvedených, najde čtenář o těchto rubrikách pověděno více. Menší rubriky a nepravidelně do »Slovana« zařazované byly rubriky: »Ranní zprávy«, která přinášela nejnovější události, pak rubrika »Rozmanitosti«, která měla býti umístěna ve »Slovanu« od 8. února r. 1851 počínajíc jednou týdně a měla »přihlížeti více k zábavě nežli k věcem politickým«. Na slíbené pravidelné zařazování této rubriky nedošlo.

»Slovan« redakčním uspořádáním liší se valně od »Národních Novin« a blíží se »Pražským Novinám«. »Národní Noviny« jako denník vedly Havlíčka k práci

IV*

zběžnější, byly v pravém slova smyslu novinami, »Slovan« jako list dvakrát týdně vycházející přinášel články ceny trvalejší, je to populární česká revue. Jako dřívější listy své, tak i »Slovana« řídil Havlíček účelně, věcně, nepouštěl uzdu svým osobním přáním. Jednalo se mu vždy, aby článek měl jistý cíl a aby cíle toho dosáhl. Kde Havlíček sám nestačil na práci původní, tam obracel se k překladům; kde myslil, že by jeho autorita neměla toho vlivu, jaký by si byl přál vykonávati při té nebo oné události, tam dovolával se hlasů vynikajících mužů ciziny.

Jako započal činiti v »Národních Novinách«, tak činil i ve »Slovanu«, a chtěje vzbuditi vzpomínky na důležité doby v českých dějinách, otiskoval ve »Slovanu« výňatky ze staročeských kronikářův a důležité historické akty. Pavel Skála ze Zhoře těšil se, jako již v »Národních Novinách«, největší přízni Havlíčkově, a mnoho místa ve »Slovanu« zabral. Jiné články sem spadající bylo otištění protestu českých pánů proti upálení M. Jana Husi a »Některé upomínky na spojení Moravy s Čechy«.

Z cizích spisovatelů Havlíček ve »Slovanu« nejraději se dovolával, jako již dříve v »Národních Novinách« V. Huga. Jeho řeči o všeobecném právu hlasovacím a proti obmezování svobody tisku přinesl »Slovan« v doslovném překladě. Vedle V. Huga tiskl Havlíček ve »Slovanu« z Tocqueville-ova díla »De la Democratie en Amerique« (Stať: »O zřízení obecním v severním soustátí Americkém«), z Bronislava Trentowské-ho (Otiskl z něho: »O vysvobození vlasti«), z Cesare a Balbo-a (»O postavení liberální strany u národů utisko-

vaných«), z Armanda Marrast-a (»Svobodný tisk«), ze Staats-Lexikonu Rotteck-Welckerova (Vedle výše uvedených statí: »Franklin a jeho politika«) a j. a j.

* * *

Třetí díl »Politických spisů« obsahuje práce Havlíčkovy ze »Slovana« a »Epištoly kutnohorské«.

Jest v tomto dílu vydáno vše, co označil Havlíček buď plně svým jménem buď svými značkami H. B., Redaktor, H. Borovský anebo co dle zmínek z jiných článků jistě jest práce Havlíčkova. Nebyly pojaty do tohoto vydání Havlíčkovy články a zprávy rázu konstatujícího a referujícího. To zvláště platí o referátech, týkajících se porotních soudů.

Jako při předcházejících dvou dílech, tak i při tomto dílu platí o způsobu vydání vše, co jsem pověděl v dílu I. S. XI. a v dílu II. S. XIV. Dodávám zde jen, že poznámky mnou přičiněné neodpovídají tomu, jak jsem si je míti přál. Tuto okolnost vysvětluje nedostatek pomůcek (zvláště biografických a současných časopisů a brožur), na něž jsem při práci narazil a na něž narazí každý, kdo bude pracovati v době o roku 1848 a době následující.

Jest na první pohled víře nepodobno, ale přece je pravdivo, že v Praze nelze dostati ani všechny české časopisy z tehdejší doby. Čísla »Vídenského Denníku« z r. 1850 jsem marně hledal v Praze, v Olomouci i ve Vídni, Reichszeitung z r. 1850 nelze zrovna tak dostati a p. Tyto křiklavé příklady, namátkou uvedené, budou rozmnoženy, uvedu-li, že pražská c. k.

veřejná a universitní knihovna neměla až do r. 1900 Havlíčkova »Slovana« vůbec a že od r. 1900 má »Slovana« exemplář necelý. Nepotřebuji snad více zdůrazňovati, že by bylo úkolem přednostů našich veřejných bibliothek starati se, dokud je na čase, aby česká literatura z těchto dob byla systematicky doplňována a aby četné mezery našich knihoven v tomto oboru byly nahraženy koupí z rukou soukromníků.

*

Výbor článků Karla Havlíčka ze »Slovana« pořídil v době novější p. Karel Tůma. Jeho vydání nese titul: Vybrané spisy Karla Havlíčka Borovského. Pořádá Karel Tůma. Díl druhý a třetí. V Hoře Kutné 1886—1887. Vyšlo po druhé jako vydání obálkové. Třetí vydání bylo vydáno bez letopočtu.

Proč vydání tohoto při práci své jsem neužíval, toho důvody čtenář nalezne v dílu II. S. XVIII. Zde jen dodávám, že p. Tůma také práce, Havlíčkovi nenáležející, otiskl a že nejdůležitějšího politického spisu Havlíčkova: »Epištoly kutnohorské« do své edice nepojal.

* * *

Třetím dílem jest vydání »Politických spisů« K. Havlíčka ukončeno. Obsáhlý rejstřík ke všem třem dílům usnadní čtenáři hledání. Rejstřík ten sestavil přítel můj p. JUC. Aug. Žalud, redaktor »Přehledu«, jemuž za tuto práci vzdávám zde vřelý dík.

Konče tuto edici pokládám za milou povinnost poděkovati slavné Společnosti Musea království Českého,

která ochotně svolila k tomu, abych mohl prostudovati literární pozůstalost K. Havlíčka. Díky mé dále náležejí nakladateli mému p. J. Laichterovi, který nešetřil nákladu, jen aby čtenáři dal do ruky dílo dobře vypravené.

Na Kr. Vinohrad[illegible] dne 27. srpna r. 1903.

Dr. *Zdeněk V. Tobolka.*

Rok 1850.

1. OZNÁMENÍ.

(Slovan z 8. května r. 1850. Sv. 1. obálka.)

Když dne 19. ledna r. 1850 zastaveny byly »Národní Noviny« (viz díl II. S. IV.), pečoval K. Havlíček o to, aby vymohl si zrušení jich zákazu, a kdyby se mu tento úmysl nezdařil, aby mohl Národní Noviny jinde mimo Prahu vydávati. Ještě v lednu r. 1850 zakročil ve své záležitosti u ministra Bacha, a když tento krok neměl účinku, pomýšlel na vydávání »Národních Novin« jako denníku buď ve Vídni nebo v Brně, v městech dobře komunikací spojených s ostatním světem. Ale úmysly Havlíčkovy rozbily se ve Vídni o nepovolnost vojenského velitele, který, poněvadž Vídeň nalézala se ve stavu obležení, o věcech podobných rozhodoval — v Brně narazil Havlíček na bojácnost a neochotu tiskárny. V době, kdy se toto jednání dálo, očekávalo se v politických kruzích českých, že na podzim r. 1850 vláda dle svého slibu bude uskutečňovati oktrojovanou ústavu, že svolá sněmy a že stav obleženosti pomine v Praze i ve Vídni. Havlíček nechtěl, aby po období voleb sněmovních jeho strana byla bez listu, a proto, když nemohl docíliti, aby Národní Noviny znovu vycházely jako denník, učinil opatření, aby mohl vydávati »někde jinde neodvislý časopis naší strany«. Jednal v Chrudimi a v Litomyšli s tiskárnami, avšak marně. Teprve v dubnu r. 1850 podařilo se mu dohodnouti se s tiskařem Františkem Procházkou v Kutné

[redacted]

Hoře, že převezme tisk Havlíčkova časopisu. Havlíček přispěl Fr. Procházkovi na zdokonalení tiskárny a vymohl si, že část závodu Fr. Procházky byla v Kutné Hoře na Kutnohorském předměstí čís. 419, kde se nalézala vlastní tiskárna Havlíčkova listu. Nový časopis Havlíček pojmenoval: »Slovan. Časopis věnovaný politickým a vůbec veřejným záležitostem slovanským, zvláště českým. Odpovědný redaktor a vydavatel: Karel Havlíček.« První svazek »Slovana« byl vydán dne 8. května r. 1850. Na modré obálce prvního svazku bylo otištěno »Oznámení«:

Poněvadž se posud se žádnou jistotou určiti nedá, kdy se zase v Praze obležení vyzdvihne a ústavní svoboda opět do platnosti navrátí, umínil jsem sobě, práva svobodného tisku v některém jiném místě naší vlasti zatím použíti, a po mnohých v této věci pokusech obrátil jsem se konečně do Kutné Hory.

Abych zde ale Národní Noviny neb pod jiným jmenem časopis stejné rozsáhlosti vydávati mohl, tomu dokonce nedovolují okolnosti, a takový pokus můj potkal by se jistě ne s prostředním úspěchem.

Proto jsem si vyvolil tuto formu časopisu, která nyní pod jmenem »Slovana« jest před očima váženého obecenstva.

Slovan bude vycházeti týdně jen dvakrát avšak ve svazcích vždy přes 4 archy týdně, a bude v této rozsáhlosti své dosti místa poskytovati k obsažení všeho toho, co důležitého může býti pro nás z politických událostí.

Doufám, že Slovanem vyplním prozatímně tu mezeru, která povstala v žurnalistice naší skrze zápověď Národních Novin, tak sice že Slovan bude obsahovati všechno to, co dříve Národní Noviny, s tím jedi-

ným rozdílem, že se v zahraniční politice co možná obmezí a krátce držeti bude.

Poněvadž mnozí z odbíratelů Národních Novin od jejich zákazu neměli příležitost, stopovati všechny mezi tím časem na novo sběhlé události: bude moje péče, aby se tato mezera poznenáhla zase vyplnila.

Ostatně bude časopis tak zřízen, aby každý měsíc úplnou knihu tvořil, ku které se též vždy zvláštní titul a obsah přidá.

Žádám jen, aby se s prvními několika svazky nějaký příznivý ohled vzal, než nový časopis na novém místě, v nové tiskárně a okolnostech zcela jiných do svého pořádného běhu se vpraví. Pokud moje síly stačí, učiním jistě všechno k jeho zvelebení a doufám též najíti u všech přátel svých hojné podpory.

Všem P. T. pánům, kteří se na počátku r. 1850 na Národní Noviny čtvrtletně předplatili, bude se zasílati Slovan po tři měsíce zdarma, totiž za náhradu.

Ostatně ale jsou předplatní výminky následující:

Zde v místě, totiž bez poštovní zásilky, jest měsíční předplacení 30 kr. stř.;[1]) se zásilkou po poště ale 40 kr. stř. na měsíc. Jednotlivé svazky prodávají se po 6 kr. stř.

Všechny c. k. pošty přijímají předplacení takové bezplatně, jen když jest na adresse podotknuto:

Expedici Slovana v Kutné Hoře
Předplatní peníze.

Těm P. T. pánům, kteří Národní Noviny v naší expedici v Praze odbírali, budeme zasílati Slovana též

[1]) 30 kr. stř. = 1·05 K; 40 kr. stř. = 1·40 K; 6 kr. stř. = 21 h.

[redacted]

do Prahy bezplatně, kdežto jej sobě u p. Stýbla, knihaře na Kolovratské třídě, vybírati mohou na lístek předpiatní, který od N. N. v rukou mají. Tamtéž se mohou jednotlivé svazky kupovati.

Zde v Kutné Hoře přijal expedici Slovana pan Hauff, obchodník, u kterého budou Slovana dostávati všichni ti P. T. pánové, kteří N. N. z pošty Kutnohorské odbírali, a kdežto se též místní předplacení přijímá a jednotlivé svazky prodávají.

Všeliká ohlášení obchodní a jiná přijímají se též co inseráty do Slovana, a platí se za jedno otištění od řádku 2 kr. stř., po druhé 1 kr. stř.

Delší předplacení než na měsíc se na Slovana přijmouti nemůže z té příčiny, abych, kdyby v Praze obležení vyzdviženo býti mělo, co nejdříve zase k vydávání Národních Novin přistoupiti mohl.

V Kutné Hoře dne 3. Května 1850.

K. Havlíček.

2. MÍSTO ÚVODU.

(Slovan z 8. května r. 1850. Sv. 1. S. 1—5.)

(H. B.) Znamenitý muž národu anglického Sheridan[1]) pravil: »Raději žádný sněm než žádnou svobodu tisku; raději oželím odpovědnost ministrů Habeas-Corpus-actu,[2]) povolování daní, nežli svobodu tisku, neboť touto všechna dotčená práva opět si získají!«

Pravdivost jeho slov, skutkem osvědčená v dějinách novějších století, zakládá se hlavně na tom, že bez osvěty a probuzenosti duševní není národ schopen uhájiti svobodu svou a právní zákonitou vládu proti libovolnosti zpanštělých samozištníků, kteří vždy o to usilují, brzy chytře a pokrytsky, brzy zas násilně, aby zneužívati mohli statků a osob spolutvorův svých, od Boha rovně oprávněných.

Nemohla by zajisté malá hrstka vládychtivých utiskovati ku svému prospěchu celý národ, kdyby tento, jsa náležitě vzdělán, rozuměl všem svým záležitostem a svou vůli náležitě projeviti a provésti uměl.

---

[1]) Richard Brinsley Sheridan (1751—1816) byl anglický básník, řečník a státník.

[2]) Habeas corpus act jest zákon vydaný v Anglii r. 1679, kterýmž zvláště zakázáno bylo libovolné zatýkání.

Úkolem svobody tisku jest tedy povýšiti poznenáhla celý národ, neb alespoň největší část jeho k takovému vzdělání, a jen tenkrát můžeme sobě dělati naději na opravdivou a jistou svobodu. Třeba se i národu podařilo náhodou skrze revoluci svrhnouti se šíje své jařmo absolutní vlády, jestli zároveň není větší část jeho vzdělaná, v brzkém času zase jiní pod jinými záminkami dovedou se zmocniti libovolné a protizákonní vlády nad národem, jako toho právě za našich časů leckde příklady vidíme.

Není zde k tomu místo a také ani úmysl, dokazovati důležitost svobody tisku pro svobodu občanskou — zdá se mi, že již příliš přesvědčen jest svět o této pravdě.

Také náš národ uvítal roku 1848 novou tuto svobodu se srdečným nadšením a zakusil jistě, byť i na krátce, její ovoce, a aby i dále a ještě s větším prospěchem radovati se mohl z této výhody, o to budiž hlavně péče všech, kterým souzeno jest, jakožto průvodčím, vésti národ na obtížných cestách ke stálé občanské rovnoprávnosti a svobodě.

Od té doby, co Praha, hlavní to ohnisko vyššího života našeho národu, pravé srdce, z kterého proudí již po tolik věků oživující žíly do veškerých našich krajin, od té doby, co Praha skrze obležení[1]) zbavena jest (bohužel již nyní celý rok!) vedle jiných ústavních práv také svobody tisku, ztratili jsme téměř celou svobodu tisku pro záležitosti občanské. Ačkoli kromě Prahy a několika pevností v celé ostatní naší vlasti v ouplné míře platí ústava a v ní pojištěné právo svobodného tisku, nepoužil nikdo za ten celý čas tohoto

[1]) Viz díl II. S. 539.

práva k vydávání liberálního, záležitosti českého národa bezohledně zastávajícího politického časopisu. Zajisté ne velmi chvalitebná to pro nás událost, svědčící o malé posud probuzenosti našeho veřejného občanského života! Pohledněme vůkol sebe! Malá naše sousední saská země, počítající milion obyvatelstva, čítá svých asi 200 politických časopisů, a není tam téměř ani jednoho dosti nepatrného městečka, které by nemělo svůj politický časopisek. U nás ale kromě Prahy neudržel se posud nikde samostatný politický časopis [1]) a následek toho byl ten, že s Prahou klesl národ dobrovolně do obležení.

V Praze zatím, kdežto i tak počet našich politických časopisů skrze nový, velmi přísný zákon o tisku a ustanovené v něm na naše okolnosti příliš veliké kauce až k nedůstatku se zmenšil, zápasily liberálnější časopisy všelijak s vojenskými ouřady: jaký při tom byl osud mých Národních Novin, jest sice ve hlavních ohledech každému povědomo, zevrubněji bych ale mohl jen já a vojenský soud na Hradčanech o tom zápasu liberální žurnalistiky s vojenskou subordinací dlouhé kroniky vypravovati. Snažil jsem se ovšem zůstati vždy věren zásadám, o kterých jsem přesvědčen, že by mohly nejen národu našemu, nýbrž i vládě prospívati — místo důvodů ale odpovědělo se mi zákazem Národních Novin,[2]) a zanechávám každému na rozsouzenou, jestli tento zákaz uškodil více zásadám naší strany, anebo vládě.

---

[1]) [Že oba časopisy v Brně vycházející za samostatné se považovati nemohou, ví každý, komu jsou známy okolnosti těchto časopisů.]

[2]) Viz díl II. S. IV.

Podle celého až dosavádního jednání naší nynější vlády s opposičními novinami zdá se mi, že tato vláda rozumí svobodě tisku jen tak, aby všechny noviny jenom smýšlely a psaly, jak se vládě líbí, neboť považuje již každého za zlomyslného buřiče, který jiné zásady zastupuje než ona. Svoboda tisku jest ale jen právě k tomu, aby se mohlo projeviti smýšlení vládě odporné, neboť jenom tak možno jest, aby konečně rozličným bádáním a posuzováním užitečná národu pravda na jevo přišla a do života se obrátila. Vláda pronásledující a utlačující opposiční noviny sama rozbíjí (abych vhodného podobenství užil) neklamné zrcadlo, ve kterém by viděti mohla pravé vady své, neboť v těch obrazích, které jí služebné její a vždy přisvědčující noviny malují, nevidí nikdy pravou podobu svou, nýbrž jen klamný ideál příznivé a uplacené fantasie. Neznati ale své vady, jest slabost škodící každému a nejvíce vládám.

Již tomu nyní jest přes tři měsíce, co umlknul hlas Národních Novin, a že teprva nyní opět pokračuji ve své časopisní činnosti, není vina moje, nýbrž těžkých okolností, pro které mi až do této doby nebylo možná. Nechci zde tyto okolnosti vypisovati a kresliti obecenstvu žalostný obraz našich slabých, jen zdánlivě pravdivých konstitučních práv, nechci též vládě strannost vytýkati, že jen právě proti našim novinám užila všechnu moc výmineční, nechajíc noviny německé strany ku př. »Ost-Deutsche-Post«, »Deutsche Zeitung a. Böhmen« pokojně vycházeti. Zastřeme raději rouškou zapomenutí truchlivou minulost, a pokusme se věřiti přece na lepší budoucnost!

Že nepokračuji ve vydávání Národních Novin, nýbrž

zcela nový časopis v jiné také formě vydávám: toho jest jedna příčina nepříhodnost každého místa kromě Prahy pro veliké, denně vycházející noviny, skrze špatné spojení poštovní, a druhá příčina přání moje, aby nový můj časopis také do Prahy přístup měl. Národní Noviny zapověděl vojenský úřad v Praze vydávati, již tedy pro pouhou důslednost musil by jim snad v Praze přístup zapovědít, kdyby někde jinde zas vycházely, třeba i jejich obsah nebyl veřejnému pořádku v Praze nebezpečný. Nový ale časopis, o kterém se ani napřed věděti nemůže, jakým způsobem bude veden, může zajisté vojenský ouřad i do obležené Prahy připouštěti, tak jako tam až posud připouštěl mnohé jiné časopisy, vycházející v místech, ve kterých ústavní svoboda tisku panuje. Neníť zajisté úmysl můj přepjatě nějak a bouřlivě sobě počínati v tomto novém časopise: nejsem ale také třtina, klátící se podle větru, a mohu se sice s ohledem na těžké okolnosti v odporu svém všemožně umírniti, žádná moc mne ale nepřinutí chváliti to, co jest dle přesvědčení mého národu našemu škodlivé a nebezpečné.

Jestli tedy skutečně vláda úmysl má, časem svým nechati do opravdivého života nastoupiti ty svobody a ta práva, kterých až posud máme mnoho jen na papíře, a jestli jmenovitě upřímně chce zachovati svobodu tisku: pak ovšem nevidím žádných příčin k tomu, aby Slovanu zamezen býti musel přístup do Prahy, třeba on vycházel na místě, vojenským výminečným zákonům nepodřízeném a radujícím se z té právní svobody tisku, kterou nám nový, prozatímní zákon o tisku ponechal. Budiž tato doba od vlády považo-

vana za přechod k tomu bohdá! nedalekém
ve kterém i v Praze opět začnou platit kon
zákony a s nimi svoboda tisku. Že já a celá ta
ku které náležím, nesmýšlí tak jako nynější
toť jest ovšem věc každému dobře povědomá
se ale vláda nechce držeti za neomylnou, a jestl
myslí, že přece by jednou mohl přijíti ten čas, ve
slovo »zodpovědný« ministr nebude pouhý
neznačícím titulem, nýbrž prosaickou pravdou,
znamená zodpovídati se ze svých rad a s
sněmům a národům na nich zastoupeným, jestl
nynější vláda opravdu chce řiditi země tak, jak
toho většina národů přála, pak ovšem musí
trpěti, ba ještě ráda býti tomu, když z opposi
novin může poznati hlasy těch, kteří s ní nejsou
kojeni a na chyby její bez ohledu poukazují.

Zapovídati ale opposiční noviny aneb všelija
jiným způsobem utlačovati, není za našich časů ža
státnická moudrost, proto že se tím přece smýšlení
nepředělá a že tím vláda jen patrně svou slabo
bázeň objevuje. Známť já mnohem lepší prostře
proti opposičním novinám, který mohu každé vl
jakožto neklamné arcanum zjeviti a sice následuj
Buďto jest to, co opposiční noviny praví, národu šk
dlivé a lživé, anebo užitečné a pravdivé. Jestli to ško
dlivé a lživé jest, ejhle! slavná vládo, nezakazuj opp
siční noviny, nýbrž dokaž hezky srozumitelně ve svý
novinách národu tuto škodlivost a lživost opposiční
novin, a jistě se jich nikdo držeti nebude; jestli al
to, co opposiční noviny praví, užitečné a pravdiv
jest, tuť je opět nemáte zapovídat, nýbrž přidržeti se
této užitečnosti a pravdivosti.

Vy zapovídáte opposiční noviny, poněvadž prý vám kazí důvěru národu: kdybyste ale měli zapovědít všechno to, co vám kazí důvěru národu, tuť byste musili zapovědít velmi mnoho, snad také leckterý ze svých vlastních zákonů, přede vším ale své papírové peníze, ty opposiční noviny, jejichžto redaktorem a odpovědným vydavatelem jest pan ministr Kraus.[1]) Tyto papírové šestáky, desetníky, čtvrtky, půlky, jednotky a dvojky, to jsou ty nejkřiklavější opposiční noviny, ty vám úhlavně kazí důvěru národu: každý ten papírový šesták a desetník, každá ta čtvrtka a půlka volá pronikavým hlasem: nedůvěra! nedůvěra!

V tom se nyní již skoro všichni hlasové srovnávají, že stav našich veřejných záležitostí nemůže zůstati takový, jaký jest nyní. »Tak to zůstati nemůže!« jest nyní skoro již přísloví v rozličných zemích rakouských a jestli vláda dokonce žádného ohledu nechce vzíti na tento hlas, jestli jen to považuje za pravé veřejné mínění, co jí mluví několik zištných, každého, kdo právě má moc v rukou chválících pochlebníků, pak ovšem se musí srdce každého pravého vlastimila jen děsiti následků takové zaslepenosti. Dejme tomu, že nyní skutečně vláda naše hmotnou mocí na uzdě držeti může všechny nespokojence: má ale vláda naše moc, aby zabránila v jiných cizích zemích převraty politické, které pak nevyhnutelně zasáhnouti musí také k nám a uvrhnouti nás zase po druhé v ten samý aneb snad ještě horší nepořádek, jako byl v roce 1848?

Přání všech rozumných občanů musí býti to, abychom se již dočkati nemuseli po druhé podobných

---

[1]) Viz díl II. S. 122.

zmatků a nepokojů jako v r. 1848, nýbrž aby se již nyní pokojně a podle práva a zákonů vyvinoval dále náš veřejný život, aby se poznenáhla podle zásad rozumových zdokonalovaly naše zákony a naše zřízení. K tomu ale především zapotřebí jest veřejné jistoty právní, té jistoty, že ve veřejném státním životě nepanuje nikde libovůle, že se zákonů musí držeti tak dobře vláda sama jako každý jednotlivec, ne ale aby se občané obávati museli, že to, co dneska je všeobecně platící zákon, zítra podle pouhého uznání jednoho člověka neb několika lidí se změní.

Přičiňovati se dle sil svých k tomu, abychom konečně došli k takovému stavu veřejné právní bezpečnosti, bylo vždy hlavním mým účelem a jest jím také při vydávání tohoto časopisu. Chci se za těchto časů, kdežto velmi mnohých již obávání se zmocnilo, že hodlá vláda naše poznenáhla jednu naši svobodu po druhé ztenčiti a přiblížiti se zase k starému absolutnímu řízení a bezpráví, chci, pravím, za těchto smutných časů podati důkaz, máme-li ještě opravdu svobodu tisku. Až posud nebyl náš zákon o tisku skoro nikde ve skutečné platnosti: tam, kde se vydávaly nějaké vládě nepříjemné noviny, zavedlo se všude obležení s vyzdvižením svobody tisku. Vímť ovšem napřed, že hlasy Slovanů, skoupě a otčímsky odbytých Slovanů, které se v mém časopise opět ozývati budou, sotva budou příjemné vládě, vímť ovšem také, že nemám moc protiviti se, kdyby i nyní vláda, vyhnouc se zákonu o tisku, jiným násilným a libovolným způsobem chtěla zameziti vycházení mého časopisu: spokojil bych se ale v tomto pádu alespoň tím vědomím, že jsem

přispěl k tomu, aby národ s jistotou věděl, co má od vlády očekávati a jak vysoce sliby ceniti.

A říká se, že jest hrstka jistoty lepší, než pytel naděje, a i taková jistota má svou cenu, zvláště za našich časů.

[redacted]

3. NAŠE ZEMSKÁ ÚSTAVA.

(Slovan z 8. května r. 1850. Sv. 1. S. 11.—17.)

I.

H. B. Jedna z nejdůležitějších událostí, která se brzy po zápovědi Národních Novin přihodila, jest ohlášení české zemské ústavy,[1] neb abych vhodnějšího slova užil, obecního řádu pro zemskou obec českou. Větší části čtenářův našich bude již ovšem známa, nehodláme ji tedy celou již otisknouti, nýbrž pouhým výtahem důležitějších míst se spokojíme.

Poněvadž jsme byli vždy protivníci ouzkostlivé centralisace, a vždy jsme jistou samostatnost ve vnitřní správě pro každou zem rakouskou jakožto jedinou výminku opravdivé spokojenosti žádali, nepotřebujeme zde v hlavní věci opakovati, že velice litujeme skoupostí, s kterou nynější ministerstvo obmezilo působení zemských sněmů. Ze všech stran se ozvali a ještě nyní ozývají hlasové slovanští, maďarští, italianští a rumunští proti přílišnému centralisování, žádajíce větší moc pro zemské sněmy, a v novějších dobách konečně i někteří Němcové a mezi nimi proslulý Andriani[2])

---

[1]) Viz díl II. S. 916.

[2]) Viktor svob. pán Andriani-Werburg (1813—1858), rakouský státník a publicista, byl přívrženec centralismu a programu velko-

opřeli se proti centralisaci a navrhují jisté způsoby k většímu osamostatnění jednotlivých zemí.

Můžeme sobě tedy na tentokrát všeliké opakování již dávno známých zásad našich ušetřiti. Beztoho jsme také nemohli a nechtěli ani očekávati, aby snad naše země nějakého privilegia užívati měla před ostatními, a aby se jí snad větší samostatnosti dostalo než jiným; toť by zajisté bylo i nespravedlivé i nemoudré, neboť si nemůžeme v Rakousích nikdy trvanlivou a pokojnou svobodu a dobrou vládu přislibovati, pokud bude jedna země před jinými, jeden národ nad jinými nějakých předností užívati, poněvadž nebude konce závisti a rozepřím. Zdá se nám také, že se přednosti jednomu neb některým národům a zemím před jinými neudělují z nějaké náklonnosti neb upřímnosti k těmto, nýbrž hlavně proto, aby se vždy jisté sočení a nepřátelství mezi jednotlivými národy říše udrželo, a aby se pak při příležitosti jednoho národa proti druhému za nástroj k poražení užívati mohlo.

Proto musíme každého považovati za nepřítele svobody, který jen pro svůj národ neb pro svou zem přednosti žádá: a proto jsme také hned po ohlášení jiných zemských ústav již napřed věděti musili, jaká bude též i česká ústava. Nicméně však se přece po ohlášení této české zemské ústavy každé pravé české srdce velice zarmoutiti muselo nad tou nespravedlivostí, s kterou při sestavování chytrým způsobem na outraty naše zvětšena jest moc Němců na sněmu zemském.

---

německého. R. 1848 byl od dolnorakouských stavů vyslán do Vorparlamentu ve Frankfurtě n. M., kde velice byl činným ve smyslu svých zásad.

Daleko budiž ode mne, abych snad proto nějakými vylíčenými vášnivými slovy neb trpkými výčitkami stíhal ministerstvo: při tak veliké a zjevné nespravedlivosti, postačí jen chladný důkaz, a proto jsem si umínil tentokrát jenom v pouhých cifrách každému ukázati, jaká jest ve skutečnosti ta rovnoprávnost, která se nám tak často slibovala.

Podle nové zemské ústavy budeme míti na sněmu zemském 220 poslanců a sice 70 z první třídy, které si budou voliti boháčové platící 500 zl. stř. přímých daní, pak 71 poslanců z měst, a 79 z ostatního národa. Již z toho vidí každý, že to není žádná konstituční representace podle okresů, nýbrž stará stavovská; než o tom nechceme zde slov šířiti, poněvadž tato zásada vůbec při všech zemských sněmích zavedena jest.

Hlavní otázka pro nás jest, kolik bude na českém sněmu Čechů a kolik Němců sedati?

Abychom se strany toho nějaké jistoty dodělali, musíme následovně uvážiti:

Co se předně týče 70 poslanců z první třídy, víme již napřed, že mezi nimi bude asi tuze málo Čechů, a jeden z předních pánů ministrů vyjádřil prý se o tom: »*Kdo za to může, že nejsou Čechové bohatí?*« My bychom ovšem mohli onomu panu ministrovi snadno povědít, *kdo za to může, že nejsou Čechové bohatí*, víť o tom dobře každý, kdo zná dějiny české od roku 1620, až do roku 1848, ba až do dnešního dne — avšak nechceme staré křivdy vypočítávati, přestaneme jen na nejnovějších. Když tedy i to s jistou odhodlaností snášeti chceme, že nepochybně málo který z těchto 70 poslanců bude Čech, pohled-

něme tedy dále, kterak to vypadá s poslanci měst a okresů.

Praha volí 10 poslanců, o kterých těžko jest napřed něco s jistotou určovati; za to však strany ostatních 140 poslanců docela na jisto napřed věděti se může, kolik může býti mezi nimi Čechů a kolik musí býti Němců.

Českých poslanců bude snad 77 a sice:

Z okresů: Smíchovský, Jílovský, Karlínský, Rakovnický, Slanský, Mělnický, Příbramský, Hořovský, Budějovský, Jindř.-Hradecký, Táborský, Milévský, Pelhřimovský, Benešovský, Votický, Kolínský, Černo-Kostelecký, Kutnohorský, Ledecký, Německobrodský, Chotěbořský, Pardubský, Chrudimský, Vysoko-Mýtský, Litomyšský, Král. Hradecký, Král. Dvorský, Rychnovský, Žamberský, Novoměstský, Jičínský, Hořický, Vrchlabský, Poděbradský, Novo-Bydžovský, Turnovský, Semilský, Mlado-Boleslavský, Nymburský, Rokytský, Královický, Klatovský, Přestický, Domažlický, Sušický, Vimberský, Prachenský, Písecký, Strakonický, Březnický, všech okresů 50.

Z měst: Karlín, Slané, Příbram, Budějovice (jeden), Jindřichův Hradec, Třeboň, Tábor, Kolín, Kutná Hora (dva), Polná, Pardubice, Chrudim, Vysoké Mýto, Litomyšl, Král. Hradec, Král. Dvůr, Jaroměř-Hořice, Jičín, Lomnice-Nová Paka, Turnov, Ml. Boleslav, Plzeň (dva), Klatovy, Domažlice, Písek, všech měst 27.

Německých poslanců bude ale jistě 61:

a sice z okresů: Krumlovský, Kaplický, Trutnovský, Braunovský, Teplický, Mostský (Brüx), Žatecký, Kaďaňský, Karlovarský, Kráslický (Graszlitz), Žlutický (Luditz), Jáchimstálský, Chebský (Eger),

Falkenavský, Tachovský, Plánský, Liberecký, Friedlandský, Jabloňský (Gabel), Děčínský (Tetschen), Oušťský (Aussig), Šluckenavský, Rumburský, Českolípský, Českodubský, Litoměřický, Plzeňský, Horšovtýnský (Bischofteinitz), všech okresů 28.

Z měst: Budějovice (jeden), Krumlov, Landškroun, Trutnov-Hostinné (Arnau), Brüx-Oberleitensdorf (Horní Litvínov)-Teplice, Žatec, Pressnitz (Přísečnice)-Veipert, Loket, Karlovy Vary, Schlaggenwald (Slavkov)-Schönfeld, Kráslice, Jáchimstál, Cheb (dva), Asch-Rossbach, Roketnice (Rochlitz), Liberec (dva), Jablonec-Hodkovice (Gablonz-Liebenau), Friedland etc, Děčín s Podmokly (Tetschen-Bodenbach), Georgswalde, Schluckenau-Ehrenberg, Mikulášovice s Zeidlery (Nixdorf-Zeidler), Warnsdorf, Rumburk, Krásná Lípa (Schönlinde), Česká Kamenice se Chřibskou (Böm. Kamnitz-Kreibic), Česká Lípa, Cvikov (Zwickau), Hajda etc., Litoměřice, Vrchlabí s Lánovem (Hohenelbe-Langenau) všech měst 33. Zcela pochybné jsou dva hlasy: a sice okresu Landškrounského, v němžto čeští a němečtí obyvatelé skoro v rovnováze jsou a z měst Braunovsko-Rychnovských, poněvadž vždy české a německé město dohromady jednoho poslance volí. Tedy když z pochybných dvou hlasů každé národnosti jeden přirazíme, bude 78 českých poslanců a sice 50 z okresů a 28 z měst, a 62 německých poslanců, totiž 29 z okresů a 33 z měst.

Považme ale, že dle oujředních zpráv (r. 1846) jest v Čechách (vyjmouc Prahu) 4,362.000 obyvatelů a mezi nimi asi 2,743.000 Čechů a asi 1,619.000 Němců, při kterém počtu jistě spíše menší počet Čechů přijat jest. Dle tohoto poměru vypadá tedy jeden poslanec

na 35.200 Čechů, ale za to na 26.100 Němců také jeden, to jest: podle rovnoprávnosti má 26.100 Němců právě tolik váhy co 35.200 Čechů! Kdyby se 140 poslanců na 4,362.000 obyvatelů podle spravedlnosti rozdělilo, přišel by vždy na 31.000 duší jeden poslanec, a tedy by měli Čechové 88 a Němci 52 poslanců, z čeho vysvítá, že v nové ústavě my Čechové jen při těchto 140 poslancích o 20, pravím dvacet hlasů zkráceni jsme.

Jakým způsobem se ale stalo toto zkrácení tak ve vší tichosti a nepatrně hned na první pohled? Velmi snadně. Český sněm bude míti 220 poslanců, připadá tedy vlastně na 20.000 duší jeden poslanec, a kdyby byla řekla vláda jednoduše: »Vždy na dvacet tisíc volí se jeden poslanec,« tuť by ovšem museli mít Čechové 138 a Němci jen 82 poslanců, a zastoupení země bylo by poctivé a spravedlivé. Avšak, jaký by to byl sněm, ve kterém by sedělo 138 foederalistů a jen 82 centralistů? 138 Slovanů divokých a jen 82 civilisovaných Němců?

Na takový sněm nemohlo naše ministerstvo ani pomysliti, kterak se tedy mělo zbavit alespoň na sněmě českém té mrzuté a nepříjemné většiny, kterou Bůh (snad jen v některé své slabší době) stvořiti ráčil v zemi české? Především zavésti třídu první 500zlatových voličů se 70 hlasy: bývalá pravá česká šlechta vyhnána jest ze země a jmění její konfiskováno, statky rozdány a rozprodány jsou lacině cizincům, ta část české šlechty, která přece ještě zůstala, poražena jest a odcizena od národu, tak aby jí národ nenáviděl a ona se jeho zase báti musela, aby nemohlo nikdy vzniknout srozumění mezi šlechtou a národem, skrze

úmyslné zanedbání všelikého pro skutečný život potřebného vzdělání ve školách nemohla se v zemi zmocniti nijaká podnikavost a průmyslnost, průmyslníci, obchodníci, přicházeli jen z cizích zemí, zbohatli u nás v krátkém čase a poněvadž se za hranicemi našimi bohužel! nikde Čechové nerodí, nemohli být tito nyní bohatí a do první třídy náležící obchodníci a průmyslníci Čechové a tím to jest, že z těch 70 poslanců, které první třída voliti má, sotva 20 bude Čechů, za to však jistě 50 Němců.

Avšak i v tomto pádu by jistě musela býti většina Čechů na sněmě a sice

	českých poslanců	německých
tedy z první třídy . .	20	50
v Praze	7	3
v ostatní zemi . . .	88	52
	115 Čechů,	105 Němců.

To vidělo ministerstvo aováživši slušně, že by tato většina česká snad ve své opovážlivosti mohla vyvoliti několik poslanců českých do první komory říšského sněmu, anebo jiným způsobem rušiti pokojný chod tichého poněmčení celého Rakouska: umínilo si tomuto hrozícímu nebezpečí důkladně všeliký přístup zameziti až na věky věkův.

Jak to ale provésti? Říci zrovna, že každý německý okres má voliti dva a každý český jen jednoho, to by bylo přece tuze upřímné na diplomaty, avšak se nemusí jíti vždycky zrovna, křivé cesty také někdy vedou rychle k cíli. V okresích se tedy nedá nic dělat, tu již se musí nechat Čechům těch 50 a Němcům jen 29 hlasů, jak se patří. Ale při městech

to půjde: řekne se, že města zastupují průmysl. Ovšem dle naší vlastní zemské ústavy nepřichází ani jednání o průmyslu na sněmu zemském a proto se může leckomu zdáti zvláštní zastoupení průmyslu nepotřebné, ba ještě snad někdo bude namítati, proč jsme také v úplné důslednosti jiné stavy, ku př. kněze, učitele, obchodníky, umělce, lékaře, právníky atd. nenechali zvláštní poslance voliti, kdo ale může žádati důslednost? Dost na tom, jestli jen Čechy o několik hlasů připravíme a Němcům je přidáme.

A to se ministerstvu výborně podařilo. Vizme jen několik příkladů. Český okres Smíchovský má 84.000 obyvatelů, a jen jednoho zástupce, německý okres Šlukenavský má 44.000 obyvatelů a čtyry poslance (totiž tři z měst a jednoho z okresu), z čehož vidíme, že jeden Němec z okresu Šlukenavského tolik váží, jako 8 Čechů okresu Smíchovského. Ale jaká pomoc? proč nemá okres Smíchovský žádný průmysl? A jest to také pravda, Smíchov nemá žádný průmysl. Kdyby byl Smíchov německé místo, bylo by přece snad ministerstvo spozorovalo v něm ty nesmírně vysoké komíny parních strojů, ty velikánské dílny, ten ohromný parní mlýn, na sta řemeslníků atd., přece by se snad bylo shledalo trošku toho průmyslu, co by zapotřebí bylo pro německé místo na poslance, ale tak české místo . . . nadarmo se valíš ty hustý kouři celý den z velikánských dílen Smíchovských, až k čichu rovnoprávnosti milovného ministerstva neprorazíš!

Nejvýbornější ale průmyslníci musejí již býti v Loktě (Ellbogen). Německé město Loket má 2409 obyvatelů a volí zvláštního poslance na sněm, a český okres Pelhřimovský má 83.700 obyvatelů a volí také jen jed-

noho poslance, z čeho vysvítá, že jeden Loketský Němec má tolik politické váhy, jako 35 Čechů okresu Pelhřimovského!! Věru nad takovou nespravedlivostí by musel každý turecký paša hořce zplakati! — K tomu se musí doložit, že Loket nemá ani stín žádného průmyslu a že mohu každou chvíli jmenovat ministerstvu třeba 50 českých míst větších a průmyslnějších nežli Loket, která dokonce žádného hlasu nemají.

Na příklad, jak se vůbec zacházelo s českými místy, uvedeme ku př. Humpolec. Humpolec měl dle vládních výkazů r. 1846: 4534 obyvatele,[1]) náležel již tedy předně mezi ta města, která mají (dle zemské ústavy) proto poslance zvláštního, poněvadž měli r. 1846 více než 4500 obyvatelů. Avšak kdyby i neměl Humpolec tolik obyvatelů, zasloužil by mezi průmyslovými mnohem přednější místo než ku př. německé Aarnau, Trautenau, Liebenau atd. atd. atd., ale Humpolec jest české a liberální město, a proto nemůže míti poslance. A ku př. Strakonice, které přec tolik svého výrobku do cizích zemí prodají, proč ty nenalézáme v počtu průmyslných? Ovšem ministerstvo nynější jest nepřítel červených čepic. Takových příkladů mohli bychom ještě mnoho uvésti, což se také již stalo v novinách Union,[2]) ale myslíme, že zřetelnějšího důkazu již ani není zapotřebí.

Že vlastně ministerstvu na opravdivém zastoupení průmyslu méně záleželo než na nepřirozené převaze němectva, poznáme z toho, když považíme, kdo vlastně

[1]) [Vůbec musíme podotknout, že čísla zde uvedená jsou vážena ze spisu právěouředně vydaného: Darstellung der mit allerhöchster Entschliessung ddto. 4. Aug. 1849 genehmigten politischen Eintheilung des Kronlandes Böhmen.]

[2]) Union z 6. února r. *1850*. Čís. 68. Ranní list.

bude voliti poslance v takových »průmyslných« místech. Po odrážce těch několika fabrikantů, jejichžto dělníci dle ústavy beztoho hlasu nemají, kdo bude voliti v takových místech poslance? Nechybíme tuze, řekneme-li, že nejvíce pašerství bude zastoupeno, a to jest vlastně ten pro blaho státu tak důležitý interes, o jehožto dobré zastoupení na sněmu se vláda postarala.

Věru, v této budoucí české representaci tak bystře jest všechno rozmyšleno, že při každé maličkosti se hledělo k jednomu účelu. Tak ku př. má pět měst: Kutná Hora, Plzeň, Budějovice, Cheb a Liberec po dvou poslancích. Kdyby každé mělo jen po jednom (a jistě jest to neslušno, aby 10.000 duší dva poslance mělo proti 80.000, které jen jednoho mají), byli by tři Čechové a dva Němci, poněvadž by jistě v Plzni a v Budějovicích Čecha vyvolili. Poněvadž ale volí každé dva, tuť skoro nepochybno jest, že jen Kutná Hora oba Čechy vyvolí, Budějovice ale a Plzeň každé po jednom Němci a Čechu, a tu vypadne 6 německých poslanců a 4 čeští, tedy zrovna naopak! —

Takovým tedy způsobem docílilo se, že na budoucím českém sněmu na nejvýš může býti 105 českých poslanců a že bude jistě 115 německých, a to ještě jen s tou výminkou, kdyby z první třídy 20 a z Prahy 7 Čechů vyvoleno bylo, což obojí dle mého mínění velice pochybné jest, tak že s jistotou jen asi na 90 poslanců českých počítati můžeme. My tedy ve své vlasti většina 2,742.000 duší, budeme míti jen snad 90, a německá menšina 1,619.000 duší, bude míti 120 zástupců na českém sněmu! Víc není zapotřebí k důkazu, jak spravedlivě se s námi jedná a co se s námi obmýšlí.

A pan ministr hrabě Lev Thun,[1]) ten samý pan hrabě, který co mladý praktikant tak horlivě v Augsburských novinách a v knížkách dokazoval, jaká křivda se nám děje, ten samý hrabě Lev Thun, co ministr, mohl míti to svědomí, aby podepsal tuto do nebe volající nespravedlivost, a aby ji JMC. co spoluřádce k potvrzení schválil, přijimaje sám na sebe část odpovědnosti? Ba, nejen že ji podepsal a schválil a na svědomí přijal, ale ještě i více snad učinil. S neobyčejným podivením totiž pozorovali jsme mezi místy německými, která též svého zvláštního poslance dostala, také nepatrné městečko Děčín (Tetschen) s 1598 obyvateli a vesnici Bodenbach s 820 obyvateli, pravím, dohromady dva tisíce čtyry sta osmnácte obyvatelů a dlouho jsme nemohli přijíti na nějakou slušnou záminku tohoto hlasu, až nám konečně napadlo, že jest to bývalé panství rodiny Thunovské.

Končíme rozvažování toto s trpkými city. Od té doby, co se otcové naši osadili v této zemi, nebyla naše historie nic jiného, než ustavičný boj se závistivými, cizího žádoucími sousedy. Kdykoli se národ náš trochu zmohl proti nim, bylo to vždy jen na krátce a s nesmírnými obětmi spojeno, a na každém tom kousku našeho dobrého práva lpěla krev a slze. Roku 1848 jako duha na obloze ozářila nás na okamžení rovnoprávnost, a sotva jsme se bažiti počali pohledem na lepší budoucnost, již se jako mlha rozplynula před naším zrakem. Avšak nepřiváděj nás tato krutost osudu v nečinné pochybování, zoufání a opouštění sebe samých. Osudy Evropy nebudou

---

[1]) Viz díl II. S. 682.

[redacted]

nyní již bez rozhodnutí, nastane již čas, kdežto nebude osud národu již déle záviseti od lásky a protekce několika ministrů, nýbrž pouze od přičinění národu samého. Leží-li v nás ještě nějaká životní síla a budeme-li jí náležitě užívati, — nezahyneme v proudu národů.

[redacted]

4. SVOBODA CÍRKVE.

(Slovan z 14. května r. 1850. Sv. 2. S. 33—38.)

H. B. Sněm ústavní, jenž povolán byl ke zřízení nového konstitučního života v Rakousích, rozpuštěn jest na počátku března r. 1849[1]) a od té doby vládne zase ministerstvo zcela samovolně, vydávajíc na cestě ordonnanční takové nesmírné množství zákonů a nařízení, že již nyní s jakousi lhostejností čítáme ve vládních novinách ta veliká »nejponíženější přednešení věrně poslušného ministerstva« a za nimi se vinoucí řady paragrafů s nadpisem prozatímních zákonů, toužebně při tom vzdychajíce, kdy asi přestane tato prozatímnost a nastane opravdivost.

Všeobecná lhostejnost národů proměnila se však najednou v nejbystřejší pozornost, když v posledních dnech měsíce dubna vyšly prozatímní zákony[2]) o poměrech katolické církve k státu a ke školám s přednešeními pana ministra hraběte L. Thuna,[3]) tenkrát

[1]) Viz díl II. S. 354.

[2]) Císařské nařízení, týkající se poměru katolické církve k veřejnému vyučování z 23. dubna r. 1850, bylo publikováno dne 1. května r. 1850.

[3]) Viz díl II. S. 632.

proto velmi zajímavými, že v nich byly obsaženy dlouhé výňatky ze spisu shromážděných ve Vídni biskupů, podaného k vládě, o jehožto pravém obsahu až posud nic nemohlo přejít do veřejné vědomosti, čímž očekávání velice napnuto bylo.

Vládní noviny a strana s vládou vždy se pochlebně srovnávající nazývaly sice tyto nové zákony *svobodou církve*, všichni ti ale, kteří jinak liberálními se nazývají, hořce naříkali nad těmito zákony, z čeho již poněkud se souditi dá, jaká asi to bude svoboda církve.

Hlavní ustanovení těchto zákonů jsou následující: Placetum regium, totiž svolení vlády, které vždy dříve ke všem krokům církevní moci potřebné a nevyhnutelné bylo, jest vyzdviženo, a od nynějška mohou biskupové a katolíci vůbec s papežem bezprostředně ve spojení státi, a papež může nařízení svá bez předběžného svolení vlády do Rakous vydávati.

Církevní tresty mohou se katolíkům ukládati bez povolení vlády. Biskupové mohou všechny církevní služebníky, totiž faráře, kaplany atd. s úřadu svrhovati a příjmy jim odebrati.

Biskupy ale bude ustanovovati J. M. císař.

Kde jest většina katolíků, tam se v neděli nesmí ani od jiných věr vyznavačů hmotné práce konati a obchod provozovati. Professorem theologie neb učitelem náboženství nesmí býti nikdo bez povolení biskupa, kterýž toto povolení vždy zase nazpět vzíti může, v kterém pádu ale professor má právo na pensi od vlády.

Školy nižší stojí jako posud pod dozorstvím biskupů.

[redacted]

To jsou tedy hlavní vlastnosti **svobody církve**, jakou nám udělilo ministerstvo, držíc se, jak pozorujeme, skoro ve všem návrhů učiněných od biskupského shromáždění ve Vídni.

My jsme sice nikdy neměli důvěru k těmto návrhům našich pánů biskupů, znajíce dobře ducha, který jimi vládne a na který jsme již při příležitosti vydání pastýřského listu po ukončených poradách náležitě poukázali: nyní tedy vidíme, že jsme se ve svých předtuchách nesklamali.

Tato svoboda církve není nic jiného než svoboda biskupů a největší podřízenost jak nižšího kněžstva tak i všech věřících. Víme dobře, že dosavadní zřízení církve katolické středověké jest, a na úplné samovládě, ba téměř despotii biskupů se zakládá a víme také, že duchovní despotie třikrát tužší jest než světská: až dosud obmezovala alespoň vláda biskupy, nyní ale i toho nebude. Ovšem, že také páni biskupové mluvili cosi ve svých usneseních o sněmích církevních (synodách), ale nezapomenuli hned přiložiti, že »rady těchto synod, když to za dobré uznají, milostivě vyslechnou.« Nebude míti synoda žádnou moc na biskupa, neb vedle biskupa nebude moci obmezovat vševládu biskupskou, nýbrž jenom rady bude smět biskupům udělovati. A ty reformy, které nám páni biskupové přislibují, jaké asi budou? Kromě zavedení liguriánů a jezovitů, s kterým se již nyní poznenáhla počalo, neočekáváme žádných reforem, leda snad ještě seminářů pro malé chlapce, aby již z mládí člověk vychován byl v slušné úctě a slepé poslušnosti.

Kdyby bylo biskupům něco záleželo na opravdivé

svobodě církve, tuť měli především o to dbáti, aby již déle neustanovovala světská vláda biskupy, což jest zcela necírkevní a čím se vládě světské také řízení celé církve do rukou dává. Biskup se má voliti, nemá-li býti pouhým prebendářem, nýbrž opravdovým biskupem. Tuto moc ustanovování biskupů, které se poznenáhla všude zmocnily vlády a skrze kterou zneužívali církve ke svým světským, ne vždy chvalitebným oučelům, hlavně k udržení lidu v slepé podřízenosti a k zaopatření mladých synků šlechtických, bohatými příjmy biskupskými, tuto moc zanechali páni biskupové bez velikých rozpaků zase vládě a byli jen spokojeni, když jim za to vláda ponechala úplnou moc nad kněžstvem a věřícími.

Kterak ale budou používati moci své, dokázali již nyní, kdežto se jim sotva v rukou ohřála: již v Praze byla jedna exkomunikace, v Jičíně shodili gymnasialního katechetu[1]) a v Haliči zapověděli již kněžím nositi národní kroj. Přesvědčíme se také brzy, že každý liberálnější kněz bude od biskupů a konsistoří pronásledován, a že zvláště v národním ohledu budou se největší nátisky od německých biskupů dělati. Brzy se dočkáme těch časů, kdežto jen pochlebníkům a faryzeům se dobře povede pod stínem mitry, a kdežto se ve jménu Páně z pouhé pobožnosti a ke cti boží budou poctiví, ale svobody a opravy milovní mužové

---

[1]) [Každý náš bývalý čtenář ví, kterak smýšlíme o P. Sidonovi (Viz díl II. S. 936), gymn. katechetovi v Jičíně. Nemůžeme ale přece chváliti tu pomstychtivost hierarchie, s kterou hned sesadila tohoto kněze, proto že na sněmu proti ní svobodné slovo pronesl. Red.]

pronásledovati. Vždyť známe historii hierarchie — a že za našich časů se v tom ohledu jen o málo zlepšila, víme též tuze dobře. Jaká jest obyčejně vláda církevní v diecésích? Biskupové jakožto magnati velmi málo si svého úřadu všímají, a obyčejně některý zelota vede za ně církevní vládu, mluví se vždy jen o *pravé víře*, ale dbá se málo na *pravé skutky* a tak o nich platí, co pravil apoštol Pavel: »*A kdybych měl tak velikou víru, že bych hory přenášel, lásky pak kdybych neměl, nic nejsem!*« (Ku Kor. XIII. 2.)

Jaké budou následky takového hospodaření v církvi? Žádné jiné, než že se poznenáhla řádní a schopní mladí lidé ostýchati budou do kněžského stavu vstoupiti, a že budou míti vychovanci biskupských po mnišsku zřízených seminářů silnou víru, ale slabý rozum, čím vážnost kněžstva utrpí, a že poznenáhla budou hodně katolíci k jiným vyznáním přestupovati, jako se již za našich časů děje, co ale my nikomu schvalovati nemůžeme. Nemluvíme zde ovšem o takových lidech, kteří snad víru svou jako šat každou chvíli změniti lehkomyslně hotovi jsou, nýbrž jen o těch, kteří z přesvědčení a jen proto od katolické víry odstupují, poněvadž ztratili naději, že by se z ní daly staré disciplinární neduhy odstraniti.

Dle našeho mínění jedná každý katolík, jenž z katolické církve odstupuje, velmi škodlivě, a pomáhá svým odstoupením jenom té hierarchické straně, která zneužívá církve ke svému tělesnému zisku a panování. Jestli větší část horlivějších a upřímně a po něčem lepším bažících lidí z mrzutosti vystoupí z lůna ka-

tolické víry, zůstane hierarchická strana bez vší opposice a bude pak tím více zneužívati těch věřících, kteří slepě věří každé autoritě a málo zkoumají, a pak teprva není žádné naděje, že by se časem svým nějaké potřebné opravy v církvi katolické zavésti daly. O dogmatice nikdy nemluvím, ale mluvím o opravách disciplíny, vlády církevní, liturgie, postavení kněžstva atd. věci, které hluboce sahají do života, a které se při vší neporušenosti dogmatiky radikálně opraviti mohou a mají. Kněži naši, ačkoli veliká část velmi dobře zná vady tyto a přeje si opravy, dokonce nic provésti nemohou, protože jsou skrze nová ustanovení docela jen nástroj hierarchie (biskupů a konsistoří), proti kterým nemají žádného práva. Jen od nás nekněží, kteří jsme od pomsty biskupů neodvislí, může se něco v tomto ohledu státi, a jest také povinnost každého národomila, aby se upřímně a beze strachu před pomstou hierarchie uchopil zbraně duševní proti despotii církevní; bez rozumné svobody v církvi nedocílíme také rozumnou svobodu občanskou; nepovažujeme tuto věc za málo důležitou.

Budou ovšem proti nám soptiti hierarchové ouzkostliví o svou moc a vládu, budou snad po nás metati ve světské zlosti exkomunikacemi a klatbami, ale když se opatrně budeme varovati všeliké dogmatiky, i to jim bude nesnadno, aby nás za kacíře mohli prohlásiti. Vezměme si výstrahu ze svého šlechetného, vznešeného krajana mistra Jana Husa; on brojil hlavně jen proti neřestem hierarchie, proti kněžím, kteří své bohatě nadané služby církevní propachtovali za malou náhradu chudým kaplanům a sami v cizině prostopášně beze vší práce příjmy protrávili atd. atd., on káral

[redacted]

rozpustilosti vyššího kněžstva a proto jen na něho zuřili; kdyby se byl ale nikdy nepouštěl na pole dogmatiky, nebyli by mohli pod tou záminkou vyliti na něm svou pomstu.

Ostatně budeme obšírněji jednati o těchto změnách církevních.

---

5. BOHUSLAVA BALBINA OBRANA NÁRODU SLOVANSKÉHO, ZVLÁŠTĚ ČESKÉHO.

(Slovan z 20. a 29. května r. 1850. Sv. 3. a 5. S. 77—83. 147—152.)

H. B. Jeden z velmi zasloužilých mužů našeho národu, který však posud málo ještě našel vděčnosti, ba jehožto jméno lidu našemu skoro ani známo není, jest jezovita Bohuslav Balbin, (narozen 1621, umřel 1688). Zůstaneť to zajisté vždy podivným výjevem v letopisech, že v řádu Jezovitském, úhlavním to škůdci a hubiteli národu českého, v řádu, který téměř jen proto do země naší byl povolán, aby dusil osvětu a ducha národního, že, pravím, v tomto řádu a zrovna v té době, kdežto se údové téhož řádu chlubili, kolik tisíc knih českých který spálil, objeviti se mohl muž takový, jako náš Balbin, nejhorlivější zastavatel národu českého, nejpilnější pěstovatel dějin českých, pravý vlastimil v nejušlechtilejším tohoto slova významu. Zásluhy Balbinovy tím větší ceny nabývají tím, že žil právě po bitvě na Bílé Hoře v době nejnešťastnější pro národ náš, kdežto byl duch národa zcela poražen, země vyhubena, skoro všichni přátelé národu ve vyhnanství, kdežto se provozovala největší despotie jak v církevním tak i v občanském životě: že právě v této době a co spoluoud řádu, jenž byl středištěm

všech piklů proti českému národu, Balbin zůstal horlivým zastavatelem své vlasti, to dává dvojnásobnou váhu jeho šlechetným zásluhám.

Že proto neměl přízně ani u Jezovitů, ani u tehdejší zemské vlády, rozumí se samo sebou, byltˇ z Prahy po dvakrát vypovězen a zastrčen do pokoutního kláštera ve Slezsku, nepochybně proto, aby tam nenašel pomůcek pro své historické spisy, a hlavní jeho spis (Epitome rerum bohemicarum) Dějiny české země byl po 7 let od církevní censury a od vlády od tisku zdržován a jenom příznivostí Petra Lambeciusa, císařského knihovníka, vyšel konečně císařským rozhodnutím na světlo, kterýžto Lambecius zvláštním psaním k císaři schvaluje tento spis Balbinův. Z dopisů, které Balbin psal v této záležitosti k hraběti F. W. Kynskému, příznivci svému, jeví se nejlépe duch tehdejšího času, nebot dne 14. ledna 1674 odesílá Balbin panu Kynskému svůj rukopis Epitome s tou žádostí, aby ho od někoho věrného opsati dal, a to že ze dvou příčin činí, dokládá předně, aby již rukopis neměl, kdyby představení vydání jeho poručili, a za druhé, aby se spis pro potomky zachoval, kdyby byl v censuře zničen. V jiném dopisu k témuž panu Kynskému stěžuje si Balbin, že se spisu jeho historickému vytýká, že prý dráždí Čechy na Němce, z čeho pozorujeme, že již tenkrát Čechové Němcům hrozné křivdy činili jako ještě posud. Též se o tom zmiňuje Balbin, že dostal od svých představených výstrahu, aby již budoucně nic podobného nebezpečného nepsal.

Balbin se narodil roku 1621, tedy zrovna ten rok po bitvě bělohorské v Hradci Králové ze šlechtické

rodiny a byl syn Tomáše Škornice Balbina z Vorličné, pána na Petrovicích a purkrabí Pardubského. Rodina jeho schudla tehdejšími nehodami, a otce ztratil již v mladém věku, tak že matka jeho jen podporou příbuzných byla v stavu dáti mu lepší vychování. Studoval doma, pak v Jičíně, v Praze a Olomouci, až r. 1636 vstoupil do řádu Jezovitského. Ví se, že nebyl mladý Balbin přívrženec tohoto řádu, ale životopis jeho není tak do podrobna povědom, aby se z něho toto vstoupení náležitě vysvětliti dalo, ví se však, že právě toho roku, totiž 1636, prodala jeho matka své poslední jmění dům v Hradci Jezovitům, kteří z něho kolej svou učinili.

Balbin sepsal množství spisů nejvíce obsahu historického, všechno v latině a ačkoli snad byl co do učenosti nejznamenitějším oudem řádu svého v Čechách, nedošel nikdy nějaké patrnější důstojnosti ve svém řádu, z čeho vysvítá poměr, v jakém asi stál ke svým spolůřeholníkům. Umřel 27. listopadu 1688 v Praze a pochován jest v kryptě Jezovitské. Při pohřbu jeho nebyl kromě Jezovitů nikdo jiný přítomen než hrabě Karel Max. Lažanský, věrný jeho přítel.

Takový byl osud muže, jehožto smýšlení poznáme nejlépe ze spisu jeho jednoho, z kteréhožto větší části čtenářstvu posud neznámého podáme nyní výtah, po jehožto přečtení si jistě každý přáti bude, aby mohl úctu vzdáti šlechetnému duchu, jenž za těchto tak truchlivých časů zůstal při všem pronásledování a beze vší odměny věren ubohému potlačenému rodu svému, ačkoli by ještě byl mohl také míti veliký podíl kořisti, kdyby se byl chtěl přidržeti k houfu potlačitelů. Mínim zde spis sepsaný v latinském jazyku pod názvem:

Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica praecipue Bohemica, o kterémžto si ani Balbín mysliti nemohl, že by se dal (pro pravdivý sice ale mnohým tehdejším mocnostem protivný obsah) tiskem vydati, a který on sepsal jako jen pro ulehčení srdce svého k příteli svému Tomáši Čechorodovi, známému učenci. R. 1775 tedy jistě více než 100 let po sepsání byl tento spis v Praze od dějepisce **Pelcla** tiskem vydán, což však tehdejšího censora do veliké nemilosti až ke svržení s úřadu přivedlo.

Poznáme z výtahu, jak mnoho se v Čechách změnilo od té doby, ve které Balbín svůj spis sepsal, poznáme také mezi jiným, že myšlénka všeslovanství a příbuznosti slovanských jazyků není snad plodem nejnovější doby.

Vlastní nadpis celé knihy, která 121 stránek obsahuje, jest tento: **Krátké, ale stručné pojednání o království českého dříve šťastném nyní truchlivém stavu, zvláště o právu českého čili slovanského jazyka v Čechách, a o škodlivých oumyslech k jeho záhubě a o jiných podobných záležitostech.** Kniha celá rozdělena jest na 18 paragrafů.

§ 1. **V něm jedná o příležitostech a příčinách tohoto spisu**, a dí mezi jiným: »Pravil jsi, že se ti zdá nepochopitelným a nehodným zločinem býti, když se pronásleduje jazyk, který předkové naši tělem i zbraní hájili, když zapotřebí bylo, pod Braniborskými a Korutanskými poručníky našich králů a také za králů Lucemburských a Rakouských; po jehožto vyvrácení padnou, jak proroctví zní, základy našeho království a všechna ta naděje a bu-

doucnost, která nám ještě zbývá. Když ale den ode dne patrněji vidím, kterak Česká země lstí těch, kteří cizincům a vlasti nepřátelům pomáhají, se ztenčuje, hubí a do propasti uvádí a když jsem mnohého nevědomce a nevděčníka chlubícího se slyšel na potupu celého národu a předků našich: rozpálil jsem se spravedlivou, jak myslím, láskou k vlasti, a umínil jsem si všechny ty zlomyslnosti vyvrátiti.« Z konce tohoto § pozorujeme též, že již za Balbinových časů bylo známo nepřátelům našim to, co nyní jmenují (ovšem jen na nás, ne na sobě) Nationalitätsliebhaberei, neboť praví, že představení klášterů to jmenují nationalitatem.

§ 2. Kterak neopatrné přijímání velikého počtu cizinců do vlasti bylo hlavní příčinou změny starého jazyka; mírnost a trpělivost českého národu. Tu praví mezi jiným Balbin: »Jen my jediní jsme mezi všemi národy, kteří svůj jazyk nenávidíme a v posměchu máme; jsou za našich časů lidé, mohlo by se na ně prstem ukázati, kteří tak nesmírně zanevřeli nenávistí proti Slovanskému jazyku, že když koho v Čechách po česku mluviti slyší, uraženi se býti domnívají, a hned ohon rozčepejří jako krocanové! — Čechy jsou Španělům, Francouzům, Vlachům a zvláště Němcům druhou vlastí,[1]) tak že, když svou prvotní, ve které zrozeni byli, buď dobrovolně neb snad i pro zločin opustili, u nás jistě útočiště a dobré přijetí našli. Ať se chlubí jiné země, že ve zvláštních domech cizince po několik dní častují,

[1]) [Naráži na rozdávání konfiskovaných panství mezi tehdejší z celého světa sběhlé vůdce císařského vojska.]

Čechy celé jsou jako jeden hospital, v němžto nejen na několik dní, nýbrž po celý život velmi dobře se míti budeš a zbohatneš; nemusíš dokazovati staré šlechtictví, ani schopnosti a umění nějaká a jiné chvalitebnosti, aniž se snad vykazovati na mrzutý způsob mravností svou, a podrobovati minulý život svůj nepříjemným zkouškám: přidej se jen a přilep k některému mocnému, a brzy přešineš všechny domácí v hodnostech: a právě to, co by snad jinde naděje tvé zatemňovati mohlo, že totiž cizinec jsi, právě to tě jistě zvlášť odporučí a přede všemi jinými milého učiní.« —

§ 3. Kterak mnozí cizinci s největším nevděkem proti České zemi a naší brojí. »Z těchto mnozí, jakmile mezi námi hnízdo mají, hned chtějí míti křídla větší nežli hnízdo, a počínají proti domácímu lidu a domácímu jazyku brojiti,« načež B. vypravuje obšírně známou historku o ježkovi, jenž jsa hostinsky od zajíce do jeho brlohy přijat, konečně samého hospodáře z ní vypíchal.

§ 4. Něco o stěhování národů, kterak již jest osud Němců, aby jazyky krajin měnili aneb dokonce hubili; pak o příčinách toho mírné pojednání. V tomto jinak [illegible] velmi učeném § praví B. mezi jinými: »Za našich časů, ačkoli již celý národ najednou se nestěhuje, přece veliký počet Němců táhne do všech sousedních i vzdálených zemí, tak že nejen celé [illegible] do Vlach, Francouz, Španěl, do Rus zakládají, nýbrž také celá německá města v Čechách, Uhřích a v Polsku povstávají, ano i Turkům se najímají za peníze k bojování, k zhotovování zbraně, zakládání a opevňování měst, [illegible] a lití kovu, ke [illegible] -

jenských nástrojů proti křesťanům,[1]) zvláště Norimberští v tomto ohledu pranic nedbají ani na náboženství své, ani na vlast, která je zplodila, beze vší lítosti a bez upomínky na milé své a spoluobčany, které na věky opouštějí.« Jednaje pak dále o tak zvaných vandrech německých řemeslníků, praví: »Když se jim naskytne na cestě lepší štěstí, bohatá neb hezká žena aneb jiná výhoda lepší nežli ve vlasti, hned opustivše touhu po domovu, v cizích zemích se usadí a hnízdí. Dobře by ještě bylo, kdyby se v nové vlasti slili v jedno tělo s domácími a jejich řeč také přijali: avšak takovou mají, račiž mi pravdu mluvícímu šlechetný národ německý odpustiti! takovou mají, pravím, buď k jiným národům neváženost, aneb nedbalost v naučení se cizímu jazyku, aneb což se mi v pravdě nejpodobnější zdá, takovou neohrabanost a neschopnost k naučení se jazykům vůbec, že se sotva ze sta jeden najde, který by dobře uměl kromě svého ještě jiný jazyk.[2]) A při tom nemohou se těžkostí našeho jazyka ohražovati, neboť Francouze, Španěle, Maďary a zvláště Vlachy, kteří se jenom rok buď mezi Poláky neb v Čechách zdržovali, velmi dobře slyšíme každou chvíli naším jazykem mluviti.« Dále dodává, že rovněž tak jsou neschopni k jiným jazykům, tak že Němci po mnohá léta ve Vlaších usazení kromě *si* a *no* (ano

[1]) [Tehdá se vedly veliké boje s Turky, mocnými v onen čas nepřátely německých císařů.]

[2]) [Při této příležitosti uvádí Balbín na důkaz známou také za našich časů průpovídku: »Moje matka je z Vídně a můj otec je v Praze«, a dokládá, že prý to jest terč Němců, kteří majíce to vysloviti, cosi velmi směšného a jiného říkají, z čeho pozorujeme, jak starobylé jsou tohoto druhu žerty.]

a ne) nic se nenaučili. »Když tedy se takové množství Němců do naší vlasti nahrnulo, kteří se jazyku našemu naučiti buď nechtí, nebo nemohou, přece však skrze manželství, obchod atd. s námi mluviti musí, a zároveň, jak každý nám přisvědčí, národ náš velmi obratný jest v naučení se cizím jazykům, nevyhnutelně se státi musí, že se Čechové podle své zdvořilosti k jejich jazyku poddají, kteréžto způsobilosti a uctivosti české někteří z nich zneužívajíce, k vlasti naší a slovanského jazyka záhubě ji obrátiti se snaží, žádajíce, aby se vykonávaly všechny záležitosti nejen soukromé nýbrž i veřejné v jejich jazyku, který jedině znají, což jest proti hostitelům a starým obyvatelům zemským největší nezdvořilost a nevděčnost.«

Dále připomíná Balbin, kterak se vplyvem němčiny jiné jazyky kazí, což zvláště příkladem slovenčiny v Korutanech a Krajině dotvrzuje[1]). O ukrutnostech na polabských Slovanech spáchaných obšírněji jedná, a na svědectví uvádí německé spisovatele, tak že konečně celý tento kmen vyhuben a poněmčen jest. »Tyto příklady — praví B. — jakožto ze sousedství a zcela patrné, mohou Čechy a slovanské národy na společné nebezpečenství upomenout a velmi prospěšně poučit, abychom se proti hrozícímu nám zlu opírali.«

Též uvádí jeden pamětihodný výrok císaře Sigmunda, jenž posílaje zbytky Husitů proti Turkům, pravil: »Zvítězí-li, bude dobře, a prohrají-li, alespoň se domů nevrátí.«

---

[1]) [Že Balbin kromě mnohých cizích jazyků jihoslovanský a polský uměl, dá se s největší jistotou souditi.]

§ 5., 6. Příčiny, které daly němčině přístup v Čechách. Hned na počátku tohoto § uvádí B., že ještě před padesáti lety všechna skoro města a místa v Čechách, vyjmouc Loketsko, českého jazyka užívala, (»bych se nezmínil o šlechtě, která se nejpevněji držela starého jazyku« — a nynější šlechta!!) neboť až do roku 1620 jsou prý všechna jejich veřejná jednání a desky česky psané a mezi nimi zejména uvádí: Budějovice, Krumlov, Českou Lípu, Ústí (Aussig), Most (Brüx), Duchcov, Teplici, Teplou, Chotěšov, Kadaň, a jestli některá místa doma užívala němčiny, přece ve veřejném životě jenom český jazyk platil »Čteme prý ve dskách zemských, že když hrabata Šlikové jakousi rozepři měli a po německu ji zadali, odpověděli ministři královští, že jinou než českou žalobu nepřijímají. Jaká tedy jest příčina, že za tak kratičký čas takovou škodu utrpěl náš vlastenecký jazyk? řeknu to v kratičkém podobenství, neboť se každý snadno dovtípí: »kdo chce snísti ořech, rozlomí skořepinu!«

Naříkaje na nedbalost krajanů v hájení svých práv, dodává: »Některé pomátla dvorská přízeň, některé podlé pochlebnictví a bázeň před mocnými, kteří všechno cizím odevzdávají, někteří, a to nejvíce duchovní a řeholní osoby, omámeni falešným, ať nedím pošetilým obrazem cnosti, hlavně na to dbají, aby ve všech církevních hodnostech až do infuly s odstraněním Čechů cizí přednost měli, sami oni se přiznávají a chlubí, že tak přemohli náklonnost svou k vlasti, že jim vše jedno jest, jestli černý neb bílý, neznámý a cizí aneb domácí a příznivý, dojde k hodnostem, proti kteréžto převrácenosti a pošetilosti všichni moudří,

[redacted]

nejsvětější mužové všech národů, všechna království a obce i sám rozum povstávají.«

Avšak nejen nedbalostí naší se to přihodilo, nýbrž mnohem více přičiněním jistých lidí a zlou vůlí jejich k vlasti, tak že nyní ubozí občané podle německých zákonů, jejichžto české překlady tisknouti zapovězeno jest, souditi se nuceni jsou. Takovíto převýborní (?!) otcové vlasti snad z pomsty za své a svých předků privátní urážky[1]) aneb snad z jiné příčiny poradili králům, že se musí seslabiti Česká země, vyssáti nesnesitelnými daněmi ubohému lidu pot a krev, a hlavně starý jazyk vyhubiti, neboť pokud tento žije, že prý nemohou Čechové německého krále snášeti a milovati, a že vždy bude věrnost jejich pochybná; slyšel jsem některé praviti: kdyby možné bylo, že by se všichni starodávní obyvatelé Čech odnésti a do nejbližšího moře hoditi měli, pak že bude teprva konec rebellantství, jako by byla Česká země věrnost svou již dávno ve vojnách Mannsfeldových, Saských a Švédských nedokázala. To však jsou Machiavellistické kousky, pokojný život králů znepokojovati starostmi, a jen aby oni se zdáli býti nějakými divotvornými a s nebe spadlými ministry, kaziti podezřením Bůh ví jakého spiknutí lásku mezi králem a národem, úctu a věrnost králi příslušící, a zase lid drážditi k nenávisti tím, když nevidí lásku, nýbrž strach, žádnou pomoc, nýbrž jen útisky. A s jakou bedlivostí, s jakou opatrností pasou (tito ministři) po každém kroku, ba

---

[1]) [Na tomto místě a na mnohých jiných svého spisu naráží Balbin na hrab. Martinice, toho času správce země a svého, jakož všech pravých Čechů nepřítele, kterého však zejména nikdy nejmenuje.]

po každé myšlénce těch, které utlačují, k čemuž tisícera očí a uší, a chytrosti užívají, všechny jejich úmysly směřují k záhubě, ne k prospěchu vlasti, na kteroužto jejich největší nešlechetnost (neboť kdo proti vlasti brojí, horší zločin páše, než kdyby matku svou zabil) za našich časů tolik máme důkazů, že kdo to nepozoruje, již nic nevidí: právo a vládu míchají, krále nad zákony staví, říkají, že není král k vůli národu, nýbrž národ k vůli králi, a že král může udělati všechno, co chce, i proti všem božským a lidským zákonům, každá kniha, která by králi dobře poradila, jim smrdí, každý mocnější jest v podezření, i sňatky manželské šlechty zdají se jim nebezpečné, zatím ale se fiscus do všeho jmění zakotví, statek žádný není právem jistý, cizinci se volají, přátelé vlasti se vyhánějí aneb v činnosti obmezují.«

Že již za těch časů bylo pátrání po rozvětvených spiknutích v módě, dokazují následující slova: »Spiknutí, spiknutí mají pořád v ústech, uvidí-li kde opevněný hrad, neb nějakou zámožnost, již myslí, že se to ke zbouření chystá, i samy háje, lesy a údolí, samy kmeny a listí na stromech se jim zdají šeptati: spiknutí, spiknutí!«, a proto že se bourají všecky staré hrady, zapovídají obnovovati a spravovati hradby městské, což se toho času skutečně dálo.

§ 7. Jaká chyba a jak škodlivý zločin to jest býti proti své vlasti a snažiti se o změnu starého jazyka a mravů.

Tuto praví Balbin o tehdejším správci české země (hraběti Martinicovi): »Ó dome starý! jak nestejní pánové nad tebou vládnou! ó ty výborný pastýři ovec! ó ty veliký reformátore státu! Starý dům, staré krá-

lovství jsi zbořil, nové's nezaložil; běda tobě! potrestán budeš od vlasti i od králů! neboť jsi jejich dědictví, které, jak všechni moudřejší politikové praví, ve jmění poddaných pozůstává, hanebně zmařil! Šlechtu jsi utlačil, z měst jsi udělal městečka, z městeček vsi, ze vsí roztrhané chatrče, v nichžto polonazí, hladem skoro umoření, všech potřebných věcí zbavení lidé bydlí! Ó ty pravý otče vlasti! žádný hospodář by nedal se statkem svým nakládati tak, jak ty s královstvím českým, jindy kvetoucím nakládáš! jehožto všeliké ozdoby a zámožnosti pod kořist dány jsou, neboť jinak nemohu nazvati násilné vynucování daní, kdežto Vídenský dvůr, jemuž zachutnala sladkost českých peněz, ustavičně nenasyceně volá: dej sem, dej sem (affer, affer), kdežto má být první pravidlo a účel všeho státnictví blahobyt lidu, bezpečnost, mohovitost, pokoj, všech ke šťastnému a veselému životu potřebných věcí zásoba, láska krále k národu, a národu ke králi.«

V § 8. uvádí B., že do r. 1624 ze země vyhnáno jest 30.000 rodin a též tolik šlechty a vyšších stavů, jak prý o tom sám Slavata podle desk zemských udává.

V § 9. uvádí schopnost Slovanů k cizím jazykům, což vykládá velmi rozumně tím, že slovanský jazyk skoro všechny zvuky v sobě obsahuje, pročež také již za B. časů ve mnohých velikých domech na to se hledělo, aby děti z počátku jenom po česku mluvily a tím k výslovnosti jiných jazyků schopnějšími se staly. S chloubou také se zmiňuje B. o tom, že se v českých městech najde více lidí, znajících kromě češtiny ještě jiný jazyk neb jiné jazyky než takových, kteří pouze česky mluviti umějí; kdežto prý v německých městech po Čechách skoro nikoho nenajdeš, jenž by vedle němčiny jiný jazyk ještě uměl.

§ 10. **Jak mnoho zapotřebí jest k dobrému řízení země a k získání si lásky národu, aby král uměl jazyk poddaných, aby jej chránil aneb alespoň jím nepohrdal, tím méně nepronásledoval.**

Tuto schází celý list z rukopisu Balbina a dá se souditi, že z opatrnosti byl od někoho vytržen pro nemilý obsah.

§ 11. **Pečlivost všech národů o hájení a pěstování svého jazyka.** »Nezdá se mi zapotřebí — pravil B., uváděti zde nějakých důkazů, kdežto sama věc na bíledni jest; dosti toho, když podotknu, že ještě nebyl žádný národ, co se jich pamatuje, nevzdělaných a divokých, vycvičených a mírných, kočujících a usazených, křesťanských a pohanských, rozuzdaných a nábožných, který by byl svůj jazyk nenáviděl aneb nemiloval: ale my Čechové jsme již nyní tak zanedbáni, že se nám otcovský a materský jazyk na srdce klásti musí! Snad jsme tedy mezi všemi národy jen my sami moudří!?

Z § 12. poznáváme, jak dobrou již tenkrát měl Balbin vědomost o příbuznosti Slovanů a že tedy není panslavismus vynálezem nejnovějších dob. Uvádí, že jest slovanský národ vyjmouc snad jen Kytajce (China) největší na světě, což prý již z pouhého pohledu na mapu se jeví: »neboť když oko své vedeš přes Čechy skrze Slezsko, Polsko, Mazovsko až k Nové Zemli a Zlaté Babě (in Novam Zemlam zlatam Babam), kterážto jména slovanská jsou, pak skrze neskončené země Moskvanů a Tatarů Prekopitů, kteří slovansky mluví, až do Cařihradu, pak Bulharsko, Srbsko, Bosnu, Multany, Uhry, Dalmatsko, Horvaty, Ilyrsko a Benátsko, kolik tu tisíce tisíců mil napočítáš?«

[redacted]

Uvádí dále, že u dvoru císaře tureckého se zrovna tak jako u evropejských dvorů frančiny a vlaštiny užívá, tak že prý paša, vezírové a představení krajin velmi rádi po slovansku mluví.

Na str. [illegible] jmenuje také Poláky, naše přátele a bratry. —

§ 13. jednaje o církevních poměrech a o sv. Jeronýmu, co slovanském Dalmatinci, praví: »Viděli jsme sami a slyšeli jsme ne jednou, kterak Rusíni (Ruthenos) a jiní, s římskou církví spojení národové řeckého obřadu, v slovanském jazyku všechny služby boží konají, o čemž vypravuje Dubrava, že se to již před 1000 lety u Bulharů a také u nás v Čechách dělo, působením apoštolů Cyrila a Methuda, což teprva zrušili římští papežové, když dali Čechům zvláštní biskupy.«

§ 15. dokazuje dosti obšírně váženost, znamenitost staré české šlechty a uvádí znamenité muže bojovné. »Není prý tento Lev (v českém štítu) jako jiných některých zemí a království náhodou, neb dědictvím, neb pouhou náklonností knížat udělený a do štítu postavený, nýbrž hrdinstvím a mnohou krví dobytý!«

I toho neopomenul B. dle způsobů tehdejších časů uvésti, s kterými a jak znamenitými cizozemskými královskými a knížecími rodinami česká šlechta do příbuznosti vstoupila a končí takto:

»Ó, kýž by jsme my, potomci, za těchto časů, kde se hrne cizí, ne vždy chvalitebná šlechta do naší vlasti, slávu svých předků a hrdinství dědičné, které nám zachovali, uhájiti a k lepším dobám České země zachovati mohli!«

§ 16. Že jest změna jazyka v každé zemi

nebezpečná, v Čechách ale zvláště nespravedlivá. »Dlouhá jest zajisté pamět národu do služebnosti uvrženého a utištěného a zoufalci raději zahynou, než by se za ztrátu svobody své nepomstili. Často jediná chyba králova o čest připraví celé královské potomstvo, a v nenávist je přivádí u sousedních i vzdálených národů, jakožto hrozící svobodě všech zemí, jakožto olstitele národů, zničující práva a ústavy zemské dle libůstky, změňující lehkovážně zákony zaručené přísahami před svatyní. Na to ať dbají ti, kteří pochlebenstvím, kazícím i nejlepší panovníky, dosvědčují králům, že všechno dobře chodí, aneb ti, kteří si utlačení národu za čest pokládají. Záhubu královského rodu připravuje ten a všelikou naději na budoucnost jemu odjímá, kdožkoli národ utlačuje a radí k nespravedlivostem, zároveň s národem hyne i král, budiž si on zlý nebo dobrý, nedá se jedno od druhého odděliti, s hynoucím tělem hyne i hlava. Království jest tělo královo a král hlava království a ani trpěni nemají býti ti nerozumní politikáři, kteří myslí, že všechen statek občanů právem panovnickým králi náleží a že poddaní ho jenom užívají. Avšak navraťme se ke svému předmětu: divné to jest, co nám předkové zanechali, i staří vypravují, i dějepisem ztvrzeno jest, a co mnozí ze současných za nějaké boží řízení pokládají (jinak se to zajisté vyložiti nedá), že se nepřátelům nikdy nezdařily úmysle k utlačení a zničení české země i k vyhubení slovanského jazyka. Po smrti krále Otakara, jak velmi se na tom pracovalo, aby česká země naplněna byla Němci! K tomu směřoval onen poručník Brandeburský, k tomu císař Rudolf i Albrecht, syn jeho, to si přálo a doufalo veškeré Německo, zdál se

býti již konec Čechům. Tu však se pozdvihli někteří ze starých pánů, Vartemberští a Hazemburští, k nim se přidalo několik měst a brzy byl mnohem silnější nepřítel nepochybně pomocí sv. českých patronů poražen«. To samé vypravuje dále o králi Janu Lucemburském, kterak i tenkrát domácí strana zvítězila. Králi Václavu za zlé pokládá B., že vzal Němcům tři hlasy na vysokých školách a dodává, že měl prý pro slávu vysokých škol Pražských a k vůli větší návštěvě jejich od cizozemců tyto tři hlasy Němcům ponechat, za to ale více na to dbát, aby se při úřadech a soudech nikde němčina nezaváděla. »Po vojnách husitských za králů Ladislava, Jiříka, Vladislava a Ludvíka navrácena jest slovanské řeči stará čest: ale za Ferdinanda I. zase se něco podobného, jako jsme dříve popisovali, počalo zkoušeti, nejvíce po r. 1545 a zlověstná k tomu známka dala se nešťastným požárem hradu Pražského, kdežto dsky zemské a staré pamětnosti království shořely;[1]) maloval se již tehdy a bil na penězích český Lev za mřížemi stoje, jako již po ztrátě svobody, nejsa svým pánem v zajetí. Bližších k nám časů nechci se dotýkati: nikdy zajisté ještě od svého počátku nebyla česká země více utlačena (totiž po bitvě Bělohorské), nikdy ještě se k záhubě slovanského jazyku neužívalo ostřejších prostředků, a co ještě bolestnější jest, že domácí lidé jako nějak spiklí, proti vlasti zuří. Čeho bychom se z toho obávati neb nadíti měli, učí nás příklady předešlých věků. Moudrost má obyčej takový, s kterým se nejen na nynější věk,

[1]) [Bylo tenkrát domnění, že oheň byl naschvál založen, jen aby desky zemské (Landtafel), t. j. zápisní knihy všech usedlostí se zničily. Red.]

nýbrž i na minulost dívá, a nejmoudřejší jest ten, kdo z minulosti na budoucnost umí uzavírati.«

Dále uvádí Balbin velmi rozšířené za jeho časů mínění, které již od starců slyšel stvrzené prý příklady přes 50 jmenovaných rodin šlechtických a sice: že se žádná cizá rodina třeba i nejbohatší neudrží v Čechách ani do čtvrtého kolena, leč by se upřímně nové vlasti přidržela a jazyk i národnost s láskou přijala. »Po bitvě bělohorské, ve které poražena jest moc nekatolických stavů naší vlasti (kýž by jen nešťastné následky této bitvy také katoličtí Čechové, kteří jsou bez viny a vždy králi věrni zůstali až po dnes snášeti nemuseli!)[1]) rozdělena jest největší část země mezi cizince, nejvíce vojáky; jako zvíře jen k jídlu stvořené, jako nějaký slabý zajíček mezi psy roztrhána jest, vystěhujte se, staří obyvatelé, voláno po celých Čechách, co však se tím docílilo? Znám a mohu jmenovati velmi mnoho statků, které měly od r. 1626 až do nynějška (asi 1670—80) osm, devět, deset vždy se střídajících pánů, buď podle příbuzenství, neb z nového královského obdarování následujících, nezanechavších žádných dědiců, kdežto zatím staré české rodiny, zvláště rytířské, třeba ovšem ve veliké chudobě, spokojeni jsouce s jedinou malou vesničkou, přece ještě žijí.

§ 17. Vyvrací potupy na český jazyk uvržené od cizinců, jakoby byl tvrdý, těžký, chudobný, pomíchaný cizími slovy, kteréžto potupy, jako slepí o barvách rozšiřuji prý nejvíce lidé, nemajíce ponětí o slovan-

[1]) [Z tohoto dodatku Balbinova jeví se nejlépe, že již on rozuměl dobře tomu, že se nejednalo tak právě o pravou víru, jak o neobmezené panování a o zrušení české ústavy. Red.]

ských jazycích. Velmi důkladně hájí tu B. náš jazyk, uváděje všeliká potřebná svědectví jeho vzdělanosti ve vědách, původnosti, čistoty, blahozvučnosti a t. d., což však jako každému již známé věci opakovati nechceme.

§ 18. Ukončení celého spisu dodáváme zde skoro celé v překladu: »Psal jsem tím důvěrněji, dobře věda, že nikdo, komu Ty (T. Čechorod) tajemství nesvěříš, nebude tuto mou knihu čísti. Psal jsem trochu hruběji, přiznávám se, na mnohých místech, avšak proti hrubým. Kůži slonovu nepronikne leč kopí se vší silou hozené. Ať konečně přestanou líbiti se sami sobě, a pohrdati cizím, kteréž ani neznají. Kéž bychom i my přestali cizí věci obdívovati a svými, jakož jest již truchlivý osud náš, pohrdati! Smrdí nám domácí věci a poslušně se klaníme těm, kteří nás mrskají, více držíme na kousek dvorské milosti, než na veškerý pozůstatek našich předků. Praví se, že říkal císař Tiberius, když se vracel z kurie, kdežto se mluvilo pochlebnicky a bázlivě: Ó lidé, ke služebnictví stvoření! Líbila se Tiberiovi služebnost, ale služební duchové se nelíbili. To si myslím, že také říká ten, jehožto duchem a slovem mluví náš celý sněm. Ovšem, kdyby se dávalo císaři, co císařovo jest, bylo by to snesitelné, avšak se dědictví císařovo rozmrhá, a země k jeho nenapravitelné škodě se hubí, když sloužíme tomu (mysli nepochybně Martinice), o němžto matka, svatá to žena, předpověděla, že bude záhuba vlasti a že narozen jest ke zničení české země. Měj si ty jméno jakékoliv, buď radda, nebo komisař, nebo aktuar, písař, sekretář, visitační nebo nevisitační legat, prolegat, jestli jsi k utiskování chudých, k vyssání a k vysrkání potu a krve nešťastných sedláků, k uleh-

čení některým a přitížení jiným buď radou nebo skutkem přispěl, aneb jestli jsi pro zachování milosti pro uhájení se zlosti knížat, z pochlebenství, ze strachu, za plat mlčel, kdes mluviti a nešťastné vlasti se ujímati měl, aneb jsi konečně zaprodaným jazykem neb pérem jí škodil: krev utištěných přijde na tě a na potomky tvé! dělej si co dělej, třebas ty každodenně litanie odříkával, každodenně zpovědníky měl, každodenně božské tělo a krev Kristovu přijímal: věčné zatracení, sobě jíš a piješ, zneuctívaje tělo Páně: Kristovo tělo jsou chudí na tomto světě, praví sv. Augustin: Vyvrhni a odstraň dříve, ty nešťastníku! krev chudých, kterou jsi vyssál, pod ranou spravedlnosti boží stojíš v životě a smrti, vinen tolika hříchů, které nemůžeš napraviti žádnou pobožností, nýbrž jen vynahražením. Učiň Bože každému tak, jak sobě na vlasti své zasloužil! To jest moje žádost a jestli jest přísná, spravedlivá jest jistě a vždy bude slušná. Ty, ó obyvatelů českých veliké kníže Václave! budiž nám Vratislavem [1]) a navrať zase starou českou slávu! Postav nás opět na ono místo, s kterého jsme vlastní netečností a křivou pomstou jiných a pochlebenstvím nevinně upadli. Ty národu našeho ochrano a podporo! Jestli tobě zahyneme, zahyneme docela. Od jiných lidí nedočkáš se již té pocty, s kterou ti Čechové již po tolik věků milujíce Tě slouží. Opakujeme tedy zkroušeně: »Nedej zahynouti nám i budoucím!« [2]) Nechceš-li ale vyslechnouti pokažené potomstvo, slyš a vyslyš předky naše, kteří se za potomky přimlouvají a s Tebou v nebi

[1]) [Esto Vratislaus, t. obnovitel slávy, vrátiti slávu.]
[2]) [Tato slova uvádí B. po česku.]

[redacted]

obcují! Sv. Václave! mučedníku Kristův, jediný dědici český, oroduj za nás!«

* * *

Takovými slovy, všechny známky úplné srdečnosti na sobě nesoucími, končí náš starý Balbin znamenitou svou knihu. Bez pohnutí nebude jistě žádný Čech jeho slova čísti.

6. SLIBY A OBLEŽENÍ.

(Slovan z 29. května r. 1850. Sv. 5. S. 154—157.)

H. B. Nebude snad nikomu příliš divno, že my političtí emigranti z Prahy často rozjímáme a přemýšlíme o obležení, o českém sněmu, o říšském sněmu, o opravdivém počátku nějakého konstitučního života, o slibech nám daných a o jejich vyplnění, o prozatímních ordonancích, o vypisování daní bez povolení sněmu atd. atd., dlouhá by totiž byla litanie všechny zármutky a nářky konstitučních občanů vypočítávati.

V ústavě říšské stálo, že prý zemské ústavy ještě r. 1849 do života vstoupí. Co ale to jest do života vstoupit? Pan ministr Bach vyložiti nám dal tento slib v ten smysl, že se pod tyto ústavy, které teprva r. 1850 vydány byly, napsalo datum 31. pros. 1849.[1]) Tak vstoupily do života!! — Co by tomu asi řekl ministr Kraus,[2]) kdyby se tohoto velmi vtipného výkladu také počali chytat kontribuenti, a také říkali, že nový zákon jeho o dani z příjmů neb o laudemium[3]) neb vůbec o kterékoli dani již tím do života

[1]) Viz díl II. S. 916.

[2]) Viz díl II. S. 233.

[3]) [Musíme věc jmenovati tak, jak jest. Sněm vyzdvihl laudemia vrchnostenská, která jen málo kdo platiti musel a pan mi-

vstoupil, že vytištěn jest. Tu páni ministři dobře rozumí, co to jest do života vstoupit, totiž udělat to, co napsáno jest, zaplatit pěkně: ale o ústavách a o podobných právích občanů mají hned vymyšlený jiný výklad.

Teď sice již stálo v některých vládních novinách, že prý letos na podzim budou zemské sněmy svolány a že prý p. Dr. Bach velmi mnoho k tomu účelu ve svém ministerstvě připravuje.

Teď ale má již v Rakousích každý právo býti Tomáš, v každém pádu, když vláda něco dobrého slibuje. My víme ze zkušenosti, že pan ministr Kraus, když chtěl od sněmu nějakou půjčku, vždy sliboval hory doly, kterak se všechno zjinačí a zlepší; peníze se vypůjčily a také šťastně do vojenské kasy odvedly, ale na zlepšení čekáme až podnes pořád s útěžkem dobrých nadějí. Mluvilo se nedávno zase o nějaké dobrovolné půjčce asi 150 milionů zl. stř. a zdá se nám, že se při tom slibu více o tuto půjčku než o sněmy jedná.

Zrovna to samé děje se již s obležením jak ve Vídni tak v Praze, zvláště ale v Haliči. Halič celá je pod vojenským zákonem, ačkoli dokonce žádné příčiny k tomu neshledáváme, neboť se vláda sama chlubívá, že lid haličský jí věrně oddán a spokojen jest, a že jenom polská šlechta nepříznivé úmysle proti rakouské vládě chová. Tu však ale každý i nejobme-

---

nistr Kraus zavedl všeobecné laudemium pod jménem taxy, kterážto taxa ale trhá více kapsy, než staré laudemium. Tak poznenáhla nastupuje naše ministerstvo všude na místo bývalých vrchností, a budeme brzy v patriarchálním a patrimonialním outlém svazku.]

zenější rozum chápe, že šlechta povstání proti vládě způsobiti a jí vůbec nebezpečna býti nemůže, jestli s ní lid nedrží, a to tím více, když dosti vydatné vojenské posádky všude pohotově jsou. Když se tedy až podnes ústava v Haliči platiti nenechá a jen výmineční vojenský stav udržuje, musí to každý rozumný člověk jen za důkaz a za patrnou známku považovati, že si naše nynější vláda v absolutismu libuje a ústavě přízniva není.

O obležení ve Vídni nechceme se ani zmiňovati, o tom se již z mnohých jiných stran dosti napsalo.

Mluvme zde jen o Praze, mluvme docela chladně beze vší vášně, avšak také beze všeho pokrytství.

V Praze se z čistého jasna na počátku máje 1849 vyzdvihla hlavní konstituční práva a prohlásilo obležení.[1]) Tu noc před tímto prohlášením zatknuto jest mnoho osob nejvíc študujících a mezi nimi i lycealisté, tedy skoro děti ještě. Proslýchalo se, že prý měli nějaké spiknutí, že prý byli ve spojení s Drážďanskými a s Bakuninem, a toto spiknutí tedy bylo příčinou obleženosti Pražské. Počalo se tedy na Pražském hradě dle vojenského obyčeje vyšetřovati a vyslýchati, sváželi se k tomu lidé se všech stran, a doslýcháme, že posud asi 600 (sic) osob jistě na hradě sedí, nyní když počítáme konec máje 1850. Za ten celý čas neslyšelo se z úřední strany, nedověděli jsme se posud nic o spiknutí tomto, jak mnoho a co jest vyšetřeno, jen sem a tam bylo slyšeti po hostincích tajnostné klepy, že jsou již ti a oni k smrti, ten na 16, ten na 10 let atd.

---

[1]) Viz díl II. S. 539.

odsouzen; jen sem tam dávala vojenská komise ve vládních novinách odsouzením někoho pro neodevzdání zbraně neb pro urážku policejní stráže život svůj na jevo.

Zatím ale trvalo pořád obležení, a po ten celý čas zůstala ústava v Praze bez platnosti. Každý, kdo v Praze byl, musí vyznati, že tam s ohledem na smýšlení občanstva ani dost málo pravé příčiny k obleženosti není. Podle ústavy oktrojované se jenom v čas blízké vojny a vnitřních nepokojů město neb krajina do obležení dáti může, z kterýchto příčin ani jedna v Praze místa nemá.

Každý tedy, kdo jest přítel ústavní a právní vlády, musí z toho pozorovati, že jenom k vůli svému pohodlí ministerstvo udržuje v Praze výminečný stav, aby se totiž všeliké nepříjemné opposice zbavilo. Ministerstvo od nás žádá, abychom věřili a doufali, že opravdu sliby jeho stanou se skutkem, avšak při takových okolnostech, kdežto se vláda všemožně vyhýbá každé jiskře konstitučního života — jaké víry jest k tomu zapotřebí?

Každý myslí, že ministerstvo jen proto tak dlouho odkládá s uvedením ústavy do života, aby se zatím dočkalo jak ve Francouzích věci vypadnou. Tam se nyní vlastně vede boj mezi svobodou a absolutismem — a která strana tam zvítězí, ta zvítězí také v celé Evropě.

Není to ale moudřeji a opatrněji jednáno od vlády, když se národům patrné důkazy upřímnosti dají, a tím jejich důvěra a láska k vládě na všechny pády pojistí, nežli vydávati se na nebezpečí nejistých politických událostí v cizích zemích? Aneb myslí ministerstvo,

že národ nepozoruje neupřímnost takového jednání? V Drážďanech, kde přece bylo povstání se strašlivým bojem, již dávno pominulo obležení a také výsledek vyšetřování jest již ohlášen, — a v Praze, kdežto se žádný nepokoj ani nestal, ještě posud má býti z té samé příčiny obležení potřebné? —

Kolik se již ve veřejném mínění kladlo lhůt ke zrušení tohoto obležení, a všechny prošly nadarmo. Nyní se myslí, že po zřízení soudních úřadů se konce svého dočká — do toho času máme ještě měsíc, ale nepochybně projde snad i tato lhůta jako všechny předešlé!!

Věru, smutný jest to ten náš konstituční život!

---

7. ČESKÁ ŠLECHTA.

(Slovan z 1. června r. 1850. Sv. 1. S. 168—181.)

H. B. Před rokem 1848 za časů zcela libovolné (despotické) a byrokratické vlády počala konečně i šlechta česká, totiž abychom se lépe vyjádřili, malá část české šlechty, vésti opposici proti knížeti Mettrnichovi.[1] Sněmy království českého odbývávaly se vždy jen co pouhá slavnost beze všeho významu, a ačkoli vlastně měli stavové důležité právo povolování daně, (tedy tím samým i právo odepříti), přece neužívali skutkem nikdy tohoto práva svého, nýbrž sjeli se obyčejně v uniformách červeně-bílých a řekli »ano« a rozjeli se po nějakém rokování, o kterém se říci může vším právem: »Vítr vál a stavové čeští mluvili!«

Od r. 1845 počaly se však některé osvícenější a čilejší osoby stavu panského a rytířského trochu rozpomínati na to, co jest sněm a co býti má zastoupení země proti vládě, a počali také, ovšem jen dosti zlehka, dávati nespokojenost svou s vládou na jevo a přišli konečně na této cestě až tak daleko, že jednu nepatrnou část peněz nepovolili, kterou však vláda nic

[1] Viz díl II. S. [illegible]

nedbajíc na odpor stavů, přece rozepsala a nad to knížeti Lambergovi za jeho dne 27. května 1847 drženou řeč písemné napomenutí dáno a přednostovi sněmu nařízeno jest, aby prý takové odchylky a neslušné návrhy budoucně netrpěl. Tyto neslušné návrhy knížete Lamberga byly ale následující: 1. Aby vláda budoucně bez povolení sněmu žádné dluhy nedělala, při čemž dokázal, že vláda při svých půjčkách velmi nezkušeně si počíná a od Siny, Rotschilda, Arnsteina a Eskelesa znamenitě předražována byla. 2. Aby se sněmu předložili každoročně státní účty a aby byla finanční správa sněmu zodpovědna. 3. Aby se panování úřednictva obmezilo, počet a platy úředníků zmenšen byl, k tomu účelu aby se zjednodušilo řízení, aby se zbytečného psaní nechalo a aby se místo dosavadních kollegialních úřadů v administraci, ve finanční a politické správě všude jednotliví, schopni, poctiví a odpovědní úředníci ustanovili. 4. Aby soudy jak civilní tak i trestní byly veřejné a ústní, a aby před soudem byli všichni, ani nejvyšší aerár nevyjímajíc, sobě rovni.

To tedy byly ony neslušné návrhy a odchylky, pro které kníže Lamberg ještě 6. listop. 1847 dostal dle intimace pana hraběte Salma, tehdejšího správce zemského, výtopek, a co se za čtyry měsíce na to v březnu 1848 přihodilo, ví každý, že totiž vláda mnohem ještě více než tyto neslušné návrhy povolila.

Celé dosti zajímavé jednání tehdejších sněmů zů-

[redacted]

stalo větší části lidu tajné a teprva r. 1849 vyšly všechny sem náležející spisy a jednání českého sněmu tiskem v Hamburku pod názvem: »Der böhmische Landtag im Jahre 1847.«[1])

Dočítáme se v této knížce krásných slov, která mluvili mnozí ze šlechty české tenkráte proti vládě, tak že skutečně pokládáme za dobré, některé z nich nutno uvésti, dílem aby větší část čtenářstva se dověděla, jak liberálně tenkrát mnozí se chovali, které nyní zcela jinak mluviti a psáti vidíme, dílem pak aby skutečně národ poznal některé muže ze svých šlechtických krajanů, kteří již tenkráte hájili zem proti hubící byrokratii.

Uznáváme za nejprospěšnější podati zde krátký výtah z posezení sněmu dne 30. srpna 1847 jakožto pokračování sněmu postulatního dne 27. května 1847 zahájeného, ve kterém stavové nepovolili asi 50.000 zl. stř. příplatku na kriminální fond.

Na to dostali ale stavové de dato 28. července 1847 z Vídně odpověď tohoto smyslu: Že se JMC. těší z dobrého církevního života v zemi české a z tohoto ujištění, že stavové pevně setrvati chtějí ve své až posud zachované náboženské horlivosti, že JMC. vždy neunaveně pečuje o zamezení a ulevení veliké nouze, která z části v zemi panuje a o zlepšení stavu pracujících tříd, že také JMC. vždy hotov jest návrhy stavů k zlepšení zemského blahobytu co nejjádrněji si rozvážiti a přijmouti, ostatně ale že stavové velmi neslušným způsobem vylučují ze svého povolení jednu část daně, kterou již dříve dva-krát povolili, a že JMC. na úplné sumě posta-

[1]) Der böhmische Landtag im Jahre 1847. V sbírce: »Ständische Verhandlungen in Oestreich« svazek první. Hamburg 1848. 8°.

latu pro r. 1848 pevně stojí, a aby ji tedy stavové beze všech odkladů povolili, při čemž jim jen svobodno stojí rozvržení této daně dle svého náhledu urovnati. Ostatek že zůstane při starém, aby jen hned sněm ukončili a že JMC., až stavové daň povolí, jim obyčejný revers, (že totiž to nemá býti na ujmu práv a svobod království českého) vydati ráčí.

O této císařské odpovědi jednalo se tedy v pokračování sněmu dne 30. srpna 1847 následujícím způsobem:

Karel kníže Auersberg: Tím, že stavové dvakrát dříve povolili řečený královský postulat, ukázali jen svou ochotnost, nezadali však svého práva a nemůže tím již mimořádně povolená přirážka k dani za povinnost pro všechnu budoucnost považována býti. Kdyby ale stavové neměli ani právo nepovoliti daň, nýbrž jen o způsob její vybrání rozhodovati, stali by se z nich jenom nějací výběrčí daně a zadali by tím starodávné, skrze mnohá století zachované právo dobrovolného povolování daní. Jsme tedy na rozpacích, abychom s jedné strany neurazili úctu k osobě J. M. C., s druhé ale nezadali staré k prospěchu vlasti užívané právo.

Leopold hrabě Thun (Excel.) myslí, »aby se dotčených 50.000 zl. stř. následkem nejvyššího určitého poručení J. M. C. nejponíženěji k nohoum položilo.«

Hrabě Wurmbrand: Vidím, že touto odpovědí J. M. C. stavové až na nejzadnější mezi tlačeni jsou, tak že nám dle mého náhledu nic více nezbývá, než buďto se sami zavražditi (morden) aneb se zavraždit nechati a trpělivě očekávati, až nám poslední ránu dají, aneb abychom se chopili silného úmysle, ten abychom zmužile provedli a tak náležitou nám půdu opět za každou cenu dobyli. Toho ale že jsou stavové sami příčina. Že se vždy podrobovali a uhýbali, všechno povolujíce, jen aby se zase jejich žádosti vyplnily. Z jejich žádostí ale se nevyplnila žádná, ale jejich obětě se vždy zdály býti malé, vždy se ještě nové požadavky na ně činily, neb staré opakovaly. Jaká jest nyní povinnost rakouských zemských zástupců, o tom že

nic ustanoveno není, že se při tom jen na své hlavy a srdce, na právo a slušnost spoléhati mají. Stavové mají své povinnosti nejen k vládě, nýbrž také k národu. Neučiní-li se zadost povinnostem k vládě ve všem a po každé, považují se, jestli ne za úhlavní zrádce, alespoň za nespokojence, a kdyby se nějaká žádost vlády od sněmu hned nevyplnila, ustrašuje hned vláda sněm takovým způsobem, že se velmi vážení údové sněmu, sloužící ve státní službě, ostýchají navzdor císařskému povolání do sněmu přicházeti. Neučiní-li ale zase stavové zadost požadavkům národa, upadnou do největšího trestu, totiž do nedůvěry a opovržení. Když před několika lety stavové k novému životu se probudili, nenašli sice u národů opovržení, ale nevšímavost a lhostejnost. To bylo smutné dědictví, zanechané nám od předků. Nynější stavové nemohou ale již potomkům svým toto dědictví — lhostejnost — zanechati; nýbrž buďto důvěru a vážnost, aneb nedůvěru a opovržení.

V takových tedy pádech, kde požadavky vlády a národu ostře proti sobě stojí, musejí se stavové držeti práva a pravdy, a nevčasné mlčení bývá někdy horší lží, než nepravdivá řeč.«

Bedřich hrabě Deym navrhuje v obšírné řeči, aby se stavové drželi toho, co dříve uzavřeli, totiž aby nepovolili, a sice proto, poněvadž J. M. C. neráčil jejich důvody vyvrátiti. Neboť se zde již nejedná pouze o dotčenou nepatrnou sumu, nýbrž o celé zřízení zemské.

Nesmějí-li stavové býti strany požadovaných od země daní nikdy jiného smýšlení než J. M. C., nač tedy se svolávají? jaký smysl mají slova svolání sněmu, »abychom návrhy J. M. C. zrale a bedlivě rozvážili a pak se na tom ustanovili, co by J. M. C., celému království českému a nám samotným nejpřiměřenější bylo?«

Ze zřízení zemského jest patrno, že stavové právo mají jen tolik daní a takový způsob povoliti, co by dle jejich přesvědčení země dobře snésti mohla. Uvádí mnoho příkladů, kdežto stavové již po obnoveném zřízení zemském cís. Ferdinandu II. daně žádané buď nepovolili, nebo ob-

mezili, a odůvodňuje jinak historicky práva sněmu zemského v Čechách.

Ervin hrabě Nostic: Také mne zarmoutila velice odpověď J. M. C., neboť: buďto musíme J. M. C. býti neposlušni, aneb pustiti od svého ustanovení dne 27. května a slepě poslouchati rozkazy císařské. Avšak poručením J. M. C. nemohou se změniti naše přesvědčení, nýbrž jenom důvody. Nežijeme pod hedbávnou šňůrou [1]), nýbrž pod spravedlivými panovníky. J. M. C. nemohl nás postaviti co pouhé figury, nýbrž musí chtíti, abychom podle svobodného přesvědčení svého mluvili a povinnosti své plnili. Aby mohla míti odpověď J. M. C. ten smysl: »musíte poslouchat, jste sice stavové, ale bez práva: formu chci zachovati, věc ale chci zrušiti« toho se od spravedlnosti J. M. C. nadíti nemůžeme. Navrhuji, abychom při svém ustanovení zůstali a v jiném spisu příčiny toho ještě jasněji vyložili.

František hrabě Thun syn: [2]) Každý z nás byl při čtení nejvyšší odpovědi JMC. hlubokým zármutkem dojat. Máme opět důkaz, jak špatně JMC. o naší ústavě zemské zpraven jest a že nejvyšší úředníci JMC. si ani práci neberou tuto ústavu poznati, a že se byrokratie neostýchá JMC. slova do úst klásti, která jsou docela naproti předešlým nejvyšším slibům. To však předpokládati nemůžeme, že by se JMC. nechtěl držeti ústavy, na kterou přísahal, [3]) aneb že by dané slovo nazpět vzíti, a sobě odporovati ráčil. To obé se ale děje v nejvyšší odpovědi. Nechci ani na ta smutná slova v ní upozorniti, že JMC. vždy hotov jest naše návrhy přijmouti, což zní více jako posměch než jako uznání. Vytýká dále hr. Leopoldu Thunovi nedůslednost a praví: Skrze nešťastné ustanovení vládní jest nám sice cesta veřejnosti zamezena, a nyní se jedná o to, abychom zadali práva zemská, která máme věrně

---

[1]) [Rozuměj tureckou strangulaci.]

[2]) [Aby snad tou liberální řečí, která nyní následovati bude nikdo mýlen nebyl v osobě, držíme za nevyhnutelné podotknouti, že jest to bratr ministra Lva Thuna, přednosta umělecké společnosti. Red.]

[3]) [Při korunovaci, na české zřízení zemské. Red.]

potomstvu zachovati. Stavové mají vyššího soudce, své svědomí! Historie prohledne tyto listy a bude se vidět, kdo tato práva, jakožto drahé dědictví, věrně hájil a zastával, a kdo se ze strachu od pravdy a práva uchýlil. Jestli stavové toto přijmou, postaví se před očima celého národu a celé historie na pranýř, a musejí také u JMC. všechnu vážnost ztratiti.

Jan hrabě Lažanský: Myslím, že to jest první akt truchlohry, která r. 1845 s deputací počala, a že jsou stavové blízko svého konce. Jen trojí cestou můžeme jíti, ale dvojí z toho není tuze čestná: buďto vůli JMC. bez výminky vyplniti, aneb se po této odpovědi za zrušené považovati. První cesta jest servilní, druhá jest samovražda, proto nám nezbývá než třetí: abychom krok po kroku hájili svá práva jako Špartáni, neboť zástupce zemský má obětovati jmění a život pro svou vlast. Nestal bych se nikdy rebellem proti svému králi, ale rád dám hlavu za svou vlast.

Albert hrabě Nostic: Dokazuje, jak by se stalo povolování daně pouhou ceremonií, kdyby sněmu svobodno nebylo, některou od JMC. žádanou daň na zem nepovoliti, že by pak stavové byli jen nějakým úřadem a nesrovnávalo by se to nikterak s těmi vážnými slavnostmi, s kterými se sněmy konají. Také obyčej každoročního reversu císařského ukazuje již patrně na to, že povolením jisté daně pro jeden rok již sněm vázán není také pro budoucnost tu samou daň povoliti. Navrhuje, aby se tedy od stavů a sice in pleno druhý spis k JMC. přijal, a aby se zatím jen tolik daně rozepsalo, kolik mezi JMC. a stavy ve sporu není, totiž s odrážkou nepovolených 50.000 zl. stř.

Frant. hrabě Thun (otec, Děčínský): jest docela srozuměn s hrabětem Alb. Nosticem, poněvadž tak stavové u JMC. jen vážnost zachovají, když se povinností svých pevně přidrží, a poněvadž se tak uvarují toho, aby snad vždy i budoucně ke všemu svolovati nemuseli, jak by se to z odpovědi JMC. již rozuměti mohlo.

Svob. pán z Ehrenburgu: jest toho mínění, aby se oněch 50.000 zl. stř. bez odkladu povolilo, poněvadž stavové nemají žádné příčiny k nepovolení, což by jen

tenkrát bylo, kdyby země tuto daň již snésti nemohla. Že také stavové dle ústavy právo nemají daně jen pod jistými výminkami povolovati.

Frant. hrabě Thun (syn): Zdá se mi, že předchůdce můj mate pojmy výminek, a lituji toho velice, že jest někdo mezi námi, kdo chce odpověď JMC. naprosto přijmouti, se všem nedůslednostem podrobiti a samovraždu na sněmu spáchati.

Svob. pán z Ehrenburgu: Já jsem netvrdil, že se všem nedůslednostem podrobiti máme; právo rozdělení daně (repartice) zůstane nám vždy, a také právo nepovoliti, ale jen v tom pádu, když by země již tuto daň snésti nemohla, všechny jiné výminky jsou ale neslušné.

Hrabě Wurmbrand: Stavové proto nepovolili oněch 50.000 zl. ke kriminálnímu fondu, poněvadž nespravedlivé jest, aby tuto sumu jenom statkáři (rolníci) platili, kterou celá země, tedy všichni kontribuenti platiti mají. Tím ale nedokáží stavové loyalnost svou, kdyby takovou neslušnost povolili: pravá loyalnost jest zameziti, aby král se nedopustil nespravedlivosti.

Bedřich hrabě Deym: dodává proti sv. p. z Ehrenburgu, že ani nerozumí ústavě zemské, a že by podle jeho mínění tedy se muselo tak dlouho platit, pokud jest zlatka v kapse, a že by tedy při povolování daně byla jen otázka: máme-li ještě peníze nebo nic. Že to ostatně není loyalnost, svoliti k něčemu, co nám žádnou čest nedělá.

Svob. p. z Ehrenburgu: opakuje zase to, co dříve pravil, totiž, aby jen stavové důvěřovali královskému slovu a zaplatili.

Rytíř z Müllerů (purkmistr pražský[1]): myslí, že odpovědí JMC. práva sněmu dokonce nic neutrpěla, neboť tam výslovně praveno jest, že se práva stavů tím krátiti nechtějí. Přijde jen na to, jak se ta věc vezme. Odkud má vláda bráti peníze než z daní, pokud není stát alchymistou, a kdybych sám byl finančním ministrem nevěděl bych jinou cestu, než buď daně vypisovat, nebo dluhy dělat.

[1]) [Jenž musel odstoupit po prohlášení ústavy. Red.]

[redacted]

Když ale stavové čeští nedávno ve své spravedlivosti zrušili nestejnost mezi daněmi rustikalistů a dominikalistů, proč nyní chtějí, aby jen města nesla útraty kriminálních ústavů. Jak k tomu přijde město Praha ku př., že musí živiti všechny zločince z Berounského a Kouřimského kraje? Král má dobrý úmysl, zrušiti tuto nespravedlivost a stavové mu v tom mají býti nápomocni.

Ervin hrabě Nostic: Co se týče slov sv. p. z Ehrenburgu nepřijde zde nikdy na to jak veliká jest daň, nýbrž na princip, a jestli jest slušná. Co se ale týče slov pana ryt. z Müllerů, nikdo z nás nepravil, že spravedlivé jest, aby jen města útraty kriminálů nesla, naopak proto, že to nespravedlivé jest, chceme, aby se tyto výlohy ze všeobecné státní pokladnice nesly. Proč by ale zase jen rolníci tyto útraty nésti měli? Tak by se jedna nespravedlivost druhou nespravedlností napraviti chtěla.

Frant. hrabě Thun (syn): opakuje to, co hrabě Nostic a dodává, že by stavové oněch 50.000 zl. povolili, kdyby se dokázalo, že právě taková suma vypadá na české statkáře a rolníky, kdyby všichni kontribuenti měli útraty kriminální nésti.

Hrabě Wurmbrand a hrabě Bedřich Deym vyjádřují se ještě ostřeji proti panu ryt. z Müllerů, který též odpovídá, na to.

Hrabě Salm (správce zemský a předseda sněmu): Prohlašuji debatu již za skončenou a dám nyní o tom hlasovati, dříve však musím ještě podotknout též otevřeně a pravdivě podle mého mínění: Práva stavu nejsou odpovědí JMC. nikterak zkrácená, JMC. ráčil svůj postulat svědomitě přiměřiti dle potřeb země, a že jest žádaná suma opravdu potřebná, za to ručí sněmu slovo JMC., ve které mají loyalní stavové zcela důvěřovati, tím více, poněvadž co provincialní sněm nejsou v stavu souditi o potřebách celé říše. Proto přistupuji docela k návrhům J. Ex. hraběte Leopolda Thuna, svob. pána z Ehrenburgu a pana purkmistra rytíře z Müllerů, neboť stavům není odejmuto právo raditi se o postulatech JMC., nýbrž jen přísně vybídnuti jsou, aby to, co potřebí jest, povolili, čímž se naopak jejich

povolovací právo uznává. Oni ale mají užívati svého práva jen ku prospěchu země, sic jinak ho zneužívají. Že však JMC. oněch 50.000 zl. jen na gruntovní daň rozvrhnouti chce, stalo se nepochybně proto, poněvadž by se tato nepatrná suma snad nedala na ostatní daně dobře rozvrhnouti. JMC. ráčil až posud jako dobrý otec se stavy mluvit a jako otec výstrahu dávat: varujme se, aby se podivení otcovo nezměnilo v nemilost pánovu.

Frant. hrabě Thun (syn) začíná mluvit.

Pan předseda (Salm) praví mu, že již debata ukončena jest, a že se jen hlasovati bude.

Frant. hrabě Thun (syn): Poněvadž pan předseda, maje jen rekapitulovat debatu, sám své mínění a nové důvody uvedl a tím v debatě pokračoval, musí býti volno jeho důvody vyvrátiti a dále v debatě pokračovati. Kdyby to pravda bylo, co pan přednosta pravil, a kdybychom vždycky povoliti museli všechno, co se od nás jakožto potřebné žádá, nač by nám byly platné královské reversy: byli bychom jen komedianti v uniformě, a co by nám prospělo právo, kterého bychom nikdy užiti nesměli.

Hrabě Salm přednosta: Snad jsem chybil, řka, že takové jest moje mínění, ale důvodů nových jsem nepřednesl.

Ervin hrabě Nostic: Pan přednosta myslí, že z důvěry k osobě JMC. všechno povoliti máme, čeho žádá. Ale účty státní a rozvrhy nedělá JMC., nýbrž ministři, a proč bychom o těch neměli JMC. své mínění říci, my zasluhujeme u JMC. tu samou důvěru jako ministři.

Hrabě Wurmbrand: J. Ex. pan přednosta chtěl liberální zastrašiti a neliberálním chtěl poukázati, kterak by hlasovati měli; pravil též, že nepochopuje, kterak mohl jeden řečník neposlušnost k JMC. za loyalnost prohlásiti a na to chtěl hned k hlasování přistoupiti, jest ale držen od toho od hrab. Fr. Thuna a Ervina Nostice, pročež já protestuji proti takovému jednání. Když pan přednosta mezi resumcí debaty také své mínění řekne, musí se sice s úplnou vážností a poslušností vyslechnout, ale jest to pokračování debaty.

Hrabě Salm, přednosta: Nemohu přijímati poučení ani od některého pána ze stavů ani od celého sněmu, nýbrž jen od JMC.; ostatně nejsem proti tomu, jestli kdo proti mým důvodům něco namítati bude.

Hrabě Wurmbrand: Nebylo moje mínění diktovati nějaký řád sněmovní, ale vymiňuji si pro všechnu budoucnost, abych směl, když pan přednosta sám v debatě pokračovati bude, hlasování se protivit i dále mluvit.

Karel kníže Auersberk: J. Ex. pan přednosta pravil, abychom jednáním svým nezměnili podivení otcovo v nemilost pánovu, což se vyložiti musí tak, jako bychom něco byli uzavřeli proti zřízení zemskému a proti povinné úctě k JMC. Takový výklad přijmouti nemůžeme, a já proti tomu slavně protestuji.

Fridrich hr. Deym: Též protestuji proti oněm slovům J. Ex. pana předsedy. Buďto je pravil officialně, neb jako své privátní mínění; v prvním pádu bylo by to násilí proti svobodnému hlasování a prohlašování nás za úhlavní zrádce. Musím tedy sám pro sebe a ve jménu celého sněmu pana předsedu žádati, aby se vyjádřil, řekl-li ta slova officialně neb jen co své privátní mínění.

Hrabě Salm, přednosta: Nemohu svou osobu od svého officialního postavení oddělovati.

Fridrich hr. Deym dále na tom stál, aby se pan přednosta vyjádřil, řekl-li ta slova z vyššího nařízení.

Hrabě Salm, přednosta: Tato slova jsou mé úplné přesvědčení, avšak musím podotknout, že jsem je neřekl ze žádného vyššího nařízení. Ostatně jsem zde ovšem ve dvou vlastnostech: jako stav zemský a jako služebník královský, znám ale jen jednu pravdu, jedno přesvědčení a jedno svědomí. Toto své přesvědčení jsem vyslovil, i jako privátní osoba i také jako v každém officialním postavení, ve kterém bych kdy státi mohl.

Fridrich hr. Deym dal tedy následující protest do protokolu: »Protestuji a mohu hlasovati jen v tom pádu předpokládaje totiž, že J. Ex. pan přednosta tato slova pravil jen co své privátní mínění nikoliv ale officialně.« K tomuto protestu se připojili, kromě stavu

kněžského a městského a kromě J. Ex. hraběte Leopolda Thuna, svob. pána z Ehrenburgu, pana knížete z Schönbergu, všichni ostatní přítomní stavové. [1])

Hrabě Lažanský: Hlasoval bych i kdyby to opravdu nebezpečné bylo, poněvadž vyhrůžka nemůže působiti na svobodnou mysl. Hlasoval bych zrovna tak, i kdyby s bodáky stáli přede dveřmi.

Ervin hr. Nostic jest též toho mínění, neboť i mne ve svědomitém hlasování nemůže mýliti lidská bázeň.

Albert hr. Nostic: Připojil jsem se k protestu proto, že by přestalo všechno svobodné rokování, kdyby se mělo takovými vyhrůžkami na stavy působiti.

Na to pan předseda postavil otázku: Chtějí-li stavové berní postulat J. M. C. na r. 1848 v celosti přijmouti, aneb nechtějí? Vyřklo se 26 hlasy proti desíti, že stavové ten postulat J. M. C. nepřijímají. Každý vyrozumí, že těchto deset hlasů byli: 3 ze stavu kněžského, 4 z městského a 3 svrchu již podotknutí pánové Leopold hr. Thun, svob. p. z Ehrenburgu a kníže Schönburg.

Neuznáváme potřebu, další jednání ještě zde podávati u věci, na které beztoho nyní již prakticky nic nezá-

[1]) [Byli však přítomni kromě předsedy J. Exc. hraběte Salma: Ze stavu kněžského: Pan probošt Pöllner, Scholasticus Josef Rauch, opat Strahovský Zeidler. Ze stavu panského: Kníže Karel Auersberg, kníže Schönburg, kníže Vincenc Auersberg, Leopold hrabě Thun, Fr. hr. Thun (otec), Rudolf hr. Morzin, svob. pán Jan z Ehrenburgu, Jan hr. Nostic, Karel hr. Rummerskirch, Vincenc sv. p. Zeszner, Jan hr. Lažanský, Fridrich hr. Deym, Ervin hr. Nostic, Vilím hr. Wurmbrand, Albert hr. Nostic, Adolf hr. Ledebour, Fr. hr. Thun (syn), Karel hr. Althan, Fr. hr. Salm, Jan sv. pán z Aerenthalu, Voj. hr. Deym, Vincenc hr. Waldstein, M. W. svob. p. Enis, Werner svob. p. Riese, Karel svob. p. Willani. Ze stavu rytířského: Rytíř Václ. Bohuš, Václ. ryt. Bergenthal, Karel Korb ryt. z Weidenheimu, Vincenc Brechler ryt. z Troskotic. Ze stavu měst.: Rytíř z Müllerů, purkmistr, posl. Starého Města Prahy, Ant. Keller, vicepurkmistr, posl. Nového Města, Jos. Tögl, mag. radda, posl. Malé Strany, Jos. Rokos, mag. radda, posl. Hradčan. (Tím se také vysvětluje neliberální hlasování poslanců ze stavu městského, poněvadž nebyli voleni, nýbrž jen oktrojovaní purkmistři a radové)].

leží: že jsme si práci vzali u výtahu tak obšírném podati tuto část zajímavého posezení sněmu českého dne 30. srpna 1847 českému obecenstvu, nestalo se k vůli věci samé, o kterou se tenkrát jednalo, ale k vůli tomu, aby velké obecenstvo české dostalo alespoň nějakou vědomost o tehdejším životě sněmovním, který se v Praze ve vší tajnosti držel, a o kterém se tenkrát kromě krátkých zpráv v zapovězených Grenzbotech obecenstvo nic nedovídalo. Tuším, že jsou řeči držané od šlechty české na tomto sněmu i nyní dosti zajímavé pro nás, zvláště když považíme, že někteří z těchto v r. 1847 tak liberálně mluvivších pánů od r. 1848 mnohého z nás pro podobné liberální řeči a spisy za buřiče a za přepjatce prohlašovali. Ovšem, tenkrát oni zastupovali zem, když ale jsme my ji na sněmu říšském zastupovali, mluvil a psal mnohý z liberální opposice r. 1847 právě tak proti nám, jako mluvili na sněmu českém r. 1847 pan baron Ehrenburg, J. Ex. hrabě Leopold Thun, president hrabě Salm a pan purkmistr z Müllerů! — O důslednosti světská! Z řečí těchto také každý musel pozorovati, že pan hrabě Vilím Wurmbrand a pan hr. Fr. Thun syn, tenkrát r. 1847 byli nejkrajnější levice, při čemž se mimochtě každý nyní usmáti musí, kdo činnost těchto dvou hrabat od r. 1847 pozoroval.

Nepíšeme ostatně tento článek s tím účelem, abychom snad šlechtě české a jmenovitě údům tehdejšího sněmu změnu ve smýšlení předhazovali a je vůbec nějak urážeti chtěli. Naopak uznáváme úplně liberálnost jejich tehdejších zásad, snažení jejich k obmezení mocí byrokratické a odhodlanost, s kterou se již tenkrát stavili na odpor libovládě despotické a jsme

přesvědčení, že větší část z těch 26, kteří tenkrát v opposici byli, ještě až posud zůstala věrna tehdejším zásadám svým. Musíme totiž podotknouti, že mnohé liberální a všeobecnosti skutečně užitečné návrhy činili již v předešlých sněmích, na které ovšem vláda tenkrát skoro žádný ohled nebrala. Vláda se tenkrát chovala vůbec ke sněmu českému s nesmírnou nevážností, dobře vědouc, že sněm tento stavovský nemá žádného kořene, žádné lásky v lidu. Kromě toho stav kněžský a městský vždy se co možná nejpodlízavěji a nejservilněji při všem chovali: nebudiž to ovšem ani kněžím ani městům na potupu řečeno, neboť nebyl tento stav kněžský a městský na stavovském předbřeznovém sněmu ani zastupitel kněží, ani zastupitel měst, nýbrž ve stavu kněžském sedělo jen několik prelátů a města zastupovali purkmistr a několik raddů magistrátu Pražského jen pro forma, kteří jakožto úředníci ani se nesměli opovážit míti také nějaké mínění.

Jen stav panský a rytířský vedl opposici proti vládě a ještě tu málo osob bralo podílu ve sněmovním jednání, větší část ani sněmy nenavštěvovala. Co ale nejpodivnější jest, že i tito pánové jenom theoreticky svou opposici vedli, zapomínajíce, že sněm bez podpory veřejného smýšlení jest nulou vždy u vlády. Vyhledávajíce ve starých archivech práva sněmu českého nepovšimli si neb snad nechtěli povšimnouti toho, že tenkrát, když český sněm měl opravdu nějakou váhu u vlády, býval také tento sněm výkvětem a hájitelem českého národu. Českého národu si ale větší část této panské a rytířské opposice pranic nevšímala, a byli i někteří mezi nimi, kteří spravedlivé a přirozené sna-

žení utlačené národnosti české osočovali, prohlašujíce se zjevně pro germanisaci Čech, jakožto nevyhnutelnou prý výminku pokroku a civilisace!! Neměli jste tedy žádné srdce k utištěnému národu a následkem toho také národ nemohl míti srdce k vám!

Má-li míti slovo šlechtic vůbec nějakého rozumného smyslu, musí býti šlechticové lidé pocházející z rodin již dříve o národ zasloužilých, při tom mohovití, nejsouce skličováni starostmi o svou výživu a majíce tudy času a prostředků k tomu, aby všechny své síly k obecnímu dobrému celého národu obětovati mohli a především obětovati chtěli. Že při tom šlechta nesmí užívati žádného nadpráví nad národem, že nesmí národ utiskovati neb utiskovat pomáhati, rozumí se samo sebou, a jeví se již z toho, že musí být šlechtic muž o národ zasloužilý. Utiskovatel národu ale nemůže být o národ zasloužilý.

Již dle této definice se jeví, že jsme my Čechové neměli žádnou šlechtu, vyjmeme-li několik málo mužů, kteří ještě pamětlivi zůstali způsobů svých vlastimilovných předků.

Že v předkonstituční době nemohla být šlechta v lásce u lidu, jest věc již na pouhý pohled patrná: svazek patrimoniální nedopouštěl nikterak příchylnost mezi pánem a poddaným. Nebyly při tom právě povinnosti poddaných k vrchnostem k. př. robota atd. nejhlavnější závadou: mnohem nesnesitelnější, obtížnější byli lidu poddanému vrchnostenští úřadové, kteří z větší části (nechceme všechny obviňovat) zneužívali všemožně moci své k vynucování rozličných platů a služeb. Ačkoli vlastně vrchnosti neměly z takového

jednání úředníků svých žádný užitek, ačkoli naopak toto úřednictvo ještě i vrchnostem samým všelijak důchodů ubíralo: přece to zlé, které na poddané vycházelo z úřadů, škodilo vždy také v očích lidu vrchnostem samým, ba všechno dobré, které často i některé vrchnosti poddaným svým činili, bylo jen do větru proto, že zase útisky úředníků všechno vyhubily.

Od té doby ale, co zrušeno jest poddanství a prohlášena jest konstituce, také se šlechta česká nepřičinila posud ničím, získati sobě opět lásku a důvěru lidu, ačkoli by k tomu byla nejlepší příležitost. Naopak, větší část naší šlechty svým špatně ukrytým brojením proti svobodám lidu a proti rovnoprávnosti všech občanů před zákonem, svou patrnou příchylností ke všemu, co jen reakcí zavánělo, ještě více popudila veřejné smýšlení a utužila to přesvědčení, jako by šlechta česká jen pracovala k tomu, aby všechen pokrok v občanském životě se zastavil.

Nechceme zde opět celou šlechtu obviňovati, neboť známe zajisté sami mezi ní i takové muže, kteří přece z ústavní svobody se upřímně radují, třeba by byli mnohé své předešlé přednosti ztratili, a také ani upírati nechceme, že kromě těchto jest ještě více šlechticů, kteří absolutismus nenávidí, třeba se oni zase s námi neshodovali v tom způsobu ústavní vlády, který my si přejeme. Nicméně však přece již povstalo všeobecné mínění, jakoby šlechta všemožně si absolutismus přála a všude se opravdivým konstitučním zásadám buď zjevně nebo potají protivovala.

Když se ale všechno rozumně a bez předsudků rozváží, jakou má šlechta příčinu litovati té změny, která

se r. 1848 v rakouských občanských poměrech přihodila? Co ztratila šlechta skrze konstituci?

Dle našeho mínění neztratila nic, naopak získala velmi mnoho. Nepochybně, že mnohý zatvrzelý šlechtic (ač bude-li který tato slova čísti), zavrtí usměvačně hlavou nad tímto tvrzením, avšak odůvodníme ihned slova tato.

Šlechta ztratila skrze konstituci své *poddané, robotu* a své *výmineční soudy.* Co se soudů týče, budou nyní všechny soudy mnohem lépe zřízeny, než byly dříve soudy šlechtické, a může se tedy jen o tu zvláštní marnost jednati, že nyní šlechtic i nešlechtic pod stejný soud náleží, což ovšem nikdo moudrý za ztrátu považovati nemůže. — Pravda také jest, že šlechta za robotu jen malou náhradu dostane, kdo ale ví, jak se robota odbývala, musí nám přisvědčiti, že i tato malá náhrada ještě větší cenu má, než měla dříve naturalní robota, že totiž, abychom se ještě srozumitelněji vyjádřili, kdyby si šlechta za tu náhradu, kterou za robotu dostane, vlastní potahy držela, více a lepší práce tím nabude, než jí dříve robota poskytovala. Robota byla pro poddané veliká obtíž, ale pro šlechtu jen nepatrná výhoda. Tato naše slova jsou již na mnohých místech zkušeností stvrzená, a přesvědčíme se brzy, že vlastní oekonomie, když bude dobře a bez roboty zřízená, mnohem více šlechtě ponese, než dříve s robotou. — Co se konečně toho týče, že již nyní nemá šlechta žádné poddané, strany toho by se každý rozumný šlechtic tuze snadně uspokojiti mohl. Poddaní beztoho měli jen *pretium affectionis,* totiž jinými slovy ta čest *míti poddané,* nenesla beztoho šlechtě žádný užitek, nýbrž jen škodu, jak

každý, kdo těm věcem rozumí, bez důkazů uvěří. Jenom uražená pýcha může se z této ztráty poddaných rmoutiti, nikoli ale pravý občanský rozum a tím méně již křesťanská láska. Beztohoto zbudou ještě posud šlechtě ti poddaní, které pokud svět je světem, vždy bude míti bohatý člověk, totiž své placené služebníky. Že nynější zákony zabraňují i s těmi nelidsky nakládati, toho snad přece žádný šlechtic litovati nebude. —

Naopak má ale šlechta z ústavy velké výhody. Nejhlavnější jest bezpečnost jejich privátních statků. Po jedné generaci bude již staré poddanství zcela u lidu zapomenuto, bývalé vrchnosti budou jenom zámožní a sice nejzámožnější občané, mající v rukou prostředky, aby sobě vážnost a lásku svých ostatních spoluobčanů ještě ve mnohem větší míře opatřili, žádný nemilý závazek nebude jim v tom vaditi, jako dříve byla nedůvěra přirozená mezi pánem a poddaným, mezi obtěžovatelem a obtíženým. Nyní již nebude šlechta nikoho obtěžovati, nýbrž naopak bude míti příležitost mnohým ulehčiti, mnoho srdcí sobě získati. Kdyby byl ale závazek poddanství ještě déle se udržel, kdo mohl ručiti šlechtě za to, aby ji nepotkal osud šlechty francouzské za časů veliké revoluce, aby se svými poddanými i statky a život neztratila? Která moc může zastaviti bouři, když se již roznítila?

Již tato jediná výhoda, že se nepřirozený, ještě ze starých slepých časů zděděný svazek poddanství tak lehce, tak nekrvavě, můžeme říci tak laskavě u nás rozvázal, mohla by rozumné části šlechty v zapomenutí uvésti všechny sny bývalé vrchnostenské nadvlády. Považíme-li ale, že za krátký čas, jestli ústavní a právní vláda skutečně do života uvedena bude, podle

zkušeností jiných zemí znamenitě všechno zkvétati, a tudy přede vším usedlosti rolní nesmírně v ceně postupovati budou; musíme nabýti pevné jistoty, že za krátký čas statky bývalých vrchností beze všeho poddanství mnohem více platiti budou, než dříve platily se všemi závazky poddanskými.

Tím vším chtěli jsme ale dokázati, jak nerozumně jedná ta část šlechty, která všude nespokojenost s novějšími konstitučními ústavy na jevo dává, a jmenovitě za každou cenu si zase ke starému navrácení přeje.

Když ale i ta část šlechty české, která před rokem 1848, jak jsme z výše uvedených řečí poznali, proti tehdejšímu byrokratství opposici vedla, nyní se ode všeho veřejného života vzdaluje anebo dokonce naší liberální straně na odpor stojí, musí to každého pravého přítele pokroku hluboce zarmoutiti. Každý to víme a všichni to všude vidíme, že z celé rakouské revoluce r. 1848 nikdo jiný užitek neměl, než právě ta byrokratie, proti které vlastně česká celá tato revoluce směřovala, a proti které sama šlechta česká před rokem 1848 se opírala. Vy jste chtěli zrušiti moc byrokratie a ejhle! padli jste sami r. 1848 a právě ta samá byrokratie posilnila se ještě vaším pádem a zdědila po vás celou vaši moc. My též chtěli jsme zrušit moc byrokratie, ale zatím jsme ji jenom tím více povýšili: vizte ji nyní, jak chodí okolo nás vojensky zřízená, ozbrojena kordy,
hvězdičkami, opestřená všemi barvami polního
jí ani Šalamoun nevyrovnal ve své slávě!
jí odejmouti moc v jedné polovici Rakou-
ohli jsme jí zatím ještě k moci i v druhé
které posud neměla přístupu! Chtěli jsme

ji rozptýliti, a ona se centralisovala a rozptýlila nás! Smutná jest to pravda, ale nevyvratná, že se stala byrokratie rakouská dědicem jediným revoluce rakouské r. 1848.

A ty, česká šlechto, která žehráš na to, žes odložiti musela své stavovské uniformy, uniformy to národu českého, chtěla bys snad nyní obléci livreji té byrokratie, proti které jsi malomocně opponovala, chtěla bys snad nyní pomáhati táhnout triumfátorský vůz těch, kteří jsou jediní dědicové tvé ztracené moci?!

Jest věru čas, aby alespoň ta část české šlechty která již dříve nějakou činnost politickou projevovala, nyní nezůstávala déle se svým smýšlením ukryta a nevydávala se v podezření, jakoby mlčením svým snad schvalovala ten způsob vlády, jaký máme nyní. Možná jest, že zásady této šlechty ve mnohých a snad důležitých ohledech s našimi se nesrovnávají; avšak právní vládu, vládu konstitučně obmezenou, ode vší byrokratické a ordonnanční libovůle vzdálenou, poskytující dostatečné garantie osobní svobodě a jistotu jmění (ku které jistotě i to počítáme, aby se státní pokladnice libovolně a ordonnančně do kapes občanů nezakořeňovala) — takovou vládu musejí si všichni neodvislí a poctiví mužové přáti, nechť jsou pak šlechticové aneb nešlechticové, mohovití aneb jen skrovně od osudu opatřeni. Na takovém základě jest vždy možné srozumění, a čestnější jest dle mého mínění pro šlechtice, aby se podrobil sněmu z celého národu svého vyvolenému, než libovolným dekretům kteréhokoli kanceláře! —

---

8. CO TO JEST BYROKRATIE?

(Slovan č. 11. [illegible] 1850. Sv. I. S. [illegible])

([illegible] Pražských vládních Novin—)

H. B. Často nám již mnozí, zvláště také vojenští úřadové vytýkali, že prý příliš srozumitelně a populárně píšeme. My ale přesvědčujeme se každou chvíli o tom, že ještě nekonečně více srozumitelnosti by zapotřebí bylo, aby každý našim článkům náležitě rozuměl, a jak jsme právě zpozorovali, jest zrovna p. redaktor Pražských vládních novin jeden z těch, kterým by zapotřebí bylo úplně dle Sokratické methody články spisovati, aby jim dobře rozuměli.

K politování jest taková vláda, a upřímně ji také lituje naše opposiční strana, jejížto redaktor ani neví, co jest byrokratie, jejížto redaktor píše a následovně také myslí, (neboť vůbec známo, že redaktoři vládních novin píší na vlas tak jak smýšlí, co na srdci, to na černidle) »byrokratie čili úřednictvo,« jejížto redaktoři tedy ani nevědí, jaký jest rozdíl mezi byrokratií a úřednictvem.

Kdyby byl p. redaktor Pražských novin tento rozdíl znal aneb vůbec tušení měl o nějakém rozdílu

mezi těmito slovy, nebyl by sepsal neb přijal proti nám článek ve 134. č. svých listů dne 8. června.[1])

Článek tento počíná velmi pamětihodně takto: »Za časté již zmínili jsme se o tom, jak prospěšně by působiti mohly časopisy tak řečené opposiční, kdyby měly do sebe ten pravý ráz' — rozuměj takový ráz, jako mají Pražské noviny, a jaký nachází libosti před očima ministerstva. To by ovšem byly tak řečené opposiční časopisy, a působily by jistě velmi prospěšně, zvláště pro své vlastní redaktory, kteří by v takovém pádu nebyli nikdy před vojenské soudy volávání, nikdy zavíráni, jejichžto časopisy by nebyly nikdy konfiskovány ani dokonce zapovězeny, na nichžto by se také nevyplňovala slova písma »a budou vás honiti z města do města«. Ale každý člověk má již, jak praví Cicero, svou náturu, jeden vydává prospěšné časopisy, druhý zase vydává časopisy neprospěšné a nemající u vlády žádnou vážnost, jak zase praví p. Picek.[2]) To má všechno své místo a až posud dáváme p. redaktoru Pražských novin docela za pravdu.

Když nás ale dále p. Picek poučuje, kterak má býti opposiční časopis zřízen a veden, aby měl vážnost u vlády a aby vláda brala zřetel na jeho hlas, dostáváme velikou chuť opakovati známý výrok Apellesův proti ševcovi, jenž se vykládá po česku: »Nebude slepice učiti jestřába lítat!« My víme tak dobře jako každý, čím bychom si mohli získati vážnost u vlády, a v jakém pádu by vláda brala zřetel na náš hlas —

[1]) Článek: Státní ouřednictvo a časopis »Slovan« v Pražských Novinách z 8. června r. 1850. Čís. 134. S. 533—534.

[2]) Viz díl II. S. 960.

[redacted]

kdybychom radili, aby vláda držela ještě asi o 200.000 mužů vojska více, nesvolala sněmy až roku Páně 1899 až po vymření tohoto zkaženého pokolení, aby zatím vydávala pořád nové a jiné banknoty a vypisovala daně nejen 8 a půl procent z celého jmění, nýbrž zrovna 30 procent, tak aby za 3 leta se stala kontribučenská kassa majitelem všech nemovitých i movitých statků v celém mocnářství, kdybychom psali, že náš lid ještě není na takovém stupni, aby snesl samosprávu obecní, ústní a veřejné jednání před soudy, kdybychom psali, že nynější tiskový zákon jest příliš radikální, a že jest proto nevyhnutelná věc dáti všechna města, kde tiskárny jsou, na tolik let do obležení, až by všichni žurnalisté buď se umořili aneb ze země utekli — tu bychom mohli míti takovou vážnost u vlády, jako ji má Waage, Reichszeitung, Hans Jorgel atd. atd. Avšak každý nemusí mít u každého vážnost. —

Nyní však již musíme panu redaktoru Pražských novin, abychom se dále nezdržovali, vysvětliti, co to jest byrokratie a jaký jest rozdíl mezi byrokratií a úřednictvem, a kterak pravda jest, že jediná byrokratie má užitek z roku 1848 a kterak se to srovnává, že jede byrokratie na triumfatorském voze, a že přece podkrajští úřadové mrou od přílišného namáhání, a jiné mnohé »nedůslednosti a nedůkladnosti« v našem článku Česká šlechta.[1])

Byrokratie jest ten nepřirozený způsob vlády, při kterém se úřady do všeho občanského života míchají, všechno občanům předpisují, žádnou svobodnou vůli

[1]) Viz díl III. s. 58. ad.

a samosprávu jim nenechávají, jest to způsob vlády, při kterém, jak praví Andriani,[1]) ani vrabec nemůže spadnouti se střechy, aby se o tom k ministerstvu zpráva nepodala, jest to způsob vlády, při kterém z kabinetu ministra buď telegrafem neb poštou se předpisují veškeré zemi cesty k pohybování. To jest byrokratie, ta získala u nás jedině z roku 1848, ta se stala pravým dědicem šlechty, neboť její patrimonialní úřady ještě vtáhla do oboru svého, a zapletla tedy svou předešlou velikookou síť mnohem drobněji, aby nic skrze ni neproklouzlo; až do roku 1848 měli jsme šlechtu za vrchnost a byli jsme její poddaní, od r. 1848 jest naše vrchnost byrokratie, a její jsme poddaní se šlechtou, bývalou naší vrchností. Byrokratie jest, když si může každý minister, tedy jeden člověk, podle okamžitého nápadu svého vydati na cokoli několik milionů, neb až na sta milionů, které musí země, to jest celý národ zaplatiti: kdežto se v dobře zřízeném právním státu žádná nová výloha bez povolení sněmu národu uložiti nesmí; byrokratie jest, když si může ministerstvo držeti vojska, co se mu líbí, ovšem všechno na útraty celého národu, kdežto v dobře zřízených právních státech jenom sněm, t. j. národ ustanovuje, jak mnoho se vojska držeti má, aby výlohy byly národu snesitelné. To jest byrokratie, když si ministerstvo samo vydává zákony, dnes takové, zejtra zase jiné, a pokavad nebudou svolány sněmy, máme vládu byrokratickou a musíme až do té doby opakovati, že jen byrokratie získala něco z roku 1848. Jestli ale nám p. Picek namítá, že získali rolníci a bývalí poddaní vrchnostenští

[1]) Viz díl III. S. 14.

zrušením poddanství, musíme se zeptati co získali? Když připočítáme to, oč daně zvětšeny jsou a co také tratí celá zem ustavičně na špatných penězích, jest veliká otázka, jestli to není zrovna tolik aneb ještě víc, když se ještě přirazí roční náhrada za robotu, co dříve obnášely povinnosti poddaných k vrchnostem. Co tedy získali bývalí poddaní? a kdo jim za to ručí, že nebudou daně ještě mnohem větší, zvláště pustí-li se ještě ministerstvo do nějaké nepotřebné vojny k. př. proti Francouzům? A konečně, když celá zem má záviseti jen od milosti ministrů, kteří sami bez sněmu zákony dávají, závisí to též od pouhé milosti ministrů, nevydají-li také snad nějaký zákon, kterým zase poddanství provisorně uvedeno bude? Když mohli sami novou ústavu udělati, proč by také to nemohli? Jakou má národ jistotu proti takové správě? Na tento čas žádnou! než pouhou milost ministerstva a z milosti číkoli záviseti, jest vždy jen trapný, svobodného muže nedůstojný stav.

Něco jiného jest tedy úřednictvo a něco zcela jiného byrokratie, úřednictvo musí býti v každém dobře zřízeném státu, byrokratie jest neštěstí každého, a nyní snad každý i sám spisovatel onoho článku v č. 134. Pražských N. porozumí, že se při nejlepším květu byrokratie' přece úřednictvu dosti špatně dařiti může, již proto, že také i oni tak jako celý národ zcela odevzdáni jsou do vůle a milosti svých představených. Domýšlíme se ovšem, že sám asi p. P. špatně rozuměl našim slovům »že byrokratie má užitek z r. 1848« snad v ten smysl, jakobychom záviděli úřednictvu větších platů a těch uniform atd.: v takovém pádu by ale byl na velikém zcestí, neboť není snad člověka, který by úředníkům veliké platy více

přál než právě redaktor Slovana, neboť jsem přesvědčen, že jen tenkráte může míti země dobré, schopné a poctivé úředníky, když se jim slušně platí, raději víc než méně, aby příčinu neměli na nedovolených a s důstojností úřadu nesrovnalých cestách peníze si dobývati, což vždy jest k větší škodě národu než velké platy. Právě z té samé příčiny budeme také vždy k tomu směřovati, aby se i učitelům a kaplanům slušné platy vykázaly, aby nemusili štolu, sobotáles, očenášky a koláče a posnopné sbírati: při tom budeme ale vždy horliti proti jezovitské hierarchii, proti farizejství, proti špatnému zřízení škol, proti nevzdělanosti mnohých učitelů tak jako proti byrokratii.

Jestli ale konečně p. redaktor Pražských novin, který také úředníkem jest, ani neví, jaký vlastně mají význam hvězdičky a kordy a uniformy a vojenské zřízení úřednictva a co se tím docíliti chtělo a chce, — nebudeme mu to vykládati, doložiti musíme jen tolik, že žádný moudrý ouředník se z těchto uniforem a z tohoto zřízení neraduje.

Po těchto slovích a vysvětlivkách nevidím zcela nic, co bych z článku svého »Česká šlechta« za nedůslednost neb nedůkladnost držeti musel, ba ještě co více jest, nevidím také v něm nic, čím by se rozumný a pravý úředník (který nemůže býti byrokratem) urážeti mohl. Kdo chtěl onomu článku rozuměti, dobře ví, co jsem tím myslil, pravě, »že jen byrokratie má užitek z r. 1848 a že ona jest dědicem ztracené moci šlechtické.« Kdo tomu rozuměti nechce, neb koho jsem se tím článkem nemile dotknul, a na jehožto rozkaz snad také v č. 134. Pražských novin proti

mně psáno jest, tomu by nadarmo bylo dále se osvědčovati a dokazovati. Stat pro ratione voluntas!

Když se mi ale od vládních novin také ještě vytýká, že jsem tímto článkem chtěl kaziti důvěru nových úřadů ještě dřív, než započali, že je v podezření uvádím, že prý (ó jaká poesie!) květinu lámu dříve než se rozvije atd., jak jsou všeliké ty fráse Pražsk. Novin, musím se tomu jen pousmát. Konečně to přijde tak daleko, že všeho zlého na světě ani prvopočáteční hřích nevyjímajíc, budou jen příčinou opposiční noviny! Ať se jen naši noví úřadové chovají k lidu tak, jak se sluší a patří, při čemž nemyslíme snad jen povrchní zdvořilost ve slovích, která je málo platna, nýbrž poctivé, svědomité a moudré jednání — a pak bych rád uviděl toho, který bude v stavu pokaziti jim důvěru! Naopak ještě i všichni ti, kteří by snad takové řádné úřednictvo u lidu zlehčovati a v nedůvěru uváděti chtěli, sami ztratí u lidu vážnost, důvěru a budou u lidu brzy platiti jen za křiklouny, kteří s ničím spokojeni nejsouce, všechno jen tupí a zlehčují. O to tedy není žádná starost!

A co také znamenají tyto ustavičné věci o kažení důvěry? Proti mně rozšiřují zajisté političtí a národní nepřátelé ze vší síly své nedůvěru, tupíce a hanobíce mne brzy co nejnesmyslnějšího radikalistu a republikána, brzy zas co zbožňovatele ruského knutu, brzy co člověka nemajícího žádné svědomi, brzy zas co hrubého nevědomce a není dosti na tom, tu rozšiřovala o mně jistá strana, že jsem dostal od ministra Stadiona[1]) 40 neb 60.000 zl. st., tu zase

[1]) Viz díl II. S. 233.

rozšiřoval jistý komisař policejní v Praze, že jsem prý já udal ono májové spiknutí, když mi zapovězeny byly po druhé Národní noviny, rozšiřovala zase o mně jistá strana, že jsem to naschvál sám způsobil, abych si prý mohl nechati předplatní peníze atd. atd. Bůh ví, ještě jaké hanebnosti, které mi ani všechny k sluchu nepřišly — a přece se mi zdá, že ani tím, ani vším jiným, cokoli by si jen mysliti dovedli, nedokáží toho, čeho by si přáli.

---

9. CENSURA A SVOBODA TISKU.

(Slovan z 16. června r. 1850. Sv. 4. S. 270—272.)

H. B. Podle mého mínění máme nyní již největší naději, že stav obležení[1]) co nejdříve u nás vyzdvižen bude. Kdo by tomu věřiti nechtěl, tomu uvádíme následující důvody našeho mínění. A sice:

V ústavě oktrojované stojí psáno: Censura se zavésti nesmí. Aby se tedy tato slova ústavy vyplnila, přece však pravá svoboda tisku zamezila, k tomu cíli bylo na nejhlavnějších místech, kde by se svobody tisku s prospěchem užívati dalo, zavedeno místo censury obležení, které se, jak již praveno, zavésti nesmí.

Nyní však vynalezeny a hned také do života uvedeny jsou v Prusku zcela nové surrogaty místo censury, které jsou ještě mnohem lepší než obležení, proto že nedělajíce tak mnoho hluku, ještě více jdou svobodě tisku do živého než obležení. V Prusích totiž následkem toho, že jeden voják a vychovanec vojenských škol střelil na krále, potrestána jest za to svoboda tisku: kdyby byl král pruský, o němž se praví, že velmi rád pije šampaňské a také časem dobrého páleného, někde klopýtnul přes kámen a zlámal si nohu, byl

[1]) Viz díl II. S. 889.

by zajisté také následkem toho obmezil svobodu tisku aneb volební právo. Tomu by se také ani žádný, kdo zná svět, tuze diviti nemusel. Zkrátka tedy vydali v Prusích nový zakon o tisku a ustanovili kromě kaucí a jiných zámečků na prostořeká ústa svobody tisku také ještě i to, že pošta nemusí každý časopis rozesílati, a že se tiskařům může odejmouti jejich právo, když by toho úřad za dobré uznal. To jsou ovšem pro toho, kdo nerozumí věcem, jen maličkosti: kdo ale rozumí, pozoruje hned, že to jest nejvýbornější surrogat za censuru, který až posud vynalezen jest. Který časopis se ministrům líbiti nebude, který jim bude tuze upřímně na svědomí doléhati, ten nebude smět rozesílati pošta a jinou cestou se rozesílati nemůže: aby však ve hlavních a větších místech takový z poštovní rozesílky vyobcovaný časopis pánům ministrům škoditi nemohl, budou mít v ruce tiskaře. Pošle se pěkně policejní komisař k tiskaři s vyřízením: Budeš-li, milý pane! časopis ten a ten tisknout, odejme se ti právo tiskařské, to jest tvá celá výživa a můžeš jíti s celou rodinou na žebrotu, jestli jinou živnost neumíš. Dá se mysliti, že každý tiskař takovým slovům v srdci svém místa propůjčí, a tak poznenáhla nebude chtít žádná tiskárna časopisy od vlády nenáviděné tisknout, a časopisy pominou. A kdyby se přece vyskytla nějaká tiskárna, která by, jak písmo praví více poslouchala Boha nežli lidí, a tiskla podobné vládě nepříjemné věci, nu tedy se jí odejme právo, zapečetí se presy a při nejkrásnější svobodě tisku nebude vycházet nic, co by nebylo naplněno chvalozpěvy na dobrou, otcovskou, od Boha ustanovenou vládu!! —

Že jsou tyto prostředky proti svobodě tisku vydatnější než obležení, toť patrno na první pohled. Obležení na každý pád dělá mnoho povyku, musí se také vždy alespoň nějaké záminky a příčiny k němu najíti, neboť stojí také psáno v ústavě: že obležení jen v čas vojny a vnitřních nepokojů dáti se může. To však by ještě ani příliš nevadilo, neboť když se věc vezme důkladně a nepředpojatě, jest vojna vždycky, když ne u nás, alespoň někde jinde, třeba v Americe, a mezi negry v Africe jistě pořád trvá, a kdyby se předce jednou (což za nemožné držím) přihodilo, že by nikde vojna nebyla, přece budou ještě zase vnitřní nepokoje a kdyby alespoň několik občanů jen bolení břicha mělo, již to každý, kdo jen drobet logiku zná, a o potřebnosti suspendování ústavy přesvědčen jest, za vnitřní nepokoje uznati musí. O záminky tedy a příčiny k obležení nebyla by tedy právě veliká nouze: hlavní věc jest to, že zkušenost ukázala, kterak ani obležení není již za těchto zkažených časů postačující proti zlomyslnosti některých redaktorů a spisovatelů, kteří místa do obleženosti daná, ve kterých jejich časopisy vycházeti nesměly, zrádně opustivše, na jiných místech své buřičské, všeliký blahobyt podrývající, státní dluhy rozmnožující, a státní příjmy zmenšující časopisy vydávati počali, jakožto jsme toho některé smutné příklady v nejnovějším čase sami na své oči viděli. Má to ale přijíti tak daleko, aby se k vůli tak nehodnému tvoru jako jest redaktor opposičních novin obležení z města do města stěhovalo? aby jako hromosvod mračna takový zločinec obležení všude za sebou táhnul? aby takový nejposlednější a nejopovrženější občan se mohl chlubiti řka: Kde já chci, tam

bude obležení! Nikoli, tím by zajisté tak vznešený a blahodárný konstituční ústav, jako jest obležení, jen ve vážnosti utrpěl!

Z toho tedy ohledu pomohla si nyní vláda na poštách a v tiskárnách k tomu, k čemu jí mělo dříve obležení pomáhati — to jest k censuře, neboť že všechno to nic jiného než censura není, lehko jest dokázati. Censura záležela v tom, že se bez povolení vlády (respektive úředníků k tomu ustanovených a censorů nazvaných) nic tisknouti nemohlo a nesmělo. Každý spis musel se před tiskem odevzdati censorovi a ten podle své libosti buď vytrhal z něho, co se mu nelíbilo, buď změnil neb jinak napsal, aneb dokonce ani celý spis tisknouti nepovolil. Takovým způsobem ovšem panovala největší temnota, a lid se nemohl ničehož dověděti o veřejných zemských záležitostech a vláda uvarovala se všelikého posuzování občanů a vládla nad nimi nejinak než co pastýř nad ovcemi.

Proto také se hlavně při povstání r. 1848 dbalo na to, aby censura vyzdvižena a svoboda tisku zavedena byla. Svoboda tisku znamená ale tolik, aby mohl každý to, co smýšlí, veřejně tiskem vydati a spoluobčanům svým oznámiti, a aby se mu pod nižádnými záminkami zamezovati nesmělo toto svobodné ohlášení jeho myšlének. Aneb jinými slovy, svoboda tisku záleží v tom, že se proti tisku nesmějí užívati praeventivní t. j. předcházející prostředky. Oznámiti své myšlénky spoluobčanům musí mi býti možno, kdo se tím ale nějak provinil buďto lži rozšiřuje, nebo někomu jinak ublíživ, budiž tak jako za každý jiný přestupek potrestán před náležitým soudem. Tak jako všichni lidé proto svázaní choditi nemají, protože ně-

kteří ke krádeži rukou svých zneužívají, tak se nesmí svoboda tisku zameziti, proto že jí někteří zneužívají. Censura ale jest každý prostředek, kterým se někomu hned napřed nemožné činí a zamezuje, aby své myšlénky spoluobčanům ohlásil, ať pak se nástroj k tomu zamezení jmenuje censor neb pošta, neb tiskař, neb obležení, to všechno jest jenom obejití, vyhnutí se slovům ústavy, ale předce zavedení censury, totiž zamezení svobody tisku.

Jakmile jsem svobodu tisku nemožnou učinil, zavedl jsem censuru, neboť na jménu censury nezáleží nic, ale všechno záleží na skutečnosti svobody tisku. Svoboda tisku nemá býti v opravdivě konstitučním státu ničím obmezena než neodvislým soudem, jenž tresce přestupky svobodným tiskem spáchané a všeliké přímné a nepřímné prostředky, které jinak svobodu tisku obmezují jsou censura, a vždycky méně neb více jen farizejství.

Poněvadž tedy známo jest, že obyčejně to, co v Prusích se děje, brzy na to v Rakousích se uvádí: obáváme se, že i u nás též něco podobného se stane, tím více poněvadž již z některých sem tam po vládních novinách proskakujících známek takový obrat čekati musíme. Jaké by to mělo následky jak pro vládu tak pro nás, nepotřebujeme dodávati.

---

10. NAŠE NYNĚJŠÍ POSTAVENÍ.

(Slovan z 22. června r. 1850. Sv. 6. S. 335–338.)

H. B. V Kutné Hoře, dne 19. června. Již se tedy zase nad Slovanem nebe kalí, a bouřka nemilosti ministerské, která ještě nedohučela po konfiskaci prvního svazku,[1]) valí se nyní ode všech končin rakouského mocnářství ve způsobu vojenských zákazů.

Sotva jsme podali zprávu o zapovězení Slovana v Haliči, v Krakovsku a Bukovině,[2]) již opět čteme v Pražských úředních novinách[3]) lakonický rozkaz:

»Vidím se pohnuta časopis »Slovan« pod redakcí Karla Havlíčka v Kutné Hoře vycházející pro hlavní město Prahu a okres obleženosti tímto zapověděti.

Od c. k. městského a pevnostního komanda.

V Praze, dne 13. června 1850.

Svob. pán von-Schütte, m. p.«

---

[1]) První číslo »Slovana« bylo dne 8. května r. 1850 konfiskováno pro článek »Naše zemská ústava«. (Díl III. S. 14.) Více o tom viz v tomto vydání pod záhlavím »Zprávy z Čech«.

[2]) Vyhláškou polního zbrojmistra hraběte Khevenhüllera-Metsche dat. ve Lvově dne 4. června r. 1850 byl »Slovan« v Haliči, Krakově a Bukovině zapovězen. Viz o tom více v tomto vydání pod záhlavím »Zprávy domácí«.

[3]) Pražské Noviny z 18. června r. 1850. Čís. 142. S. 565.

Co nejdříve nepochybně uslyšíme též podobné rozkazy pro všechny končiny, které již nyní z absolutní vlády se těší, totiž pro Vídeň, pro Uhry, pro Vojvodovinu (ze vlaských korunních zemí nám beztoho Slovana, na kterého tam několik důstojníků předplaceno bylo, již nějaký čas úřad vojenský nazpět posílal) — a tak budeme brzy státi jako orubaný strom v širém poli, co do nebe volající výkřiknik rakouských ústavních svobod, a svědek o liberálnosti nynějšího ministerstva! Rozuměti totiž sluší, že všechny tyto zápovědi vždy se dějí hlavně působením pana Bacha,[1]) který se jen za vojenské úřady ukrývá: to jsme pozorovali při Presse,[2]) to při zákazu Národních Novin,[3]) to též musí každému padnouti hned do oka při Slovanu, když v nejrozlehlejších končinách říše rakouské v pěkné harmonii generálové komandují na Slovana »marš!« Až do nynější doby čekal p. Bach, nebudeme-li přece činiti pokání, neuznáme-li přece snad konečně jeho veliké zásluhy o zachování konstitučních práv: a když jsme dokonce nic takového neukazovali na sobě — nebylo nám pomoci, museli jsme padnouti pod meč vojenských nekonstitučních ustanovení. Nám velmi mnoho záleží na tom, aby obecenstvo naše dobré ponětí mělo o panu ministru Bachovi, který umí tak liberálně mluviti a tak krásně psáti ve svých instrukcích, jenžto ale zcela jinak jedná, který se umí nechat představovat tak, jako by on sám byl ještě ta poslední hráz proti absolutismu, ježto ale jest právě nejschopnějším a nejpotřebnějším nástrojem k pozne-

---

[1]) Viz díl II. S. 122.

[2]) Viz díl II. S. 822.

[3]) Viz díl II. S. IV.

náhlému obmezování všech konstitučních práv. Věru! mnoho se změnilo od té doby, co pan Dr. Bach táhl na koni proti císařskému hradu ve Vídni až do nynějška, kdežto tentýž p. Bach co veliký vezír vládne vojensky nad větší polovicí nešťastného Rakouska. My ale jsme se od té doby nezměnili: jak jsme psali v Národních Novinách hned na počátku r. 1848 v nejbujnějších dobách, tak jsme psali také i v obležení, a ještě nyní tak dlouho psáti hodláme, pokud by právo pěstní neučinilo konec našemu časopisu. My známe světější povinnosti na tomto světě než jest slepá poslušnost k několika ministrům, kteří v celku ještě ničím své schopnosti nedokázali, což v plné míře platí zvlášť o panu Bachovi, jakožto ministru vnitřních záležitostí, který co Vídeňák ani ponětí nemá o zemích a národech rakouských a teprva nyní z velikých chyb svých se počíná učiti tomu, co měl dávno vědět, chtěl-li svědomitě přijmout své nynější ministerstvo.

My jsme se již za ty dva roky tak zvaného konstitučního života v Rakousích dočkali té neobyčejnosti, že ti samí lidé, které jsme na počátku, když byla úplná svoboda a nevázanost, museli my napomínati k mírnosti, nyní pod křídly všemohoucí vlády nás za buřiče prohlašují; my jsme se již dočkali toho, že jsme v čas opravdivého nebezpečí pro Rakousko a pro dynastii byli považováni a také od vlády váženi co rozumní zastavatelé státu a svobody, co chránitelé Rakouska a to při té samé tendenci, pro kterou nás nyní, když nebezpečí není, pronásleduje vláda co přepjatce a nepřátele státu. Z této příčiny také nemůžeme upustiti dobrovolně od svých zásad, a mnohým z našich upřímných přátel, kteří nám něco podobného v těchto

časích v dobrém mínění radili, připomínajíce jen tolik, že by nám žádná mírnost, žádné slevení v požadavcích nikterak nespomohlo. Nynější vládě nelíbí se pouze způsob našeho psaní, jí se též nelíbí naše zásady, a kdybychom dnes polovičku svých zásad za oběť přinesli, domnívajíce si tím získati přízeň vlády, zas by nás hned zejtra již s tou polovičkou, která se jim dnes líbila, přece jen považovali a vyhlašovali a pronásledovali zrovna tak jako dříve.

Zde se jedná o něco zcela jiného, a jediný náš účel, který nyní ještě míti můžeme, jest, aby alespoň větší část poznala, kam se pomalu ale jistě směřuje.

Povstanet proti mně nyní dost proroků, kteří vám budou hlásati tak, jako pan redaktor Pražských Novin, že já u vlády národu škodím přílišnou ostrostí svou. Těm odpovězte zkrátka: »Nerozumná a nespravedlivá jest vláda, která by pro chyby jednoho člověka mstila se nad celým národem. Kterak tedy vy, chvaličové vlády, můžete se o ní něčeho podobného domýšlet?« Na to nebudou vám vědět co odpovídat.

Nastanou nyní ovšem časové zkoušení a trpkého zkoušení pro nás, jakých jsme se až posud nedočkali. Až do roku 1848 byla naše strana tak nazvaných vlastenců tak opovržena u vlády, že si nás nikdo nevšímal, poněvadž se nás nikdo nebál. My však pracovali jsme společně v tichosti a upřímně dále k povznešení národu českého, jak v politickém tak v národním ohledu. Nebylo mezi námi tenkráte zrádců, ani odpadlíků, ani zpronevěřilců, ne proto, že bychom byli bývali všichni stálí, věrní, pevně přesvědčení a ve svém mínění utužilí, ale proto, že nebylo ani žádného

pokušení, protože tenkrát by ani nikdo byl za odpadnutí a za zrádu svou nic nedostal. Nyní se časy změnily: v r. 1848 okázala naše strana takovou sílu, takový vliv na národ český a na jiné slovanské, že museli sami nepřátelé uznati důležitost naši. Což tedy divu, že se počali všemožně pokoušeti o to, aby naši stranu roztrhli a zničili, což divu, že se počali ohlížeti po slabších osobách, jež by mohli všelikými lákavými výhodami přivésti na svou stranu a užívati jich za nástroj k našemu rozdvojení a zničení. Že se takové osoby našly, a že se jich ještě více, bohužel! najde, o tom se brzy přesvědčíme. To však jest věc velmi smutná, ale v celém světě obyčejná, která nesmí nikterak slabiti naše naděje a ujímati nám důvěry ke konečnému vítězství. Předně můžeme doufati, že mužů skutečně k něčemu řádnému schopných nám přece neubude, poněvadž takový nezadá lehce přesvědčení pro pecen: a mé mínění jest, že kdyby jen vždy z desíti jeden stále a pevně vytrval, přece tento jeden úplně tolik platiti bude, co dříve deset, protože platnost jeho leží v zásadách a pravdách, které zastává, než v osobě jeho. Osoby se mění, osoby pomíjí, osoby klesají — ale pravda trvá věčně. Nebojme se tedy těch, kteří, jak písmo praví, jen tělo zabíjí, duši však zabiti nemohou. —

Časy jsou nyní nepříznivé, zamezeno jest nám spojení jakožto celé straně a společné pokračování vedle jednoho dle vůle většiny ustanoveného plánu. Jsme rozptýleni a jenom společné a stejné, srdečné tušení váže nás dohromady. Jest tedy naše povinnost, aby každý sám ve svém oboru a podle sil svých všemožně působil tak k prospěchu národu, jak to dle

svého svědomí za dobré uznává. Dle této zásady budu se od nynějška spravovati také já jakožto redaktor Slovana, a nebudiž tedy považován Slovan co orgán některé strany, nýbrž pouze co časopis vedený podle mého osobního přesvědčení, za které beru jenom já sám odpovědnost před svým svědomím, před národem a zákonem a musí-li to býti i před násilím. —

11. ČESKÁ ŠLECHTA A HRABĚ WURMBRAND.

(Slovan z 22. června r. 1850. Sv. 6. S. 342—343.)

V Pražských Novinách ze dne 12. června r. 1850. Čís. 137. S. 548 otiskl hrabě Vilém Wurmbrand-Stuppach (1806—1884) zasláno dat.: Na Liblíně, dne 5. června r. 1850. V zaslánu obracel se proti článku Havlíčkovu »Česká šlechta« (Díl III. S. 58 ad.) a dokazoval v něm, že roku 1847 patřil k nejkrajnější levici a že později na bývalém sněmu říšském nebyl by patřil ani k levici ani k pravici, hájil se, jako by byl v jednání svém nedůsledný, a prohlašoval, že by se »tisíckráte raději stal otrokem nejzuřivější hierarchie a byrokratie (jestli by se všeho doufání pravou svobodu někdy dosáhnouti, odříci musel), než by se stal podnožkou těch pánů, kteří byli v čele pravice a levice.« Pokud se týče formy zaslána, užil hr. Wurmbrand vedle výrazů, jež Havlíček v článku svém uvádí, i frázi: vtipné a sprosto-hrubé nadávky Havlíčkovy, a význam Havlíčkův chtěl vystihnouti tvrzením, že Havlíček opisuje staré kroniky (v Slovanu byly totiž tehdy otiskovány partie z historie Pavla Skály ze Zhoře) a že sepisuje všelijaké klepy.

H. B. Pan hrabě z Wurmbrandů, který za našich časů již podstoupil podobné aventury, a také došel asi podobné slávy jako onen pověstný hidalgó španělský, jemužto nasypaly komorné pytel koček do obličeje, nedávno zase naplnil celou poslední stranu č. 137. Pražských Novin nejostřejší polemikou proti mně a celé naší straně za příčinou článku mého: »Česká šlechta«

v jednom z předešlých čísel Slovana. Lež, špinavé soběctví, líčená láska k národu, střeštěnost, neschopnost, ješitnost, vtělená chtíč k samovládě, poloviční vzdělání, nadutost, falešná hra, hmyz, zrádcové vlasti svobody a lidské společnosti, svůdcové mládeže, falešni proroci, hubitelé, zištnost, a v nejlepším pádu směšné, protinárodní nelidské fantastické blouznění — všechna tato slova zpotřeboval pan hrabě Wurmbrand jakožto titule na mne a na naši stranu ve svém článku, z čeho pozorujeme z jedné strany přirozený vtip Jeho Vysokorodí pana hraběte vybroušený dobrým pozorováním národního života na zeleném trhu Pražském; z druhé strany však také hluboká filologická studie, která dotčený pan hrabě dělá co budoucí řečník — zástupce 500 zlatových voličů na českém sněmě. Jistá věc jest, a také to vždycky říkám, že se literatura česká nepovznese dříve k nějaké salonové uhlazenosti, pokud nenajde podobných vysokorodých pěstitelů jako hrabě Wurmbrand.

Jednu ale hlavní chybu má celý článek pana hraběte Wurmbranda, totiž to malé překvapení, že se pan hrabě Wurmbrand míchá zcela nepovolaně do věcí, které se jeho osoby ani dost málo netýkaly. Jednal jsem ve svém článku o české šlechtě a mluvil jsem k české šlechtě, a nemohl jsem tedy dokonce míniti také pana hraběte Wurmbranda. Neboť jsem českou šlechtu v témž článku svém definoval jakožto muže: a) s velikou mohovitostí, jejichžto předkové spolu b) měly zásluhy o náš národ.

Doufám, že přece bude míti pan hrabě Wurmbrand tolik povědomosti sám o sobě, že tato definice nikterak

ani quoad *a* ani quoad *b* na jeho osobu se nehodí, neboť jakož o zásluhách Wurmbrandů v Čechách posud pranic vědomo není, tak zase tím více víme o jistých finančních operacích pana hraběte Vilíma z Wurmbrandů, jejichžto výsledky jsou ve způsobu praenotac velmi obšírně poznamenány ve dskách zemských pod rubrikou téhož statku Liblínského, z kterého jest článek pana hraběte až nepotřebně hrdě datovaný. Nechci o těchto věcech dále a zevrubněji mluviti a přestanu pouze na tom ubezpečení: že kdykoli o české šlechtě mluvím nikdy tím pana hraběte Wurmbranda nemyslím ani mysliti nemohu. Jestli tedy již nyní nepřestávám ve své odpovědi, děje se to jen proto, že to co následovati bude mluvím jen k panu hraběti z Wurmbrandů nikoli však k českému šlechtici (podle mé definice.)

Pan hrabě Wurmbrand mluví o mé osobě ve svém článku s největším opovržením — na to jest moje odpověď velmi krátká, ubezpečuji totiž pana hraběte též o svém nejsvrchovanějším opovržení k jeho osobě — podle ústavy jsme sobě nyní s panem hrabětem zcela rovni, pročež platí moje opovržení dle práva zrovna tolik co opovržení pana hraběte; či opovržení ale platí více v životě společenském a u národu, o tom nechme soudit jiné. —

Poněvadž ale p. hrabě W. své výčitky proti naší straně ničím nedokázal a neopodstatnil, pročež se jen na jeho slovo věřiti musí, já však ubezpečen jsem že jeho slovo příliš málo platí: nedržím zapotřebí naši stranu proti takovým špinavým výčitkám jako jsou výčitky p. hrab. Wurmbranda ani jedním slovem zastati.

———

12. KOMUNISMUS.

(Slovan z 26. června r. 1850. Sv. 7. S. 353—357.)

H. B. Hlavní původ skoro všeho zlého ve veřejných a občanských záležitostech světa jest — dle mého mínění ta okolnost, že lidé buďto stejné věci jmenují rozličnými slovy aneb rozličné věci nazývají stejným jménem. Komu smysl tohoto mínění není hned zcela jasný aneb se zdá býti nepravdivým, rač povážiti následující příklady.

Když jeden člověk druhého, svého protivníka, zabije, nazýváme to *vraždou*, když jeden člověk druhému jeho jmění násilně vezme, říká se, že to jest *loupež*, když ale jiný člověk, absolutní (neobmezený) král neb císař na sta lidí nenáviděných pobíti dá a jejich jmění si přivlastní, nejmenujeme to vraždou a loupeží, nýbrž *popravou* a *konfiskací*. Když někdo jinému chytře a nevědomky jmění jeho uzme, jmenujeme to *zlodějství*, když ale jiný neb jiní rozličnými bursovními a bankovními obraty svým spoluobčanům velikou část jejich jmění v jejich vlastních kapsách odejmou, tomu neříkáme již zlodějství, nýbrž *agiotage* (adžiotáže) a *operace*. Když někdo s jiným nějakou smlouvu učiní a mu něco slíbí, pak ale slib svůj a smlouvu nedrží, jmenujeme to *podvod*

a lež, když ale vláda něco takového učiní, nejmenujeme to lež a podvod, nýbrž změnu systemu. Když se někdo proti zákonům zemským nepořádně a násilně opře, nazýváme to buřičstvím, když ale král neb kníže samovolně tyto zákony násilně změní, aneb zanedbává, nenazýváme to buřičstvím, nýbrž Staatsstreich, fait accompli. atd. atd. To jsou tedy příklady, kterak stejné věci jmenujeme rozličnými slovy: a jaký jest z toho strašlivý následek! Vražda, loupež, krádež, podvod a buřičství jsou hanebné věci, které se trestají: ale ty druhé svrchu uvedené jejich sestry jistě chlubné bývají, vážené časem a především výnosné, a to jenom proto, že je lidé jinými jmény nazývají, a tudy se během času odvykli považovati je za vraždy, loupeže, krádeže, podvody a buřičství!!

Zároveň však jmenujeme rozličné věci velmi často stejným jménem. Když se ku př. většina obyvatelů jisté země dobrovolně podrobí jistým pravidlům, jmenujeme to zákon: když ale jeden člověk neb několik lidí celé zemi proti jejich vůli podle své chutě předpisují a vnucují pravidla, nazýváme to také zákonem. Když obyvatelé jisté země, aby mohli pokojně a bez starosti před nápady cizinců živnosti své provozovati, ustanoví ze sebe jistý počet mužů ve zbrani cvičených ke své obraně, nazýváme to vojsko a obrance zemské: když ale despota, aby mohl nespravedlivé a násilnické panování své nad národem provozovati, násilně si vybere pluky ozbrojených k utlačování tohoto národu, nazýváme to též vojsko a obrance země. Když člověk Boha ctí, svědomitě a náležitě své povinnosti vykonává, jmenujeme

ho nábožným člověkem: když ale jiný časem hodinku v kostele klečí, oči překrucuje, se shrbeným hřbetem všude chodí, při tom ale nejhanebnější a nejnepoctivější skutky provozuje, jmenuje se též nábožným člověkem.

Nepotřebujeme se dále po podobných příkladech sháněti, najde se jich všude až nazbyt, přece však svět dle mínění mého ještě příliš málo obrátil pozornost svou na toto škodlivé míchání slov a věcí, ačkoli již často na to bylo z rozmanitých stran poukázáno. Větší část hádek jak náboženských, tak politických, též i vědeckých ba dokonce i společenských nebyla by nikdy ani vznikla, kdyby vždy jedna strana vykládala smysl slov tak jako druhá. Ba mohlo by se dokonce říci, že jest právě tato okolnost příčinou skoro všeho neštěstí ve veřejných záležitostech na tomto světě. Bojujte proti některé nespravedlnosti a škodlivosti tak dlouho, až konečně po velikých namáháních zvítězíte, dokázavše celému světu nespravedlivost a škodlivost této věci, tak že již déle obstáti nemůže: myslíte, že bude odstraněna? Nikoli, na čas snad přestane, ale hned zas si počnou utiskovatelé a šiditelé lidstva uváděti do života tu samou věc, jen že pod jiným jménem, a znovu musíte bojovati a tak to trvá nekonečně.

Tak máme ku př. potlačení svobody myšlének, censuru; když jsme to již tak daleko přivedli, že zrušena jest v zákoně censura, hledí ji zase pod jiným jménem obležení uváděti, a po obležení zase buď velikými kaucemi, neb zákazem pošty, a pak zase konfiskacemi a potom zrušením porotních soudů a odevzdáním tisku pod obyčejné, v moci vlády stojící úřed-

níky, a pak ještě odjímáním tiskařských privilegií a Bůh ví, co se ještě dále vymyslí. To všechno se jmenuje jinak než censura, ale není to nic jiného.

A naopak zase, jakmile se vyskytne něco dobrého a získá si lásku a důvěru u lidu, hned si pospíší, aby pod jménem toho něco zcela jiného a sobě užitečného zavedli. Tak ku př. si získalo náboženství Kristovo po velikých pronásledováních a navzdor všem útiskům konečně důvěru a lásku lidu. Co učinili? Pod jménem tohoto svobodného, nikoho nenutícího, každého milujícího náboženství zavedli největší tyranství, pálení, a mučení všech mužů, kteří se o lid zastávali a proti zlým obyčejům mocných pánů vystupovali, učinili sobě z náboženství tohoto jen výnosné výdělky a příjmy, které pachtovali, zaslepivše nevzdělanému lidu titěrkami oči, vybírajíce již zde na zemi clo do nebe a výplaty z očistce, vedouce kupecký obchod v milosti boží, kterou za peníze prodávali. A pokaždé, kdykoli se konečně po velikých bojích poštěstilo nějakou reformu provésti a nešváry tyto vymýtiti, zavedli je zase za krátký čas již opět do nového učení. To k. př. pozorujeme na protestantismu, který, jsa bojem proti zkažené finanční hierarchii, brzy po provedené reformaci sám upadl opět do těch samých nešvár hierarchie finanční.

Z toho ze všeho vidíme, jak se hraje na světě slovy, a kterak chytráci tohoto světa jinými za věci jen slova strkají, ukrývajíce špatné věci pěknými slovy, a užívajíce slov brzy za lákadla, brzy za strašidla, jak právě toho jest okamžitá potřeba jejich.

Jedním z podobných strašidel jest také slovo k o m u n i s m u s, které jest již od některého času stra-

šidlem proti všelikým liberálním zásadám. Jak často slyšíme tímto slovem okolo sebe házeti lidi jisté strany, kdykoli se jim o to jedná, aby zohyzdili snažení některé jim odporné strany: tito pánové spoléhajíce se až příliš na sprostnost lidskou, myslí že již porazili každé liberálnější snažení, když jen proti němu vyřkli nadávku: komunisté, komunistické choutky. Když se jednalo o zrušení roboty, přezdívalo se zastavatelům tohoto spravedlivého osvobození lidu: komunistů; kdyby někdo hájil všeobecné právo hlasovací, nazvali by jej též komunistou. Podívejme se tedy tomuto slovu trochu hlouběji do očí!

Komunismus znamená v pravém a úplném smyslu bludné učení, že nikdo nemá míti žádné jmění, nýbrž aby všechno bylo společné, a každý dostával jenom část zaslouženou a potřebnou k jeho výživě. — Bez všelikých důkazů a výkladů vidí tedy hned na první pohled každý, že takové učení jest nanejvýš bláznovské, a že se mohlo jen vyrojiti z hlav několika pomatených lidí, kteří by vždy z člověka chtěli učiniti něco buď lepšího neb horšího, ale vždy něco jiného než je člověk. Každý ale také vidí hned na první pohled, že takové učení není pranic nebezpečné, protože nenajde nikdy důstatečný počet následovníků, aby do života uvedeno býti mohlo. Kdekoli se ještě toto učení v malých pokusech do života uváděti chtělo, nikde se nic nepodařilo; nejlepší toho máme příklad na klášteřích. Tam alespoň z části zaveden jest komunismus, to jest jmění jest společné všech, ale jaké různice, jaké nepřátelství panuje právě mezi nimi. A to nyní, kdežto se jen o užívání již hotového jmění mezi nimi jedná: jaké by pak teprva byly různice,

kdyby si měli také společně to jmění a výživu vydělávat? — Než není tu místo a také ani úmysl dokazovati teprva nemožnost a nesmysl komunismu — toť jako již známou a dávno od nás pojednanou pravdu předpokládáme.

Obyčejně se ale slovo komunismus nebéře v smyslu tak úplném, a tu se každé rušení a dotýkání cizího jmění komunismem nazývá. »Svaté jest jmění, heilig ist das Eigenthum!« slyšeli jsme tak často v nepokojných dobách r. 1848, vidouce to napsáno na krámích a dveřích mezi barikádami. Co vlastně jest jmění? — — o tom zde jednati nemůžeme, je to otázka nad míru těžká k rozhodnutí, která nyní nepochybně bude ještě dlouho hýbati světem: řeklo by se snad, to co mám, jest moje jmění, poněvadž se ale všechno, to co člověk má, jmenovitě ku př. co ukradl, neb mocí vzal, neb oč jiné ošidil za jeho jmění neuznává, dalo by se tedy velmi mnoho o jmění jednati.

Než, my zde skutečně nerozkládajíce pojmu tohoto slova, budeme se držeti jen zcela obyčejného jeho významu, a tu pravíme všem také: Každého člověka jmění se musí hájiti, a kdo se cizího jmění dotýká, kdo do cizího jmění sahá, jest komunista! Jen majitel sám právo má se svým jměním dle své vůle nakládati a každé míchání se do toho odjinud jest komunismus!

Když ale se budeme této zásady držeti, shledáme brzy, že komunisté největší jsou zrovna na té straně, odkud právě v tuto dobu nejvíce proti komunismu kázati a brojiti slyšíme: a zpozorujeme také, že zrovna ti, kteří jiné viní z toho, že mají úmysl komunismus zaváděti, sami nejméně jmění cizé za svaté drží. Považme k. př. absolutní neobmezenou vládu: ona jako

první komunista béře sobě pod jménem daní, neb konfiskací, neb expropriací atd. jmění cizé podle uzdání svého, a nikdo nesmí ani slovem se ozvati proti tomuto nesmírnému komunismu. Vláda absolutní béře celé statky některým a dává je jiným podle své libosti, uděluje některým miláčkům svým privilegie, to jest jiným slovem, obírati své ostatní spoluobčany; není to nejrozsáhlejší a nejškodlivější komunismus? Jak směšně musí pak na rozumného člověka působiti deklamace z těchto stran proti komunismu, řeči takové jako se nyní vedou o vysvobození a zahájení evropské společnosti! Jakmile někomu bez jeho dobrovolného svolení aneb proti jeho vůli nějakou část jmění jeho odejmu, dopustil jsem se přestupku proti jmění, jsem komunista. Proto také v dobře spořádaném právním státu nesmějí se jinak ustanovovati a vybírati daně, než s povolením sněmu, nechce-li býti vláda komunistickou. Daně jsou zajisté věc nevyhnutelná a potřebná. Výlohy, které k dobrému prospěchu celého národu (rozuměj dobře: k prospěchu!) se státi musí, musí také zase národ zaplatiti. Ta část na tyto výlohy, která na každého občana podle spravedlivého a slušného rozvržení (repartice) vypadne, nazývá se daň. Kterak ale může podle zdravého rozumu a podle práva někdo potahován býti k zaplacení výloh, když jsme se ho dříve ani neptali, chce-li tyto výlohy učiniti, uznává-li je za prospěšné neb za nevyhnutelné? Nemá-li tedy daň býti rušení jmění, přestupek proti jmění a komunismus, musí vždy národ sám dříve k dani svoliti, musí se napřed vyjádřiti, že jisté výlohy učiniti chce, a že tedy také je zaplatí. Poněvadž se však celý národ sejíti a raditi nemůže, vyvolí si

ze sebe zástupce neb plnomocníky (poslance), kteří právo mají ve sněmu na místo národu ustanoviti, jaké, které, jak veliké výlohy národ učiniti chce, a kterakým způsobem tyto výlohy co daně na jednotlivé občany spravedlivě se rozvrhnouti mají. Proto v konstitučních t. j. právních a ne libovolných státech bez povolení sněmu se žádná výloha udělati to jest žádný dluh na jméno národu spůsobiti a žádná daň národu uložiti nesmí bez povolení sněmu — jinak jest to komunismus a sice nejrozsáhlejší, nejnebezpečnější komunismus, komunismus s hůry. A když mi dnes bez mého svolení nařídí plat 20 zl., co zabrání, aby nežádali budoucně 40, pak 80, pak 160, a tak dále, neboť s tím samým právem (totiž bezprávím a libovolností) mohou i celé jmění odejmouti, aniž se budu moci protiviti, obzvláště když se ještě právě zas z těchto peněz hodně ozbrojených drží, kteří snadně zaženou každému, kdo je platiti musí, chuť protiviti se takové správě. A kdyby se ještě tyto peníze vynaložily svědomitě k pravému prospěchu národu, zůstal by sice přece způsob vybírání bezprávím, avšak mohl by se každý snadněji touto myšlénkou upokojiti. Víme však, jakým způsobem se v absolutních státech zachází s penězi od národu těžce zaplacenými. Polovička rozhází se povolavačům národu nic neplatným a rozdá se pochlebníkům mizerným, vynaloží se na uplacování atd. atd.

Pročež pravím: Nebojte se tak příliš těch komunistů, kteří berou na groše, těm se zajisté snadněji ubráníte; ale bojte se více těch komunistů, kteří berou na miliony! —

---

13. CO JEST VLASTNĚ KONSTITUCE?

(Slovan z 3. července r. 1850. Sv. 1. S. 429—435.)

H. B. »To máte z té konstituce!« slýcháváme obyčejně mluviti od jisté strany k méně vzdělaným krajanům, kdykoli od vlády vyjde nějaké nové, lidu nepříjemné nařízení, když přijde nějaké zvětšení daně, silné braní na vojnu, tažení a ubytování vojska, když se hemží špinavé a roztrhané papírky místo zemských dvacetníků. To všechno máte z té konstituce! a nestýchali by se snad i každé krupobití a podobné neštěstí za následek konstituce vyhlásiti. Tomu všemu není se co diviti, neboť jsou lidé, kteří konstituci jako morovou ránu nenávidí, poněvadž stenčila jejich pýchu, jejich důchody a jejich panování, pročež také i od nich není co očekávati chválu konstituce.

Slyšel jsem však i jiné lidi zrovna tak mluviti, a to takové, kteří by vstávajíce, lehajíce Bohu za konstituci děkovali, kdyby rozuměli, co jest: pozoroval jsem, že i tu a tam mezi měšťany, kteří jinak rádi jsou považováni za moudřejší a vzdělanější, podobné smýšlení se zakořenilo. Tak nedávno jistý K.t..h..ský řezník zuřivě přede mnou konstituci proklínal, neboť myslil ve své sprostnosti, že skrze ubohou konstituci hovězina je nyní tak drahá, a pravil velmi prostoduše,

že za absolutní vlády bylo přece jen více volů, nepozoruje ani jak urážlivého vtipu se nevědomky dopustil.

Když po smrti předešlého ruského císaře Alexandra[1]) mnozí důstojníci od gardy volali: Ať žije císař, ať žije konstituce! pravili sprostým, že se císařova žena jmenuje konstituce, načež i tito volali: ať žije konstituce. V Neapolitánsku přišlo to již působením dvorské strany a zkaženého odnárodněného kněžstva tak daleko, že se lidé podpisují na žádost, aby přestala konstituce a aby král zase absolutně a libovolně vládl jako dříve.

A také u nás nebylo by věru divu, kdyby se mnozí sprostí lidé na podobnou žádost podpisovali: neboť kdo by myslil, že ta nynější naše vláda a všechna ta nová ustanovení, která vyšla od nynějšího ministerstva, že, pravím, to již ta slíbená konstituce jest, tenť by zajisté dlouho neváhal prositi, aby tato konstituce již brzy přestala.

Za starých absolutních časů považovala se země (stát) jako nějaký statek, jako nějaké panství a jmění panujícího císaře, krále nebo knížete, který národ spravovati nechal od svých služebníků podle své libosti a vůle a jen s ohledem na svůj vlastní užitek bez ohledu na užitek a na štěstí občanů, které svými poddanými nazýval. Hlavní péče takové vlády byla jen, aby se toto mocnářství panující rodině vždy udrželo, ne ale aby se občanům dobře vedlo. Zlí a nerozumní králové obětovali pro své a svých dvořanů marné často velmi nemravné kratochvíle nesmírné mi-

[1]) Alexander I. (1801—1825).

liony peněz, kteréžto miliony si ubozí v potu tváře pracující poddaní těžce utrhnouti museli od svého živobití, aby je co daně odvedli do pokladnice mocnářovy. Aby se sklíčený a utiskovaný lid bouřiti a protiviti nemohl proti malému počtu hejřících utiskovatelů svých, zavedlo se na útraty téhož utlačeného lidu vojsko, které sic též pocházelo z toho samého utlačeného lidu, kterémuž vojsku se ale rozličnými chytře vymyšlenými způsoby vštípila hrdost nade všemi ostatními a nepřízeň proti všem ostatním stavům. Náboženství svaté, mající sloužit k útěše a zdokonalení lidu, obrátilo se též jen skoro ke službě vlády absolutní: kněžstvu, zvláště vyššímu, dali veliké statky a veliká práva, jen aby zas udrželi lid ve slepé poslušnosti, aby učili, že všechna moc od Boha pochází, že jsou tito absolutní mocnářové zástupcové Boha na zemi, že se máme takové libovolné vládě, i kdyby sebe nespravedlivější byla, ve všem podrobiti, že to poroučí Bůh atd. Úřednictvo bylo též jen slepý nástroj takové libovolné vlády a majíc ve svých rukou často blaho jednotlivých občanů, mohlo jim zase dle své libovůle škoditi nebo prospívati, pročež si každý, maje při úřadě co činiti, přízeň jeho, často i na nepoctivé cestě hledati musel. Při tajnosti, s kterou se všechny soudy odbývaly, řídila se velmi často i spravedlnost podle libovolné náklonnosti.

Proti ničemu tomu, proti žádným chybám řízení zemského nesměl se nikde ani hlas veřejně ozvati: vláda absolutní držela veřejný tisk skrze censuru pod svou mocí, a nikdo nesměl ničehož tiskem vydati a uveřejniti, než co vláda povolila. Nikdo nevěděl, jak veliké jsou příjmy zemské a nač se vynakládají, daně

se jen rozpisovaly a vybíraly, oučty se žádné nekladly, tak že se nikdy věděti nemohlo, kam tyto daně jdou a nač je jich potřebí. Právo nebylo žádné, poněvadž to, co dnes jako právo platilo, již zejtra skrze nové nařízení se odvolati a jinak ustanoviti mohlo. Taková tedy jest vláda absolutní neb neobmezená. —

Všeho toho opak jest ale konstituce čili právní neb ústavní vláda. Při vládě konstituční nepovažuje se již císař za majitele a užívatele celé země, nýbrž jen co spoluoud celého národu. Zde není již národ pro císaře, nýbrž císař pro národ. Celá vláda musí se řídití dle vůle národu, a bez vůle a bez svolení národu nesmí se nic důležitého řídití. Stát jest dle konstitučních zásad proto, aby v něm občané nalezli bezpečnost svých osob a svého jmění, pořádek, avšak i svobodné pohybování, pokrok a vzdělání a společnou blaženost. V konstituční zemi nesmí se nic díti podle něči libovůle, nýbrž všechno dle zákonů ustanovených, podle nichžto se tak císař jako i každý jiný buďsi malý nebo velký ve všem říditi musí. Nikdo, ani císař nesmí se stavěti nad zákony, a nesmí zákony přestupovati.

Tyto zákony nesmí též císař nebo jeho vláda sami ustanovovati aneb předpisovati, nýbrž jenom sněm vyvolený z celého národu je ukládá a zákonem v konstituční zemi může býti jen to, strany čeho se dříve vláda se sněmem srozuměli.

Tři hlavní moci jsou tedy v konstitučním státu, jedna od druhé neodvislá a sice zákonodární, vykonávající a soudní. *Zákonodární* jakožto [illegible] ustanovuje pravidla, zákony a práva, dle [illegible] všechno říditi musí, *vykonáv*[illegible]

vláda neb správa zemská vykonává tyto zákony a vede podle nich správu země a soudní moc rozsuzuje spory a rozepře jak mezi jednotlivými občany tak mezi vládou a občany podle práva ustanoveného, a tresce ty, kteří zákony přestoupili.

Zákonodárnou moc má sněm společně s císařem, to jest s vládou. Vládu drží císař s ministry svými. Neboť císař sám dle konstitučních pravidel nic ustanoviti aneb poručiti nemůže, leč by se některý z ministrů jeho na to podepsal, kterýžto ministr tímto podpisem přijímá na sebe odpovídání za toto ustanovení, kdyby z něho pro zem a pro národ škoda nějaká pošla. Sněm v takovém pádu žádá od ministra, aby se zodpovídal, a jestli učinil ministr něco proti zákonům zemským, odevzdá jej sněm k soudu, a byly případy v konstitučních zemích, že takoví zemi a národu zpronevěřilí ministři i smrtí potrestáni byli. Císař nesmí míti v takovém pádu moc, uděliti odsouzeným ministrům milost, kteroužto milost smí císař každému jinému od soudu odsouzenému vinníku uděliti. — Císař si vybírá a ustanovuje ministerstvo sám dle vůle své a dle jeho vůle mají též říditi všechno, avšak na své vlastní odpovídání, tak aby to řízení v ničem se neprotivilo zákonům aneb prospěchu zemskému. Císaři nesmí se ale z žádných chybných a škodlivých ustanovení vlády vina dávati, neboť osoba jeho jest neodpovědná a zasvěcená, a všechnu vinu nesou jen ministři na sobě. Touto však neodpovědností právě zmenšena jest moc císařova, tak že sám bez svolení ministra některého nemůže nic ustanoviti a když některé ustanovení císařovo žádný minister na své odpovídání přijmout nechce, poděkuje se ze svého ouřadu, a císař musí jiné ministry si hledati,

kteří by tuto věc na své odpovídání přijmout chtěli, a nenajde-li žádného takového, musí císař od tohoto ustanovení upustiti. Kde již konstituční vláda pevně zakořeněna jest, tam se z bázně před sněmem netroufá žádný ministr vzíti něco na své odpovídání, přijmout a ustanovit něco, co by proti smýšlení většiny národu čelilo, a vláda se tudy řídí dle smyslu většiny.

Že u nás o konstituční moci císaře ještě příliš mylná a zastaralá mínění panují, pozorujeme nejlépe z toho, když slyšíme některé mluviti, že císař úředníky neb vojsko platí, že se císař o vdovy a sirotky jejich stará, že jest některý voják neb úředník v císařské službě atd., což všechno nevlastně tropicky se mluví, neboť národ platí z daní svých vojsko a úředníky, a J. M. Císař Pán neplatí nic ze svého, naopak, ještě sám od národu roční plat dostává [1]) z daní zemských, a úředníci a vojsko nejsou ve službě u Císaře Pána, nýbrž jsou v zemské službě.

Vůli národu zastupuje sněm z národu vyvolený, a hlavní jeho práva jsou následující: Sněm rokuje o všech zákonech a bez svolání sněmu nemá míti žádný zákon platnosti. Buďto vláda učiní návrh zákonu a sněm k němu svolí aneb sněm navrhne zákon a vláda (císař) k němu svolí: ale bez společného svolení sněmu i vlády nesmí se státi žádný nový zákon. — Bez povolení sněmu nesmí se ani krejcar daně od občanů vybírati, a chce-li [vláda] nějakou novou daň ustanoviti, nebo starou zvětšiti, musí to vždy napřed sněmu k povolení předložiti. Také obyčejnou daň roční

[1]) [A sice u nás v Rakousích má J. M. C. deset milionů zl. víd. č. na rok pro sebe a pro svůj dvůr, to jest každodenně přes 27.000 zl. víd. č.]

musí sněm též pokaždé znova povoliti, jinak je vláda vybírati nemá bez povolení sněmu. Vláda musí sněmu klásti oučty z celé správy zemské, ze všelikých příjmů a vydání, vláda nesmí bez povolení sněmu žádný dluh udělati na zem, a musí též vždy na rok budoucí předložiti sněmu výkaz všelikých výloh, které vláda na ten rok učiniti hodlá, aby je sněm za potřebné uznal a potvrdil. Samo sebou se rozumí, že sněm ustanovuje, jak veliké vojsko vláda držeti má, a jak mnoho se má vybírati rekrutů, kteřížto se nikdy bez povolení sněmu vybírati nemají.

O moci výkonné čili o vládě bylo sice již dříve jednáno, když jsme její podíl v zákonodárství vysvětlili. Tuto však ještě sluší podotknout, že v konstitučních zemích se jen taková vláda udržeti může, která jest ve smyslu a dle vůle sněmu. Výkonná moc má sice obyčejně právo sněm rozpustiti, když by se některé důležité ustanovení jeho tuze příčilo vládě, avšak musí vláda hned v určitém čase jiný sněm podle toho samého volebního řádu jako předešlý svolati: jest tedy takové rozpuštění sněmu vlastně jen apellace vlády k národu, aby totiž národ skrze novou volbu poslanců příležitost měl objeviti, jestli jest stejného mínění se sněmem rozpuštěným aneb s vládou, která jej rozpustila. Tak se vykládá rozpuštění sněmu pravým a poctivým způsobem, která jest také zcela konstituční: něco jiného ale jest, když vláda jen proto sněm rozpustí, aby mohla libovolně sama zákony dávat a snad s tím úmyslem, aby již žádný sněm budoucně ani nebyl, to ovšem není žádná konstituční vláda.

Soudní moc musí být v konstituční zemi zcela neodvislá od vlády, aby mohla beze vší lidské bázně

rozsuzovati jen podle zákonů bez ohledu koho dle nich odsoudí, i byť by to sama vláda byla. Této neodvislosti soudů hledělo se v konstitučních zemích tím dociliti, že soudce vláda neustanovovala, nýbrž že byli od národu voleni (což se i nám zdá býti nejlepší) aneb že sice vláda i tyto soudce ustanovuje, avšak pak právo nemá je přesaditi neb hodnosti zbaviti, a že při všech důležitějších pádech porota (volení občané) výrok viny neb nevinnosti pronáší a soudcové jen pak trest dle zákonů ustanovují. Každý nahlíží, že při tom přece vláda veliký vplyv na soudy míti musí, již skrze to, že povýšení soudců od její vůle závisí. Neodvislost soudní moci od vlády jest ale proto hlavně potřebná, aby soud za svůj rozsudek se nemusel obávati pomsty od vlády, kdyby proti ní rozsouditi musel, a aby také při obžalování ministrů samých spravedlnosti se šetřilo, třeba by oni měli v rukou moc nejvyšší v zemi.

Aby se ale správa celé země dle nejlepšího způsobu vedla, musí býti v konstitučních zemích ve všem veřejnost, jak v jednání vlády, tak i v soudech, dle známého prostonárodního přísloví: Co je s šeptem, to je s čertem, což znamená jinými slovy, že se žádná poctivá a spravedlivá věc veřejnosti štítiti nesmí. K tomu oučelu musí býti v konstituční zemi svoboda tisku, aby každý mohl o každé záležitosti veřejně své mínění pronésti, a aby tak všeliké vady zemské na jevo přijíti mohly. Pravá konstituční svoboda tisku musí být ale tak zřízena, aby vláda neměla moci někomu projevení jeho smýšlení skrze tisk jakýmkoli způsobem zabraňovati, nebo se někomu za to mstíti, který by její vady vytýkal. Z toho ohledu nesmí být také nikdo v konstituční zemi skrze tisk souzen od

úředníků vlády, nýbrž jen od svých spoluobčanů skrze porotu, neb by se jinak brzy nazývalo všechno přestupkem, co by se vládě nelíbilo, třeba by to bylo národu a zemi nejužitečnější. Vláda, která tisk pronásleduje, projevuje vždy nekonstituční libovolné choutky, a ukazuje, že nechce býti veřejně posuzována, že tedy má nějaké příčiny, tajiti se s něčím před národem. S dobrými věcmi se ale nikdo tajiti nemusí.

Dále jest ve všech konstitučních zemích svoboda spolků t. j. právo, aby se občané k dosažení jistých větších oučelů, ku kterým síly jednotlivců nestačí, spojiti mohli. Spolky takové, zvláště politické, mají hlavně ten oučel, aby jisté potřebné změny v zemi provedeny býti mohly, pročež také se obyčejně ke každé takové důležité proměně v konstituční zemi spolek utvoří, který tak dlouho mysli spoluobčanů strany té věci objasňuje, až konečně na sněmu skrze zákonodární moc se co zákon platný ustanoví. Dobrá a svědomitá konstituční vláda ráda vidí spolky, zvláště politické, proto, že z nich poznává (mimo sněm) nejlépe veřejné smýšlení lidu, aby se dle něho říditi mohla.

Jistota osoby jest též jedna z hlavních známek pravé konstituční vlády t. j. aby někdo z pouhé msty neb nenávisti některého úředníka, vojáka neb ministra do žaláře dán býti nemohl, nýbrž jen tenkrát, když se skutečně něčeho proti zákonům dopustil, a když soud jeho zabavení uzavřel.

Jistota jmění v konstituční zemi znamená zase tolik, aby nikomu bez jeho svolení aneb proti zákonu od nikoho, ani od mocnáře samého, žádné jeho jmění vzato býti nesmělo. Svoboda víry a

učení zase znamená tolik, aby se světská moc nemíchala do toho, co který občan o náboženství smýšlí, a aby nechala každému tu víru, která mu jest milá, aby nesměl být nikdo pro svou víru a své smýšlení pronásledován, pokud se ničehož proti zákonům nedopustil, a aby vláda nesměla osobám, které svou schopnost zákonnitým způsobem ukázali, zabraňovat veřejné vyučování mládeže.

Dále musí býti v konstituční zemi svoboda a samospráva obcí, což znamená, aby se vláda a ouřednictvo nemíchali do jejich obecních záležitostí, aby nechtěli s nimi jako poručníci s nemluvňaty zacházeti, nýbrž aby si občané sami v mezích zákonů řídili a spravovali jak své obecní jmění tak i všeliké jiné potřeby obcí svých. Vůbec se nemá vláda v konstituční zemi do všeho míchati, nýbrž nechati co možná nejvíce svobodného pohybování jak jednotlivým občanům, tak i obcím, též jiným řemeslnickým, průmyslným atd. společnostem, neboť zkušenost ukázala, že se právě tak všechno nejlépe daří. Vláda jen má nad tím dbáti, aby nikdo, užívaje svobody své, jiným v cestu se nestavil a jim užívání jejich svobody nezamezoval. Čím více odevzdá vláda do rukou občanům samým, a čím menší jest počet vládních ouředníků, čím jednodušší jest celá veřejná správa, tím lepší jest řízení konstituční. Dobrá konstituční vláda musí hlavně na to dbáti, aby bylo v zemi co možná nejméně zahalečů, to jest osob takových, kteří buď nic aneb alespoň nic potřebného a užitečného nepracují, neboť sám rozum to každému dává, že se všechny tyto osoby, které si samy živobytí své nevydělávají, od ostatních pracujících vyživovati musí,

a že tedy tím obtížnější jest život pracujících, když musejí kromě sebe, ještě mnoho jiných vyživiti svou prací. Ta země jest zajisté nejlépe zřízená, kde každý co možná nejvíce užitečné věci pracuje, a kde také každý celý užitek práce a pilnosti své sám zase užívá, a nemusí velikou část výdělku svého jiným, kteří nepracují, odevzdávati a s nimi se děliti.

Dalo by se zajisté ještě obšírněji vypisovati, co vlastně jest pravá konstituce, přestanu však pro tentokrát jen na tom, neboť jsem přesvědčen, že již toto zde posud řečené dostatečné jest k tomu, aby si každý sám zodpovídal otázku: Jestli by se jemu taková konstituční vláda líbila, a jestli by jemu a každému užitečná byla, a jestli již nyní v Rakousích konstituční vládu máme? — Oučel tohoto článku jest ale ten, aby i méně vzdělaní spoluobčané naši porozuměli, že mnohé nepříjemnosti a nehody, které by jisté lidu a konstituci nepříznivé strany rády za následky konstituce vydávaly, aby tak u méně čiperného lidu konstituci samou zostudily — že, pravím, tyto nehody a nepříjemnosti, které trpíme, nejsou následek konstituce, nýbrž zrovna naopak následky nekonstitučnosti, a že by všechny tyto nehody a nepříjemnosti pominouti musely, kdyby opravdivá konstituce do života uvedena byla.

---

14. VOJSKO.

(Slovan z 6. července r. 1850. Sv. 2. S. 455—463.)

H. B. Velmi zajímavé jest pro myslícího člověka stopovati vznik a proměny ozbrojenstva u rozličných národů a v rozličných dobách vzdělanosti a postupování člověčenstva. Dvě mocnosti vidíme ustavičně na světě jako noc a den spolu se potýkati, právo totiž a násilí (moc) a vidíme je často tak rozmanitě spolu spojené a tak zase jednu s druhou v odporu, že jest již leckdy až těžko rozeznati dobře jejich meze a hranice, rozeznati právo od násilí a násilí od práva. Často stojí násilí proti právu, a právo proti násilí, často musí násilí k právu dopomáhati, často zase ruší násilí práva.

Pozorujeme zajisté, že jest celý svět jenom ustavičný boj, silnější moc poráží slabou, zničuje ji a zaujímá její místo; vidíme bojovati živly mezi sebou, teplo se zimou, světlo s tmou, vlhko se suchem, tvrdost s měkotou, jedno ustupuje, druhé se staví na jeho místo, až zase seslábne a samo ustoupiti musí svému přirozenému protivníku. Zvířata též mezi sebou ve stálém boji stojí, slabší padají za oběť silnějším. V duševním světě zase bojuje ctnost s hříchem, láska se zištností: a poněvadž člověk jakožto duševní i zvířecí bytnost zároveň vlastnosti obojího druhu

v sobě spojuje, pozorujeme při něm též zároveň: hmotné, zvířecí boje (boje se živly a se zvířaty) i boje duševní. Žádný člověk, i nejdivější, nejšpatnější není zcela bez lásky, to jest, vždy má někoho, komu přeje: a žádný člověk i nejdokonalejší není také zcela bez zištnosti, neboť by byl člověk s pouhou láskou tak nedokonalý a nečlověcký, jako člověk s pouhou zištností beze vší lásky. Dobrá míra obou těchto sobě protivných vlastností, lásky totiž i zištnosti, dělá pravého dokonalého člověka.[1])

K boji o své právo dána jest člověku dvojí moc: moc duševní, rozum, s kterým jiné o svém právu přesvědčiti může, a moc tělesná, síla, s kterou násilně svého práva hájí, když by důvody rozumové nic platné nebyly. To však jest jenom ta krásnější stránka lidského života: na druhé straně vidíme ale zneužívati člověka i duševních i tělesných sil svých zrovna naopak, rozumem svým hledí upírati lstivě cizí právo a mocí svou hledí násilně ho jiným bráti, když lstí nemůže. Člověk hledí jiného člověka obelhati, obelstiti, ošiditi a násilně obrati: a tento zase brání se proti lsti rozumem, a proti násilí též násilím. A konečně tak uvykl člověk tomuto násilí a této lstivosti, že je ani za zlé, za bezpráví nepovažuje, naopak za cnosti. Chlubí se zajisté svou

---

[1]) [Aby mi snad někdo špatně nerozuměl, jako bych tímto něco zlého zastávati chtěl, musím podotknout, že zištnost jest starost o sebe a láska starost o jiné. A tu jest zajisté povinnost každého člověka starati se také o sebe, a kdyby se o sebe pranic nestaral, chybuje zrovna proto, že se nevyhnutelně jiní o něho starati musí, kterým tedy tu obtíž uvaluje, kterou by sám nésti měl. Kdo se však jen vždy o sebe stará a nikdy o jiné, jest soběk beze vší lásky.]

chytrostí a násilím svým a najde vždy dosti hloupých, kteří ctí jeho lstivé a násilnické bezpráví jako právo. A kde konstitučně by již jedna z těchto dvou lidomorných sester sama neobstála, tam se spojí obě, lest zakrývá násilí, aby svět myslil, že jest právo. Tu jsme na tom místě, kde není žádný rozdíl mezi loupežníkem na silnici a mezi císařem Alexandrem Velikým: rozdíl zajisté jen v menší rozsáhlosti řemesla a v menším počtu tovaryšů, pravidla řemesla jsou zcela stejná, totiž násilí. Loupežník béře slabšímu a zabijí slabšího, kdyby naň přišel silnější, sám bude zabit; a Alexander Veliký jako každý dobyvatel podmaňoval jen slabší národy a obíral je, kdyby se byl vydařil nad něho silnější, nebyl by osud Alexandra jiný, než chyceného loupežníka.

Vojsko v krásném a šlechetném smyslu toho slova jest mužstvo ozbrojené, hájící národ proti nespravedlivému násilí. Bohužel ale nás učí historie, že se posud skoro více zneužívalo vojska proti právu, a že se užívalo nejčastěji vojska zrovna k tomu, proti čemu býti má, totiž k násilí.

Krásné a ctihodné jest povolání vojska, když nasazuje život pro krajany své, když pro vlast naši všeliká [snáší] nepohodlí, když bdí na hranicích země, aby mohla zem pokojně pracovati, když srdnatě kladouc na váhu život a zdraví své, odráží toho nepřítele, jenž sobě národ k služebnosti chce podmaniti, když vojsko proti domácím, zákony násilně přestupujícím a pokoj rušícím škůdcům hájí ústavu, zákony a právo: čest a sláva pravím takovému vojsku!

Ale když vojsko zrovna naopak jest jenom nástrojem a drábem despotie, když pomáhá utiskovati

své vlastní otce a bratry, které by mělo hájiti, když pomáhá udržovati vlastní národ a vlast svou v cizí poddanosti, když jest vojsko místo hajitelem práva zastavatelem a nástrojem násilí a zištné libovolnosti, a dělí se s utiskovateli národu o krvavou mzdu vydřenou na svém vlastním zotročeném národu, když vojsko samo, jsouc otrokem, pomáhá v poslušnosti udržeti jiné otroky: takové vojsko nejenom zneužívá hodnosti ozbrojence, zneužívá jméno vojska, jest pouhé žoldnéřstvo, zaprodavší za mizernou cenu národ svůj, právo a svědomí.

Než ústav vojska jest příliš důležitý v nynějším světě, a budeme tedy vyvinutí tohoto ústavu v rozličných dobách a u rozličných národů stopovati.

U národů na prvním stupni vzdělanosti stojících nenalézáme ještě žádné vojsko jako stav: každý zdravý a dospělý muž jest ozbrojen, hanba by mu bylo nehájiti svůj kmen, svou rodinu proti cizím, kdykoli toho potřeba káže, vytáhnou všichni mužové do boje proti nepříteli. Lov a boj jsou jediná zaměstnání tohoto lidu. Rozumí se ovšem, ze takový stav věcí jenom tam místa svého míti může, kde jest lid na nejnižším stupni vzdělanosti, a kde posud žádná vyšší zaměstnání, jako orba, průmysl a umění ani nevznikají. Za to však mezi takovým národem pozorujeme úplnou rovnost všech, jako jest, každý ozbrojen, tak není žádný sluhou a poddaným jiného a nedá sebe v poddanost uvésti, leč by byl ve vojně zajat a k jinému národu co nevolník zaveden.

U národů polovzdělaných pozorujeme sice též z většího dílu ozbrojení všeobecné, přece však již mezi nimi obyčejně jen jeden stav výhradně se zbraní obírá,

jakožto kasta vojenská. Ostatní stavové orbou, řemeslem, obchodem se obyčejně pokojně živí, a v krátkém čase ona kasta vojenská nade všemi ostatními panování do rukou dostane, což velmi přirozené jest. Vojenská kasta jsouc dobře cvičena ve zbrani, při tom skrze své řemeslo (vojnu) navyklá každou chvíli život nasaditi, velmi brzy počne nad ostatními nebojovníky panovati, a nevydělávajíc sama ničeho, nechává se od ostatních živiti, což by zcela v pořádku bylo, kdyby tato vojenská kasta se jen spokojila tím, že by své ostatní nevojenské krajany od cizých vpádů a nepřátel chránila. Toto však prvotní ustanovení kasty vojenské pustí se brzy z očí, ona sice též bojuje proti cizím, z větší části ale bezpotřebně, činíc sama na ně výpady a obtěžujíc při tom svou vlastní zem velikými daněmi na tyto vojny. Kromě toho ale utvoří se z kasty vojenské brzy veliký počet panujících knížat a velmožů, kteří sebe šlechtou nazývají, a nejen nad ostatními sprostými ze své vojenské kasty, nýbrž i nad všemi jinými kastami (stavy) své země obmezené panování provozuji, neřídí se při tom dle žádného jiného práva, než dle meče a násilí. Kněžská kasta obyčejně nejsouc od nich příliš vážena, přece pomáhá za dobrou mzdu udržovati svými prostředky lid v poddanosti. Takový stav věcí pozorujeme obyčejně u východních národů, u kterých přísnost dědičného oddělení stavů (kast) panuje, tak že syn vždy jen to samé provozovati musí, co jeho otec. Ku př. v Indii, ve starém Egyptě atd.

Jinou zase stránku vojenství pozorujeme tam, kde jistý celý národ již dle jakési přirozené způsobilosti svého kraje, a způsobením rozličných jiných příčin zvláště ale přičiněním některých smělých, podnikavých a ctižádo-

stivých mužů celý se na vojenské řemeslo vložil, a jakožto výbojný na ostatní sousední národy napadal. Obyčejně bývali tito bojovní národové chudí, obývající kraje hornaté a neúrodné, při tom těla silného, otužilého, a výpady své činili na počátku jen co loupežníci na jiné pokojnější a zámožnější národy a spokojili se napřed jenom drancováním a loupením, navracujíce se vždy zas do své země.

Později konečně naučivše se z naloupených věcí pohodlnějšímu a nádhernějšímu životu, vybojovali dokonce tyto sousední země a často ještě nesmírné mocnářství sestavili, kdežto pak co pánové nad přemoženými v nádheře, lenivosti a v bujnosti živi byli, až tak zmalátněli, že zase od jiného, ještě zdravějšího národu přemoženi jsou a podmaněni. Takový způsob věcí byl při panování perském, macedonském, babylonském, chinském, mongolském, tatarském, normanském, saracenském, tureckém, německém ve středověku, ba též i Římané a Španáni mohou se v mnohém ohledu k tomuto druhu národů počítati, ačkoli je přece raději do té třídy stavíme, o které hned nyní jednati budeme. Takové vyvinutí vojenstva neneslo s sebou obyčejně žádnou kastovní šlechtu, nýbrž jen svrchovanou despotii, kdežto se z nejposlednějšího služebníka panujícího velmože každou chvíli druhá osoba v zemi státi může a také často stává, jako to ve východních despotických mocnářstvích ještě podnes pozorujeme.

Trochu ušlechtilejší, avšak vždy jen přece hrubý obraz poskytuje nám vojenství u národů menších, polovzdělaných neb i zcela vzdělaných se řízením buď republikánským aneb patriarchálním, jako byly řecké re-

publiky a Římané[1]) a jako jsou nyní ku př. kmenové arabských nomádů neb polonomádů atd. Tam sice též byl každý neb skoro každý zdravý muž vojákem, nebyl však jako u divochů pouze tím, nýbrž provozuje svou jinou živnost, jenom ve zbrani se vždy při tom cvičil a v čas vojny do pole táhnul. U těchto národů mělo vojenství svou velikou čest, ale i jiná zaměstnání nepovažovala se za nečestná, hrdinská mysl, odhodlanost a cvičenost v boji považována jest jako nevyhnutelná spoluvlastnost každého řádného občana. U takových národů zachovala se vždy obyčejně občanská svoboda, u nich dočkalo se vojenství vlastně nejkrásnějších dob, vojsko táhnouc do pole bylo provázeno upřímným přáním všech ostatních a vracujíc se bylo vítáno zase s srdečností, každá rodina chlubila se hrdinskými skutky svých spoluoudů, a odměna vojáka byla stálá vážnost a láska celého národu všech spoluobčanů. Voják táhna do pole, šel s vědomím, že bojuje skutečně pro blaho svých milých doma zanechaných, nasazuje svůj život věděl, že tuto oběť přináší svému rodu, své vlasti, on věděl, že co v poli vyhraje, vyhraje spolu sobě a všem svým krajanům. — Nedá se však zatajiti, že tento způsob vojenství vedle svých krásných stránek měl také tu temnou, že nesl se sebou hojnost nepotřebných, téměř bujných válek mezi malými sousedními zeměmi a obcemi, které často bez všeliké podstatné příčiny jenom z marnosti a pro čest povstávaly a s ukrutnou hrubostí se prováděly.

Opomíjejíce schválně ten způsob vojska, jaký byl již při dalším vyvinutí římského císařství za doby

---

[1]) [Ovšem jen na počátku, pokud ještě byli malým národem.]

praetorianů a v jiných větších mocnářstvích podobného způsobu, proto že tento způsob již neodevzdal mnoho novějším, o kterých jednati budeme, přistoupíme k vojenství středověkému, rytířskému nebo holdovnímu. Zřízení feudální, kdežto každý podřízený man povinen byl s ozbrojenci svými na rozkaz vyššího pána svého do boje táhnouti, vyvedlo ze sebe květ rytířstva středověkého, o jehožto pravém původu nechceme ani příliš obšírně jednati. Bylť zajisté tento původ časem dosti neskvělý, tak jako nebyl za těch časů místy rozdíl mezi usazenými na skále loupežníky, kteří okolní krajinu hubili a cestující kupce obírali a mezi vznešenými barony počítající se k prvním rodinám celé země. Jakožto nejhlavnější původ rytířského vojenství béře se obyčejně to, že vítěz po dobytí země mezi vůdce svého lidu rozdělil zem dobytou i s lidem v ní usazeným a přemoženým. Tito pak vystavivše sobě na nepřístupných místech pevná kamenná sídla a nasbíravše sobě ozbrojenců (rytíři sami jmenovali je pacholky), každý podle své vůle a dle svých vlastností beze všeho obmezení provozovali své bujné hospodářství, které posud jmenujeme s hroznou upomínkou »pěstním právem«, vybírajíce od pocestných mýta aneb je i dokonce drancujíce, vedouce mezi sebou a s okolními městy stálé šarvátky, při kterých jeden rytíř drancoval ubohé, bezbranné poddané druhého rytíře svého nepřítele, odkud povstalo přísloví, že sedlák vlasy půjčit musí, když se páni krákají; při tom při všem se ale poddaný jejich lid ani za člověka nepovažoval, a stál beze vší právní obrany v pouhé moci svého rytíře. Podobu mezi tímto věkem a naším nalézáme jen tu, že již tenkrát byli rytíři ze zcela jiného dřeva než

jejich ozbrojenci, a že se bylo již tenkrát tak těžko státi ze sprostého ozbrojence rytířem jako nyní ze sprostého vojáka důstojníkem: rytíři byli páni a ozbrojenci (vojáci) jejich služebníci. Byl to ale čas, ve kterém byl celý ostatní národ na světě jen pro vojsko, to jest jen pro ty rytíře, neboť tito ztrávili sami namáhání celé země, vidouce život bujný aniž bylo z jejich rvaček jakého zisku pro zem.

Když se však po vynalezení prachu ručničního vojenské umění vždy více zdokonalovalo, tak že již nebylo dosti na pouhé tělesné síle a na nějakém ocelovém brnění, povstal také zas zcela jiný způsob vojska, způsob to tak nazvaných kondottierů, to jest cvičených lidí v umění vojenském, kteří vojnu jako svou živnost provozovali a za peníze se najímali tomu, kdo vojnu vedl a jich potřeboval. Sestavování takových cvičených pluků a houfců byla za toho času dobrá spekulace, která se velmi dobře vyplácela podnikatelům, neboť se na tento způsob vedly toho času všechny války (zvlášť za časů reformace) a kdo víc platil, k tomu se hrnulo více kondottierů. Máme ještě posud v Čechách mnohé nyní velmi bohaté šlechtické rodiny, jejichžto předkové co vůdcové takových kondottierů za času Ferdinanda II. bojovali na Bílé Hoře, a po vítězství nad Čechy dostaly za odměnu veliké statky. Způsob bojování rytířského a tudy i rytířství vyhynulo poznenáhla, nemohouc se udržeti vedle těchto kondottierů, a tak má vynálezce prachu střelného také tu nahodilou zásluhu, že přispěl k vyzdvižení poroby a chlapství (Leibeingenschaft), poněvadž kanony učinily nemožné rytířské hrady a tudy i chlapství. Když ale pravíme, že bylo condottierstvo lékem proti bujnosti rytířské, ne-

smíme zapírati, že tento lék sám byl dosti trpký. Již samo sebou se skoro rozumí, že tito kondottieři, co lid najatý pouze vojnu jakožto řemeslo provozující, za plat bez ohledu na věc, pro kterou neb proti které bojovali a sloužíce dnes za peníze jedné straně a zejtra za větší peníze druhé, byli při tom z většího dílu sběř velmi nechvalitebná, chování divokého a rozpustilého, a že vojna od nich vedena byla zvláště obtížná každé zemi, poněvadž nemajíce jakožto cizincové žádného srdce k té zemi, pro kterou za peníze bojovali, obyčejně nekřesťansky drancovali i jako přátelé i jako nepřátelé, takže kroniky toho času strašlivé kusy nám o tom vypravují. Zvláště když po ukončené vojně propuštěni byli a hned jinde příležitost k novému žoldu nenašli, obyčejně co loupežníci na svou pěst země, skrze které šli, hubili a obírali, aniž proti nim bylo jaké pomoci. Tak nazvané vojsko Passovské[1]) v Čechách, o němžto nepochybně čtenářům našim již více známo bude, nejlépe vysvětlí obyčeje a způsoby takových kondottierů.

Po kondottieřích se teprva začalo tak nazvané stojící (stálé) vojsko u rozličných mocnářů: neboť dříve se po ukončené vojně obyčejně všechno vojsko rozpustilo a před novou vojnou zase sbíralo a najímalo. Pak ale již počali mocnářové ustavičně jistý počet vojska, ovšem tenkráte v porovnání k nynějším časům velmi slabý, držeti stále i v čas pokoje. Toto stálé vojsko se ale opatřilo na počátku jen verbováním a často i chytáním a kupováním: ještě za času revoluce amerikánské prodávali němečtí mocnářové celé pluky svého

[1]) Vojsko passovské vtrhlo do Čech r. 1611.

vojska do boje proti americkým republikánům. Ten způsob rekrutování na základě konskripce, jaký máme nyní, jest ještě pozdějšího původu. — Stálého vojska zneužívalo se také jako každého jiného, zvláště ale tím, že jeden mocnář nad druhého se vynasnažil míti četnější vojska, kterých se užívalo více jen za nástroj osobní neb rodinné ctižádosti a zištnosti mocnářovy, než ke skutečné a potřebné obraně zemské. Již to, že se stálé vojsko drželo, zavdalo příčinu k mnohým lehkomyslným vojnám, kterých nikdy zapotřebí nebylo, vojnám to obyčejně o kus země, který chtěl jeden mocnář druhému násilně odejmout a kterýžto kus země ani nestál za ty útraty a bídy uvalené skrze vojnu na obyvatelstvo obou mocnářství, nepočítajíc již ani ty drahé životy, které padly za oběť od lidí, kterým osobně pranic na tom záležeti nemohlo, komu onen kus země připadnouti má. Avšak dvořenínové a mnozí mocnářové, nejdouce sami do boje a sedíce sobě pokojně ve svých nádherách, málo o to dbali, kolik jejich vojáků bude potlučeno a jaké bídy a trampoty vojska sama a skrze ně zase ty krajiny trpí, ve kterých se vojna vede. Zvláště na francouzském dvoře panovala v tom ohledu nesvědomitost a lehkomyslnost neobyčejná; ví se ku př. s jistotou, že milovnice a frejířky královy předpisovaly generálům v dalekých končinách bojujícím, kterak jednati mají. Největší část vojen vedla se o následovnická práva rozličných panujících domů, na kterých národům často málo záleželo, bude-li totiž u nich králem Petr nebo Pavel: a co se tu prolilo krve vojska, co se tu vydalo milionů daní, co se tu sneslo bídy a neštěstí, co se tu pohubilo statků a rodinných radostí! Tak ku př. všechny nesmírné

vojny francouzské ku konci minulého a na počátku nynějšího století, které uvrhly skoro celou Evropu do nesmírné bídy a do samých státních bankrotů, vedly se jen proto, že mocnářové evropejští nechtěli uznat francouzskou republiku, ačkoli jim vlastně po tom nic nebylo, co Francouzové ve své zemi dělají, a jakou vládu tam míti chtějí!

Každý sobě snadno pomyslí, jaké nešťastné a nemilé následky nynější držení tak nesmírně četných vojsk, předně již pro vojáky samé pak ale i pro země a národy míti musí. Špatné následky pro vojsko samé jsou příliš patrné a sice: Plat vojska při tak nesmírném počtu musí býti co možná nejskrovnější, odkud by se sice nabralo peněz? U nás v Rakousích má ku př. důstojník vojenský menší plat než topič některého kanceláře, a plat sprostého vojáka jest tak nepatrný, že jest skoro až těžko pochopiti, kterak se může zdravý člověk za ty peníze jen uživiti: a při všech těch skrovných platech pohlcuje jen vydání na vojsko bez mála celé zemské příjmy, tak že skoro všechna ostatní vydání jsou na dluh. Dále také při tom tak nesmírném počtu vojska není možno pomysliti na nějaké zaopatření vysloužilého vojáka. On obyčejně zapomene na vojně na své řemeslo, jestli které uměl, a co hlavnější jest musí odvyknout práci a pak se pošle domů skoro jako žebrák, jsa sám sobě a jiným k obtíži. Každý beztoho ví, že málo kdo z těch, kterým určeno jest celou kapitulaci jako sprostým odsloužiti, rád na vojnu jde, kdežto pro něho žádné veliké štěstí nekvete, když ale jest počet vojska tak četný, padne tento nemilý osud ovšem na velmi mnohé. Dále pak musí povážiti sám každý voják, jak veliká to jest obtíž pro zem živiti tak nesmírná vojska,

která ovšem nic nevydělávají, a tudy od ostatních pracujících živena býti musí: kteréžto vědomí, že národu obtížen jest a že národ mrzutě na tak četné vojsko hledí, nemůže vojáka žádného těšiti.

Pro zem, pro národ vypadají ale z tak nepřiměřeného počtu vojska tím větší nehody: předně již, že velikými daněmi obtížen býti musí, za druhé, že se odejme tak mnoho pracovitých a silných rukou užitečné práci, dále že země veliká nepohodlí ubytování a převážení vojsk při tak hojném počtu nésti musí, dále že vysloužilí vojáci pak po vysloužení nemajíce již buď schopnosti, buď chuti k práci, za obtíž padnou obcím, dále že se skrze nucený celibat, ve kterém celé vojsko drženo jest, nesmírně mravnost ruší, hlavně ale, že při tak četném vojsku tak veliký počet rodin štěstí své domácí a často i hlavní část výživy tratí odvedením nejsilnějších a k práci nejschopnějších mladíků na vojnu.

Co se ostatních vlastností stálého vojska za našich časů dotýče: o tom snad nejlépe jest pro uvarování mrzkostí docela pomlčeti. Každý zajisté ví, kde jej střevíc hněte, i voják to ví, i národ to ví.

Jedny noviny vládní vyjadřily se nedávno, že hlavní účel vojska nynějšího v Evropě není již proti cizímu nepříteli, nýbrž proti domácím nepokojům, a že vojsko jest nyní obhájcem evropejské společnosti proti socialistům. Já však pravím: pokud nemůžete dát každému sprostému vojáku nejméně 300 zl. stř. na rok, hledejte si pomoc proti socialistům na některém přiměřenějším místě.

Jisto jest, že voják jest něčím zcela jiným tam, kde bojuje pro své přesvědčení, kde bojuje s láskou,

kde bojuje ke svému a svých milých opravdivému prospěchu, nežli zase tam, kde bojuje jako pouhý nástroj, nevěda sám, jaké následky budou z jeho vítězství. Nadšení vojsk při bitvách náboženských, ku př. našich praotců Husitů odolavších tenkráte proti sebraným žoldnéřům z celé Evropy, nadšení Francouzů za časů jejich veliké revoluce, s kterým vítězili též nad vojskem všech evropejských mocnářů a mnohé jiné příklady tomu podobné podávají nám nejskvělejší důkazy, že jest něco jiného voják a něco jiného žoldnéř.

15. RUSOVÉ.

(Slovan z 10. července r. 1850. Sv. 3. S. 496—506.)

»Rusi, kam směřuješ? — Neodpovídá. Čarovným zvukem homoní zvonek, hučí a zastavuje se vzduch proražený jako šípem, letí stranou všechno, cokoli jest na zemi a vyhýbajíce se ustupují jí z cesty ostatní národy a hosudárstva!«
Gogol. Mrtvé Duše.

H. B. Znáte všichni tu píseň o ruském knutu zpívá se známou notou! Rus a knut, a knut a Rus, toť jsou dvě myšlénky, které v každé německé hlavě nejblíž vedle sebe sedí, a již jsem z toho ohledu kolikrát litoval, že se knut, nejmenuje raději knus, aby se to na Rus zrovna rýmovalo, což by zajisté byl důležitý příspěvek a znamenité ulehčení pro německou poesii. — Víme také, že každého z nás, kdo nechce býti Němcem, obyčejně nazývají »ctitelem a zbožňovatelem knutu«, a nebylo by skutečně divu, kdyby lidé, jako jsme my, opravdu ctili knut a klaněli se jemu, neboť ruský knut jest snad na světě ještě ta jediná věc, které se bojí ti velkoněmečtí žurnalisté, kteří se ani Boha nebojí, neznajíce kromě Einiges Deutschland žádnou spravedlivost a také nic svatého na světě. Proto i já sám

velmi často po přečtení některého čísla »Ost-Deutsche-Post« a podobných časopisů se srdečným utěšením podívám se na svůj ruský knut, který jsem si na věčnou památku z Moskvy přivezl[1]) a oddechnu si: In hoc signo vinces! což se vykládá po česku: Kdyby nebylo té bázně před Ruskem, jak by s námi teprva nakládali!

Jest ostatně věc všeobecně známá, že mají ostatní národové Evropy, zvláště pak Němci, velmi špatné a omylné mínění o Rusku. Rusko jest všelikým způsobem jak řečí tak náboženstvím, jak písmem, tak obyčeji od všech ostatních národů a zemí rozdílné a tak zcela původní, že jest proto cizinci třeba i několik let v Rusku pobyl a říši tuto křížem byl procestoval, velmi těžko míti pravé ponětí o tomto velikém slovanském národě. Cizinec přebývající v Rusku, obcuje výhradně skoro zase jen s cizinci, se svými krajany, kterých tam najde všude hojnost, aneb na nejvýš obcuje s některými třídami obecenstva ruského, které z většího dílu cizozemské obyčeje přijali: s pravým ruským národem nesetká se skoro nikdy a co o něm ví, ví zase jen od slyšení, od slyšení to z úst lidí, kteří tak málo znají Rusko jako on sám. K tomu přichází ještě to, že větší část cizinců a jmenovitě Němců již s jakousi závistí a nenávistí na všechno ruské hledí, a tedy na všechno jen skrze barevné sklo svého vlastního nepříznivého oka hledí, a pak k tomu ještě naschvál starostlivě všechno zlehčují a nenávistí svou pokalí.

---

[1]) K. Havlíček byl od ledna r. 1843 až do 6. července r. 1844 v Moskvě vychovatelem. (Viz Tobolka Zd. V.: Ze života Karla Havlíčka. Květy 1902. 79—83.)

Odtud přichází chybné ponětí, jaké má Evropa o největší říši na východu.

Nám ale, jakožto Slovanům nesluší přijímati mínění své o Rusku z takových kalných pramenů, pro nás má Rusko tím větší důležitost, a máme-li chybné a falešné smýšlení o něm, upadneme jistě také do mnohých chybných, nám samotným škodlivých kroků, neboť mylné smýšlení jest vždy základem mylného jednání. Dětinské jest představovati si skutečnost věcí tak, jak se nám líbí, neb jak bychom si to přáli: nýbrž musíme si je představovati, jak skutečně jsou.

Především musíme vždy děliti od sebe ruský národ od jeho vlády. Něco jiného jsou Rusové, naši slovanští bratří, národ veliký, dobromyslný, velmi schopný a čiperný, zachovalý ve staroslovanských dobrých obyčejích, národ s velikou budoucností, od kteréhožto se i my i všichni ostatní slabší kmenové slovanští pro budoucnost ještě mnohého dobrodiní nadíti můžeme: a něco jiného jest zase nynější ruská vláda, vláda to zcela dle cizích, nechvalitebných obyčejů chytře zosnovaná, jejížto nejhlavnější nástrojové jsou cizinci, beze všeho citu k národu ruskému. Velmi bludně a proti svému prospěchu bychom jednali, velmi bychom lezli do pasti od našich nepříznivců a závistníků chytře nastrojené, kdybychom tento rozdíl náležitě nečinili, kdybychom se dali skrze darebnost a chyby ruské nynější vlády popuditi též proti ruskému národu, kdybychom považovali absolutismus ruské vlády za vlastnost a za vinu ruského lidu, kdybychom proto, že cár ruský všude v Evropě zkaziti hledí konstituční a právní vlády, zanevřeli proti svým rodným bratřím, ruskému národu. Vlády pomíjejí, národy trvají: koli-

kero způsobů rozličných dobrých a špatných vlad dočkal se již každý nám povědomý národ? Kolikráte jsme jen my sami Čechové upadli z konstitučního svobodného zřízení zase do absolutismu, ze samostatnosti do poddanosti? Kolikráte se u nás vláda změnila? Považme, že ku př. nynější republikáni Francouzové ještě před 70 lety měli zrovna takovou, ba ještě mnohem špatnější vládu než jest nyní ruská! Mějme vždy slušně na mysli stálost a důležitost národů a pomíjejičnost jejich vlad! Nepřehlížejme nikdy onu velikou pravdu, že bylo zapotřebí kolik tisíců let, aby se utvořil a vzrostl ruský národ, že ale za jednu noc, za jednu hodinu může povstati a zase pominouti každá vláda.

Neupadejme ale z jedné chyby do druhé: umějíce náležitě oceniti trvanlivost a důležitost národu samého vedle pomíjejičnosti vlády jeho, nevěřme lehkovážně a zcela nesmyslně, jak mnozí dětinští radikalistové evropští věří a říkají, že snad již dnes nebo zejtra pomine v Rusích absolutní vláda, že dnes nebo zejtra vypukne revoluce proti cáru a za ní buď konstituce aneb dokonce i republika; dětinskými zajisté jmenuji takové řeči o všeobecné nespokojenosti v Rusích, o všeobecné nenávisti proti cáru, o ruského vojska konstitučními myšlénkami naplněných myslích atd. atd., dětinské jmenuji takové smýšlení, poněvadž nejsouc přiměřeno okolnostem v Rusku, marnými nadějemi jiné národy naplňuje a snad k nerozvážlivostem a do neštěstí přivésti může.

Kdo takové věci mluví neb věří, ten buď nezná Rusko, aneb úmyslně jiné podvádí, drže se zásady jezovitské: účel zasvěcuje prostředky. Mohou se ovšem

státi věci nepředvídané a proti nadání všelikého lidského rozumu, pokud však se dá soudit dle zkušenosti, pokud se dají předvídati budoucí věci politické: není ani pomyšlení, aby se v nějakém již brzkém čase mohl podařiti v Rusích nějaký znamenitý převrat ve zřízení zemském, aneb jinými slovy, aby se poštěstila revoluce proti cáru a absolutismu.

Jediná strana jest v Rusích, která by schopná byla provésti nějakou užitečnou revoluci proti absolutismu cárskému, strana totiž slovansko-pravoslavná.[1]) Jsou to praví ruští vlastencové, kteří se obyčejně, vyjmouc professory, vzdalují od veřejných úřadů, kteří se též vzdalují dvoru cárského a Petrohradu, nazývajíce Petrohrad cizozemským odnárodnělým městem, jsou to mužové, mající opravdové ruské vzdělání, znající ruské dějiny, znající ruský národ, mužové, kteří přijaté z ciziny vzdělání již skutečně ztrávili a na prospěch Ruska obrátili, kdežto většina obyčejných ruských světáků jen povrchně jest potřena evropejštinou, brebtajíce cizími jazyky a přijavše cizí myšlénky i se vší záští a s opovržením proti všemu ruskému, jak to u cizinců obyčejno jest. Tato vlastenecká strana zná také dobře jiné slovanské národy a zřízení professur slovanských na ruských vysokých školách jest její dílo: a nejvřelejší touha této strany jest, aby se stalo Rusko časem svým podporovatelem a protektorem všech ostatních Slovanů proti jiným kmenům je utiskujícím. Spolu se drží tito vlastencové horlivě svého domácího pravoslavného (slovansko-řeckého) náboženství, umějice dělati dobrý rozdíl mezi

---

[1]) Byla to strana t. zv. slavjanofilů.

náboženstvím samotným a mezi pověrami od zištných aneb nevzdělaných kněží přitroušenými, kdežto obyčejně ostatní ruští světákové, vracejíce se z cizozemska, buď zhola nevěry aneb německého protestantství se drží, které jest zcela protivné národnímu duchu ruskému. Tato strana, ačkoli jest posud jen velmi nepatrnou menšinou v Rusku, byla by přece schopná v krátkém čase platnou a pořádnou revoluci provésti, neboť předně mezi vyšším důstojnictvem vojenským má mnoho příznivců a za druhé by mohla při své upřímné lásce k ruskému lidu prohlášením osvobození mužíka (sedláka) z panské poddanosti velikou většinu lidu venkovského dostati na svou stranu, a také mezi kupci, stavem to v Rusích nejnárodnějším a nejvlastenečtějším by našla bohaté a upřímné spojence. Ale právě tato jediná strana, která by nějaké vyhlídky na šťastné povstání míti mohla, nechce sama k věci takové přistoupiti, a to z příčin velmi důležitých. Tito ruskoslovanští vlastencové vědí dobře, že celá Evropa, jmenovitě ale němečtí sousedé, Slovanům velmi nepříznivi jsou, hledíce se zveličovati na ujmu slovanských sousedů. Kdyby tedy v Rusích nyní vypukla revoluce a stala se nějaká veliká změna ve vládě, z čehož by nastati musela nevyhnutelně na čas anarchie (nepořádek), a tudy slabost vlády, ne-li dokonce odtržení velikých částí od ruského mocnářství: zajisté, že by této příležitosti použili nepřátelé Slovanstva ke svému prospěchu a na ujmu Slovanů. Bude-li však ještě nějaký čas způsob nynější vlády v Rusích (t. j. neobmezená samovláda), jisto jest, že taková silná vláda provede nejlépe jednotu všech i nově nabytých částí mocnářství ruského, že se zatím všechno pevně

spojí co nerozdílný, ohromný celek, že se za ten čas ještě i materialně zdokonalí Rusko a nabude vplyvu všude, aby pak již na dlouhou budoucnost pojištěno mu bylo první místo mezi národy tohoto světa. Ačkoli tedy rusko-slovanští vlastencové nejsou přívrženci absolutní vlády, drží ji přece (a jak myslím, s dobrými důvody) v nynějších okolnostech za dobrý nástroj ke zveličení a utužení ruského mocnářství. Svoboda politická se pak snadno dobude, a moc a vplyv zůstanou nové svobodomyslné vládě co dědictví po bývalém absolutismu.

Rusové měli také skutečně to štěstí, že v dosti krátkém čase po sobě měli několik schopných, činných a energických mocnářů, jejichžto duchu děkovati mají nynější moc své říše, která by zajisté nebyla nyní první mocností evropejskou, kdyby nebyli v krátkém čase po sobě nad ní panovali Petr Veliký,[1]) Kateřina II., Alexander i Mikuláš. Komu povědomo jest, jak nepatrné Rusko bylo před Petrem Velikým a co jest nyní za Mikuláše Pavloviče, tenť zajisté vida tak neslýchaný pokrok, vyznati musí, že měli Rusové ze své absolutní vlády kromě zlých také velmi mnoho dobrých následků. Jenom na ten způsob bylo všechno to možné, když v jedněch rukou ležela celá moc ruského národu, a když podle jedné hlavy řídilo se jednání jeho.

Nesmí se vůbec mysliti, že jest ruská vláda tak nesmyslná a tak tatarská, jako se jeví v popisech, zvlášť německých cestovatelů a žurnalistů, nesmíme si také ruskou vládu představovati tak, jak nám ji ma-

---

[1]) Petr Veliký (1689—1725); Kateřina II. (1762—1796); Alexander I. (1801—1825); Mikuláš I. (1825—1855).

lují Poláci, jejichžto barvy jsou jen pouhá žluč: naopak ruský absolutismus jest mnohem snesitelnější, než rakouský absolutismus před r. 1848, proto že jest pohyblivý, živý, poněvadž zamezuje sice národu všechen podíl v politice a ve vládě, ale otvírá mu za to nesmírné pole pokroku v každém jiném ohledu, a stará se tak skutečně o ustavičné zvelebení a zmocnění Ruska. Rus vidí očihledě vlast svou zkvétati a sílití se, a to mu podává alespoň jakousi útěchu za nedůstatek politické svobody. Cár není snad, jak by někdo myslil, od lidu nenáviděn, naopak musíme říci, že jest v celku velmi ctěn ba milován, neboť car nevystupuje nikde u lidu jako utiskovatel, a sprostý národ nevidí nikde se strany cara nějakou obtíž pro sebe, všechno zlé přičítá obyčejně jen ouředníkům.

Abychom to, co by se snad mnohému podivné zdálo, lépe pochopili, zapotřebí bude rozličné stavy a části obyvatelů Ruska po sobě probrati. Dajíť se totiž pozorovati tyto nejpatrnější hlavní rozdíly v ruském obyvatelstvu: 1. Národové neruští, podrobení. 2. Ruské mužictvo, poddané rozličných pánů. 3. Cárští mužici, t. j. svobodníci. 4. Kupectvo. 5. Duchovenstvo. 6. Šlechta. 7. Cizozemci.

Co se předně jiných, neruských národů dotýče, kteří v mocnářství ruském obývají, a kterých jest velmi mnoho rozmanitých druhů, ti ovšem nemají pražádnou příčinu ke spokojenosti s ruskou vládou. Jsouť oni jak v národním tak v politickém, tak náboženském ohledu poddaní a podrobení a všemožným způsobem se zrušťují. Počet jejich jest ale v porovnání k počtu Rusů velmi nepatrný, a skrze rozdrobení jejich co do původu kmenového i co do zeměpisného sídla nemohou býti

nikdy Rusům nebezpeční, osud jejich neodvolatelný jest utonouti časem svým ve velikém moři ruského národu a při chytrých a energických prostředcích, kterých k tomu vláda ruská užívá, stane se poruštění jejich v krátkém čase.

Lid poddaný ruský (mužíci), jenž jest nejčetnější stav, jest pravý nositel všech břemen a otrok v pravém smyslu toho slova, který se za peníze může kupovati a prodávati. Právě tento lid ale skoro nikde nepřijde dohromady s vládou, a nemůže nikde cítiti obtíže od císaře, naopak vidí v císaři ještě ochrance svého proti pánům svým, proti šlechtě. Daně odvádí šlechta, a co nejobtížnějšího jest, služba ve vojsku, i to před očima lidu poddaného neuvaluje naň císař, nýbrž šlechta, poněvadž šlechtic ustanovuje ze svých poddaných ty, kteří do vojska odvedeni býti mají. Když se ale pováží, že Rusko posud jest v celku málo obydleno, a při tom země úrodná, že tedy i nejchudší člověk má živobytí materialně dobré (neznají ku př. ještě ani brambory co obyčejnou stravu, nýbrž záživnějších pokrmů užívají), a že dále člověk na nízkém stupni vzdělanosti jiných vyšších potřeb ani nezná, když dále považíme, že v celku ruská šlechta nezachází tak krutě se svými poddanými jako ku př. zacházela polská, že ruské obce mají na jejich okolnosti velmi dobré zřízení a samosprávu, a ačkoli jest moc vrchnosti dost neobmezená, přece již panuje jistá tradice, jisté starobylé obyčeje, proti kterým se ani vrchnost opírati nemůže: musíme uznati, že nemůže panovati v lidu tomto taková nespokojenost, jako [by] se snad mohlo mysliti. Ostatně mají tyto vesnické obce v Rusích ještě zřízení staroslovanské, patriarchální a téměř komunistické: totiž

každý dorostlý mužský spoluoud obce dostane stejný kus země, a kdyby se počet oudů (sousedů) zvětšil, stane se nové rozdělení země. Takovým způsobem má každý svou usedlost, která po jeho smrti zase obci připadne, a kdo se narodí, narodí se již také s usedlostí, kterou mu obec před dospělostí jeho odevzdá. Není zde místo, abychom obšírněji rozkládali toto zajisté jinde ve světě neobyčejné zřízení obecní v jeho podrobnostech a v dalším provedení: dosti na tom, když z toho již řečeného každý pozoruje, že není v Rusích žádný tak nazvaný proletariát.

Cárští mužíci, to jest obývající na statcích cáru samému náležících, a dle počtu skoro třetina všech ostatních mužíků jsou nejstatnější část obyvatelstva. Poněvadž se v Rusích mezi osobními příjmy císařskými a mezi pokladnicí zemskou žádný rozdíl nečiní, nemají také i tito jen jedny daně, které jsou zároveň jejich povinnost vrchnosti i císaři. Tyto daně jsou jako vůbec daně ruské, velmi mírné a neobtěžují dokonce lid tento, který užívaje volného obecního zřízení, svobody obchodní a průmyslné, (v Rusích je svoboda průmyslu a každý může dle libosti své provozovati řemeslo a obchod, jaké chce), a nemaje nad sebou žádnou vrchnost kromě obyčejných státních úřadů, obyčejně jest zámožný, přičinlivý, pracovitý a především velmi průmyslný. Nikde není pravá socialní theorie tak zdravě a užitečně do života uvedena, jako právě v Rusích a mnohý francouzský socialista, který vymýšlí podivné a nemotorné plány k provedení svého učení, mohl by se podívati do Rus, do země vlků a mrazů (jak on myslí), a uviděl by tam socialismus zdravý pod křídly ruského orla v nejpěknějším roz-

květu, socialismus, pro který [by] jej ve francouzské republice do vězení uvrhli. Uviděl by tam, jak celé vesnice vedle svého hospodářství dle komunistických zásad rozděleného, zase dle socialistických zásad provozují fabričně (obyčejně v zimě) některé řemeslo. Jedni kupují zásoby materialu, jiní dělají jedny částky, druzí jiné, ti tam zas jiné, až jest věc hotova, jiní je zase po světě na prodej roznášejí, a o užitek se všichni dle zásluh dělí. Socialista francouzský uviděl by, kterak artěle (tak se jmenují v Rusích tyto socialistické, průmyslové neb obchodní spolky) rozličných řemeslníků přejímají stavby, dělíce se společně o výdělek, kterak zas jiné artěle na celé léto se ke společné práci spojí, dohromady se po ten celý čas stravují a pak na zimu, rozdělivše se o výdělek, domů se navracují. Tak se uhybají špekulantům, aby jim do rukou nepadli a z polovice zdarma pracovati nemuseli. Socialista francouzský viděl by artěle ruských obchodnických mládenců, kteří majíce společnou pokladnici, sami ze sebe obchodníkům mládence k tomu, k čemu je potřebují, schopné dohazují, za jejich správnost a věrnost peněžitě stojí, kteří pak, když si svá léta odsloužili, od spolku pomoc dostávají, aby se mohli samostatně usaditi. Zkrátka nikde snad není viděti tolik praktičnosti ve spolčování, a spolu tolik svobody k tomu (vyjmouc ovšem politické spolky), jako právě v Rusích, a v žádné jiné zemi není rozumný socialismus tak v životě, jako právě tam. Právě ta svoboda a samostatnost obcí, která se v Rusích udržela, a ony živé zárodky moudrých a praktických socialních zřízení, prorokují Rusku velikou budoucnost v pozdějších letech.

Než, uchýlil jsem se od předmětu a musím dolo-

žiti, že kdo by si náležité vyobrazení o stavích v Rusku dělati chtěl, musí sobě tyto cárské mužíky mysliti asi jako u nás usedlé sousedy a řemeslníky; a mužíky vrchnostenské zas jako u nás služebný, nádennický, žádnou usedlost nemající lid, jako asi nejchudší třídu vesnickou a městskou.[1]) A v takovém pádu jest ovšem osud tohoto lidu v Rusích dle mého mínění lepší než u nás: mužík musí sice též pro svého pána pracovati jako u nás čeledín neb nádenník, avšak více času mu zbyde pro sebe než u nás, pak ale má pojistěnější živobytí, má svou usedlost, svůj vlastní domov a jest, když odbyde svou práci pro pána, zase přece také sám svým pánem.

Skutečný měšťanský stav vlastně jsou jak již praveno cárští mužíci, (svobodníci), oni totiž nemají kromě cára žádné vrchnosti nad sebou a jsou úplní pánové svého jmění a svého času, a provozují také vedle orby silně průmysl, jsou též dosti zámožní[2]). Měšťanský stav podle jména jest v Rusích nový ještě a nevešel téměř ani pořádně do života, neboť dříve se v Rusích neznali jiné stavy, než mužík (nevolník),

---

[1]) [Sluší totiž věděti, že mezi ruskými mužíky není již žádný rozdíl stavů, jako ku př. u nás bylo ve vsích ještě za časů poddanstva totiž sedláci, půl-, čtvrtláníci, domkáři, chalupnici, podruhové a konečně čeledínové. V Rusích jsou vrchnostenští mužíci již poslední stav a jsou si mezi sebou zcela rovni.]

[2]) [Když se některého takového svobodníka, carského mužíka, kteří se obyčejně v kroji od jiných nerozeznávají, zeptáš, jako jest v Rusích obyčej: »Čí jsi, jak se jmenuje tvůj pán?« — odpoví s hrdým úsměchem: »Gospodina Románova«, (pana Románova, příjmení císařské rodiny ruské, jako u nás Habsburg), kterýmžto žertem dává hrdě s libostí na srozuměnou, že vrchnosti nemá a že svobodník jest.]

kupec, kněz a dvoranín (šlechta). Teprva v novějších časech provedeny jsou strany císařských mužíků takové reformy, které z nich učinily stav prostřední, rovný nižšímu měšťanstvu, tak že nyní obyvatelé měst (tak zvaní měštaniné) s těmito svobodníky a s kupci dohromady střední stav tvoří.

Kupcové ruští ještě posud jsou jako nějaký způsob kasty a jsou obyčejně velmi zámožní, neboť obchody jsou tam jistě velmi znamenité a výnosné. (Židé nesmějí se v Rusích zdržovati, vyjmouce země k bývalému království polskému náležející). Tito Rusové vyznamenávají se proti obyčejům v jiných zemích zvláště svým patriotismem a nesmírnou obětavostí pro všeobecné jak státní tak i církevní dobré.

Duchovenstvo jsouc naskrze ženaté, tvoří však též uzavřenou kastu, jest zcela podřízeno moci cárské, neboť cár jest spolu jako papež řecko-slovanské církve. Kromě toho v nejnovější době vláda naskrze to provádí, aby kněžstvo bylo placeno z důchodů státních, a ustanovila také slušné platy, kdežto dříve byla výživa kněžstva jen chatrná. Z toho se dá posouditi, jak dalece se kněžstvo drží a držeti musí cara, a není snad nikde jinde příkladu, aby absolutismus světské vlády tak chytře a s takovým prospěchem byl použil církve ke své podpoře, ke svému užitku jako v Rusích, a může se říci, sprostý člověk skutečně drží cara za plnomocníka Božího na zemi. — Ostatně až posud nestálo v Rusích kněžstvo na takovém stupni občanském jako ku př. u nás, nýbrž na mnohem nižším, a náleží i stran vzdělání i stran váženosti jenom k nižším stavům, vyjmouc ovšem vyšší důstojenstva.

Šlechta má ovšem veliké přednosti, avšak jest proto snesitelnější, že není dědičnou[1]) ani žádnou uzavřenou kastou; šlechticem se stane každý, kdo jistého stupně buď v civilní nebo vojenské státní službě dojde a sice tak, že již každý oficír a každý student na vysokých školách jest šlechtic, tak že ovšem jest snadno šlechtictví dojíti. Může se tedy říci, že v Rusích šlechty v našem smyslu ani žádné není. Šlechta obsahuje v sobě spolu celou tak nazvanou intelligenci a dá se děliti na tři hlavní druhy, totiž ouřednictvo civilní, vojenské důstojnictvo a *paměštíky* (majitelé panství).

Ouřednictvo civilní bohužel! jest vlastně obyčejně pravá metla Faraonská, a můžeme je nazvati skutečně největší bolestí ruské říše. Jsou to jedním slovem pravé pijavice, a jméno *činovník* (úředník) má již v sobě u ostatního lidu jakýsi přízvuk, jako by řekl zloděj. Ne snad jako by nebylo i mnoho dobrých a svědomitých, ale ti jsou v mnohém ohledu přece jen výjimky. Majíť také civilní ouředníci obyčejně velmi malé platy, někteří skoro jen několik zlatých až k neuvěření, a proto jsou již téměř na nepravé a nepoctivé výdělky odkázáni, a běda tomu, kdo má v úřadě co dělat, vlastně běda jeho kapse! Avšak i to neškodí vlastně cáru a vládě v očích lidu: kdyby měli úředníci dostávat větší platy, musely by být také větší daně, a tak tedy lid nejsa stísněn daněmi říká: O což císař a vláda, ti jsou hodni, ale ti úředníci ti nás

---

[1]) [Šlechtictví přejde jen z otce na syna, vnuk šlechtice, to jest třetí koleno musí sobě zase šlechtictví a právo z něho pocházející vysloužiti, čímž Petr V. chtěl přinutiti šlechtu (bojary staré) k službám státním.]

okrádají. Císař ovšem musí o tom vědět, že sobě jeho úředníci sami od lidu vydírat musí to, co se jim k živobytí nedostává, ale při tom dovolí sem tam ruská censura proti úředníkům hodně ostře psát[1]) a dost na tom, jen když císař zůstane hezký, ať si pak proti úředníkům trochu lid pohubuje. — Že jest ostatně civilní úřednictvo císaři slepě oddáno, nepotřebujeme snad ani doložiti.

Důstojnictvo vojenské jest již zcela jiného druhu. Od důstojníků jiných vojsk dělí se hlavně tím, že největší část ruských důstojníků jsou lidé samostatní, kteří majíce své vlastní statky, neslouží za mzdu, nýbrž jen několik let pro zkušenou a proto, aby si jistou hodnost vysloužili, načež obyčejně ze služby vystupují a na svých statcích co poměštíci žijí. Důstojnictvo ruské jest v celku nejvíce vážený stav v zemi a jest v celku vzdělané i svobodomyslné a způsobů vlídných, nedělíc se dle obyčeje v některých jiných zemích co zvláštní kasta od ostatních spoluobčanů. Ostatně jest chování ruského důstojnictva ještě z časů války uherské u nás v dobré paměti, a nepotřebujeme tedy dále slov šířiti. Ačkoli subordinance vojenská jest velmi přísná, přece s vojskem zacházejí důstojníci ruští mnohem srdečněji, než kdekoli jinde, a může se zas naopak říci, že také od strany vojska jest veliká oddanost a srdečnost k oficírům. Ostatně se v Rusích nepozoruje nikde nějaká nenávist mezi vojskem a lidem: lid miluje a váží si vojáka, a voják nepovažuje se za

[1]) [To, co ku př. Gógol o úřednících ruských vydal, nebylo by se nikdy smělo v Rakousích tisknout.] Nikolaj Vasiljevič Gogol (1809—1852) romanopisec, otec ruského realismu.

nic lepšího a vyššího než jsou jiní občané, a co zvláště jest výborná vlastnost vojska ruského, patriotismus, vědomí ruské a soucit pro čest a slávu svého národu. Mnozí evropejští křiklounové ani o tom nevědí, kterak právě oni sami upevňují moc cára a jsou příčinou, že se uzavírá srdce každého Rusa a zatvrzuje proti celé ostatní Evropě. Neboť jest známo, že se ve všech evropejských zemích a zvlášť u Němců ustavičně jen jak v knihách tak v novinách při každé příležitosti ruský národ tupí a zlehčuje: ruská vláda, které se veliká chytrost upříti nemůže, nechává tato zlehčování zase v ruských časopisech překládati a můžeme si pomyslit a vysvětlit, s jakou nenávistí a mrzutostí hledí pak Rus na ostatní Evropu, od které neslyší nikdy o sobě nic než potupu, opovržení a zostuzování. Že tento cit Rusů proti Evropě cár dovede ke svému prospěchu použiti, kdo by o tom pochyboval? »Za každý ten potupný článek rozboříme vám časem svým jedno město, a za každou potupnou knihu vezmeme vám jednu provincii!« slyšel jsem po přečtení takových nadávek v hostinci se zapálenou myslí vykřiknouti jednoho ruského důstojníka.

Šlechta usedlá (poměštíci) jest velmi četná, neboť nejsou v Rusích majoráty obyčejné, a statky se dělí, a největší část statků šlechtických pozůstává jen z jedné vsi. Každý ouředník i ouředníček hledí si nakupiti za čas svého vezírství malý kapitálek, aby si mohl nějakou třeba sebe menší vesničku s několika poddanými koupiti a konec svého živobytí co ruský bárin (pán) na svém statku ztráviti. Že nemá tato šlechta žádnou příčinu býti nespokojena se svým osudem a že se jí nejlépe vede pod absolutní vládou, nepotřebujeme ovšem ani

dokazovat. Přece však právě v ní jest jediná vydatná, ovšem jen tichá opposice proti absolutismu, a jisto jest, že zrovna od ní ve spojení s důstojnictvem vojenským časem svým vyjde proměna ruské vlády. Kdy tento čas nastane, nedá se ovšem napřed vypočítati, nemyslím však, že by to bylo dříve než za 30—50 let možná, leč by se nějaké neobyčejné věci přihodily. A kdyby se i dříve nějaká taková proměna stala, nemyslím, že by mohla býti stálá, a pochybuji, že by také byla opravdu k prospěchu ruského národu.

Mýlil by se také velice ten, kdyby myslil, že cizinci v Rusích obývající, kterých jest velmi mnoho a ode všech evropejských národů nejvíce Němců, zvláště přispívají k rozšíření tam svobodomyslného a proti-cárského smýšlení. Naopak se musí vyznati, že největší část z nich jsou lidé velmi sprostého a výdělkářského smýšlení, kteří se před každou kopejkou, před každým grošem již od zdaleka klaní, a jen proto do Rus přišli, aby si kapsy brzy a hodně nahnati mohli. Od takových lidí ale ještě vyšlo ve světě málo liberálnosti. Cizinci tito jsou velmi často nejhorší nástroje absolutismu, tak ku př. jsou cizozemští důstojníci a generálové právě nejpodlejší a nejslužebnější, což platí v rovné míře o ouřednících atd.

Probravše tyto rozličné třídy ruského obecenstva mohli jsme se přesvědčiti, jak mnoho jest mezi nim živlů revolučních a proti-carských. Viděli jsme, že posud velmi málo.

Řekne ale někdo: před nedávným časem prozrazeno jest v Petrohradě spiknutí a což Poláci, také-li oni nemyslí na povstání proti cáru? — Co se prvního týče, nebude moci arci nikdo zameziti, aby několik

starých a mladých dětí, slyšíce o revolucích v celém světě, již z pouhého opičáctví také nějakou doma míti nechtěli, umějíce sobě málo vypočítati a nestarajíce se ani tuze o to, jestli se podaří. Ostatně neupírám, že by se tak nazvaná palácová revoluce, skrze kterou též Mikuláš Pavlovič přišel na trůn místo Konstantina, [1]) každou chvíli podařiti mohla: nemluvím zde ale o revoluci, která by místo jednoho despoty druhého na trůn přivedla, nýbrž o revoluci proti despotismu.

Co se však Poláků týče, ti jsou nyní ruské vládě málo nebezpečni: začež mají Poláci co děkovat papežské curii a jezovitům. Větší část těch zemí, které z pozůstalosti bývalého království polského připadli Rusům, jest obydlena od Rusínů, vyznavačů řecko-slovanského křesťanství. Ti byli za časů polské vlády od jezuitů a neapoštolských hierarchických biskupů všelikým i ukrutným a nepoctivým způsobem pod vládu římského papeže (k unii) přivedeni. Historie nám vypravuje strašlivé věci, kterých se dopustila polská vláda, ve své od jezuitů zakořeněné papežsko-hierarchické proti-křesťanské zaslepenosti proti Rusínům a jejich víře. Nyní pod ruskou vládou jest ale zase jejich stará a jim velmi milá víra panující, a Rusíni považují tedy připadnutí své k Rusku za osvobození od polsko-jezovitského pronásledování. — Avšak i sedláci polští v tak nazvaném kongresovém t. j. vlastním království nebudou se pozdvihovat proti Rusům ještě tak brzy: polská šlechta zacházela vždy z větší části velmi špatně

[1]) Mikuláš I. (1825—1853) nastoupil na trůn, když starší jeho bratr Konstantin († 1831) byl se zřekl již r. 1823 práva dědického, a to proto, aby se směl oženiti s hraběnkou Gruzinskou, pozdější kněžnou Loviczovou.

se sedlákem, a toho uměl chytrý ruský despotismus ke svému prospěchu proti Polákům dobře použiti podporuje všemožně sedláka proti šlechtě, a získaje si tím tak důvěru toho lidu, že nyní praví: Wolem Moskala jak pana. (Raději mám Rusa než naši šlechtu). Proto si také Poláci v novějších časech ani netroufali v Rusku povstati.

Doufám ostatně, že nikdo čtoucí tento můj článek, nebude mi tak špatně rozuměti, aby myslil, že zastávám a chválím ruskou despotii. Účel můj zajisté byl jenom ten, abych ukázal, jak marné jsou naděje, jak špatně jsou vypočítány plány těch, kteří již blízkou konstituci v Rusích prorokují, a na to se při krocích svých politických spoléhají. Vždy však jest při každém politickém jednání hlavní základ dobré znání okolností.

Nechci zde vyváděti žádné další politické následky z toho a žádná pravidla pro naše jednání, leč jako jedno vyznání ale velmi důležité a sice vyjádření jednoho Jihoslovana: Jsem nepřítel a protivník vší despotie a budu až do poslední krůpěje potu hájiti konstituci: ale kdybych se despotie nikterak již uvarovati nemohl, jest mi ruská despotie nejmilejší.

---

16. MACAULAY O REVOLUCÍCH.

(Slovan z 13. července r. 1850. Sv. 4. S. 513—517.)

H. B. Právě vychází nyní v Angličanech: Děje Anglicka po nastoupení Jakuba II., sepsáním Tomáše Babingtona Macaulaye,[1]) kniha to u anglického národu nesmírně oblíbená. Macaulay jest vysoce vážený státník anglický, a jeden z výmluvnějších oudů sněmovny dolejší, a kniha jeho jest nejvíce důležitá tím, že v ní nacházíme velmi jasně vyložený původ nynější anglické konstituce, boj anglického národu s králi Stuarty o svobodu svou a vítězství národu. Za nynějších časů, kdežto v celé Evropě konstituční strany s absolutními naproti sobě stojí, není bez dobrého ponaučení, povšímnouti si dobře této šťastné revoluce anglické za Jakuba II., která se skončila útěkem krále Jakuba II.[2]) do Francouz, a vyvolením Vilíma Hollandského za krále anglického a takovým upevněním práv národu anglického, že již od té doby to jest 160 let v pokoji jich národ užívá bez nějakého outoku od strany vlády, a že nyní již jen na pokojné cestě bez všech revoluc pokračuje hlasováním ve sněmích v dalších potřebných opravách svého veřejného zřízení.

---

[1]) Thomas Babington Macaulay žil v l. 1800—1859.

[2]) Jakub II. (1685—1688); Vilém III. Oraňský (1689—1702).

Pamatujeme se, že nedávno Vídenská Reichszeitung[1]) podala z Macaulayovy historie krátký výňatek o revolucích, hledíc z tohoto výňatku vytrženého z celé knihy něco dokázati a osvědčiti ve svůj smysl. Soudíme, že nebude nikterak na škodu jestli i my podáme ten samý výňatek jako Reichszeitung, avšak o něco delší, zasahujíce totiž trochu dále ku předu, aby se smysl slov spisovatelových tím lépe porozuměl, a aby spolu i porozumělo naše čtenářstvo, jak dalece jest Macaulay stejného smýšlení s Reichszeitungem rakouským.

Porovnávaje totiž revoluci anglickou za Jakuba II. s jinými praví:

»Revoluce v 18. a 19. století vypukly v ostatní Evropě jen v takových zemích, kde již byla vytřena každá stopa obmezené středověké monarchie. V těchto zemích již po kolikero koleno neupíral nikdo mocnářům právo zákony dávati a daně vybírati. Veliké, stálé vojsko hájilo jejich trůn. Jejich vláda nesměla se bez největšího nebezpečenství ani dosti mírně pohaněti. Jejich poddaní neužívali své osobní svobody na jiném základě než na jejich líbosti. Ani jediný ústav nezůstal, který by pokud sáhala paměť nejstaršího muže, nějakou záštitu byl podal poddanému proti nejhorší bujnosti tyranstva. Veliké sbory (sněmy) které kdysi královskou moc na uzdě držely, byly již v zapomenutí, jejich sestavení a práva znaly již jenom zkoumatelé starožitností. Nemůžeme se tedy diviti, jestli lidé, nad nimiž se takto vládlo, když se jim podařilo vládě již dávno potají nenáviděné nejvyšší moc odejmouti, plni netrpělivosti bořili, neschopni jsouce k stavení, jestli se dali zaslepiti každou blýskavou novotou, jestli všechny titule, ceremonie a způsoby

[1]) Vídenská Reichszeitung není ani v pražských ani vídenských veřejných knihovnách. Nemohl jsem tudíž udati, co Reichszeitung z Macaulaye otiskla.

uluvení, které na starou vládu upomínaly, vyhubili, aneb jestli odvrátivše se ode všech svých vlastních národních obyčejů a podání, ve spisech theoretiků hledali pravidla k ústavě aneb s nevědomým a nejapným pitvořením nápodobnili vlastence, starořímské a staroathenské. Též se nemůžeme diviti, že za prudkým hýbáním revolučního ducha následovala rovněž tak prudká reakce, a že nepořádek brzy zplodil horší despotismus nežli byl předešlý.

Kdyby se u nás (v Angličanech) byla provedla úplná despotie Straffordova, kdyby se mu bylo poštěstilo četné a dobře uspořádané vojsko si zaříditi, kdyby byla vláda nabyla moci k vybírání daně, kdyby byli soudové každého, kdo hlas svůj proti vládě povznesl, na penězích neb na těle vězením potrestali, kdyby byl tisk v Angličanech tak úplně zotročen býval jako ve Vídni a v Neapoli, kdyby si byli naši králové poznenáhla celou zákonodární moc přivlastnili, kdyby bylo prošlo šestero anglických kolen beze sněmu, a kdybychom se pak byli v některém okamžení prudkém proti našim poručníkům pozdvihli, jaká by to byla bývala bouře? S jakým šramotem slyšným a cititelným až do nejvzdálenějších končin světa, bylo by se zbořilo celé stavení společenské! Kolik tisíců vypovězenců, dříve nejšťastnějších a nejváženějších občanů, byli by hledali chleb svůj v cizích městech anebo střechu svou pod chýší temných lesů amerikánských! Kolikráte bychom byli dlažbu Londýnskou vytrhali na barikády, kulkami pokryli střechy a žlaby naplnili krví občanskou! Kolikráte bychom byli od jedné krajnosti k druhé přeskočili, před anarchií (nepořádek) hledajíce záštity v despotii, a zase skrze despotii hnáni jsouce k nové anarchii! Kolik krvavých a zmatečných let by nás to bylo stálo, než bychom se naučili první pravidla moudré vlády.

Všechna tato neštěstí odvrátila od nás naše revoluce. Byla to jen obranná revoluce, majíc staré právo a pořádek na své straně. U nás a jenom u nás udržela se obmezená monarchie třináctého století až do sedmnáctého. Naše parlamentární zřízení bylo v plné síle. Hlavní zásady naší ústavy byly dobré.

Tato práva nebyla ovšem zcela pravidelně napsána:

avšak se porůznu v našich starých, slavných zákonech nalezla, a co důležitější jest, byla již po 400 let do srdcí anglických zapsána. Že se bez svolení zástupců národu (sněmu) nesmí žádný zákon vydati, žádné daně vypsati, žádné vojsko držeti, že se nikdo dle pouhé vůle královy ani na den uvězniti nesmí, že žádný úředník rušení nějakého práva i nejmenšího poddaného královským rozkazem odůvodňovati nesmí: to platilo všem politickým stranám konservativním jak liberalním za základní právo říše. A říše, která měla taková základní práva, nepotřebovala žádnou novou ústavu.

Ale ačkoli nebylo zapotřebí nové ústavy, přece byly proměny patrně nevyhnutelné. Špatná vláda Stuartů (královské rodiny) a zmatky povstalé z této špatné vlády, dokazovaly patrně, že jest nějaký nedůstatek v našem státním zřízení, a ten se musel najíti a napraviti.

Strany některých důležitých věcí byly ještě rozepře. Naše ústava začala se v časích, kdežto státníkové nebyli ještě zvyklí všechno určovati náležitě. Povstaly tedy mnohé nepravidelnosti nebezpečné, a proto se musely práva lidu tak zřetelně vysloviti, aby byl všem rozepřím konec.

Po dlouhý čas učila bohužel církev naše národ, že dědičná monarchie ze všech našich práv jediná jest božského původu a nezrušitelná, že právo sněmu v zákonodárství jest pouze lidský zákon, že ale právo krále na poslušenství lidu z nebe pochází, že Magna Charta (hlavní svobody národu) jest zákon, jenž může býti od těch, kteří jej udělali, zase vyzdvižen, že ale pravidlo dle kterého královští princové v panování po sobě následují nebeského jest původu, a že každé ustanovení parlamentu rušící toto pravidlo neplatné jest. Patrno jest, že v každé společnosti, kde takové pověry panují, ústavní svoboda vždy musí býti nejistá. Mocnost, která se pouze za lidské ustanovení drží, nemůže býti ryzou mocností, která se za božské ustanovení považuje. Marná jest naděje, že i nejlepší zákony budou vždy na uzdě držeti krále, který dle svého mínění a dle mínění veliké části lidu má moc mnohem vyššího původu, než jest ona moc, která tyto zákony ustanovila. Bylo tedy

pro ubezpečení našich práv a svobod nevyhnutelno, aby se královská moc svlékla z těchto tajnostných vlastností, aby se za právo ustanovilo, že králové nevládnou z jiné moci než z té samé, která poslance na sněm vyvolila, a dle které soudcové výroky své vydávají, (totiž z vůle lidu).

Musely se tedy předně ústavní pravidla ode vší neurčitosti vyčistiti, a za druhé z mysli jak panujících, tak i podřízených nepravá a škodná myšlenka vyjmouti, jakoby královská práva něco vyššího a svatějšího byla než práva národu. A všechno to provedlo se v nejlepším pořádku se zachováním všech starých forem a obyčejů a s příkladnou mírností v řečích. Řečníci svobodomyslné strany nezmínili se o přirozené rovnosti všech lidí a o nezrušitelné suverenitě (svrchovanosti) lidu. Když se jim řeklo, že koruna dle anglického práva na nejbližšího dědice přijíti musí,[1]) odpověděli, že dle anglického práva živý člověk nemůže míti dědice. Když se jim řeklo, že není ještě příkladu, aby se byl trůn co uprázdněný prohlásil, vynesli z Towru listinu pergamentovou 300 let starou, na které podivným písmem a v barbarské latině zaznamenáno bylo, kterak stavové jednoho nevěrného a tyranského krále z rodiny Plantagenetů za nehodného k trůnu prohlásili. Nám, kteří jsme žili r. 1848 musí se to zdáti skoro zneužíváním slov, děj s tolik rozvážlivostí a s tak určitým zachováváním obyčejné etikety provedený, jmenovati strašlivým jménem revoluce.

A přece byla tato revoluce nejméně násilná ze všech, spolu nejužitečnější. Ona rozhodla dočista velikou otázku, máli býti živel národní v anglické zemi od živlu monarchického zničen, aneb máli se svobodně vyvinovati a konečně pole opanovati. Boj mezi oběma živly byl dlouhý, silný a dlouho pochybný. Trval za čtyr vladařů po sobě. Způsobil povstání, processy, pobouření, bitvy, obležení, vypovězení a popravy. Někdy se zdálo, že již svoboda hyne,

---

[1]) [Jakub II., král anglický, jenž velmi špatně vládnul a stará práva národu anglického zrušiti chtěl, uprchl totiž do Francouz při povstání, a jednalo se o to, aby sněm jej trůnu zbavil co nehodného a jiného krále (Vilíma Hollandského) vyvolil.]

někdy zase že království. Uvedením krále Vilíma na trůn, skončen jest tento boj na vždy. Od té doby panuje již svornost mezi trůnem a sněmem, a stará práva obmezující moc královu, jsou zrovna tak svatá jako tato moc sama, od té doby se již zemská vláda musí srovnávati se smýšlením poslanců národních, a král již tvrdošijně neodporuje žádné opravě, která od obou sněmoven po dobrém rozvážení za potřebnou uznána byla. Tím položen jest zárodek všech pozdějších znamenitých svobod, svobody víry pro jinověrce, neodvislosti soudců, ustanovení trvání sněmu, svobody tisku, zrušení obchodu s otroky, rovnoprávnosti katolíků, [1]) reformy zastoupení zemského, a všech těch dobrých zákonů, které již po 160 let ustanoveny byly, a které ještě budoucně jakožto potřebné k blahu obecnému a k uspokojení požadavek veřejného smýšlení uznány budou.

Největší chvála, která se revoluci naší od r. 1688 dáti může, jest, že to byla naše poslední revoluce. Mnohá pokolení již přešla od těch časů a žádný moudrý a vlastenecký Angličan nesmýšlel již o nějakém povstání proti vládě. Ve všech poctivých a myslících duších jest přesvědčení každodenní zkušeností potvrzené, že každý prostředek k opravení našich zákonů jest již v těchto zákonech samotných.

Nyní právě musíme nejvíce uznati velikou dobrotu onoho odporu, který zdvihli naši předkové proti rodině Stuartské. Kolem okolo nás rozbouřen jest svět zoufanlivými boji velikých národů. Vlády, které ještě nedávno zdály se míti naději na staleté trvání, rázem otřeseny a vyvráceny jsou. V nejpyšnějších hlavních městech západní Evropy tekla občanská krev potoky. Všechny náruživosti, chtíč zisku a chtíč pomsty, nenávist stavu proti stavu, nenávist národu proti národu, spustily se uzdy božského a lidského práva. Strach a hrůza zatemnila millionům obličeje a zarmoutila srdce. Obchod se zarazil, průmysl hyne. Bohatí schudli, chudí ožebračeli . . . . . .

---

[1]) [V Angličanech katolíci nebyli připuštěni dříve k mnohým hodnostem.]

Zatím ale na našem ostrovu pokojný a pravidelný chod vlády ani den se nezastavil. A na otázku, co způsobilo onen rozdíl mezi námi a jinými jest odpověď: že jsme neztratili nikdy to, co jiní chtějí divoce a slepě zase dobýt. Poněvadž jsme měli v 17. století revoluci budující, neměli jsme v 19. století žádnou revoluci bourající. Poněvadž jsme měli svobodu, když byla jinde poroba, měli jsme zase pořádek, když byl jinde nepořádek.« —

Tak končí Macaulay vypravování své o zbavení despotického Jakuba II. trůnu, a o ustanovení Vilíma Hollandského za krále anglického. Tuším, že nikdo tato jeho slova bez poučení čísti nebude.

17. VLÁDNÍM NOVINÁM.

(Slovan z 13. července r. 1850. Sv. 4. S. 523—526.)

H. B. Moravské Noviny přijaly v čísle svém od 6. července dopis z Vídně od obyčejného korrespondenta svého, ve kterém stojí mezi jiným o nových českých novinách Denníku Vídeňském tato slova:[1])

»Podle úmyslu vydavatelů mělo se s vydáváním počnouti již 1. července, že však se jednání strany povolení k němu mimo naději protáhlo, nastalo toto opozdění. Bylit totiž vydavatelé se žádostí svou od civilního i vojenského velitele odmrštěni, a teprv v následku učiněné obrany obdrželi žádaného povolení. Toto faktum budiž odpovědí těm, jenžto se neostýchali, nejmladší toto dítko žurnalistiky slovanské již co nemluvně, ba před porodem u obecenstva osočovati, robětem gouvernementálním mu převzdívali a jinak mu cestu do vlasti zakročovali, budíce nedůvěru v poctivost jeho původu. Ono však pokárá nepříznivce své z nepravdivosti a zjedná sobě samo průchod volný k milým rodákům svým, bohdá ku jich prospěchu«.

Ačkoli tam nestojí moje jméno, ví přece každý že se tyto předhůzky nemohou jiného týkati nežli

[1]) Moravské Noviny z 6. července r. 1850. Čís. 152. S. 640

mne, neboť jsem jenom já tyto zprávy o Vídenském Denníku mezi obecenstvem rozšířil. Moravské Noviny tedy vytýkají mně, »že jsem se neostýchal osočovati tyto noviny jako guvernementální (vládní) a viní mne jedním slovem co lháře. Když jsem já v časopise svém[1]) zcela určitě pravil, že Vídeňský Denník bude vládním časopisem, zasloužil jsem si alespoň tolik vážnosti u Moravských Novin, aby si byly pomyslily, že nemohu tak z čista jasna, snad jen ze své domněnky podobné věci mluvit, a že musím dobré a jisté zprávy o tom míti. Tak to i skutečně jest, a mohu každého ubezpečit, že mi okolnosti tohoto časopisu, jeho vznik, osoby, které v jeho zakládání účastenství měly jak v Praze tak i ve Vídni jsou známy — ostatně ale nač se hádati, za několik měsíců aneb již za několik neděl ukáže se beztoho před celým světem, jestli jsem pravdu mluvil, a pak připomenu ještě jednou Moravské Noviny a jejich pana dopisovatele na tuto nemilou věc — doufám že k jeho a ne k mému zahanbení.

Nepochybně se asi vlastenci naši Vídeňští, kteří tam dobře vědí, kdo zakládá Denník Vídenský, čtouce tento článek, budou velmi smáti, kterak já zde ještě dokazovati musím, že to budou vládní noviny! Abych totiž ještě jednu tajnost svěřil obecenstvu, musím doložiti, že já vlastně nemám pražádnou příčinu mrzeti se na vycházení Vídenského Denníka, neboť jeho

[1]) Ve Slovanu z 29. června r. 1850. Sv. 8. S. 416 napsal Havlíček o Vídeňském Denníku mimo jiné: »Sem i tam rozšiřuje se pověst, že mají býti tyto nové noviny ve Vídni organem šlechty. Tomu však není tak, nejsou organem žádné samostatné strany. Ubezpečujeme každého, že jsou vládní noviny tak jako každé jiné, jakož se o tom každý brzy přesvědčí.«

vydáváním děje se mé osobě právě největší čest — on totiž vychází jen proti mně, jak se jeho redaktoři a vydavatelé sami v Praze i ve Vídni na mnohých místech vyjadřují. Ejhle! tedy, kterak má osoba jest drahá, neboť bude státi ony »zcela neodvislé« muže, kteří Denník Vídenský vydávají ročně asi 15.000 zl. stř. Toť tedy jest pro mne jenom velice pochlebné, a moje potěšení by nemělo mezí, kdyby zatemňováno nebylo tím obáváním, že budou důchody některých těch »zcela neodvislých« mužů příliš blízko u státní pokladnice a že se z ní snad mnoho přimíchá k oněm 15.000 zl. stř.

Než, odbýti takovou věc žertem, zdá se mi přece nedůstatečné, a považuji téměř za povinnost svou o svém nynějším postavení v krátkosti se zmíniti.

Bohužel! že v nynějším okamžení osoba moje v příliš těsném jest spojení s veřejnými osudy celého národu, a že se již téměř jakousi odpovědnost míti zdám za tyto osudy. Tak alespoň mně již vytýkali někteří z našich předbřeznových vlastenců, kteří r. 1849 se přidali ke straně vládní, že já prý svým odporem proti vládě mnoho jsem pokazil. Kdyby tato předhůzka vycházela od lidí, kteří vedle své oddanosti k národu také by byli dokázali skutkem nějaké schopnosti své, znepokojila by mne snad tak dalece, že bych snad přestal ve své časopisecké činnosti a dokonce nechal všeho veřejného vystupování alespoň na nějaký čas, aby tito mužové beze všeliké překážky z mé strany mohli dávati veřejnému mínění našeho lidu ten směr, který oni za dobrý drží pro národ. Neboť nemám zajisté na sobě té pověry, abych se za neomylného držeti mohl a pokládal bych si to za ve-

liké neštěstí, kdyby snad skrze mne ač nevědomky pro národ náš nějaké zlé následky pojíti měly.

Na štěstí ale jest svědomí mé v tomto ohledu zcela upokojeno a odpovídám těm, kteří mi takové předhůzky činili následovně. Nemůže nikdo dvěma pánům najednou sloužiti, aby jednoho nezanedbával. Rozdíl tedy mezi mnou a vámi, milí pánové! jest ten, že vy sloužíte vládě a já národu. Já strany svého postavení vidím zcela jasně a nestojím také v dvojím světle, nevydávám se za služebníka a přítele vlády, který nejsem; vy ale nevidíte jasně a stojíte v dvojím světle, jsouce skutečně jenom služebníci vlády myslíte o sobě aneb vydáváte se alespoň před lidmi také spolu za služebníky národu. To však nepřipouštějí nynější okolnosti, kdežto mezi národem a vládou je spor o moc a správu v zemi a o práva, aby někdo mohl oběma pánům, vládě i národu najednou věrně sloužiti. — Tolik pravím těm z vás, o kterých jako ku př. o redaktoru Pražských Novin, p. Pickovi,[1]) přesvědčen jsem, že jen z dobrosrdečné slabosti, chtíce se všem stranám zachovati, takto smýšlejí a mluví. Ti však, kteří jen svou drahou osobu při všem na mysli mají, a hned všude do služby zaběhnou, kde právě buben nejsilněji a nejvítězněji volá, kteří v ten čas, když myslili, že národ již zvítězí, křiklounským způsobem volali: Všechno pro národ; a nyní, když váha národu v nejistotě se houpá, když zvítězivší vláda milosti rozdává, zase opustili národ a přeběhli do druhého ležení, kde slunce svítí: ti ovšem slušně o sobě praví, že slouží vládě i národu, totiž vládě, když

---

[1]) Viz díl II. S. 960.

vyhrála vláda, a národu, když vyhraje národ, nikdy však oběma zároveň.

Těm ale, kteří myslí neb alespoň praví, že bych já odporem svým proti vládě národu škoditi mohl, poukazuju na novější události. Ejhle! Chorváti, kteří vládě pomáhali proti revoluci, a Vlachové a Maďaři, kteří tuto revoluci proti vládě způsobili, dostanou nyní stejnou odměnu (t. j. stejná práva, větší než my ostatní máme): ba odměna Vlachů a Maďarů za jejich revoluci bude snad ještě větší, než odměna Chorvatů a Srbů za jejich pomoc! Co na to odpovíte vy, kteří radíte národu, aby hledal protekci u svých ministrů? Mlčíte? — odpovím vám tedy sám, co nás učí historie celého světa, že totiž vlády odjakživa více práv národu šetřily z bázně než z lásky.

Moje přičinění směřuje tedy k tomu, abych pomáhal národu k té vážnosti u vlády, která působí bázeň. Báti se nebude ale vláda jiného národu než dospělého v politickém smýšlení, a proto musí být naše první péče k takové politické zralosti všechny třídy národu poznenáhla přivésti. Jen taková vláda bude zachovávati ústavu, která přesvědčena bude, že by mohl národ každou chvíli revoluci provésti, kdyby chtěl, že ale jen proto národ revoluci nechce, poněvadž na pokojné cestě bez nepořádků provésti si troufá všechno to, co ke svému blahu za potřebné uznává. My alespoň vždycky jsme se přiznávali k tomu mínění, že se všechen pokrok na cestě pouze rozumové a bez násilí nejlépe děje; ať každá strana své návrhy přednese a co nejlepšího z toho národ pro sebe vybrati chce, ať si vyvolí. Proti důvodům ať bojují zase důvody, ne ale zbraň, násilí, zákazy a pronásledování.

11*

[redacted]

Vláda naše bude míti nyní troje veliké noviny: Vídenský Denník a Slovenské Noviny[1]) ve Vídni a Pražské Noviny v Praze, kromě toho jsou ještě troje jiné polovládní: máť tedy vláda dosti příležitosti k vyslovení a obhájení svých úmyslů a kroků. Nevelikomyslné jest ale ze strany vlády, když opposici odjímá příležitost k rovnému boji, vytisknuvši nás z hlavních měst, jediného to příhodného působiště pro veliké a každodenně vycházející noviny. Tím projevuje vláda sama slabou víru v pravdivost a oblíbenost svého jednání.

Ať ale i zákonité opposici otevře cestu do hlavních měst, ať nechá platiti zase ten zákon tiskový, *který si sama udělala*, ať sobě neosobí nezákonní a protikonstituční moc nad tiskem, ať odevzdá tisk pod náležité soudy: pak se teprva může říci, že nastal zase konstituční život, že nastala kontrola národu a veřejného mínění nad vládou, která v konstitučních zemích nevyhnutelná býti musí.

---

[1]) Viz díl II. S. 639.

18. SLOVANSKÁ POLITIKA.

(Slovan z 17., 20. a 24. července r. 1850. Sv. 5., 6. a 7. S. 552 až 561, 589—594, 621—626.)

H. B. Otázka máme-li se státi Němci aneb chceme-li zůstat tím, čím nás Bůh stvořil, totiž Slovany a Čechy, jest již dávno rozhodnuta. Byla zajisté jedna doba jmenovitě od císaře Josefa[1]) 1780 až asi do pádu Napoleona, ve které se již umrlčí truhla strojila pro staroslavný národ český, domnělý dědic stál již nedočkavě u skonávajícího a čekal až oči zavře. — Avšak jako vojny Napoleonské vůbec otřásly celou Evropou, tak oživnul jimi duch našeho národu; mocnářové, bojujíce proti velikému císaři francouzskému, který je chtěl všechny pod své komando připraviti, museli nevyhnutelně povzbuditi ducha mezi svými národy, na vyšší rozkaz mluvilo a psalo se toho času v novinách o svobodě a samostatnosti národů, o svržení cizího jha, i u nás v Čechách četlo se tenkrát ve spisech pod rakouskou censurou vydaných (!!) o velikém hrdinovi Žižkovi, pro něhož neměli až posud jiného jména než lupič, tak že i sprostý český lid tomu již uvěřil, že tento vznešený obhájce české

---

[1]) Josef II. 1780—1790, cís. od r. 1765. — Napoleon Bonaparte žil v l. 1769—1821.

svobody byl nějaký sprostý vražedník a škůdce, i jméno Husa došlo ke cti a všechny slavné a čestné upomínky z české historie vyvolány jsou z hrobů zapomenutí, do kterých je rakouská vláda ve spolku s jezovity od bitvy bělohorské starostlivě byla uložila. — Takovými zoufalými prostředky bojovali absolutní mocnářové evropejští proti tomu, aby oni sami nepřišli pod absolutní vládu Napoleonovu, a poštěstilo se jim: avšak přirozená věc to byla, že myšlénky od nich ku pomoci svolané neupokojily se pádem Napoleona, nýbrž žily pak ještě dále, zakořenily se a nesly ovoce nemilé těm, kteří je na počátku rozesíti poručili. Národové počali skutečně od té doby mysliti na své vysvobození z absolutní vlády, a ještě posud žijeme v čase pracování národů evropejských o svou svobodu. Nás Čechy zastala tato doba v dvojnásobné porobě: v národním ohledu byli jsme poddaní Němců, v politickém ohledu byli jsme pod absolutním císařem. Úkol náš byl tedy dvojnásobně těžký; v národním ohledu museli jsme bránit němčině, v politickém museli jsme hledět, abychom proměnili císaře absolutního v konstitučního. Na papíře se nám nyní již obojího dostalo: jsme pod vládou konstituční, listina ústavní prohlášena jest, na svolání sněmů se čeká, národní rovnoprávnost pojištěna jest nám slavnými sliby, na ouředních pečetích, v zákonnících stkví se vedle němčiny náš jazyk nyní již co bratr předešlé paní své. V životě samém ale máme až posud absolutní vládu, a němčina všude ještě i v pouze českých krajích jest panující. Úkol náš tedy jest, abychom obojí jak konstituci tak národnost skutečně do života přivedli, nedajíce se nikterak másti od svých národních a poli-

tických protivníků, z nichžto jedni (absolutisté a aristokrati) slibují nám, jestli od svobody upustíme, národnost, a druzí (Němci) jestli od národnosti upustíme, svobodu. My však, jsouce Slované a demokrati, ani od jednoho ani od druhého upustiti nemůžeme, nechceme míti ani národnost bez svobody ani svobodu bez národnosti, což se také skutečně ani od sebe děliti nedá. Neboť demokratická svoboda bez národnosti jest nemožná a lživá, protože veliká většina národu, když jiný cizí jazyk jest panující, vyloučena jest od podílu svého ve veřejných záležitostech, vyloučena jest ze všeho vzdělání a nevyhnutelně se stane služebnou té menšině, která cizího jazyku mocná jest a tím poručnictví má nad ostatními. A naopak zas kdybychom pro národnost zadali svobodu, kdo nám za to stojí, že ta absolutní vláda, do jejíchžto rukou jsme podali, zejtra nebo pozejtří zas nám i národnost nevezme, aniž se budeme moci brániti, odevzdavše dobrovolně všechnu moc absolutní vládě?

Proto považujeme všechny řeči a všechny hádky o tom, máme-li se více svobody nebo více národnosti držeti, je-li národnost důležitější než svoboda neb naopak svoboda přednější než národnost, všechny takové řeči považujeme za marné a již v prvním základě za chybné. *Upusť od národnosti slovanské a dám ti svobodu* aneb kdo mi zas řekne: *upusť od svobody a demokratie a za to bude národnost tvá panující*, jest zrovna tak můj nepřítel jako ten, kdo praví: *vezmu ti národnost i svobodu.*

Lehce se ovšem řekne, jaký náš oučel býti má: ale tíž jest udati prostředky, kterými bychom nejlépe

a nejjistěji tohoto oučele dosáhnouti mohli. Máme-li ale tyto prostředky vhodně vybírati a dobře voliti, musíme také zcela jasně a určitě oučel sám před očima míti. Slova národnost a demokratická svoboda jsou ale neurčitá, a každý si do nich může klásti jiný smysl. Smysl, který my s nimi spojujeme jest následující:

Národnost znamená u nás, aby tam, kde národ náš bydlí i vláda byla česká, a aby se užívalo jak při soudech tak při ouřadech a při všech veřejných příležitostech jazyka národního, aby čeští ouřadové nejen k lidu, nýbrž také vždy mezi sebou až do nejvyšší instance užívali národního našeho jazyka. Když to bude, rozumí se všechno ostatní, totiž užívání národního jazyka ve školách, v církvi, v občanském životě, v literatuře samo sebou. Tak to již nyní mají Chorvaté, proč tedy i my bychom neměli? Slova, všude kde náš národ bydlí, béřeme ve smyslu slušném a poctivém, nemajíce při tom žádnou jezovitskou reservationem mentalem (totiž podvod za lubem), ne snad abychom chtěli všude, kde několik Čechů bydlí, neb v každé odtržené české vesnici míti české řízení vládní, způsob to, kterým Ost Deutsche Post a Deutsche Zeitung a jim podobní lidé chtějí v Rakousích rovnoprávnost národní přiváděti ad absurdum a činiti ji nemožnou. Jakož my se odříkáme každého ostrova národního a zanecháváme jej té národnosti, ve které obklíčen jest, tak i žádáme zas, aby se jiní toho samého odřekli, a aby se národnosti k potřebě zemské správy slušným způsobem arrondovaly (zokrouhlily). Dle té zásady zanecháváme ty krajiny v Čechách, ve kterých Němci nepřetrženě pohromadě

bydlí, pod správou německou. Dle této zásady považujeme ku př. Prahu za české město a Liberec za německé, ačkoli v Praze také Němci a v Liberci také Čechové bydlí. Rozumí se při tom, že nechceme být ani tak nesnášenliví, abychom netrpěli ku př. Němcům v Praze pro jejich potřebu německé školy a chrámy a všeliké ústavy, které by si k prospěchu svému založiti chtěli, abychom se snad nutiti chtěli k přijímání českých ouředních spisů atd. Nedá se ovšem všecko až do nitky vypočítati, ale dosti na tom, jestli pravíme, že chceme slušnost a vzájemnou sousedskou lásku a shovívavost, stavíce za první pravidlo: Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň jim!

Demokratickou svobodou ale rozumíme pokojné a zákonnitě další provádění ústavy od 4. března.[1]) Tato ústava jest ve svých hlavních zásadách přece jen demokratická, proto že neuznává žádné dědičné přednosti a ačkoli v ní jest mnoho chybného, dá se to přece všechno cestou zákonodární při stálém pokroku všech národů v pokoji přeměniti a opraviti.

Těmito výklady spolu odpovídáme těm, kteří nás ustavičně viní z toho, že naše slova národnost a svoboda mají neurčitý smysl.

Mužové tedy vlastenečtí, kteří co duševní vůdcové národu úlohu měli vyhledávati cesty příhodné k dosažení naší národní a politické svobody, což se jedním slovem samostatnost jmenuje, uhodili velmi šťastně na myšlénku Slovanstva čili panslavismu. Našliť oni národ náš již téměř v posledním tažení, oslabený a zmrzačený všelikým uměním duchovní a světské

[1]) Viz díl II. S. 354.

despotie, a zvláště v národním ohledu již byla smrt takřka za plecemi.

Jednalo se tedy o to, povzbuditi zmalátnělý, cizinstvem pokažený, v otroctví si libující, ba svou hanbou se ještě chlubící bídný lid. Zapotřebí bylo ubohému Čecháčkovi, jenž se po všech předpokojích plazil, celé Rakousko sebou vymésti nechal, a Boha i svých vlastních rodičů by se byl odřekl, jen aby se stal neplaceným praktikantem: zapotřebí bylo tomuto zmrzačelému pokolení ukázati obraz velikých předků, kteří se nebáli ani tyranských zesvětačilých papežů ani zeměchtivých, německých císařů. Zapotřebí bylo při očividné slabosti své obraceti se po spojencích, ne tak v politickém ohledu, neboť tu všichni národové stejně po svobodě baží, více však v národním ohledu, kdežto se jevil mocný protivník. Vlastencové naši oživili tedy znovu myšlénku Slovanstva, myšlénku společného původu a národního bratrství všech Slovanských kmenů, která myšlénka sice v Čechách nikdy nepřišla k zapomenutí, avšak nikdy nevešla tak do celého národu jako za nynějších časů. Slovanstvo zůstalo již od té doby hlavním středištěm a základem české politiky, a zůstane jím také na vždy, protože obsahuje v sobě velmi zdravou a pravdivou myšlénku, že národové stejného rodu, ve stejných těžkých okolnostech postavení, nejlépe sobě mohou vzájemně pomáhati ke konečnému vítězství. Pravdivost a užitečnost myšlénky Slovanstva ukázala se v nejnovější době na Chorvatech: nikdy by byli nedosáhli toho, co již nyní mají, kdyby se nebyli drželi pevně myšlénky Slovanstva, kdyby byli zůstali těmi obmezenými provincial-kroaty, kterými byli dříve.

Nedá se nikdy zabrániti, aby myšlénka nová a veliká vedle mnohého užitku, který národu přináší, nevedla také s druhé strany ku krajnostem (excentricitám) a k přepjatostem. Taková přepjatost a krajnost jest u mnohých touha a přání po jednotvárnosti (uniformitě) slovanské, kterou oni jednotu jmenují, chtíce totiž, aby se všichni slovanští kmenové v jeden národ v každém smyslu toho slova slili, aby totiž všichni Slované měli jednu vládu, jeden jazyk, jednu literaturu, jedno náboženství a jedno zřízení.

Jest to vůbec již smutný osud člověka, že chtěje sobě pomoci od jednoho zlého, tím hlouběji do druhého upadá; chtěje si pomoci ode tmy, spálí se, a chtěje si ulehčiti od přílišného horka, zmrzne. Tak i se Slovanstvem. Vidouce mnozí, že Slované mají rozličná náboženství, jedni pravoslavné, jiní římské, jiní Lutherovo, jiní Kalvinovo, jiní Muhamedovo, a vidouce, že proto jedni na druhé sočí a nepřátelství k nim chovají: myslili si, že by bylo nejlépe, aby všichni přijali jen jedno náboženství. Neuchopili se tedy proti tomuto sočení a nepřátelství náboženskému nejbližšího a nejsnadnějšího prostředku, kterýž jest přivedení všech náboženských společností k vzájemné lásce a snášenlivosti mezi sebou, nýbrž chtěli raději všechny pod jeden klobouk přivésti, což jest desetkrát těžší a nemožnější než ono docílení svornosti. —

Zrovna tak jest to i s přítelem jednoho jazyka, jedné literatury. Jaké by tu různice povstati musely mezi jednotlivými kmeny slovanskými, než by se rozhodlo, který jazyk se přijmouti má za spisovní, jak by právě tím nejdříve se mohlo zploditi nepřátelství a sočení

mezi bratrskými kmeny. A jaké pak obtíže a ztráty času, než by se toto nářečí uvedlo do literatury a do veřejného života ostatních kmenů! Okolnosti jsou již nyní takové, že čtyry slovanské nářečí totiž ruské, polské, české a jihoslovanské staly se nevývratně samostatnými a spisovními a snadněji jest zajisté mezi těmito utvořiti přátelský svazek jednoty nežli se zničením tří učiniti jeden panujícím a jediným. —

Rovněž tak by to bylo, kdyby se chtělo všem Slovanům vnutiti již nyní jen jedno zřízení státní aneb jen jediná vláda.

Rozumíme tedy všeslovanství, slovanskou vzájemnost a jednotu slovanských národů zcela jinak, a myslíme, že se také ani jinak přirozeným a praktickým způsobem považovati nemůže, a sice tak, že není žádné jednotvárnosti ani v náboženském, ani v politickém, ani v literaturním ohledu zapotřebí k této slovanské jednotě a vzájemnosti, nýbrž jenom společné podpory proti společným nepřátelům a to sice té podpory, jakou okolnosti dovolují. Rozumí se tedy samo sebou, že nás Rusko podporovati ani nemůže, ani nebude v politickém ohledu k dosažení konstitučních práv, za to ale nás podporuje svou rozsáhlou literaturou zvláště v přísně vědeckých oborech, jakož nás i podporuje v národním ohledu již svou imposantní velikostí. Tak každý slovanský národ dává druhému to, co má, a co tento druhý potřebovati může.

Co se předně literaturní vzájemnosti týče, jisto jest, že při podobnosti a příbuznosti slovanských jazyků každý vzdělaný Slovan nanejvýš za rok se všem ostatním slovanským (jazykům) tak daleko naučiti může, aby jim rozuměl a knihy v nich sepsané čísti mohl,

a tím jest dle nynějších okolností tolik docíleno, jako by všichni Slované užívali jednoho jazyka. Rozmanitost rozličných slovanských nářečí též má svou zvláštní cenu, neboť má každé nářečí své zvláštní krásy, které by se nikdy do jednoho směstnati nedaly vedle sebe. Když tedy vidíme s jedné strany nesmírnou obtíž, ba nemožnost s odstrčením všech ostatních nářečí jen jedno učiniti panujícím: s druhé strany ale nesmírnou snadnost bez takové jednotvárnosti docíliti skoro těch samých účelů, kdož by se ještě rozmýšlel, která cesta jest užitečnější a praktičnější? Člověk méně vzdělaný beztoho ani nepotřebuje pro sebe tak rozsáhlou literaturu, jemu postačí vždy literatura jeho zvláštního nářečí, a vzdělanému stojí beztoho, jak jsme již podotkli, s malou prací všechny slovanské literatury otevřené, a také v ústním rozhovoru, jako ku př. na sněmích může se úplně ta samá cesta nastoupiti, každý Slovan mluví v nářečí svém, a všichni zástupcové ostatních Slovanů, náležejíce beztoho jen ke vzdělanějším mužům svého kmene, budou mu dobře rozuměti. — Místo, co bychom tedy utopické plány tvořili, jaké nářečí a jakými prostředky učiníme jazykem spisovním, všeslovanským, nastupme cestu mnohem kratší a nám docela snadně otevřenou, starajíce se totiž o to, aby naše mládež nejsnadnějším způsobem a skoro hravě naučila se rozuměti na gymnasiích neb na vysokých školách všem slovanským nářečím.

Co se však politického spojení a politické vzájemnosti všech Slovanů týče, o tom nedá se bez hlubších základů nic určovati, a zapotřebí jest nejdříve probrati nynější stav všech jednotlivých kmenů.

svému pravému a jistému prospěchu rozuměti chtělo a podle toho se chovalo, mohlo by se státi domovem a milou vlastí tří velikých slovanských kmenů, totiž Čechoslovanů, Jihoslovanů dojista, a pak na vybrání buď Poláků neb Rusínů, jak by se totiž k té neb jiné straně chtělo nakloniti. Myslili jsme již také, že Rakousko po zkušenostech roku 1848 tuto politiku zachovávati bude, obzvláště když se tak patrně přesvědčila vláda, že Vlachové i Němci radši jinde než v Rakousích střediště své mají a k němu vždy se chýliti budou. Rakouská politika ale držela se a drží se posud té politiky, která se nejlépe vyjádřiti dá sadou: Ex omnibus aliquid, ex toto nihil! Nejsem horký ani studený, chci se zachovati každému trošku a nezachovám se nikomu. Tak sobě ještě posud nechává vláda naše dvéře otevřené, aby se mohla buď německé neb slovanské politiky držeti, Němcům ukazuje z daleka vyhlídku na budoucí poněmčení a kolonisování celého Rakouska, ale zároveň zastrašuje je svými stálými řečmi o národní rovnoprávnosti a tu i tam skutečným uváděním jí do života. Slovanům dělá naděje skrze rovnoprávnost na další pokojné vyvinování jejich národnosti, a spolu je straší nadsazováním všude po straně němčiny, návrhy, aby za několik let všichni ouředníci německy uměli, ustanovením němčiny za řeč v ouřadech užívanou.

My jsme sami alespoň očekávali, že vláda naše upřímným zachováním se dle přání Jihoslovanů získá sobě silné sympathie mezi Jihoslovany tureckými, a připraví tak cestu k budoucímu připadnutí větší části evropejských tureckých zemí k Rakousku, hojná to náhrada za nuceně spojené Vlachy; myslili jsme, že

Rakousko, držíc se liberální slovanské politiky, stane se úhlavním sokem despotické ruské vlády, a mělo ť zajisté (a má ještě posud) Rakousko, vydatné prostředky v rukou, jak dále ukážeme, paralysovati a v šachu držeti moc ruského cara; místo toho ale vedlo své záležitosti takovým způsobem, že se stalo téměř ochrannou jeho zemí.

Slovanská politika v Rakousích ale neznamená snad tolik, aby vláda chtěla všechny ostatní své neslovanské národy násilím nebo chytře, hned aneb budoucně poslovaniti, slovanská politika znamená tolik, aby vláda podle možnosti své podporovala všude snažení Slovanů svých k utužení a k rozkvětu jejich národní platnosti, aby jim nezabraňovala, nýbrž pomáhala státi se materialně i duševně mocnými národy; a to proto, poněvadž z této mocnosti Slovanů svých právě sama vláda nabude největší síly a trvanlivosti, neboť prospěch Slovanů rakouských není nikdy odtrhovati se od Rakouska, naopak prospěch jejich jest vábiti a táhnouti za sebou do Rakouska ještě jiné své spolukmenovce, s tou ovšem výminkou, kdyby živobytí pod rakouskou vládou skutečně takové bylo, aby mohlo někoho vábiti, což ale dokonce jest na vůli zase jen vládě rakouské.

Slovanská politika v Rakousích tedy především žádá, neploditi různice, záští, nedůvěry a podezření jednotlivých slovanských kmenů proti druhým ani naschvál, ani chytrostí, ani z nevědomosti, nedávati ku p. naschvál české špatné ouředníky (odpadky z toho, co se již doma potřebovati nemůže) k jiným Slovanům, aby tak dostali zášť proti Čechům; neboť zrovna v té věci neplatná jest stará zásada rakouská: Divide

et impera (rozděl a pak panovati budeš), a zrovna naopak, jen svornost a bratrská náklonnost mezi slovanskými kmeny jest nejpevnější páskou rakouského mocnářství.

Slovanská politika dále žádá, aby se napomáhalo k bližšímu spojení posud roztrhaných částí jednotlivých slovanských kmenů v Rakousích, totiž Čechoslovanů a Jihoslovanů.

Čechoslovanské země, Čechy, Morava, část Slezska a Slovenska v Uhřích jsou již dávno v literárním a duševním životě jedním národem, a větší část jejich byla již i jedním státem. Znamenitější duchové jak z Čech, tak z Moravy, tak i ze Slovenska od jakživa směřovali k úplnému spojení těchto zemí jednoho národu, a považovali sebe vždy za oudy jednoho kmene, na co svědčí jména a spisy nejznamenitějších mužů ze všech těch krajin.

Předsudky sprostého, zaslepeného lidu, podporovány a podpalovány vždycky od našich nepřátel a bohužel! v novějších dobách i od některých chybujících našinců, nesmějí nikoho mýliti. Zdaž nepanují rovní předsudkové sočení, nepřátelství a nadávky mezi jednotlivými provinciemi německými, ba i mezi sousedními vesnicemi, a přec to nezabraňuje jim považovati se za oudy jednoho těla? chybná politika p. Štúrova,[1]) který vždy, nedbaje nic na národy o to usiloval odtrhnouti Slovensko literaturně od nás a založiti tam novou a zcela samostatnou národnost slovanskou, ukázala se nejlépe v r. 1848. Dříve vždy říkal p. Štúr, že jen takovou cestou, jakou on na-

[1]) Viz díl I. S. 33.

stoupil, dá se oživiti a povzbuditi kmen slovenský, a několik set povstalců národních proti Maďarům byl celý resultát politiky p. Štúr[ov]y. Jak zcela jinak by bylo vypadlo národní povstání na Slovensku, kdyby se byl starý svazek s Moravou a s Čechy nezrušil, na tisíce smělé a slovanskými zásadami rozhárané mládeže z Čech a z Moravy s velikou podporou materialní bylo by vtrhlo přes Tatry do všech končin Slovenska, a celé spící dosud Slovensko strženo jejich enthusiasmem, bylo by stálo jako jeden muž v boji ke svému osvobození od Maďarů, a — tuť by tam jistě neměli maďaronské komisary jako je nemají mezi sebou Chorvaté. V politice nesmíme nikdy dáti přednost myšlénkám a plánům poetickým, nemajícím v skutečnosti základu. Při všech dobrých vlastnostech, které má slovenský lid, nesmíme zapomínati, že až do poslední doby byl v tuhé porobě maďarské šlechty, a že všechna skoro intelligence, jak to již uherské zřízení sebou neslo, přiznávala se k Maďaronům, že tedy by skutečný div býti musel, kdyby okolnosti na Slovensku byly jiné než jsou, a kdyby se lid slovenský více o své vyšší záležitosti staral a výše se nad pouhé hmotné žádosti povznášel. Nechme jen nějaký čas uplynouti ve svobodě lidu od poroby panské, a uvidíme, jak se celý slovenský kmen povznese, jak staroslovanské dobré vlastnosti udušené maďarskou porobou zase se objeví. Veliké naděje můžeme míti na Slováky, ba odtamtud z Tater musíme očekávati nové síly, zmlazení našeho celého československého národu. Jest též i naděje, že žádný vůdce ratolesti slovenské nebude již nyní opakovati chybnou politiku p. Štúrovu, a že kdyby se i chtělo opakovati, nenajde ve vzdělanější

mládeži slovenské žádného sluchu a ohlasu. — Jeden z hlavnějších nedůstatků mezi Slováky jest slabý počet tak nazvané intelligence, k odstranění jeho musíme se uchopiti dvou cest; předně, aby schopní a řádní, slovansky smýšlející mladíkové z Moravy a z Čech usazovali se na Slovensku co úředníci, professoři, učitelové, technikové, za druhé ale a to důležitější jest, abychom si hleděli získati pro sebe tak nazvané maďarony. Maďaronů (t. j. Slováků rodilých držících se Maďarstva) jsou dva druhy, jedni drželi se Maďarů z příčin podlých a chlebařských, drželi se totiž panujících, aby s nimi měli podílu v panování jejich a zradili národ svůj pro kus chleba. Na těch nic není záleženo, ti se beztoho zas přidají ke každému, kdo vyhraje. Jiní ale drží s Maďary z příčin šlechetných, vidouce totiž v Maďařích zástupce svobodomyslnosti, a Slováky majíce za nástroj despotie. Víme dobře, že jak Němci tak i Maďaři proti nám Slovanům* mezi jinými také té nechvalitebné, ba ďábelské taktiky užívali, že nás představovali co lid podlý, v despotii si libující, a jmenovitě nám vždy jakési tajné sympathie k ruskému cáru připisovali. Což divu tedy, že mnohý, jsa přítel svobody a neznaje naše snažení a jsa již od mládí v takových báchorkách vypěstován, jako slepý Šavel bojoval s Maďary proti své vlastní krvi. Naše starost budiž nyní, aby se z mnohých těch slovanských Šavlů Pavlové stali, a získáme si tak mnoho dobrých sil. Neboť nepochybuji, že mužové, kteří ze šlechetných (ovšem bludných) ohledů propůjčili Maďarům beznadějným sil a duší svých, tím živěji se uchopí mnohem zdravější, mnohem nadějnější, mnohem větší myšlénky Slovanstva, jen když jim dopomů-

žeme k tomu, aby jasně viděli k čemu směřujeme, aby poznali šlechetnost, velikost a krásu našich oučelů!

Kdyby Praha ležela asi na tom místě na Moravě, kde jest Hradiště, nemuseli bychom velikých starostí míti o konečné spojení všech tří zemí našeho kmene: avšak s druhé strany zase sluší uznati, že by snad již mnohem větší část Čech poněmčena byla, kdyby právě Praha nebyla co veliká pevnost národního ducha českého na blízku. A co se odporu Moravy proti užšímu svazku s námi dotýče, myslíme, že čas sám nejlépe odstraní všechny dosavádní překážky, každé nucení a silné přemlouvání bylo by nyní zbytečné a vedlo by zrovna k protivným následkům. Nechme jenom Moravu pokračovati ještě nějaký čas ve slovanském životě, jenž tam teprva v prvních počátcích nastal, a uvidíme, že touha Moravanů samých pro spojení s námi bude zrovna taková jako byla naše r. 1848.

Postavení Jihoslovanů jest na ten čas s ohledem na liberální a politickou jednotu mnohem obtížnější než naše. Předně jest již v jazyku samém větší rozdrobenost a větší také rozdíl mezi jednotlivými podnářečími nežli u nás, za druhé myšlénka literární jednoty teprva asi od 20 let řádně povstala, v politickém ohledu jest též veliká strakatina rozličných zemiček pod rozličnými potentáty a rozličnými zákony, a kdyby se všechno dobře vedlo, zůstane přece naposledy nebezpečný a jednotě protivný dualismus latinský a řecký, jenž se na literaturu i na náboženství rovnou mírou vztahuje. Při tom jsou Jihoslované, co se vzdělání lidu obecního a literatury týče, ještě mnohem pozadu za námi: za to ale mají v sobě více mladistvého

života, více síly, za to mají lepší zeměpisné položení při moři.

Pět literatur panovalo až do posledních dob mezi Jihoslovany a sice srbská, dalmaticko-dubrovnická, Glagolitická, Chorvatská (provincialní) a krajinská (slovenská),[1]) při čemž ještě ani nebéřeme ohledu ani na Bulhary ani na rozličné velmi znamenité odchylky v pravopise, strany kterého si Jihoslované věru již dobyli korunu mučednickou rozličnými pravopisními sektami. Od té doby však, co Chorvaté působením Dr. Gáje[2]) opustili svůj provincialní dialekt a přijali nářečí dubrovnické, již dříve dosti hojnou literaturu měvší, za svůj jazyk spisovní, opravivše toliko pravopis dle vzoru českého, stal se nesmírný krok k literárnímu spojení všech Jihoslovanů. Sluší tedy věděti, že se dubrovnické nářečí od srbského skoro v ničem nelíší, a že to jest vlastně srbština psaná jen latinskými literami. U Chorvatů již přijetí tohoto spisovního jazyka stalo se nevyvratným skutkem, a tak vlastně již mají Jihoslované jen jediný spisovní jazyk, s tím toliko arci velikým nepohodlím, že vyznavačové řecko-slovanské církve, Srbové piší literami řecko-slovanskými (cyrillicou) a vyznavačové římsko-katolické víry latinskými. Střediště prvních jest srbský Bělehrad, středištěm druhých až dosud Záhřeb.[3]) Slovenci, totiž obyvatelé slovanští v Koroši (Korutanech), v Krajině, ve

---

[1]) [Název Slovenský jest trochu matný, neboť Slováci uherští nazývají též nářečí své slovenským, tak jako obyvatelé Krajiny a Štýrska sebe Slovenci a svůj jazyk slovenským nazývaji.]

[2]) Viz díl I. S. 31

[3]) [Od Gáje přijala latinsko-jihoslovanská literatura jméno ilyrská, proti kterému ale co pojmenování společnému celého národu veliká opposice povstala.] Viz díl I. S. 51.

Štýrsku a vůbec v tak nazvaném král. ilyrském mají ovšem nářečí velmi znamenitě se od spisovního jazyka srbsko-ilyrského lišící, jakož vůbec tento kmen jsa více podroben hubícímu vplyvu němčiny také v každém jiném způsobu se liší od Jihoslovanů: v novějších dobách ale panuje mezi všemi vzdělanějšími Slovenci a jmenovitě mezi mladším spisovatelstvem chvalitebné přičinění, přibližovati se poznenáhla vždy více k hlavnímu spisovnímu jazyku dubrovnicko srbskému a spojiti se s nimi časem svým zouplna. Již nyní přijat jest zouplna pravopis záhřebský, místo předešlého nesmírně neohrabaného, a každou dobou vidíme růsti téměř podobnost slovenčiny k srbštině. — Glagolská literatura, jakož pouze církevní mizí také od dne ke dnu ze života a vstupuje do řady starožitností. V Dalmatsku konečně drží se ještě někteří pedanti aneb alespoň drželi se až do poslední chvíle starého dubrovnického pravopisu, nemajíce ani tak málo citu slušnosti v sobě, aby přijali několik nepatrných změn v pravopisu k vůli Chorvatům, kteří jejich nářečí celé přijali místo svého.

Již dříve jednou před několika lety tuším, r. 1846 podotknuli jsme, že vlastně mezi námi Čechoslovany a Jihoslovany nejlepší a nejprospěšnější pro obě strany panovati může spojení, a pravdivost toho ukázala se zvlášť r. 1848, kdežto my a Jihoslované zůstali jsme si věrni v duševním a v hmotném odporu proti Maďarům, tuším že ještě budoucně zvláště setkáme-li se kdy na říšském sněmu pohromadě, ukáže se veliká příbuznost našich interesů a potřeb. To však jest hlavní základ celé slovanské politiky a jediná cesta ke skutečnému vítězství, abychom se jedni druhých nespouštěli, ani tenkrát kdyby skutečně z nějakého

jiného spojení vysvítal okamžitý prospěch pro jednoho nebo druhého. Zásada naše musí býti: *Buď všichni budeme svobodni nebo všichni upadneme!* Proti této zásadě prohřešili se Poláci, bojujíce v řadách maďarských proti Jihoslovanům a Slovákům; proti té samé zásadě bychom se byli prohřešili my Čechové, kdybychom byli svolili k návrhu maďarskému, že nám české koruně chtějí pojistiti ta samá práva v Rakousích jako má (neb vlastně měla) uherská, jestli upustíme od spojení se Slováky a s Jihoslovany; proti té samé zásadě byli by se prohřešili Chorvati, kdyby byli přijali od Maďarů neodvislost své země, obětovali za to Srby a Slováky maďaronské nadvládě. — Jediná moudrá a i pro budoucnost vydatná politika naše jest ono poučení, které dalo kníže Moravské svým synům na svazku hůlek spojených nerozlomitelném, ale na křehkosti každé jednotlivé hůlky o sobě. Co by nám pomohlo, kdyby jeden z našich kmenů opustiv a zradiv ostatní, dosáhl něčeho pro sebe: přišel by čas a zase by se mu to odňalo, a kdo by se zastal pak toho osamotnělého kmene, když by zatím ostatní kmenové již snad byli zničeni. Jenom solidárnost všech slabších kmenů slovanských v dobrém i zlém dává nám pevné naděje.

Tu však přicházíme k truchlivému výjevu Slovanstva k mrzuté otázce polsko-rusínské. Jest jisto, že mezi Poláky a Rusíny panuje nepřátelství nezhojitelné, neboť mezi nimi jest boj o život a o smrt, rozjedovatělý ještě k tomu náboženskou nenávistí. Jak známo totiž považují a vydávají Poláci Rusíny ustavičně jenom za vesnický dialekt (nářečí) polštiny a nechtí je uznati žádným způsobem za národ slovanský. Litujeme velice, že

v tom ohledu nemůžeme ani my, ani také skutečnost sama dáti Polákům za pravdu. Gramatické důvody nejsou v takovém pádu rozhodné, neboť ku př. jest portugezský jazyk mnohem bližší španělského než tak nazvané plattdeutsch jazyku sprostého Rakušáka, přece však Rakušák i Hanoverán mají dohromady jeden spisovní jazyk, ale portugalská literatura jest od španělské docela oddělena. S tím samým právem jako Poláci mohli bychom i my Čechové vydávati nářečí rusínské za dialekt našeho jazyka alespoň každému, kdo češtinu, polštinu i maloruštinu zná, vždycky větší příbuznost maloruštiny (rusínského nářečí) s češtinou než s polštinou do očí padnouti musela. A kdyby byly okolnosti historické jiné, kdyby ku př. Čechové byli za časů Husitských se svými liberálními a svobodomyslnými zásadami zvítězili, kdyby v jisté míře zůstávajíce nebyli mezi sebou dali vzniku tolika přepjatým sektám, kdyby pak byli od tohoto času ustavičně duševně i materialně postupovali: kdož ví, jestli by nyní nebyla čeština spisovním jazykem všech Slovanů a jestli by se všechny ostatní nářečí nepovažovaly za dialekty češtiny? — Kdyby se ku př. Poláci při těch samých okolnostech, ve kterých žili, byli přiznávali místo latinsko-katolického ritusu k slovansko-unitsko-katolickému jisto jest, že by Rusíni až do dnešního dne byli dialektem polštiny a že by se od ní nikdy netrhali.

Poláky vůbec zabila, jak to nyní již osvícenější mužové jejich sami uznávají, slepá úslužnost k Římu, kterou oni drželi mylně za katolickou víru, místo pravých katolických křesťanů stali se sluhami zkažených papežů a jezovitů a tím se vlastně zahubili. Když totiž Poláci za té doby, ve které Rusíni na množství

menších knížetství roztrháni byli, dobyli všechny skoro země od nich obývané a ke svému království je připojili: toho času přiznávali se všichni Rusíni ke křesťanství katolickému ritusu řecko-slovanského a Poláci k latinsko-římskému. Známo jest, že beztoho panovala vždy mezi těmito jinak v podstatných věcech dogmatických skoro stejnými vírami veliká zášť, která svůj hlavní pramen měla v nenasycenosti římské kurie po světském panování. Slované jihoslovanští, o které se též oba tyto ritusy pokoušeli, a Poláci s Rusíny stali se obětí tohoto nekřesťanského sočení. Poláci zvláště podali se zcela za nástroj Jezovitů, vyslaných od papeže k obrácení Rusínů k římskému ritusu, a vykonávali slepě, myslíce se tím Bohu zavděčiti, všechny ukrutnosti a hanebnosti proti svým slovanským spolubratřím, a přivedli je konečně k tak nazvané unii, to jest, že uznali papeže římského za hlavu, ale zůstali při svém slovanském ritusu a při ženatých knězích. S touto unií nebyli však jezovité nikdy spokojeni, považujíce ji jen vždycky za přechod k úplnému latinskému ritusu i s bezženstvím kněžským, a všelikými podskoky hleděli vždy tohoto účelu svého konečně provésti. Těmito náboženskými rozmíškami, při kterých se Rusínům skutečně největší bezpráví od Poláků dálo, při kterých proti nim dle známých jezovitských zásad jakožto proti kacířům každý podvod a zrušení slova, každý prostředek dovolený byl, zakořeněna jest taková nenávist Rusínů proti všem Polákům, která se již skoro nedá asi vyplemeniti. Šlechta rusínská dílem přistoupila zcela k Polákům i dle víry i dle národnosti anebo vyhubena jest, tak že konečně pán, katolík a Polák, nevolník a Rusín byli již stejné významy a zášť utisko-

vaného nevolníka spojila se se záští utiskovaného křesťana. Šlechta jest posud ve všech rusínských krajinách katolická a polská, lid ale posud řecko-slovanského ritusu a všude tam, kde k Rusku připadli, přestoupili Rusíni zase najednou ke své prvotní a jim velmi milé víře nazpět.

Dle toho pozná každý, jak marné, ba dětinské jsou řeči Poláků o restituci (navrácení) Polsky v prvotních hranicích; neboť každý, kdo zaslepen není předsudky, musí viděti, že země rusínské navždy jsou ztraceny pro Poláky. To však Poláci nahlížeti nechtějí a v tom jest dle mého mínění hlavní chyba jejich celé politiky.

Jisto jest, že Rusíni nemají velikou příchylnost ani k cáru ruskému a absolutní vládě, ani k Velkorusům samým, pod jejichžto panování nyní přišli. Rusíni jsou v každém ohledu, i v jazyku, i v obyčejích, i v historii samostatný slovanský kmen asi 12 milionů silný, bydlí v jižní části Ruska, v Haliči a v Uhřích, a ačkoli se mezi nimi pod rus. vládou již nyní silně počíná zakořeňovati literatura a řeč velkoruská, přece ještě posud zachovali upomínky své samostatné literatury. Posud ještě vycházejí v Rusích knihy některé v maloruském jazyku, a v Haliči pěstuje se od r. 1848 velmi horlivě rusínský jazyk, a kdyby okolnosti byly příznivy, bylo by vždy ještě možná, že by se Rusíni jakožto pátý samostatný slovanský kmen mezi ostatní přidružili, ačkoli se upříti nedá, že již mnoho v tom ohledu promeškáno jest.

Strany Rusínů jest tedy trojí vyhlídka do budoucnosti: první jest, kdyby rakouská vláda všemožně zvelebení národnosti rusínské v Haliči a v Uhřích pod-

porovala, s tím oučelem, aby se co samostatný svobodný slovanský kmen se všemi historickými upomínkami své minulosti ustálili, a jako vzor následování hodný svítili svým spolukmenovcům pod ruskou vládou stojícím, lákajíce je k sympathiím a ke spojení. Vplyv svobodné rusínské zemi s asi 4,500.000 obyvatelů v Haliči a v Uhřích, na Rusko by byl velmi důležitý, a když považíme, že by kromě kmenové hrdosti ještě i emancipace sedláků rusínských v Haliči působila silně na spolukmenovce za ruskými hranicemi, jindy volné Kozáky, nyní mužíky poddané s tělem a s duší vrchnostem svým: nedá se upříti, že by Rakousko mělo silnou zbraň v rukou proti ruskému samovladaři. K tomu účelu musela by se ale národnost rusínská upřímně a s bystrým rozumem podporovati, aby co možná nejdříve rozkvětu dosáhla: ne ale tak polovičně jako jest již vůbec způsob v Rakousích, že se jednou rukou dává a druhou béře, ne tak jako se děje posud v Haliči a v Uhřích, že vláda na papíře Rusínům a Slovákům práva dává, ve skutečném životě ale jim je od polské a maďarské šlechty zabraňovati a zkracovati nechává. Neboť by ani nikdo nevěřil, že polská i maďarská šlechta při všem pronásledování od vlády rakouské přece ještě posud v zemi drží vládu nad Rusíny a nad Slováky dle starého zvyku a na základě sociálních poměrů. Při všech nepříznivých instrukcích, které snad vláda proti polské a maďarské šlechtě dává, umějí si tyto přece vždy ouřednictvo svým sociálním vplyvem na svou stranu dostati, a tím všechny instrukce na jinou stranu obrátiti. Stav Rusínů ale jest takový, že bez dobře provedené podpory vládní nemohou se vlastními silami brzy povznésti: nemají kromě svých

kněží žádné intelligence protože šlechta všechna a s ní celá tak nazvaná intelligence k Polákům se drží.

Nebude-li ale vláda rakouská svému prospěchu rozuměti, upadnou Rusíni rakouští buď pod vplyv národnosti polské, což jest druhá jejich vyhlídka, jak jsme ale již svrchu pravili, velmi málo pravdě podobná: anebo pod vplyv Velkorusů, k čemu se také dle nynějšího nepraktického jednání naší vlády všechno nakloňuje. Že se ostatně také Rusíni pod ruskou vládou nikdy nemohou udržeti co samostatný kmen, leč kdyby dostávali k tomu od svých rakouských spolukmenovců posily: rozumí se samo sebou, a nepoštěstí-li se tedy utvořiti z Rusínů haličských silný, vzdělaný a samostatný kmen slovanský, rozhodnuto jest již tím sesílení Velkorusů o 12 milionů Rusínů. Další následky z toho zanecháváme každému myslícímu na uváženou: jakož i to, jestli by Poláci mnohem více neuškodili absolutismu ruskému, kdyby podporovali snažení Rusínů o samostatnost literární a národní, a kdyby jmenovitě polská šlechta mezi Rusy bydlící sama se k nim přiznala, a na místo osočování raději jim pomáhala, jsouc beztoho kost z jejich kostí.

Zbývá nám ještě v krátkosti zmíniti se o Slovanech, kromě Rakouska obývajících, a sice o Slovanech pod ruskou, tureckou a německou vládou. Pod německou vládou vede se nyní Slovanům nejhůř, a zřejmě se již ukazuje chuť i pruské i saské vlády k úplnému poněmčení nejen Lužičanů, nýbrž i Poláků pozňanských a slezských. O Slovanech pod tureckou vládou nedá se nic kratčeji a spolu důkladněji povědíti než to, že se Rusové všemožně snaží zakotviti mezi nimi vplyv

svůj a zrušiti tak konečně říši tureckou, což se vždy více připravuje. Rusko samo ovšem jest stát zcela slovanský, mýlil by se ale ten, kdo by myslil, že nynější vláda ruská skutečně již všeho toho použila a používá, co by z myšlénky Slovanstva pro sebe ukořistiti mohla. Ruská diplomatie, jak uznáno, nejchytřejší, obyčejně jde při všem cestou velmi dlouhou ale jistou, ruský orel nezarazí tak lehce někde svoje drápy, ale kde je zarazí, tam již obyčejně také zaraženy zůstanou. A jaké jsou opravdivé myšlénky a plány cára petrohradského a jeho diplomatů o konečném uspořádání zapletených evropejských záležitostí, kdož to může věděti? Historii nazval onen římský mudrc učitelkou života, a historie nám praví, že Rusko napřed také začalo Polsku pomáhat, a z toho pomáhání vyšlo konečně rozdělení Polska a připojení největší části k Rusku. To budiž za výstrahu těm, kterým Rusko v novějších dobách také pomáhalo. Avšak mluvme zřejmě, dobře míněná rada a výstraha najde snad svého místa. Dle našeho mínění Rakousko jen v poctivé konstituční vládě, a rovněž tak v poctivém držení svého slova o rovnoprávnosti národní najde platné záštity a základ pro budoucnost. Jinak se nedá zameziti, aby dříve nebo později při prvním nějakém převratu v Evropě nepřipadla větší část Rakouska k Rusku.

Rakouská vláda nemůže býti tak dalece zaslepena, aby nenahlížela, že naše slovanská politika úplně směřovala k prospěchu Rakouska, a nepochopujeme až podnes příčiny, pro které se vláda naše sama vzdala všeho toho prospěchu a nepřijala ruku slovanskou v upřímnosti jí podanou. Neboť nyní již nikomu tajno

býti nemůže, že ministerstvo naše držíc se centralisace, úplně nastoupilo politiku německou aneb lépe ještě řečeno maďarsko-německou. Politika maďarsko-německá jest ale slovanské zcela protivná a proto nevyhnutelně musí býti všichni Slované v opposici.

Účel naší slovanské politiky jest přivésti všechny západní a jižní kmeny slovanské do spojení, a skrze toto spojení pojistiti každému z nich svobodu, samostatnost a rozkvět života národního. Poněvadž již větší část těchto slovanských kmenů skutečně v Rakouském mocnářství pohromadě jest, usnadněno jest tím znamenitě dosažení našeho účelu, musíme totiž k tomu směřovat, aby se zřízení Rakouska tak přetvořilo, jak toho zapotřebí jest k našim potřebám a hlavně k tomu, aby i jiní naši spolukmenovci, posud kromě Rakouska bydlící, přáti sobě mohli spojení s námi. Poněvadž ale nynější vláda nejen k dosažení našeho účele nepomáhá, nýbrž naopak ještě překáží: musíme tedy hleděti na cestě opposiční dosáhnouti proti vládě svého cíle. Cesta, na které vláda nynější jde, jest centralisace se *zdánlivou* stavovskou konstitucí a *zdánlivou* rovnoprávností: cesta naše jest foederace s *opravdivou* demokratickou konstitucí a s *opravdivou* rovnoprávností. Tyto cesty jsou sobě zpříma protivné, a nemůže tedy nikdo zároveň s vládou a s námi držeti, tak jako nikdo nemůže býti spolu v ohni a ve vodě.

To jsou ty jediné v Rakousích možné politické strany, to jsou ti rakouští torries a whigs, kteří se v budoucnosti potýkati budou o panování v Rakousích. Tu přestává všeliké chytráctví a stavění se na obě strany, které právě nyní u nás v Čechách módou býti

začíná; kdo není s námi, jest proti nám, musí každá strana takovým spekulantům do očí pověděti, a nenechat nikdy platiti ty známé již výmluvy o prostřední cestě, o mírnosti atd. Mírnost nezáleží v tom, abychom s nikým zcela nedrželi, nýbrž s každým trochu, abychom opatrně čekali, až která strana vyhraje, a proto se se žádnou docela nespojili ale také si se žádnou úplné nepřátelství nezpůsobili, mírnost nezáleží v tom, abychom neměli žádné zásady a žádné přesvědčení: mírnost záležeti může jedině v tom, že své přesvědčení nikomu násilnickými prostředky vnucovati nechceme, že své zásady na cestě rozumové skrze poučení a důkazy rozšiřujeme atd.

Máme-li však na cestě opposiční k nějakým výsledkům dojíti, zapotřebí jest především dobré organisace a souměrného, dobře vypočteného působení. Až posud může se říci, držel nás pohromadě více instinkt, cit společného nebezpečenství a společné náklonnosti, zapotřebí ale jest, abychom nyní již s úplným vědomím o účelu svém a o prostředcích společně dále pracovali, jakožto dobře organisované strany: Jmenovitě ale abychom jako posud nebyli jeden kmen od druhého odloučeni, nýbrž abychom si hledali prostředků, kterak bychom udržeti mohli mezi sebou stálé spojení, řídíce se jeden podle druhého ve svých krocích a nepočínajíce jeden kmen nic důležitějšího bez vědomí a bez schválení ostatních.

Ne dosti na tom, abychom jen my, slovanští kmenové, mezi sebou ve stálém spojení byli, zapotřebí jest, abychom též i s neslovanskými národy, s kterými máme společný osud a společné snažení, se srozuměti hleděli, a svazek přátelství a podpory uzavřeli. Především

sem náleží Rumunové, pak i Vlachové a z části také i sami Maďaři.

Co se ale v tomto ohledu nám samotným Čechoslovanům zvláště na srdce klásti musí, jest především jistá disciplina strany. Dvě chyby se v tomto ohledu mezi námi zvláště pozorují: totiž někdy příliš lehkomyslná důvěra a někdy zas příliš zbytečná nedůvěra. Oboji jsme v r. 1848 a 1849 bohužel velmi často pozorovali. Jak mnohým, kteří posud ničím nedokázali ani schopnost svou ani obětavost nějakou k národu a péči o jeho blaho, věřilo se tenkrát neobmezeně, jen proto, že hodně radikálně křičeli, a přesvědčili jsme se nyní, že mnozí z nich v čas nebezpečí docela umlkli, aneb dokonce veliký skok od nejostřejšího radikálství až k vládní služebnosti učinili, aneb při všem svém dobrém mínění svými nemotornými kousky jenom ostudu celé straně způsobili a nám uškodili.

Na druhé straně ale jsme zase museli v těchto letech slyšet ostudit i od upřímných našinců muže, kteří již po celý svůj život neunavně pro národ pracovali, a kteří by s velikými schopnostmi svými chloubou byli každého národu, a proč? — protože některé jejich myšlénky byly jiné než ty, které se tehdá podle panující módy za samospasitelné pokládaly! Věru v tom ohledu nemůžeme dosti důtklivě naší straně na srdce položiti následující pravidlo: Když pozorujete, že některý muž, mající již zásluhy o národ, a dokázavší již mnohými způsoby své upřímné vlastenectví, v některé věci jiné projevuje smýšlení než vy, varujte se, abyste ho hned proto za nějakého zrádce nepovažovali, abyste hned nějakou hanebnou neb sprostou příčinu této jeho myšlénky nehledali. Přejte

každému jeho osobní přesvědčení v některých věcech, neboť možná není, aby všichni lidé smýšleli o všech věcech docela stejně a jako podle komanda! Vidíte ze všech stran, jak se štědře protivníci naši odměňují těm, kteří jim pomáhají: my tedy nemohouce takových odměn dávati, alespoň neházejme na své dobrodince kamením a neoplácejme jim nevděkem a urážkami, a nepotvrzujme staré přísloví a pravidlo: že národové jsou obyčejně nevděční ke svým zasloužilým mužům. Ovšem jest pravda, že se řádný vlastenec a opravdový syn svého národu ani žádným nevděkem odehnati a odstrčiti nedá od plnění svých povinností k národu. Avšak pomyslete si, jak trpký musí být cit takového muže, který beze vší odměny jen z pouhé oddanosti pro vás tak dlouho pracoval, a kterému pak za to zaplatíte místo lásky a vážnosti nadávkami a hrubými podezřeními! Mnohé slabší duše ale opravdu nevděk podobný na vždy nám odcizí.

Nechceme, aby těmto naším slovům někdo špatně rozuměl, jako bychom snad žádali slepou důvěru! Slepá důvěra nesluší žádnému rozumnému muži, a ani v Boha nemá míti slepou, nýbrž rozumnou důvěru, totiž přesvědčení, že s námi žádný zlý úmysl míti nemůže. Tím méně sluší tedy míti slepou důvěru i v nejlepšího člověka. Veliký ale jest rozdíl mezi slepou důvěrou a mezi lehkomyslným osočováním zasloužilých mužů proto, že v některé věci jsou jiného mínění.

Na to také zvláště nikdy zapomenouti nesmíme, že kolikráte nerádno jest své mínění o každé věci zcela, jak říkáme, na krám vyložiti, a že také není ani zapotřebí ani užitečno, aby protivníci znali vždycky každý náš úmysl, zkrátka, že jsou kolikráte příčiny

některé, které se vytrubovati nedají a nemusejí, a že se vůbec nechodí na ptáky s tureckou muzikou: a proto také, když někdo hned nevidí, k čemu by mohlo něco být dobré a proč se něco řeklo tak a ne jinak, nemá již hned bouřit a podezření míti, nýbrž dočkati času.

Nevyhnutelno jest nám ale, abychom co nejdříve zřídili si spolek politicky-národní, jenž by jakožto hlavní sbor na čele stál všelikého národního počínání. Jestli obležení[1]) v Praze již brzy konec svůj nevezme; musíme věru prozatím zříditi takový spolek někde jinde, kde zákon associační platnost má. My co nejdříve podáme v listech svých návrh k podobnému spolku na uváženou celé naší strany. Bez takového střediště jest celé naše působení jen roztrhané a nemůže vésti k žádnému vydatnému prospěchu.

Druhé naše přičiněni musí pak býti, aby naše politické časopisectví nějak řádněji zřízeno bylo, a více podpory nalezalo nejen hmotné peněžité, nýbrž čehož více ještě se nedostává, duševní, spisovatelské. Také strany toho dovolím si co nejdříve podati návrh svůj obecenstvu našemu na uváženou: důležitost jeho neupře nikdo, kdo pozoruje, jak se vládní české časopisectvo pořád zmáhá a ze všech stran k sobě spisovatelské síly vábí a nám jich ubírá. Považme, že nyní Slovan a Večerní List jsou alfa a omega celé české neodvislé žurnalistiky!! Považme, že na Moravě a ve Slovensku nemáme ani jeden politický neodvislý časopis! A to při svobodě tisku, při konstituci. Nezapomínejme, jak daleko jsme tu již za r. 1848 a 1849 nazpět, kdežto jsme měli tolik časopisů!

---

[1]) Viz díl II. S. 539.

Emancipace od němectví musí být v každém ohledu naše heslo, a proto budiž studium jazyků a literatur románských, zvláště pak anglické a francouzské, hlavní péče všech našich nadanějších a vzdělanějších mladíků. Toto studium přesvědčí každého, kterak největší část vzdělanosti německé a veškeré té zásoby knih a myšlének, s nimiž se Němci naproti nám tak rádi chlubívají, vážena jest od Angličanů a Francouzů, a kterak pro nás velice prospěšno bude, nabírati zrovna z pramene tam, kde se nám nabírání milerádo popřeje beze všelikého vychlubování a vyčítání. Politování hodno jest, že ani nemáme ještě pomocných filologických spisů v našem jazyku k naučení se angličiny a frančiny, a že musíme obyčejně zase jen skrze velikou okliku totiž z německých slovníků a mluvnic k poznání těch jazyků přicházeti, ačkoliv Rusové a Poláci mají v tom ohledu velmi dobré práce, kterých i my použiti můžeme, a dle kterých by téměř jen hračka byla česko-anglické a česko-francouzské mluvnice a slovníky sestaviti, kdyby se jen někdo v tu práci uvázati chtěl. V tom ohledu musí se naší Matici[1]) spravedlivá předhůzka činiti, že ve vydávání spisů svých příliš náhodou a passivně se řiditi nechává, a málo kdy activně na vypracování a vydání jistých potřebných a užitečných spisů působí.

Co se ostatně svazku mezi slovanskými kmeny týče, byl by ovšem ideal, aby Čechoslované, Jihoslované, Poláci, Rusíni všichni dohromady docela stejnou řídili se politikou, a jdouce všichni jednou cestou, v ničem jeden druhého neopouštěli, majíce dohromady stejné

---

[1]) Rozuměj České Matici.

spojence a stejné nepřátele. Bojím se však, že jako až posud tak ještě na nějaký čas Poláci tomu budou na závadě, že nebudou totiž chtít ještě upustiti od své zcela chybné a neslovanské, nám všem a jim samotným zvláště škodlivé politiky. Poláci totiž až posud příliš ještě přeceňují své síly, a abychom se tak vyjádřili, stydí se ve své šlechtické pýše vstoupiti s námi do spojení. Za krátký čas ale přijdou Poláci na ta místa, kde i my i Jihoslované budou dále v moci než oni a pak jistě se s námi spojí, jen aby to nebylo pozdě! Poláci musejí upustiti docela od všelikého panování nad Rusíny a třeba to bylo pod firmou bratrství cum reservatione mentali; oni mají uznat Rusíny za zcela sobě rovný slovanský kmen, a ještě více, oni se tak dalece zapříti musejí, aby odřeknouce se na vždy krajů od Rusínů obývaných, ještě i Rusíny sami všemožně podporovali ve zvelebování jejich nářečí a v povznášení národu, oni sobě musejí z Rusínů, které až dosavad jen za své sedláky ve veliké šachové partii považovali, učiniti sobě pevné upřímné spojence; to jest dle našeho přesvědčení, kteréhož příčiny ostatně zevrubně zde vykládati za potřebné neuznáváme, jediná cesta, na které Poláci také sami k něčemu dojíti mohou. Poláci se přesvědčili až posud s velikými škodami, že všeliké spoléhání se na pomoc jiných národů bylo marné, a že se jich jen všude nelítostně zneužívalo za prostředek jak od Francouzů, tak od Němců, tak i od Maďarů. Pomoz sobě sám a Bůh ti pomůže! budiž tedy od nynějška jejich heslo. Jen v nezištném a bratrském svazku s námi kyne jim pevná naděje na jisté budoucí, třeba ne hned okamžité vítězství. Svazek vzájemné podpory a ochrany mezi Poláky, Čechoslovany,

Jihoslovany a Rusíny jest jediný pravý základ svobody slabších středoevropejských národů, jest to amphyctionský spolek k hájení práv proti mocným škůdcům a násilníkům, on nemůže býti založen na žádné zištnosti jednotlivých, nýbrž jen na společné poctivosti a bratrské lásce, na tom citu, že concordia res parvae crescunt t. j., že svorností malé věci vzrůstají.

Dejž Bůh! aby konečně jednou Poláci nabyli tolik duševní síly a připustili k srdci svému radu naší strany Rusínů. Nahlížíme ovšem, že jest k tomu veliké zapření sama sebe zapotřebí, ale Poláci již tak mnoho utrpěli, tak mnoho obětě přinesli, tak mnoho pokusů učinili pro osvobození svého národu; ať tedy ještě zkusí tento poslední prostředek. Snad mi namítne některý: »Umíte vy, Čechové, nám dobře raditi, ale sami též prohlašujete Slováky za nářečí své a chcete, aby s vámi jednu spisovní řeč měli.« Na to odpovídám: Okolnosti jsou zcela jiné, my, Čechové, nikdy jsme ještě politicky nepanovali nad Slováky jako Poláci nad Rusíny, a národ slovenský posud nic zlého od nás nezakusil, ovšem ale leccos dobrého. Avšak kdyby ještě nyní veliká většina Slováků na tom stála, že chtějí býti Slováci zcela zvláštním slovanským kmenem, že chtějí založit a mít svou zcela zvláštní literaturu: budu já, ačkoliv jsem zcela jiného přesvědčení, přece první, který tuto vůli jejich za pravidlo pro sebe uznám, a jim, jakožto samostatnému slovanskému kmenu, ke společnému bratrskému svazku a k vzájemné podpoře zase ruku podám, neboť jsem sobě naučil vůle každého a svobody nade všechno jiné vážiti. —

Na článek »Slovanská politika« dostal Havlíček ze Slovenska odpověď. Uveřejnil ji ve Slovanu z 31. července

r. 1850. Sv. 9. S. 673—678 pod názvem »Politika Slováků před r. 1848. (Odpověď na článek: Slovanská politika)« a za redakci uvedl v poznámce:

»Jeden dobře nám povědomý horlivý Slovák zaslal nám námitky své proti tomu, kterak jsme se v článku svém »Slovanská politika« o slovenských poměrech vyjádřili. Nemáme žádnou příčinu tyto námitky zatajovati obecenstvu, ačkoli proti nám samotným čelí. Doufáme, že p. spisovatel této odpovědi nic proti tomu míti nebude, že jsme jen začátek jeho vynechali, který ostatně nic jiného neobsahoval, než jeho vlastní omluvu. My však jsme toho mínění, že takové omluvy zapotřebí není, a že každému volno býti musí, své smýšlení veřejně pronésti v našem časopise, jestli jen toto smýšlení upřímné a poctivé jest. Red.»

Pisatel polemiky, podepsaný »Jeden Slovák« tvrdil: »Krok pozdvižení Slovenského nářečí na řeč spisovní, jejž »chybnou politikou p. Štúrovou nazýváte, jako krok k neštěstí pro Slovensko odsuzujete. Proti tomuto, na kolik se on snad vztahuje na budoucnost ani já ani mnozí jiní nemáme nic; že by ale v minulosti tak nebezpečným byl býval, jako tam dokládáte, ano, že by se nezdařené povstání Slovákův proti svým utiskovatelům maďarským politice této — podle vašeho domnění Štúrově — připsati muselo, s tím se — znajíce dobře záležitosti Slovenska v nejnovějším čase — nikterak srovnati nemůžeme a nesmíme.« Své tvrzení dovozoval a končil mimo jiné omluvou, aby jeho »z hloubi duše slovansky cítící vyňaté úvahy« nikdo nepovažoval »za jiskry nových hádek o literky«. Havlíček k článku připojil »Dodatek Redakce«. (Slovan z 31. července r. 1850. Sv. 9. S. 678—681.)

Vážený pan zasílatel nebude nám za zlé pokládati, že i my v přátelském spůsobu něco dodáváme

k obhájení svého článku. Majíce před sebou předmět příliš obšírný »Slovanskou politiku«, museli jsme se o každé jednotlivé věci co nejkratčeji vysloviti, a tím povstala větší část nedorozumění mezi námi a p. dopisovatelem. Zajisté jsme ku př. věděli, že na Slovensku nepanovala nějaká diktatura p. Štúrova, nýbrž že i ostatní byli účastníkové té politiky na Slovensku, která chtěla způsobiti ze Slováků zcela neodvislou a samostatnou literaturu a národnost slovanskou, avšak k vůli krátkosti nazvali jsme toto snažení jménem p. Štúrovým, jakožto jménem redaktora Slovenských Novin, organem tohoto snažení.

Hodlajíce nyní něco obšírněji odůvodniti nazvání naše chybnou politikou, musíme především vysloviti své přesvědčení, že objektivní důvody v takové záležitosti málo bývají platné, a že tu vždy rozhoduje jenom dobrá vůle. Kdyžby Slováci chtěli utvořiti zcela neodvislou a zvláštní literaturu, bylo by docela nadarmo uváděti i na sta nejsilnějších příčin proti tomu. V takových záležitostech rozhodují více cit, pak osudy samé, nežli všechny důkazy. Pan dopisovatel praví sice sám, že nyní již uznává potřebu nejužšího spojeni Slovenska s Moravou a s Čechy, a tudy by vlastně hádka mezi námi de praeteritis zdála se býti marnou a de lana caprina: poněvadž ale toho mínění jsme, že otázka tato strany budoucích osudů Slovenska ještě není rozhodnuta, poněvadž myslíme, že ještě nyní bude dosti silná strana na Slovensku proti literárnímu a časem svým i politickému (jak doufati musíme) spojení s námi a s Moravou, uznáváme přece za prospěšné důvody své netajiti.

Pan dopisovatel zdá se národní netečnost a zma-

látnělost na Slovensku jaksi tomu připisovati, že Slováci užívali naší řeči za spisovní[1]) a že nepsali svým nářečím. Tomu však naprosto odpíráme. V Čechách a na Moravě panovala okolo 1820 ta samá netečnost národní, jaká panuje na Slovensku, ačkoli jsme nejen 300 let, nýbrž vždy psali stejným nářečím; a pak p. Hollý[2]) a katolíci na Slovensku psali již od dávna nářečím slovenským, přece však evangelíci na Slovensku zrovna byli probuzenější, ačkoli právě oni se drželi českého spisovního jazyka. Patrno tedy, že se příčiny netečnosti na Slovensku někde jinde hledati musejí, a že proti ní nemohlo býti psaní ve vlastním nářečí specialním prostředkem. Důsledně by se ku př. menší probuzenost Rakušáků a Tirolců proti ostatním Němcům též hledati mohla v tom, že se nepíše v jejich nářečí, což jistě nikomu nenapadlo. Když nám ale p. dopisovatel uvádí za důkaz působení slovenčiny p. Štúrovy noviny, pravě, že kde se čtly tyto noviny, všude duch se zmáhal: namítáme proti tomu, že by se naopak říci mohlo, kde duch byl probuzenější, tam se čtly noviny p. Štúrovy, a nemůžeme se nikterak přesvědčiti, že by dobré noviny v české řeči psané, ale okolnostem Slovenska přiměřené nebyly ten samý účinek způsobily, ovšem conditio sine qua non, kdyby byli vlastencové na Slovensku tyto noviny rovnou měrou podporovali, jako podporovali noviny p. Štúrovy. Při čemž ještě důležité jest následující

---

[1]) [Nevlastně pravíme naší řeči, ačkoli vlastně nářečí, kterým píšeme, nejbližší jest řeči Slováků moravských, neboť známo, že se v Čechách zcela jinák vyslovuje nežli píšeme. Red.]

[2]) Jan Hollý (1785—1849), nejlepší básník slovenský ze školy Bernolákovy, psal básně v rodném svém nářečí západoslovenském.

uvážení: Známo totiž, že v těchto rocích před 1848 v Uhřích panovala zcela jiná mnohem svobodomyslnější censura než u nás, poněvadž tam vždy byl alespoň jakýsi spůsob konstituce, což my, řídivše toho času v Praze české noviny, nejlépe jsme pozorovali; kdyby tedy byl p. Štúr této okolnosti použil, a jsa před námi v politické svobodě o mnoho napředu a ze svých Slovenských Novin (ovšem ve spisovním jazyku) byl učinil organ všeobecný pro Slováky, Moravany a Čechy, kterýžto organ měl zcela volný přístup k nám do Čech i do Moravy, mohl za tento čas nejen doma na Slovensku, nýbrž i u nás zcela jinák působiti. Z jedné strany byl by odpor jeho proti Maďarům býval mnohem výdatnější a imposantnější, kdyby se byl opíral o celý kmen česko-slovanský, z druhé strany ale byli by se Slováci za ten čas, jsouce před Moravou a Čechy napřed v politické svobodě, postavili mezi námi na vyšší stupeň důležitosti, pak ale, což také veledůležité jest, byla by se Morava mezi Čechy a Slováky více k životu byla probudila, a na každý spůsob byl by celý náš kmen v r. 1848 na jiném stupni stál a skvělejšího místa mezi ostatními rakouskými národy nabyl než má nyní. Politická a národní vážnost naše nebude nikdy — jak p. dopisovatel praví — dle spravedlnosti nám přiměřena, nýbrž dle naší moci: to jest hlavní pravidlo v politice, a každý jest v bludu, kdo na něco jiného doufá. Jediná pravá a neklamná cesta v tomto ohledu jest, přičiňovati se všemožně, aby národ náš, jak duševně tak i materialně větší moci získal, dle té pak se i říditi bude uznání naše u vlády a u jiných národů. Proto také jsem pravil, že by osudy Slováků byly zcela jinák vypadli, kdybychom byli s hodně

četnými sbory z Moravy a z Čech vtrhli na Slovensko a zařídili tam podobné povstání proti Maďarům jako Srbové dole, což nám vláda toho času nikterak zabrániti ani nechtěla ani nemohla. Pan dopisovatel ovšem praví, že bolestné jest, jestli snad Čechové pro literární hádky menšího účastenství brali v podpoře Slováků: proti tomu ale dovolujeme si zcela z praktického stanoviska následovně se vyjadřiti. Hádky mezi námi a Novoslováky (stranou Štúrovou) nebyly, jak p. dopisovatel se vyslovuje, jen literní hádky a nějaké pohašteření: bylyť to rozepře o nejdůležitější věc každého národu, o jeho politickou a národní budoucnost. Něco jiného jest zajisté mysliti sobě jen tak neurčitě osudy Slovanstva, a jak říkáme jen na náhodu se při tom spoléhati, mysliti sobě: »nějako bylo, nějako bude, my Slované přece jsme veliký národ:« a něco jiného zase jest dle nějakého určitého, dobře rozmyšleného, okolnostem přiměřeného plánu pracovati k větší budoucnosti Slovanstva, a nespoléhajíc se na dobrou náhodu, z vlastního přičinění očekávati jen nějakou spásu. Dvojí ale může býti plán náš: buďto očekávati zcela passivně, aby Rusko nás vytrhlo časem svým z rukou nepřátel našich, což jest velmi pohodlné, ale málo čestné, a budoucímu duševnímu vývinu Slovanstva málo prospěšné; anebo zas, aby západní a jižní Slované bez materialní pomoci Ruska sami si společně proti nepřátelům svým pojistili svobodu a národnost svou, a časem svým vyvinuvše mezi sebou neznámý v Rusku živel politické svobody prospěšně působiti mohli v tomto ohledu i na Rusko samé. Chceme-li se ale této druhé cesty držeti, tuť ani není zapotřebí dokazovati, že každý jednotlivý kmen co možná nejvíce se sesíliti musí, a že každé zbytečné rozdvojení

a kouskování mezi námi jenom všem škodlivé býti musí. Na kmenu česko slovanském leží v ohledu tomto nejtěžší úkol, on nejvíce vystaven jest do boje s největším nepřítelem Slovanstva: nemůže býti tedy lhostejno, jestli tento kmen 4 neb 7 millionů duší počítá, nemůže býti lhostejno, jestli Slováci trhajíce se bez důležitých potřeb od nás, sami tím nesesílí se, nás ale též oslabí, a obě roztržené části do většího nebezpečenství uvedou. Nebyla to tedy hádka jen o literky, nýbrž o život, o bytí neb nebytí československého národu, a jestli se tedy mysli a srdci mnohých proti původcům toho rozhořčili, kteréžto rozhořčení nejistými a cum reservatione mentali dělanými sliby na slovanském sjezdu v Praze nikterak zcela vymizeti nemohlo, jest to zajisté sice bolestné ale přirozené. To přec dle zásady, že jest košile bližší nežli kabát, každý uznati musí, že při vší slovanské vzájemnosti oudové jednoho nerozdílného kmenu slovanského více se podporovati a více sympathie k sobě míti musí, než k oudům jiných slovanských kmenů: zajisté bychom jednali proti přirozeným zákonům, proti rozumu: proti Slovanstvu vůbec, kdyby oudové jednoho kmenu zanedbávajíce své vlastní záležitosti všechnu sílu svou propůjčovali jiným.

Ku konci tohoto pojednání obracíme pozornost zvláště ještě na to, že Maďaři nejen dříve nýbrž ještě posud zvláště si na utvoření samostatné literatury slovenské a na odtržení Slováků od spojení s námi záležeti dávají, a přesvědčíme se brzy že budou věci ještě svým vplyvem a svými penězi podporovati, nejlepší to poukázka, jestli jest to opravdivý prospěch Slováků. Maďaři alespoň nikdy pravý prospěch Slováků nevyhlíželi.

---

19. KDO JEST VĚTŠÍ IDEALISTA?

(Slovan z 31. července r. 1850. Sv. 9. S. 681–684.)

H. B. Brněnská Presse jedná ve svém č. 177. v dopisu z Vídně o našem článku pod názvem »Slovanská politika«[1]) ve Slovanu uveřejněném, a jak se již samo sebou rozumí, nemůže býti s námi skoro v ničem, alespoň v ničem hlavním stejného smýšlení. Nebude nikoho tajno, že Presse při vší své liberální a proti nynějšímu ministerstvu opposiční tendenci, přece nám zase nebezpečná jest svou nesmírnou a neustupnou centralisací, a za ní ukrytým, rovněž tak neustupným němectvím, které právě proto nám nebezpečnějším jest, že není tak nemotorné jako ku př. páně Kurandovo[2]) v Ost-Deutsche Post. Jakož jest vůbec Presse v každém ohledu schopný a rozumně vedený časopis, tak též umí i svou německou tendencí vždy jen na náležitém místě a na dobrý způsob projeviti pod svou vábivou korouhví: »Gleiches Recht für Alle!«

Držíme zapotřebí odpověditi tedy na některá mínění, pronešená při této příležitosti proti naší »Slovanské politice«. Presse praví: »Pan Havlíček drží se

---

[1]) Viz díl III. S. 165.

[2]) Viz díl II. S. 21.

opatrně jenom literárního panslavismu; jeho strana se za časů s ouzkostlivou rychlostí odřekla nešťastného Ruša Bakunina,[1]) poněvadž panslavismus směle a horoucími slovy do politického a praktického přeložil.« Nevím skutečně, nevyložil-li jsem již dosti často, že chtějíce zůstati Slovany, nechceme býti Rusy, což zajisté jest smýšlení Poláků, Čechů i Jihoslovanů, které nevyslovujeme z opatrnosti, nýbrž z opravdivého přesvědčení. Na důkaz ale, že z pouhé opatrnosti a tedy snad ze strachu před kýmsi tak nemluvíme, pravili jsme již nejednou, že raději přece budeme Rusy, než bychom se dali nutit k němectví! Ovšem, že by nás mnozí naši příznivcové viděli raději tam, kde jest nyní Bakunin, cestující zakladatel ruské republiky, pročež nám to ještě posud odpustiti nemohou, že jsme všichni neřekli o p. Bakuninovi: »Tenť jest náš milý syn, v němžto se nám dobře zalíbilo!« — Pes, který mnoho štěká, nekouše! praví naše přísloví, které se roku 1848 na jednom velikém národu ve střední Evropě k naší výstraze a k našemu poučení, zase potvrdilo, jenž nám jednotu svou a velikost hlásal na všech flašinetách, ve všech novinách a také na velkém sněmu, a který jest nyní zrovna tak roztrhaný a zrovna tak malý, ba menší ještě než r. 1847! — »Česká demokratie« — praví Presse dále — »posloužívši věrně a poctivě dynastii, založivši v Holomouci časopisy k podpoře knížete Windischgrätze[2]) a vlády, naříká

---

[1]) Viz díl II. S. 273.
[2]) Viz díl II. S. 51.

si nyní, že jest špatně odměněna, a že Chorvaté vůbec a ve všech kancelářích mohou užívati svého jazyka, kdežto v Čechách úřadové jen se stranami, ne však mezi sebou česky jednají.« V této krátké sadě jsou tři chyby a lži historické a ještě k tomu veliký blud politický. Česká demokratie nezaložila v Holomouci žádné časopisy, tedy také žádné pro vládu a pro Windischgrätze, každý ví, že Oester. Correspondent a Holomoucké noviny byly časopisy vládní. Česká demokratie nesloužila dynastii, nýbrž sobě, a jestli, sloužíc sama sobě, posloužila také zároveň dynastii, jest to jen šťastné sestavení okolností, že se právě interesy dynastie s našimi setkávaly. Nebyli jsme nikdy toho mínění, že jsou národové na světě jen pro dynastie, nýbrž naopak, což také při vší slušné úctě k naší dynastii přece jsme již vícekráte vyslovili: Za třetí jsme ale nenaříkali nikde a nikdy, že Chorvati více dostali než my, neboť hlásáme vždy slovanskou solidárnost, t. j., že síly jednoho kmene slovanského jsou zároveň i síly všech ostatních.

Blud ale politický jest, jestli Presse opravdu myslí, že my Čechové (neb jak nás jmenuje, česká demokratie) naříkáme, že jsme od vlády dostali špatnou odměnu za svou podporu. Nedá se ovšem zapřít, že jsme podobná slova často již vyřkli, ale — drží nás snad Presse ještě za takové nováčky v politice, kteří by nevěděli žádný rozdíl mezi diplomatickými slovy a skutečnými věcmi? Drží nás Presse za tak naivní politikáře, abychom skutečně očekávali odměnu od diplomatů za skutky, o kterých oni dobře vědí, že jsme je učinili více sobě než jim

k vůli? Jest Presse snad vůbec ještě žačkou té idyllické školy, která si zakládá v politice něco na právě a na srdečných citech, jako jsou vděčnost atd. My alespoň dobře víme, že se národům přiměřují práva jejich jen podle té míry, ve které se shledala moc a síla těchto národů.

Gaben mir Rath und gute Lehren,
Ueberschütteten mich mit Ehren,
Sagten, dass ich nur warten sollt',
Haben mich *protegiren* gewollt.
Aber bei all' ihrem Protegiren
Hätt' ich können vor Hunger krepiren,
Wär nicht gekommen ein braver Mann
Der nahm sich meiner wacker an:
Braver Mann! er gab mir zu essen
Will es ihm nie und nimmer vergessen.
Schade, dass ich ihn nicht küssen kann:
Denn ich bin selbst dieser brave Mann!

Podle takových zásad žádáme Presse, aby budoucně posuzovala českou a každou jinou slovanskou demokratii.

Presse nazývá mou *slovanskou politiku* z části idealní, sáhající prý do daleké budoucnosti, a vykládá na to svou vlastní politiku těmito slovy: »*Proti slovanské politice v Rakousích stojí ale ještě všeobecná politika rakouská, svobodomyslná, osvícená, opravdu veliká a mocná politika, která chce pro každý národní kmen, pro každého občana v každé části, v každém koutě říše stejnou míru politických, občanských a národních práv, která nynější objem říše za nevyhnutelnost uznává, a na tom, co jest, zkouší zásady svobody.*«

Krásná je ovšem tato rakouská politika — na papíře, škoda ale jen, že pan spisovatel těchto krásných slov zapomenul podotknout, kterak by se to všechno také tak krásně do skutečného života uvésti dalo? Jakým způsobem se Rakousko zaříditi musí, aby každý kmen, každý občan v každém koutě říše užíval stejnou míru politických, občanských a národních práv? Či snad chce onen srdečně dobrotivý pan spisovatel v Presse, pro nás zařídit všude i ve Vlaších a v Sedmihradsku české školy, divadla, ouřady a horrendum dictu: Slovanskou Lípu,[1]) abychom v každém koutě celého Rakouska mohli užívati stejnou míru politických, občanských a národních práv? My jsme ve své slovanské politice, kterou nazývá Presse idealní, alespoň zřejmě vyslovili celý plán, dle kterého se rovnoprávnost uskutečniti má: je-li tedy již naše politika idealní, musí se ona v Presse vyslovená rakouská politika nejen idealní, nýbrž i fantastickou, a nejenom to, i mystickou nazvati. Každý občan v každém koutě Rakouska stejnou míru občanských, politických a národních práv! Herz! was verlangst du mehr? — Či jest snad onen p. spisovatel v Presse podšitá liška, která myslí, že nebude mít žádný kmen a žádný občan žádná práva, a že tedy to bude ta stejná míra, asi tak jako hrob vyrovná všechna nedorozumění? Idealní politika jest taková, která nehledí na skutečnost: skutečnost ale v Rakousích jest taková, že každý jednotlivý národ rakouský chce zachovat svou individualnost, a nechce utonout v tak nazvaném »Oester-

---

[1]) Viz díl II. S. 954.

reichischen Bewusstsein«, čímž jistá strana euphonicky jmenuje své němectví, taková skutečnost byla v Rakousích a bude tak dlouho, pokud nebudou národy tyto vyhubeny. Která politika tedy zasluhuje více jméno idealní, naše, jenž založena jest na této skutečnosti, nebo tak nazvaná rakouská v Presse, která se nezakládá na ničem podstatnějším než na srdečném přání jisté, velmi slabé strany? Kdo jest tedy větší idealista?

Konečně ještě jen mimochodem musíme upozorniti Presse, že ještě v jedné věci se zmýlila, pravíc totiž »že nás vedly zásady naše do rukou pana ministra Bacha,[1]) který nás prý potupně odhodil, když viděl, že jsme zpotřebovány.« Každý ví, že jest to naopak, a že naopak ministerstvo Dobblhof-Bach do našich rukou přišlo ve Vídni, což každý mohl z jeho pozdějších kroků pozorovati, a že nám k vůli odložil pan Bach svůj frankfurtský tricolor, a že jen říjnová revoluce ve Vídni, kterou ještě p. Bach nezpůsobil, zrušila vplyv naší strany. Kdo ostatně jest nyní více opotřebován, jestli naše strana nebo p. Bach, o tom ze skromnosti souditi nemůžeme.

---

[1]) Viz díl II. S. 122.

20. Z HALIČE.

(Slovan z 31. července r. 1850. Sv. 9. S. 697—699.)

Moravským novinám[1]) píše se ze Lvova následovně:

»Očekává se ustanovení, dle něhož u berních úřadů nové marky za vykonanou práci co aequivalent mzdy zavedeny býti mají. Marky budou na tři třídy rozděleny: na 10krejcarové za ruční den, 20krejcarové za dvouspřežní, a 30krejcarové v stříbře za čtverospřežní den. Jenom statkářům dovoleno bude za udanou plnou cenu kupovati marky, kterými vypláceti budou mzdu vesničanům k práci zjednaným. Dále bude prý každý statkář povinnován, polní a lesní práce a k její vykonání sílu pracovníků a spřeže ve zvláštních výkazech politickému ouřadu zřejmě uvésti, který oné výkazy přísné zkoušce na základě zkušenosti podrobí, a tak ledajakým svévolným požadavkům statkářů přítrž učiní. Vesničanům zas nebude dovoleno, u cizé vrchnosti i na její vyzvání práce přijímati, dokud se obec u představeného úřadu nevykáže, že bývalé své vrchnosti práci dle výkazu na ní připadající nevykonala. Za odbytou práci obdrží každý pracovník od svého bývalého dědice (statkáře) přiměřené marky, které kontribučenská pokladnice za peníze v oběhu jsoucí promění, oprávněným ale na marku desetníkovou jen osm, na marku dvacetníkovou šestnáct a na marku třidcetikrejcarovou jen dvadcet čtyry krejcary vyplatí. Zbytek upotřebovati se má na zapravení kapitálu z vybavení gruntů a na vydržení žandarmerie v stejných částkách.

---

[1]) Moravské Noviny z 28. července r. 1850. Čís. 171. S. 718.

Osnova této pověsti obsahuje nové vydání vloni rozkázané a v krátce odvolané »nucené práce«. Jsouce nepříznivci všeho nucení, nemohli bysme při nynější lenosti vesničana povstalé, po celé Haliči více a více se zmáhající drahotě, zavedené nucené práce (kdyby k tomu přišlo) zatratiti, kojíce se přesvědčením, že by vláda neobmeškala, po uplynutí jisté určité lhůty (na př. až do vymření tohoto pokolení) stav zákonnitý obnoviti. Kdo neoblomnou tvrdošijnost a nechuť sedláka k trvanlivé práci zná, kdo prohlédnul jeho bídnou lepénku, v které bydlí a dědičnou chudobu, kterou umírniti aneb docela zapuditi jemu ani na mysl nepřijde, jistě s námi souhlasiti bude, že zavedení nucené práce pro vládu užitečné, pro nuceného a pro celou zem dobrodiním slouti může.«

To by tak byla krásná správa, aby se státi mělo něco z toho, co tento p. dopisovatel nám oznamuje! To by bylo pěkné zrušení poddanosti a roboty! Kdo to jak živ slyšel, aby v svobodné zemi jeden občan nucen býti směl proti své dobré vůli jinému občanu za jistou ustanovenou a k tomu ještě nepatrnou mzdu pracovati? Co si svět vzdělaný pomyslí o naší vládě, jestli skutečně něco podobného učiní? Roku 1846 použila hrubých vášní rolníků haličských proti šlechtě a šlechta byla zvířecky potlučena, roku 1850 použije zase zištnosti šlechtické proti lidu a lid bude znovu robotovat!

Praví se ovšem, že veliké polnosti šlechty haličské ladem leží, poněvadž rolníci buď dokonce ani za peníze pracovati nechtějí aneb příliš mnoho žádají. Tomu však není tak. Vyjmouc některé pády, kdežto lid pamětliv na tyranství své bývalé vrchnosti, nyní jí zlé zlým odplácí, a ani za žádnou cenu jí pracovati nechce, slyšeli jsme ze všech stran z Haliče, že lid pracuje, ovšem za slušnou a za větší cenu. Šlechta

ovšem zvyklá jsouc na předešlé hospodářství, kdežto všechnu práci buď zcela zdarma neb alespoň skoro zdarma měla a přece celý výnos statků svých lehce zpotřebovala: nemůže tomu nyní arci snadně přivyknout, aby za všechnu práci, jak sluší a patří, platila, čímž výnos jejich statků velmi se ztenčí, zvláště v Haliči, kde jest málo pracujících tříd a tudy práce v porovnání výnosu drahá. Což tedy divu, že šlechta všelijaké spůsoby vymýšlí, kterak by se zase pod nějakým jiným spůsobem stará jim pohodlná robota zavésti dala? Že by ale vláda naše k takovým plánům šlechty haličské přivoliti mohla, tomu posud nevěříme.

Společnost a stát nemá nikoho právo nutiti k práci, leč tenkrát, kdyby sám společnosti k obtíži byl, nepracuje nic a nemaje nic od společnosti vyživován býti musel. V takovém pádu ale nejsou rolníci Haličtí: oni se poctivě se svými rodinami živí a své role vzdělávají, nikdo jim nic na jejich výživu nepřidává. Oni také, jak z dobrých pramenů víme, své daně mnohem pořádněji odvádějí, než šlechta. A jestli rolníci tito kromě práce na svých rolích žádnou jinou konati nechtějí, kdož je má právo k tomu nutiti? Proč pak stát také šlechtu haličskou nenutí, aby pracovala? Má někdo právo, nazývati mne lenochem, když se svou prací jak náleží živím? Ovšem, čím víc pracuji, tím více vydělám, avšak má někdo právo nutiti mne, abych mnoho vydělal?

Dejme tomu (co vlastně pravda není), že by šlechtě haličské nikdo její polnosti ani za veliký plat vzdělávati nechtěl: pak ale jsou ještě v okolních chudých a silně zalidněných zemích jako ve Slovensku i u nás lidé, kteří si rádi vydělají a nenechají bohatou halič-

svou zem ladem ležeti. A kdyby to všechno nebylo, a kdyby jim dokonce nikdo ani za žádné peníze pracovati nechtěl (což jak praveno, pravda není), přece nemá stát žádné právo někoho k té práci nutiti, nýbrž v takovém pádu nastoupí pro šlechtu haličskou jen nevyhnutelnost, aby sama své pole vzdělávala, nechce-li hladem umříti. A kdyby ku př. rolník haličský své pole sám vzdělávati nechtěl, a nikoho jiného nenašel, který by tuto práci za něho proti peněžité odplatě vykonati chtěl: bude také vláda nutit někoho ku př. zas šlechtu haličskou, aby tomuto rolníku za jistou mzdu pracovati musela? Co nechceš sám, nedělej jinému: rovné právo všem!

Konečně ale podotknouti musíme i to, že takové nucení k práci, jak již stará robota ukázala, není žádný mravní prostředek, přivésti někoho na lepší cestu. Ovšem rolník haličský jest netečný, nestará se o zvelebení svého života, když nemusí nevyhnutelně pracovati, zahálí aneb pije: to však jsou jen následkové starého nevolnictva, které se nedají jednou ranou vyčistiti již dokonce ale žádnou novou robotou a takovými markami. Tak dobře jako lehkomyslný rolník propije nyní, co má, tak i propije ještě i ty marky? Proč pak se nestaráte raději o školy pro něho? Proč pak ho chcete jen robotou napravovat? — Proto že vám nejde o napravení, ale o tu robotu! Ó my si rozumíme!

Nebo snad bílý cár pan Mikuláš Pavlovič*) to nerad vidí, že sousední Halič jeho poddaným špatný

---

*) Viz díl I. S. 233.

[redacted]

příklad dává nerobotující? a proto snad se tam chce pod nějakou slušnou formou zase robota uvésti?

To jsou špatná znamení na budoucnost: jak se nerádo na staré časy zapomíná, a jak se všude, kde jen by to trochu projíti mohlo, zase staré zavádí, besonen aber entschieden! *H. B.*

[illegible]

[illegible]

[illegible] pořádek: [illegible] přesvědčením, že se [illegible] nelíti [illegible] srdce [illegible] života městského. Naděj[illegible] společné [illegible] politického života [illegible] — »Žádá se, že [illegible] co nejdříve se [illegible]« [illegible] samostatně, [illegible] hlediskem [illegible] nedaleko [illegible] vláda [illegible] ke smíření, k [illegible] nerozlučnému, věčnému svazku.«

[1]) Viz díl II. S. 339.

Dovolujeme si na tato slova z vládní strany odpovědít několika slovy oposičními. Myslíme, že by řeči takové velmi dobře byly slušely naší vládě hned po utišení revoluce Vídeňské, ne však nyní skoro o dvě léta později, dvě léta to, která se nedají vymazati již z historie, dvě léta, za které my desetkrát více vládě vyčítati máme než ona nám. Vláda, která své vlastní zákony nezachovává, není zajisté schopna k tomu, aby u občanů utužila mysl pro zákonnitý pořádek: vláda, která ví, že se jedním rázem nedá nic dobrého docíliti v životě občanském, přece však sama beze vší příčiny chtěla jedním rázem všechno přetvořiti, vláda, která příliš zřetelně nám dala na srozuměnou, že by nás občany ráda vyloučila ze všeliké politické činnosti, která obmezila právo associační (spolkové) tak, že učinila důležité spolky politické skoro nemožné, vláda, která nepochybně pracuje nyní na tom, aby také tiskový zákon připravovala tak, aby skoro nemožné bylo, zastávati tiskem jiné mínění než předepsané: kterak může tato vláda mluviti o tom, že trvanlivé práce zapotřebí jest ke šťastným politickým výkladům? kterak docílíme ale jinak šťastné činnosti občanské ve státu konstitučním, než skrze tisk a skrze spolky? — Též my tedy a myslím s větším právem si přáti musíme, aby se naše vláda za dvě léta oktrojované činnosti něčemu (dobrému) byla naučila, a něco (zlého) byla zapomněla!

A sice přejeme si, aby se byla vláda naše naučila uznati vedle sebe ještě jinou moc totiž zákonodární, která přísluší z hlavní části poslancům národu, a aby zapomněla považovati sebe za všechno všudy; přejeme si, aby se vláda byla naučila zachovávati především

[illegible] zákony, a aby byla zapomněla dívati zcela [illegible] kraje a města do obležení; přejeme si, aby vláda se naučila [illegible] národní rovnoprávnosti upřímně, [illegible] slovy, [illegible] skutky, a aby byla již zapomněla na své [illegible] nastrkování němčiny; přejeme si, aby se byla vláda naše naučila hledati bezpečnost svou ve spokojenosti občanů, a aby byla zapomněla [illegible] všechny své naděje na kanony; přejeme si, aby se byla vláda naučila vážiti si i jiného mínění, a zapomněla pronásledovati každého, kdo ji nechválí, třeba by se nikdy nic proti zákonům neprovinil. Mnoho se ještě naše vláda musí naučit a mnoho zapomenout, než z ní bude spravedlivá konstituční vláda!

Praví ale Reichszeitung, že vláda podává ruku ke smíření, [illegible] se to na nikoho vztahovati, než na ty strany politické, které proti vládě byly v revoluci, ne však na nás, kteří jsme nikdy, ani při nejprotizákonnějších krocích vlády nepřestali šetřiti zákonů a kteří také proto nepotřebujeme od vlády žádných milostí, nýbrž chceme jen, a právo máme od ní žádati, svědomité držení ústavy. Z té příčiny také by se vláda velice mýlila v nás, jestli myslí, že přijímeme [illegible] vyzdvižení obleženosti do nějakého radostného neb vděčného nadšení: naše smýšlení jest zcela jinaké. Když vláda obležení vyzdvihne a zase ústavu do platnosti přivede, učinila jenom svou povinnost, aneb vlastně přestane jen činiti nám bezpráví: za to ale ještě žádné chvály nezasluhuje. Teprva budoucnost nám musí ukázati, jak dalece zaslouží vláda pochvaly, až uvidíme, jak se zachová ve stavu normální svobody.

---

22. VYNUCENÁ ODPOVĚĎ »VÍDEŇSKÉMU DENNÍKU«.

(Slovan z 14. srpna r. 1850. Sv. 3. S. 782—786.)

Motto: Kdo chce kam,
Pomozme mu tam!

H. B. Obecenstvu našemu bude známo, že jsem si již dávno umínil a také ohlásil, že se s Vídeňským Denníkem do žádných hádek pouštěti nechci, pokud obležení vyzdviženo a mně tím možnost podána nebude v Praze každodenně vycházející noviny zase vydávati.

V čísle 28. Víd. Denníka nacházíme však následující vyzvání:

Panu redaktoru Slovana.

Na určité naše vyzvání v č. 10. Vídenského Denníka, abyste řeči své, kterými jste podniknutí naše před obecenstvem nařknul a cti naší, ať nejmírněji díme, způsobem nejvýš nešetrným se dotknul, důkazy též veřejně na soud obecenstva vystavenými dotvrdil, uznal jste za dobré ve čtyr svazcích svého časopisu od té doby vyšlých stále mlčeti.

Musíme tedy mlčení toto vykládati za přiznání, že důkazů nemáte a nikdo nám nemůže zazlíti, když se k Vám chovati budeme jako k původci a zúmyslnému rozšiřovateli nepravdivých pověstí cti naší na újmu. —

[redacted]

[illegible] ve Vídeňském Denníku proti mně [illegible] smysl.

[illegible] že by redakce Víd. Denníku od té doby [illegible] jsem [illegible] zrovna měla nevážnost k mé osobě, [illegible] nic jiného doložiti, než že mně nikdy [illegible] nemůže na vážnosti [illegible] jako p. Jos. Jireček[1] a p. V[illegible][2] [illegible] jsou téměř vychováni na naší straně [illegible] pokud jim slunce svítilo. [illegible] nás opustili a k výnosnějším [illegible] se dali proti nám.

[illegible] mohla jako vytýčka znamenat, že mne [illegible] redakce [illegible] chce, což [illegible] jest i mně by [illegible] býti mohlo, poněvadž jsem [illegible] nic [illegible] by se dokázat nedalo.

Za [illegible] by mohla míti vytýčka ten smysl, aby mne snad před [illegible] představila co člověka [illegible] nepravdivé pověsti a to snad z [illegible] nějakých [illegible]. Jen [illegible] pak mne k následujícím slovům.

Příčina, pro kterou jsem při vycházení Denníka přinucen byl vystoupiti proti němu a proklásiti ho za vládní noviny, byla podstatná. Jisto jest, že naše strana po zákazu Nár. Novin [illegible] nedostatek denně vycházejících větších novin, [illegible] se najednou

---

[1] Jos. Jireček (1825—1888) žurnalista a literární dějepisec stal se později ministrem kultu a vyučování.

[2] Jan Kř. Votka (1825—1900), studoval práva, účastnil se hnutí r. 1848 v Praze a pak od r. 1850 až do r. 1854 byl redaktorem vídeňských úředních novin. Později vstoupil do řádu jesuitského.

zpráva, že p. Jos. Jireček a p. Votka budou ve Vídni takové noviny vydávati, známo bylo, že oba byli dříve spolupracovníci v redakci Nár. Novin; Vídenský Denník chytře vydal takový program, z kterého se na jeho směr nic jistého nedalo uzavírati: což divu tedy, kdyby byli mnozí s námi politicky stejně smýšlející zvláště vzdálenější na počátku myslili, že Vídenský Denník jest vlastně časopis od naší strany vydávaný a jen snad s ohledem na obležení poněkud se s pravým a s celým smýšlením svým ukrývající, v čemž každého zvláště nepatrná sice, avšak v takových pádech významná okolnost potvrzovati mohla, že Vídenský Denník co do zevnitřnosti až dopodrobna napodobnil Národní Noviny, tak že na první pohled zrovna tak vypadá jako ony. Až do nynějška zachoval také Denník skutečně své politické incognito před velkým obecenstvem, a jenom zkušenější mohli leckde již pravý směr v rozličných článcích mezi řádky čísti a to ještě více o tom, co zamlčel, než o tom, co napsal.

Aby tedy naše obecenstvo tím mýleno nebylo, pravil jsem hned na počátku zcela zřejmě, že jest Vídenský Denník vládní časopis, zřízený hlavně proti nám.[1])

Musím se tomu již pousmáti, když redakce Víden. Denníku mne nějak chytrácky chytati chce ve slovech, a proto jen na tom stojí, abych jí dokázal, že ze státní pokladnice potají peněžitou podporu dostává. Což pak neví tato milá redakce, že se takové věci nikterak dokázati nedají? A což pak mne

[1]) Viz díl III. S. 160.

[illegible] za tak málo opatrného drží, abych něco tvrdil a psal, co se vůbec nikdy dokázati nedá a což ani já dokázati bych nemohl? Ať si přečte redakce Víd. Denníku všechno to, co jsme o ní psali, a jmenovitě i zmínku, co na poslední straně našeho osmého červnového svazku,*) jestli tam někde stojí, že by byla od vlády uplacena aneb že by potají ze státní pokladnice peníze dostávala! Kterak bychom mohli my vědět, co se potají děje? a kterak bychom to mohli potom dokázati? Každému je známo, že obyčejně při každém ministerstvě vnitřních a zahraničních záležitostí jistá tajná vydání bývají, která se nespecifikují, aneb že vůbec (když se jména tajných vydání užívati nechce) některé sumy v státních outech zcela neurčité bývají, z kterých se pak platí tajné, světu nepovědomé zásluhy. Z toho ale jest již patrno, že se takové poměry nikdy dokazovati nedají, a proto není žádné hrdinství vyzývati někoho, aby dokázal věc, která se dokázati nedá.

Když ku příkladu začala vycházeti Reichszeitung, bylo všeobecně rozšířeno, že tyto noviny založeny jsou od velkokupců Vídeňských a mohlo to býti skutečně pravda, nyní však není ani človíčka v Rakousích, který by ještě tvrditi se osmělil, že Reichszeitung nejsou vládní noviny, ačkoli p. redaktor a pseudo-vydavatel jejich p. Landsteiner*) velmi se durdil a stavěl proti všem, kteří jeho noviny vládními nazývali.

Nám také není neznámo, že se na vydržování Vídeň. Denníku akcie jakési po 25 zl. stř. jednou sbíraly.

---

*) Viz díl III. S. [illegible]

*) Viz díl II. S. [illegible]

dobře však víme, že jich teprva bylo asi 100 subskribovaných, tedy v celku asi 2500 zl. stř. kapitálu, což ani na čtvrt leta pro Vídenský Denník by nepostačilo. Dobře též víme, že osoby, vzavší tyto akcie, jsou nejvíce bývalí vydavatelé a podporovatelé Vlastimila.[1])

Než, to jsou samé věci, po kterých nám ostatně nic není, my jsme jen pravili, že jest Vídenský Denník vládní časopis, a to dokážeme nyní zcela jiným způsobem než jeho redakce myslí.

Hlavní redaktor a vlastně direktor smýšlení jest při Vídenském Denníku pan Dr. Beck,[2]) ouředník v ministerstvě vnitřních záležitostí a tuším sekretář p. Bacha.[3]) Druhý pravý redaktor, který vlastně nejvíce pracuje, jest p. Jos. Jireček, ouředník v ministerstvě p. hraběte Thuna,[4]) o kterém všeobecně jest známo, že již dávno jest jakýmsi faktorem téhož pana hraběte. Pan Votka, který na listě co odpovědný redaktor jmenován, stojí teprva na třetím místě a dává jenom vlastně jméno proto, že ouředník není. Pan Votka také (jak nám z časů jeho spolupracovnictví při Nár. Nov. dobře povědomo), ani schopen není k takové redakci již pouze pro nesběhlost v jazyku a proto že není

---

[1]) Časopis Vlastimil začal vycházeti v březnu r. 1849. Nakladatelem byl Ed. F. Šťastný, Red. Jan Jaroslav Javůrek. Vlastimil byl vydáván denně odpoledne, později třikrát za týden. (Č. Č. M. 1849. II. S. 133.)

[2]) Dr. Jaroslav Antonín Beck (* 1812) byl poslancem říšského sněmu ústavodárného, později se stal ministerským sekretářem a bylo mu svěřeno redigování českého vydání říšského zákonníka.

[3]) Viz díl II. S. 122.

[4]) Viz díl II. S. 632.

vůbec schopen rychle pracovati, což v žurnalistice jest hlavní potřebou. Kromě toho jsou ještě jiní spolupracovníci v redakci ouředníci, jednoho alespoň mohli bychom ještě hned jmenovati.

Každému ale jest známo ono ministerské nařízení, dle kterého zakázáno jest všem ouředníkům proti vládě něco mluviti, některé ustanovení vlády haniti a neschvalovati. Tím méně tedy ouředníkům dovoleno jest v novinách toto činiti, a tudy vysvítá již, že všeliké tvrzení redakce Víden. Denníka o neodvislosti její jest nepravdivé a jen mámení obecenstva. A jestli vůbec si Víden. Denník až posud dovolil v některých věcech býti jiného mínění než vláda, musí se to po všem svrchu dotčeném považovati za pouhé augurství a za komedii před světem, aby se totiž i hojně nasypaná chvála vlády zdála býti neodvisle míněná a nestranná.

Ať tedy nyní redakce neb vůbec vydavatelstvo Víden. denníka zase mluví a nám upře do očí onu okolnost o oučastenství a hlavním vedení redakce ze strany p. dr. Becka a p. Josefa Jirečka!

Co jsme o Vídenském Denníku psali, psali jsme na tomto základě, a mohli bychom ještě více psáti, kdybychom to drželi za potřebné. Vídenský Denník píše v čísle 10.:

»Toť ale považujeme za hanebnost, vydávati se za organ neodvislý od vlády a potajmo ze státní pokladnice peněžitou podporu v jakékoli formě přijímati. Jednání takové jest šizení a klam, jenž zasluhuje obecného opovržení.

S těmito slovy jsme docela srozuměni, myslíme však, že je dotčená redakce jen proto napsala, poněvadž věděla, že tajné přijímáni peněžitých podpor

ze státní pokladnice nemůže býti předmětem veřejné hádky. My však, jak nyní ona sl. redakce viděti ráčí, otočili jsme na zcela jinou stranu a dokázali jsme jiným způsobem, že se nepravě za neodvislý od vlády orgán vydává. Jestli jsme sl. redakci neobyčejností našeho důkazu trochu nemile překvapili a se při tom některých osob nemile dotknouti musili: proč nás sama k tomu nutila! Za to si musí nechat líbit tuto naši sofistiku!

S tímto bych se mohl sl. redakci Víd. Denníka až na další shledání po zrušení obleženosti uctivě poručiti, avšak ještě slovo. V článku v č. 10. proti nám napsaném, praví Víd. Denník: »že prý by podle toho na místě ze státní služby museli vystoupnouti Strobach,[1]) Šafářík, Kolár a množství jiných, o národ zasloužilých mužů« atd. Zdá se tuto, že Víd. Denník nechce neb neumí činiti rozdíl mezi službou a službou. Něco jiného jest sloužiti státu a něco jiného sloužiti ministerstvu čili vládě. Sloužiti státu jako činí Strobach co soudce, Šafářík co knihovník, Kolár co učitel a jako jiní co ouředníci činí, nebylo nikdy a nebude také nikdy hanba, nýbrž naopak ještě čest, jestli se to svědomitě a horlivě děje. Také ministerstvu sloužiti, není žádná hanba, nýbrž čest, ale jen tenkrát, když ministerstvo opravdu s národem dobře smýšlí a dobře vládne. Každý poctivý a národomilý člověk musí hledět takovou vládu co možná nejdéle udržeti a všemožně jí pomáhati, nedbaje při tom nic na marnost lidí, kteří jen v ustavičné opposici nějakou čest hledají, a od-

[1]) Díl II. S. 37, 271. — Díl I. S. 42. — Díl I. S. 28.

pouze všem nátlakům tomu, které jsou proto proti mini-
sterstvu, tedy aby mu nás něco nalézti nemohly
ve zlé.

Nám nemůže jiného být, než býti zajedno s nynějším ministerstvem, s kterým zajisté nikdo s lepším pochopením jest, že naše přání národní vůbec naše ani vůči ministerstvu hájiti nemůže-me. Nepotřebujeme ale ho dokazovati, že nynější ministerstvo proti nám Slovanům a zvláště Čechům nepřátelsky jedná, neboť nejpatrnější známkou jest dosazování národního vědomí Čechů za zrádný mám, podle které jsme za vlastizrádné českého národa nejvyššími úplnými národu náležejí, abychom se nemohli vymáhati: což jsme v článku »Naše národní Opposice«*) v 1. m. Slovana až k nejzáludnějšímu zařízení, což celá jmenování i nejpozoruhodnější redaktora Vít. Denníka, tak dobře jako my ustavní muži. Již dálece ale nynější ministerstvo ústavní a konstituční svobodu miluje a šetří, o tom víme již dosti, když víme, že máme důkazy. Ostatně známe redaktory Vít. Denníka příliš dobře, než abychom o nich pochybovati mohli, že oni tak dobře jako my nenáviděli, kterak milována jest ona rovnoprávnost a ona ústavní svoboda, kterou nám chce uštědřiti nynější ministerstvo, a proto víme, co si pomysliti, když nynější vládu tíhou sebe skrytěji a zachaleněji zastávají.

Nynější vláda dala sama sobě největší testimonium paupertatis tím, že ani si netroufala proti naší zcela zákonité a patriotické opposici obstáti, ačkoli proti nám měla dosti orgánů časopiseckých

*) Viz díl III. S. 14.

k obhájení svému, a že nás musela zcela násilným způsobem z Prahy vytlačiti,[1]) a naše opposiční noviny nemožnými učiniti, aby získala novinám sobě oddaným zatím v čas nedůstatku jiných novin některé odbíratele a čtenáře.

Každý musí uznati, že takový způsob boje není příliš hrdinský, a že také ani Vídenskému Denníku veliká chlouba z toho nepovstala, jest-li si za ten čas získá nějakého místa, neboť nebude moci říci, že nás z něho vytlačil, nýbrž že jen zaujal místo na čas opuštěné a prázdné, z kterého časem svým s pomocí pravdy vždy platné zase vytlačen a na ono působiště obmezen bude, které zaujímal jeho předchůdce Vlastimil. Národ náš již dále postoupil, než aby si dal třeba zakrytějším způsobem pravý prospěch svůj eskamotovati. A kdyby se i, což snad možné jest, podařilo, získati stranu takovému smýšlení, které zastupovati bude Vídenský Denník, přece pochybujeme, že si tato strana kromě nějakých milostí od vlády získá ještě také nějaký vplyv u národu, a myslíme, že strana skutečně a upřímně blaho a slávu národů slovanských na srdci nosící, byť by třeba sebe četnějšími politickými přeběhlíky seslabena byla, přece si udrží vždy stejný vplyv a stejnou důvěru u národu. Svůj vždycky ke svému a již jakýmsi tajným přirozeným citem pozná každý svého přítele a svého soka.

Že ostatně p. Josef Jireček a p. Votka ještě ta světla nejsou, která by dovedly nás ve Vídni proti našemu prospěchu zcentralisovat, a naše domácí střediště života veřejného zničit, o tom dovoleno nám

---

[1]) Viz díl III. S. 1.

bude jakožto znalci ve vší slušné uctivosti k velikým nově obráceným prorokům vládním prozatím pochybovati. Čas, který nyní co veliký stroj tvorcův ostřejším během ku předu se žene, potřebuje ještě mnoho podobných proroků na kolomaz, aniž po jejich činnosti zůstane jakého sledu.

---

23. STAV MĚSTSKÝ V KONŠTITUCÍ.

(Slovan z 21. srpna r. 1850. Sv. 5. S. 850—854).

H. B. Až do roku 1848 měli jsme již tři stavy v právích od sebe rozdílné a sice šlechtu, svobodné měšťanstvo a lid poddaný šlechtě. Jak každému známo, měl každý z těchto tří stavů své zvláštní úřady a z části i soudy, což ovšem skrze ústavu pominulo. Na nějaký čas pominul i ovšem všeliký rozdíl v právích občanů vůbec, tenkrát totiž, když dle všeobecného hlasovacího práva na říšský sněm se volilo bez všelikého censusu. Nyní ovšem vláda nynější zase nějaký základ k jakýmsi třem stavům položila, a skrze celé zákonodárství jej provedla, [1]) totiž ustanovením, aby poslancové na sněmy zemské voleni byli podle tří druhů a sice předně z tak nazvaných 500 zlatových voličů jako by řekl ze šlechty, druhá třída z měst a třetí z ostatní země, z každého druhu obyčejně asi třetina; pak dále rozdělením voličů obecních též na tři druhy podle daně direktní, čímž se též zase trojí rozměr práv ustanovuje. Neboť o rovnoprávnosti nemůže být žádná řeč tam, kde jednotliví občané větší právo mají na veřejné záležitosti, jmenovitě, kde ku př. 5—10 občanů

---

[1]) Viz díl III. S. 14.

tolik práva má, jako 100 jiných, kde ku příkladu několik set občanů třetinu všech poslanců na sněm volí, a tudy na všechno řízení třetinu vplyvu má.

Na jiném místě časem svým ukážeme, kterak všeliké vyměřování občanských práv podle direktní daně veliká nespravedlivost jest, a jmenovitě ukážeme, že právě chudší lid vlastně mnohem větší daně platí než boháčové, a že vlastně největší daň platící jsou právě ti, kteří dle nynějších našich zákonů buď žádných neb velmi malých politických práv dosáhli, což se všechno samo jeví z rozvrhu indirektních daní.

Zde jenom podotknouti chceme tolik, že tyto rozdíly tří stavů, které se nynější vládě tak zalíbily, dle našeho mínění se udržeti nedají, poněvadž jsou našim časům již zcela nepřiměřeny; že dále takové rozvržení velmi nebezpečné jest, poněvadž zbytečnou příčinu podává k roztržkům, nepřátelstvím a sočením rozličných občanů mezi sebou a že proto v nejbližším již říšském sněmu při revisi ústavy nepochybně zavrženo bude a uveden ten způsob representace, který za jedině moudrý uznán jest, totiž s rozdělením celé země na jistý počet okresů podle počtu obyvatelstva, z kterýchžto okresů každý svého poslance na sněm volí.

Při pravé konstituci nemůže se žádný stavovský rozdíl před právem udržeti, a tak jako šlechta pominula a pomine co oprávněný stav, tak pominouti musí větší oprávněnost stavu městského.

Stav městský skrze konstituci nic neztratil, ovšem ale nabyl velmi mnoho nových práv, přece však by nebylo divu, aby mnozí pošetilejší ze stavu bývalého

městského s mrzutostí nehleděli na jednu okolnost, o které se hned zmíníme. Každý zná ono podobenství z písma, kdežto pán vinice v rozličných dobách dne na rynk chodil a dělníky do vinice posílal, pak ale bez rozdílu všem stejnou mzdu vyplatil i těm, kteří jen hodinu, i těm, kteří 3, kteří 6, i kteří 12 hodin byli pracovali. A co se stalo; i ti,' kteří jen 3 hodiny pracovali a přece za celý den mzdu dostali, reptali ještě na to, že též pracovavší jen jednu hodinu, dostali s nimi mzdu stejnou. Toto podobenství nás učí, že i mnozí ze stavu městského, ačkoli jejich stav veliká práva obdržel, přece se zase na to horší, že bývalí poddaní, tak nazvaní sedláci, zrovna tolik též obdrželi a nyní jim rovni jsou, kdežto dříve pod nimi stáli.

Neskončená jest marnost člověka, a jsem ubezpečen, kdyby někomu z těchto právo dali nositi kroužek skrze nos protáhnutý, velice se na to pyšniti bude, jen když jiným to samé nebude dovoleno. Měšťan velice žehral na to, že šlechtic stojí nad ním, a nyní žehrá zase mnohý na to, že sedlák již nestojí pod ním. Každý je demokrat, když se to jedná o někoho vyššího než on jest, a každý je aristokrat vedle nižšího. Ta pravá demokratie ale nezáleží v tom, abychom se rovnali vyšším, což lehké jest, nýbrž abychom se nevypínali nad nižší, než jsme sami; každý musí začít s demokratií sám u sebe a pak to půjde.

Ačkoli se však mnozí ze stavu městského (nemluví se ovšem nikdy o všech než jen o těch, koho se to týká, což vlastně ani zapotřebí není dokládati) někdy příliš nad jiné stavy povznášejí, zase na druhé

straně rovnou měrou a též tak nepotřebně sami své hodnosti a důstojnosti příliš za málo neb za nic sebe nepovažují. A právě tento nedůstatek vážnosti k sobě samému jest nejhlavnější příčinou úpadku a neskvělého stavu našich měst.

Komu se zdá toto tvrzení naše nepravé, ať nás sleduje v následujícím uvážení, a ať pak sám u sebe si řekne, pravda-li to, co díme, čili nic.

Zámožnější měšťan stydí se obyčejně za svou živnost, je-li řemeslník, a má-li děti, jest hlavní péče jeho, aby ze synů udělal ouředníky, kněze atd., dcery aby dle toho samého pravidla provdal za ouředníky, důstojníky a jiné tak nazvané honorace. Jaký jest ale následek této marnosti, toho pošetilého nevážení si sama sebe? Následek jest očevidný ten, že ve všech našich městech upadly řemesla a průmysl vůbec až pod nullu, a tím také zkrátily se živnosti, tak že větší počet našich nynějších měst a městeček již skoro hlavně polním hospodářstvím se živí, což vlastně proti oučelu města jest, které se má vždy hlavně držeti obchodu, průmyslu a řemesel. Řemesla chápají se obyčejně jenom chudší, kteří buď docela žádné, neb velmi hubené vzdělání ve školách si dobyli, a obyčejně krom psaní a čtení se více nenaučili, kteří dílem nemají příležitost a prostředků, aby hodně mnoho cizích zemí projíti a ve svém umění se jak náleží zdokonaliti a všechny novější vynálezy a pokroky jeho řádně poznati mohli, dílem však, když pak samostatně živnost svou provozovati počnou, důstatečných kapitálů zase nemají, aby mohli řemeslo své ve větší míře a s lepším prospěchem provozovati. Tím nevyhnutelně klesají řemesla a obchody, a táhnou se vždy více jen

do hlavních měst, protože v menších městech ani za peníze řádná práce obyčejně se neudělá, a řádné zboží v náležitém výběru se nedostane; a i ve hlavních městech jsou zase právě nejvýnosnější řemesla a obchody obyčejně v rukou cizozemců, kteří rychle bohatnou, kdežto našinci jenom tak tak se klepají a nuzně se živí.

To ale všechno pochází jen z toho, že u nás řemesla a průmysl nejsou ještě ve vážnosti. Pohledněme do cizích, dále pokročilých zemí. Tam každý si za čest pokládá býti především samostatným mužem a živiti se svým vlastním uměním. Nejzámožnější muž stará se sice o to, aby syny své, jak náleží, vzdělati a užitečným vědomostem naučiti dal, pak ale se za to ani on ani jeho synové nehanbí, chopiti se toho neb onoho průmyslu a řemesla a s nabytými většími vědomostmi tuto svou živnost s větším prospěchem provozovati.

U nás ale již slovo řemeslo v jakési jest nevážnosti, a jak často slyšíme říkati a hroziti otce synovi: Nebudeš-li se učit, dám tě na řemeslo. V těch slovech leží všechna příčina neskvělého stavu našich měst. Když jen toho, který se nic učiti nechce, na řemeslo dáte, kterak se mají řemesla a živnosti zvelebovat?

Nemohu upřít, že jsem s bolestí jakousi na to hleděl, kterak v čas uvádění nových úřadů a soudů všechna naše města skoro jakousi vojnu spolu vedla, aby jen každé ulovilo nějaký úřad, čím prý se má zvelebit živnost jeho. Nedá se upřít, že úřad v místě v leckterém ohledu přispívá ke zvelebení města, dílem že úředníci platy své ve městě stráví, dílem že mnoho

přespolního lidu do města přichází: ale v žádném porovnání takový způsob zvelebování měst nestojí k průmyslu. Pohledněm na Liberec (Reichenberg), který jest nyní patrně druhým městem po Praze a v krátkém čase se k tomu zmohl. Kolik krajských úřadů a krajinských soudů bylo by muselo v Liberci sídlo své míti, než by se byl povznesl na ten stupeň zámožnosti jako nyní? A zatím nebylo v Liberci až do nynější doby ani úřadu ani soudů kromě patrimonialního, a několika čiperným, vzdělaným a spekulativním průmyslníkům, kteří se tam usadili, děkuje toto město za celou svou skvělost!

Příčiny předešlého stavu věcí ležely hlavně ve zřízení zemském, v despoticko-byrokratické vládě, která každé hnutí ducha utlačovala, bojíc se ustavičně, aby se její zastaralý system nerozbořil. Za staré vlády bylo úřednictvo všemohoucí, a proto se všechno tlačilo do jeho řad, kdežto jako v nějakém hospitálu každý schopný i neschopný, pilný i nepilný, když jen (jak tomu říkají) dobře smýšlel a nějakou protekci si našel, byl bez starosti a obyčejně i bez práce zaopatřen. Občan nebyl v žádné vážnosti a proto ztratil vážnosti také sám k sobě.

Nyní se věci jinak obrátily: skrze konstituční vládu dosáhli občané předně již samosprávu ve svých obcích, jsouce osvobozeni od poručenství byrokratických magistrátů, za druhé ale vplyv důležitý na zřízení záležitosti celé země skrze sněmy. Tím osamostatněn a do větší vážnosti uveden jest každý občan. Nyní ovšem toto žijící koleno ještě příliš hluboce vězí ve starém způsobu a mnohý se ještě rád přitře ke každé uniformě, přijdou však časy, kde bude každý

hlavně jen po tom toužiti, aby byl samostatným, od nikoho než od zákonů neodvislým občanem, tak jako to již jest ve všech svobodných zemích.

To však jest úkol a prospěch našeho měšťanstva, které nyní veliký vplyv na všechny zemské záležitosti míti bude, aby tyto budoucí časy připravovalo. Skrze svobodu obcí dosáhla města příležitosti, založiti si dobré a pro opravdivý život užitečné školy, (že naše dosavadní školy malé jako velké pro život nebyly a posud nejsou, víme všichni), kdežto synové jejich ne středověké školní šprýmy, nýbrž skutečné věci znáti se naučí, aby se z nich stali schopní obchodníci, průmyslníci, řemeslníci, technikové aneb jaké vůbec jména tyto věci mají. Za polovičku těch let, které až dosavad musel každý než (jak říkali) všechny školy absolvoval, ztráviti, může se každý v takových dobře zřízených školách něčemu zcela jinému a opravdu potřebnému naučiti a pro celý život jak náleží vzdělati. Kdyby pak tu druhou polovičku obětoval na přiučení se některému řemeslu neb obchodu a pak na cesty po cizích zemích, jak zcela jiným člověkem navrátí se domů, než se dříve navrátil po některém doktorátu, kdežto přinesl fůru vysvědčení o samých vědomostech, ale se všemi jimi ani pět grošů si vydělati v stavu nebyl, leč jestli se nad ním některá vyšší mocnost smilovala a u některého státního neb církevního žlábku mu skrovné místečko vykázala!

Nemysli však nikdo, že kdyby zámožnější a vzdělanější lidé řemesel a průmyslu se chápali, tím by chudší snad o živnosti své přišli. Zrovna naopak. Jisto jest, že jedno řemeslo pomáhá druhému, jeden

způsob obchodu a průmyslu zdvihá zase jiné; kde se více peněz a rozumu na vedení řemesla vynakládá, má i chudší více příležitosti něčemu důkladnému se naučiti, a něco těch vědomostí, kterých si jiný s větším nákladem z ciziny a ze škol přinesl, lehkým způsobem pochytiti a tím svou budoucnost založiti. Jakmile se jen průmysl zmáhá, pak již jeden druhému cesty připravuje, jedno kolečko do druhého sahá, všechno se hýbe, všude jest život. Přičinlivý a schopný vždy se zmůže.

---

24. DUCHOVENSTVO V KONŠTITUCÍ.

(Slovan z 24. srpna r. 1850. Sv. 6. S. 871—878.)

H. B. Jakožto hlavní pravidlo a základ celého našeho snažení o zvelebení národů slovanských považovali jsme vždy držení se pevně svobodomyslných zásad, a jsme přesvědčeni, že jinak ničeho platného a trvanlivého dociliti nám nelze, a že ztraceni jsme, jakmile bychom korouhev svobody opustili. Proto jsme byli vždy proti všem těm, kteří buď dobromyslně neb z jiných špatných ohledů radili nám, abychom odřeknouce se zásad liberálních skrze nějakou protekci jistých vyšších privilegovaných tříd aneb vlády hleděli pro národnost naši něčeho si dobýti.

Že tato naše cesta jedině pravá jest, nechceme zde dříve dokazovati, poněvadž se to již vícekrát teprva stalo, a poněvadž předpokládáme, že všichni přátelé naši tak dobře jako my tuto zásadu za hlavní své pravidlo vždy považují.

Jakožto nevyhnutelný následek této naší zásady stalo se ale v nejnovějším čase, že jsme proti hierarchickým pokusům ostře vystoupiti za svou povinnost pokládali,[1]) a poněvadž by se leckomus zdáti mohlo,

[1]) Stalo se v Epištolách kutnohorských poprvé vydaných v Slovanu r. 1850. Epištoly kutnohorské jsou otištěny v čtvrtém svazku tohoto vydání.

jakož nám také již z několika stran napověděno jest, že tím strana naše jakéhosi seslabení, jakési ujmy utrpí, protože veliká část duchovenstva tímto naším horlením proti hierarchii rozdrážděna jsouc, snad by naši liberálně-národní stranu opustiti a proti nám s protivníky našimi spojiti se mohla: pokládáme za slušné, abychom o celé této záležitosti a jmenovitě o poměrech duchovenstva katolického k naší straně šetrně sice avšak i upřímně a bez všelikých ohledů mínění své pronesli a dosavádní jednání před očima celé naší strany ospravedlnili.

Někteří a mezi nimi hlavně nynější ministr hr. Lev Thun[1]) vytýkali nám velmi prudkými slovy, že národnost a politiku dohromady mícháme, a žádali od nás, abychom jen dle politických zásad strany utvořili. Předhůzka tato, ale zcela jest neslušná, každý ví, že jsme se vždy nazývali stranou liberálně-národní, tudy jinými slovy liberálně-československou, a že jsme tedy liberálnost v politických zásadách za hlavní známku své strany vždy považovali. Jestli až posud mnozí Čechové ze starého zvyku k nám se počítali, kteří liberálně nesmýšleli, nýbrž strany politického smýšlení svého buď k výstředním křiklounům neb k reakcionářům náleželi, jest toho vina staré tak nazvané vlastenectví ještě z dob absolutních, kdežto všichni, kteří národnost a jazyk český pěstovali, bez ohledu na politické smýšlení, ba mnozí ani žádné politické smýšlení zhola nemajíce, do jednoho cechu se počítali, nazývajíce se vlastenci.

Do cechu vlastenců náleželi tenkrát lidé nejrozmani-

---

[1]) Viz díl II. S. 632.

tějšího smýšlení politického i náboženského, kterážto rozmanitost se tenkráte ovšem u veřejnosti zjistiti nemohla z té jednoduché příčiny, poněvadž před r. 1848 se v Rakousích vůbec žádné smýšlení nesmělo ve veřejnosti ukazovati ani tiskem ani ve spolcích. Od té doby však, co jsme dostali svobodu tisku a svobodu ve smýšlení, muselo se ovšem objeviti, jaké rozmanité živly cech vlastenecký v sobě choval: největší ultramontáni, protestanti, indiferentisté byli vlastencové, největší křiklouni, reakcionáři a podlízačové byli též mezi vlastenci. To však se upříti nedá, že i tenkrát přece největší část vlastenců v politice a v náboženství liberálně smýšlela, a že takové smýšlení vždy přece bylo směrem celého předbřeznového vlastenectví, a proto také i nyní ve změněných okolnostech zase nastoupila strana liberálně-národní v každém ohledu na místo předbřeznových vlastenců, jak to každý, kdo na naše veřejné záležitosti nepředpojatým okem hledí, ze všech okolností uznati musí.

Jen k prospěchu věci samé to ale jest, aby se co nejdříve z této národně-liberální strany vyčistily všechny živly, které v ní ještě zůstaly co zbytkové ze starého vlastenectví, nyní však již do ní nenáleží, myslíme totiž lidi liberálně nesmýšlející. Žádný ať nemyslí, že by vystoupením těchto strana liberálně-národní něco na síle neb na čemkoli utrpěla: naopak jenom tím získati může, a čím dále se takoví živlové ve straně naší udrží, tím více nebezpečenství a ztrát hrozí proti straně v budoucnosti. Ostatně se v tomto ohledu okolnosti samotné o nás výborně postaraly: čas od rozpuštění sněmu říšského až do nynějška byl pravým čistícím ohněm pro stranu liberálně-národní, všechno

co do ní nenáleželo, vytratilo se poznenáhla a stojí již nyní pod jinou korouhví, a co až posud zůstalo, o tom alespoň s větší pravdě podobností důvěřovati můžeme, že jest upřímné.

To všechno předpokládajíce, můžeme se nyní obrátiti k vlastnímu předmětu, jemužto vlastně věnován jest tento článek, totiž ku katolickému duchovenstvu. Známá věc jest, že naše duchovenstvo katolické bylo vždycky nejhlavnější silou českého vlastenectví, ba může se zrovna říci bez pochybnosti, že vlastně duchovenstvo katolické bylo počátkem a zakladatelem celého našeho vlastenectví. Největší část těch pokroků, které náš národní jazyk v životě vzdělanějších tříd učinil, jest jistě zásluhou duchovenstva.

Událost tato, kterou nikdo upírati nesmí a nebude, vykládá se dílem sama z okolností. Epištoly[1] 76. V předbřeznových našich dobách nebyl ani jeden vzdělanější stav, který by k povolání svému nějakou povědomost jazyka českého byl potřeboval kromě duchovních; kromě toho společné přebývání v seminářích zavdalo dobrou příležitost k rozšiřování zásad vlasteneckých mezi kněžstvem, které se tím více ujaly, protože největší část našich kněží právě z rodičů rolnických neb z menších měst pocházela, mezi kterými ještě cit národní nebyl vypuzen a utlačen, a tudy tím větší soucit ve mladých mužích se nacházel k pěstování a zvelebení své utlačené národnosti. K tomu ještě přidejme, že kněžstvo vůbec nikdy nebylo od germanisující vlády tak odvislé jako ouřednictvo a jiné stavy,

[1]) Rozuměj: »Epištoly kutnohorské.« Sepsané od H. B. Druhé rozmnožené vydání. V Kutné Hoře 1851.

a máme všechny přirozené příčiny toho úkazu pohromadě, že kněžstvo naše bylo hlavním pěstitelem národnosti.

Již samo sebou se rozumí, že mezi tímto národnost a vlastenectví pěstujícím kněžstvem s ohledem na politicko-národní smýšlení byly takové rozdíly jako mezi vlastenci vůbec. Bylit ku př. velmi znamenití a po celé zemi pověstní vlastencové a spisovatelé, kteří ve svých osadách co faráři a děkanové velmi málo byli od lidu vážení, jsouce přílišní pěstitelé tak nazvané finanční theologie, jiní naopak byli zase u svých ovčiček nad míru oblíbení, tak že by za ně byli duši dali, poněvadž byli skutkem i slovem praví rádcové, přátelé a pastýřové lidu; bylit mezi vlasteneckým kněžstvem liberální i servilní mužové, ultramontáni i osvícenější mužové, kterým skutečně mnoho na náboženství záleželo a mužové, kterým bylo náboženství jen prostředkem rozličných výdělků. Zkrátka, byli hodní i špatní, tak jako v každém stavu a může se krátce říci, že sice každý hodný český kněz byl vlastencem, ale ne každý vlastenec-kněz byl hodným knězem. Epištoly 76–77.

Jakmile však nastala politická svoboda, zavdána jest mnohá příčina k mrzutostem mezi bývalými vlastenci laiky a některými kněžími. Celá liberální strana byla toho mínění, aby všechny dávky, které věřící pod jménem desátku, štoly atd. zpříma kněžím do rukou odvádějí, přestaly, aby se důchody kněžstva zregulovaly, a zpříma z pokladnic buď zemských, buď náboženských, buď obecních kněžím odváděly, tak aby kněz od svých věřících již budoucně ničeho rovnou cestou nedostával. Úmysl tento nebyl Epištoly 77.

kněžstvu a náboženství nepřátelský, nýbrž naopak jen příznivý, proto že pocházel z velmi pravdivých zásad, předně, že za nynějších časů nevyhnutelné jest, aby kněžstvo slušné důchody mělo a o své živobytí starati se nemuselo, za druhé ale, že škodlivé jest vážnosti kněžstva a náboženství vůbec před sprostým lidem, když se zdá, jakoby se za náboženské funkce platilo tak, jako za jiné zboží. Vzdělaný člověk ovšem ví, že tím, co kněži za pohřeb, za mši atd. platí, neplatí se tato náboženská funkce, nýbrž dává se jen kněžstvu nevyhnutelný příspěvek na jeho živobytí, které z části ku př. kaplanstvo, zcela jen z těchto příspěvků žíti musí: nevzdělaný si ale představuje tyto věci zcela jinak, a poněvadž se skrze takové platy velmi často jen příležitost k rozepřím a nemilým výjevům mezi kněžstvem a věřícími zavdává, což vždy konečně jen náboženství škodí, jest a musí být touha každého p r a v é h o přítele náboženství, aby takové věci co možno nejdříve přestaly.

Na sněmu Moravském byly desátky zcela zřejmě vyzdviženy, a na sněmu říšském též byl úmysl hlasujících pro zákon o zrušení poddannosti takový, vláda však v pozdějších výkladech tohoto zákonu desátky kněžské určitě vyjmula. Avšak příčina k nemilým výjevům byla již zavdána. Lid skoro napořád se zpěčoval desátky dávati, a byl v tom veřejnými novinami a od mnohých poslanců potvrzen, a když pozdější výklad vlády vyšel, nechtěl lid tomuto ustanovení rád věřiti. Mnozí farářové počali s pomocí vojenské exekuce desátky vybírati, což zajisté bylo nepastorální, neboť by, počkajíce nějakou dobu jistě i po dobrém a bez exekuce byli ke svému

Epištoly 77—78.

přišli, až by se byl lid přesvědčil, že opravdu vláda takové nařízení vydala, kterému vzdorovati nelze a kněžstvo by si bylo ušetřilo mnoho mrzutostí a rozdvojení se svými věřícími, které byly vždy na ujmu jednak lásce ke kněžstvu, jinak i náboženství, neboť lid příliš často ještě kněze s náboženstvím ztotožňuje a míchá.

Tak byla zavdána první a hlavní příčina k nesvornostem mezi laiky a kněžími: hlavnější ale rozdíl učinily v poměrech těchto církevní ordonance p. hraběte Lva Thuna,[1]) kterými zcela se proměnil stav věcí. Epištoly 78.

Skrze tyto ordonance — nazvané ironicky svobodou církve!! — dostala se všechna moc v církvi zcela absolutním a despotickým způsobem do rukou biskupů, kteří od té doby mohou téměř neobmezeně vládnout nad kněžími. Ať si člověk smýšlí o hierarchii katolické tak neb onak, to přec nikdo poctivý, jestli pravdu mluviti chce, upříti nemůže, že naši nynější biskupové ani známky na sobě nemají pravého apoštolství. Vláda ustanovovala a ustanovuje až posud katolické biskupy, což zajisté jest zcela necírkevní, že se však až posud biskupství nejvíce jako nějaká zaopatření synkům šlechtickým, neb bürokratickým kněžím udělovala, jest každému známo. Vláda ustanovuje a svrhuje biskupy, biskupové neobmezeně mohou vládnout nad kněžími: tím tedy přišlo veškeré kněžstvo do rukou vlády, a náboženství stalo se zcela proti svému prvotnímu oučelu jakýmsi nástrojem vlády a abychom se ještě zřejměji vyjádřili, nástrojem politické reakce. Neboť jak naši biskupové o politice a Epištoly 78—79.

[1]) Viz díl III. S. 26.

národnosti smýšlí, o tom dali již dosti důkazů, které přišly před veřejnost.

Nastala tedy potřeba opatřiti se proti Epištoly 79. takovému neslušnému vplyvu hierarchie, která nám dosti zřetelně již na srozuměnou dala, kam jde její cesta. Nemáli náboženství časem svým u lidu skrze přechvaty hierarchie o všechnu vážnost přijíti, z čehož by smutné následky pro celou zem vyplývaly, zapotřebí jest, aby se učinil rozdíl mezi hierarchií a náboženstvím, mezi některými špatnými kněžími a mezi učením Kristovým.

Kněžstvo samo, ačkoli jistě velká část Epištoly 79. z něho s nelibostí hledí na celé hierarchické a reakcionářské snažení, nemůže přece do veřejnosti se svým smýšlením vystoupiti, jsouc odevzdáno na milost a nemilost do rukou biskupů a jejich konsistoří, a nemajíc před očima žádné jiné vyhlídky nežli mlčení a podrobení se, aneb vyobcování z kněžství. V takové době nastala povinnost pro nás katolíky a nekněze, kteří jsme od hierarchie naší neodvislí, abychom otevřeli lidu oči strany toho, co jest opravdu učení Kristovo, a strany toho, co jest necírkevní pánovitost a zesvětačilost hierarchie. Čím rychleji a ostřeji vystupuje hierarchie sama se všemi svými již z dávných časů známými a vždy se opakujícími prostředky: tím ostřejší byl náš proti- i kazijed proti jejím snahám.

Jest-li někteří kněží, kterým jde více Epištoly 80. o úslužnost k biskupům a o jejich protekci, než o pravé katolické náboženství, na nás se proto horší, nám všelijak vyhrožují, nezmění to nikterak naši cestu. Kněz vzdělaný zná dobře dějiny církve katolické, a ví tedy dobře, jestli pravdu mluvíme, čili nic: kněz

takový uzná dobře, že se lhostejně na to dívati nemůžeme, aby hierarchie, jsouc služebnicí dobře povědomých reakcionářských kast, poznenáhla zatáhla sítě temnosti nad našim lidem, aby z kněžstva učinila rozkazy svými místo učitele zatemňovatele lidu, aby, jsouc až posud jen ochotnou služebnicí vlády, časem svým až se moc její (hierarchie) pevněji zakotví, jako vždy jindy, tvořila stát v státu, nechtěla se podrobovati zákonům a plodila ve jménu nebe různice na zemi o záležitosti zemské: kněz vzdělaný také uzná, že co praveno jest o špatných, neplatí o dobrých kněžích, a že jest jen prospěch řádného kněžstva, aby se čistota učení křesťanského od světských a zištných přívěsků zachránila.

Proto myslíme — poněvadž jsme vůbec vždy o náboženství samém s největší šetrností se vyjádřili a jen vždy opravy ve věcech světských při církvi na zřeteli měli, že řádné kněžstvo nemůže neuznávati užitečný a dobrý směr našich protihierarchických článků, od kterého směru ostatně upustiti žádným spůsobem nemůžeme, nechceme-li proti svědomí svému jednati.

Nemůžeme u sebe nikdy připustiti tu smutnou myšlénku, že by většina našeho duchovenstva náležela k té bezsrdečné hierarchické straně, které jest od jakživa náboženství jenom světským nástrojem: nýbrž věříme posud, že většina našeho kněžstva ve svém srdci toho pravidla v písmě se drží: Více poslouchati Boha nežli lidí! Myslíme také, že se reakcionářská strana velice mýlí, jest-li očekává od větší části našeho českého kněžstva tak protinárodní smýšlení, aby se, opustivše všechno liberální smýšlení, Epištoly 80—81.

dalo potřebovati za pouhý nástroj reakce proti svobodám lidu.

Povinnosti k Bohu a povinnosti k člověčenstvu a národu nemohou býti od sebe od děleny, a kdo praví o sobě, že Bohu slouží, lidu však škoditi chce, tenť lže, církev není na světě k vůli sobě, nýbrž k vůli lidstvu; tyto zásady, myslím, že musejí být pravidlem života pro každého liberálního kněze. Epištoly 80—81.

Myslím tedy, že ti velice se mýlí, kteří se obávají, že by celé kněžstvo naše mohlo na stranu hierarchie přistoupiti, a snažení liberálně-národní opustiti, ba ještě naopak ve spolku s hierarchií, která nikdy nebyla ani svobody ani žádného národu přítel, proti nám působiti, s použitím toho vplyvu, kterého kněžstvo u národu má. Pravý vplyv u rozumného a vzdělanějšího národu má jenom řádný a liberální kněz — vplyv zajisté, který jezovitská strana na staré panny a na podobné obecenstvo skrze rozličné růžencové a jiné spolky má, ani počítati nemůžeme, poněvadž od takových nic důležitého ve světě veřejném a politickém nevyjde — jsme ale ubezpečeni, že by řádný vplyv u rozumného obecenstva každý kněz hned ztratiti musil, jakmile by se stal nástrojem a sluhou známých snah hierarchie a ultramontanismu. Jest-li Čechové již před 400 lety se nedali zaplésti do sítí hierarchických, neučiní to jistě ani v 19tém století, a každý, kdo by k něčemu podobnému pomáhal, s hanbou jen propadne. Epištoly 81.

Liberální část našeho kněžstva má tedy jenom volbu mezi dvěma; buď s námi ve spolku pomáhati k tomu, aby nevyhnutelně dle potřeb času reformy v ústrojí církve katolické v naší vlasti Epištoly 81—82.

zavedeny a tím úcta k církvi samé a k náboženství obnovena a upevněna byla, aneb ve spolku se zaslepenou hierarchií starý způsob věcí udržovat a všeliké ostatní snahy její podporovat a tedy napomáhat k tomu, aby církev a náboženství vždy více vážnosti tratila před vzdělanějšími. Volba není těžká pro poctivého člověka, který ví, co to znamená, když vyšší a vzdělanější stavy jenom tak povrchně jakousi šetrnost k církvi chovají, jinak ale jen s jakýmsi politujícím úsměškem na sprostý věřící lid a na kněze jako na nějakého augura hledí. Takové postavení se nemůže líbiti žádnému řádnému knězi, tak daleko to ale jistě přivede u nás v krátkém čase hierarchie, bude-li pokračovati tak, jako započala.

Dáváme tedy na uváženou každému Epištoly 82.
rozumnému, jest-li ten větší jest přítel církve a náboženství, kdo proti převráceným cestám hierarchie horlí, nebo ten, kdo ji v jejich snaženích podporuje a zastává.

Ovšem, že i hierarchie sama uznávajíc všeobecné přání oprav, nějaké opravy a reformy sama také slibuje: jestli však tyto missie a exercicie, dětské semináře budou tyto reformy a snad ještě nějaké nové veršíčky v litaniích, a nanejvýš snad jakési synody pro jméno, jejichžto radu pan biskup, jestli jeho otcovská mysl za dobré uzná, přijme, nebude toho zajisté o nic víc a nic lepšího. Že hierarchie sama pravé a potřebné reformy zavésti nemůže a nechce, pochopí se snadno již z věci samé. Nebude hierarchie sama sebe zničovati, a bez zrušení nynější hierarchie žádná reforma.

Absolutismus musí tak dobře v církvi pominout, jako v státu, to musí být snažení každého liberálního člověka.

Proto také nemůže nikdy liberálně-národní strana, nechce-li první a hlavní své pravidlo opustiti, nikdy býti přítelkyní a spojencem hierarchie, a nemůže toho nikdy litovati, opustí-li ji mužové hierarchicky smýšlející. Také nás, jakožto časopis liberálně-národní, nemůže žádný ohled, buďsi jakýkoli zdržovati, abychom tak jako absolutismus v státu nebořili hierarchii[1]) v církvi. My beztoho co nejdříve ohlásíme ty reformy a opravy, které dle našeho mínění potřebné jsou v nynějších dobách v ústroji církevním; pak bude mít každý příležitost, poznati z nich, jestli jsme na půdě katolické čili nic, a jsou-li ta ustanovení, která změniti chceme, i dle učení církve božského čili lidského původu.

Až do té doby ale zůstaneme věrni vždy svým zásadám, ať si strana protivná ještě s větším vztekem proti nám zuby cení aneb ještě horšími jmény nás častuje. Vědomí, že dobrý úmysl máme a druhé vědomí, že moc strany hierarchické nikdy mocná není své vyhrůžky proti nám ve skutek uvésti, posilňuje nás v tomto boji.

My sice známe i z historie i z života jedovatost té strany, proti které zde stojíme, přece však se chceme věrně pokusiti o to, jestli jest možná, aby zdravý rozum a pravé čisté učení v našich časích zvítězily nad syny temnosti.

---

[1]) [Stává se často, že někteří lidé naschvál rozuměti nechtějí; proto musíme podotknout, že vždy slovo hierarchie béřeme ve smyslu absolutní libovlády církevní, a že nám při tom nikdy nenapadá mysliti, že by církev beze všech představených, beze vší vlády býti měla neb mohla. Red.]

Přátelům však našeho smýšlení se Epištoly 82.
strany nekněží tuto ještě připojiti musíme žádost, aby nezapomínali na těžké okolnosti, ve kterých žije nyní od času nových církevních ordonancí naše liberální kněžstvo, jsouc dokonce na milost a nemilost odevzdáno do rukou biskupů, aby tedy nežádali od kněžstva věcí nemožných, aby hned neodsuzovali na první pohled. Liberální smýšlení má mezi našim kněžstvem mnoho přátel, ačkoli se snad nyní leckterý tajiti musí. Pročež není radno všechny, jak říkáme, do jedné mísy házeti, a tím ještě straně hierarchické oběti téměř do rukou nadháněti. Pokrok ve věcech náboženských musí nyní vycházeti od nás nekněží, jest-li se nám poštěstí jen dosti malou samostatnost nižšímu duchovenstvu vymoci a od libovůle hierarchie je osvoboditi: přesvědčíme se zajisté, že velký počet z nich jest přítel svobody a pravé osvěty, a že se tedy srovnávají také s našimi zásadami.

---

25. SPOR NÁŠ S VÍDENSKÝM DENNÍKEM.

(Slovan z 24. srpna r. 1850. Sv. 6. S. 887—894.)

V čísle 36. Vídenského Denníka byla dlouhá odpověď na náš článek v 3. srpnovém svazku,[1]) ve které Vídenský Denník sice o hlavní věci se ani nezmiňuje, nýbrž několika dosti těžkými žertovnými skoky tuto hlavní věc jaksi zabarviti chce. Sami jsme, radujíce se vždycky s maličkými, měli z toho radost, kterak Vídenský Denník s rozveselenou jako o posvícení tváří se ze svých vtipů raduje a asi desetkrát každý opakuje, aby si jen obecenstvo toho povšimlo, a sobě v nich konečně tak libovalo jako celá veřejná a tajná redakce V. D.! Když jsme se konečně z Vídně dověděli, že tohoto čísla, ve své neskončené spokojenosti a radosti 1000 vytisknouti dali, kdežto jindy se jen 500 tiskne (nerozesílá se ale ani posud 400) jen aby prý tyto výtisky všude rozeslati a tak radostný den, kterého porodili všichni dohromady přece několik vtipů, po celé vlasti zvěčniti a oslaviti mohli: tu jsme opět pocítili srdečné potěšení asi tak, jako když vidíme děti pouštěti draka.

---

[1]) Viz díl III. S. 219. První čísla Vídenského Denníku z r. 1850 nejsou ani v pražských, ani vídenských ani v olomouckých veřejných knihovnách.

Jest vůbec ještě veliká otázka, jestli by páni redaktoři V. D. nebyli lépe učinili, kdyby celý tisíc svých výtisků byli slepili na velikého draka, a jej pak se Štěpánské věže byli pustili na ukázku všem národům rakouským jakožto centralisační korouhev, kteréžto konstituční vyraženíčko by jim byl p. Velden[1]) snad dovolil rovněž tak milostivě, jako Víd. Den. vůbec: účinek tuším byl by ten samý.

Hlavní základ a komora všech jejich vtipů jest ale jedna chyba tisku v našem článku, z které proti naší prý Kutnohorské matematice se srdečným vyražením harcují, kdežto nám nikdy nenapadlo z jejich chyb tisku (ku př. multatis mutandis, zrovna v tom čísle 36) proti jejich filologii meč tasiti.

Víd. Den. praví, že by nám těmi samými důvody, kterými jsme my jej za vládní noviny prohlásili, též dokázati mohl, že prý Slovan od Pařížské propagandy peněžitou podporu dostává. Ovšem tak málo by nám mohl dokázati, jestli jakou podporu od ní dostáváme, jako my jemu, jestli dostává jakou od vlády, s tím nepatrným rozdílem, že by nám nemohl dokázati, že někteří ouředníci Pařížské propagandy jsou redaktorové Slovana, dále ještě s tím velikým nepatrným rozdílem, že by Víd. Denníku takovou věc o Slovanu nikdo nevěřil, kdežto naopak velmi mnozí ještě dříve, než jsme my to pravili, již věděli, že Víd. Den. jest časopis vládní, a že také ostatní neodvislé časopisy naší strany se Slovanem to samé mínění o Víd. Den. mají a prohlásili.

Víd. Den. mysle, že prý by p. Havlíček všechno

---

[1]) František Ludvík svob. pán Welden (1782—1853) od 13. března r. 1849 polní zbrojmistr a pak guverner ve Vídni.

dokázati dovedl, praví, že prý si ani netroufá vyzvati nás k dokázání:

1. »Že Vlastimil byl předchůdce Víd. Denníka.« — Že osoby, vzavší akcie na Víd. Den., jsou nejvíce bývalí vydavatelé a podporovatelé Vlastimila. — Aby tedy Víd. Den. viděl, že nedovedeme všechno dokázati, přijímáme tato dvě dogmata jen na svůj kredit, to jest, chce-li je totiž kdo jen na naše slovo uvěřiti, a čekati zatím, až se za několik neděl pravda z obsahu Víd. Den. sama ukáže.

3. »Aby prý jsme dokázali, že Dr. Beck jest úředníkem u pana Bacha,« o tom budeme jednat později a

4. že jest něco jiného sloužiti státu a něco jiného sloužiti ministerstvu«, což dokážeme hned per absurdum, tážíce se jen slav. redakce Víd. Den., jestli ona myslí, že člověk, který některému ministru ku př. boty čistí a tedy mu slouží, také tím slouží státu? —

Zcela charakteristické pro Víd. Den. jest to, kdež praví, že on proto není vládní časopis, proto že prý si on (Víd. Den.) troufá proti nám vystupovati, kdežto prý jsme pravili, že vláda si netroufá obstáti proti naší opposici! Že prý si tedy on Denník troufá více než vláda! —

A ještě krásnější jest důkaz ve Víd. Den., že náš časopis nemá vplyv žádný, proto prý, poněvadž by byli museli v Praze nového arcibiskupa, kardinála Schwarzenberga,[1]) se sykotem a pískotem přijmout, podle toho,

---

[1]) Bedřich Jan Nep. Schwarzenberg (1809—1885) byl 13. prosince r. 1849 jmenován arcibiskupem pražským, 20. května r. 1850

co my v epištolách Kutnohorských[1]) proti biskupům píšeme, kdež byl přece skvěle a srdečně přivítán. Tento důkaz jest zrovna jako onen známý nůž Lichtenbergův, totiž nůž bez želíska, na kterém chybí střenka. Předně Slovan ani do Prahy nejde, za druhé jest již od té doby v Praze zapovězen, co epištoly vycházejí, za třetí jsme se o kardinálu Schwarzenbergovi ještě brzy před vjezdem pochvalně zmínili,[2]) za čtvrté nebylo od jakživa naše tendence někoho namlouvat k uličnickým demonstracím, za páté ale vědí v Praze nejlépe, kterak byl přivítán. Onen »vtip«, ale ve Víd. Den., »že pan Havlíček od učedlníků svých na oslici někde v Hloupětíně vypůjčené s halleluja a hosanna do Prahy uveden bude«, jest sice od redakce Víd. Den. dost dobrý pro všeobecnou potřebu, ale přece osel a Hloupětín se zdají být trochu silné ingredience do jednoho vtipu.

Ostatně můžeme Víd. Den. ubezpečit, že redaktor Slovana k tomu, aby od svých přátel srdečně přivítán byl, žádných komedií zapotřebí nemá, a že nemusí ke dráždění pozornosti rozličná nevítaná zvířata z ce-

---

byla vykonána v Římě praekonisace a 15. srpna r. 1850 vjel slavně do Prahy.

[1]) Epištoly kutnohorské viz v dílu IV. tohoto vydání.

[2]) Slovan z 3. srpna r. 1850. Sv. 1. S. 729 napsal: »Kníže Schwarzenberg, věřímeli Něm. Novinám pražským, v rozličných konferencích s vyslancem papežským vyjádřil se určitě proti posavádnímu systému v Římě a vyslovil naději, že papežská vláda nezůstane pozadu za příkladem Rakouska. Rakouská vláda prý chce, aby v Italii, kde nyní kromě Sardinska hospodaří nejnesnesitedlnější světský i hierarchický absolutismus, upevňoval se pořádek na zásadě pokroku.«

lého světa svolati, jako toho některá jiná strana nedávno potřebu uznala.

To jest všechno, co na dlouhý článek Víd. Den. odpověditi za potřebu uznáváme. Redaktoři jeho neměli však na tom článku dosti, nýbrž zaslali nám téhož samého dne s jednou poštou dvě odpovědi, s tím vyzváním, abychom je na základu § 17. tiskového zákona do Slovana přijali.[1]) Nemáme žádnou příčinu vyhýbati se tomu, a pročež zde stojí oba dopisy od slova k slovu. Nikdo se ovšem diviti nebude, že to samé právo, které p. Dru. Beckovi a p. Jirečkovi ve svém časopise dáváme, i sobě sami osobujeme, totiž že jejich objasnění též my objasníme.

Zde tedy jest přípis Dra. Ant. Becka.[2])

Velectěný Pane Redaktoře!

Na odpor vlastnímu slovu, že nedůvěřujíc v žádný program, jen podle skutku chcete souditi, dotýkáte se v stálém zlehčování Vídenského Denníku místo obsahu jeho výhradně jen osobností dílem ani u veřejnost nevystoupivších. Mezi osobami, jichž se ve Slovanu nešetrným způsobem dotýkáte, nalézám také jméno své; vidím se tedy donucena, žádati Vás za přijetí následujícího vyjádření do příštího svazku Vašeho časopisu.

Nazýváte mne příručním úředníkem ministra Bacha a spolupracovníkem Denníka; později sekretářem téhož ministra, hlavním redaktorem a ředitelem smýšlení tohoto listu; mají se snad i některá urážlivá místa v Slovanu také na mne vztahovati: avšak ubezpečen jsa dobrým vědomím, že

---

[1]) [Tento § 17. velí odpovědi od privátních osob, pokud obsahují jiná vylíčení události, do časopisu přijmouti.]

[2]) Viz díl III. S. 223.

smýšlení národní a politické, dle něhož se od mládí svého spravuji, žádná posud případnost nezměnila a bohdá i budoucně nezmění, tuším nemám potřeby ohražovati se proti nařčení, jež na sebe nikterak vztahovati nemohu.

Jelikož ale osobu mou uvádíte u veřejnost, připisujíc jí vlastnosti, jimiž chcete dokázati, že Denník Vídenský jest orgánem vládním, ze státní pokladnice uplaceným, pokládám sobě za povinnost, opraviti liché jištění Vaše, týkající se mé osoby a ukázati, nemáte-li pevnějších důvodů, velmi sypkou půdu, na které zakládáte své nařčení Denníka. — Já nejsem ani příruční úředník ani sekretář v ministerium p. Schmerlinga, byv jen na krátký čas potřebou okamžitou povolán do ministerium vnitra, a vrátiv se odtud již opět k původnímu zaměstnání svému. Jakož nejsem ani příručním úředníkem ani sekretářem p. Bachovým, ani náhončím kteréhokoli ministra, taktéž nejsem ani hlavním redaktorem ani jakýmsi ředitelem smýšlení Denníka, nýbrž jen za své peníze spoluzakladatelem a prostým spolupracovníkem. Kdyby účastenství některého úředníka v novinách již bylo příčinou a důkazem, že noviny ty jsou proto vládní, ze státní pokladnice uplacené, byly by musily Národní Noviny mnohem více vládními a uplacenými býti, nežli jest nyní Denník. Uvedením do veřejného života českého takového způsobu, bojovati proti soupeři, totiž kydati na něj hanu, kde není zřejmých důkazů, otvírá se tuším široká brána bezpečnému prznění dobrého jmena, jen kdyby utrhač při tom šetřil jisté opatrnosti. Důvěřuji v přímost Vašeho charakteru, že nechcete býti původcem tohoto způsobu v literatuře a politice české. Ač se nemohu od Vás nadíti větší důvěry, nežli jiný poctivý člověk, nemáte tuším také žádné příčiny, slovu mému méně důvěřovati nežli slovu kteréhokoli zachovalého muže. Co člověk takový a co věrný syn národu svého od mnohých let vůbec známý, ubezpečuji Vás a beru na to čest svou, že vláda k vydávání Videnského Denníka ani penězi ani jakýmkoli způsobem nepřispívá. Jestli jste posud liché pověsti o uplacení Denníka rozšiřoval ze skutečného přesvědčení, máte tuším dosti příčin, upustiti od křivého nařčení; jestli ale jištění

Vaše pouhá taktika novinářská proti nebezpečnému soupeři, k jehož zničení se každé zbraně užívá, pak zůstanete pevně na svém a učiníte si k tomu podle obyčeje — ze mne jen smích.

Nicméně doufám upřímně v nepodjatost a soudnost větší části obecenstva a v zdravý smysl i vlastního čtenářstva Vašeho, že prostá obrana tato dojde u něho alespoň tolik víry, jako prosté nařknutí Vaše.

Ve Vídni, dne 18. srpna 1850.

Dr. Antonín Beck.

Naše odpověď na to. Rozumí se samo sebou, že p. Dr. Beck nic z našeho článku na sebe vztahovati nemusí a také nemá, než to, co o jeho osobě bylo zřejmě řečeno, a jmenovitě se předhůzka politického přeběhlictví nevztahovala nikterak na p. Dr. Becka, jenž byl vždy při ministerní straně, ačkoli při tom, pokud to v jeho moci bylo, vždy příznivec byl Slovanů. Vyznáváme také, že nám velmi nemilé jest, že jsme jeho osobu v obor těchto vysvětlení potahovati musili: stalo se to však jen na bujné vyzvání Víd. Den. Při vší šetrnosti ale, kterou jsme k p. Dru. Beckovi co privátní osobě vždy chovali, nedovoluje nám přece postavení naše veřejné mlčením přejíti některé okolnosti, které schopny jsou podati obecenstvu nějaké světlo strany poměrů, o které se hádáme. Dr. Beck praví sice sám, že jest jen prostým spolupracovníkem Víd. Den. a dodává že spolupracovnictví ouředníků při novinách není ještě příčinou a důkazem, že jsou noviny vládní, sice že by Nár. Nov. také byly musely být vládní. Z těchto slov vyrozumíváme, že p. Dr. Beck oučastenství své ve Víd. Den. poněkud jinak naznačuje než skutečně jest. Zdá se totiž

p. Dr. B. slovo spolupracovník zde v tom smyslu bráti, jakoby znamenalo dávati někdy některý svůj článek do oněch novin — což z přirovnání s Nár. Nov. vyrozumíváme, poněvadž sice v Nár. Nov. bývaly vytištěny články od mnohých úředníků i s jejich jmény, přece však žádný ouředník nikdy nebyl oudem redakce (v bureau) Nár. Nov. Jestli tedy p. Dr. B. sebe prostým jen spolupracovníkem Víd. Den. nazývá, nemá to onen svrchu řečený smysl, že totiž Dr. B. jen někdy své články do Víd. D. dává nýbrž chceme-li nechat slovo spolupracovník platiti, musíme doložit, že p. Dr. Beck podle našich zcela neklamných vědomostí při Víd. D. takový spolupracovník jest, který pravidelně s bureau Víd. D. ve spojení jsa, určuje jaké články se přijímati mají neb nemají. My jsme to nazvali hlavní redak torství a řiditelství smýšlení, p. Dr. B. to nazývá spolupracovnictví, — na jménu ale nezáleží. Pan Dr. Beck zaujímá při Víd. Den. to samé místo, které dříve při Österr. Correspondentu v Holomouci, a později při Sloven. Nov. ve Vídni zaujímal, a snad posud při těchto posledních zajímá.

To samé nedorozumnění asi panuje mezi námi strany poměrů p. Dra. Becka k ministerstvům vnitřních a právních záležitostí. Víme sice dobře, že p. Dr. officialně ve statutu vždy byl veden v ministerstvě práv, a sice v oddělení říšského zákonníka, že však českou translaci pp. Rybička[1]) a prof. Šembera[2]) skutečně vedli, jest faktum nepochybné, jakož jest rovněž nepochybné faktum, že p. Dr. B. zaujímal

[1]) Antonín Rybička, historický spisovatel český (1812—1899) zemřel v hodnosti vrchního rady při nejvyšším soudě.

[2]) Viz díl I. S. 343.

v ministerstvě p. Bacha ne místo obyčejného kancelářského úředníka, nýbrž důležitější věci na starosti měl. Tak jmenovitě záležitosti novinářské, a p. Dr. Beck zajisté upírati nebude, že ku př. v čas přítomnosti p. Bacha s J. M. C. v Praze též tam spolu byl a strany vládních novin tam u p. Haase vyjednával, při které příležitosti též mé osobě učiněn byl skrze jistého prostředníka, kterého jmenovati nechci, ve jménu p. Dra. Becka návrh, nechtěl-li bych jisté společnosti (pravilo se tuším Lloydu) Národní Noviny prodati s nabídnutím za ně 4000 zl. stř. Onen návrh jsem ovšem příjmouti nemohl. Že p. Dr. Beck ale ve zřizování rozličných slovanských vládních novin oučastenství měl, a že jmenovitě Slovenské Noviny, které přec vládní jsou, řídil, jest jisto, a že takové věci nenáleží do oboru ministerstva p. Schmerlingova,[1]) nýbrž p. Bachova, jest nepochybné. Poněvadž mi vůbec také z mnoha jiných záležitostí znám byl poměr p. Dra. Becka k vládě vůbec a k p. Bachovi zvláště, nazval jsem jej příručním úředníkem a sekretářem jeho, nebera to ve smyslu officialním, nýbrž jen dle skutečnosti. Uvedená fakta, za jejichž pravdivost svou ctí ručím, podají obecenstvu příležitost, vybrati si ze všeho pravý stav věcí.

Slova p. Dra. Becka, že vláda k vydávání Víd. Den. ani penězi ani jakýmkoli způsobem nepřispívá, v celém našem sporu nic neznamenají, poněvadž při vší pravdivosti své připouštějí vždy oučastenství jednotlivých ministrů, a tak že i vedle těchto slov naše tvrzení, »že Denník není časopis neodvislý,

---

[1]) Viz díl II. S. 593.

nýbrž vládní«, může zůstat státi. Vzpomínáme si zde na maličkou sice, ale významnou okolnost. Když Víd. Den. vycházeti počal a ještě své zvláštní obálky vytištěny neměl, rozesílal se pod obrácenými obálkami Slovenských Novin, na jejichž prázdné druhé straně byla psána adresa. My sami dostávali jsme Víd. Den. na počátku takto. Slovenské Noviny jsou ale vládní, a tedy jejich tištěné obálky též od vlády zaplaceny. Čím to jest, že orgán neodvislý žádný jiný papír na obálky pohotově neměl, aneb co asi dali vydavatelé Víd. Den., vládě za ty staré obálky? Vsadili bychom se o mnoho, že mezi vydáním Víd. Den. až po tuto dobu, kdež toto píšeme, nestojí žádná rubrika: Za staré obálky Slov. Novin tolik a tolik . . . .

Odevzdávaje tedy moje i p. Dra. Becka vyjádření zdravému smyslu a soudnosti obecenstva, neměl bych již nic k podotknutí, než strany »nebezpečného soupeře.« Slovan ve své nynější formě nemůže být soupeř Víd. Den., kterým by býti mohli jenom Nár. Nov. Ostatně ale i Unie i Več. List podobným způsobem jako my o Víd. Den. smýšlejí, o kterých se též nemůže říci, že jsou soupeřové jeho.

Přejdeme tedy k dopisu p. Jos. Jirečka[1]), jenž zní:

Panu redaktorovi časopisu Slovana, Karlu Havlíčkovi.

Pane redaktore!

Vy jste ve 3. srpnovém svazku Vašeho časopisu, mluvě o Vídenském Denníku dotknul se mne způsobem, který mne, ačkoli jsem osobě své žádné velké důležitosti přikládati neuvykl, donucuje, abych se ozval. Já jsem člověk mladý,

[1]) Viz díl III. S. 220.

na dějiště veřejného života sotva vkročující, a nemohl bych toho zodpovídati před svým svědomím, kdybych čest svou od kohokoli przniti mlčky dopouštěl. Žádám Vás tedy, odvolávaje se na § 17. zákonu o tisku od 13. března 1849, abyste toto mé osvědčení celým obsahem a beze vší proměny do nejbližšího příštího svazku Vašeho časopisu vytisknul.

Vy mne viníte z politického přeběhlictví od Vaší strany, která prý mne vychovala, a z té hanebnosti, že jsem Vás — své vychovatele — v těžkých dobách opustil a k výnosnější korouhvi do služby proti Vám se hnal.

Několik slov postačí k mé obraně. S uznalostí přijímám každé poučení, nech přichází odkudkoli. Ze spisovatelstva českého však, které jediné Vaší stranou míniti můžete, nevím nikoho, komu bych za podstatnou pomoc u vzdělání svém měl příčinu děkovati, leč dva muže, jichž laskavost ke mně vždy s vděčností budu vzpomínati, o kterých ale zároveň jsem bezpečen, že by se bez rozmýšlení proti tomu opřeli, kdyby je kdo chtěl vyhlašovati za přívržence Vaše neb Vaší strany, jsou to pp. Šafařík a Tomek. Přiučil-li jsem se čemu od Vás — čeho že mnoho býti nemůže, sám nejlépe víte, — však jsem se Vám dosti za to odsloužil, pracovav na Vašich novinářských podnětích od léta r. 1846 až do konce května 1848, nejednou až do svého onemocnění, ačkoli žádným bohatstvím neoplývaje, bezmála zadarmo.

Co se týče přesvědčení mého politického, bude na tom dosti, abych Vám zkrátka uvedl k paměti poměr svůj k Vašim Novinám od dubna 1848. Když jste se na počátku tohoto měsíce vydal na cesty, odevzdal jste Národní Noviny docela mé správě, i vedl jsem je až do návratu Vašeho ku konci května 1848, kdežto jsem odešel proto, že jste s mým ozváním, kterýmž jsem pod vlastním svým jménem proti záhubnému Vídeňačení Pražských studentů vystoupil, netajenou nespokojenost na jevo dal. Na to jsem něco později začal pracovati s p. Tomkem na »Pokroku« a v červenci přijal jsem redakci »Pražských Novin«, kteréž jsem zákonních let nemaje, pod odpovědností p. Erbena až do konce září vedl. Tehdá jste mne Vy bez mého k tomu přičinění vy-

bídnul skrze Dra. Gablera, abych se za Vašeho pobytu na říšském sněmu spolu s Drem. Gablerem v redakci Nár. Novin uvázal. Vida, že Pražskými Novinami při největším namáhání mnoho prospěšného nesvedu a maje v mírném mně povědomém smýšlení p. Dra Gablera a v rozvážlivějším toho času jednání Vašem dostatečné rukojemství, že nic nepodstupuji, co by bylo proti mému přesvědčení, přijal jsem, ačkoliv větší a jistější příjmy opouštěje, vybídnutí Vaše. V jakém duchu Nár. Noviny tehdá byly psány, ví každý, kdo běh jejich zná. Když jste pak po odchodu ze sněmu, a jmenovitě po rozpuštění sněmu Kroměřížského uhodil na směr, s kterým jsem souhlasiti, docela souhlasiti nemohl, obmezil jsem činnost svou v redakci na překládání a vysvětlování zákonů, až jsem posléze, nechtěje déle ani prostředně účasten býti toho, čehož jsem schvalovati nemohl, v červenci 1849 Vám dal výhost. Že jsem smýšlení svého, co jsem byl v redakci Vaši nesmlčoval, toho nejlepším svědectvím jest Vaše o mně mínění, kteréž jste mně do očí i přátelům Vašim jako věc obyčejnou vyslovoval, že náležím k nejkrajnější pravici.

Po odstupu od Nár. Novin žil jsem v soukromí svým studiím. Teprvé v únoru r. 1850 přijal jsem podanou mi na čas příležitost k praktickému vycvičení u řízení úřednim v ministerium vyučování. Ve Vídni seznámil jsem se s p. Drem. Beckem a chutě přistoupil jsem k návrhu jeho, abychom hleděli založiti mírné české noviny ve Vídni. Účastenství v tomto podniknutí jsem nikde netajil, aniž mi toho bohdá jest zapotřebí, jakož jsem Vám samému v Praze, tuším že 15. června v přítomnosti p. Dra. Šebka celý náš úmysl vyložil a tím sám první opatřil Vám důkazy, s kterými nyní proti Denníku vystupujete s takovým hlukem.

Co se týče hraběte Leona Thuna, vyznávám jako jsem to vždy činil, že ho ctím co muže šlechetného, o kterém jsem pevně přesvědčen, že mu blaho národu našeho opravdu na srdci leží, a že ho ctím ne teprvé od těch časů, kde se stal ministrem. Jestliže úslužnost k muži šlechetnému, jehož zásady veřejně vyslovené národu považuji za prospěšné, jmenujete faktorstvím, milerád to přijímám.

Z toho všeho račtež posouditi, zdali jsem kdy od Vaší strany přeběhl anebo šel-li jsem spíše vždy tou cestou, na kterou mne přesvědčení mé vedlo. Co jsem při Národních Novinách pracoval, nemám příčiny zapírati i jsem hotov každý článek svůj tehdejší i nyní podepsati.

Druhou výčitku na mne vrženou, jakobych, co dělám, dělal z nějakého zisku neb z úplatku, prohlašuji zhola za mrzkou klevetu, vyzývaje Vás samého úsilně, abyste, znaje mne osobně z tak dlouhého obcování, vytknul mně jedinou špatnost, která by dobrou mou pověst v životě soukromém neb veřejném mohla pokaliti.

Ve Vídni, dne 20. srpna 1850.

Josef Jireček.

Odpověď na to: Neuznávaje zde ani potřebu příliš obšírně odpovídati na tu velmi obratně sestavenou autobiografii mladého sice, ale jak pozoruji dosti chytrého muže, podám jen, abych obecenstvo osobními a dosti špinavými věcmi mnoho nenudil, následující krátké vysvětlení: Bezmála zadarmo znamená zde tolik, že dostával p. Jos. Jireček jsa toho času študent na měsíc 40 zl. stř. a později 50 zl. stř. Nejednou až do svého onemocnění zaznamená zase, že ten celý čas nikdy ani nemocen nebyl, a že kromě svých studií právnických a poslouchání jiných neobligatních předmětů, a zaměstnávaje se ještě jinými pracemi několik hodin denně v redakci nejvíce mechanické věci pracoval. Odjížděje na počátku května (a ne dubnu) na tři neděle za příčinou Slovanského sjezdu na cesty,[1]) odevzdal jsem p. Jos. Jirečkovi vedení mechanické části redakce, řízení sněmu ale přijali jiní mužové z naší strany, jak to z pohledu na N. N.

[1]) Viz díl II. S. 26. a 1015.

toho měsíce každému je patrno. V září 1848 odevzdal jsem Dru Gablerovi [1]) redakci N. N. Pan Jireček odešel proto k redakci Pokroku, vládních novin hr. Thuna, [2]) že k tomu vybídnut byl a ne proto, že jsem mu svou nelibost na jevo dal, nýbrž naopak proti mé radě. Pravda jest, že jsem ku konci září 1848 p. Jir. vybídnul, aby zase vládní noviny opustil, a zase k N. N. přešel, což také učinil, že ostatně příchody a odstupy p. J. od opposice k vládě a naopak v dobrém jsou spojení s během událostí a jmenovitě s osudy hr. L. Thuna, pozná každý bez našeho výkladu; že je však obecenstvo na N. N. nikdy nepozorovalo, v tom nám každý přisvědčí, že však p. J. Jir. o hraběti L. Thunu vždy tak nemluvil, jako nyní, jest mi nejlépe povědomo, že bych se byl od p. Jos. Jir., poprvé o Víd. Den. byl dověděl, není pravda.

Jest-li jest tedy p. Jos. Jireček politický přeběhlík, neb není, vidí každý z těchto fakt. Jestli ale šetrně jedná, potahuje bez potřeby jméno p. Šafaříka, [3]) jenž nechtěje se do politiky míchati, jen svým vědeckým prací žije a především pokoj míti chce, a proto na vzdor všem nabízením žádný úřad od vlády přijmout nechtěl — to zanecháváme soudu obecenstva.

Konečně prosím jen p. Jos. Jir., aby nikdy neříkal, že by se byl ode mne něčemu naučil, — poněvadž bych si to dle mého subjektivního náhledu nikdy za čest pokládati nemohl. *K. Havlíček.*

Tímto článkem spor ještě nebyl ukončen. Slovan z 4. září r. 1850. Sv. 1. S. 990 přinášel:

---

[1]) Viz díl II. S. V.
[2]) Viz díl II. S. 632.
[3]) Viz díl I. S. 42.

V záležitostech Vídenského Denníka dostali jsme opět následující přípis, který uveřejniti musíme:

Pane redaktore!

Dodatek k osvědčení mému od Vašnosti připojený nutí mne, bych užívaje opět práva zákonem tiskovým mne daného, žádal Vás o vložení do nejbližšího svazku Vašeho časopisu těchto řádkův.

I nyní po Vašem dodatku prohlašuji, že vše co jsem v osvědčení svém uvedl jest čirá pravda, dokládaje se v tom svědectví nynějšího redaktora Unie, pana Dra V. Gablera a mého bratra Hermenegilda, kteříž byli ustavičnými svědky poměrů mých k Vám a kterým bohdá Vy sám víryhodnosti upírati nebudete. Fakta od Vás uvedená překvapují mne proto, že je poprvé slyším od Vás tvrditi, i musím je přičítati leda Vaší ne dosti věrné paměti. Za důkaz, jak špatně Vám tato slouží, připomínám jen, že jsem před koncem září 1848 nikdy stále, nýbrž vždy jen tehdá k Vaší ruce pracoval, když jste mně za své nepřítomnosti neb jiného zaneprázdnění k vedení Vašich novin neb k pomáhání při nich dožadoval, a to bývalo zřídka kdy v čas školní nébrž jmenovitě o prázninách.

Ve Vídni 28. srpna 1850.

Josef Jireček.

Dodatek Red. Čtenářstvo naše, kterému beztoho tyto věci již nemilé býti musí, nahlíží zajisté, že by při takové vytrvalosti páně Jirečkově odpovědi repliky a dupliky táhnouti se mohly ještě snad déle než obležení.

Proto již ani slova nedodáváme a jsme s tím velmi spokojeni, jestli každý, komu na tom záleží přesvědčiti se o charaktéru mém a páně J. Jirečkovém a o našich bývalých poměrech, zeptá se osobně u navrženého zde p. Dra Gáblera neb vůbec u kohokoli

v Praze, komu jsou povědomy tyto záležitosti. A nyní myslím, že již ani zákon tiskový ani nic jiného v celém světě vůbec nedá již p. J. Jirečkovi práva, octnouti se ještě jednou se svým jménem ve Slovanu.

K. Havlíček.

Sporem svým s Vídenským Denníkem zabýval se K. Havlíček ještě jednou. Ve Slovanu z 14. září r. 1850. Sv. 4. S. 1061—1064 otiskl totiž pod názvem »Moravské Noviny a Vídenský Denník« článek Moravských Novin z 10. září r. 1850. Čís. 207. S. 863—864 a úvodem tam předeslal:

Spor, který jsme my s Vídenským Denníkem započali strany toho, že jest vládním časopisem a že neprávě a lstně se vydává za časopis neodvislý: tento spor přišel již nyní na jinou půdu.

Moravské Noviny, jejichžto mírnou tendencí každý až na zbyt zná, na které také proto zanevřeli mnozí našinci, nazývajíce to bázlivostí a bezbarveností co vlastně jest jen následek dohlídky Moravského zemského výboru, tyto Moravské Noviny obsahují proti Vídenskému Denníku v čísle 207 článek, který z toho ohledu, že Moravské Noviny u nás málo rozšířeny jsou, tuto celý tiskneme spolu na ukázku, že také jiní našinci o Víd. Den. smýšlí tak jako my, a na ukázku též jak již Víd. Den. poznenáhla svou pravou barvu ukazovati počíná, což ostatně již také články p. hraběte Wurmbranda[1]) umístěné nyní v Denníku místo bývalého Vlastimila dosti jasně projevují.

K vysvětlení dodáme zde tolik, že Morav. Noviny měly od svého pražského dopisovatele (o kterémž

[1]) Viz díl III. S. 97.

skoro každý ví, že jest profesorem na vysokých školách) článek o Pražských volbách, psaný docela ve smyslu našem.

Proti tomu přinesl Víd. Den. (který jak se samo rozumí drží stranu sedmašedesátnickou[1]) velmi hrubý článek na onoho pražského dopisovatele Morav. Nov. a na to odpovídají Mor. Nov.

---

[1]) Viz díl II. S. 91.

26. OBECNÍ VOLBY V PRAZE.

(Slovan z 28. srpna r. 1850. Sv. 7. 908—911.)

H. B. Den obecních voleb Pražských ustanoven jest nade všechnu pochybnost již na 29ho t. m. Nepochybně tedy již zároveň s tímto našim svazkem obdrží veliká část našeho čtenářstva z Prahy vědomost, která strana se stala vítězem.

Na obecní volby Pražské hledí celá zem s největším napnutím, neboť rozhodne se s nimi mnohem více než nějaká jen obecní a domácí záležitost Pražská. Kdo ví, jaký vplyv Praha v každém ohledu měla na vyvinutí veřejného života v Čechách, kdo ví že Praha od jakživa vždy byla jako srdce a střediště naší vlasti, kdo dále uvážiti dovede, jaký vplyv při nynějších okolnostech svobodných obcí výbor obecní a radda Pražská na Prahu a skrze ní na celou vlast míti musí, a jak důležité jest tedy pro nás, aby mužové svobodě a národnosti české oddaní stali se zástupci hlavního města českého, na které i veškeré Slovanstvo s pozorností hledí.

Jestli ale obecní volby v Praze vždy jsou důležité, tím více váhy mají v nynějších okolnostech, kdežto musíme s velikou pravdě podobností očekávati v dobách zdánlivé konstitučnosti tuhý boj s vládou o pravou

svobodu a pravou národní rovnoprávnost. Nechceme zde tentokrát nic připomenout, než že od volby městské raddy záležeti bude i volba celé poroty v Praze, a že tudy tisk, kdyby naši protivníci v obecním výboru Pražském většinu dosáhli, odevzdán bude do jejich milosti, v kterýchžto okolnostech by bylo nebezpečno pro nás v Praze noviny vydávati, i kdyby obležení[1]) vyzdviženo býti mělo. Jsou však i jiné jmenovitě školní záležitosti, ve kterých by nám nesmírně obtíženo bylo, kdybychom neměli výbor Pražský stejného s námi smýšlení.

Jako uznáváme my důležitost těchto voleb, tak ji uznávají i naši političtí a národní protivníci. Strany, které si v tomto ohledu v Praze naproti sobě stojí, jsou čtyry, z kterýchžto ale jen dvě mohou si dělati naděje na vítězství. Tyto strany jsou: Německá, Mittelpartei, Liberální-Národní, a Čeští exaltados.

Německá jest příliš slabá a neprovede ani jednoho kandidata, a čeští exaltados jsou takoví, kteří se od strany liberálně-národní, zastoupené měšťanskou besedou, odtrhli a sice hlavní část jejich kandidátů přijali, s některými však nejsouce spokojeni jiné ustanovili.

Odtržení toto stalo se, jak jsme se dověděli teprva proto a nejvíce z té příčiny, že v návrhu kandidátů liberálně-národní (naší) strany jisté osoby z důležitých příčin vynechány jsou, a že některé osoby navržené od výboru měšťanské besedy zdály se některým prudčejším lidem příliš málo rázné. Ačkoli skrze toto nečasné odtržení naše strana ještě nějakou ztrátu utrpí a několik svých kandidátů neprorazí, přece v celku

[1]) Viz díl II. S. 539.

ještě můžeme mít naději, že prosadíme asi dvě třetiny svých kandidátů.

Nejvíce by ovšem bylo bolestné, kdyby skrze toto roztržení národní české strany, Mittelpartei prorazila o několik svých kandidátů více, což velmi možná jest.

Mittelpartei, která povede s naší stranou při těchto volbách hlavní zápas, jest vlastně strana vládní, a v jejich kandidátní listině, která v Const. Blat[1]) vytištěna byla, pozorujeme nejhlavnější počet tak nazvaných sedmašedesátníků.[2]) Ačkoli tato strana praví, že v národním i politickém životě u prostředku stojí, ví přece v Praze každý co vlastně tato slova znamenají, totiž že jsou v národním ohledu Němci, a v politickém »dobře smýšlející« a vypravuje se strany toho po Praze, kterak jistá sprostá žena čtouc na rozích v prohlášení Mittelpartaje slova: »Ať si je Čech, nebo Němec« pravila, »Ano ať si je Čech nebo Němec, jen když je Němec!«

Z cela zřejmé jest, že Mittelpartei jest vládní, a liberálně-národní opposiční strana.

Kdyby se volilo v celém městě zároveň bez ohledu na rozličné části města a kdyby nebylo rozdělení na třídy, zkrátka kdyby jen podle nejvyššího počtu hlasů jednotliví oudové do výboru voleni byli, není žádné pochybnosti, že by výbor Pražský až do jednoho byl vyvolen ze strany naší, jakož toho jest důkazem nynější výbor. Nedá se však upříti, že nynější spůsob

---

[1]) Constitutionelles Blatt aus Böhmen. Ranní vydání z 25 srpna r. 1850. Čís. 201.

[2]) Viz díl II. S. 91.

volení velice jest naší straně na ujmu, a že všechny své síly sebrati musí, chceli zvítěziti.

Podáváme tuto za sebou napřed kandidáty naší strany a pak kandidáty Mittelpartaje, aby každý, až volby ohlášeny budou, poznati mohl, kolik kandidátů která strana kde provedla.

Kandidáti naší strany jsou:

Pro Staré město:

Pro I. sbor volební: Bělský Václav, Dr. práv; Detzauer Josef, kupec; Eichler Josef, kupec; Fürst Frant., lékárník; Haase Lud., papírník; Huleš Josef, obchodník; Kaura Josef, stavitel; Lämmel Leopold, velkokupec; Rott Eustach, kupec; Švertner Jan, mašinista; Zeyer Michal, tesařský mistr.

Pro II. sbor volební: Čmuchálek Eduard, M. Dr.; Grof Karel, kupec; Hamburský Václav, krejčí; Janoušek Gab., zámečník; Löšner Josef, M. Dr. a professor; Mikše Mikuláš, M. Dr.; Ryba Václav, kupec umělecký; Roskošný Jan, Dr. práv; Švestka Frant. Dr. práv; Wolf Matěj, sládek; Vytek Martin, kamenotiskař.

Pro třetí sbor volební: Bruher Martin, obchodník s dřívím; Brauner Frant., Dr. práv; Heinc Ludvík, hodinář; Hampeis Frant., kožešník; Korb Karel, pasíř; Kriese Vavřinec, fabrikant; Makovský Karel, barvíř hedváb.; Mimoušek Pavel, sládek; Minařík Josef, zlatník; Niksič Fr., truhlář; Odkolek Josef, majitel domu; Rady Christian rukavičkář; Vítek Karel, zlatník.

Pro Nové město.

Pro I. sbor volební: Brixmann Rudolf, obuvník; Dudek Antonín, obchodník; Frič Josef, Dr. práv; Hanke Bedřich, majitel domu, JUC.; Hofmann Jan Jiří, kupec; Hubatka Karel, lékárník; Meisner Jan A., obchodník; Neuberg Jan rytíř, zemský rada; Nowotný Jan, stavitel; Porth Václav, Dr. práv; Pštross Frant. starší, majitel domu; Rubann Josef, tesařský mistr; Suchý Karel, hodinář.

Pro II. sbor volební: Deker Adolf, kupec; Dittrich Frant. starší, obch. se dřívím; Engelmaier Karel, mlynář; Holý Vincenc, praporník ostrostřelců; Horáček Mikuláš, Dr. práv; Jonak Eberhard,

prof. a Dr. práv; Kunc Václav, kupec; Maier Václav, Dr. práv; Palacký Frant., Dr. práv a filosofie; Šimek Karel, železník; Zdekauer Eman., kupec.

Pro III. sbor volební: Cechner Josef mladší, řezník; Berger Max., měšťan a statkář; Bauset Bernard, krejčí; Floum Josef, punčochář; Holeček Václav, krupař; Jaroš Frant., pokrývač; Jedlička Frant., kameník; Kuřák Karel, obchodník s dřívím; Rezek František, obchodník s dřívím; Vávra Matěj, mlynář.

Pro Malou stranu.

Pro I. sbor volební: Khom Hynek, majitel domu, pekař, Pešina Josef, majitel domu, kloboučník; Šeib Ferd., majitel domu, zámečník; Waldštein Christian, hrabě.

Pro II. sbor volební: Čarda Jan, Dr. lékařství; Christen Josef, kupec; Demartini Kajetan, účetní rada; Picha Václav, krejčí, Vyskočil Jakub, majitel domu a hrnčíř.

Pro III. sbor volební: Pinkas Adolf, Dr. práv; Slavík Jan; mlynář; Trojan Alois, čestný měšťan; Vyšín Jan, obuvník.

Pro Hradčany.

Pro I. sbor volební: Žák Pavel, majitel domu a zámečník.

Pro II. sbor volební: Sýdek Václav, hospodský.

Pro III. sbor volební: Čubert Jan, hedvab. tkadlec.

Kandidáti Mittelpartaje jsou:

Na Starém městě.

I. sbor: Ehm, Gangloff, Jednorožec starší, Helminger, Hetzner, Hoffmann, obchodník ve sklu; Kiemann, JUD.; Kučera, nákladník; Pleschner, Veselý, čalouník; Zdekauer Fridrich.

II. sbor: Brosche; Eichler; Friese; Jindřich, kupec; Hamburský; Haase Rudolf; Jelínek Jan; Löschner, MDr.; Pak starší; Seutter; Urfus.

III. sbor: Bělský, JUD.; Božek, Fürst, Hanzík, Helly, Horník, Janoušek, Porth, Preiss, Schimmer, Winter, Želisko Aug., Želisko Vend.

Nové město.

I. sbor: Bärenreiter, Binder, Engelmayer, Habich, Jurain, Karásek, Novotný Václ., Riedl, Růžek, Sterneck, Turecký, Wagner, Wanka (nynější purkmistr).

II. sbor: Arlt, Berger, Heyssel, Haimrl, Kolby, Kranner, Merolt, Pittroff, Poppel, Riedl, Walter.

III. sbor: Bílý, Gütling, Horáček, Kuhn, Michalovic, Pfeiffer, Pístross, Thirhir, Uhlíř, Wolfram.

Malá strana.

I. sbor: Amler, Herget, Schubert, Schöbel.
II. sbor: Balzer, Horn, Scheib, Volkmann, Worovka.
III. sbor: Brust, Falk, Fleischinger, Scheib.

Hradčany.

I. sbor: Anthon. II. sbor: Freyersleben. III. sbor: Trödl.

Jak již z těchto pouhých jmén pozorovati můžeme, jsou zde mezi kandidáty střední, v národnosti prý neutrální strany, také největší zuřivci němečtí. Dvanáct kandidátů mají obě strany společných, kteří se však za kandidáty naší strany považovati musí, proto že naše strana dříve své kandidáty ohlásila.

Volby byly vykonány dne 29. srpna r. 1850. Ve Slovanu z 2. září r. 1850. Sv. 8. S. 945—948. přinesl K. Havlíček k výsledku voleb těch pod nadpisem »Pražské volby« tuto úvahu:

H. B. Výsledek obecních voleb v Praze vypadl proti nám, většina ve výboru bude z Mittelpartaje! — Naše strana bude míti ve městském výboru asi 40, Mittelpartaj asi 50 oudů. Příčina tohoto pro nás neočekávaného a smutného výsledku jest předně volební řád, za druhé ale musíme bohužel! vyznati lehko-

vážnost a přílišná důvěra naší strany, která nevyvinula před volbami tolik činnosti jako Mittelpartaj.

Nyní ovšem není ohlášeno celé hlasování, abychom z něho již mohli dokázati, jak veliká většina všech voličů dohromady jest na naší straně, když se ohled na třídy nebéře; pokud jsme si jen běžně jsouce v Praze přítomni, zaznamenali počet hlasů na obou stranách, ukázalo se, že vždy na tři voliče Mittelpartaje přišlo 7 voličů našich, tak že tedy my s dvojnásobným počtem voličů propadli jsme v celku proti Mittelpartaji. Příčinou toho jest volební řád, jenž proti demokratickým zásadám voličům první a druhé třídy uděluje mnohem větší politická práva, totiž víc zástupců než voličům třetí třídy. —

Avšak i při tomto volebním řádu, ačkoli nám jest velmi nepříznivý, přece bylo velmi možné vítězství pro nás, neboť v prvních třídách na Novém a Starém městě zvítězila protivná strana jenom několika hlasy proti nám, kdežto naopak jsme my v třetích třídách všude s nesmírnou většinou prorazili, tak že hlasy Mittelpartaje vedle našich ani jména strany nezasluhují. To nám podává jistotu, že i při tomto nynějším volebním řádu budoucně zvítězíme, jmenovitě v prvních třídách Starého a Nového města. V druhých třídách jest pro nás co opposici již mnohem nejistější volba, poněvadž do druhé třídy v Praze tak nazvaná intelligence náleží, mezi kterou se počítá též veškeré ouřednictvo.

Zkušenost při této volbě ukázala, že Mittelpartaj má hlavní svou sílu na Malé straně v první a druhé třídě a na Starém městě v druhé, kdežto se ihned volby s patrnou většinou pro ně ukončily. Naše hlavní síla byla zase ve všech třetích třídách, ostatní třídy

byly nyní asi stejné a nikde se volba najednou neukončila, poněvadž nebyl na žádné straně důstatečný počet hlasů.

Mittelpartaj zvítězila konečně v těchto třídách proto, že její volební agitace byla lépe spořádaná než naše. Nesmíme ovšem zapomenout, že Mittelpartaj co vládní strana užívala mnohem více prostředků než my. Tak ku př. bylo ouřednictvo písemně k volbě komandováno, a ačkoli se ovšem zřejmě nařiditi nemohlo, s kterou stranou hlasovati mají, ví se přece, že se jim dalo na srozuměnou, aby dobré věci nápomocni byli. Že ale jest Mittelpartaj a dobrá věc na tomto místě stejná, tomu porozuměl jistě každý ouředník. Skrze ouřednictvo a pensionisty měla již vláda druhé třídy skoro ve svých rukou.

Každému jest bez toho povědomo, že naší straně kladeny byly dříve pod rozličnými záminkami překážky, kdežto Mittelpartaj již dávno před tím se zřídila a působila.

Také duševní pomoci užila Mittelpartaj od vlády a vypravuje se od dobře zpravených mužů, že návrh kandidátů čili volební listina Mittelpartaje na policejní direkci v Praze dělána jest. Známo totiž, že p. Ondřej Haase, jenžto nyní pod jménem préses[1]) v celé Praze do pověsti přišel, oznámil, že výbor Mittelpartaje čili vlastně on sám nebude sestavovat žádnou kandidátní listinu, nýbrž že každý oud Mittelpartaje ve schůzkách dle svého mínění zvláštní listinu podá, a že pak se ty osoby za kandidáty Mittelpartaje

[1]) Jako préses byl O. Haase podepsán na kandidátní listině otištěné v Constitutionelles Blatt aus Böhmen z 25. srpna 1850, čís. 201, ranní vydání.

přijmou, které od nejvíce spoluoudů navrženy jsou. Bude se též každý ale pamatovat, že pak později p. Haase ohlásiti musel, kterak prý nebylo možná držeti se tohoto návrhu, poněvadž jisté osoby navržené prý neposkytovaly důstatečné garantie. To jest asi jinými slovy, že neprošli censuru p. náměstníka a p. policejního direktora.

Znamenité také jest, že výkaz všech voličů byl sice v rukou výboru Mittelpartaje, která tedy již napřed mohla na rozličné osoby ve svém smyslu působiti; že se ale výboru naší strany nikterak podařiti nemohlo opatřiti si tento výkaz.

Co se ostatně týče jiných podpor, velmi podivně chovala se ku př. volební komise v druhé třídě Novoměstské. Bylo všeobecně oznámeno, že se jen od 7 do 11 hod. budou přijímati volební lístky. Ačkoli za tento čas ku př. volební komise ve třetí třídě Novo- i Staroměstské přes 800 lístků přijala, přivedla to svrchu dotčená komise jen asi na 300, k největšímu promrzení voličů, kteří se po ten čas tlačiti museli v nepohodlné místnosti. Pravilo se, že po 11. hod. již žádné lístky přijímány nebudou. Pak když již velký počet voličů s nepořízenou odešel, oznámila zase komise, že bude až do 2 hodin lístky přijímati. To samé dělo se na vlas u této komise druhý den (30ho) při druhé volbě.

Zvláštní činnost jevil také při volbách náš p. Jelen, jenž »slouží státu co archivář říšského sněmu«, takto ale se v rozličných ministerstvách k rozličným věcem potřebuje a jmenovitě často do Prahy jezdí, »ovšem ve věcech archivářských« Tento znamenitý muž ku př. mezi jiným u volebních

místnosti stál a některým voličům z naší strany volební lístky s našimi kandidáty z rukou bral, a jim za to kandidáty sedmašedesátnické strany nastrkoval, a tak daleko se v této své horlivosti zapomněl, že mu dne 30ho při volbě v celnici jeden starý muž z naší strany, kterému také lístek vytrhl, jistou hmotnou odměnu nabídnul, jestli hned lístek nevrátí, načež p. Jelen, pan archivář říšského sněmu, opustil bojiště.

Přítomnost p. Jelena v Praze bude však snad nejvíce škodit p. Haasovi, neboť jest dle našeho mínění jisto, že p. Jelen navrátiv se do Vídně, veliký díl dobrého pro vládu výsledku sám sobě za zásluhu připočte, čímž p. Haase na svých zásluhách mnohou ujmu utrpí. Sic vos non vobis, aratra fertis boves!

Byl to však čilý život při těchto volbách v Praze, snad ani jedno jiné město neprojevilo posud takovou politickou horlivost. Ani čtvrtina voličů nezůstala doma, čilost to, která se ani v Paříži při volbě Suea neukázala. Mužové starší, opouštějící málokdy svůj pokoj, nezameškali osobně odevzdati svou volební listinu, jeden se na volební místo skoro donésti dal. U každého volebního místa stáli jednatele obou stran přemlouvajíce neodhodlané voliče, aby hlasovali s nimi. V třetích třídách ovšem byla tak veliká a patrná jistota pro nás, že si ani jednatele Mittelpartaje netroufali tam agitovat a několik z nich bylo, jak se říká, vylito. Ostatně se však při volbách samých nestala žádná výtržnost, a ačkoli po městě byla rozšířena pověst, že volba třetí třídy staroměstské zrušena bude pro nepravidelnost, nepřikládáme této pověsti, ačkoli jistě zcela vymyšlena není, předce žádné víry. Jediné co nazývají nepravidelnost, která nám v tom

ohledu známa jest, přihodilo se s p. K. Br., který míchaje se tam co agent Mittelpartaje do voleb, od voličů naší strany obstoupen jest, při čem od některých přes příliš horlivých mluveno jest o vyhození. Sluší však podotknout, že tento p. K. Br. není voličem v této třídě a že tedy tímto žádná nepravidelnost ve volbě se nestala.

Den před volbami ale se tuším strhly v některých hostincích hmotná nedorozumění mezi některými trochu rozpálenějšími muži obou stran.

Ostatně se neukazovaly v Praze nikde než dvě strany, totiž naše a sedmašedesátnická čili Mittelpartei. Německo-liberální strana ani se neobjevila, jak jsme již předpověděli a skoro všichni Němci volili s Mittelpartají, vyjmouc některé liberální, kteří přece raději pro naše české kandidáty hlasovali než pro německé z Mittelpartaje. Z celé agitace ale bylo všude patrno, že Beseda jest zástupce českého živlu, svobody a opposice, a že Mittelpartaj jest zástupce Němců, vlády a reakce. Dost smutné že tomu jest tak, ale upírati to nikdo nemůže.

Mezi liberálními Čechy nebyla žádná roztržka; jedna strana našinců, která dříve chtěla proti návrhu besednímu některé jiné kandidáty postavit, upustila později docela od svého úmyslu a držela svorně s besedou, což jistě všechnu chválu zasluhuje.

Za to však se stala naší straně jiná veliká ujma, která vinou jest, že jsme v prvních a druhých třídách neprorazili. Jeden oud besedy, jenž měl oučastenství na poradách, vydal brzy před volbami jinou listinu, do které sice přijal největší počet kandidatů besedních, avšak též značný počet Mittelpartaje. Měl prý

při tom dobrý úmysl, smířiti obě strany, avšak velice chybil, mysle, že oheň s vodou spojovati možné neb dobré jest. Myslí se také, že někteří tajní nepřátelé použili jen jeho dobroty, aby naši stranu roztrhli, což zvláště proto jest velmi pravdě podobno, že tato nová listina od p. Jar. Pospíšila zcela tak jako listiny besední vytištěna jest, tak že ji z počátku mnozí za pravou besední drželi. Panovalo skrze to veliké pohoršení proti původcům a též proti p. Pospíšilovi.

Výsledek tedy celý voleb jest, že vyvoleni jsou všichni naši kandidáti ve všech třetích třídách; kromě toho pp. Palacký, Dr. Horáček, Engelmeyer, Em. Zdekauer, Hamburský, Porth, Pštross, Holý, Berger. Mimo to patří ještě asi tři vyvolení z Mittelpartei více k nám dle smýšlení svého, a tři volby budou ještě později, poněvadž tři osoby na dvou místech vyvoleny jsou. Z těchto tří voleb doufáme s jistotou dvě provésti a nepochybně přijdou tedy pp. Frič a Rozkošný také ještě do městské raddy. Ze zástupců židovského (Josefova) města jsou také dva liberální, zvláště Dr. Jičín.

V celku tedy budou stát obě strany v novém výboru proti sobě jako 40 : 50, 40 našich a 50 Mittelpartaje. Volbou touto, ačkoli pro nás špatně vypadla, získali jsme přece zas v jiném ohledu mnohem více než německá Mittelpartei, ukázalo se totiž, že česká strana má velikou nepřemožitelnou sílu v měšťanstvu samém (do třetí třídy náleží platící 8 zl. stř. daní), a že nám protivná strana v prvních a druhých třídách přece jen s těžkostí proti nám zvítězila. Že jest Praha české město, nesmí již po této volbě nikdo upírati.

Ovšem ale jinák mnoho ztraceno jest: ztracena

[redacted]

jest porota, jejíž volba od městské raddy nejvíc závisí, ztraceno jest nové obsazení a regulování nových městských úřadů, ztracena jest reorganisace nižších škol atd. atd.

Dobré naučení z toho ale jest, že ve věcech politických nikdy se nemá příliš důvěřovati, že se má vždy všech možných a dovolených prostředků ke svému prospěchu použíti, třeba se toho ani nezdálo zapotřebí.

[redacted]

27. DĚJINY ČESKÉ.

(Slovan z 4. září r. 1850. Sv. 1. S. 959—964.)

H. B. Právě vyšel v Praze nákladem knihkupce p. Řivnáče druhý sešitek: »Dějů království českého«, kteréžto sepsal p. V. V. Tomek[1]). Známo jest, že p. Tomek již dříve vydal nákladem Matice krátký dějepis český, jenž byl brzy rozebrán. Dílo nynější jest vlastně druhé vydání onoho předešlého a však mnohem rozšířenější a také v každém ohledu důkladnější. Můžeme říci, že tímto spisem máme po prvé celou historii našeho království řádně zpracovanou před rukama. Spis p. Tomkův nevyniká sice uměleckou formou v přednešení, za to ale tím důkladnější jest v pravdivosti popisu samého. Dobu odtud kde skončil p. Palacký[2]) své dějiny až k nejnovějším dobám vidíme zde od p. Tomka po prvé z pramenů samých zpracovanou.

My jsme vždy hlavní přátelé dějepisu a přede vším dějepisu naší vlasti, jenž nám ze zkušeností našich předků nejlepší poučení podává, kterak se chovati máme ve věcech politických. Ačkoli p. Tomek ve své knize zcela jen chladně události vypravuje,

---

[1]) Viz díl II. S. 44.
[2]) Viz díl II. S. 854.

mluví přece již pouhé tyto události našich českých dějů tak ohnivě do srdce každého nepokaženého Čecha, že pouhé rozvážlivé přečtení jejich považujeme za nejlepší prostředek k rozehřátí a utužení vlasteneckých citů. Přičiňuj se každý našinec horlivě o to, aby vědomost těchto dějů co nejdříve rozšířila se všude mezi lidem našim a zvláště mládeží! Na ukázku ale díla p. Tomkova, aby každý co nejrychleji toužil po přečtění jeho, uvádíme zde jeden paragraf 75,[1]) jenž jedná o nejbližších následcích bitvy Bělohorské za Ferdinanda II.

»Porážkou Čechů na Bílé hoře dosáhla strana španělsko-jesuitská konečného cíle svého, příležitosti totiž k ouplnému vykořenění protestantství v zemi a zavedení neobmezené samovlády na místo starodávního zřízení zemského. Jen opatrnost ukládala jí ještě některé ohledy, aby všechněch úmyslů svých nevyslovila najednou, nýbrž s některými oklikami přistoupila k jistějšímu jich provedení.

Hned po několika dnech po bitvě Bělohorské ustanovil císař Ferdinand knížete Karla z Lichtenšteina, jízlivého nepřítele protestantů, za svého plnomocného kommissaře v království. S ním navrátili se zase Jesuité do Prahy a jiných měst, kdež měli své kolleje, též arcibiskup Lohelius a jiné osoby duchovní, kteréž byli od stavů vypověděny ze země. Náboženství protestantskému nedály se mezitím žádné překážky, kromě že nikdo nebránil nevázaným tlupám vojenským v Praze i ve mnohých jiných místech, choditi od domu k domu, bráti obyvatelům bible a jiné knihy jejich, a házeti jako kacířské na oheň. Pokud Mansfeld s vojskem svým ještě vždy stál v zemi, co zatím větší díl vojska císařského pod Buquojem odtáhnouti musil do Uher proti Gabrieli Betlenovi, bylo ovšem radno, zanechávati stranu přemoženou v naději, že se císař nedotkne svobody nábo-

[1]) Tomek, W. Wladiwoj, Děje království českého. V Praze 1850. S. 417—426.

ženství. K tomu záleželo dvoru na zachování přátelství s kurfirstem saským, kterýž pomáhal císaři jen pod ubezpečením, že se jedná toliko o přemožení vzpoury politické, nikoli o potlačení víry, ku kteréž on sám se přiznával. Ani k soudu nad původy povstání proti císaři nedály se hned žádné přípravy, tak že větší díl, spolehajíce se na slovo Maximiliana vévody bavorského, zůstávali v Praze ve vší bezpečnosti; někteří, utekše prvé ze země, zase se navrátili.

Teprv po uplynutí tří měsíců od příjezdu knížete z Lichtenšteina přišly tajné rozkazy z Vídně k zatčení všech někdejších defensorů a direktorů i jiných znamenitějších osob strany pod obojí. Jedním dnem a jednou hodinou, za večer dne 20. února 1621, všichni, kteří se zdržovali v Praze, zjímáni jsou v bytech svých, jiní v málo dnech na to svezeni z celé země a vsazeni do rozličných vězení. Po osobách, které byly utekly ze země, vydány jsou veřejné obsilky, aby se postavily před soud mimořádně zřízený v Praze, jehož přednostou učiněn kníže z Lichtenšteina. Všech zajatých bylo 48, obeslaných 30. Aby zjímání nejpřednějších mužů v národu nespůsobilo z nenadání nějakou bouřku v hlavním městě, postaral se plnomocný kommissař císařův již prvé o všemožné odstranění bojovné chudiny z města a o jiné prostředky policejní, nad nimiž pilně bděli nově usazení heitmanové císařští. Za prvního ohromení celého národu zlou touto novinou vyšel mandat císařův, jímž vypověděni jsou všichni kazatelé kalvinští a bratří ze země, jakožto ti, jejichž víry kurfirst saský se neujímal, nýbrž sám v zemi své byl jejich protivníkem. Vyznavači víry evangelické ukolébali se tím více v naději, že proti nim podobní rozkazové nevyjdou.

Mezitím povolal císař znovu pomocná vojska vévody bavorského a kurfirsta saského do Čech proti zmáhající se vždy moci Mansfeldově. Tilly, postaviv se v čelo jejich, připravil posádku Mansfeldskou v Plzni ke vzdání se za jistou summu peněz, načež i ostatních míst od něho obsazených dobyl a táhl za ním do Falce.

Nyní vydal císař po krátkém soudu ortel nad zajatými hlavami povstání. Sedm a dvacet osob stavu panského, ry-

tířského a městského odsouzeno bylo na smrt, ostatní k jiným těžkým pokutám. Ráno v 5 hodin dne 21. června 1621 dáno znamení několika ranami z děl na hradě Pražském k započetí krvavé exekucí. Všichni odsouzeni byli již na noc svezeni na radnici staroměstskou, před kterouž připraveno bylo lešení, černým suknem pokryté. Brány městské byly zavřeny, ulice na náměstí silně osazeny vojskem, nejvíce saským, jehož šest švadron jízdných přitáhlo do města. Na altáně před radnicí seděli soudcové a komisaři císařští, před jejichž očima vodíni jsou vězňové jeden po druhém z radnice na lešení. První sťat Joachim Ondřej Šlik, jemuž po smrti pravá ruka uťata, po něm Václav z Budova, Harant z Polžic, Kašpar Kaplíř ze Sulevic a tak druzí dle pořádku stavu svého. Doktoru Janovi Jesenskému, výtečnému lékaři a rektorovi university, vyřezán nejprvé jazyk z úst, potom hlava sťata, tělo čtvrceno pod šibenicí a na kolích po ulicích rozstrkáno. Jan Kutnauer, purkmistr Staroměstský, a Šimon Sušický oběšeni jsou na břevně vystrčeném z okna radnice, Nathanael Vodňanský na šibenici postavené na náměstí. Sixtovi z Ottersdorfa, když již na lešení byl, oznámena milost a zaveden jest nazpět do vězení. Pokud poprava trvala, tlučeno ustavičně v bubny a troubeno, aby nebylo slyšeti řečí odsouzených, kteří všichni šli na smrt s myslí veselou, jako mučedlníci pro práva svého národu. Hlavy dvanácti předních vystaveny jsou v železných krabicích na věži mostské Staroměstské na postrach okolo chodícím, těla zanechána vdovám a sirotkům k pochování.

Druhých potom dní vykonána byla pokuta nad ostatními, kteříž nebyli odsouzeni ke smrti; z nichžto jedni mrskáni jsou metlami po městě a vypověděni z království, druzí buď na léta buď na věčné časy uvrženi do žalářů. Jména uteklých, kteří se nedostavili, kázal císař již dříve na černých tabulích napsaná pověsiti na šibenici rukou katovou. Statkové všech odsouzených jsou zabaveni, a přivlastněni komoře královské. Císař obdaroval jimi své vojenské hejtmany a dvořeniny, jak domácí tak cizozemce, Vlachy, Španěly, Němce a z jiných zemí, kdožkoli pracovali za času války neb již dávno před tím o zkázu národu če-

ského. Díl obrácen byl na hojnější nadání arcibiskupství Pražského, Jesuitů a jiných duchovních ústavů, kteříž počali zase šířeji rozkládati moc svou.

Vykonání krvavé této pomsty způsobilo veliký strach a zmatek všech stavů pod obojí. Nikdo necítil se jist svým životem a jměním; nebo všichni byli za jedno stáli proti císaři, pročež každému bylo se obávati osudu podobného. Komissí na soud usazená pokračovala také dále u vyšetřování viny a vinníků. Pod záminkou spoluviny při povstání stavovském vypověděl kníže Lichtenštein administratora a ostatní oudy konsistoře strany pod obojí, totiž všecky evangelické faráře Pražské ze země (1621). K domluvám činěným z příčiny této od kurfirsta saského odkazováno vždy na to, že se to neděje pro náboženství, nýbrž pro účastenství při rebellí. Pod touž záminkou vyhnáni jsou brzy evangeličtí kazatelé a faráři i z některých měst královských, též universita Karlova professorům protestantským vzata, a statkové i privilegia její darovány potom Jesuitům (1622).

Konečně vyšel mandat obecný ke všechněm obyvatelům království (1622 3. ún.) s oznámením, že sice všichni, kdož ohavné rebellí proti králi oučastna se učinili, statky, čest i hrdla svá jsou propadli; nicméně že chce J. M. Cská všechněm, co se cti a hrdel dotýče, učiniti milost, kdyžby toliko v jistém čase k tomu určeném sami k vině své se přiznali; kdož by tak neučinil, nad tím že dle přísnosti práva souzeno býti má. Tedy ohlásilo se 728 osob stavu panského a rytířského, téměř všichni stavové strany pod obojí, i obdrželi ujištění, že jim císař život a čest daruje, a toliko na statcích je trestati míní. Tu jsou některým všichni statkové jejich pobráni, jiným polovice, třetina neb jiná část jmění, tak že cena všech statků pobraných počítala se na 24 millionů kop míšenských.

Pokutování toto bylo těžká rána, zasazená samému životu národa. Neb větší počet starých šlechtických rodů českých přiveden byl tudy na mizinu, a v statky jejich uvázali se na mnoze cizí dobrodruhové, obdrževše je buď darem za služby své ve válce, buď lacinou koupí dle přízně od komory královské.

Když všecka země naplněna byla hořem a strastmi, den ode dne hrozněji se množícími, přijel král Ferdinand z Řezna, kdež na sněmu říšském odbyl nejdůležitější své záležitosti německé, ponejprv jakožto panující král český do Prahy (1623). Již prvé byl knížete Karla z Lichtenšteina, před tím plnomocného komissaře, jmenoval svým místodržícím v království (1622 17. led.); nyní obnovil některé úřady zemské, od času povstání neobsazené, a pobyv krátký čas v sídle svém na hradě Pražském, odjel zase do Vídně. Slíbil odevřeným listem ke všem obyvatelům království ještě téhož roku přijeti podruhé, a položiti sněm zemský; a však vyplnění připovědi této poněkud potěšitelné, odkládáno potom po více let; mezi kterýmž časem ukládal císař vysoké berně a pomoci válečné dle své libosti. Místo sněmu dle starodávního zřízení zemského povolovali mu je nejvyšší úředníci zemští, svolávajíce k tomu na radu obyčejně také krajské hejtmany.

Ochuzení protestantů všemi těmito způsoby sloužilo zároveň za prostředek k snadnějšímu přinucení jich, aby zanechali svého náboženství. Nebo pokud zůstávali při lepším stavu jmění, obávali se rádcové císařovi, že by se buď mohli nově protiviti, buď raději vystěhovati ze země, než by rozkazu uposlechli. Zatím však i jiné okolnosti obrátily se, které posud zdržovaly provedení toho úmyslu. Válka v Uhřích proti Betlenovi skončila se mírem s ním učiněným v Prešpurku (1622), v Němcích pak, kdež Mansfeld povzbudil několik knížat protestantských k brannému odporu proti císaři, sklonovalo se vždy více k vítězství zbraní císařských. Kurfirstovi saskému, potud věrnému svému pomocníku, zastavil Ferdinand k nahražení útrat válečných celé markrabství Lužické v 6 millionech zlatých (1624); odtud však, když nepotřeboval déle jeho pomoci, odložil poslední ohledy v šetření evangelického náboženství.

Jako prvé proti kněžím kalvinským a bratrským, tak vyšel již mandat, jímž se všecko kněžstvo nekatolické vůbec vypovídalo ze země (1624). Všecky služby kostelní dle řádu evangelického náboženství jsou zapověděny pod přísnými pokutami, všecky kostely odevzdány kněžím katolickým, a

poněvadž počet navštěvovatelů jich byl z počátku náramně skrovný, vycházel rozkaz za rozkazem k donucení protestantů, aby se obrátiti musili. Žádnému, kdož by nebyl katolického náboženství, nesmělo povoleno býti právo měšťanské, provozování řemesla neb jakékoliv živnosti, kněží katoličtí neoddávali osob nekatolických aniž dopouštěli pohřbu na hřbitovích leč zemřelým v katolickém náboženství. Konečně nařízeno svěcení svátků katolických, zachovávání postů, až i chodění na mše pod peněžitými pokutami.

Rozkazové tito vztahovali se toliko na obyvatelstvo městské. O obrácení lidu sedlského staraly se mezi tím vrchnosti katolické dle své libosti, bitím, zavíráním, mocným honěním do kostelů dle někdejšího spůsobu Slavaty a Martinice. Když se účinek rozkazů neukazoval hned dle očekávání, přistoupeno i ve městech ku prostředkům násilným. Z Prahy, kdež větší díl obyvatelstva zůstával vždy nepohnut, vypověděni jsou nejprvé čtyři z nejváženějších měšťanů, potom jiných více po 50, 70, aby se druzí odstranili jich příkladem. Do jiných měst královských posláni jsou učitelé víry, obyčejně mnichové z rozličných řádů nově do země uvedených, s průvodem dragonů. Ti se vložili do domů měšťanských, nakládali s muži i ženami dle zhovadilé libosti své, a týrali tak dlouho, až lidé buď se rozutíkali z města, buď přiznali se ku katolickému náboženství. V Lysé, na zprávu o přicházejícím vojsku císařském, měšťané sami zapálili domy své, a odebrali se s tím, co každý odnésti mohl, do vyhnanství. V některých krajinách zdvihli se sedláci proti katolickým kněžím a vrchnostem; několik zámků vypálili a vyloupili; a však vojsko proti nim vyslané brzy pokrotilo je, načež pokoj utvrzen věšením, stínáním, kolem lámáním, řezáním nosů a uší i jinými pokutami podobnými.

Konečně, po všem tomto znuzení a strýznění rozličných tříd obyvatelstva, vydal císař patent dotýkající se obzvláště stavů vyšších, jimž projevil vůli svou, že žádných obyvatelů v království trpěti nemíní, kteří by se s ním nechtěli srovnati ve víře. (1627 31. Července.) Každému, kdo se posud držel jiného vyznání, dáno mu na vůli, v šesti měsících buď obrátiti se k náboženství katolickému, aneb prodati

statky své a vystěhovati se ze země. Zvláštní kommissí z osob duchovních i světských byla zřízena, aby bděla nad přísným vykonáním toho rozkazu. Tedy nyní teprv byla dovršena míra obecného nářku a zármutku; 36.000 rodin, kterým náboženství jejich bylo dražší než pozemští statkové, zanechaly vlast svou, a vystěhovaly se do okolních bližších i vzdálenějších zemí, kdež kdo mohl najíti jakého útočiště. Kdo nikdež neměl útulku, musil se aspoň na oko přiznati ku katolickému náboženství. Tak byla země opuštěna od ušlechtilejší části národu; statky jejich, spěšně a u velké láci prodávanými, obohatili se lehkým spůsobem jak domácí přívrženci nového spůsobu vlády, tak cizí rodové nižší i vyšší, kterým se tak pohodlná cesta spůsobila do země.

Ještě před vydáním závěrečného tohoto rozkazu ve věcech víry vydal císař ve Vídni z neobmezené moci své nové čili »obnovené« zřízení zemské (1627 15. května). Všecko co se v posavádních řádech a svobodách zemských protivovalo samovládné vůli panovníka, bylo novým tímto zřízením zrušeno neb změněno. Království české, na kteréž bývali prvorozeni synové posavádních králů voleni čili přijímáni za nástupce na žádost otců svých, prohlášeno nyní za dědičné v rodu Habsburském až do posledních potomků mužského i ženského pohlaví. K posavadním stavům třem, kteří na sněmích vykonávali zákonodárni moc společně s králem, přidán čtvrtý, dle přednosti však co první, stav duchovní čili praelatský. Sněmům byla ale moc zákonodární odňata a zůstavena výslovně králi samému, tak že napotom o ničem nemělo na sněmích býti jednáno, než coby na stavy o dobré zdání jich snešeno bylo v proposici královské. Toliko berní neměl král i napotom ukládati bez předcházejícího povolení sněmu, však s přísným doložením, že povolení takové nesmí vázáno býti na žádné výminky. Dle přivlastnění sobě všeliké moci zákonodárni proměnil král týmž zřízením také dosavadní řád soudu zemského, odejmuv jemu předešlou moc zákonodárnou a zanechav toliko moc soudní. Na místo posavádního jednání veřejného a nejvíce oustního ustanoveno jednání tajné a písemné, jako někdy při soudech duchovních. Poněvadž

pak velikou část stavu panského a rytířského činili nově do země přišlí cizozemci, nařídil císař, aby napotom při soudech a v deskách zemských užíváno bylo jazyka německého jak českého bez rozdílu.

V několika měsících po vydání nového tohoto základního zákonu přijel Ferdinand II. konečně do Prahy, a držel první sněm dle vyměřeného v něm pořádku. Na sněmu tomto oznámil stavům, že uzavřel prvorozeného syna svého Ferdinanda III. jakožto dědice dát korunovati na království; což stalo se ovšem bez veliké námitky. Po osmi měsících odstěhoval se zase císař s celým dvorem svým do Vídně, a poněvadž ještě před příjezdem jeho Karel kníže z Lichtensteina byl zemřel (1627), odevzdal správu země nejvyšším ouředníkům a soudům zemským jakožto místodržícím královským (1628).

---

28. KDO PLATÍ NEJVĚTŠÍ DANĚ?

(Slovan z 4. září 1850. Sv. 1. S. 968—975.)

H. B. Mnohý platí daně, a neví proč. Mnohý platí daně, a neví nač. Mnohý platí daně, a neví komu. Postavíme zde tedy článek o daních, o kterém doufáme, že jej snad i mnohý s pozorností přečte, který třeba ví proč, nač a komu daně platí.

Veliký rozdíl především jest mezi daní v zemích konstitučních od sněmu povolenou a dobře zoučtovanou, a mezi daní v zemích absolutních od vlády libovolně uloženou a rovněž tak libovolně spotřebovanou bez skládání oučtů. V článku svém o komunismu, rovnali jsme, tuším spravedlivě, takové libovolně uložené a libovolně spotřebované daně komunismu.[1]) t. j. svévolnému sahání do cizího jmění.

Daně tedy v rozumném a užitečném smyslu, jsou příplatky jednotlivých občanů na veřejné a potřebné výlohy státu. Potřebné výlohy státu nemohou však býti jiné, než bez kterých by občanům buď škoda povstala, neb z kterých patrný užitek mají. Z toho zde právě řečeného vysvítá, že malé daně nejsou vždy štěstí pro občany a že velké daně nejsou vždy ne-

[1]) Viz díl III. S. 100.

štěstí. Přijde vždy jen na to, kterak se jich užívá. Zvláštní světlo podá zde příklad ze života privátního. Kdo lacinou věc koupí, ale buď špatnou neb nepotřebnou, vydal více a uškodil si více než ten, kdo koupil za větší cenu věc dobrou a potřebnou. Jestli se tedy daně, byť i sebe menší byly, vydávají na věci pro občany nepotřebné, aneb dokonce jim škodlivé, jsou i tyto malé daně vyhozený peníz a vláda jest špatná: naopak zase milerád každý občan třeba dosti veliké daně zaplatí, když vidí a přesvědčí se, že je nevydal nadarmo, nýbrž že tyto vydané daně jen jemu samému zase k prospěchu jsou a na jiné cestě k němu se vrací. Vláda, která upřímně a schopně k tomu pracuje, aby se živnosti občanů vždy zvelebovaly, jinak ale účty své před nikým netají, nemá nikdy zapotřebí obávati se, že by si občané na veliké daně stěžovali. Tak jako každý milerád vydá za dva korce dobré půdy jednou tolik peněz, než za jeden špatný: tak také občan pod dobrou vládou nebude litovati daní, přesvědčí-li se, že je nadarmo nedává, nýbrž že z nich zase on sám užitek míti musí.

V každém ohledu jest ale nejhůř platiti za špatnou vládu veliké daně, tak jako jest nejhůř koupiti draze jankovitého koně!

Při daních se tedy hlavně na to hleděti musí, k čemu jsou a kterak se jich užívá: avšak též i druhá věc nesmí se opominout, totiž kterak se tyto potřebné daně vybírají. Ku př. vláda potřebuje na jistou věc tři miliony zl. stř. a nikdo neupírá, že by jich zapotřebí bylo a že věc, která se jimi zařídí, pro národ skutečně užitečná bude. Jedná se tedy o to, kterak tyto 3 miliony vybrati. Dejme tomu, že by vláda přišla na

způsob takový, kdežto by se zas asi dva miliony výloh způsobilo, než by ty tři pohromadě byly, to jest, že by outrata za vybírání těch 3 mil. (čili výběrné) dělala 2 miliony! Kdož tedy tyto dva mil. výběrného zaplatí? Zase národ, a místo 3 potřebných mil. musí dáti 5 mil. daně. Z toho tedy vysvítá, že se při daních hlavně na to hleděti musí, aby výběrné (to jest outrata za vybírání) bylo co možná nejmenší.

S ohledem na způsob rozvržení a vybírání dělí se obyčejně daně na direktní (přímé) a indirektní (nepřímé). U nás v Rakousích počítají se k přímým daním: daň gruntovní, domovní, daň živnostní (Erwerbsteuer) atd., nyní též nově zavedená daň z příjmů. Vůbec se nazývají přímými čili direktními daněmi ty, které odvádí zrovna bezprostředně ten, kdo je státu platí; kdežto naopak indirektní čili nepřímou odvádí někdo jiný za jiné osoby, které vlastně tuto daň státu platí. K indirektním daním se v Rakousích počítají akcis, clo, solní a tabáční regal, kolky, taxy, lotto, poštovní výnos, mejta atd. Ku příkladu sládek, jenž z každého sudu piva státu určenou daň odvádí, neplatí tuto daň sám, nýbrž platí ji ti, kteří pivo pijí, proto že sládek daň k ostatním výlohám svým připočte a to pivo své dráž prodává.

K nynějšímu našemu rozbírání, ve kterém dle zásad demokratických zvrhnouti chceme jistý, za našich časů a zvláště v Rakousích velmi obyčejný nezpůsob, vyměřovati totiž občanům práva dle míry od nich placených direktních daní, hlavně nám na tom záležeti bude, abychom všeliké druhy daní direktních a indirektních probrali s ohledem na to, jestli tyto daně dává státu skutečně ten, kdo je odvádí, neb někdo

jiný. Dychtění aristokratické připadlo totiž za našich časů, kdežto již přednosti rodu před světlem věku novějšího ustoupiti musely, zase na jiný dosti chytrácký způsob k udržení aristokratických předností, totiž na různění občanů dle velikosti direktní daně. Zdálo by se ovšem na první pohled velmi spravedlivé a slušné, aby ten, kdo více k outratám státu přispívá, také většího vplyvu na vedení státních záležitostí měl, a aby tedy hlas jeho více platil než hlasy jiných. Na tomto základě utvořila nám hned naše nynější vláda novou kastu tak nazvaných nejvyšší daň platících čili 500 zlatových voličů, která sedati má v hořejší sněmovně říšské, a která má třetinu hlasů na zemském sněmu: bídný to surrogat za bývalé šlechtické privilegie! Na těch samých zásadách utvořila nám vláda dvě neb tři třídy voličů obecních, užívající velmi nestejná práva.

Všechny tyto přednosti jednotlivých občanů zakládají se na jich direktní dani: dokážeme však nade všechnu pochybnost, že direktní daň u nás v Rakousku není žádné spravedlivé měřítko důstojnosti, zásluh a tedy práv občanů.

Kdybychom skutečně chtěli nechat platit pravidlo, že se občanům v té samé míře politická práva vyměřovati mají, které ke všeobecným výlohám přispívají a že tedy ten, jenžto 500 zl. stř. ročně na státní outraty platí, také některých práv zasluhuje, museli bychom především vyšetřiti, jestli ten, kdo nyní v Rakousích 500 zl. stř. direktní daně platí, skutečně přispívá ze svého jmění na státní výlohy 500 zl. stř., aneb jestli vůbec on platí větší daň, než ku př. jiný, kdo jen 10 zl. stř. ročně dává.

Projděme tedy všeliké druhy našich daní a pátrejme při tom, kdo je vlastně platí, to jest, kdo škodu těchto daní nese, činíce všude slušný rozdíl mezi osobou daň odvádějící a daň platící.

Vezměme za příklad sládka, jenž ročně asi 2000 zl. stř. accisu z piva odvádí, a gruntovníka, jenž 2000 zl. stř. odvádí kontribuce. Jaký jest mezi nimi rozdíl? Ani onen sládek, ani onen gruntovník nepřispívají ze svého ročně na výlohy státní po 2000 zl., nýbrž oba oni odvádějí jen státní daň, kterou ne oni sami, nýbrž ti platí, kteří pivo pijí a obilí snědí. Tak dobře jako si sládek accis přirazí na pivě, tak dobře si gruntovník přirazí kontribuci na obilí. Kdyby sládek pivo nevařil, nebude platiti daň, a kdyby gruntovník kus pole odprodal, nebude již on z něho platit, nýbrž jiný, důkaz to, že ne on, nýbrž pole daň odvádí. Kontribuce rozvrhne se tak dobře na každý korec obilí, jako accis na každý sud piva. Kdyby nebylo kontribuce, bylo by obilí zrovna tak lacinější (při ostatně stejných okolnostech), jako by pivo lacinější bylo bez accisu. Gruntovník tedy jenom tolik z gruntovní daně sám opravdu platí, kolik obilí sám spotřebuje, ostatek ale jenom za jiné odvádí, to jest gruntovníku, který 2000 zl. stř. roční kontribuce odvádí, neubyde ročně 2000 zl. stř. příjmů, poněvadž by, kdyby této daně nebylo, zase tak mnoho za obilí neutržil, zkrátka on neplatí 2000 zl. stř. daní, nýbrž odvádí je jen z větší části za jiné, totiž za konsumenty.

Ačkoli tedy není žádný rozdíl mezi sládkem odvádějícím ročně 2000 zl. stř. accisu a mezi gruntovníkem, odvádějícím ročně 2000 zl. stř. kontribuce, přece patří gruntovník do třídy největší daň platících

a sládek nepatří, ačkoli nepřináší gruntovník státu větší obět, nežli sládek.[1])

Ještě patrněji jeví se to při dani domovní. Jest jisto, že neplatí daň domovní ten, čí dům jest, nýbrž ten, kdo v něm bydlí, a domácí pán neplatí domovní daň sám, nýbrž odvádí jen daň z obydlí od nájemníků placenou, on sám zde jen tolik daně domovní platí, kolik místností sám obývá. Zkrátka, daň domovní obsažena jest již v činži nájemníků a zcela nespravedlivé jest připisovati majetníku domu zásluhy, které vlastně nesou jeho nájemníci.

Daň živnostní (Erwerbsteuer) platí ale skutečně ten, který ji odvádí, neboť daň jeho jest stejná, má-li více neb méně výdělku, on podává tento příspěvek ze svého čistého výnosu. Při kupcích můžeme nejlépe pozorovat, co to jest, platiti sám daň a odváděti daň za jiné. Kupec platí sám daň z živnosti, a odvádí pod jménem cla daně za jiné, kteří jeho zboží spotřebují. Clo kupec též odvádí státu, ale přirážky tak jako jiné útraty ku př. dovozné k ceně svého zboží, tak jako se kontribuce přiráží k ceně obilí. Ale živnostní svou daň kupec nepřiráží k ceně zboží, tu on sám platí ze svého čistého výnosu.

---

[1]) [Mohl by někdo namítati, že se zde na majetnost hledí. Avšak gruntovníku platícímu 2000 zl. stř. nemusí, jak toho příklady máme, ani šindel na střeše náležeti a přece se tak dlouho, pokud v knihách stojí, za 500 zlatového voliče první třídy považuje. Dále by mohl někdo namítnout, že gruntovník daň platí bez ohledu na úrodu a že má tedy větší risico než ku p. sládek. Avšak úroda neb neúroda vyrovná se zase obyčejně cenou obilí, a sládek zas ze své strany též znamenitou obět accisu přináší, aní by jistě, kdyby se accisem pivo nezdražilo, mnohem více se spotřebovalo a on tedy mnohem více by vydělal. Red.]

Daň z příjmů nové nyní uvedená jest též taková, kterou skutečně platí ten, kdo ji odvádí, to jest on odstupuje jistou část svého čistého příjmu státu na jeho výlohy a platícímu ubyde na příjmech, čímž tedy má opravdu zásluhu o stát takovou, jak mnoho platí.

Vidíme tedy, že z tak nazvaných direktních daní, jenom daně z živností a z příjmů skutečně také platí ten, kdo je odvádí, a že tedy jen vlastně z těch jemu náleží celá zásluha, kdežto naopak daň gruntovní a domovní, ten kdo ji odvádí, platí jen z malé části za sebe, z větší části ale ji odvádí jen za jiné, totiž za ty, kteří jeho obilí ztráví a v domě jeho obývají, to jest jinými slovy, že jemu neubude z čistých příjmů tolik, kolik daně platí, a že tedy se jemu spravedlivě nemá počítati celá suma za zásluhu.

Při daních, které se pod jménem indirektních zahrnují, jest ovšem mnohem patrnější, že je neplatí vždy ten, kdo je odvádí, nýbrž obyčejně ten, kdo věc daní obloženou spotřebuje.

Při dani potravní a nápojní patrně ten, kdo věci daní obtížené buď robí, neb na prodej přiváží, odvádí z nich daň ne za sebe, nýbrž jen za ty, kteří tyto potravy a nápoje spotřebují, a tito konsumenti jsou skuteční platitelé této daně, kteroužto daň již dříve odvedenou jim prodavač k ceně přiráží.

Při clách rovněž tak kupec jen odvádí daň za konsumenty svého zboží a přiráží jim daň k ceně jeho.

Něco jinak jest to v tak nazvaných monopolách, jako jsou u nás sůl a tabák, v Rusích také pálenka. Stát, aby lehkým a jaksi pro lid příjemným a nepozorovaným způsobem vybral hodnou část daní, pro-

hlásí jisté zboží za monopol, to jest, že nikdo jiný kromě státu toto zboží robiti a prodávati nesmí. Všechna sůl, která se ku př. ročně u nás spotřebuje, může se asi za 3 mil. zl. stř. outrat dobýti. Stát ale nedovoluje nikomu sůl dobývat, nýbrž dobývá ji jen sám na vlastní outraty a prodá pak tu sůl, kterou nákladem asi 3 mil. zl. dobyl, asi za 16 mil. zl., čímž tedy stát ročně asi 13 mil. zl. stř. vydělá, a toho výdělku k zapravení jiných státních outrat užije, na které by jinak jiné daně uložiti musel. Patrno tedy, že kdo ku př. za 10 kr. soli spotřebuje, platí při tom vždy 8 kr. daní, neboť by si, kdyby nebylo toho monopolu, právě tolik soli za 2 kr. opatřiti mohl.

To samé jest s tabákem. Tabáční monopol vynáší státu ročně asi 11 mil. a outraty při tom obnášejí asi 6 mil., patrno tedy, že kdo za 3 kr. tabáku spotřebuje, vždy tím 2 kr. daní platí, což ostatně jen tak na okrouhlo jest řečeno, poněvadž čím sprostší tabák jest, tím větší daň, protože outraty za připravení jsou mnohem menší. Žádný by to ani neřekl, že některý chuďas ročně jen 8 zl. stř. daně platí, jest-li totiž, jsa silný kuřák, denně paklíček sprostého tabáku vykouří.

Ostatní indirektní daně jako kolky, taxy, lotto atd. nejsou dle výnosu svého příliš patrné.

Nyní učiníme následující uvážení:[1]) Všechny příjmy očekávané na r. 1849 dělaly asi 101 mil. zl. stř. Tak nazvané indirektní daně ale dělaly v této sumě jen samy asi 60 mil. zl. stř. a jmenovitě po-

[1]) [Všechna zde uvedená dáta čerpáme z účtů státních, úředně ohlášených r. 1849 a sumy zde uvedené týkají se jenom zemí tenkrát na říšském sněmu zastoupených.]

travní daň, clo, tabák a sůl z těchto 60 milionů zase asi 50 mil. zl. stř., z čeho vidíme, že jen tyto čtyry rubriky polovičku veškeré daně vynášejí. Veškerá direktní daň ale dělala dohromady jen asi 27 mil. zl. stř. Vidíme tedy, že celá direktní daň dělá jenom asi čtvrtou část veškerých příjmů.

Jaká jest v tom tedy spravedlnost, když se jenom na tuto čtvrtinu při vyměřování politických práv ohled béře? Kdyby kontribuenti skutečně sami ze svých čistých příjmů tolik na výlohy státní přispívali, kolik jejich kontribuce vynáší (o čem jsme však svrchu ukázali, že to pravda není), přece by teprva celá ta suma dělala jen čtvrtinu všech příjmů, a má tedy jenom tato čtvrtina užívati předností?

Chceme-li vůbec politická práva vyměřovati podle příspěvků na výlohy státní (podle daní), museli bychom zcela jinak počítati. Nejvíce daní platí ten, který v poměru ke svým čistým příjmům nejvíce na stát přispívá. Tu se ale obrátí váha zcela na jinou stranu, a jsem přesvědčen, že větší části našeho čtenářstva ani nenapadlo nikdy vypočítati si, kolik asi platí chudý člověk daně. Vezměme na př. obyčejného ženatého řemeslníka, asi tak tesaře, neb zedníka. Dejme tomu (ani pravda není), že by ročně 150 zl. stř., denně 30 kr. vydělal.

Tento člověk potřebuje pro svou rodinu ročně asi půl centu soli (libru na týden, jistě málo počítáno) platí tedy jen solní daně asi . . . . . 3 zl. 20 kr. stř.

Kdyby potřeboval ročně jen sud piva, to jest denně jen asi půl pinty, platí daně asi 3 zl. — kr. stř.

Dejme tomu, že by, jak u lidí toho druhu obyčej

jest, denně vypil jen čtvrtku páleného, platí ročně asi 1 zl. 30 kr. stř.

Kdyby byl jen slabý kuřák neb šňupák, platí asi 4 zl. — kr. stř.

Z cla a z potravní daně, která dohromady asi 25 milionů zl. stř. vynášejí a tedy na 18 mil. duší, (jen v zastoupených na sněmě zemích, vyjmouc uherské země a Vlachy) asi stejnou měrou se rozvrhnouti musí, počítejme tedy na jeho rodinu jenom asi (dosti málo) 3 zl. — kr. stř.

Z gruntovní daně, která 19 mil. zl. obnáší, a která jak svrchu pověděno na konsumenty a sice právě na konsumenty sprostější stravy nejvíc se rozvrhne, počítejme též na jeho rodinu jen 3 zl. — kr. stř.

K tomu domovní neb bytní daň . . . 40 kr. stř.

Pročež platí tento člověk ročně asi 18 zl. 30 kr. stř. daní, to jest tolik ze svých příjmů (150 zl.) odvádí ročně na potřeby státní, on platí osmou část celých svých příjmů daní. — Každý, kdo tento náš počet rozvážlivě projde, uznati musí, že jsme všude jen nejnižší sumy udali, a že kdyby ku př. svrchu dotčený dělník několikrát do loterie vsadil, neb v tabáku, v páleném a v pivě něco více spotřeboval, již tato suma bude hned znamenitě vyšší.

A takový člověk, který osmou část svého čistého příjmu obětovati musí státu, nemá ani nejmenšího politického práva, nejen že nevolí na žádný sněm, ale ani toho hlasu v třetí třídě v obci nemá, leč kdyby platil 1 zl. takové daně, která se jmenuje direktní! Chuďas, měl by sice, poněvadž 18 zl. platí, právo i na říšský sněm voliti, ale poněvadž jednu jeho daň vybírá a odvádí obchodník solní, druhou trafikant,

třetí vinopal, čtvrtou sládek, pátou kupec, šestou gruntovník atd., proto nemá hlasu ani v třetí třídě ve své vesnici!

O kterém ale z těch, jimž právo 500 zlatových voličů do hořejší sněmovny říšské dáno jest, kteří též na zemské sněmy třetinu všech hlasů mají, a v obcích též rovného vplyvu mají, o kterém z nich může se říci, že by osmou část svých příjmů platil daní?

Proč trafikant, jenž také odvádí ještě více než 500 zl. daně, tak jako jiný 500 zlatový volič odvádí daň gruntovní za ty, kteří jeho obilí spotřebují, proč také docela stejným právem tento trafikant tedy nevolí do hořejší sněmovny? Ať se nikomu nezdá toto přirovnání jen ironické, myslíme to zcela opravdu a není mezi oběma žádný rozdíl, oba oni jsou jen nástroje (orgány), skrze které konsumenti svůj příspěvek na státní výlohy odvádějí.

Kdyby se chtělo vědět, kolik opravdu mnohý nyní tak nazvaný nejvyšší daň platící na státní výlohy přispívá, museli bychom při něm ten samý počet učiniti, který jsme svrchu učinili s dělníkem, a shledali bychom, že rozdíl mezi oběma není v sumě tak příliš rozdílný, že ale na každý pád v poměru k příjmům svým tolik neplatí, co nižší a prostřední třída.

Největší suma daní jistě přichází do státních pokladnic od tak nazvané prostřední třídy, jak každý, kdo jen hlavní prameny státních příjmů s životem porovná, lehce vyrozumí. Skoro všechna daň rozvrhne se naposledy na konsumenty, a sice na konsumenty sprostějších a obyčejnějších potrav a nápojů, a tu jistě nejvíce daně trefí prostřední i nižší třídu, a každý měšťan neb venkovan může si dle daných svrchu

příkladů vypočísti sám, jak mnoho on ke státním výlohám přispívá. Kontribuci ovšem ať nepočítá celou na sebe, ať z ní počítá jen tu část na sebe, kterou část plodin svých sám pro dům spotřebuje, ať ale pak přirazí domovní daň (nemá-li nájemníky žádné), pak tabák, sůl, pivo, horké nápoje, jak mnoho čeho spotřebuje, ať pak počítá cla a potravní daně na každou osobu svého domu asi 1 zl. stř., k tomu ještě živnostní daň, platí-li jakou, pak snad loterii,[1]) kolky, taxy, poštu,[2]) mýta, kterýchžto věcí již prostřední třída více spotřebuje: a vypočte si každý snadně, co ze svých příjmů dává ročně na výlohy státní. Přesvědčí se, tuším, že tato suma ještě mnohem větší jest, než jeho kontribuce.

Při těch ale, kteří velikou kontribuci platí, jmenovitě při tak zvaných 500 zlatových voličích vypadne věc zcela naopak, ukáže se totiž, že ta daň, kterou skutečně platí, není tak veliká jako suma kontribuce, kterou odvádějí. Poněvadž totiž jen malou část svých plodin sami spotřebují, ostatek ale prodají, odpadne jim (direktní) gruntovní daň ze všeho, co prodali, a indirektní jim nepřibude tolik, kolik jim ubylo direktní. V příkladu gruntovník, platící asi 1000 zl. gruntovní daně, nestráví ani desátou část svých plodin sám v domě, pročež na něho padá jen 100 zl. a 900 na ty, kteří jeho obilí stráví. Ta indirektní daň, kterou on co konsument ze svrchu uvedených věcí platí, nemůže ale nikdy obnášeti 900 zl.

---

[1]) [Při sázeni do loterie dává každý vždy z groše, který vsadí asi krejcar daně. Red.]

[2]) [Při platech poštovních (portách) jest asi pětina daně.]

[redacted]

Zkrátka, když se práva politická dle direktní daně určují, jsou tím všichni z prostřední a nižší třídy zkráceni, protože veliký gruntovník neplatí skutečně sám tak mnoho, jak mnoho odvádí, a protože prostřední a nižší třída platí skutečně o mnoho více daně, než odvádí sama pod jménem direktní.

Tím tedy dosažen jest oučel našeho článku, dokázali jsme totiž, že direktní daň jest docela špatné a nespravedlivé měřítko na politická práva.

[redacted]

29. VLÁDNÍ SKLÍČKO.

(Slovan z 7. září r. 1850. Sv. 2. S. 1002—1006.)

H. B. Jest známo, že člověk v opilství aneb v radosti upřímnější bývá než obyčejně, a z toho ohledu bude snad leckomu užitečno dověděti se, kterak vládní naše noviny vyjadřují svou radost nad vítězstvím při obecních volbách v Praze.[1]) Dlouho jsme čekali, až o tom přinese Reichszeitung nějaký úvodní článek, až konečně č. 209. upokojilo naši touhu. Spěcháme tedy svému čtenářstvu sděliti tento pamětihodný článek Reichszeitungu, sice ne celý, avšak v dosti obšírných výňatcích.

Reichszeitung píše z Prahy dne 31. srpna[2]):

»Předevčírem tedy byla důležitá volební bitva, ve které se síla každé jednotlivé národnosti a rozličného politického smýšlení ukázati musela.«

Ejhle tedy, alespoň z vládního pramene víme (což ostatně v Praze není žádné tajemství), k jaké národnosti se Mittelpartaj počítá, pravící, že nic nedbá na národnost.

»Navzdor strašlivé agitaci české strany (besedy), která také, ač několik placených emisařů měla, jenžto po domech

[1]) Viz díl III. S. 272.

[2]) [Pro ušetření opětného uvádění pravíme již napřed, že všechno menším písmem tištěné jsou slova Reichszeitungu.]

s volebními listinami chodili, a také na volebních místnostech od komisarů vícekráte k pořádku napomínáni býti museli, poněvadž někteří z nich voličům lístky brali, čtli a trhali, když našli jiné než svoje a pak jim tyto vnucovali, dosáhla přec Mittelpartaj tak skvělého vítězství, že se tomu sama diviti musela; 51 zastupců vyšlo z Mittelpartaje, 27 z české strany.«

Nepotřebujeme ani doložiti, že tento zde udaný počet pouhá a holá lež jest, jak každý, kdo návrhy kandidátů obou stran a jména vyvolených při ruce má, beztoho věděti musí, ale což jest vládním novinám o jednu lež. Druhá rovněž taková lež jest o placených emisařích (!!) naší strany, neboť naše strana kromě tištěných kandidátních listin a ohlášení na rozích ani krejcaru na volby nevydala, kdežto naopak Mittelpartaj nejlépe bude vědět, jak mnoho asi její vítězství na penězích stálo. Nepravíme to zde o naší straně snad proto, jako bychom ji tím chváliti chtěli, naopak máme ji za zlé, že skutečně takové placené agenty a emisaře, o jakých se zde zdá něco Reichszeitungu, sobě nezřídila, což jest úplně dovolená a chvalitebná agitace. Že ostatně několik dorážlivých emisařů Mittelpartaje z rozličných volebních místností odstraněno a vyhnáno bylo, jest v Praze každému povědomo, o některém našinci ale žádný nic podobného neví.

»Jest to veliké a významné vítězství pro tu stranu, která jde s vládou ruku v ruce a která chce pokoj, pořádek a bohatství na proti protivné v Unionu;«

to jest jinými slovy řečeno, že naše strana chce nepokoj, nepořádek a chudobu! Jestli jest podlízavost pokoj, obležení pořádek, a jestli v papírových roztrhaných desitnikách a šestáčkách a ve 100 milionech

ročních státních dluhů bohatství, pak ovšem naše strana chce nepokoj, nepořádek a chudobu, to jest, my nechceme podlízavost, obležení, papírové šestáky a 100 mil. zl. ročních dluhů, a nechválíme proto vládu, nejdeme ruku v ruce s vládou, za které se již nyní v ouplném pokoji taková správa vede.

»Kdo vezme listu vyvolených do ruky, vidí hned, že jmění a intelligence volili s Mittelpartají, poněvadž všichni vyvolení prvního a druhého volebního sboru naskrze z Mittelpartaje[1]) v třetím sboru ale naskrze z kandidátů besedy vyšli. Jest známá věc, že beseda s proletáři a s měšťanstvem nižších tříd koketuje a mezi nimi hledá své přívržence.«

Děkujeme zde předně ve jménu všech Pražských voličů třetí třídy, platících od 8 až do 20 zl. stř. direktní (to jest nejvíc živnostní) daně za titul proletářů ve jménu »otcovské vlády« jim udělený, a nepochybujeme, že se takovýmto způsobem náklonnost jejich k nynější vládě jenom tužiti musí. Tážeme se jenom Reichszeitungu, jestli by se titul proletářů, má-li se již takových slov užívati, mnohem lépe nehodil na jistý druh voličů z druhé třídy, kteří dle komanda pro Mittelpartaj hlasovali, kteří se jen z daní dotčené třetí třídy živí, a kteří by bez svých nynějších prebend ani sebe ani své děti uměním svým uživiti nemohli.

Ostatně musíme upamatovati vládní noviny, že v prvních třídách na Novém a Starém městě, jakož i v druhé Novoměstské[2]) všude se na první volbu nedosáhlo absolutní většiny, poněvadž naše strana skoro stejně byla silná s Mittelpartají, a že pak Mittel-

---

[1]) [Tato lež jest jako naschvál v Reichszeitungu výraznějším písmem tištěná. Red.]

[2]) [Úřednictvo náleží v Praze do druhé třídy.]

partaj jen s malou většinou proti nám prorazila, z čehož vysvítá, že my mohovitost v Praze tak dobře na své straně máme, jako Mittelpartaj. Co se ale intelligence tyče, nestojí, pokud nám vědomo, intelligence Mittelpartaje posud v žádné pověsti, a z jednání nově volené raddy ukáže se, která strana v ní má více intelligence! Mittelpartaj má sice vlastnosti, s kterými se my rovnat nemůžeme, jmenovitě dětinskou důvěru a poslušnost ke každé vládě a ke každé autoritě ku př. také ke Svornosti r. 1848: co se ale intelligence týče, pustíme se s ní v každé době do zápasu.

Dále podává Reichszeitung Mittelpartaji naučení, aby, majíc ve výboru většinu hlasů, jenom »erprobte a gesinnungs-tüchtige« muže do raddy vyvolila, rozumí se nikoho z našinců.

Tuto radu s velikým vděkem přijímáme, a slyšeli jsme beztoho již v Praze, že z naší strany ani nikdo vyvolení do raddy nepřijme, poněvadž mnohem lépe jest vyvolené Mittelpartajské většině celé řízení v rukou nechati, aby ukázala svou horlivost, intelligenci a národní a politickou nestrannost, a aby vůbec měla příležitost recomendovati se skutky svými pro budoucnost. —

Dále píše Reichszeitung:

»Třetí sbor malostranský vyvolil zase Dr. Pinkasa a juris kandidáta (?) Trojana, první a druhý sbor prý chce ve jménu obyvatelstva Malé strany proti této volbě protest podat.«

Totiž tedy první a druhý volební sbor Malostranský chce bezpochyby ve jménu toho obyvatelstva, které naše kandidáty vyvolilo, podati proti nim protest! Neboť naši kandidáti měli v třetím sboru více hlasů, než kandidáti Mittelpartaje v obou prvních sborech dohro-

mady! Z toho pozorujeme, že by snad, kdybychom my dostali všude většinu, také bylo oněch pověstných sedmašedesát rytířů ve jménu obyvatelstva Pražského proti volbě podalo protest! Z toho se tak již jeví celá povaha Mittelpartajská. — Nyní ale přijde nejkrásnější místo:

»Hluboká zarmoucenost panuje v táboru radikální strany, neboť mnohé z jejich nejmilejších plánů, ku př. drahá stavba zbytečného českého divadla, Trojanova sinecura (on měl, tuším jediný jakožto odměnu svých velikých zásluh 800 zl. stř. platu a byt v domě obci náležícím) odpadnou nyní, poněvadž »gesinnungstüchtige« mužové veslo do ruky vezmou a sesláblým městským důchodům místo obtěžování, raději nadlehčovati budou.«

Vidíme vládu rovnoprávnosti milovnou, která všechny své národy otcovsky a mateřsky stejně miluje! České divadlo jest tedy nepotřebné, a kdo chce míti české divadlo, jest redikalista! A Trojanova sinecura! Pan Trojan[1]) totiž co oud zemského výboru zastupující Prahu, béře za tento úřad plat obyčejný, který brali všichni jeho předchůdcové, za byt svůj ale platí obci činži, tak jako všichni ostatní nájemníci ve obecních domech! A jaké tu krásné spojení českého divadla s důchody Pražskými. Každé malé dítě ví, že se divadlo české nebude stavěti na outraty Pražské, a jenom sedmašedesátnická[2]) intelligence může něco podobného ve své hlavě splésti. O té hluboké zarmoucenosti v táboru našem čili radikalistů (přijímáme od Reichszeitungu s vděčností tento titul, neboť věříme jistě, že se takové státní hospodářství, jako máme

[1]) Viz díl II. S. 826.
[2]) Viz díl II. S. 91.

nyní, až do kořene změniti musí), sice mnoho nevíme, nebo nač by jsme se rmoutili my, kteří jsme se přesvědčili volbami, že nesmírná většina obyvatelů Pražských jest s námi stejného smýšlení, že třikrát tolik voličů Pražských s námi hlasovalo ne s Mittelpartají. Ať se rmoutí raději ti, kteří své vítězství jenom volebnímu zákonu co děkovati mají, a kteří se patrně přesvědčili volbami, že skoro všechen lid jest s námi spojen proti nim. Naše přirozená většina přečká snad ještě mnoho nepřirozených volebních zákonů, a to právo, dle kterého neváží hlasy našich 3 voličů, ani tolik co hlas jednoho z Mittelpartaje, nebude trvati věčně. Pročež má vždy více příčiny k zármutku ten, jehož naděje všechny se zakládají jen na provisorním zákonu nynější vlády, než ten, kdo má svůj základ ve skutečnosti samé a ve smýšlení národu.

Před volebním místem u Plateisa shromáždilo se několik žen z nejnižších tříd, a volaly na voliče, aby nevolili zase jako dříve, nýbrž muže, kteří jim mohou dát práci a výdělek. Poněvadž tento křik byl k obtíži, vložila se do toho policie.

Toto místo v Reichszeitungu jest sice jen holá lež a všichni staroměští páni voličové jsou svědkové, jestli se něco podobného tam přihodilo. Ale kdyby to opravdu bylo pravda, do jaké nesnáze by Reichszeitung s touto svou nemotornou fantasií přišla, ani sama neví. Dříve se chlubí, že jen mohovitý a intelligentní lid drží s Mittelpartají, a že na naší straně jest proletariat, a hned na to nechá vystoupit hokyně před Plateisem jakožto volební agitatory slavné Mittelpartaje, a přiznává se (z pošetilosti jen), že tedy Mittelpartaj, v osobách hokyň representovaná, tak veliký nepořádek způsobila, až se policie do toho vložiti musela. Tak daleko přijde

člověk se lží. Ostatně ale každý čipernější již z toho nejlépe pozná pravý stav věcí, jak ráda by totiž Mittelpartei v lidu samém měla nějaký souhlas. Jak to vypadá ale s tím dáváním prací a výdělku není těžko pochopiti: v Mittelpartaji jsou nejvíc lidé cizí, do Prahy bez groše přišlí, kteří zde u nás časem svým jmění si vydobyli. Není těžko rozhodnout, přišli-li oni do Prahy živiti nás, aneb přišli-li živiti sebe mezi námi a z nás!

Jako ale konec bývá všude nejlepší, tak i zde, Reichszeitung praví:

»Dvanáct měšťanů Vídeňských bylo zde, aby si povšimli způsobu a výsledku voleb. Mezi přítomnými, kteří velmi oučinlivě pro vládní stranu a k poučení mnohých zaslepených měšťanů působili, pozorovali jsme také nynějšího archiváře říšského sněmu pana Jelena, jehožto zde (v Praze) známá populárnost se ještě zvýšila. Jakožto důkaz, jak oblíben zde jest, budiž řečeno, že jej měšťanský ostrostřelecký sbor za čestného setníka vyvolil a že mu spolek mistrovský čestný stříbrný pokál podá. Je zde ve službě přítomen k obohacení říšského sněmovního archivu a jeho kněhovny a pozdrží se zde k tomu oučelu ještě několik dní.«

Kdyby naše čtenářstvo mohlo viděti rukopis těchto předešlých řádků, muselo by pozorovat, že se spisovateli několikrát smíchem ruka třásla! Pan Jelen, náš pan Jelínek přijel do Prahy obohatiti archiv říšského sněmu a jeho bibliotéku, a zrovna k volbám! Když tentýž p. Jelen archivář říšského sněmu za přítomnosti p. Bacha v Praze komornické služby konal a dveře do pokoje p. Bacha příchozím, mezi nimi i spisovateli těchto slov, otvíral, nepochybně též obohacoval archiv říšského sněmu a jeho bibliotéku. Starostlivý p. Jelen. A jak jest oblíben v Praze, a mrzíme se skutečně na

[redacted]

Reichszeitung, že píše, kterak se jeho populárnost ještě zvýšila. Jelenova populárnost v Praze se již ani zvýšiti nemůže, proto že již na nejvyšším stupni stojí. On jest otec vlasti a přede vším dobrý muzikant, jenž dovede hráti do každého tónu. Jestli pak má ještě pan Jelen tu svornostskou čepici, kterou si před volbami do českého sněmu od p. bar. V. vypůjčil, když co komisař národního výboru po Čechách jezdil? Ať si ji pečlivě schová, nemůže vědít, k čemu se taková věc ještě časem svým přihodí. I svornostská čepice bude míti snad ještě jednou svou dobu!

---

30. PROTI CENTRALISACI.

(Slovan z 11. září r. 1850. Sv. 3. S. 1033—1037.)

H. B. Roznáší se zpráva — a nemáme příčin pochybovati o její pravdivosti, — že budoucí zřízení Haliče již ustanoveno jest v ministerské raddě a že celá země rozdělena bude na tři kraje, jeden polský, jeden rusínský a jeden míchaný, že dále se v Haliči ani žádné sněmy zemské držeti nebudou, nýbrž jen sněmíky krajské.

Kdybychom již ze všeho jiného nepozorovali, kam vlastně směřuje konečně nynější ministerstvo, musela by nám tato událost především oči otevříti. Zavedení skutečného departementálního systému s hrubou centralisací, komandování všech národů z Vídně skrze telegrafy a zničení všelikého čistě národního života, ve všech tak nazvaných korunních zemích, poznenáhlé ale jisté zavádění němčiny všude, kde se jen pod nějakou zdánlivou příčinu uvésti dá — to jest účel celé správy, která se nyní vede ve Vídni. Cokoli se při tom národům mluví o rovnoprávnosti, o samostatnosti jednotlivých zemí s potřebnou silnou střední vládou, o rozkvětu a zvelebování všech rovněoprávněných národností — jsou právě jen slova, proti kterých zjevnému smyslu vidíme noviny ministerské každodenně nej-

hrubším způsobem brojiti. Pořád se nám maluje rovnoprávnost, rozkvět naší národnosti, kdykoli ale něco chceme, čím bychom mohli opravdu rovnoprávnost docílit, neb národ svůj platně zvelebit, nikdy prý to není na čase, neb jest to Uibergriff, radikálnost, ultračešství atd. Nás při všem tom jenom nejvíce bolí to, že si nás vládní strana představuje zrovna tak hloupé, abychom neprohlíželi celou tuto praktiku. Slovo rovnoprávnost přijde vůbec za nynější vlády v Rakousích jen k všeobecnému posměchu. Máme rovnoprávnost a přece ku př. jeden člověk má právo přehlasovati čtyry jiné rovně oprávněné v obci, a na sta jiných též rovně oprávněných ve sněmu.

Máme rovnoprávnost národní a přece — abychom se jen o maličkosti zmínili — celý úřední list zemských novin jest takový skoro, jako byl před březnem r. 1848, veřejná ohlášení, která se na útraty českých stran, v české krajině ouředně dějí, jsou skoro napořád německá, aniž si toho povšimnou vládní orgány, které přec jinák velmi dobře vědí, kolik dní jistý český redaktor v Praze byl bez pasu a bez ohlášení, a nelenují si strany toho několik úředních spisů semo tamo rozesílati. Když chceme vidět, vidíme i komára na střeše seděti, když nechceme, nevidíme ani velblouda, třeba do nás vrazil. Máme rovnoprávnost národní a přece se u soudů vyšších jenom německy jedná, čím strana česká zbavena jest všelikých výhod appelace, protože zase jen z pouhé milosti pana referenta závisí. O každé sousto té, beztoho jen hubené rovnoprávnosti, musíme se s největší částí nových úřadů svých v pravém smyslu hrdlovati, a otužiti se při tom proti všelikým ultra, přemrštěncům, fanatikům, rusomanům, proletářům atd., kteří se na

nás za to sypají, že nechceme být Němci. Slabý člověk to beztoho ani nevydrží a trpí raději, než by takové nesnáze podstoupil; avšak i nejsilnější konečně se z toho omrzí a zatna zuby, trpí všechno s resignací, čekaje na dobu, kde by se mohl za to alespoň pomstít. Takový asi jest nynější stav všech národností rakouských, vyjmouc Němce. Přece však vláda buď špatně zpravená, buď snad síly národů neněmeckých za příliš nepatrné považujíc, nevidí tak špatný stav smýšlení, zakořeňující se vždy více a více. Hlasy proti tomu se ozývající, považují se však již dle zakořenělého zlého obyčeje za přemrštěné, neb dokonce za tajné nepřátele Rakouska.

Když se však za našich zištných, a ve zlém smyslu jen průmyslných časů přece ještě ukazuje nějaká vznešenější snaha, láska k národů, mysl, vážící sobě dědictví předků a chovající k němu nějakou zbožnou úctu: měla by si moudrá vláda takových šlechetnějších živlů jenom vážiti a kořistiti z nich opět v dobrém smyslu, nikoli však pronásledovati a hanobiti je. Kterak může potřebná důvěra národů k vládě povstati, když národové vidí jen samou neupřímnost, když pozorují, že je vláda jen za nějakou obtíž považuje, a že vědomě pracuje k tomu cíli, aby všechny čilejší síly těchto národů časem svým zničeny, a jakási nešťastná jednotvářnost zavedena byla.

Vláda nynější praví, že oučelem jejím jest vzbuditi u rozličných národů svých v ě d o m í r a k o u s k é, lásku tedy a snad i pýchu na jméno rakouských občanů. Ale cesta, kterou vláda jde, vede zrovna k opáčnému cíli. Kterak může Čech, Slovan vůbec, Maďar, Italian atd., cítiti nějakou lásku k Rakousku, když

patrně vidí, že všechno v Rakousku směřuje jenom k poznenáhlému seslabení jeho národů, když musí považovati Rakousko celé jen za nějaké vězení, ve kterém se chytře a násilně přeměňují všeliké národy poznenáhla v Němce? Rakousko, ve kterém povoleno jest novinám, o nichž každý ví, že na útraty vlády, tedy na útraty národů vycházejí, posmívati se hrubým, jen člověku v livereji slušícím způsobem všemu tomu, co svaté a milé jest těmto národům, osočovati, v podezření uváděti a tupiti všeliké národní snažení; takové Rakousko mohlo by býti těmto národům milou vlastí, ke které by se s pýchou hlásili před světem? Nikoli, pokud věci stojí tak, neuslyšíte od žádného řádného Slovana, Maďara, Vlacha atd. nazývati se Rakušanem!

Vláda naše ustavičně mluví o jediném silném a mocném Rakousku, ale zapomíná, že sice silné a kvetoucí Rakousko jest pěkná věc, která se bude líbiti leckomu, jen ne tomu, kdo se má nechat spotřebovat za mrvu a material tohoto kvetoucího Rakouska. Rakousko nemá a nebude také nikdy kvésti na útraty národů jednotlivých, k němu náležejících: jenom kdyby tito národové sami kvetli, může býti též i Rakousko kvetoucí. V tom leží celý rozdíl mezi námi a nynější vládou.

Vláda hledá moc Rakouska v slabotě a v spotřebování jednotlivých národů a chce je k tomu patrně jen co materialu užívati: my myslíme, že moc Rakouska jedině se hledati musí v moci a v květu jednotlivých národů. V podobenství dalo by se to asi následovně vysvětliti: Jeden praví, já jsem mocný, já mám deset služebníků, a ukazuje při tom na jeskyni temnou, ve které jeho deset služebníků se svázanýma

rukama a nohama leží. Druhý praví, já jsem mocný, a za ním stojí deset svobodných, jeho milujících, šťastných přátelů, hotových vždy k jeho pomoci. Který z těchto dvou jest mocnější? — Kdo má oči k vidění, viz!

Mluvme bez pochlebenství a bez obyčejných formulí v oddanosti k Rakousku. Jakých má až posavád Slovan, Maďar, Vlach atd. přirozených příčin milovati Rakousko? Co užil až posud v Rakousích dobrého? — Velmi málo, tak že každý mnohem pamětlivější jest nesnází, pronásledování a útisků zažitých než dobrodiní. Buďto byli národové tito mocí zbraně proti své vůli ke služebnosti přivedeni, aneb mocí absolutní též ve slepé poslušnosti udržováni. O nějaké tedy přirozené a dědičné náklonnosti a lásce ke státnímu spojení rakouskému nemůže tedy býti žádná řeč, což beztoho zkušenost ukázala v roku 1848 a 1849. Kteří národové v těchto dobách podporovali Rakousko, činili to jen proto, že doufali na změny dobré a na lepší budoucnost. Z nějaké přirozené lásky k Rakousku nemohl to jistě žádný učiniti.

Vůbec dle našeho mínění — podporovaného ostatně zkušeností dějepisnou — láska nějaká občanů k jistému státu nikdy se nedá vyváděti z nějakých povinností naučených, nýbrž zakládá se vždy buď na přirozeném citu, jenž slove národnost, dle kterého člověk se svými rodáky milerád zlý i dobrý osud nese, aneb se zakládati může na chladném rozumovém přesvědčení, že právě v tomto státu nejlépe jest žíti našemu národu, že státní spojení, ve kterém žijeme, nejvíce užitku a výhod nám poskytuje. Pochlebníci znají ještě mnoho jiných příčin oddanosti k státu, které rozlič-

nými jmény jmenují, na které však ani tito pochlebníci sami potají nevěří, tím méně tedy kdo jiný.

Kde tedy obě tyto příčiny: cit národnosti a přesvědčení o dobrotě státu spolu zároveň působí, tam zajistě náklonnost občanů k státu čili patriotismus velikého stupně a pevné vytrvalosti nabude. Zůstavujeme však pánům ministrům našim, aby si sami mezi dvěma očima každý pomyslili, jak dalece až posud v Rakousích mají místa a platnosti obě ty příčiny, vedoucí k patriotismu! Jakých užitků z toho má až posud rakouský občan, že jest rakouským občanem, o tom snad se nedá mnoho mluviti, a jisto jest, že nám naše rakouské občanství až posud nikdo nezáviděl, ne snad abychom myslili, jen nějaké občany anglické, francouzské, belgické, sardinské, americké i strany většího počtu tureckých se v tomto ohledu vsaditi vždy hotovi jsme. Jestli nás ale koho cit národnosti až posud k Rakousku poutati mohl, k Rakousku, jehožto vláda své časopisy o našich národnostech bez slova ultra, fanatismu a podobných ani mluviti nenechá, ačkoli jinak officielně vždy »rovnoprávnost« se ještě trmácí — o tom má celý svět již dávno hotový nezměnitelný úsudek.

Považujme jen tyto okolnosti výhradně z českého stanoviska. Nás Čechy se slovem a slibem rovnoprávnosti nikdo nepotěší a neupokojí, neboť jsme v tom ohledu již, jak říkáme, jednou zpraženi. Po bitvě na Bílé Hoře a po vítězství Ferdinanda II. a jezovitské strany[1]) nad českým povstáním, zaručena jest nám byla místo předešlé ústavy a panující naší české ná-

[1]) Viz díl III. S. 280.

rodnosti ve zřízení zemském a odpřísáhnuta několikrát rovnoprávnost národní a také jistý způsob konstituce, totiž povolování daní. Jak daleko to ale s tím slibem došlo, víme všichni tuze dobře.

Nyní nám jest národnost a ústava opět zaručena: od té krátké doby však již vychází k této zaručené rovnoprávnosti jedna vysvětlivka po druhé, s kterými tato ubohá rovnoprávnost den ode dne více pelichá. Předně řeklo se,[1]) že mezi všemi českými úřady jest jednací řeč německá. Dále řeklo se, že soudy vyšší též po německu jednají i v českých rozepřích, a apellaci Pražské, která již byla počala ve zvláštním českém senátu, jak se sluší a patří, věci českých stran pojednávat, zamezilo se to. Kasační dvůr t. j. nejvyšší soud jest ve Vídni pro nás, a budeme při něm s českými přemi odevzdáni jako u všech vyšších soudů vůbec do milosti referenta, čím se pro nás všechny vyšší instance místo sborových soudů stanou soudy jednotlivých osob. Poněvadž se u vyšších soudů nebude česky jednati, budou brzy sedat v našich českých soudech mužové, jejichžto celá čeština bude záležeti v nějakém vysvědčení[2]).

Ve školách nebyl p. ministr Thun,[3]) bývalý český vlastenec, až posud nikdy v stavu, kromě některých hraček, zavésti nějakou rovnoprávnost. Jak se při dříve navržené organisaci a centralisaci obcí zamýšlelo od ministerstva vnitřních záležitostí naší rovnoprávnosti

[1]) Viz díl II. S. 730.

[2]) [V Praze ku př. stal se jeden pád, že kovaný Němec, ouředník jinému kovanému Němci, nižšímu ouředníku, dal platné vysvědčení, že umí česky. Red.]

[3]) Viz díl II. S. 632.

posloužiti: toho se snad dovtípil každý z naší polemiky proti tomu. Cítíce od zdaleka nepřítele, doráželi jsme tak dlouho, až konečně p. ministr přece upustil prozatím od svého plánu. Že volební řád českého sněmu tak vědomě sestaven jest, abychom my Čechové, přirozená veliká většina, měli méně poslanců a hlasů na českém sněmě než Němci: to jsme dokázali hned v prvním svazku Slovana[1]) až k nepochybnosti, a vláda pohnavši nás proto k soudu, upustila dobrovolně ode všeho, a vydala nám svazek zabavený na důkaz, že si netroufá obstáti proti našim pravdivým výčitkám před soudem. Zařízeno to tedy tak, abychom se ani na českém sněmu nemohli hájiti o svou národnost, jsouce tam v menšině, při čemž však ještě naději míti musíme, že z vyvolených 130 Němců bude alespoň tolik spravedlivých k nám a liberálních, abychom alespoň ve spojení s nimi mohli hájiti své právo.

Z toho všeho jest ale patrno, že u nynější vlády není naše rovnoprávnost v dobrých rukou, a že jestli se již nyní z počátku takové pokusy dějí, dále ještě smělejší se podniknou.

Podle rozdělení Haliče v tři kraje s vyloučením sněmu zemského, podle německé kolonisace Uher od vlády horlivě zamýšlené, podle zřízení vojvodiny srbské atd. atd. atd., vidíme ze všeho, že vláda předně všechny národnosti co možná rozkouskovati a seslabiti, za druhé je všude Němci jak náleží proložiti a prosypati zamýšlí, aby se pak pod firmou rovnoprávnosti němčina všude vedle jiných jazyků uvésti mohla k dalším lepším potřebám. Ku příkladu bude vycházeti (risum [illegible]atis)

---

[1]) Viz díl III. S. 14.

nější soudce též co úhlavní zrádce a buřiče do žalářů a k šibenicím.

Tuto úvahu museli jsme předeslat slovům některým, ježto chceme věnovat muži, kterého pokládáme — dle našeho mínění — za jednu z prvních hvězd na obzoru českého národa, kterého alespoň, pokud nám popřáno bylo, okem od předsudků protřelejším hleděti na dějiny naše, přede všemi ostatními nejvíce milujeme.

Známo jest, že až posud strana jezovitská v církvi všelikým způsobem hleděla pokaliti u našeho lidu jméno a památku muže toho, a podařilo se jí skutečně tak dalece, že mistr Jan Hus, jenž umřel pro svůj národ a pro svobodu, a kterého ctí vzdělaní mužové všech národů, právě u svého vlastního lidu, pro který tak mnoho učinil a přetrpěl v neváženosti byl, že se jméno od nevědomé sprostoty jen s jakousi ošklivostí vyslovovalo. Tak daleko byl zakořeněn onen chytře rozšířený předsudek, že si až posud málo kdo troufal s úctou příslušící zásluhám a obětem tohoto mučedlníka o něm mluviti, boje se staré nepřítelkyně jeho, až posud panující hierarchie. Epištoly 31.

Není účel tohoto našeho článku, podati nějaký životopis mistra Jana Husa, dokonce by se také mýlil ten, jenžto by očekával, že budeme veškeré církevní učení Husovo zastávati, a snad dokazovati, že se od katolické dogmatiky v ničem neuchýlil, a že se zde pouštěti budeme v rozbírání otázky, zasloužil-li právem jméno kacíře, čili nezasloužil: samé to věci, na které my z našeho stanoviska ani zřetel nemáme, spokojujíce se strany toho jen neomylnou pravdou, že jest v každém ohledu

menší vina uchýliti se v něčem od dogmatiky katolické, nežli páliti a mučiti svého, byť i chybujícího v učení bližního!

Zdá se nám však, že až posud mistr Jan Hus příliš obmezeně a jednostranně považován byl jen se stanoviska katolicko-dogmatického a že se zanedbávalo považovati jej se stanoviska národního, politického, literárního, na kterémžto stanovisku se hlavně my nyní postavíme. Až posud byl obyčej náš při vyslovení jména Hus jenom mysliti na rozepře církevní, na půtky hierarchické: my však chceme okázati, že pro nás Čechy byl Jan Hus důležitější ještě v jiných ohledech, než právě v církevním, a že jeho zásluhy o vlast v národním, politickém a literárním ohledu, jsou v každém ohledu veliké a zasluhující především naší veliké úcty a vděčnosti. Mýlil by se ostatně velice, kdo by myslil, že osud Husův a jeho ohavné usmrcení pocházelo hlavně z příčin náboženských, přesvědčíme se, že mnohem více tu jiné a jmenovitě národní a politické příčiny působily.

Čas, ve kterém se vyskytl v národu našem tento znamenitý muž, dal by se asi v krátkosti takto popsati. Za císaře Karla IV., krále našeho, velmi pečlivého o zvelebení národu českého, nabyla vlast naše zvláště veliké váhy naproti jiným zemím. Karel IV. hleděl ze všech stran vábiti do země užitečné vědomosti, tím a zvláště založením vysokých škol v Praze, stala se Praha středištěm jakýmsi nejen Čech, nýbrž i ostatních okolních zemí. Právě ale tím počal se v zemi české a zvláště v Praze zmáhati velice vplyv cizinců, zvláště ale Němců, již dříve do země hojnými privilegiemi vábených, kteří počali velmi na újmu býti

vlastním slovanským obyvatelům země naší. Vysoké školy Pražské poskytovaly zvláště mnohým Němcům příležitost vtírati se do úřadů, církevních prebend atd. v království českém, a vytiskovali z nich domácí rodence. To, co až posud vidíme v Čechách, totiž utiskování lidu slovanského skrze německý, nadsazování Němců nad Čechy, dálo se již mnohem dříve v Čechách a jmenovitě po Karlu IV. ve velmi hojné míře. Na vysokých školách zvláště vedli cizozemci, hlavně Němci, veliké panování, což domácím tím nemilejší býti muselo, že byli jako odstrčeni sami ve svém domově.

Z druhé strany však způsob tehdejších škol byl takový, že si nejvíce v jakýchsi učených a neužitečných hračkách a marných o slova hádkách libovaly, málo sáhajíce do života skutečného, že jmenovitě všechny tyto školy pranic si poučení a povznešení lidu nehleděly, jsouce jenom výhradně pro jisté stavy, tak že lid sám při všech takových školách vždy stejně nevědomý zůstal.

U nás v Cechách ale již dříve před Husem povstali jednotliví mužové, kteří neužitečnost podobných školních hraček uznávali a o pravé vzdělání lidu pečovali. V osobě Husa ale dosáhlo toto snažení teprva pravé určitosti, v mistru Janu Husovi spojil se odpor proti neslušnému vplyvu Němců, touha po vzdělání a zvelebení českého lidu, osvobození jeho od útisků zhejralé a nevzdělané hierarchie v jeden určitý a sebevědomý celek, jakož vůbec tenkrát ani jedno bez druhého obstáti nemohlo.

Nic není nového pod sluncem a věci se ustavičně opakují: tak vidíme v mistru Janu Husovi bojovníka

pro liberální a národní věc za jeho časů, a skoro ve stejných okolnostech, jako i my nyní zase bojujeme. Mistr Jan Hus byl hlavní původce toho, že Čechové dostali převahu na vysokých školách v Praze, on přivedl lid k vědomí své národní důstojnosti, mistr Jan Hus jest jeden z hlavních zakladatelů literatury české, on jest ten, jenž porazil v Čechách moc hierarchie a uvedl lid k pravému rozumění křesťanského učení ve hlavních věcech,[1]) on jest hlavní bojovník pro svobodu slova a učení, ovšem ne v nynějších formách, poněvadž tenkrát ani tisk vynalezen nebyl, nýbrž oustním rozšiřováním pravd co vůdce na vysokých školách, co kazatel Pražský a cestující kazatel po rozličných krajích země a konečně i co spisovatel. Pružnost, kterou za těchto časů projevil národ český, a duševní síla, kterou vynikl jako jedním rázem nade všechny ostatní okolní národy, ukazují nám nejlépe velikého ducha mistra Jana Husa, jehož musíme patrně uznat a považovat za původce všech těchto pokroků.

To co nyní až posud pozorujeme v Praze, totiž že Čechové jak v náboženských tak i politických věcech liberální strana jsou, Němci naopak vždy z větší části reakce se drží, to bylo zrovna tak za času Husova. Tak na vysokých školách byli všichni tři cizí národové proti reformám Husovým, a spolu s jejich odejítím z Prahy, zvítězila hned na vysokých školách liberální myšlénka strany Husovy, a proti Husovi žalovali již tenkrát nepřátelé jeho zrovna jako až posud proti nám

[1]) [Nemyslíme zde snad jednotlivé malicherné odchylky, jako ku př. přijímání pod obojí způsobou atd., které vlastně ani Hus nezačal, a které také byly více jen známkou než pouhou podstatou české reformace.]

žalují, že prý totiž svým kázáním plodí nenávist mezi Čechy a Němci. Tedy ta taktika, s kterou se Němci v držení nadvlády a nadpráví svého udržeti chtějí, jest již velmi stará. A když strana Husova se rázně opřela proti nekřesťanskému vyluzování peněz za odpustky, a někteří mladí lidé dále než slušno se ve své horlivosti pustili, dal tři české mladíky odpravit tehdejší staroměstský obecní výbor, který byl toho času německý. Hus sám se vyjadřuje o jedné schůzce toho času na radnici staroměstské proti němu držané, kterou přirovnává dle bible shromáždění kněží a mistrů, faryzeů a zákonníků a starších lidu, »že lehko tu bylo Pálči vésti svou při s hrůzou zbraní a pomocí všech praelátů a všech Němců, protivných pravdě Kristově.« A po odejití německých professorů a studentů z Prahy, když totiž Čechové na vysokých školách tři hlasy již obdrželi, kázal Hus lidu ve svém chrámě Betlémském: »Dítky, pochválen buď Bůh všemohoucí, žeť jsme zapudili Němce a máme, oč jsme se zasadili, a jsme vítězi, a zvláště děkujte panu Mikuláši Lobkovickému, poněvadž jest to vymohl ku prosbám našim u krále.« Že však to nemluvil Hus jen co slepý nějaký nepřítel Němců, nýbrž proto, že tím poražena jest moc utiskující národ český a nedadoucí vznikat liberálnější myšlénce, to vidíme patrně z odpovědi, jakou dal Hus na předhůzky svého sočení proti Němcům: Nenávist mezi Čechy a Němci jsem nikdy nepopouzel, neboť zajisté jest mi dobrý Němec milejší, než špatný Čech a byť by ten byl vlastní bratr můj.

Že se ostatně celá zášť Němců pro horlivé usilování mistra Jana Husa o zvelebení Čechů a pro jeho

liberálnost proti jeho osobě obrátila, vidíme z toho, že si ani netroufal do Říma jíti, aby nebyl někde na cestě od nich přepaden, že též, když r. 1412 na Husa byla vydána hrozná exkomunikace papežova s nařízením, aby jej věřící jali a spálili, aby též chrám Betlémský, jakožto hlavní střediště liberálního kněžstva zbořili, když pak Hus nicméně přece v Praze byl a kázal, jenom Němci Pražští chtěli vykonat toto papežské nařízení. V hist. univer. Pražské, vydané od W. W. Tomka,[1]) z které tato dáta vyjímáme, stojí o tom:

»Němci Pražští chtěli dle rozkazu bully sáhnouti také na Husovu osobu, i sebrali se svolením konšelů hlučně o samém posvícení (2. října) všichni v odění a s meči, samostřely, sudlicemi i jinou zbraní. Tož sběhli se k Betlému, když právě Hus kázal a chtěli jej jmouti; než lid na kázání shromážděný, ač bezbranný, s takovou prudkostí se jim opřel, že se zahanbením spěšně museli ustoupiti. Tedy shromáždili se brzy na to na radnici a uzavřeli bulle zadost učiniti, co se týkalo rozboření kaple Betlémské, česká obec však obořila se a přivoliti nechtěla, načež oni o své vůli toho učiniti nedůvěřovali se.«

Z toho si nejlépe může vybrati každý pravý stav věcí, a jestli nynější němečtí spisovatelé pravdu mají, když praví, že Němci u nás byli rozšiřovatelé kultury. Musíme totiž věděti, že právě stránka Husova vždy hlavně dbala o poučení lidu, že též Hus hlavně si zakládal na kázání, kdežto toho času u katolíků více na jiné ceremonie se drželo a kázání se zanedbávalo; jeví se tedy samo, kdo byl rozšiřovatel a kdo utlačovatel vzdělání.

---

[1]) W. Wladiwoje Tomka Děje university Pražské. V Praze 1849. I. 205.

Že však Hus konečně na sněmu Kostnickém upálen jest navzdor císařskému bezpečnost jeho zaručujícímu slovu, toho byli, jak se v tom všeliká svědectví srovnávají, opět hlavní příčina jeho národní nepřátelé, kteří se ze všech stran na sněm sjeli a proti Husovi tam z veliké části falešně svědčili, mezi jiným i tak lživě a nemotorně, že sebe vydával Hus za čtvrtou osobu božskou!!

Již z těchto několika okolností vidí každý, jak velikou roli hrála při náboženských rozepřích těchto národní zášť, a každý nepředpojatý a dále hledící vidí v tom pořád se opakující boj našich předků o svou národní bytnost a samostatnost. Jak dalece ale byl Hus zastavatelem a bojovníkem pro svůj národ, jeví se nejlépe z toho, že jsa brzy před udělením Čechům tří hlasů na universitě těžce nemocen, své tehdejší přátele u něho shromážděné prosil, aby, kdyby on umřel, věrně stáli o spravedlivost a osvobození svého národu. Že to nebyla jen pouhá slova, dokázal pak později při smrti své, že ještě vždy jen na svou vlast myslil až do poslední své hodinky, jak se to ukazuje z jeho psaní, z kterýchž tuto některé výjimky podáme. Píšeť mistr Jan Hus k pánu českému Janu z Chlumu, jenž s ním do Kostnice byl táhl:

Nejmilejší příteli a přízní můj nejvěrnější Jene, za tvou upřímnou službu já ti dosti děkovati nemohu; ale Bůh ti to hojně odplatí; prosím tě neodcházej, až má pře skončena bude. Mě bude těšiti, když mne sami na hranici jíti uvidíte, nežli abyste měli slyšet, že jsem podvodně a lstivě pravdu zapřel. — Pozdravuju všecky mé přátele v Čechách, a vyřiď jim ode mne, aby se za mne modlili k Bohu, jenž by mně

síly dodal k přetrpělivému snášení všech obtížností žaláře, abych také bez reptání mou hořkou smrt očekával. — Mimo to také všecky učitele a společníky přátelsky žádám, aby v poznané pravdě stálí setrvali.

Pak jiné psaní ke všem krajanům: »Jan Hus, učitel písma a v naději služebník Boží, touží, aby všickni věřící v Čechách, jenž Boha z celého srdce milují, ustavičně v milosti Boží přebývajíce v ní život svůj skončili, a po smrti věčného blahoslavenství dosáhli. Staň se! V Bohu nejmilejší věřící! nejen vás, kteří jiným přikazujete a nad nimi vládnete, ale také vás, kteří jim poslušnost povinni jste, bohatí i chudí, vás všecky prosím a napomínám, abyste nejvyššímu Hospodinu poslušni byli, slova jeho v uctivosti měli, je rádi slyšeli, a s živobytím bez ouhony pilně zachovávali. Prosím vás, nespusťtež se pravdy slova Božího, kterou jsem vám podle psaného zákona jeho a výkladu Otců nejen oustně kázal, ale také písemně vykládal. — Prosím vás, ctěte a milujte kněží, jenž mají mravy bez ouhony a šlechetný život vedou; zvláště ale ty, kteří na vinici Páně hodně pracujíc, čisté slovo Boží zvěstují. Ale varujte se lstivých lidí, nejvíce nešlechetných a necnostných kněží, o kterých sám Spasitel praví: že zevnitř mají oděv ovčí, vnitř pak jsou draví vlci. Vrchnosti a pány prosím, aby s svými ubohými poddanými milostivě nakládali, spravedlivě s nimi jednajíce. Měšťany prosím, aby povinnosti svého stavu svědomitě plnili. Řemeslníky prosím, aby jsouce v bázni Boží živi, pilně svůj obchod vedli. Čeládku žádám, aby svým pánům věrně sloužila. — Především ale nejvíce prosím učitele a kazatele, aby nejprvé sami počestně a šlechetně živi byli, pak tím příkladem svým

učedlníky své k cnosti vedli. Jim přísluší učedlníky vyučovat, jak se mají umění oddat, ne pro lakomství a marné důstojenství, nýbrž ke cti a chvále Boží, k užitku obce a svému vlastnímu blahoslavenství; nejvíce ale v nich vštípit mají bázeň Boží, kteráž jest základ moudrosti. Všecky studenty při vyšších školách, i také všecky jiné školáky napomínám, aby svým mistrům ve všech šlechetných věcech poslušni byli a jejich příkladu následovali; oni se mají pilně v umění cvičit, kterým by po čase čest Boží rozmnožili, sobě a svému bližnímu prospěšnou službu prokazovati mohli. — Při tom vás také všecky žádám, abyste vysoce urozenému pánu z Dubé, Janovi z Chlumu, Jindřichovi z Plumlova, Vilémovi Zajeci, Mikulášovi a jiným zemanům českým, moravským a polským, zvláště ale oněm dvoum prvním vděčni byli, že tak snažně o mé vysvobození pracovali, pravdu Boží zmužile zastávali, a kolikráte také celému shromáždění tomuto na odpor se stavili. Jim všecko můžete věřit, co vám budou vypravovat; oni jsou očití svědkové všeho! Oni při každém vyslýchání přítomni byvše slyšeli, co jsem nepřátelům mým na články mně přičtěné odpovídal. Oni dobře ví a budou vám nepochybně vypravovat, kteří z Čech byli moji žalobníci a jak bezbožné lži proti mně přednášeli. Od nich se dovíte, s jakým povykem celé shromáždění na mne pokřikovalo; co a jak jsem na otázky mně dané odpovídal. Jen se ptejte těch svědků, oni vám ještě více věcí vypravovati budou. — Konečně vás prosím, abyste se za římského a za vašeho krále (Václava IV., jenž byl vždy jeho podporovatel), jakož i za jeho manželku, královnu vaši, horlivě k Bohu modlili, aby ten milosrdný Bůh s vámi a s nimi na

věky věků přebýval. Amen. Toto psaní jsem psal v žaláři na rukou a nohou poutami sklíčený, očekávaje po třech dnech ortel smrti, jejž sněm na mne vynese. Věřte, že se té tak ukrutné sentence nestrachuji, mámť k Bohu důvěrnost, že mne neopustí, aniž dopustí, abych pravdu slova zapřel, nebo bludy mně falešně přičtěné odvolal. Jak milostivě Pán Bůh se mnou nehodným služebníkem svým nakládá, a mne v nejnebezpečnějším pokušení pomáhá, někdy zřetelně poznáte, až se po smrti ve věčném blahoslavenství sejdem. — O doktoru Jeronýmovi, mém milém a věrném tovaryši nic jiného neslyším, nežli, že také v bídném žaláři leží, očekávaje ortel smrti jako já, a to pro čistou víru, kterou vám Čechům náležitě vykládal. Nicméně ale, někteří Češi byli naši nejhorší nepřátelé, jenž nás do rukou nepřátel vydali a do okovů vrhli. Vy pak ale modlete se za ně, aby jim Otec nebeský odpustil. — O to vás také, zvláště Pražané žádám, abyste se o kapli nebo kostel Betlehem bedlivě starali, by v něm, jak dlouho se Bohu líbiti bude, slovo boží se kázalo. Satanáš se nejvíce na to místo rozhněval, znamenav, že v něm panství a moc jeho největší škodu trpělo; proto také všecky jiné faráře a kanovníky proti tomu místu popudil. Já ale doufám, že Bůh ten svatý dům svůj zachová, podle své nám nezpytatelné vůle, a také udělí, aby v něm budoucně svaté slovo jeho ještě více užitku skrze jiné přineslo, nežli se s mým slabého člověka přičiněním stalo. Tato pak jest má poslední žádost k vám: milujte se ve spolek, pravdu žádnému nezamezujte, pečujíce, aby nábožní a nevinní násilně utiskáni nebyli. Psáno v pondělí v noci před sv. Vítem, t. j. 10. června a věrnému příteli dané.«

A psaní ke svému příteli Jindřichu končí těmito slovy: »Nejmilejší Čechové! budiž s vámi i se mnou Bůh, pro jehožto zákon nyní trpí tvůj, nejmilejší Jindřichu, opravdový přítel, Jan Hus.«

Již místo ono v dopisu mistra Jana, aby vděčni byli i polským pánům, kteří se ho na sněmu Kostnickém ujímali, upomíná nás na jednu vážnou, až posud málo vytknutou okolnost, že totiž liberálně národní strana česká, jejížto hlavou byl Hus, již toho času měla vědomí slovanské a že též se této myšlénky již tenkrát prakticky uchopila. Jisto jest ku př., že studenti polští a uherští (a jak se zdá uhersko-slovanští), kteří byli částí cizích národů na vysokých školách, v Praze zůstali i po odtažení německých, že tedy s tím spokojeni byli, že Čechové na vysokých školách v Praze vládli a že se s nimi dobře srovnávali. Že se ostatně v Praze zakládaly litevské a polské bursy, jest povědomo.

Také již ze žaloby, kterou zpátečnická strana kněžů, vidouc, že král Václav IV. opravám nadržuje, že též lid a velká část liberálnějšího kněžstva s Husem drží, podala v Římě u papeže, a kdežto praví, že Hus své škodlivé zámysly rozšiřuje po rozličných krajinách království českého, polského a uherského, též markrabství moravského, vidíme patrný důkaz o praktickém již spojení slovanských kmenů. Do Němec se nic z toho nerozšířilo.

Mistr Jeroným dokonce cestoval po slovanských zemích, jmenovitě v Polsku a na Litvě mezi Rusiny, kdežto kázal a disputoval o opravách a přátelsky se choval k církevním řádům řecko-slovanským.

Z Vídně konečně dávali výstrahu biskupu a kapitole Záhřebské před českými mistry a studenty, z čehož patrně vysvítá, že buď naši měli úmysl působiti i na Jihoslovany, aneb že již to dokonce učinili, ačkoli nám o tom známé dějiny nic nepraví.

Nejzřejmější svědectví ale jest dopis jeden university Pražské k hejtmanu země moravské, panu Lackovi z Kravař, příznivci Husitů, ve kterém žalovali na Němce Holomoucké, kteří roku 1415 jednoho ouda university, Jana, pro víru upálili. Jmenuji to ve svém dopisu křivdu sobě a všemu národu českému a moravskému, ano i slovanskému učiněnou. Patrné to tedy vědomí Slovanstva.

Abychom působení Husovo se stanoviska liberálního náležitě mohli objasniti, musíme již zasáhnouti na půdu církevní, ačkoli ani tu nebudeme se dotýkati dogmat samých, nýbrž jen hierarchie a discipliny.

Nechceme vůbec ani tvrditi, že by se Hus v ničem nebyl uchýlil od učení církve katolické: to však jest jisto, že v hlavních věcech na kterých Husovi a jeho straně právě nejvíce záleželo, docela čistě a dobře katolicky učil a že jeho tehdejší protivníci, kteří tenkráte za přísné a pravé katolíky považováni byli, právě byli kacíři podle nynějšího učení všech moudrých katolíků. Tak ku př. definici církve katolické, kterou tenkrát Husovi protivníci postavili, totiž »církev katolická, jejížto hlava jest papež a tělo sbor kardinálů,« nebude nyní žádný moudrý katolík za pravou uznávati. Musíme ku př. vědět, že dlouhý čas panovalo mezi největší částí katolíků to hrubé kacířství, že papež neomylný jest, což si nyní jenom ještě někteří ultrahierarchové

Epištoly 31.

a ultramontáni a to jen s obalem učiti troufají; v oněch časech ale by byl mnohý nevěřící v neomylnost papežovu za kacíře platil.

Rovněž tak asi jest to s neomylností církve katolické, která vlastně pranic neznamená, protože není nikdy na jisto a zcela srozumitelně určeno, co jest církev a kdo jest církev. Zvláště kdy tato neomylnost církve má [se] do nějaké souhlasnosti uvésti s hierarchickou autoritou. Jest ku př. jisto, že tehdejší papež Jan XXIII. byl v každém ohledu špatnější katolík než Jan Hus. Od té doby, co církev katolická ve správním ohledu despoticko-monarchického řízení se drží, jest patrně možná, že na poručení hierarchie právě kacířství za pravověrnost držáno býti musí, a že nejpravověrnější katolík, kdyby tomu představení církve chtěli, za kacíře se vyhlásí. Všechno to vidíme nejjasněji na mistru Janu Husovi. Epištoly 31—32.

Hlavní věc, která zavdala příčinu k všelikým těm událostem smutným, byly odpustky vydané toho času od papeže na vojnu proti králi neapolitánskému. Zkažení papežové tehdejších časů zneužívali vůbec moci církevní k věcem světským a jmenovitě vymýšleli všelikých prostředků na sehnání peněz, k čemu zvláště jim dobře sloužilo tehdejší prodávání odpustků za peníze. Tehdejší papež tedy, jsa s králem Neapolitánským, s jehož zeměmi papežské hraničí, ve sporu, exkomunikaci (kletbu) naň prohlásil, vyzval proti němu křižácké tažení, a dal každému odpustky, kdo by proti neapolitánskému králi táhl neb penězi na tu vojnu přispěl. Epištoly 32.

To jest tedy asi tak, jako kdyby nyní nějaký farář, maje hádku se sousedem svým Epištoly 32—33.

o zahradu, tohoto souseda nechtěl do kostela pustiti, jemu svátostmi posluhovati, kdyby kázal, aby se ostatní jeho ovčičky na onoho souseda sběhly, jemu vybily, čímž hříchů svých odpuštění dojdou. Jestli pak by který katolík (ani liguriány nevyjímám), nyní za našich časů jednání takové některého faráře schvalovati se opovážil? To samé ale učinil tehdejší papež (byl to však tehdá všeobecný způsob celé hierarchie, zneužívati moci církevní ke svým privátním neb vůbec světským oučelům), náš mistr Hus se ale proti tomu co nejrázněji opřel, a učil zřejmě, že věřící nejsou povinni poslouchati rozkazů papežských, pokud se nesrovnávají s učením Kristovým.

Hlavní věci, které mistr Jan Hus namítal proti této bulle papeže Jana proti králi neapolitánskému a proti papeži Řehořovi, vyjímáme zde z Tomkovy hist. univ. pražské následující: Předně, že jmenuje papež Ladislava a Řehoře kacíře spravedlivým soudem božím zatracené; kde že jest důkaz, že je zatratil Bůh? Za druhé, že je zatracuje papež i s potomky jejich až do čtvrtého kolena, tedy i lidi ještě nenarozené. Dále, že povzbouzí papež k boji proti křesťanům, což nesrovnává se s mírným evangelium Kristovým. Že uděluje bulla odpuštění hříchů, nečinic rozdílu, jsou-li ti toho hodni, kteří se odpustků činí účastny, ježto v tom způsobu žádný s jistotou věděti nemůže, jsou-li jemu co platny. Že žádné modlitby, žádné milosrdné skutky, ani kázání slova božího, ani čtení mší místa v této bulle nenalézají, než jediné peníze za odpustky. Že kdo nic nedá, byťby jakkoliv byl dobrý, neobdrží těch odpustků; avšak prý to velmi dobře; neb že pravým vnuknutím božím spravedliví se vynímají z těchto

Epištoly 33—34.

lživých odměn. Mimo to, že všichni, kdož co dají, stejnou mají odměnu, totiž úplně zbavení pokuty a viny. Že bulla plat vysazuje za odpuštění hříchů, proti rozkazu Kristovu: darmo jste vzali, darmo dávejte. Že není žádná zmínka, aby se lidé vystříhali hříchů aneb živi byli dobře, nýbrž že znějí odpustky pouze všem, kteří hříchy své vyznají a jich litují, což k odpuštění hříchů není dostatečné. Také že touto bullou ruší papež všecky předešlé odpustky, mezi kteréž patří ku př. odpustky od papeže Alexandra V., teprv nedávno na pět let, posud neprošlých, udělené; což jaký nesmysl, aby jedno odpuštění hříchů mělo druhému překážeti na tom samém člověku. Konečně ani obyčejná závěrka papežských bull neušla posměšnému vtipu Husovu: »Protož žádnému člověku nebuď dovoleno tento náš list rušiti, aneb skutkem opovážlivým jemu na odpor se postaviti. Kdož by pak zkusiti toho se opovážil, ve spravedlivý hněv boha všemohoucího a svatých Petra a Pavla apoštolů, věz, že upadne!« Což kdyby Kristus, pravý člověk, aneb některý svatý s nebe sstoupil, a těchto takových věcí v bulle obsažených všech neschválil, zdali též upadne ve spravedlivý hněv boží a svatých dvou apoštolů? Naproti tomu bulla předešlého papeže Alexandra o odpustcích, že rovněž zavírala se oněmi slovy, a tento člověk, papež, zrušiti ji novým svým listem, že se neostýchal!

Hus ostatně napomínal i v kázáních Epištoly 31. často lid, aby za tyto odpustky peníze nedávali. Který katolík by za našich časů nedal ve všem tom úplně za pravdu Husovi proti papeži, přece však byl za to do strašlivé klatby dán

a sice »aby všichni věřící od řečeného mistra

Jana Husa v jídle, pití, mluvení, koupi a prodeji, obcování, do příbytků přijímání, ohně neb vody poskytování u všech jiných milosrdných skutcích veřejně i soukromě se vystříhali, a nejen jeho, nýbrž i domácích čili čeledi jeho, aby k službám božím nepřipouštěli, pod trestem též klatby na každého, kdož by jináče učinil. Když by Jan Hus aneb tovaryši jeho dvacet dní v tomto okresu setrvali a se neobrátili, má tato klatba ode všech správců kostelních znova býti ztížena oznámením v kostelích každou neděli a svátek, svíčky rozsvític a na zemi uvrhnouc. Také kdež by se pak Hus neb tovaryši jeho zdržovali, v tom městě, městečku, vsi, hradě, mají tak dlouho, pokud by tam byl, i také ještě den po jeho odjítí služby boží býti zastaveny. Když by k novému napomenutí i pak ve 12 dnech se neobrátil, má taková zápověď služeb božích ještě jednou býti obnovena, tak aby po odjítí jeho z místa ještě tři dni trvala, v kterýžto čas nemá svátostmi býti posluhováno krom večeře Páně nemocným, a služby boží při zavřených dveřích býti držány, vyobcovaní pak od nich býti vzdáleni. Když by Hus v té klatbě zemřel, nemá míti církevního pohřbu; pakli by byl pohřben, aby zase byl vyhrabán, aby Husovi žádný v kacířství jeho nenadržoval ani jeho podporoval, nýbrž aby jej věřící jali a k soudu odevzdali arcibiskupovi Pražskému nebo biskupovi Litomyšlskému, aneb aby jej sami soudili a upálili; dále aby pak kaple Betlémská zbořena byla a se zemí srovnána, by v ní kacíři své doupě míti nemohli, poněvadž v ní škodlivé učení se rozsívalo a odtud velké množství věřících zprzněno kacířstvím.«

Kdo vůbec porovná tuto strašlivou a nelidskou

klatbu s nařízením pána Ježíše, abychom milovali i své nepřátele a jim dobře činili, má jistě pěkný obrázek o křesťanském smýšlení a řádění hierarchie!

O sprostnosti tehdejšího smýšlení mezi katolíky i kněži samými podává nám důstatečnou světlost to, že Hus opříti se musel proti kněžím vychloubajícím se, že oni každodenně dělají Boha, kromě toho vytýkal jim Hus ve svém spisu o šesti bludech, že chtí v pannu Marii neb v jiné svaté neb v papeže tak věřiti jako v Boha, že myslí, jako by měli starších svých biskupů, pánů a jiných vladařů duchovních i světských ve všem poslouchati, cožkoli přikáží buď si to dobré neb zlé, což se ale s vůlí boží nesrovnává, kterou musíme a máme více poslouchati než všechny lidi z celého světa, dále že hříchy neodpouští kněz, nýbrž Bůh, a kněz že jest jen toho ohlašovatel. Epištoly 34.

Při každé příležitosti snažil se též Hus papeže jen co člověka představiti, neb skutečně toho času se papeži nějaká skoro božská úcta proukazovala. Vůbec má celé snažení Husovo ten ráz, že chtěl zničiti slepé poslušenství k hierarchii, kterého tato jen ke svému světskému zisku z otupení lidu zneužívala, nepovažujíc toho času náboženství za nic jiného než za svou dojnou krávu. Proto také byl Hus u celé hierarchie v takové nenávisti a to jest jediná příčina jeho ohavného usmrcení a mučednictví. Epištoly 34–35.

Právě proto musí mistr Jan Hus v očích každého liberálního a poctivého člověka tím větší úcty nabýti, jakožto zastavatel liberálního smýšlení a osvěty lidu. Despotie jest jen jedna na celém světě ať si má roucho náboženské neb vojenské, neb byrokratické neb aristokratické: účel její jest vždy Epištoly 35.

jeden a ten samý, totiž zneužívati lidstvo jen za nástroj své libovůle a svého špinavého prospěchu. Despotie ale v rouchu náboženském jest ze všech nejhorší a nejnebezpečnější, neboť zneužívajíc rouhavým způsobem jména Božího, ukrývá lidomorný jed svůj do svatyně a zaslepuje nevzdělaný lid. Proto vidíme, že despotie světská vždy považuje despotii náboženskou za nejprospěšnějšího spojence svého, vidíme, že vždy, když počne se v lidu ujímati nějaké liberálnější smýšlení, hned despotie světská vyšle jezovity a liguriány na honbu proti takovým světlejším zásadám, aby zase poznenáhla zastřeli všechno svým černým rouchem. Považme jen pozorným okem časy naše, tyto na všech stranách se vyskytující misionáře, tyto nové zázraky; vraťme se něco nazpět v naší české historii, kterak po porážce Čechů přišli hned jezovité, sbírali knihy, drželi missionářské kázání a hleděli všelikou upomínku na předešlou svobodu utopit svým kejklířstvím: ejhle! všechno jest pořád stejné, všude ten samý úmysl a všude ty samé prostředky. Despotie církevní jest vždy sestra despotie světské, jedna bez druhé neobstojí a jedna také klesá s druhou.

Proto také obě tyto despotie tak velice nenávidí Husa a snažili se jméno jeho u našeho lidu nevzdělaného a v historii nesečteného lidu co nějakého zlosyna zohyzditi, myslíce, že s osobou jeho porazí též i blahonosné myšlénky od něho do národu vštípené. Nám ale, kteří se snažíme o spravedlivost a svobodu jak duchovní tak i světskou, kteří chceme pravé a čisté, člověka ušlechťující náboženství a poctivou dle vůle lidu a k blahu lidu zařízenou vládu, nám velice na tom záležeti musí, aby se lidu strany tohoto Epištoly 36.

velikého muže, kterého nám všichni vzdělaní a již svobodní národové závidí, oči otevřeli, aby náš celý národ v mistru Janu Husovi poznal zase svého nejvěrnějšího přítele a otce, jenž lásku svou k národu českému a k pravdě největší lidskou cenou se svým životem ochotně zaplatil. Jako takového, ctili jej naši předkové přes 200 let, a jen zase dvoustoletá duchovní a světská despotie mohla tuto zakořenělou a zasloužemou úctu zničiti. S časem svobody navrátiž se zase stará úcta. Obraz mistra Jana neměl by v žádném obydlí pravého Čecha chyběti, a každý představiž jej mládeži, co příklad nejhodnější k následování, co pravého ctitele Boha a přítele lidu. Nehleďte mnoho na zlostné řeči zaslepených a zaslepenců, kteří vám snad budou Husa dle obyčeje z absolutních časů malovati co kacíře: Bůh jest svědek, že by to jinak stálo s katolickou vírou, kdyby byl každý tak hodný katolík, jako byl Jan Hus! On sice učil, že se má kněžstvo odříci zbytečných statků, kázal proti jejich hrdosti, ctižádosti, lakomství, urputnosti, obžerství atd., prohlásil vybírání platů za udělování svátostí za kacířství, učil, že máme poslouchati více Boha, než lidi — a zaplatil toto své nebezpečné učení smrtí. Kdo jej proto tupiti chce, budiž tak, tuším ale, že nás bude více, kteří jej budeme za to ctíti.

Kdo vůbec zdravého ponětí o všech těchto věcech nabýti chce, tomu radíme, aby si přečetl v Dějích university Pražské vydaných od W. W. Tomka (nákladem Matice r. 1849) od str. 134 až do strany 242, tam zajisté najde nejlepší a zcela nestranné sestavení všech událostí a může si pak sám dle vlastního rozumu pomysliti, kdo byl mistr Jan Hus, a kdo

[redacted]

jsou jeho nepřátelé a tupiči. I životopis jeho, který sepsán jest od katolického kněze Zitte[1]) za časů císaře Josefa II. a nyní přeložen od Sommra vyšel nedávno česky v Praze, dobře v tom poslouží: nejlépe arci historie Palackého,[2]) až bude totiž vydána, což snad nebude již dlouho trvati.

---

[1]) Obšírný životopis mistra Jana z Husince vůbec Hus zvaného. Dle Aug. Zitte vzdělal J. V. Sommer. V Praze 1850.

[2]) Fr. Palacký: Dějiny národu Českého v Čechách a v Moravě. Dílu III. částka 1. Od r. 1403 do 1424. V Praze 1850.

32. SLUŠÍ-LI PRÁVA OBČANŮ VYMĚŘOVATI PODLE DANÍ?

(Slovan z 25. září r. 1850. Sv. 7. S. 1160—1167.)

H. B. Z některých přípisů měli jsme příležitost vyrozuměti, že náš v jednom z předešlých svazků Slovana vydaný článek o daních: »Kdo platí vlastně největší daně?«[1]) nebyl ještě dosti jasný a přesvědčující, a že jmenovitě mnozí přece ještě nepochopují neb uznati nechtějí pravdu tam od nás ztvrzenou, že totiž gruntovní daň neplatí celou ten, kdo usedlost drží, nýbrž z největší části ti, kteří jeho obilí a jiné polní plodiny kupují a zpotřebují.

Tato sice až posud ne všeobecně uznaná sada vyjasňuje se nejlépe tím, že dříve pokud ještě státy neměly tak mnoho výloh skoro kromě daní gruntovních jiné daně ani v obyčeji nebývaly, z čeho vysvitá, že se již tenkrát gruntovní daň považovala jako za všeobecnou živnostní, která, ačkoli se vlastně nevybírá ode všech občanů, nýbrž jen od majitelů gruntů přece se konečně vyšší cenou obilí na všechny konsumenty (t. j. potřebovatele) přirozenou cestou rozdělí. Mnozí státníci navrhovali ještě v nejnovějších časích,

---

[1]) Viz díl III. S. 289.

aby přestaly všeliké jiné daně, a aby stát celou svou potřebu rozvrhl jen na půdu, t. j. na gruntovníky, tak že prý se na nejlacinější spůsob daně vyberou a také nejlépe na veškerý lid rozvrhnou, totiž přiražené zcela přirozenou k ceně obilí. Takový návrh — jehožto provedení ovšem nemůžeme schvalovati — povstal arci jen z hlubokého přemýšlení o nejkratším a nejlacinějším spůsobu vybírání daně,[1]) avšak již, že navrženo to jest, svědčí pro pravdivost toho, že celou gruntovní daň neškoduje ze svého ten, kdo ji státu odvádí.

[1]) [Pro lepší vyrozumění toho musíme podotknout, že není pro občany lhostejno, jakým způsobem se potřebné pro stát výlohy zapravují. Dejme tomu, že ku př. jsou zemské výlohy 100 mil. zl. stř. ročně. Kdyby stát mohl celých těch 100 milionů opatřiti jen z daně gruntovní, domovní, živnostní, a kdyby tuto daň obecní představení vybírali a jen do státních pokladnic odváděli, nemusel by stát kromě malého počtu kasovních úředníků žádné jiné výlohy na zaopatření těchto 100 milionů učiniti. — Dejme tomu ale, že by stát asi 30 mil. ze své roční potřeby opatřiti chtěl daní potravní (akcisem): tuť jisto jest, že ku provedení toho akcísu, na dohlídku, kontrolu atd. velmi znamenitý počet úředníků a strážníků potřebný jest, který by se jinák, kdyby této daně nebylo, nepotřeboval, a dejme tomu, že by udržení těchto úředníků a hlídačů ročně asi 10 mil. stálo, tuť již patrno, že lid 40 mil. zl. platiti musí místo potřebných 30, t. j. že vybírání oněch 30 potřebných mil. stojí opět 10 jiných milionů, které beztoho zase lid zaplatiti musí, a které by, kdyby se daň jinák rozvrhla, ušetřiti mohl. Kdyby ale ku př. stát na potřebných 100 mil. výloh ročně jen 60 mil. příjmů měl, a chybujících 40 mil. si vypůjčil, nahlíží každý, že již v budoucím roku potřeby státní při stejných okolnostech budou 102 mil., protože interessy za vypůjčených 40 mil. k státním výlohám přirostou. — Není tedy lhostejno pro občany, na jaký způsob se výlohy státní opatřují, a proto již velmi mnoho se politikové napřemýšleli o nejlepším a pro občany nejužitečnějším způsobu rozvržení daní.]

Ostatně jest známo, že při každém hospodářství, když jeho výnos vypočítati se chce, vždy se k ostatním výlohám i daně (kontribuci) počítají, načež po odrážce těchto se procenta výnosu jeví. Jest ovšem těžko udati, v jakém spůsobu se kontribuce k ceně obilí sama přiráží, proto že na cenu obilí mnoho jiných okolností vplyv má, jmenovitě úroda, počet obyvatelstva, dobré a laciné přívozy, úroda v okolních zemích, dobrý chod průmyslu, totiž dobré výdělky dělníků atd. Živnostní daně, akcisy a monopoly trefí jistě vždy toho, kdo je platí, tuť není žádné pochybnosti. Když koupím nyní libru soli, mohl bych, kdyby monopolu a daně nebylo, místo jedné libry za ty samé peníze 5 liber koupiti. Při kontribucí jsou ale možné pády, že by někdo víc kontribuce platil než celý jeho roční příjem obnáší, ku př. kdyby veliké hospodářství držel, a je celé zadlužené měl, tak že by jen nepatrná část vlastně jemu náležela. Tuť pak jistě celý výnos jeho části jest menší než kontribuce: zhola ale a naprosto jest nemožné, aby někdo více daně platil, to jest více ze svých příjmů státu odstupoval, než sám těchto příjmů má. Že však věřitelové tohoto kontribuenta, kterému vlastně větší část jeho statku náleží, za něho tuto kontribucí nenesou, jest proto patrno, že tak mnoho interess dostávají od něho, jako kdyby svůj kapitál někomu jinému, ku př. fabrikantovi neb obchodníkovi byli zapůjčili. Patrno tedy, že největší část kontribuce konsumenti vlastně škodují a platí.

Jak jsme však již v předešlém našem článku podotknuli, nevztahuje se vyvozený od nás následek na menší a prostřední kontribuenty, kterým při vší pravdivosti tohoto výroku přece nic neubyde z jich zásluh

o stát, protože ještě vždy jiných indirektních daní tak mnoho, ba ještě více platí, než obnášeti může ta část jejich kontribuce, kterou vlastně škodují konsumenti. Strany toho se každý hospodář velmi snadně sám přesvědčiti může, jestli si dle podaných od nás ve předešlém článku příkladů sami ze známých potřeb své domácnosti vypočtou, jaké sumy daní indirektních na ně připadají. Při velkých kontribuentech, jmenovitě při tak zvaných voličích 500zlatových, kteří dle naší nynější ústavy tak velikých práv a předností nad jinými užívají, vypadne ale již počet zcela jinák, a ukáže se, že tu sumu jich kontribuce, která se na konsumenty rozdělí, nikterak nenahražují a nedoplňují jejich indirektní daně, a že tedy vlastně tolik daně oni sami neplatí, jak velikou sumu odvádějí kontribuce. Příčina toho jest patrná, proto že naše indirektní daně dle předkonstitučního aristokraticko-absolutního systemu nejvíce na sprostější potravy a nápoje a vůbec na takové věci rozvrženy jsou, kterých bohatý v celku nespotřebuje mnohem více než chudý.[1])

Chtěli jsme tedy jen dokázati, že nespravedlivé jest, vyměřovati tak nazvaným největší daň platícím takové přednosti, proto že příčina na to udávaná jenom zdánlivá jest, totiž zdá se jen, že tolik daně platí, vskutku ale za ně škodují tuto daň z veliké části jiní. Tenkráte jsme pravili, že by se spůsobem vyšetřiti a vypočítati mohlo, jak daně kdo skutečně sám platí, kdyby se dle velikosti těchto daní chtěly vyměřovati přednosti a práva občanů. Nyní však pokročíme o něco

---

[1]) [Známo ku př., že se při prodeji selského statku tenkrát musel vzíti kolek tak veliký jako při prodeji největšího panství.]

dále a pokusíme se o důkaz, že vlastně práva občanů dle daní vyměřovati se nemají.

Nezáležíť nám ovšem na těch, kteří se zásadami vyslovenými v onom článku nikdy se srovnávati nebudou, proto že jejich zatvrzelá hrdost snad a pánovitost, příliš to obyčejná necnost lidská, jim nikdy nedovolí řiditi se ve všem jenom dle spravedlnosti a bez ohledu jestli by tím třeba i něco ustoupiti musili od předností až posud nad jinými užívaných. Aristokratické smýšlení nepomine na světě nikdy, pokud jest člověk člověkem, totiž tvorem marným, pohrdajícím jinými a vznášejícím se nad ně, aristokratie mění časem jen svoje jména, věc ale v celku zůstane. Pokud užívala šlechta, knížata, hrabata, baroni, herrvonové atd. předností nad jinými, nazývajíc je zákonnitým spůsobem svými poddanými, ukládajíce jim roboty a povinnosti, a vládnouce nad nimi každým spůsobem, tu každý arci z těch, kdo poddanými byli, velmi dobře viděl nespravedlivost takové aristokratie, a rád věřil každému, kdo říkal, že tak to zůstati nemůže. Nyní však, když to pominulo, za to ale zase nastal jiný spůsob aristokratie podle peněz, nyní již snad bude mnohý z těchto bývalých poddaných velmi těžko chtít pochopiti, že jest nespravedlivé, aby kdo platí něco více tak nazvané direktní daně, užíval všechna práva v obci i v celé zemi, aby on sám měl ve veřejných záležitostech více práva než snad 100 jiných dohromady, a aby tito se museli nechat od něho v obci strkati a komandovati, aby jen poslouchati musili zákony, které poslancové jen od voličů větší kontribucí platících vyvolení na sněmu ustanoví, zkrátka aby někteří byli vším a ostatní ničím, aristo-

kratickou nespravedlivost toho pravím budou mnozí těžko chtít pochopiti z bývalých poddaných, kteří velmi dobře chápali nespravedlivost předešlé aristokratie. A proč chápali dříve dobře? protože sami byli utlačeni a cítili, jak to bolí; a proč nebudou chtít nyní chápati? protože oni sami jsou utlačitelé a nebolí je, nýbrž někoho jiného. Spravedlivý muž cítiti má ale nespravedlivost vždy a všude, ať si se děje jemu aneb někomu jinému, v tom se musí a má každý držeti přísloví: Dnes mně a zejtra tobě, co nechceš sám trpěti, nečiň jinému. Jako ty nechceš před jiným býti zahozen a odstrčen, tak nezahazuj a neodstrkuj sám jiného.

Než nevěříme tomu, aby většina z těch, kteří ještě r. 1848 cítili sami na sobě, jak bolestná jest poddanost a aristokratie, již za tak krátký čas byli na to zapoměli, a že by již nyní byl cit jejich otupen proti tomu samému bezpráví, které nyní jiní trpěti mají, a myslíme, že jenom proto neodvracují se od tohoto nového spůsobu aristokratie, poněvadž nemohou hned na první pohled poznati podobu jeho s předešlým, protože nynější spůsob zavedené peněžité aristokratie na první pohled jakousi slušnou příčinu se míti zdá, neboť by se leckomu snad ani nezdálo nespravedlivé býti, aby ten, kdo více přispívá na zemská neb obecní vydání, také většího hlasu měl při řízení zemském a obecním, to jest, aby se voličská práva dle daně vyměřovala. Na zdánlivost tohoto důvodu zdálo se nynější naše ministerstvo spoléhati se hlavně při sestavení nynějšího prozatímního zřízení Rakouska, dle kterého občané skutečně jako v Kytaji (Chině) na jisté kasty rozděleni jsou. Účel ministerstva nebyl při tom jistě jiný, nežli rozdvojiti a rozkouskovati všechny

občany, postaviti jedny proti druhým, hoditi mezi ně známé ono z bájek pohanských jablko Eridy, aby záviděli jeden druhému, a byli všichni dohromady slabí proti vládě, hlavně však aby živel aristokratický, pominulý v jedné formě zase poznenáhla se utvrdil na jiný způsob.

Naše přesvědčení jest, že každý rozdíl v právích občanů, každé rozdělení jejich na jisté třídy s většími a menšími právy jest pro celek škodlivý a nechvalitebný, my jsme přesvědčeni, že úplná a poctivá rovnoprávnost totiž, kdežto každý samostatný občan stejná práva má při všech volbách a při všech ostatních veřejných záležitostech, nejspravedlivější a při tom i také nejlepší a pro celek nejužitečnější jest způsob zřízení zemského. Máli však již býti nějaký census, to jest máli býti užívání politických práv na jistou sumu daně vázáno (což ostatně za potřebné a ani za dobré neuznáváme): nebudiž alespoň již potom žádný jiný rozdíl a žádná přednost, žádné vyšší a nižší třídy, nýbrž mějte již pak všichni, kteří census dosáhli, ve všem všudy stejný hlas a stejná práva.

Důvody, kterými své mínění opodstatniti, a nynější náš od ministerstva zavedený, rovnoprávnosti se příčící způsob jakožto nespravedlivý a neužitečný představiti můžeme, jsou následující:

Především sluší považiti, k čemu jest vlastně celé řízení obecní a státní. Zajisté jen k tomu, aby v něm nalezli občané co možná nejlepší blaženost a spokojenost, tuť jsou ale záležitosti malého a chudšího pro něho tak důležité jako pro většího a bohatšího. Či záleží chudšímu méně na jeho dobru než bohatému? Má tedy bohatý míti všelikých prostředků k vyslovení

a provedení svých požadavků a chudý zcela žádných neb jen velmi nepatrných? Aneb ví bohatší lépe, co chudého hněte, a kterak by se mu nadlehčovati a pomáhati mělo, než tento chudý sám? Hodí se tedy jen bohatší k tomu, aby všeliké potřeby zemské dle svého náhledu a dle své vůle zařídil? Není chudšímu jeho malé jmění neb jeho malý výdělek tak důležitý neb ještě důležitější než bohatšímu jeho velké jmění a velký výdělek? Nezáleží tedy jednomu jako druhému na tom, aby stát jeho potřeby znal a aby se náležitých prostředků k upokojení jich užívalo, a nedovede každý nejlépe sám za sebe mluviti a své potřeby vysloviti? — Naopak právě pro chudšího jest mnohem více zapotřebí, aby obec a stát na něho náležitě dbali, o něho pečovali a o něho se ujali a zastali, kdežto se bohatší maje více prostředků v rukou mnohem častěji a snadněji sám o sebe se zastane. Jest to tedy moudré a pro všeobecnost užitečné, když se všechno řídí jen dle náhledů a vůle bohatšího? —

Za druhé ale uvážiti slušno, že naši chudší spoluobčané, třeba jejich direktní daň nebyla velká neb i žádná (indirektních, o kterých ani sami nevědí, platí bez toho dost) přece zas naproti tomu až posud přinášeli státu nejvíce sami daň jednu, kterou bychom daň z krve nazvali, jejich synové totiž nesli skoro až posud jen sami to nesmírné břímě, které jest u nás v Rakousích (neb vlastně bylo) býti sprostým vojákem. Tato daň, tato oběť státu přinešená není zajisté v žádném ohledu menší než peníze a kdyby jich bylo na tisíce. Chudší občan, jenž bez toho po celý život klopotiti se musí a svoje děti jen s tíží vychovává, musel je pak, když si je odchoval, když by

jemu nejdražší majetek, odevzdává na vojnu, kdežto zra-
ničí 14 let nejpěknější svůj život co sprostí vojáci a
vrátivše se domů nejvíce nechutni ke všeliké práci.
Takovou povinnost se lehce řekne, ale těžko vykonává,
a ať nemluví jenom vyšší třídy, že i jejich synové slouží
co vojáci státu; ovšem, ani též slouží, ale co oficíři,
a vysluhují si vysoká místa, často veliké pense (s kte-
rými se, jak známo, nikdy nešetřilo), řády, to jest
zcela jiná služba, než býti 14 let sprostým, která jest
spíše zaopatřením mladších synů, nežli jakou obětí,
kdežto naopak sprostý voják se po vysloužení do ši-
rého světa pošle a jen málo kdy nějaký k výživě
ovšem nikterak nepostačující plat táhne. — Jest to
tedy slušné a spravedlivé, když otec, jenž své syny
státu na oběť přinesl a jejich pomoci se zbavil na staré
kolena, za to nemá ani nejmenšího politického práva,
ani kousek vplyvu a hlasu na veřejné řízení státu?
Jest to slušné a spravedlivé, když muž sloužívší státu
po mnoho let, skoro nadarmo natrpěv se nesnází a
trampot, pak za to za všechno nemá ani hlasu při
volbách ve své domácí vesničce?

Ostatně nesmíme zapomenout, že občan platící
více daně, také zas obyčejně za to ústavy státní a
obecní více potřebuje, a že zkrátka služby, které on
a jeho majetnost od státu a od obce užívají přimě-
řeny jsou jeho platu za tyto služby.

Namítá se ovšem proti všeobecnému právu hla-
sování, že chudší lid obyčejně žádostiv jest změn a
převratů, že jest příliš radikální, že nemá ve vážnosti
cizí jmění, a že by tedy, kdyby tento lid vplyvu do-
sáhl, na veřejné záležitosti nevyhnutelně veliká zkáza
ve státu, nepokoje atd. nastati musely. Proti tomu do-

volujeme si namítnouti předně *ze zkušenosti* nejnovějších časů, že ku př. konstitující říšský sněm byl též volený beze všeho censusu a že přece většina jeho byla velmi povážlivá, pak že nynější sněm francouzský volený zcela dle všeobecného práva hlasovacího beze všelikého obmezení přece jest velmi konservativní a v mnohých ohledech docela reakcionářský. Za druhé namítáme pouze *důvody*, že chudý, tak zvaný malý lid obyčejně [1]) mnohem poctivější jest než bohatý, proto že neměl tolik příležitosti nakysati chytrostí a zkažeností světskou, a poněvadž ví, jak těžko se každý krejcar, každé jmění vydělává, umí si zajisté cizího jmění nejlépe vážiti. Nenacházíme též mezi našim lidem tu mravní zkaženost, aby se snad ve všelikém užívání vyrovnati chtěl boháčům, v tom ohledu zajisté náš lid prakticky smýšlí, věda, že nemůže být na světě ve štěstí a majetnosti jeden druhému roven, a že ten, kterého snad někdo chudší, za velmi šťastného pokládá, zase s tím samým cílem na někoho jiného ještě mohovitějšího a šťastnějšího hledí, a že zase naopak ten, který sám se svým osudem nespokojen jest, vždy najde mnoho jiných, kteří mu přece ještě závidí a na jeho místě by si býti přáli. Mohovitost aneb vlastně rovnost v mohovitosti jest věc, která se nedá docíliti žádným lidským ustanovením, a kdybychom nyní všichni byli stejně mohovití, již za chvíli bude jeden chudší a druhý mohovitější. Hrubé komunistické a hrubé socialistické zásady nikdy nepokalí smýšlení našeho lidu, který má váž-

---

*) [Nemluvím zde o nějaké zkažené luze, nýbrž o veliké většině našich méně mohovitých občanů.]

nost před cizím jměním. A kdyby mohla tato vážnost před cizím jměním u našeho lidu seslábnouti, nemohlo by se to státi jinak, než špatným příkladem mohovitějších tříd, z nichžto mnozí bohužel! právě mají příliš malou vážnost před cizím jměním a rozličnými bankovými a bursovními, často dost nepoctivými obraty cizí jmění si nadháněji aneb politických prostředků užívají ke svému vlastnímu peněžitému prospěchu na ujmu jiných.

Vůbec se ještě, co svět stojí, málo kdy pozorovalo, že by lid chudší používati chtěl moci zákonodární neb politické vůbec ke svému obohacení, kdežto naopak skoro napořád vidíme používati rozličné bohaté špekulanty sobeckým spůsobem politických a zákonodárních prostředků ke svému zisku.

Že by ostatně lid méně mohovitý žádostiv byl vždy nových věcí a převratů, nedá se nikterak provésti a dokázati. Ovšem že lid méně mohovitý velice si přeje dobrou a spravedlivou vládu, a že k docílení této žádosti své všelicehož nasaditi hotov jest: to však má zcela přirozenou příčinu. Kdo trpí od špatné vlády? Nejvíce méně mohovitý lid. Bohatý najde si lehko obranu na proti nespravedlivosti aneb dovede ještě ze špatné vlády sám pro sebe kořistiti a užitek táhnouti, používaje špatných a prodajných úřadů na svou stranu; chudý ale vždy trpí nespravedlivostí. Dejte tedy lidu dobrou a poctivou vládu a zajisté nebude po změnách toužiti.

Ostatně ale vidíme ku př. v Americe severní a ve Švýcařích při velmi demokratických ústavách veliký pokoj občanský panovati a pozorujeme tam větší úctu k cizímu jmění nežli v nejabsolutnějších a v nejaristo-

kratičnějších zemích, praktický to důkaz, že nevede opravdivá občanská a demokratická rovnoprávnost k těm věcem, před kterými nepřátelé rovnoprávnosti, zahalení to aristokraté, tak ouzkostlivě umějí varovati, jen aby přednosti své zachránili.

Strana aristokratická nazývá sice ovšem zastavatele všeobecného hlasovacího práva a úplně demokratické rovnoprávnosti občanské rozličnými příhanlivými jmény a ráda toto snažení jako nějakou výstřednost představuje. Avšak každý, kdo rozumně a nepředpojatě k této věci hledí, uznati musí, že právě v tom všeobecném právu hlasovacím leží jediný možný a také neklamný základ svobodné a pokojné vlády. Tak jako v zemích absolutních platí vůle mocnářova za zákon a pravidlo pro celý národ, tak zase ve svobodných konstitučních zemích platí vůle většiny za zákon. Tato vůle většiny projevuje se na sněmích. Co však jest to vůle většiny? Co jest to většina? Jsou dvoje většiny, jedna zdánlivá (umělecky utvořená), druhá skutečná. Když z 8 milionů dospělých občanů jenom snad asi jeden milion právo má vůbec voliti poslance ve svém smyslu a skrze ně vůli svou projeviti, když z tohoto jednoho milionu zase několik tisíc (pod jménem největší daně platících) tolik práva a hlasu mají jako zas ten celý milion dohromady: jest pak to, na čem se větší počet od těchto vyvolených poslanců na sněmě usnese, vůle většiny skutečné čili jen zdánlivé? Na to není těžká odpověď. Jest pak možná nějaká trvanlivá spokojenost v zemi, když tato zdánlivá většina vládne nad skutečnou, když, řekněme to zřovna, bohatí vládnou nad chudými? Tak jako se nemohla udržet absolutie, kde jeden vládnul nade

[illegible] nespravedlivá; rovněž tak se ne-[illegible] vláda, rovněž tak nespravedlivá, kde vládne [illegible]. Jediné tam jest [illegible], kde vládne sku-[illegible] hlasovací právo [illegible] proti revolucím.

Jestli [illegible] nerovnoprávnost politická jest [illegible] nic tak špatného, [illegible] občany [illegible] musíš být jistý [illegible] jen dva druhy, [illegible] druhu budeš alespoň [illegible] to jest zajisté [illegible] úplné rozdě-lení [illegible] nejmenší vesničky, jako [illegible] vesnici máme nyní [illegible] prostřední třídu, nej-[illegible] nejnižší třídě zákonem [illegible] které se dobře dá [illegible] dokonce žádného hlasu nemají!!! [illegible] musí vésti k největší [illegible] k rozepřím, ne-[illegible] proti druhým, pročež [illegible] budeme vždy všelikou zákonnitou cestou bojovati.

---

33. STRANY POLITICKÉ.

(Slovan z 2. října r. 1850. Sv. 1. S. 1230—1232.)

H. B. Ačkoli jsme již jednou v Národních Novinách[1]) — tuším — o tom samém předmětě jednali, nezdá se nám přece zbytečné ještě jednou zvláště v nynějších okolnostech obrátiti pozornost našeho obecenstva na věc, které se právě nyní z jistých stran velmi zneužívá, totiž na jména rozličných politických stran. V zemích konstitučních[2]) jsou totiž všichni občané dle smýšlení svého rozděleni na jisté politické strany, které buďto v každé zemi zvláštní svá jména mají jako Whigs, Tories, Locoforos atd, aneb jistými, již v celém světě zdomácnělými názvy, jako jsou konservativní, liberální, aristokraté, demokraté, absolutisté, republikáni, konštituční, radikální atd. se poznamenávají. Takové utvoření stran jest nevyhnutelné, protože při tak velikém počtu obyvatelstva dokonce ani možná není, aby každý občan osobně svoje mínění a svou vůli o každé záležitosti projevil, pročež tedy vždy větší počet stejně, neb alespoň podobně smýšlejících občanů dohromady za jednu stranu se považuje, čímž se celá věc velmi zjedno-

---

[1]) Viz díl II. S. 115.

[2]) [Rozumějme totiž takové země, kde konstituční vláda již po dlouhý čas trvá a ve smýšlení národu jest upevněna.]

duší tak, že místo mnoho milionů jednotlivých osob jen několik rozličných stran proti sobě stojí, z nichžto každá se všemožně přičiňuje, aby větší počet občanů přivedla ke svému mínění a tím pak, aby se stalo mínění její zákonem pro veškerý národ. Každá taková strana politická představuje jako jednu osobu a celý národ tím představen jest jako v několika osobách, z nichžto každá jisté od ostatních rozdílné mínění představuje a zastupuje proti ostatním.

Kdyby byli všichni občané náležitě vzdělaní a rozuměli všichni dokonale všemu, co se týká veřejných záležitostí: bylo by všechno strannictví politické mnohem jednodušší, neboť by přestalo všeliké podvádění občanů. Nyní však, kdežto veliký počet občanů buď velmi málo, neb docela nic nerozumí záležitostem politickým, nabývají mnohé politické strany tím příležitost šiditi mnohé občany a proti jejich vlastnímu prospěchu vábiti je k sobě. To se ovšem jinák díti nemůže, než že takové strany udávají před veřejností zcela jiný úmysl, než skutečně jsou, a užívají vůbec mnohých chytrostí, čímž mnohé občany tak daleko přivedou, že pomáhají sami sobě škoditi a teprva velmi pozdě, když již pomoci není, blud svůj pozorují.

Zvláštní příležitost k podobnému matení a zavádění občanů podávají již jména jistých politických stran, slova totiž, za která nepřátelé pokroku a svobody obyčejně ukrývají pravý svůj úmysl. Ačkoli se dobře ví, že jistá strana pracuje na tom, aby zase stará libovláda čili despotie, totiž komandování celého národu skrze úřednictvo nazpět uvedena byla, aby všechny r. 1848 vymožené svobody poznenáhla zase zničeny byly: nepozorujeme přece žádnou stranu, která by podobný

úmysl zřejmě vyslovovala. Příčina toho jest velmi jednoduchá. Ti, kteří onen hanebný a lidozrádný úmysl mají, dobře vědí totiž, že jich jest velmi málo proti celému národu, jenž si svobodu a libovládu přeje, a že by tedy úmysl svůj, kdyby jej zřejmě vyslovili, nikdy provésti nemohli, poněvadž by se celý národ ve všem a všemožně tomu protivil. Zahalují tedy obyčejně úmysl svůj do rozličných na pohled hezkých a lidu příjemných pláštíků. Brzy říkají: my chceme pokoj a pořádek: pokoj a pořádek jsou věci každému poctivému člověku milé, což divu tedy, že mnohý sprostičký na duchu občan za jejich korouhví běží a pod jménem starosti o pokoj a pořádek pomáhá plésti karabáč a pouta na své vlastní oudy, neznamenaje totiž, že u těch znamená pokoj a pořádek tolik jako: buď z ticha, nech mně, co jsem ti vzal, nedělej různice, nechtěj nazpět, co ti náleží. Brzy zase říkají: my jsme mírní, my jdeme prostřední cestou, my nechceme nic náhlého a překvapeného, my víme, že jistá strana chce zavést absolutii a jistá strana zase chce všechno překotit, my tedy chceme mezi nimi býti prostředníky! Samé věci, které nejsou špatné, myslí zase mnohý sprostičký na duchu občan a běží za jejich korouhví, všeho moc škodí, s mírností nejdál dojdeš, in medio virtus atd. jak jsou všechna ta přísloví, která si opakuje táhna za korouhví střední strany, ale nic nepozoruje, že tato střední strana jde vlastně tam, kam absolutisté, jenom že ne docela zpříma, nýbrž oklikami, a že dokonce není prostřednicí mezi dvěma výstřednostmi (excentricitami), nýbrž tajná přítelkyně despotie a nepřítelkyně svobody a rovnoprávnosti.

Brzy zase praví: my jsme konservativní, slovo to, mající v sobě jakousi taktickou usazenost a proto milé mnohému dobrému člověku, jenž se hned ke korouhvičce té přitovaryší. Ale konservativní znamená zachovávající, ten tedy, kdo sebe konservativním jmenuje, dává na srozuměnou, že chce zachovati to, co jest. Jestli tedy to, co jest, dobré jest, tedy i konservativním býti a toto dobré zachovávati a brániti, jest dobré a chvalitebné: jestli ale to co jest, špatné jest, pak i konservativním býti, totiž toto špatné zastávati a lepšímu brániti, špatné a nechvalitebné jest. Vezmeme za příklad Rakousko. Kdo se osmělí tvrditi, že nynější náš stav, vezmeme to v jakémkoli ohledu dobrý a užitečný jest? Což tedy souditi máme o tom, jenž se nazývá nyní konservativním?

Jiní zase na jiný způsob chytře pracují na zmatení a mámení svých spoluobčanů. Jsouce sami tajní přívrženci a služebníci libovlády, hledí všechny ty strany, které se o pravou konstituční čili právní vládu, o samosprávu národní, rovnoprávnost politickou i národní přičiňují, zohyzditi a nezkušenému lidu před nimi jakousi bázeň vštípiti. Nejobyčejnější způsob jest vydávati všechny liberální za jakési přemrštěnce, výstředníky, křiklouny, nespokojence, nepřátele jmění, komunisty atd. Na to obracíme zvláště u nás pozornost obecenstva, a sice, aby to tím pochopitelnější bylo ve příkladu každému našemu čtenáři známém. Kdo totiž čte vládní noviny, zvláště v novějším čase Víd. Den. mohl pozorovati nejednou, že naši stranu a naše noviny tam nyní nazývají výstřední, radikální, přepjatou atd. Každý ale ví že naše strana hned od března r. 1848., jak nastala svoboda tisku, až do nynějška

vždy těch samých zásad se drží, a každý zajisté dobře o tom ví, že ještě za námi jest jedna jinak než my smýšlející strana, která nyní zcela umlkla, které jsme ale právě my sami dříve, když ještě panovala úplná svoboda tisku a associace, mnohdykrát vytýkali přílišnost a výstřednost; každý také ví, že ještě nynější vláda nám vytýkala, že této straně neumíme dosti mužně se opírati, na důkaz, že nás tenkrát tato nynější vláda za přemrštěnce nepovažovala. My jsme přece své zásady od těch dob v ničem nezměnili, čím to tedy jest, že nás nyní vláda jiným jménem jmenuje než dříve? — Tím to jest, že dříve, pokud ještě se necítila tak mocnou, nesměla dát na sobě pozorovati, jako by zásady naše za pravé a dovolené nepovažovala, nyní však, když akcie libovládní vystupují v celé Evropě, dává nás vyhlašovati za přemrštěnce a za výstředníky. Jest v tom celém velmi patrný postup: napřed se jmenovali přemrštěnci ti, kteří skutečně žádali věci nemožné aneb vůbec nelegalním způsobem chtěli pokračovati. Nyní se jmenují přemrštěnci všichni liberální, kteří tlačí na svolání sněmu, na ukončení obleženosti, na skutečné provedeni konstituce v životě, na zmenšení výloh jmenovitě vojska, na ukončení ordonanční vlády, na poctivé provedení slíbené rovnoprávnosti a na držení slibu vůbec. Každého, kdo to chce, nechá nynější vláda již vyhlásit za radikalistu a výstředníka. A kdyby se jim vedlo ještě líp, kdybychom se ku př. i my v přílišné mrzutosti dali svésti k nějakému nezákonnímu kroku a tím zavdali příčinu vítanou, aby nejčinnější z nás někam zavřeni neb vyhnáni ze země, nebo jinak na onen svět připraveni byli: pak by šli ještě o krok dále a vyhlásili by ku př. Pražskou Mittel-

partaj[1]) (pokud v ní totiž nejsou samí lidé ke všemu přisvědčující), tak za radikální a přemrštěnou jako to nyní nám činí. Vždyť pak také ku př. považoval kníže Windischgrätz[2]) hraběte Stadiona za radikalistu a demokrata, a p. Haynau[3]) nedávno dal našim ministrům dosti zřetelně na srozuměnou, že jsou demagogové.

Pročež nedej se nikdo, komu opravdu na dobrém a pořádném stavu vlasti něco záleží, (k jiným beztoho ani nemluvíme) sváděti podobnými praktikami. Jmenovitě také služebníci nynějšího ministerstva velmi často používají k prospěchu jeho to, že jistá hrubě absolutní strana (ku př. v Kreutzzeitungu Berlínském) proti nynějšímu ministerstvu brojí, vytýkajíc mu přílišnou svobodomyslnost, z čehož pak tito služebníci ministerstva vyvozují, jako by nynější ministerstvo zrovna tak svobodomyslné bylo, jak náleží; poněvadž prý s druhé strany my mu vytýkáme, že nepřítelem jest svobody. Také tím nedej se nikdo mýliti. Dejme tomu, že by skutečně to, co Kreutzzeitung proti našemu ministerstvu píše, opravdu tak míněno bylo, co z toho následuje? Že jest mezi nekonstitučně smýšlejícími také jedna strana zbrklá, která svou překvapeností jim škodí, poněvadž jejich úmysle před časem vyhlašuje. To přec každý nahlíží, že strana, která svou absolutistickou choutku zcela na hlas vytrubuje, a jako se střech hlásá, méně nebezpečná jest svobodě a konštituci, než ta strana, která sice ustavičně slovy za konštitučně smýšlející se vydává, skutky ale ustavičně

[1]) Viz díl III. S. 269.
[2]) Viz díl II. S. 51. — II. S. 233.
[3]) Viz díl II. S. 775.

libovolně vládne a všude v jiných zemích ke zničení konštituc nápomocna jest, a poznenáhla doma jednu podporu svobody po druhé kácí a zničuje.

Tolik o rozličných taktikách nekonštitučních stran: rozbírání stran samotných dle jmén ponecháme si na budoucí svazek.

Druhý článek.

(Slovan z 19. října r. 1850. Sv. 5. S. 1355–1362.)

H. B. Probravše v předešlém článku některé podskoky, kterých obyčejně strany nepříznivé svobodě a rovnoprávnosti občanské užívají k omámení méně vzdělaných občanů, aby je totiž proti jejich vlastnímu prospěchu k sobě přivábily: budeme nyní prohlížeti jména a významy rozličných politických stran.

Především musíme zde opětovati svou již dříve několikrát vyslovenou hlavní zásadu, že totiž vlastně jsou jen dvě politické strany: jedna totiž poctivá a spravedlivá, žádostivá svobody, rovnoprávnosti, veřejnosti, pevného práva, druhá zase milovnice nadpráví, despotie, libovolnosti a tajností. Ona první strana svobody drží se pravidla: co nechceš sám trpěti, nečiň jinému; druhá strana despotická drží se pravidla: ber jiným a hrab pro sebe.

Dle povahy věci samé jest patrno, že strana despotická jest na počet mnohem slabší, než strana svobody: neboť jisto jest, že musí býti více ovcí než vlků, více ryb než rybářů, více holubů než ostřížů. Avšak z porovnání tohoto nesuď snad někdo, jako bychom stranu svobody milovnou rovnali ve všem bezbranným

ovcím, rovnáme ji zajisté jen v tom, že jest utiskována a šizena, ne ale v tom, že by se nemohla ubrániti.

Jděte jen dům od domu a ptejte se jednotlivých občanů: Chceš ty, aby od tebe mohli vybírati daní, kolik se jim líbí, kdy se jim líbí, aby s těmito daněmi mohli hospodařiti, jak se jim líbí, aby je mohli vyházeti, nač se jim líbí, chceš, aby mohli dělati na celou zem dluhů, co se jim líbí? Chceš ty, aby tě mohli chytit a zavřít, kdy se jim zlíbí, aby tě mohli soudit potají, jak se jim líbí? Chceš ty, aby ti dávali nařízení v jazyku tobě nepovědomém? Chceš ty, aby mohlo několik ministrů dělat s celou zemí a s celým národem, co se jim líbí, aby všechno řídili potají, bys nikdy nevěděl, na čem jsi, aby mohli vést vojny pro každou maličkost, aby mohli vybírat vojáků, jak mnoho se jim líbí? Chceš ty, aby několik ministrů a jejich úředníků mohli vydávati každý den jiná nařízení a sotva že jsi se o nich dověděl, již je zase zrušiti a jiná vydati, tak že ani nevíš, co dělati dovoleno a co zapovězeno? — Jděte, pravím, dům od domu a ptejte se jednotlivých občanů takovým způsobem, a počítejte je pak, kolik jich řekne, že to chtějí, a kolik řekne, že nechtějí.

Jděte ale po druhé a ptejte se jich jinak, ptejte se: Chceš, abys ty sám právo měl s ostatními spoluobčany dohromady voliti si muže řádné, cvičené, ve které se důvěřuješ, aby tito vyvolení mužové ve sněmu shromáždění ustanovili, jak veliké daně platiti máš, nač se mají tyto sebrané daně nakládati? Chceš, aby bez povolení tohoto sněmu nesměla vláda dluhy dělati, daně vybírati a výlohy dělati? Chceš, aby všechny zákony, dle kterých se spravovati musíš, sestavovali

jen ti od tebe vyvolení mužové na sněmu, a aby bez jejich svolení vláda žádný zákon nový vydati nesměla? Chceš, abys jen veřejně mohl býti souzen od poctivého, neodvislého soudu a abys bez vyřknutí soudu nemohl býti od žádného úředníka neb vojáka týrán a pronásledován? Chceš, aby s tebou úřadové vždy jednali a dopisovali v jazyku tvém přirozeném? Chceš, aby mohli býti ministry jen takoví mužové, kteří mají důvěru od sněmu, a aby nesměl nikdo míti v rukou vládu země, kdo od sněmu za schopného k tomu a za poctivého se nepovažuje? — Sčítejte dohromady všechny ty, kteří na tyto otázky řeknou; ano, chci! a uvidíte, že jest jich nesmírné množství, kteří to tak chtějí — a ti všichni náležejí ke straně svobody.

Čím to ale jest, že strana svobody, ačkoli dozajista nesmírně četná, přece obyčejně, jak to okolo sebe vidíme, přemožena jest od strany svobodě protivné, kdežto by se přece na první pohled zdáti muselo, že potřebuje tato nesmírně četná strana jen slovo promluviti, jen chtíti, a že hned do všech čtyř úhlů světa se rozpráší protivníci svobody a práva? — Příčiny toho jsou rozmanité. Dílem, že strana absolutistická, ačkoli na počet slabší, dovoluje si užívati proti straně svobody všelikých i nepoctivých prostředků, kdežto strana svobody jen zpříma ke svému cíli kráčí; dílem že veliká, ba největší část poctivého lidu, který ani sám utiskovati ani utiskován býti nechce, ani za mák se o veřejné záležitosti nestará, nýbrž jako pravá ovce v tichosti se od každého, kdo právě nůžky v rukou drží, stříhati se nechá, oni by sice všichni rádi měli dobrou vládu, malé daně, spravedlivost, veřejnost, dobré hospodářství se zemským jměním, ale ani palcem

k dosažení všeho toho hnouti nechtějí; dílem zas, že větší část z těchto, kteří, když jim věc srozumitelně vysvětlíte, všichni svobodu a právo ctějí, z nevzdělanosti a politické krátkozrakosti ošizeni, omámeni a zastrašeni od nepřátel svobody, těmto ještě sami proti sobě pomáhají; dílem také zas, že přátelé svobody na rozličné strany dle smýšlení se dělíce, často dosti z malicherných příčin proti sobě brojí, sobě vespolek překážejí a tím protivníkům svobody vítězství ulehčují.

Spravedlivost, svoboda, právo, veřejnost zajisté jest jen jedna, ale cesty k dosažení a provedení toho mohou býti a jsou rozličné. Jeden chce dvě komory ve sněmu, druhý jednu, jeden takovou ústavu, jiný jinou, jeden se jmenuje radikalistou, druhý liberálním, třetí mírným, čtvrtý konservativně-liberálním, jeden praví, že mu jde svoboda nad národnost, druhý, že národnost důležitější jest atd. a dle toho se dělí všichni přátelé svobody na rozmanité strany, a víme ze zkušenosti, že mnohdykráte některá z těchto svobodomyslných stran zarytěji brojí proti jiné, též svobodomyslné, nežli proti protivníkům celé svobody.

Buďsi ale kolikkoliv stran svobodomyslných, a ať si mají jména jakákoli, přece se všechny srovnávají v jednom hlavním účeli, jenž jest svoboda, právo a vláda dle vůle většiny, a rozdílnosti mezi nimi povstávají z rozdílnosti prostředků a cest, kterými každá strana docíliti chce onoho hlavního účele. Již tedy zdravý smysl toho žádá, aby všechny svobody milovné strany tak dlouho dohromady spojeně jednaly, až pojistí úplnou porážku všech absolutistů a nepřátel svobody, až pojistí možnost, aby dle vůle většiny národu řízeny byly všechny záležitosti: pak teprva jest

čas, aby každá z těchto svobodomyslných stran hleděla poraziti to, co za dobré uznává, jestli totiž dovede ke svému mínění nakloniti většinu občanstva. Zvláště za našich časů a v nynějších okolnostech bylo by takového svorného působení všech milovníků svobody a práva nanejvýš zapotřebí, aby nikdo nikoho pro jeho osobní náhledy nekaceřoval, jakmile jen jisto jest, že upřímně chce právo a svobodu, a ukazuje se také skutečně, že nyní již jen dvě strany proti sobě stojí, strana despotická a strana konstituční.

Prohlídněme tedy, z jakých živlů jest každá tato strana sestavena. Co se despotické strany týče, nedá se lépe rozděliti než za zjevné a na tajné absolutisty. Zjevní absolutisté jsou mnohem méně nebezpeční než tajní, a také by, kde již jednou lid svobodu okusil, nikdy nedovedli zavést nazpět starou libovládu bez pomoci oněch tajných absolutistů. K straně zjevných absolutistů náleží u nás duchovní hierarchie, jedna část vyššího vojenského důstojenstva, jedna část byrokratů a větší díl šlechty. Smýšlení lidí těchto poznali jsme opět nedávno ze spisku p. Babarczyho.[1]) Tato strana, jak již praveno, nikdy by sama neprovedla úmysl svůj, neboť má k tomu — abychom se zkrátka vyjádřili — málo rozumu, a proto jest při vší své zlé vůli svobodě málo nebezpečná.

Skutečně nebezpeční svobodě jsou jenom tajní absolutisté, a proto budeme o nich obšírněji jednati. Znamenati sluší, že svoboda a konstituční vláda, kde již jednou zavedeny byly, nedají se nikdy tak

---

[1]) Emerich Babarczy vydal r. 1850 ve Vídni anonymně spisek: »Bekenntnisse eines Soldaten.« Viz v tomto dílu čl. 35.

snadno jedním rázem zničiti a odstraniti, a proto také mají tajní absolutisté tím více příležitosti ukrývati se se svými pravými úmysly. Tajní absolutisté vždy mluví a slibují, že budou zaváděti ústavu, ale poznenáhla podtínají jí jednu žílu po druhé a čekají vždy jen na dobrou příležitost, aby konečně mohli říci: Není ústavy! a aby se již nikdo tomu protiviti nemohl. Pokavad jen připravují poznenáhla tento svůj konečný úmysl, odbydou každého, kdo tento jejich úmysl prohlédnul a lid naň pozorna činí výčitkou, že je uvádí jen zlomyslně v podezření, když ale již pak mohou promluviti své poslední slovo, jest ovšem pozdě jim to vytýkati, neboť již učinili nemožné každé slovo proti sobě.

Tajní absolutisté mluví vždy tak, jak jsme již v předešlém článku podotknuli, ale krok za krokem přibližují se k absolutismu. Oni poznenáhla v menších věcech přivykají lid k slepé poslušnosti, vymlouvají se při tom ustavičně, že ještě okolnosti nedovolují zavésti ústavu do života, čas po čase, když již je lid příliš netrpělivý, hodí se mu zase nějaká naděje, a tak jde pořád stejným dobře rozmyšleným během tato konstituční komedie, která není nic než přestrojený absolutismus. Hlavní známka těchto tajných absolutistů jest také chování jejich ke stranám svobodomyslným. Z počátku ujišťují, že oni tak jsou pro svobodu jako kdo jiný, ale že jenom srozuměni býti nemohou s některými přepjatými radikalisty. Když tito radikalisté jsou přemoženi a odstraněni, dají se pak tajní absolutisté do liberálních a vytýkají zase těm, že jsou přepjati, a kdyby i ty odbyli a porazili, budou rovněž tak i liberálně-konservativní muže a všechny vůbec, kteří

nechtějí pouhý absolutismus, zase tak pronásledovati jako radikalisty. Takovým jednáním rozdělí si tajní absolutisté chytře nebezpečné protivníky své na více dílů a každý díl o sobě snadněji přemohou. Tito tajní absolutisté ukrývají se pod rozličnými jmény jako ku př. konservativní, mírní, pravý prostředek (juste-millieu), strana pořádku, aneb i dokonce liberálně-konservativní, liberální a konstituční, ba i národní, která však slova v tomto pádu pranic neznamenají.

Strany konstituční, svobodu a právo milující rozličnými jmény se též od sebe dělí a nejobyčejnější z nich jsou nyní liberalní, národní, radikální, demokratové, socialní demokratové, republikáni, konstituční, mírní liberalisté, liberálně-konservativní atd. Již z pouhého vyčtění těchto jmen viděti jest, že mnohá jména stejná jsou při straně svobody se stranou tajných absolutistů, což se však zcela jasně vykládá tím, že tajní absolutisté, chtějíce mnohé nezkušené a nevzdělané občany podvésti a na svou stranu přivábiti, zneužívají k tomu co lákadlo rozličných jmen obyčejných při liberální straně, kdežto zatím jejich úmysle se nikterak s pravým významem těchto jmen nesrovnávají. Ostatně se vůbec upříti nedá, že tato rozmanitá jména jsou vlastně veliké, ačkoli nevyhnutelné neštěstí celé svobody, neboť se s nimi jenom nedorozumění a zmatky plodí. Kdo jen poněkud zná záležitosti politické, musí věděti, že skoro v každé zemi tato jména něco jiného znamenají, a že strany jmenované v rozličných zemích tím samým jmenem, ku př. demokrat, radikální, liberální, nikterak nemají stejné politické smýšlení, nýbrž často se velmi

[illegible] ku př. jen jména [illegible] tato jména mohou zna- [illegible] svobody aneb největ- [illegible]

[illegible] nynější stav [illegible] revoluční znamená [illegible] přínosem ná- [illegible] že by měla jistá zem [illegible] že by tato svoboda [illegible] své bližní [illegible] užitek mají, a že by [illegible] a násilí ústavu zru- [illegible] svobody v této [illegible] ústavu zachovati, [illegible] absolutisté ale budou [illegible] bude v této zemi býti [illegible] revolučním. Dejme [illegible] zemi panovala despotie [illegible] občanů směrující nespra- [illegible] všichni nepřátelé [illegible] stav zachovati, budou konservativní, [illegible] přátelé svobody budou chtít [illegible] revoluční. V tomto pádu [illegible] býti konservativním a [illegible] vidíme, že slovo kon- [illegible] v sobě žádného smyslu nemá, [illegible] buď zlého neb dobrého [illegible] stav věcí jest špatný, [illegible] konservativní nepřítel svobody [illegible] stav občanů šťastný, tam jest [illegible] svobody nazývati se konservativním.

[illegible] platí též méně neb více o jménech,

jimiž se obyčejně strany svobodě náchylné poznamenávají, a žádné z nich není tak určité, aby již naznačovalo jasně směr a úmysle strany té, aneb, aby dokonce nepřipouštělo i špatný smysl. Probereme tato jména po pořádku. Liberální pochází od latinského slova liber (svobodný) a užívá se obyčejně pro krátkost co pojmenování všech, kteří jsou pro dobrý pokrok a pro politickou svobodu. Avšak jaké rozmanité stupně jsou tu možny, které se tedy všechny napořád jedním jménem zahrnují? Za knížete Mettrnicha[1]) jmenoval se leckdo liberálním, který nyní největším jest reakcionářem, a snad považovala římská vláda za Řehoře a Neapolitánská knížete Metternicha ještě za přílišného liberalistu. Praví se, že si hrabě Khevenhüller,[2]) bývalý komandant v Praze, na nynějšího prvního ministra Schwarzenberga[3]) ztěžoval co na demokrata, a jisto jest, že Haynau[4]) vyhlásil nynější ministry za demagogy atd. Ostatně se však nejobyčejněji se slovem liberální spojuje smysl rozumných a povážlivých přátel pokroku a svobody. Přijde ale zas všechno na to, co kdo považuje za pokrok, svobodu, za rozumné a povážlivé! —

Národní jmenuje se obyčejně ta strana, která tomu chce, aby se řeči přirozené jejího národu dostalo místa ve všelikém veřejném a soukromém jednání: také tu ale může býti (a jest jak vidíme) mnohý spokojen s dosti málem, jiný zase více žádá. Když ku př. my si jméno národní strana přikládáme, znamená

[1]) Viz díl II. S. 20.
[2]) Viz díl II. S. 539.
[3]) Viz díl II. S. 233.
[4]) Viz díl II. S. 775.

[illegible] že pokládáme rozkvět, štěstí a slávu [illegible] za nejprvnější a nejdůležitější [illegible] Někdo zas počítaje se [illegible] jest již spokojen, když některý [illegible] se sníži [illegible]

R a d i k á l n í pochází od slova radix (kořen) a dle svého slovního významu naznačuje jako kořenný, od kořene, z kořene. Dle obyčejného však smyslu béře se toto slovo k naznačení nejodhodlanějších liberalistů a jmenovitě takových, kteří velmi nedočkaví jsou a hned by rádi všechno od kořene předělali. Avšak z tohoto slova spolu užívá k poznamenání krátkozrakých politických práčů, kteří vždy hotovi jsou zbraně se chopiti a povstání způsobiti bez ohledu, jestli jest nějaká naděje a vyhlídka na vítězství.

D e m o k r a t i jmenují se nyní ti, kteří chtějí rovnost všech občanů před zákonem: vlastně dle původu znamená toto slovo v řečtině l i d o v l á d u, kdežto slovo a r i s t o k r a t i e vládu jen několika nad ostatními vyznačuje. Poznenáhla se ale počalo slovo demokrat užívati k pojmenování těch, kteří chtěli zrušiti nadpráví a privilegie šlechty a přáli sobě rovnost všech občanů před zákonem. Tu však zas všechno záleží na tom, v jakém smyslu se béře slovo rovnost: někdo nazývá již to rovností všech před zákonem, když jeden občan ani do obce nevolí, jiný zas má výhradní právo voliti do hořejší sněmovny, ba mnozí se nestydí nazývati i to rovnoprávností, když občané jako nějaké zboží na tři sorty extrafein, fein, ordinär rozděleni jsou. Tak tedy ani slovo demokrat nemá zcela určitého smyslu.

Socialní demokratové jsou ti, kteří chtějí zlepšiti stav chudšího pracujícího lidu, avšak i tu je neurčitost nesmírná, neb se tímto jménem zároveň naznačují mužové přepjatí, kteří by nemožnou věc, jakousi rajskou rovnost ve jmění a ve štěstí zaváděti chtěli, jako též i mužové moudří, kteří uznávají, že nespravedlivé jest, aby několik kapitalistů vyssálo celý národ.

Republikáni, jsou ti, kteří nechtí míti v zemi žádného dědičného panovníka, nýbrž jen na čas voleného přednostu, vycházejíce od té zásady, že mocnář a jeho dvůr vždy jen proti svobodě lidu pracují a k tomu ještě zemi k veliké obtíži jsou.

Konstituční, kteří nechtějí republiku, nýbrž jen monarchickou, ale zákony obmezenou vládu.

Mírní liberální jsou ti, kteří by si přáli, aby opravy potřebné v dobrotě a beze všech zmatků se staly. Ostatně ale tohoto jména velmi často zneužívají tajní absolutisté, aby se za ním ukryli, a sluší tedy dobrý rozdíl činiti mezi opravdovými mírnými sice ale poctivě svobodomyslnými muži a mezi těmi, kteří v srdci svém protivníci svobody jsou a jen se za toto pro ně příhodné slovo schovávají.

Slovo liberálně-konservativní jest již dokonce taková brloha tajných reakcionářů, ačkoli samo v sobě připouští velmi dobrý smysl, totiž naznačujíc ty, kteří sice svobodě a pokroku jsou zcela oddaní, při tom ale všechno, co dobré jest, zachovati chtějí.

Z neurčitosti tedy těchto zde uvedených slov viděli jsme, že velmi snadno jest másti jimi jenom občany méně vzdělané a prodávati jim pod krásnými slovy špatné věci. Podle jména nelze nikdy poznati, která strana jest opravdu svobodomyslná, a které bychom

se přidržeti měli: chceme-li to poznati, musíme hleděti vždy k tomu, co která strana chce, jaké zřízení uváděti a jakému se protiviti úmysl má.

Pročež budeme v budoucím článku pátrati po jistých nějakých a neklamných znameních, dle kterých bezpečně možná jest poznati přátele svobody a práva od absolutistů.

---

34. FARYZEOVÉ ROVNOPRÁVNOSTI NÁRODNÍ.

(Slovan z 5. října r. 1850. Sv. 2. S. 1259—1268.)

H. B. Nedávno jsme čtli ve Vídenském Denníku (č. 69) článek o rovnoprávnosti národní, který velice stojí za objasnění z naší strany. Vídenský Denník a jemu podobná dvorní drůbež má již jaksi zakořenělý obyčej užívati proti nám zbraně velmi laciné, že prý totiž vtipy jenom zakrýváme nedůstatek důkazů, že místo přesvědčení, jen v posměch uvádíváme protivníky své. Obecenstvo naše sice dobře ví, že neužíváme zbraně satyry proti pravdě, nýbrž že obyčejně jí jen co pepře nasypáme do ran dobrými důvody na nepříteli nasekaných, a již dávno jest ostatně známa světu ona bajka o lišce, která hrozny dosáhnouti nemohouc, pravila, že prý jsou beztoho kyselé a že o ně nestojí.

Tentokrát ale chceme Vídenskému Denníku to zvláštní potěšení učiniti, že jeho dotčený článek o rovnoprávnosti zcela prosaicky beze všeho stylistického okrášlení vystavíme na odiv obecenstva, aby z toho poznalo, co znamenají slova v ohlášení tohoto časopisu umístěná, že prý chce národnost slovanskou zastávati.

Vídenský Denník začíná od všeobecné sady: že prý jedna z největších vad našeho života jest

nedostatek důvěry v sebe a ve své právo. Dej Bože! aby to byla pravda a aby nedůstatek důvěry v sebe a ve své právo byl největší naší vadou! Než na tom mnoho nezáleží. Víd. Den. po takovém vyřknutém sice, ale nedokázaném moudrém výroku přichází na naše »opposiční časopisectvo« (kdyby náhodou Slovan nevycházel navzdor všemožným nesnázím, vztahoval by se tento šumný titul »opposiční časopisectvo« již jenom na Večerní Lístek a muselo by se mluvit in numero singulari »náš opposiční časopis«, kdežto nyní vládní strana má čtvero velkých novin českých)[1]) toto »naše opposiční časopisectvo« tedy, kterému se ještě, aby titul byl větší, přidává název radikálního, ustavičně prý naříká na to, že vláda rovnoprávnosti nepřeje atd. Vídenský Denník sice prý nic proti tomu nemá, když se lid k ostražitosti na své právo pobádá: přece prý ale velice pochybuje, jestli to jest přiměřené a k cíli vedoucí!!

Kdo prý práva svého jest sobě povědom, kdo ví, že k tomu, neb onomu má právo nepopiratelné, že každé snažení na ně cizou rukou poháněti může k pokutě a k napravení, tomu prý jistě dobré vědomí nedá, aby právo své nářkem o ně uvedl před světem v pochybnost. — Když prý veřejně budeme naříkati, kdo ví prý zdali se nám našeho práva dostane, kdo ví, zdali nám ho nepříznivci naši neuprou, jest to tolik, jako bychom prohlásili, že nevíme, zdali naše právo dosti jest pevné, aby samo se udrželo, že zachování jeho záleží na vůli někoho jiného nežli naší, a jestliže tento nebude chtít, aby se nám dostalo, že o ně můžeme přijíti. Není-liž to veřejné prohlašování sebe za nedospělé, za osoby, kterým zákon k vůli opatření jich práva dává poručníka, není-liž to největší rouhání se síle mravní národu našeho!

[1]) Viz díl III. S. 164.

Může-li se nám větší hana učiniti, než kdyby nám někdo do očí řekl: vyť jste takoví slabochové, že ani přirozené své právo neumíte před světem opatřit, vydávajíce jistotu jeho každou chvíli v pochybenství? Hle tolik jest rozumu v ustavičných naříkání o rovnoprávnosti. Toto jmenují pobádání národu k ostražitosti o své právo! Kdyby vláda rovnoprávnosti nepřála, věru nemusela by daleko choditi ptát se, zdali jest doba příhodná, jedním rázem ji zrušiti. Křiky tyto samy mohly by jí sloužiti za nejvýmluvnější důkaz, jak právo své za slabé ceníme, a že bez okolků může mu udělati konec.«

Tak právnicky ostrovtipně rozjímá Denník a dělá se při tom jako by nevěděl, co jest právo a co jest násilí. Než poslechněme ještě větší jeho moudrosti, neboť takto nadšeně ukončuje svůj článek:

Právo národnosti naší jest svaté. Provedení jeho nezáleží na vládě ani na kom jiném, nébrž jediné na nás samých. Jednejme jen my všude podle práva svého, ovšem vždy se slušnou šetrností k právu jiných národovců, neužívejme ve svých shromážděních cizého jazyka, obcujme mezi sebou v soukromí pomocí svého jazyka, úřadům nepodávejme spisů jiných nežli českých, zastupujme záležitosti své všude a ve všech potřebách přirozeným svým jazykem, snažme se, abychom měli dosti českých učitelů způsobilých na gymnasia a na university a úředníků česky vzdělaných do úřadů nejvyšších, a jistě s pomocí Boží právo své provedeme bez křiků a nářků, jak na muže sluší i kdyby se proti němu stavěly brány pekelné.«

Br! silný výraz, člověk hned pozoruje, že slyší mluviti utrženého hrdinu, jehožto mužné přesvědčení nezvrátilo a nezvrátí ani auskultantství u hraběte Thuna [1]) ani brány pekelné. Jak okřeje ubohý člověk,

[1]) Viz díl II. S. 632.

moha svou již politickým mrazem křehnoucí duši ohřáti na takovém čistě vlasteneckým ohněm planoucím Vídensko-denníkovém Spartanu! Ne, dobře máš bratře Vídenský Denníku, ty poslední sloupe rovnoprávnosti a konštítuce rakouské, nepopustíme, bratře! i kdyby se brány pekelné stavěly proti nám, ba ani kdyby nám přislibovali 2000 zl. stř. na rok! Nepopustíme!

A utuženi takovým vznešeným příkladem Víden. Denníka jděme ještě o krok dále a obraťme celý důkaz Víd. Den. také ještě na konštituci vůbec. Někteří »slabochové« lidé to »rouhající se hanebně mravní síle našeho národu« bojí se také a nestydí se vyjeviti svou bázeň, že naše konstituce a svoboda vůbec poznenáhla se dusiti bude, poněvadž pozorují, že ministerstvo svobodný tisk ustavičně více obmezuje všelikými prostředky, poněvadž pozorují, že obležení ve všech důležitých místech Rakouska, odkud vychází nějaký vyšší život, beze vší příčiny zamezuje slíbenou svobodu, sněmy svolati nechtějí atd. atd. atd. K takovým »slabochům« voláme ale slovy Víden. Denníka: »Právo konstituce naší jest svaté. Provedení jeho nezáleží na vládě, nýbrž jedině na nás samých. Jednejme jen my všude konštitučně, snažme se, aby naše učitelstvo a professorstvo konštitučně smýšlelo, jakož i všechno úřednictvo vyšší i nižší: a s pomocí Boží konštituci svou provedeme bez křiku a nářku jak na muže sluší i kdyby se proti naši konštituci stavěly brány pekelné!« Vláda sice jako posud bude držet obležení,[1]) bude obmezovati

[1]) Viz díl II. S. 539.

neb vlastně zamezovati všelikou konštituční svobodu, bude ustanovovati za učitele a professory a za úředníky jen lidi »dobře smýšlející« nesvolá sněm říšský atd.: ale poněvadž naše konštituce jest svaté právo, jehož provedení jen na nás a ne na vládě záleží atd. atd. atd.

Než Víden. Denník mohl by dle obyčeje svého říci, že jenom zas šprýmovně s ním jednáme, musíme tedy zcela mathematicky pokračovat, a ten krásný ministeriální ořech o rovnoprávnosti, který nám Víd. Den. k sv. Vácslavu daroval, před celým P. T. obecenstvem zcela rozloupnout, a podívati se veřejně na jeho jádro.

Tedy provedení národní rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž jediné na nás samých — praví Denník, a udává nám také ještě způsob a prostředky k provedení svého práva totiž, »abychom vždy dle něho jednali, ve svých shromážděních, soukromě jiného než svého jazyka neužívali, úřadům jen české spisy podávali, své záležitosti všude a vždy jen česky zastupovali, abychom měli dosti českých učitelů způsobilých na gymnasia a university, a úředníků česky vzdělaných do úřadů nejvyšších.« Nuže tedy! bratře Čechu, rovněoprávněný občane šťastného Rakouska, vezmi si toto ponaučení Víd. Den. do kapsy, podej mi ruku, a půjdeme spolu »s pomocí Boží bez křiků a nářků jak na muže sluší i kdyby se proti němu stavěly brány pekelné«, prováděti dle toho receptu naši rovnoprávnost, jejíž provedení »jediné na

nás samých záleží.« Kam chceš napřed, jest to všechno jedno. Půjdeme tedy na c. k. poštu v Čechách neb na Moravě a poneseme tam psaní s nápisem českým (neb musíme všechny záležitosti své zastupovat svým jazykem) do Brna. Poštovní expeditor Němec kovaný zabručí na nás a řekne nám po německu, že to jsou bláznovské nápady a zvláštnůšstky dávat na psaní české adresy atd. My stojíme na svém, on přijme psaní a pošle je — do Bernu ve Švýcařích. (Factum!) Odtamtuď sice přece pošlou konečně psaní do Brna (neboť ve Švýcařích česká národnost má více práva než doma, a přece tam někdo ví, kde leží Brno), ale již je pozdě, tys obchodník a přišel jsi opozděním tím k veliké ztrátě. [1]) Nic si z toho ale nedělej, nepopusť, i kdybys na mizinu přišel, neboť provedení rovnoprávnosti jedině na tobě záleží. Větší díl sice krajanů tvých, aby se uhnul škodě, bude raději adresovat psaní německy, z čeho pak hned soudit budou, že lid český sám nechce české adresy a tedy nepotřebuje české úředníky na poštách: ty ale bratře nepopust, nech se vysmát, týrat, za svornostu a přepjatého Němcožrouta vyhlašovat, a opakuj si vždy, když nějaké tvoje psaní s českou adresou nepřijde v čas na místo, že provedení rovnoprávnosti jediné na tobě záleží a dokonce

[1]) [Nedávno jsme viděli jedno psaní z Prahy poslané s adressou: Pan N. N. malíř v K. H. Pod tím stálo jinou rukou: »In Malin kein N. N. zu finden,« a tak šlo psaní nazpět. Tam ale se připsalo teprva: »Kein Malin, aber malíř heisst Mahler.« Nyní konečně došlo psaní do rukou adresáta. — My sami jsme ku př. přinuceni byli potřebou při rozesílání Nár. Nov. poštu vždy německy napsati, nechtěli-li jsme, aby noviny Bůh ví kady chodily a snad teprva za několik dní adresátovi do rukou přišly. Red.]

ne na vládě. Když ale již dokonce ti přejde trpělivost nepiš přece německé adresy »nekřič a nenaříkej, ale jak na muže sluší« dones si raděj sám svoje české psaní, kam chceš. —

Nu, kam chceš nyní jít provádět rovnoprávnost? Na c. k. poštu, vím, již nemáš chutě, ale Einmahl ist keinmahl, pojďme tam ještě jednou, vždyť se nám to snad po druhé lépe podaří. Aneb nemáš-li chuť, podíváme se na tamhle tu babičku českou, která nese pro svého syna vojáka ve Vlaších několik zlatých na poštu. Vrací se a má v ruce německý recepis, a nerozumí ani jednomu slovu, které na něm stojí. Nač jsou recepisy? Pojištění písemná, že se to a to na c. k. poštu odevzdalo. Pojištění ale tuším musí být hlavně srozumitelné tomu, kdo jej dostane, jinak není k ničemu. Na žádné c. k. poště v Čechách a na Moravě a ve Slovensku není ale ani jediný český recepis. Ale Víd. Den. praví, že na vládě nezáleží provedení rovnoprávnosti, nýbrž jediné na nás samých — proč si nenosíme na c. k. poštu sami české recepisy. —

Pojď tedy, bratře, na železnici, pojedeme do Mohelnice. Okénko je otevřeno, žádejme po česku (nesmíme nikdy jinak než česky dle rady Víd. Den.) o lístky, a ptejme se, co se platí. Wohin? křikne na tě skrze okénko pán se žlutými jak pomeranč výložky. »Do Mohelnice!« odpovíš skromně, »Nach Biechowitz?« táže se zamračeně žlutý výložek. »Ne, do Mohelnice!« odpovíš. »Ist kein Station nicht!« zavrčí žlutý výložek. Nastane tedy hádka, z přítomných neví nikdo, jak se jmenuje Mohelnice na německy, já sice vím, že Müglitz, ale učinil jsem dle rady Víd. Den. slib, že ne-

popustím od výhradního užívání češtiny před úřady a proto ti to nepovím. Zatím minulo několik minut, vlak zapíská, zatroubí a odjede, ty sedíš se svou rovně oprávněnou češtinou na suchu a opakuješ si po tichu vznešenou pravdu Víd. Den., »že provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž jen na nás samých.« Nepopusť ale příteli, jak na muže sluší, nýbrž namaž si boty a běž pěšky za lokomotivem, abys den nepromeškal, a přičiň se budoucně, aby všichni úředníci byli česky vzděláni, to záleží také jediné na tobě samém — praví Víd. Denník. Běžme tedy; však což platno, se vší »pomocí Boží« slíbenou nám od Víd. Denníka (jenž jest přece dobře známý s panem biskupem Brněnským) k provedení svého práva, nedohoníme již přece jak pozoruji lokomotivy pěšky, zůstaňme tedy na nejbližším stanovisku, počkejme na budoucí vlak, a zkusme svého štěstí. Hr! na ně z konopí! — naši vyhráli, Vídenský Denník má přec jen pravdu, provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž jediné na nás samých. Tu máme nejlepší důkazy; na tomto stanovisku jest úředník Čech, hodný pán, byl taky u Svornosti, on ví, kde leží Mohelnice, i o Břeclavi ví, také o Ústí, všechno ví, nosí pod uniformou vestu šňůrovanou, a když není ve službě, slovanský černý kabát se šňůrami, on jest zakladatel Matice a bývalý Starosta jedné již také zkácené Slovanské Lípy na venkově. Dal nám hned lístek, též nám vydal bez hrubostí několik krejcarů drobných nazpátek, a jeli jsme vesele, rozjímajíce po cestě o veliké netečnosti a pošetilosti českého národu, že totiž neumí dle rady Víd. Den. s pomocí boží prováděti své právo bez křiků a nářků, jak na muže sluší.« Zde

na této štaci jest úředník česky vzdělaný, proč tedy o tom nevědí všichni Čechové a Moravané, aby jen vždy z této štace odjížděli: neboť právo národnosti naší jest svaté — praví Víd. Denník, a raduje se z toho, když němečtí sedmašedesátníci [1]) v Praze při volbách vyhrají. —

Po cestě tedy šlo to vesele, na každé štaci přišel pan konduktor do vozu a vždy německy volal ku př.: »Wildenschvert 4 Minuten Aufenthalt!« na každé štaci bylo to samé na tabulce německy napsáno — neboť právo národnosti naší jest svaté — praví Víd. Denník — až jsme konečně přijeli na jednu, kde stálo »Müglitz« a konduktor pravil »4 Minuten.« Já ovšem zas věděl, že jsme již v Mohelnici, ale poněvadž jsem si již jednou dle rady Víd. Den. umínil nepopustiti, důvěřoval jsem, že ani »brány pekelné« nezamezí, aby se můj krajan německy nerozumějící nedověděl za své rovněoprávněné peníze officialně, že jest již na konci své cesty. Neřekl jsem tedy nic, zapískali, zatroubili a jeli jsme dále ještě několik štací, až se můj společník sám, nevím jakou náhodou dopátral, že jsme již dávno Mohelnici přejeli. Musili jsme tedy dle pravidla doplatit ještě ten kus cesty, a pak pěšky zas nazpět do Mohelnice klusati s tím pevným přesvědčením, že provedení rovnoprávnosti nezáleží pranic na vládě, nýbrž pouze na nás samých. Sto jiných Čechů by se po takových trampotách odřeklo na vždy užívání řeči své na železnici: ale krajan a spolucestovník můj, tvrdá to česká hlava pravil, že se přece na vzdor všemu německy učiti nebude, a kdyby si ho zavezli třeba na Spielberg místo

---

[1]) Viz díl III. S. 269.

do Českého Brodu, — neboť právo národnosti naší jest svaté a všude musíme své záležitosti jen česky zastupovat.

Než, nač pošty a železnice pro takový sprostý lid jako jsou Čechové, ať si své psaní sami donesou, neumějí-li německou adresu napsat, a ať chodí pěšky, nevědí-li, jak se jmenují všechny štace na železnici po německu. Ale kdyby tě ku př. odvedli na vojnu, což se přece nejvíce sprostému člověku přihodí, jak daleko bys asi tam přišel s radou Víd. Den., dle které »ve všech potřebách jen přirozeného svého jazyka užívati máme, poněvadž provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž jediné na nás samých.« Křiknou tam na tebe: »Halb rechts, halb links!« ty jako by nic, co tobě je potom, ty jsi jednou c. k. rovněoprávněný Čech, a provedení rovnoprávnosti záleží jediné na tobě samém. Dostaneš tedy kulaté a podlouhlé napomenutí. Volají: »Hahn in Arm!« ty zase nic a čekáš na rovnoprávnost, ale dostaneš »s pomocí Boží a bez křiku a nářku 25, jak se na muže sluší« a pan kaprál neslevi ani jednu »i kdyby se proti němu stavěly brány pekelné«. Tedy patrně nezáleží provedení rovnoprávnosti na vládě, nýbrž leží jediné na tobě samém a sice pod zády. — Že ostatně tebe co rovněoprávněného Čecha neudělají, kdybys měl Napoleona v kapse, ani kaprálem, když neumiš německy, ale Němce, který ani slova česky neumí, udělají nad tebou třeba generálem, to víš dávno ze zkušenosti, nezáleží to ale — jak praví Víd. Den. — na vládě, nýbrž jen na tobě samém, neboť máš poslechnout radu Víd. Den. a snažit se, abychom měli česky vzdělaných generálů! —

Ve vojsku se nám tedy trochu nepodařilo provádění rovnoprávnosti, vraťme se zase do civilu, a sice do škol. Ačkoli sice provedení rovnoprávnosti pranic nezáleží na vládě, nýbrž jediné na nás, a ačkoli tedy bychom si sami mohli všechna gymnasia v česká proměnit, přece — jak přísloví praví — ani dobré silnici kolomaže neškodí, a tato kolomaž jest v tomto pádu příznivost zvláštní našeho vys. ministerstva osvěty, která nám od nynějška jedno české gymnasium zařídila. Ty tedy bydlíš na Slovensku někde u Košic, máš do Prahy asi 100 mil cesty, přece však svého syna nechceš dáti na jiné než české gymnasium, a vydáš se na cesty. Poněvadž ale pranic provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž všechno jen na nás samých, nařízeno jest, že se na žádné Pražské gymnasium, tedy i na Staroměstské, více než 80 žáků do jednoho roku přijmouti nesmí. To záleží zase jen na nás samotných, aby se všichni študující Slované z Čech, z Moravy a ze Slovenska na toto gymnasium vešli. Dejme tomu (quod est demonstrandum), že bychom tak šikovní byli, abychom všechny své študující syny do počtu oněch 80 ročně směstnati dovedli, což pak až vystudují, když ve všech úřadech jest jednací řeč německá, které se oni sice též učili, přece však v ní tak sběhlí býti nemohou, jako jiní, kteří celé gymnasium jen německy studovali? To zas všechno záleží jen na nás samých, všichni Češi (žádný o tom nepochybuje, a ministerstvo to jistě očekává) budou tak obětovní, že své syny raději v úřadech odstrčit nechají, než by je dali na německé gymnasium!

Co se ale vysokých škol týče, starejme se jen, abychom mezi sebou měli způsobilé české professory,

vláda sice nemůže žádnému svornostovi svěřit vedení mládeže na vysokých školách, a bude tedy z většího dílu jen takovým dávat professury, o kterých se ví napřed, že česky přednášeti nebudou; ale poněvadž provedení rovnoprávnosti nezáleží pranic na vládě, nýbrž jediné na nás samých, buďme ubezpečeni, že »s pomocí Boží právo své provedeme bez křiků a nářků atd.

Ve školách tedy to půjde jak pozorujeme samo sebou, podívejme se tedy do úřadů. Poněvadž, jak známo a kolikráte již opakováno, provedení rovnoprávnosti nezáleží pranic na vládě, nýbrž jediné na nás samých, jisto jest, že všichni úředníci umějí dobře česky mluvit a psát, ačkoli se o to vláda při obsazování nic nestarala, nýbrž ještě i takové úředníky, kteří sami do německých krajin žádali a svou neschopnost k českému úřadování uznávali, přece dala na česká místa. Tím se ku př. také stalo, že manipulační úředníci a kopisté (opisovači) obyčejně neumějí český pravopis a i dobře sepsané úřední spisy při opisování pro obecenstvo tak zohyzdí, že nejsou ani k světu podobné, neboť při obsazování měl každý mladý člověk, který česky dobře umí, jakožto svornosta a obyčejně i spoluoud některé Slovanské Lípy [1]) tak nebezpečné pro stát smýšlení, že se nemohl státi ani kopistou u některého soudu, kdo totiž může takovým lidem věřit, jestli by při opisování nějakého spisu nějak státu a společnosti lidské nebezpečnou formu písmen nezavedli? Dle zásady Víd. Denníka tedy vláda vědouc, že provedení rovnoprávnosti nezáleží na ní, nýbrž

[1]) Viz díl II. S. 954.

jediné na nás, byla též [illegible] ustanoví za úředníky a [illegible] lidi nemající ani [illegible] a kromě toho i některé Němce, [illegible] provedení rovnoprávnosti [illegible] zračně těmto vyvoleným [illegible] se jim vědomosti a dobrou vůli [illegible] až po dnes lidé čeští od úřadů [illegible] soudů německé přípisy, které se [illegible] jali, také dle § 5. říšské ústavy [illegible] alespoň s přibitím se brozí. [illegible] že ne ouřadové, nýbrž zas [illegible] vinni, že tyto německé přípisy [illegible] rodili v Rakousích, kde je [illegible] a zaručena!

Avšak Víd. Den. [illegible] od úřadů jiné spisy než české [illegible] zapomněl jenom, neboť když se [illegible] zastávání národnosti slovanské [illegible] kelných«, snad by se nebál [illegible] a snad by tyto nedržel za horší a [illegible] brány pekelné. Nu ale ať jest tomu již [illegible] ale jisto jest, že Víd. Den. jenom radí, abychom my sami nepodávali k úřadům nic jinák, než po česku. [illegible] Bohu, že nám ještě p. Bach[1]) neb jiný minister [illegible] řídil, že máme jen německé spisy podávat, ačkoli by to — dle theorie Víd. Den. — naší rovnoprávnosti také nic škoditi nemohlo, protože nezáleží provedení její na vládě, nýbrž jen na nás samých. Přece však ku př. kdo politickému úřadu nějaký spis podává.

---

[1]) Viz díl II. S. 122.

obyčejně něco žádá, a záleží mu na tom, aby se jeho žádost příznivě neb alespoň brzy vyplnila. To však jest více v moci sl. podkrajského úřadu než v moci Boží, a na mnohé věci zadané hned při zřízení podkrajských úřadů ještě podnes občané s nadějí odpověď čekají. Dejme tomu, že by ku př. pan podkrajský neb komisař na spis český, který beztoho mnohý s mrzutostí do ruky béře, obyčejně nedal asi několik měsíců odpověď, ale na německý velmi brzy, což docela závisí od jeho svobodné vůle: kdož by o tom pochyboval, že všickni občané, jakmile to zpozorují, hned budou všechny spisy podávati jenom po česku? Z čehož opět vidíme, že na vládě pranic nezáleží provedení rovnoprávnosti.

K soudům, ale bude též každý Čech jen české spisy podávati, zvláště od té doby, co víme, že se u všech soudů vyšších jen německy jedná. Mám ku př. soud o několik tisíc a vím, že písemnosti mé české jenom pan referent čísti bude, a že tedy, kdyby jim také pan referent dobře rozuměl[1]), přece jen budu odevzdán do jeho milosti, že by však, kdyby písemnosti mé německé byly, celé kolegium soudců je slyšeti a nade mnou rozhodovati mohlo. Vídenský Denník nepochybně myslí, že všichni občané jsou tak nezištní a obětovní pro národ a vlast jako on sám, že též všichni čeští občané jsou vždy hotovi obětovati jmění, život ba i více svému přesvědčení jako to mužové Víd. Denníka učinili a každodenně činí: a proto od nás žádá tak velikou obětavost, abychom raději pro-

[1]) [Zkušenost ale vypravuje nám leckteré pády, ve kterých pro špatné rozumění spisů soud byl prohrán s velikou škodou.]

hrání procesů svých snesli, než bychom německé spisy k soudům podávali. My však, ačkoli velikou úctu máme k obecenstvu, nepředstavujeme si přece tolik národní a občanské cnosti u každého Čecha, jako cnostný Víd. Denník, a bojíme se, že v tomto pádu skutečně mnozí raději jednou právo své národnosti zadají, než 100 korců polí. Bude to ovšem jen jejich vlastní vina a vláda může jako Pontius Pilatus umýti své ruce v nevinnosti, neb na ní v tom ohledu pranic nezáleží.

Ačkoli tedy, jak ze všeho toho patrno, leckde svou vlastní vinou a při úplné nevinnosti vlády mnohou škodu své národnosti utrpíme, přece nám zbývá ještě nejvýdatnější prostředek k provedení rovnoprávnosti, totiž život soukromý. Se svou milou ženou, se svými nadějnými dítky, se svými věrnými přáteli a vůbec s každým, kdo nás bude chtít neb museť poslouchati, můžeme mluvit jen česky! Ó přece jest dobře žíti na tom světě, krásné jest naše obcování pod sluncem! Díky za to především naší milostivé, všem národům stejně přející vládě, díky za to po druhé tobě vznešený obře vlasti Vídenský Denníku, jenž jsi nám tento věčně prýštějící pramen živý naší rovnoprávnosti první vynalezl a nás naň opatrně pozorny učinil! Zaplať ti to, o neohrožený hrdino a patrone všech Slovanů! nebe dlouhým panováním a po šťastné smrti, (které jsme všichni podrobeni), budiž za to shromážděn mezi družinou sv. Václavskou, jenž čeká v Blaníku na vysvobození vlasti! Užívejme tedy směle a srdnatě svého práva svatého, mluvme se ženou a s dětmi jen česky »ale bez křiků a nářků jak na muže sluší« se slušným ohledem na žandarmerii, a ani

brány pekelné naší národnosti neuškodí. Kdyby však časem svým, poněvadž dnové naši jsou spočtěni v knize života, a tudy nepochybně i Vídenský Denník jednoho dne shromážděn bude k otcům svým v Pánu zesnulým »Vlastimilu«[1]) a »Pokroku«[2]) (pomodleme se za pokoj duší jejich třikrát Grundrechty a jednou proklamaci p. Khevenhüllerovou[3]) od loňského Máje!) čímž tedy ztratíme silného orodovníka za národnost naši ve Vídni; kdyby tedy potom vláda po ztrátě tohoto našeho mocného orodovníka chtěla nám třeba i zakazovat se ženou a s dětmi česky mluviti, a kdyby nám dokonce p. ministr Kraus[4]) na žádost p. Bachovu každému zlatým a stříbrným zámkem (všechno jest možné) naše rovněoprávněná ústa zavříti dal: věřme přece v naději slovům Víd. Den., že ani to provedení naší rovnoprávnosti škoditi nemůže, poněvadž nezáleží pranic na vládě, nýbrž jedině na nás samotných! —

Když jsme tedy již všechno, co Víd. Den. praví, tak nevývratnými důkazy ztvrdili, dovoleno nám buďiž pro slabší čtenářstvo, které důkazům mathematickým dobře nerozumí, připojiti jedno velmi srozumitelné podobenství.

Dva mužové, jeden jménem Vašek, druhý Michl, usnesli se, že spolu poběhnou o závod. Nestranný soudce, jménem Jidáš, kterého si zvolili a který je oba stejně miluje, v ustanovený k běhu den takto oba opatřil: Michla posadil do kočáru a zapřáhl mu silné a mrštné čtyry koně a postavil ho na dobrou

---

[1]) Viz díl III. S. 223.
[2]) Viz díl II. S. 44.
[3]) Viz díl II. S. 539.
[4]) Viz díl II. S. 122.

[redacted]

silnici. Vaškovi svázal nohy, přivázal ho k silnému kůlu a narovnal na něho asi půl sáhu štěpinek. Nyní dal znamení k běhu. Michl jede až se kouří, Vašíček ale v zuřivosti se sebe střásá polena, trhá sebou, bručí a kleje, leží však pořád vedle kůlu. Nestranný soudce a přítel stojí u něho se sladkým úsměchem a volá na něho: »Vašíčku, běž honem, jen na tobě samém to záleží, abys doběhl k cíli, já ti v tom nemohu pomoci, na mně pranic nezáleží; vždyť přece já sám nemohu za tebe běžet!«

Mravné naučení: *Právo národnosti naší jest svaté. Provedení jeho nezáleží na vládě, nýbrž jedině na nás samých.* Jedna jest pravda a zvěstovatel její jest Vídenský Denník!

35. PRAETORIANI RAKOUŠTÍ.

(Slovan z 9. října r. 1850. Sv. 3. S. 1297—1304).

H. B. Již dříve zmínili jsme[1]) se o jistém spisu vydaném tajnostlivým způsobem ve Vídni pod jménem »*Vyznání vojákovo*« a vytištěném jenom v nepatrném počtu výtisků, jenž na sebe obrátil velice pozornost všech myslících občanů hlavně proto, že v tomto spisu vyřknuto jest beze všeho obalu to, o čem dávno víme, že jest to sladká naděje rozličných patriarchálních potentátů, za druhé ale proto, že za spisovatele všeobecně se udává major *Babarczy*, uherský šlechtic, jenž jest spoluoudem nynější nejvyšší vojenské kanceláře a tudy v nejbližším okolí císaře. Zle by byly opatřeny naše konstituční svobody — myslí si tedy mnohý — jestli p. major Babarczy se chtěl takovým spisem ve vysokých sborech zavděčiti!

Ačkoli tedy onen spis jen v nepatrném počtu výtisků byl vydán, přece se dostal do rukou redakce Presse a vydán jest v jejím feuilletonu. Spis celý, který nyní před rukama máme, nestojí ovšem za to, abychom jej předkládali, ale zajímavé a poučné bude mnohému dověděti se alespoň nějaké výňatky z něho a poznati odtud smýšlení šavlí břinčící aristokratie.

[1]) Viz díl III. S. 363.

Hned na počátku vyzradil nám (nepochybně jen z překvapení) p. spisovatel, který jsa v nejbližším obcování se dvorem, asi dobře zná všechny podrobnosti, velmi zajímavou okolnost z prvních počátků naší konstituce, totiž že prý JCV. arcikněžna Žofie, matka nynějšího císaře a JCM. manželka císaře Ferdinanda radily k přísnosti, že ale císař Ferdinand přece nechtěl nechat na lid stříleti. Pan major má císaři Ferdinandovi tuto dobrotu velmi za zlé, my však jsme ovšem zcela jiného mínění. Také o arciknížeti Albrechtovi mluví p. major tak, že to není schopno, učiniti jej příliš populárním.

Že ostatně p. Babarczy o revoluci r. 1848 jen s největší hořkostí a s opovržením mluví, s druhé strany ale osobě JMC. až příliš zřejmě a podle pochlebuje, (jmenuje ku př. JMC. perlou atd.), to charakterisuje zcela neobyčejného dvořana, špekulujícího na vyšší místo, a ne vojáka, neb věrný voják pochlebovat a plazit se neumí.

Celý spis ukazuje nám, jak z výňatků z něho poznáme, p. spisovatele jakožto ouda šlechty a sice šlechty dvorské a služebné; tato strana mluví všude stejně.

Pohledněme do Francouz — praví — které si tak rádi za příklad béřeme: byli jednou svorní, mocní a šťastní. Od té doby ale co zakusili toho jedovatého ovoce, nazvaného omylem svobodou, která se nerodí na božském stromu poznání, nýbrž na zkrváceném stromu vzbouření[1]) od té doby co se

---

[1]) [Pan spisovatel, který se jinak dle mody celé jeho strany dělá nábožným, říznul se zde znamenitě se svým porovnáním,

napili z ošklivé číše panování luzy: od té doby nemohou přijít ku pokoji. Francouzové byli totiž tak šťastni, neboť měli tak bujnou šlechtu a tak bujnou monarchii absolutní, že nemohouce již to veliké štěstí vydržet, všechno to ze země vyhnali. Poněvadž se ale toto jejich štěstí pořád ještě zase k nim mermomocí vrátiti chce, oni ale již na své nynější konstituční a republikánské neštěstí tuze zvykli a si v něm zalíbili, a proto se proti onomu dotčenému štěstí nohama i rukama brání a opírají: proto panuje ve Francouzích ustavičný nepokoj. Museji ale být i Francouzové velicí milovníci takového neštěstí, neboť již dvakrát se jejich bývalé štěstí k nim docela vrátilo: jednou pomocí rusko-prusko-rakouských bodáků a jednou liščí chytrostí Ludvíka Filipa,[1]) přece však byli tak zatvrzelí a zaslepení, že to štěstí brzy zas ze země vyhnali a raději se zase k onomu jedovatému ovoci navrátili.

Následujícím způsobem jeví p. spisovatel svou aristokraticko-foederativní politiku: »Národové rakouští si opět podají přátelské ruce k pevnému spolku, nebudou co jeden národ, ale budou co národové jednoho srdce a jedné mysli pokojně vedle sebe bydleti, své upomínky zachovávajíce neporušené, a jejich

stavě totiž strom poznání jakožto něco dobrého naproti stromu vzbouření, co zlé věci. Jak známo byl strom poznání v ráji (dle učení křesťanského) příčinou všeho zlého na světě, neboť bez něho byli by Adam a Eva nezhřešili, my bychom byli jak angelé a tudy bychom snad také nedělali žádné revoluce a snad bychom ani nechtěli žádnou konstituci. Red.]

[1]) Viz díl I. S. 230.

přání se setkávají u trůnu milovaného a mocného mocnáře.« Známo totiž, že jest v Rakousích také jedna strana foederativní, jejížto foederace se ale od naší foederace nesmírně dělí a kterou bychom nazvali nejlépe aristokratickou neb stavovskou foederací, která totiž tak jako my se opírá proti byrokratické centralisaci nynějšího ministerstva, ale docela z jiných příčin než my, a také něco zcela jiného žádá než my, žádá totiž, aby jednotlivé země asi podobné stavovské ústavy dostaly jako před r. 1848, neb aby se zavedla anglická aristokratická hořejší sněmovna; a abychom zkrátka se vyslovili, tito foederalisté žádají, aby se jim za ochranu národnosti zachovala aristokratická privilegia. Jak pozorujeme ze spisu p. Babarczyho, musí býti také toto starošlechtické smýšlení znamenitě rozšířeno ve vyšších vrstvách vojenských, nebo ještě zřetelněji se vyslovuje, mluvě velmi ostře proti odpovědnosti ministerské, kterou pouhým mámidlem nazývá a praví: »Chce ministr i to zodpovídati, když chtěje říši přiformovati do rámce své fantasie, dotýká se nešetrně dějin národů, práv stavů a jmění rodin?« Kdož zde nepozoruje, kterak šlechtická bolestně ztracená práva a »patriarchální poddanost a robota« eskortována jsou od citu národního, aby společně s ním vklouznula zase někam do života! —

Starý Maďar však se jeví v panu spisovateli patrně tam, kde mluví »o nově utvořených národnostech«, které nazývá »nespokojená plemena«. A poslechněme také moudré slovo o sněmu: »Jak smutné jest mysliti si sbor mužů, zvolených nejrozmanitějšími prostředky pře-

mlouvání, omámení a uplácení!! (v Rakousích tuším ještě žádný poslanec na sněm nedosáhl této hodnosti z uplacení) jakožto zástupce oněch národů shromážděný, jejichžto potřeby tak rozmanité dokonce neznají. Pan spisovatel modlí se tedy z toho ohledu takto: »Bože, jenž jsi nám dal tak šlechetného a statečného mocnáře, učiň jej zase naším jediným mocným panovníkem!« Vidíme z toho, jak nerozumný sobě ještě představují podobní pánové lid, aby si něco podobného od nich namluviti dal, jako jest to, že by poslancové od lidu volení neznali lépe potřeby tohoto lidu, než je znají lidé jako jest spisovatel této brošurky, obcující obyčejně více s koňmi a se psy než s člověčenstvem!

Rozumí se, že p. Babarczy, jakožto zvláštní prostředek proti všemu konstitučnímu zlému udává jenom vojsko, které dle jeho popisu jest tak anjelské, že se zrovna domýšleti musíme, jakoby ani pocházeti nemohlo z té samé krve, z které pochází ostatní zkažená civilní čeleď, kteroužto p. Babarczy při každém setkání poznamená nějakým přihanlivým slovíčkem. Na žádný způsob nepočítá vojáky mezi národ, neb praví:

»Voják podá přemoženému nepříteli přátelsky ruku: v prsou národu tlí ještě posud oheň nenávisti. Národové a stavové vedou spolu vojny; panovníci ale a vojska spojují se vždy úžeji páskou obdivování a lásky! Všechna vojska jsou ozbrojena pro jeden princip, pro princip pořádku, a armády nadchnuté stejným duchem rytířství, discipliny a cti nejsou k tomu, aby svou již často dokázanou zmužilost proti sobě měřily, nýbrž k tomu jsou, aby mravnost člověčenstva na špicích bodáků

zachovali pro lepší budoucnost . . . Každý boj, který dva zastavatelé pořádku, dvě armády spolu bojují, jest již napřed vítězství strany převratné, která se radostně na to dívati bude, když budou ochrancové trůnu krváceti.« To jest přece velmi srozumitelná řeč totiž: vojáci nejsou proti nepříteli cizímu, nýbrž jen proti konstituci a k tomu účelu jsou všichni mocnářové a všechna vojska spojena! Divíme se jen, odkud má p. B. plnomocenství takto mluviti!

Zajímavé jest, kterak p. Babarczy po takovém vychvalování a nadsazování vojska vzpomíná si na povstání uherské, a na to, kterak největší část vojska maďarského přeběhla k povstalcům a bojovala proti JMC. Pan major to však — rozumí se — připisuje slabotě tehdejší vlády a nikoli nevěrnosti vojska, přece však sám praví na jiném místě: »Před několika lety se vojsko nestaralo o provincialní záležitosti, o přání jednotlivých národností. Jinák jest nyní. Rakouští národové dělí se nyní na vítěze a na přemožené, na kmeny povstávající a hynoucí: nechtíc se kloní voják, jenž s mečem i zášť zastrčil do pochvy, k onomu národu, v jehožto středu stála jeho kolébka; všímáť si srdečně, ačkoli mlčky osudů své země a nejen říše: jeho síla, rámě, zbraň, jeho rozum patří neobmezeně vládě, ale srdce — to se kloní k národu svému! A bití srdce vojákova stane se konečně ozvěnou nářků jeho národu! Upomínka na vzbouření, hospodářství bujných rytířů, té neb oné dietní klasy (narážka na nenáviděné úřednictvo) pohled na zločince nepotrestané, zneužívání ústavy (!! posud jsme jí ani neužívali!) zdemoralisují konečně v lethargii pokoje paže vojska zvyklé na čin.« Ještě ale zřetelněji mluví pan major Babarczy

dále, kde praví: »Pokud zastavatelé absolutní vlády krášlí řady vojska, zachovají v něm ducha, jenž učí zticha trpět, zticha vítězit, ducha poslušnosti; ale nechme přejít několik let, a vojsko bude záležeti z vojáků, kteří užili nebezpečných svobod obecních,[1]) kteří to drží za svou povinnost býti přísnou kontrolou svých představených. Tato materialní část vojska (zcela nově vynalezené pojmenování sprostých vojáků) bude skrze upomínku na spoluvládnoucí měšťanstvo zavedena k porovnáním, která je při přísných pravidlech a nedůstatcích nového svého stavu naplní mrzutostí. Vyšší stupně vojska budou také z části zajímati oni držící se za »vzdělané« oficírové, kteří již v předešlých letech z části byli zachváceni »od ducha času.«

Z těchto od p. Babarczyho neopatrně pronešených slov pozorujeme, že přece jsou ve vojsku mnozí důstojníci, kteří na konstituci drží a nepochybně myslí, že JMC. slovo své národům dané držeti bude, a kteří také nepovažují nepochybně vojsko jen za nástroj k provedení rozličných aristokratických choutek, nýbrž za obrance zákonů a vlasti, za obrance císařského trůnu, rovněž tak jak za obrance konstituce a štěstí národů. Rozumí se, že takoví důstojníci nejsou po chuti p. Babarczymu a jeho soudruhům, doufáme však, že jich jest přece dosti znamenitý počet, a že umějí náležitý rozdíl činiti mezi nesmyslnými buřiči a mezi zastavateli rozumné, konstituční a právní vlády, takové

---

[1]) [Tím, že p. Bach (viz díl II. S. 122) vyloučil všechny 1 zl. stř. direktní daně neplatící z hlasování v obcích, zamezil to, čeho se p. Babarczy obává: vojáci budou se bráti jen z těch tříd, kteří nezakusili svobody obce. Red.]

vlády, jak vzdělanější národové již dávno užívají, jsouce při tom šťastni i se svými panujícími rodinami.

Dále ještě vyslovuje p. spisovatel v knížce své obávání: »Pomysleme si — praví — tuto naši armádu od »lidumilovného sněmu« na 4 roky služby uvedenou [1]) — k »upokojení mysli« na listinu přisahavši, v pokoji skrze mocnou »pro ukrácení úřední cesty« od vojenské moci oddělenou žandarmerii nahraženou, při povstání skrze dobře ozbrojené »ve svaté službě vlasti« dobře placené hromady lidu (myslí národní obranu) odstrčenou, vojenské soudnictvo »k větší přiblížení« s civilními soudy spojené; pak se musíme s obáváním dívati na našeho císaře — mladíka, jehož trůn jindy na starošedé skále samovlády stál, a který se nyní svěřil zrádným vlnám lásky lidu — chouťky lidu atd.« O konstituci praví p. B.: »Že prý chce patriarchální stav mezi císařem a lidem, mezi majitelem a poddaným (šlechtou a sedlákem) zrušiti a že chce upomínky rodinné (t. j. šlechtické), zděděná a dobytá práva stavů dle vzdělání a rozumu [2]) se různících stavů vymazati, a tím upírati stupňování tvorů, které v celé přírodě pozorujeme. [3]) S rozkvašením — praví p. B.

[1]) [Aby totiž vojáci jen 4 léta sloužili, čehož se p. B. proto tak obává, poněvadž by pak nemožné bylo vštípiti do vojska onoho ducha, který je od veškerého jiného občanstva odděluje. Red.]

[2]) [Tu slyšíme ponejprv, že mají bývalé vrchnosti také napořád více rozumu než my obyčejní plebejové — věc to, která až posud v celém světě na dobrý důkaz čeká. Red.]

[3]) [Ne dosti na tom, tedy šlechta jest dle učení p. B. dokonce jiný stupeň tvorů než my ostatní, z čehož pozorujeme, jak upřímně to ona strana, která na nás nyní posílá liguriánské misionáře, myslí s pravým křesťanstvím, které nás učí, že jsme všichni bratři a synové jednoho praotce. Red.]

dále — pozná vojsko, v němž rytířský duch ještě žije, že se šlechta, jejížto diplomy nejvíce na bojišti krví zpečetěny jsou, [1]) za potrestaného zločince považuje atd.

Pochybujeme ostatně také, že by vojsko s rozkvašením nepozorovalo, kterak vyšší důstojnosti vojenské jenom obyčejně se pro šlechtu schovávají, kdežto ostatní buď jen sprostými zůstati neb nižšími místy při všech schopnostech a zásluhách se spokojiti musí: co by se ale tuším p. B. tuze nelíbilo. Že ostatně i p. Babarczy vidí v celém liberálním snažení jen komunismus, není nic nového, v tom jemu nezadá pranic celá jeho strana, která již dávno zvyklá jest touto lacinou zbraní proti svobodě a právu bojovati. Pro zábavu konečně uvésti musíme ještě jedno místo: »Odpusťte vojákovi, když na poli zápasu politického rozvážlivě napomíná nazpátek, kdežto hajitele »svobody« tak odhodlaně ku předu ženou; — na poli cti, na bojišti, kdežto »žoldnéř« ku předu se žene, vidíme ony oblažovatele lidu »odhodlaně do zadu« táhnout. (Život jest přece tak pěkný!)« Historie povstání maďarského nestvrzuje příliš slova p. Babarczyho, leč bychom chtěli od Kapolny [2]) k Prešpurku jmenovati ku předu. Než nechme takových mrzutých upomínek. Jisto jest, že více hrdinské mysli a více pravé zmužilosti jest zapotřebí k tomu,

---

[1]) [Ku př. Lola Montez, hraběnka Lansfeldská. Red.] Tanečnice Lola Montez (1820—1861) získala si r. 1846 v Mnichově přízeň krále Ludvíka I. a obdržela později titul hraběnky »von Landsfeld«.

[2]) Viz díl II. S. 569.

abychom mínění své, jsouce zcela bez zbraně, zastávali proti ozbrojencům podobně smýšlejícím jako p. Babarczy, než k tomu jest hrdinství zapotřebí, když někdo kanony bombarduje ze zdaleka město, neb s regulovaným cvičeným, dobře ozbrojeným vojskem a s kanony poráží špatně ozbrojené, nepořádné, bezkanonové zástupy lidu. Či snad nepochází vojsko z té samé krve, z které my, z nás samých, nejsou oni bývalí hrdinové opět mezi námi, a nejsou budoucí hrdinové též mezi námi, či vězí snad teprva ve výložku ono hrdinství?

Jest to ovšem stará taktika té strany, ku které náleží p. Babarczy, oddělovati vojáka zcela od ostatních občanů a drážditi ho proti nim: tuším, že ale již nejsou časy tak daleké, kde nebude v stavu červený neb zelený výložek děliti bratry od bratrů a syny od otců, zvláště až přijdou všichni k poznání, že rozumná konstituční vláda jest jejich všeobecný stejný prospěch. — —

Důležitější ale jest spis p. majora Babarczyho z následků svých než sám v sobě. Že jest jedna strana v Rakousích, která ke hrubému absolutismu nazpět vesluje a ráda by dynastii strhla s sebou na vzdor četným slibům daným a na vzdor vlastnímu prospěchu dynastie, že tato strana má zvláště přívržence své mezi tak zvanou služebnou dvorní šlechtou atd., věděli jsme již dávno, a slyšeli jsme všechnu moudrost, kterou obsahuje spisek p. B. již dříve leckde vykládati.

Důležité ale jest, že p. Babarczy, c. k. major, spoluoud c. k. nejvyšší vojenské kanceláře, po boku

p. hraběte Grünne[1]) a tedy v nejbližším okolí JMC., důležité jest, že takový muž vydal tiskem něco podobného, a ještě důležitější jest, že se to neupírá, nýbrž že všechny noviny p. majora Babarczyho spisovatelem této knížky jmenují, že sama Reichszeitung též to bez obalu činí: to všechno má pro člověka znajícího vojenskou disciplinu, znajícího diplomatickou tajnostlivost, velikou významnost a váhu do sebe. Ještě více ale nabývá to všechno váhy, když víme, že v tom samém čísle Reichszeitungu, ve kterém stojí článek proti této brošurce a sice článek ostrý, z kterého hned vyňatky podáme, že pravím, v tom samém čísle Reichszeitungu čteme vzadu doslovně tuto zprávu, nepochybně ze Soldatenfreundu: »V časopisech koluje zpráva, že v nejvyšším centrálním kanceláři komandovaný major Emerich v. Babarczy, spisovatel »Vyznání vojákova«, kterýžto spis se jisté straně ovšem nelíbí, dle nejvyššího rozkazu ke svému pluku (E. H. Max. cheveauxlegers) odeslán jest. Jsme splnomocněni vysloviti, že tato zpráva zcela nepravdivá jest, a že naopak major Babarczy v komonstvě JMC. na cestě v Tyrolsku se nachází«.

Známo ostatně, že s JMC. jen malé komonstvo, jen několik osob na cestu se odpravilo, viděti tedy, že p. major Babarczy jest v okolí JMC. příliš obyčejná a potřebná osoba.

Nemůžeme se tedy uvarovati myšlénce, že se uveřejnění spisu tohoto nestalo bez plánu naší despotické

---

[1]) Hrabě Karel Ludvík Grünne von Pinchard (* 1808) r. 1859 představeným c. k. nejvyšší vojenské kanceláři

strany a snad jmenovitě z toho ohledu, aby se tak veřejné minení zkoumalo a snad na budoucí plány této strany připravovalo. Doufati musíme ovšem, že JMC. náš konstituční císař, který dobrovolně trůn již konstituční nastoupil, dříve ještě než dle posloupnosti řada na něm byla, a který také ústavní vládu a sice ve formě oktrojové ústavy od 4. března též dobrovolně nám potvrdil a zaručil, nedá se nikdy od známé této po tmě chodící strany despotické ve svých slibech mýliti a na jiné cesty přiváděti.

Slyšme ostatně, kteřak Reichszeitung píše o tomto spisku p. Babarczyho:

»Náhled p. spisovatele, že ke šťastné vládě postačitelný prostředek jest, míti velikou armádu, jest až tuze jednoduchý: Machiavelli sám nejsa přec doktrinářem, uznával přece držení samovlády za větší a těžší úkol. Rakousko ještě nezasloužilo přece tolik ostudy, kolik mu dělá p. spisovatel této brošury. Hnutí březnové nebylo přece, ať si mluví kdo chce, co chce, pouhým obyčejným vzbouřením na ulici: byl to výbuch dávno chovaných a utlačených snažení a přání. Kníže Metternich sám něco podobného očekával, ačkoli si to nemyslil tak blízko. K absolutní vládě v Rakousích bylo by zapotřebí soustavy aspoň takové, jaká jest v Rusích. Ale taková soustava vlády jest spojena s nevyhnutelnými překážkami; jsme v srdci Evropy, duch západu tlačí se k nám všemi cestami, a stvořil mocnost, která se v Evropě šestou velikou mocností menovati může, míníme veřejné mínění. Kdo chce nad zemí i nad myslemi vládnout, musí míti ohled na veřejné mínění. Veřejné mínění žádá, aby mělo občanstvo podíl v zákonodárství, a to jest onen duch svobody, který nezabijí ani brošury ani bodáky. Census menší, ty neb ony přednosti, o to se nejedná, moc budou míti v rukou vždy nejmoudřejší[1]),

---

[1]) [Pamatujte si to tedy, a zřizujte školy, abyste byli moudří! Red.]

ale jisto jest, že jest to myšlénka skoro bláznovská, chtíti se jen na pouhé násilí spoléhati.

Což myslí pan spisovatel, že stav Evropy jest takový, aby mohly býti armády pouhou žandarmerií doma? Byli bychom žádostivi zvěděti, jak si myslí p. spisovatel zřízení vojska, které by docela nemělo načichnouti duchem času? Viděli jsme i ruské vojsko tímto duchem nadechnuté, a sotva mohl sultan turecký vzdáliti janičáry od ducha času. Rakouská armáda jest zvyklá na poslušnost ve vojně i v pokoji, ale nejtěžší zkouška, a myslíme, že se ještě nikde nepovedla, byla by udržeti vojsko neustále v protivenství s občanstvem, z něhožto povstává, a také konečně vždy ze sebe tvoří živly moci. Pan spisovatel obrací se ve svém malém spisku velmi často k osobě JMC. samé; líto nám, že se toho dotknouti musíme, ale jeho slova ruší často povinnou úctu. Rakousko vidělo s pýchou svého mladého panovníka hrdinsky na bojišti, ono očekává od jeho vlády všelikou vznešenost, všelikou cnost, a poněvadž Jeho vznešené jméno již se jmenovalo, budiž nám dovoleno použiti zde jednoho místa, které pravil Cicero k Juliovi Caesaru: »Ze všech tvých cností, Caesare! jest pravdivost nejpěknější, smrtelníci se skrze ní stanou rovni bohům. Ve tvé vznešenosti není nic vyššího, než že můžeš býti pravdomluvným, a v tvé přirozenosti není nic šlechetnějšího, než tvá vůle, že jím chceš býti.«

Takto píše skutečně Reichszeitung v č. 238, ve které jistě by nikdo podobné řeči nehledal. Jestli pak mnohému z našich čtenářů čtoucímu toto nezdálo se jako by četl z hrobu vstalé zapovězené Národní Noviny?

Ovšem ministerstvo muselo nás nechat strany příliš upřímného spisku p. Babarczyho upokojiti, k tomu ještě dává p. Babarczy příliš zjevně nechuť svou k nynějším některým »demokraticko-plebejským« ministrům a vůbec ke všemu úřednictvu na jevo, které od té

doby, co uniformy a kordy nosí a veliké platy dostává, není ve veliké lásce u mnohých »ochranců vlasti a pořádku«: a proto musela Reichszeitung vypáliti svůj liberální článek proti p. Babarczymu ve jménu ministerstva.

My však musíme se ve svém srdci tázati, jaký jest vlastně rozdíl mezi p. Babarczym a nynějším ministerstvem? Pan Babarczy praví zjevně, aby se zavedla absolutní vojenská vláda, ale aby se jednotlivým zemím ponechaly jejich zvláštnosti. Naše ministerstvo mluví sice o budoucí konstituci, skutečně ale vede posud vždy absolutní vojenskou vládu bez vyhlídky, kdy by asi přestati měla, a k tomu ještě celou říši bez ohledu centralisuje a všechny národy proti sobě popouzí.

A jaký jest mezi oběma stranama rozdíl v moci? S panem Babarczym drží alespoň upřímně část důstojnictva vojenského, šlechty a vyššího kněžstva a vyššího úřednictva: s nynějším ministerstvem nedrží jen jistý druh lidí, který s každou vládou drží a proto se nepočítá upřímně ale nikdo. Tak stojí věci — co bude dál, jen Bůh sám věděti může. —

---

36. EMANCIPACE ŽIDŮ.

(Slovan z 12. října r. 1850. Sv. 4. S. 1325–1328.)

Tyto dni dostali jsme následující přípis ze Soutic:

»Napomínáme vás, abyste, když máte hudbu neb muziku, nepřipouštěli mezi sebe žádného žida. Musím vám říci, že se tomu velice divím, že se nynějšího času děvčata nestydí se židem tancovati. Za mých časů to bylo jináče, to si pokládala holka za velkou nečest, když jí vzal žid k tanci, a není to také slušné. Pročež vám z tohoto posvátného místa oznamuju svou žádost. Přijde-li žid do hospody, když máte muziku, zeptejte se ho: co tu chceš? muzika je pro nás, a netrpte ho v hospodě. Naproti tomu vám může žid to samé říci, když je židovská muzika a vy se mezi ně vtíráte: co tu chceš? muzika je naše. Nechtějž mi nikdo namítati, že jsou rovnoprávní; něco jiného jest, když pozvete žida na veselost, aneb když jest někdo z vás pozván na židovskou svatbu; tenkráte jest hostem a hostinství se má ctíti.«

V ten asi smysl mluvil soutický p. farář s kazatelny na den sv. Václava letošního roku. To jsou slova dobrého pastýře, sluhy božího, jenž má rozsívati símě snášenlivosti, svornosti a lásky. Pisatel těchto řádků, jsa právě přítomen, nevěděl v prvním okamžení, sní-li někde v blanickém vrchu se zavřenými tam rytíři, aneb žije v některém zaprášeném století bujné hierarchie a rezatých předsudků; zotaviv se však a vida, že mnohý z posluchačů nad tím jadrným napomenutím jaksi hlavou kroutí, žasnul nad ostrovtipem p. farářovým, o jakýmž posluchačům svým vykládal patent

o rovnoprávnosti israelitů a očekával, že horlivý kazatel prohodí také ještě něco o košerování masa a o barchesu, smí-li poctivý římsko-katolický křesťan takových židovských jídel požívati čili ne. Tak daleko to tedy přivedli chuďasové židé v soutické kolatuře, že si ode dne sv. Václava letošního roku nebudou moci proskočiti s našimi veleslavnými dívkami, neboť že pan farář vlastně jenom na židy měl zaměříno, leží na bíledni, poněvadž ví, že tito nejvíce dvakrát, třikráte do roka mívají svůj taneční ples, jmenovitě o posvícení a o masopustě, anto pravověřící Soutické obyvatelstvo bezmála každou neděli tančí, obzvláště letos. Bylo by věru záslužno, aby zdejší dívky podaly p. faráři poděkovací adresu, že se o ně tak pečlivě stará, a nenechá je v náruč lecjakémus židovi klesnouti, k čemuž ovšem tanec nejlepší podává příležitost.

Z tohoto zákazu páně farářova lze čerpati následujíc uvážení: Zákonem obdržel žid rovnoprávnost, to jest, on má těch výhod požívati, kterých my dle práva požíváme, a má také ty břemena nésti, kterými jsme poděleni, naše občanské poměry jsou tedy stejné. Žid s námi žije, on vede obchod s námi, on je přičinlivý, a dává výdělek chudým našincům, je-li jen trochu zámožnější, — a hledí-li na svůj zisk, když zapůjčí tomu neb onomu v nouzi postavenému nějaký pakatýlek, inu každý má sám sebe nejradčí, a správný dlužník netrpí také žádnou škodu. Vězíť arci ještě mnohému starý předsudek v tvrdé palici a za časté ještě slýchati bohužel neslušných názvisek, jichž sprostnost neb svévolnost tak ráda udílí ubohému hausírníku, avšak ještě nikomu nenapadlo, aby když sám se veselí po denních trampotách, vyloučil žida ze své společnosti, jako to kázal Soutický p. farář. Myslí-li pan farář, že tím trpí dobrý mrav svěřených jemu oveček, mýlí se velice, neboť amen pravím jemu: že jistější dívka tancující se židem v hospodě, než v rukou křesťanského chasníka za hospodou.

Téhož dne byla na vybídnutí pana faráře držána tak nazvaná oběra ve prospěch stávajícího v Souticích Marianského bratrstva, a že nadělenićko muselo býti hojné, lze posouditi z toho, že slavná Marianská jednota usjednotivši

se v bázni boží a pro rozšíření osvěty do čtyr hodin do rána bumbati ráčila. Bůh ji posilniž.

Suum cuique. Všechnu chválu zasluhuje Soutický p. učitel, mladý, nadějný to muž, který nejen že ve škole povinnostem učitelským zadosti činí i požadavkům nynějšího času a národnosti naší, nýbrž i také s velikou oblibou a pilností církevní hudbě se oddává, tak že by již nyní se svými mladými cvičenci zahanbil mnohého ze svých kollegů, třeba i z města. *W. W. T.*

Přípis tento zavdává nám příležitost v krátkosti zde o této jistě u nás dosti důležité věci mínění svoje pronésti, o kterémž doufáme, že nebude nadarmo pronešené.

My nechceme náležeti do počtu oněch, kteří se varují obecenstvu něco nemilého, byť i pravdivé bylo do očí pověditi, a kteří se jistým zakořeněným a oblíbeným předsudkům vždy vyhýbají, obávajíce se, aby snad okamžitou náklonnost něčí neztratili. Dle našeho mínění jest největší politika a spolu největší chytrost, držeti se vždy dle svého dobrého přesvědčení, a neohlížeti se nic na to, jestli někdo časem svým s tím nespokojen jest a byť by si i časem někdo zažehral: konečně pravá pravda zůstane vždy na vrchu.

Tak to jest i s emancipací židovskou. Jisto jest a upírati to nebudeme, že veliká většina našeho lidu proti této emancipaci židů jest, a že jen s nelibostí nesla stejná práva, která židé skrze oktrojovanou ústavu od 4. března [1]) obdrželi: dodati můžeme i to, že se ještě i posud mnohé obce všemožně brání, aby se mezi nimi usaditi nemohl navzdor nabyté rovnoprávnosti žid. Ba připouštíme ještě více, a řekneme,

[1]) Viz díl II. S. 354 a 363.

že ani takovým obcím za zlé pokládati nemůžeme jejich bránění se proti židům, když totiž považíme činnost obyčejnou židů jednotlivých (výminky jsou ovšem i zde) usazených mezi křesťany. Jak známo, považuje žid dle svých náboženských předsudků každého jinověrce za nepřítele svého[1]) a dovoluje si proti němu všeličehož v obchodu, čehož si proti stejnověrci nedovolí. Obchod a živnosti židovské na takovémto základu vedené, ovšem musí býti na škodu celé obce, ve které se žid usadí a známé jsou již v tom ohledu stesky, že žid všemožně lid na dluh píti neb kupovati láká, aby k lichvě příležitosti nabyl, že všechno kupuje bez ohledu a tudy zkaženému služebnému lidu ba i manželům lehkomyslným příležitost podává doma věci odnášeti a do židovny za špatnou cenu prodávati atd., dále že žid nikdy skoro živnost neprovozuje, při které by silně pracovati musel, že se vždy jen čachrování atd. drží. Jest to v celku všechno pravda, ale přece po dobrém, rozumném a poctivém rozvážení celé věci nemůžeme být jakož liberální a o rovnoprávnost bojující lidé proti židům.

Když bez všelikých předsudků a trochu protřelejším okem ze známosti totiž dějin člověčenstva nynější stav židů považíme, shledáme hned, že právě poroba jejich bývalá a nedůstatek stejného s námi práva přivedl je na nynější stupeň jejich obyčejů a způsobů a že oni sami buď jen málo buď docela nic vinni nejsou své nynější pokaženosti. Vlády staré obyčejně dřely židy v pravém smyslu toho slova, žádaly

[1]) [V čem ostatně se již naši katoličtí ultramontáni také židům rovnají, tak že by divu nebylo, kdyby také proti kacířům do pole vytáhli a je potlouci chtěli jako v starém zákonu židé Filištinských.]

na nich daně tak veliké, že skutečně na poctivý způsob nelze bylo tolik vytížiti, neboť tyto vlády považovaly židy jako nějaké živé stříbrné a zlaté doly, z kterých se ustavičně těžiti dá; kromě toho byl žid dle nekřesťanských a pravému duchu Kristovu zcela protivných tehdejších předsudků z nejhlavnějších lidských práv vyloučen, nesměl kupovati statky a pozemky, nesměl provozovati jisté živnosti, ba i právo k ženění musel koupiti za nesmírnou peněžitou cenu, a při tom zakoušeti největší potupy a odstrkování v životě. Jest divu, že při tom neměl žid žádné lásky ke křesťanům takto nekřesťansky s ním jednajícím? Jest divu, že užíval, jsa slabý a utiskovaný všelikých tajných cest k ubližování svým nepřátelům a že držel proti nim všechno i nejhorší za dovolené? Jest divu, že nemaje žádného práva, žádné cti ve veřejném životě, hrabal jen dovoleným a nedovoleným způsobem peníze, aby za ně mohl alespoň pokoutně uplácením dosáhnouti něčeho lepšího pro sebe? — Ba není to všechno nic divného, a strany židů může se říci vším právem: Jak jste si je udělali, tak je máte. —

Nelze však pochybovati, že židé dosáhnuvše stejného práva s námi časem svým velikou část necností svých odloží, poněvadž tyto necnosti neleží snad již v povaze kmene israelského (každý národ zajisté jest stejně cnostný a necnostný), nýbrž je v okolnostech, tak jako každý světem prošlý a zkušený člověk dobře o tom ví, že ty samé způsoby, které mají židé u nás [1]) na-

[1]) [Rozumí se samo sebou, že nikdy nemyslíme všechny židy, nýbrž jen větší část, poněvadž každý jistě ze své zkušenosti též israelity zná, na kterých obyčejné necnosti utlačenců zcela nepozorujeme žádné, a kteří též všeobecnou vážnost požívají.]

lezáme též ku př. u Armenů a Reků v Turecku a vůbec v menší neb větší míře u všech utlačených národů, kteří mezi utlačovateli svými bydlí.

Ovšem, že očekávati nelze, aby snad po pouhém prohlášení rovnoprávnosti hned jak by uříznul, všichni židé svého starého Adama svlekli a všemi cnostmi svobodných a rovněoprávněných občanů svítili: co tolik věků zplodilo v charakteru tohoto kmene, to jeden rok neb jen jeden den nepromění, ale co čas zkazil, zase čas napraví. Přispívejme jen i my sami k této reformě židovstva, chovejme se také skutečně i v životě ke svým israelitským spoluobčanům tak jako k rovněoprávněným, netupme je, nesnižujme je, nesužujme je žádným způsobem, a zůstaly-li na nich lpěti ještě mnohé známé obyčeje z předešlého času, snášejme je zatím, jsouce pamětlivi příčin jejich. Ostatně mají to křesťané vždy jen ve vlastní moci, aby se proti všemu tomu, co se obyčejně nechvalitebného židům připisuje, ubránili. Nedej se ošiditi, nedělej lehkomyslně dluhy, buď opatrný: to jsou skoro všechna ta pravidla, s kterými se ubráníme, a proto považujeme všechny řeči, jako by emancipace židů mohla všem ostatním tak velice uškoditi, za marné a přepjaté. Jestli jsme skutečně tak bídný a ničemný národ, aby nás několik tisíc židů ve všech obchodech atd. přehnalo a předělalo: věru nestojíme ani za politování!

Avšak není tomu tak a přesvědčíme se brzy, že emancipace židů v celku nám ani dost málo neuškodila, nýbrž prospěla ještě, jakož musí prospěti každá spravedlivá věc. A ať si mluví kdo chce co chce, nespravedlivé jest každé politické utiskování!

[redacted]

Že ostatně též i židé ze své strany podle toho, co rovněoprávnění občané se chovati mají, užívajíce opatrně svých nověnabytých práv, a nedráždíce nikde lid proti sobě, rozumí se samo sebou: zvláště však by větší náklonnosti k zemi té míti měli, která jest jejich otčina, a nechovali se k ní vždy co pouzí cizinci, což by jim zajisté dopomohlo ještě dříve k uznání u ostatních spoluobčanů. *H. B.*

---

37. SARDINSKO A RAKOUSKO V ITALII.

(Slovan z 23. října r. 1850. Sv. 6. S. 1387—1390.)

V Slovanu ze dne 23. října r. 1850. Sv. 6. S. 1375—1378 otiskl K. Havlíček překlad článku sepsaného redaktorem turinských novin: »L'Opinione«. V stati té se probíral poměr a vliv Rakouska na krále Neapolského, papeže a velkovévodu Toskánského a dokazovalo se, že Vlaši lepší budoucnost mohou si přislibovati od Sardinska a ne od Rakouska. Slovy: »Bůh zbav jeho (t. j. Rakouska) rady Viktora Emanuela«, článek byl ukončen.

H. B. Zrovna jako vítanou protivu k článku »Reakce v Italii« sepsanému od znamenitého italianského publicisty a umístěném v tomto svazku přináší nejnovější číslo (248) Reichszeitungu také článek porovnávající vplyv Rakouska a Sardinska v Italii. Dle našeho mínění posloužíme znamenitě k tomu, aby čtenářstvo o pravdivém smýšlení nynějšího našeho ministerstva se náležitě přesvědčilo, když z dotčeného článku Reichszeitungu podáme některé výňatky, strany kterých upozorňujeme na to, aby je čtenářstvo porovnalo s článkem »Reakce v Italii«. S touto znamenitou sadou počíná Reichszeitung svůj článek:

»Dvoje snažení objevuje se nyní v Italii, a zastupuje též hlavní směry dvou systémů bojujících mezi sebou po celé Evropě o vítězství.

Bojovník reakce, absolutistického směru jest nejjižnější stát Neapolitanský; směr neustálé revoluce zastupuje Sardinsko: oč se snaží ostatní státy Italianské jest pravý prostředek. Divno prý že právě v Sardinsku, kde konstituční vláda povstala pokojně, přece nyní revoluce pod několikerými ministry ve srozumění s mocnářem posud trvá a nikde konce její viděti není. Při všech prý patrných známkách navracujícího se pořádku v celé Italii, přece prý vláda Sardinská chtěla si získati pro budoucnost mocnou posud stranu liberální.

Na těchto několika řádcích má věru každý rakouský občan dost co rozjímati, když je čte ve vládních novinách. [1])

Tak tedy nynější stav věcí v Sardinsku jmenuje se revoluce? V Sardinsku neděje se nic jiného než pravidelná konstituční vláda, ta samá vláda, která by se děla v Rakousích, kdyby se nám drželo to, co slíbeno jest v ústavě, a kdyby nám naše ministerstvo neukazovalo se vším konstitučním jen ustavičně dál a dále do budoucnosti, nepochybně tak dlouho až nějaký podařený kongres zase všechno do »pořádku« přivede.

Že vláda Sardinská nevybírá bez povolení sněmu daně jako naše, že vláda Sardinská nedělá sama zákony, nýbrž vládne dle zákonů od sněmu vydaných: to nazývají naše vládní noviny »revolucí, jejíž prý konce není posud vidět!« Ovšem snad by rádi viděli již naše vládní noviny také v Sardinsku ten konec, který se dle rady našeho ministerstva

[1]) [Sluší poznamenati, že v podobném smyslu o Sardinsku mluví i ostatní vládní naše noviny a mezi nimi také Vídenský Denník. Red.]

v Toskánsku, v Římě a Hessenkaselsku stal.[1]) Co pak ale jest ten od Reichszeitungu oblíbený pravý prostředek a navracející se pořádek v ostatní Italii totiž v Lombardsko-Benátsku, v Parmě, Modeně, v Toskánsku a v Římě? Snad že pan mocnář v Parmě karabáčuje vlastnoručně své poddané na veřejné ulici a dělá notné dluhy? Že pan mocnář Toskánský vyzdvihl »na neurčitý čas« (to jest až do budoucí revoluce) konstituci, že v Římě zavedli také zcela absolutní vládu s ponecháním všech bývalých nešvar? A jaký jest v naší rakouské Italii ten pořádek a pravý prostředek, to víme všichni. Poněvadž ale Sardinská vláda nechce to samé učinit, poněvadž se upřímně drží pravé konstituce a nechce uposlechnout jisté ji pořád cpané rady, aby zavedla alespoň též nějakou farizejskou zdánlivou konstituci na papíře a absolutii v skutku i proto tam jest dle mínění Reichszeitungu revoluce!! O jak si musí Reichszeitung ještě představovati občany rakouské hloupé, že by ještě podobným nemotorným způsobem se voditi dali. Každý, kdo noviny čte (pravíme noviny jakékoli, buď liberální neb reakcionářské, neb se nám jen o fakta jedná), musí viděti, že v Sardinsku největší pořádek a nejpravidelnější konstituční vláda panuje: viděli jsme, kterak tam odsouzeny jsou k trestu časopisy hanobící náboženství a spolu odsouzeny jsou ultramontanské časopisy,

---

[1]) [Sám vojenský velitel v Hessenkasselsku, p. Haynau, vyjádřil se, že Rakousko prý konstituci Hessenskou trpěti nebude, a že s p. Hassenpflugem byla naše vláda jedna ruka, o tom ví každý. Red.] Kurhesský generállieutenant Vilém Karel svobod. pán Haynau (1779—1856). — Kurhesský státník Hans Daniel Ludvík Friedrich Hassenpflug (1794—1862).

zastávající pyšnou a neposlušnou k zákonům hierarchii, viděli jsme vládu Sardinskou zcela beze strachu a spravedlivě trestati naduté arcibiskupy, kteří myslí, že zákony zemské nejsou pro ně, a viděli jsme spolu tu samou vládu Sardinskou zameziti přísným způsobem všelikou nezákonní libovůli lidu, který rozhorlen sám chtěl se těmto hierarchům mstíti. Není to největší pořádek? Jest to nějaký revoluční stav země?

A však poslechněme ještě dále řeči Reichszeitungu:

»Aby prý ale rozdělení politiky sardinské od ostatních mocnářů italianských zcela nesličitelným se stalo, chopili se v Sardinsku nešťastné myšlénky odděliti se nejen v politickém, nýbrž i v náboženském ohledu od ostatních (ital.) vlád. Sardinská vláda držela se za povolanou, aby všechny protikatolické muže z celých Vlach pod svou korouhví shromáždila a prápor nevěry na vládním palácu v Turíně slavně vztyčila.«

Kdo chce těchto spasitelných slov, jak náleží, zažíti, musí si pomyslit, že p. redaktor Reichszeitungu jest židovské víry, a že většina spolupracovníků též jsou toho samého náboženství, pak teprva dovede každý oceniti, jakou hořkost srdce tato ctihodná redakce Reichszeitungu cítiti musí nad práporcem katolické nevěry, jenž prý vlaje z vládního palácu sardinského! Pánové, přisám Bůh! dost již té komedie, nechceteli, aby již konečně lid zcela byl demoralisován; nezneužívejte alespoň náboženství ke svým účelům a ušetřte nám alespoň ty bolestné slze, které pláči izraelité v Reichszeitungu nad katolickou nevěrou vlády Sardinské! Či myslíte, že lid náš ještě ani tak daleko nedospěl v rozumu, aby uměl činiti rozdíl

mezi panování chtivou hierarchií a mezi pravou vírou? Myslíte, že lid ještě nedovtípil se toho, kam směřují všechny ty nové zázraky, které se nyní dějí u nás, ty gummiarabikové kapky, které se namalovaly Panně Marii v Řetové, ty divy Mcelské,[1]) které se úředně ututlaly, ty zázraky panny Šleimbašské, které se ututlaly ve Vídni v nemocnici? Myslíte, že již o tom nevíme, kterak po bitvě na Bílé Hoře, když se měl udusiti duch národu Českého, aby zapomněl na bývalou svobodu, a v jiných podobných časích též podobné zázraky se všude děly? Aneb bychom snad nevěděli, odkud pochází tak veliké přátelství vlád s biskupy a jejich nesmírná pobožnost? Myslíte, že ještě za našich časů po všech zkušenostech vám bude věřiti lid, že Sardinská vláda proto jest nevěřící, poněvadž drží konstituci? Pominuly již ty časy, kde sebou lidé nechali na světě dle libosti strkat za naději, která se jim na onom světě s chytrostí ukazovala, a pobožnost již nyní jest něco jiného, než slepá poslušnost a poddanost pod každý karabáč. My již nevěříme, že všechna moc na zemi pochází od Boha, nýbrž víme, že mnohá moc od ďábla jest, jmenovitě zlá moc všech násilníků, utlačovatelů a šiditelů lidstva, od loupežníka na silnici počínajíc, až k absolutnímu mocnáři, který lid jen za nějaké stádo ke svému prospěchu považuje.

»Jistě jest Rakousko — praví dále Reichszeitung — skrze své vlaské provincie první mocnost v Italii, a žádný jiný stát vyjmouc Sardinsko nemohl by na to pomysliti, aby s ním zá-

---

[1]) Viz díl II. S. 842.

pasil o první místo na poloostrově italském. Rakousko ale chce svobodu národů, ovšem ne tu, která jest nevázaností jedněch a otroctvím druhých, jednomu stavu dává prospěchy, druhému škodí.«

To prý spojeno se šetrností, kterou Rakousko k duchovenstvu chová, beze vší pochybnosti prý zjedná Rakousku pro budoucnost první vplyv v Italii — mysli Reichszeitung. Rakousko prý chce svobodu národů — ovšem tu pravou svobodu, která žádnému stavu nedává prospěchy a žádnému neškodí, proto také máme 500 zl. voliče, aby neměl žádný stav prospěch, a kdo neplatí 1 zl. direktní daně jest helot zbavený všech politických práv, aby se žádnému stavu neškodilo. Těšme se tedy když nesvolávají sněmy, když vydávají ministři sami zákony, sami vypisují daně, sami dělají ve všem, co chtějí: že přece máme tu pravou svobodu, jinde tomu sice říkají absolutismus, v Rakousích ale se to jmenuje pravá svoboda, k rozdílu totiž od jiné svobody jako jest v Sardinsku, kde sněm vypisuje daně, sněm dává zákony a ministři je jen vykonávají, a kterážto svoboda se jmenuje nevěrou a revolucí.

Jedna jest jenom divná a nepochopitelná věc a sice tato: Nikdy jsme o tom nic neslyšeli, že by si někdo v Sardinsku přál náležeti pod vládu rakouskou, ačkoli předce jest v Sardinsku neustálá revoluce a v Rakousích pravá svoboda panuje; kdežto naopak mnohonácte tisíců lidstva z Rakous do Sardinska uteklo a posud ještě utíká? Čím to jest? — Žádná jiná příčina než zaslepenost lidu; oni tomu nechtí rozuměti, že jest v Rakousích pravá svoboda a ne-

[redacted]

skončené štěstí, a mermomocí ženou se do Sardinska ke své vlastní záhubě!

Jak ostatně Rakousko velice oblíbeno jest ve Vlaších, o tom by se mohl každý snadně přesvědčiti, kdyby tak celou Italii projel a s lidmi o tom promluvil.

Kdyby ale naše ministerstvo jenom trochu bylo podobno ministerstvu Sardinskému, pokládali bychom se za šťastné!

---

38. PANU PROFESSORU JANU KOLÁROVI.

Odpověď od H. B.

(Slovan z 23. října r. 1850. Sv. 6. S. 1405—1406.)

V Slovanu ze dne 7. září r. 1850. Sv. 2. S. 1014—1016 v rubrice Pozorovatel politický napsal K. Havlíček o Janu Kollárovi (Viz díl I. S. 28):

Reichszeitung uvádí prý nám na poučení výňatek z přátelského dopisu p. Jana Kolára, nyní professora slov. archaeologie ve Vídni, který prý způsobí mezi ultračeskou stranou mnoho kontroversí, a jmenovitě prý u těch, jenž tak rádi každého Němce za rozeného nepřítele Slovanů a za usurpatora považují. Jak známo byl p. Kolár povolán do Meklenburku prohlédnouti tam jisté slovanské bůžky a čtli jsme již od něho ve feuilletonu Víd. Den. dopis jeden odtamtud, ve kterém mezi jiným praví p. Kolár, že Střelice Meklenburská, město, kde tyto figurky se nyní chovají, stane se prý pro Slovana tím, čím jest Meka pro Muhamedány, tedy městem svatým, a že tedy nepochybně tam »k bohovóm spásám« putovati budeme a modliti se s tváří k Meklenburské Střelici obrácenou. V tom se jeví na každý spůsob mnoho fantasie! Ve výňatku však podaném od Reichszeitungu (znamenité v jakých orgánech musíme nyní čísti slova pěvce Slávy dcery)

dočítáme se v jistém ohledu ještě podivnějších věcí: Jest prý tam v museu Novo-Střelickém asi 200 kusů mužských a ženských bůžků, nádob k obětování a jiných starožitností opatřených pamětihodnými nápisy. Jazyk těchto nápisů jest prý výborně tvořený a češtině nejbližší. Pan Kolár již — jak praví — všechny ty bůžky přísně a kriticky zkoumal, a žádný moudrý zkoumatel o jejich přesnosti a nepodvrženosti pochybovati nemůže. Pan K. dělí všechny ty bohy na tři druhy podle času a oděvu: totiž na nahé, polonahé a zcela oblečené. První jsou prý nejstarší, a předkové naši přinesli prý je z teplé Asie a Indie, kde ještě tyto bohové šatstva nepotřebovali, druzí jsou z časů, kdežto již Slované přecházeli do chladnějších zemí a tudy, jak oni sami tak i jejich bohové již alespoň nějaké šatstvo potřebovali. Třetí zcela oblečený druh bohů a sice úplně v československém kroji, jest již nejnovější z těch dob totiž, kde Slované obývali již chladné podnebí, a kdež tedy patrně i jim i jejich bohům byla zima. A nyní přichází vlastně hlavní věc, kterouž z dopisu p. Kolára doslovně podáváme: »Na některých bůžkách jsou dvojí nápisy, na jedné straně slovansky, a na druhé německy, což jest nepodvratný důkaz, že oba tito národové Slované a Němci ve snášenlivé lásce a svornosti mezi sebou žili, ba že společné chrámy a bohy měli, a že nešťastné národní sočení teprva později nastalo násilným uváděním křesťanstva.« To jest vlastně ono místo, na kterém Reichszeitungu tak mnoho záleží. —

Kdybychom chtěli uštěpačně psát, mohli bychom

říci, že další důkazy toho všeho přátelství nacházíme v páně Kolárových Vysvětlivkách k Slávy Dceři a ve Slávy Dceře samé. Věru nikdo by z nás neřekl, že již za těch časů »za starých bohů, za boha Peruna« panovala taková rovnoprávnost, jakou nyní pozorujeme ku př. nad vraty Pražské policie. Rádi bychom jen věděli, jestli se již tenkrát Slované hádali s Němci o to, který jazyk má být v nápisu na pravé straně! Věru kdyby p. Masch neb někdo jiný kdo v podezření jest, že tyto domnělé bohy nedávno teprva na spekulaci ulil a dobře prodal za starožitnosti, který je zhotovil tak opatrně, že již na hřbetě má každý svůj signalament a Personsbeschreibung, věru kdyby někdo z těch ještě se toho byl dočkal, že tyto bohové budou jednou důkazem pro starobylost c. k. rakouské rovnoprávnosti, a že ještě tito bohové zuřivého pěvce Slávy Dcery přivedou na jiné smýšlení, věru že by se musel sám zasmát podařilosti svého díla.

Pokud p. Kollár, nechav se od své fantasie nad slušnost dále zavésti za hranice skutečnosti a empirie, nasazoval jen Slovany do celé Italie a až k moři do Francouzska atd. nedovolili jsme si nikdy ze slušné úcty k jeho zásluhám veřejně se dotknout této jeho slabosti, a nanejvýš jsme soukromě mezi přáteli si někdy zažertovali z jeho veliké fantasie: nyní však kdežto již začíná býti p. K. z apoštola Slovanského prorokem Reichszeitungu, činíme jej ve jménu jeho pravých ctitelů pozorna, aby si dobře rozmyslil než učiní krok, kterým zničí všechna bývalá snažení svého nejpěknějšího věku. Nic netrvá na světě věčně, všechna sláva polní tráva!

J. Kollár odpověděl na stať Havlíčkovu ve Vídenském

Denníku (čís. 88). K. Havlíček věnoval mu na to článek: »Panu professoru Janu Kollárovi« v Slovanu otištěný dne 23. října r. 1850. Sv. 6. S. 1405—1406.

Snad se bude ještě mnohý náš čtenář pamatovati na jeden článek v 2. sv. září str. 1014 našeho Slovana pod rubrikou Pozorovatel umístěný a ode mne sepsaný, který se týkal p. Kollára, jmenovitě jeho dopisů z Meklenburska o staroslovanských bozích, a ve kterém jsem vytýkal p. K. některé přílišnosti. Pan professor navrátiv se nyní do Vídně, velmi obšírně mně za to čte pod názvem: Opravy text ve Vídenském Denníku. Hned na počátku praví p. Kolár, že (vlastní jeho slova) »musel po přečtení toho mého článku hlasitě zalkati nad nešťastným osudem našeho národu, poněvadž prý opět jedna z nadějeplných hlav pro jeho čest a štěstí ztracena jest, a na bludnou cestu se octla, na které není více napravení!« Věru, že bych nemusel ani více uváděti z Oprav p. Kollárových než toto místo, aby každý ponětí dostal o nesmírném přeceňování sebe sama, jaké tuto vidíme na p. K. Pan Kollár tedy patrně, nejen sám ve svém srdci drží sebe, nýbrž i veřejně vyhlašuje za čest a štěstí českého národu: neboť od té doby, co jsem si dovolil jednu stranu proti p. K. napsati, přestal jsem být »nadějeplnou hlavou«, jsem na věky ztracen pro čest a štěstí národu, jsem na bludné cestě a jako z pekla není odtud žádného vykoupení! Doufám, že mně přece alespoň některá útrpnější duše v tomto hrozném neštěstí polituje! A to všechno že nevěřím na Střelickou Mekku, na signalamenty dvojjazyčné na hřbetech bohů Retranských, a

že mne mrzelo, proč právě p. Kollárův dopis jenom v Reichszeitungu vyšel, a proč měl jistou tendenci. Pan K. sice uvádí ve svých opravách, že za to vytištění nemůže, poněvadž neměl jeho přátelský dopis veřejnost za cíl: ale dost na tom, když má p. K. nyní již přátele, kteří jsou zase přátelé Reichszeitungu, neboť proč právě jeho přítel jen o Reichszeitungu věděl, a ne o jiných ctihodnějších novinách? Když ale p. K. také praví, že jsem já jeho dopis zpotvořil, vyzývám jej, aby udal v čem? Vyjmouc ironické obraty, kterým bez toho každý čtenář rozumí, uvedl jsem nejdůležitější sady tohoto dopisu v doslovním překladu.

Pan Kollár musí míti o žurnalistech velmi středověká ponětí, když mne chce učiti, co jest fantasie, a drží nás vůbec za příliš mělké hlavy, které by snad ani nesnesly hlubších psychologických věd, pročež nepochybně mi též k poučení podává některá elementa archaeologie. Co se však dobrotivého ale trochu samolibého přání p. K. týče, abych já měl více fantasie a »povznesl se z častého bláta nízkosti ku vznešenějším, obratům i výrazům«, chtěl mi nepochybně p. K. tímto i hned také dát příklad jednoho z těchto vznešenějších »i obratův i výrazův«, musím ale rovněž tak hrdě podotknouti, že v redakci Slovana, ačkoli se tam píše jenom próza, vždy ještě tolik fantasie a vznešenosti se mezi ostřížky vymítá, co jich nalézáme rýmovaných v posledních zpěvích Slávy Dcery, a p. Kollár mi nedovede ve všech mých příliš mnohých a velmi rychle psaných prozaických spisech dohromady ukázati tolik »bláta nízkosti«, kolik já jemu na

požádání v jeho znělkách v posledních zpěvích Slávy Dcery. Či zapomněl již p. Kollár na své rýmované hromady nosů, které čerti lopatami předhazují, na ten smrad z nich, a na podobné »vznešenější i obraty i výrazy?«

Trochu nemístné jest, když p. Kollár v celém článku svém ke mně mluví jako učitel k dítěti: jsemť sice ovšem mladší než p. Kollár, ale proto přece jsem již v tom mužském věku a v těch okolnostech veřejné a známé činnosti, kde jsme odrostli všelikému kantorování, a kde muž vedle muže stojí v řadě jako rovně oprávněný. Zkušenost se dle mého mínění nedosvědčuje z matriky, a rád bych věděl, čeho bych ze zkušeností p. Kolárových také byl nezkusil? Narodil jsem se, učil jsem se, prošel jsem trochu světa, sepsal jsem množství spisů, o některých pravili lidé, že stojí za něco, o mnohých pravím já sám, že nestojí za mnoho, byl jsem pronásledován víc než p. K., a jestli jsem nebyl pastorem, potýkám se za to již mnoho let s celým světem, a jestli nerozumím bůžkům retránským, kouřím za to nesmírně silný turecký tabák, a divím se velice, kterak muž, jako p. K., spisovatel Slávy Dcery, Slovák, v nynější důležité a rozhodné době tolik »otii« má, aby mohl prohlížeti tyto Střelické skřítky a hospodáříčky. Mně alespoň jest nyní jeden živý a čiperný slovanský hošík, z kterého něco může být, milejší a důležitější, než všechny staroslovanské bůžky, co se jich kde vykopalo a vykopá, ulilo a ještě ulije.

Jen jednu zkušenost p. Kollárovu nemám, totiž jak by vypadaly moje články v Reichszeitungu aneb Vídenském Denníku, kdybych byl dříve sepsal Slávy

Dceru: jestli ale to jest ta jediná zkušenost, kterou jen ve stáří nabýti lze, prosím Boha, abych se velkého stáří nedočkal! —

K svému sporu s J. Kollárem vrátil se K. Havlíček ještě jednou: bylo to ve Slovanu z 2. listopadu r. 1850. Sv. 1. S. 1488—1490. Tehdy tam otiskl článek »Ze Slovenska«, v němž spisovatel, neuvedený jménem, stavěl se na stranu Havlíčkovu a psal (str. 1486): »Pan Havlíček, co byl odepíral Slovanstvu realnost, a sebe s hrdostí sice Čechem, nikoliv ale Slovanem jmenoval, od té doby, pravím, ku předu pokročil, aniž se najde, kdoby rozumně zapírati chtěl, že se nyní na základě slovanském pohybuje«. J. Kollárovi vytýkal autor, že se postavil proti povstání slovenskému, a zvláště za zlé mu měl, že »roku 1848 v Kossuth Hirlapě povstání Slovenské za trůn a svaté právo našeho národu podujaté, jakožto protizákonné a nespravedlivé vyhlásil, na kterým svou opovrženost a zatracení před světem vyřeknul.« K. Havlíček k článku přičinil dodatek redakce:

Pan dopisovatel naráží zde nepochybně těmi slovy: »že Havlíček odpíral realnost Slovanstvu a že od té doby ku předu pokročil« na jeden náš článek vytištěný před několika lety v Pražských Novinách[1]) tuším pod titulem Slovan a Čech, a musíme litovati, že jak patrno jest tomuto článku docela jiný smysl podkládá. Smýšlení moje o Slovanstvu není zajisté až posud jiné než bylo při spisování onoho článku, já totiž tehdá jako nyní stál jsem na tom, že chtějíce býti dobří Slované, musíme napřed pěstovati dobro svého vlastního kmene a že Slovanstvo jen tenkrát se upevní, když jednotliví jeho kmenové jmenovitě Čechoslované, Jihoslované, Poláci

---

[1]) Viz díl I. S. 28.

a Rusové, každý se vzmůže a mezi sebou ve vzájemné přátelské podpoře o závod půjdou. Tehdejší můj článek směřoval proti jistému, zvláště v Čechách a na Slovensku tenkrát velmi obyčejnému nepraktickému obyčeji, kdežto se velmi mnoho mladých mužů učilo jinoslovanským nářečím, neumějíce ani pravopis svého vlastního, kdežto se blouznilo o jistém všeslovanském jednom společném nářečí a zanedbávalo se vzdělávání vlastního kmene. Já neodpíral Slovanstvu realnost, nýbrž dokazoval jsem jen, že realnost Slovanstva založena jest na realnosti jednotlivých kmenů, a slova moje, »že s hrdostí řeknu: já jsem Čech, ale nikoli: já jsem Slovan« nemohou se tak rozuměti, jakobych snad Slovanem býti se toho času byl styděl, nýbrž jen v tom smyslu, že Slovanství jest teprva ideal, ku kterému směřujeme, že tedy nemožné jest v praktickém životě již nyní se opírati na ten ideal, asi tak jako ten kdo vydělává a šetří a bohatým býti chce, již napřed se svým budoucím bohatstvím se chlubiti nebude. Jisto ale jest, že vědomí společného původu a jistého bratrství není posud ještě obyčejné u slovanských kmenů, a každý tedy uznati musí, že něco jiného jest pracovati k rozšíření tohoto vědomí na nynější praktické půdě a něco jiného předpokládati něco co by mělo být, co si přejeme již jako skutečné a stavěti na tom již základy.

Já jsem tedy, abychom to zkrátka řekli, nemluvil mnoho o Slovanství, ale jednal jsem vždy jako Slovan a sit venia verbo — jako panslavista, což zajisté i před sepsáním onoho článku i po něm vždy každému patrno býti muselo.

Zcela naopak ale — zdá se mi — bylo chování

tak zvaných Novo-Slováků;[1]) oni vždy nadšeně mluvili o všeslovanství, ale jednali zřejmě proti němu, poněvadž vystoupením svým a uvedením nářečí místního do literatury místo dosavadního s námi společného jazyka seslabili právě ten kmen slovanský, který má nejtěžší boj s největšími a s nejnebezpečnějšími nepřáteli Slovanstva. Nebude nám jistě nikdo pokládati za nějakou kmenovou vypínavost, když řekneme, že osud Čechoslovanů rozhodne také osud celého Slovanstva, a že jestli my padneme v duševním a snad i materialním boji proti Němectvu, také polský a jihoslovanský kmen těžce ponesou následky našeho pádu. Specialní československá province Čechy připadá nám jako bašta u mostu, přes který vede cesta do srdce slovanského, a tuto baštu, ve které náš slabý kmen již přes tisíc let vede boj se silnějším nepřítelem, máme všichni ve společném interessu upevňovati a hájiti, nikoli slabiti. Jestli Čechy padnou, jistě se ani Morava ani Slovensko neudrží.

Co se ale vlastní věci totiž p. Kollára týče, nepotřebujeme pro obecenstvo, které mezi řádky čísti umí, ani doložiti, že se nám nejedná ani o bůžky retranské ani o archaeologii, nýbrž o větší věci. Pan Kollár náleží do počtu těch, kteří nyní vidouce velikou moc ministerstva, uznali za prospěšné a užitečné (pro sebe) připojiti se k němu, a obarviti před světem změnu korouhve své tím, jako bychom my ostatní, kteří jsme důslední a svým předešlým zásadám věrni zůstali, nějací přepjatci a nesmyslní zuřivci byli, a oni jen šli tou pravou prostřední ce-

---

[1]) Viz díl I. S. 38.

stou. Svět ale za našich časů není již tak krátkozraký, aby nerozuměl, že my (mluvíme jen o Slovanu) zůstali jsme takoví jako dříve o nic nejsouce jinačí, a že jestli proti vládě ostřeji vystupujeme, není příčina toho v nás, nýbrž jen ve vládě, která se od časů r. 1849 zcela proměnila. Že se my, kde toho zapotřebí jest, ovšem ne z podlízavosti, mírniti umíme, dokázali jsme nejlépe r. 1848 u všeobecné přepjatosti.

---

39. NYNĚJŠÍ POSTAVENÍ ČESKÉ ŠLECHTY.

(Slovan z 26. října r. 1850. Sv. 7. S. 1416—1424.)

H. B. V nejnovějším čísle Unie[1]) čtli jsme — musíme říci velice překvapeni — dlouhý přípis k redaktoru od jednoho (nejmenovaného) českého šlechtice, jenž jest v obsahu svém znamenitě rozdílný ode všeho toho, co se až posud všeobecně za smýšlení české šlechty bohužel! považovati muselo.

Nežli se čímkoli o tomto přípisu a o směru jisté strany české šlechty zmíníme, považujeme za nevyhnutelné podati zde u výtahu tento přípis, jehož patrný a také vyslovený účel jest stranu liberálně-národní srozuměti s jistou liberální stranou české šlechty.

Hned na počátku vyslovuje přesvědčení, že redakce Unie a celá strana nepovažuje šlechtu za nevyhnutelnou překážku všelikého užitečného pokroku, a odvolává se na liberálnost předbřeznových stavovských sněmů, kterým však nedala vzniku byrokratie, s tím doložením, že by na této cestě reformy v Rakousku snadněji provedeny byly bývaly než na zmatených cestách r. 1848—1850. Že prý se stavové čeští v březnu r. 1848 jakožto korporace nepřipojili k žádosti měšťanstva

[1]) Union je v c. k. univer. knihovně v Praze jen až do čís. 446 ze dne 31. srpna r. 1850.

Pražského, nepochází prý ze smýšlení jejich, nýbrž jest vina představenstva, za to ale že všichni tenkrát v Praze přítomní šlechticové tuto žádost osobně podepsali, »a ještě po dnes při všech utrpených porážkách jest značný počet šlechticů v Čechách, kteří pochopujíce nutné potřeby času, uznávají práva českého národu a vždy budou hotovi brániti je. Tato strana musí se oddělovati od frakce šlechtické, která ještě posud nic slyšeti nechce o společných záležitostech šlechty s ostatními stavy, poněvadž ještě nikdy neviděla a nepoznala svět v pravé podobě, nýbrž se vždy jen oddělovala a se šlechtou ostatních zemí se za zvláštní, dohromady sloučený druh lidstva považuje.« Dále se připomíná, kterak česká šlechta před bitvou na Bílé Hoře na čele národu ne pro sebe, nýbrž pro národ, pro vlast a pro víru bojovala, trpěla a krvácela, od kata odpravena, jmění svého zbavena a vyhnána jest z vlasti od vítěze císaře Rakouského. »Ano, milý pane! upomínám Vás na tyto oběti, které právě šlechta česká vlasti přinesla, připomínám Vám, že právě tyto mezery, utvořené vypovězením a statků zbavením, cizinci vyplněny jsou, mezi těmito nanejvýš najdete onu stranu nepříznivou národnímu snažení a konstitučnímu pokroku a nakloněnou absolutní vládě a její restauraci, sebe však a mnohé stejně smýšlejících spolustavů ohražuji proti podezření jako bychom se i my drželi takových hříšných a nesmyslných směrů, jako bychom my neuznávali, že by se právě na této cestě to připravovalo, čemu chceme zabrániti.« Dále projevuje p. spisovatel, že sice i on znamenitých škod utrpěl zrušením poddanstva, že však nevyhnutelnost toho uznává, jakož i potřebu rychlým způsobem do skutku uvésti vyva-

zení gruntů třeba i to jednotlivcům škodilo, a že proto neschvaluje, když jistá strana šlechty právě proto vystupuje proti nynějšímu ministerstvu. »Loyalní šlechta česká bude držeti za povinnost svou, státi při národu, nechte jí ale za to právo, aby ctila upomínky na své předky, jejichžto jména vyznačují se v dějinách vlasti, nechte jí právo poukazovati na to, že to samé jméno ještě podnes toho se drží, čeho se před sta lety slavně drželo, nechte jí za to krásnou přednost, aby mohla větších obětí přinésti pro dobro země a tak připravovati krásnou budoucnost naší krásné vlasti. V čem se zakládá vaše spravedlivá a svatá horlivost pro národnost, nezakládá se především v uvědomění, v upomínce na rod? Co sami v celku bráníte, nechte nám též v menším rozměru, také my jsme pyšni, že máme jméno a rod, který povstal z onoho národu, kterému nyní pomáháte a pomůžete ke spravedlivému uznání, a který budeme my s vámi brániti a zastávati. Pročež nezoufejte již napřed nad šlechtou českou, spojení jest zvláště u nás lehce možné a pro celek zajisté velmi vítané: ovšem jest k tomu vzájemné přiblížení se nevyhnutelné. Kýž by to byl dobrý duch vlasti popřál, abychom všichni společně k idealu lepší budoucnosti přibližovati se mohli, a aby šlechta česká jako ve starých slavných časích, opět stála na předu českého národu!«

Nikdo nebude upírati, že jsou to moudrá slova, která zasluhují v nynější době též moudrého uvážení, rovněž tak vzdáleného od předsudků proti šlechtě jako pro šlechtu. My jsme se již dávno před tím o něco podobného pokusili v článku »Česká šlechta«[1]) nade-

[1]) Viz díl III. S. 58.

psaném, a poněvadž tedy také ze šlechtické strany nyní se ozval hlas, pováženi velice hodný, vracíme se ještě jednou k tomu samému předmětu. Očekáváme jen, aby čtenářstvo naše mínění s rovnou nestranností přijalo, s jakou vysloveno jest.

Jistá pravda, kterou nikdo ani šlechta sama upírati nebude, jest to, že celé novější snažení naše o zvelebení národu československého od šlechticů samých nejen nebylo podporováno[1]), ba že naopak nám spíše překáželi, ne jen u veřejnosti nýbrž i celým životem soukromým. Jak se může povznésti národ, jehožto nejvyšší stavové, kterým přirozeně pěstování vyššího duševního života a pokroku náleží, kteří nemají nižší stavy utlačovati, nýbrž jim pomáhati, je zvelebovati, když pravím tito vyšší stavové se chovají jako cizinci? Jak se mohl povznésti rychle český jazyk, když vyšší stavové jeho mezi sebou neužívali, nic česky nenapsali ani nečtli, když pěstovatele národní literatury za blázny a přepjatce považovali a vyhlašovali? Takové ale bylo chování české šlechty, a tím se ona sama vzdala hlavního práva šlechticů, totiž vůdcovství národu. Šlechta sama vyloučila se z českého národu, kterak mohla očekávati, aby národ jí ctil, s ní držel? Po ten celý čas, co se pracuje na vzkříšení našeho národu, byly poměry zcela jinaké, čestnou povinnost, které se naše šlechta sama odřekla, čestnou po-

[1]) [Nechtěj nám nikdo namítati jednotlivá jména šlechticů, známých nejen nám, nýbrž celému národu pro svou podporu všeho národního a dílem i liberálního smýšlení: ale v celku když si vzpomeneme na maďarskou, na polskou, na vlaskou šlechtu, musíme uznati, že Čechové až posud od Bělohorské bitvy žádné šlechty neměli, neb naše šlechta — byli Němci. Red.]

vinnost pravím bez odměny pracovati pro národ a vésti jej k lepší a slavnější budoucnosti, tuto čestnou povinnost převzali u nás místo šlechty vlastenci rodu nešlechtického, k nim obrátila se za to důvěra národu. Žeť ovšem při skrovném sociálním postavení těchto vlastenců, z kterýchžto mnozí dosti trpce o své živobytí se starati musili a při tom přece větší díl síly a času svého národu obětovali, nemohlo se tak rychle pokračovati pro nedůstatek prostředků patrno jest, že bychom již dávno dále byli pokročili, kdyby byla naše šlechta dle čestné povinnosti své hojným jměním a vplyvem svým spravedlivé snažení naše horlivě podporovala, rovněž tak jest nepochybné: avšak též jisto jest a nyní již nikdo upírati nemůže, že jsme při všem obmezení a při vší skrovnosti svých materiálních sil a prostředků přece již v celku cíle svého dosáhli, a že již nyní další trvání a pokračování národu našeho pojištěno jest, a že bychom nyní i bez pomoci šlechty a třeba i navzdor jejímu překážení vždy dále pokračovali.

Na druhé straně ovšem také pravda jest, že šlechta česká k tomuto bídnému stavu nepřišla docela svou vinou, nýbrž že despotie tak dobře zničila ji a její ducha, jako zničila vůbec celý český národ. Pan spisovatel onoho přípisu k redaktoru Unie právem se odvolává na slávu české šlechty před bitvou na Bílé Hoře, kdežto ona hájila svobodu země české a za to pak těžce trpěla. Dopis onen, který většina českých i moravských šlechticů za příčinou nespravedlivého upálení mistra Jana Husa ke koncilium Kostnickému učinila (uveřejněný též v Slovanu),[1]) ukazuje nám sta-

[1]) Byl otištěn pod názvem »Upominka na staročeskou šlechtu« v Slovanu z 11. června r. 1850. Sv. 3. S. 225—227.

tečnost české šlechty, která nemá tak snadno příkladu v dějinách jiného národu. Že byl také Žižka šlechtic známo jest, a ačkoli vždy byly mezi českou šlechtou dvě strany jako v každém stavu, přece z většího dílu bylo více liberálních.

Nelze tedy mysliti, že by potomstvo tak slavných předků tak náhle se bylo zvrhlo bez příčin důležitých, a tyto příčiny jsou vyhnání ze země velikého počtu nejráznějších šlechticů, pobrání statků jejich, usazení v Čechách velikého počtu nájemnických cizich šlechticů, machiavellistické přivykání šlechty české k dvorní služebnosti, a umělé odcizování od vlastního národa. Z těchto příčin vidíme nyní českou šlechtu v tom stavu, který se velice rovná nedobité mrtvole. Jméno, podoba jest ještě, ale duch a pravá bytnost již zmizela.

Pan spisovatel onoho přípisu zdá se nám býti na omylu, myslí-li, jako by příčinou nynějšího postavení české šlechty bylo jakési nepřátelství a sočení proti šlechtickému ústavu vůbec, a myslí-li vůbec, že by nějaké pouhé přiblížení strany liberálně-národní ke šlechtické již mohlo vyrovnati dosavadní mezeru mezi šlechtou českou a českým národem. Nám se zdá, že jen šlechta sama může okolnosti tyto změniti a že od ní musí vyjít nějaká initiativa. Když se změní česká šlechta, změní se i okolnosti tyto, a jestli jmenovitě ta strana šlechty, která podobně smýšlí jako p. spisovatel onoho přípisu, bude se tak jako částʹ českého národu chovati, nestavíc sebe nad národ neb vedle národu, nýbrž považujíc sebe za syny jednoho kmene se všemi námi: pak jistě se smýšlení obecní k jejímu prospěchu změniti musí.

Jestli jsme slovům p. spisovatele, ač dosti diplo-

maticky pronešeným dobře rozuměli, praví k nám: Považujte nás za českou šlechtu, nechte nám upomínky na naše předky, dopřejte nám jakožto synům vznešených rodů českých čestná místa na čele národů; a my zajisté budeme horlivě pěstovati dobro a slávu českého národu! — Na to ale pravíme zase my k této české šlechtě: Postavte se jen sami v čelo všelikého dobrého počínání pro vlast a národ, chovejte se, jak sluší na potomky tak slavných Čechů, jsouce neodvislí a opatřeni hojnými statky, nebuďte služebníci nýbrž svobodní mužové a zastavatelé svého i našeho práva, své i naší svobody: a uvidíte, že národ s vděčností vaše vůdcovství přijme a ctíti vás bude tak, jak ctil vaše předky!

V tom leží asi celý rozdíl mezi námi a p. spisovatelem přípisu k redaktoru Unie: on myslí, aby národ šlechtu uznal co šlechtu a přál jí nějaké přednosti (ač ne škodné národu) a že pak i šlechta bude ujímati se národu; my myslíme, aby od šlechty vyšel počátek, aby ona se ujímala národu, aby ukázala, že jí na svobodě a na konstituci, na zvelebení národnosti slovanské tak jako nám záleží, a že pak jistě národ rád ji popřeje mnohé z těch předností, na které jest zvyklá a které jiným na škodu nejsou.

Pomysleme si ku př. jiný vývin našich domácích záležitostí, dejme tomu, že by byla šlechta naše od bitvy Bělohorské, kdežto přestala v Čechách konštituční vláda, až do nynějška vždy zůstala při národu, že by byla společně s námi bojovala o lepší práva a o navrácení naší národní samostatnosti: komu by nyní, když bychom byli došli svého cíle, bylo napadlo nepřátelsky se chovati proti šlechtě?

Známo jest, že liberální strana české šlechty sice pevně ústavní vlády se drží a proti všelikému nazpět uvodění absolutní vlády se opírá, že též vzbuzení národnosti česko-slovanské všemožně podporovati hodlá, že však chce, aby při revisi ústavy zavedeno bylo místo voličů 500zlatových dědičné panstvo.[1]) Zdá se tedy jako by tato strana šlechty s ostatními liberálními spojiti a smluviti se chtěla k tomu účeli, aby tito ji ono panství (lordství) pojistili a přiznali a za to ona společně s nimi pomáhala konstituční svobody a slovanskou národnost hájiti.

Vyslovíme o tom zde své vlastní osobní mínění. My sice čistě demokratickou ústavu a representaci nade všechno jiné klademe a nepochybujeme, že i v této možná jest každému nynějšímu šlechtici vyznačiti se a toho dosáhnouti, čeho v lordství dědičném hledají, totiž vážnosti a vyznamenání u národu. Každý národ zajisté váží sobě služeb jemu prokázaných, a mužové mohoviti, které starost o výživu neobtěžuje, mají nejen vzdělání a času, nýbrž prostředků k tomu, aby mohli prokázati národu a vlasti mnohé užitečné služby.

Vyznáváme ale, že bychom, jak nyní věci stojí, srozumění naše s onou stranou liberální české šlechty na onom svrchu dotčeném základu nepokládali za nic škodlivého, nýbrž pod jistými výminkami za prospěch.

K nahlídnutí toho račiž každý s námi učiniti ná-

[1]) [Panstvo zde béřeme ve smyslu českém historickém, kde znamenalo tolik co anglické lord a francouzské pair: totiž vyšší šlechtu k rozdílu od nižší. V Čechách, jak známo titule kníže, hrabě atd. teprva mnohem později z ciziny zavedeny jsou, a dříve jen titule Pán český se užívalo. Red.]

sledující uvážení. Nespoléhajíce se strany dalšího vyvinutí (aneb vlastně i uskutečnění) našich ústavních svobod na žádné náhody neb na nějaké s nebe spadlé pomoci, které jsou sice při nynějším stavu politických záležitostí evropejských vždy možné, na které ale moudrý a činný člověk jakožto na věci nejisté veliký ohled míti nemůže: považme, jak stojí naše věci, kdyby se skutečně ústava od 4. března[1]) se všemi k ní náležejícími organickými zákony do života uvedla. —

Zemské sněmy jsou od nynějšího ministerstva tak zřízeny, že si od nich nemůžeme pranic slibovati. S jak chytře vypočteným plánem se k tomuto účelu pracuje, vidíme nejlépe z porovnání volebního řádu jednotlivých zemí. V Haliči, kde šlechta jest liberální a foederalistická, a kde lid venkovský ještě velmi málo jest vzdělaný, a kde ještě naděje jest zneužívati slepých vášní tohoto lidu proti šlechtě k dušení slovanské národnosti: tam všude jest na sněmu více deputovaných z lidu než ze šlechty a z měst dohromady.[2])

---

[1]) Viz díl II. S. 354.

[2]) [Co obzvláště nám ukazuje pravý úmysl vlády nynější stran rovnoprávnosti, jest jeden § v zemské ústavě Haličské, kdežto stojí, že národnost polská i rusínská jakožto i ostatní v zemi obývající národnosti jsou rovně oprávněny, to jest jinými slovy, že Němčina má v Haliči tolik práva co polština a ruština, ačkoli Němci jen co kolonisté a co úředníci jsou v Haliči roztroušeni. Jiných národností v Haliči není, k uvarování však onoho slova »němčiny« musí zde »ostatní národnosti« bez jména státi. O jak chytře! Což nezasluhovaly tyto »ostatní« národnosti tedy ani té cti od ministerstva, aby zejména vypočteny byly? Aneb snad ani p. Bach (Viz díl II. S. 122.) tak daleko posud to nepřivedl ve známosti Haliče, aby jména těchto »ostatních národností« věděl! — Činíme ostatně již napřed obecenstvo pozorno na obraty,

V Tyrolsku, kde též obecný lid jest ještě příliš zaslepen od ultramontánů, rovněž mají venkovské obce převahu na sněmu. V jiných korunních zemích, kde lid již jest vzdělanější, zase obyčejně každý stav asi třetinu hlasů má. V Čechách, kde obzvláště již lid český rozumí svému prospěchu, zase tak zřízen jest volební řád, abychom nemohli míti většinu na sněmě, nýbrž abychom byli přehlasováni od Němců. Kromě toho jest také census ještě dosti veliký, a i ten nám ubéře několik hlasů. Z toho ze všeho viděti, že od sněmů zemských nic očekávati nesmíme. Avšak co horší jest, následkem toho ani od sněmu říšského mnoho očekávati nemůžeme. Sněm říšský jest dvoukomorní: dolejší sněmovna, ačkoli jest census jistě vysoký, přece snad ještě, půjde-li všechno šťastně, může míti liberální a proticentralistickou většinu, avšak což nám platno bude i to, když bez svolení hořejší komory nebude moci žádné uzavření dolejší vejíti do života. Hořejší sněmovnu ale budou volit právě zas zemské sněmy, a když tedy bude většina zemských sněmů servilní a centralistická, nemůže z ní pojíti jiná než také taková hořejší komora říšského sněmu.

Z toho tedy vidíme nesmírné obtíže, ba skoro nemožnosti, abychom proti centralisaci nynějšího ministerstva a ve smyslu opravdu liberálním vůbec legalní cestou na sněmích něco provésti mohli, jediné z té příčiny, že toto volební zákony oktrojírující ministerstvo umělo všude udělati ze skutečné menšiny většinu na sněmě.

---

k jakým nepochybně se užívati bude židů haličských: jsme totiž přesvědčeni, že se jich, kde jen možná, užívati bude za surrogat místo Němců, poněvadž obyčejně trochu německy umívají, a to jen proto, aby se pod tou záminkou v Haliči němčina zaváděti mohla. Red.]

Aby se tedy nynější oktrojované ústavy jak zemské tak i říšské ve smyslu liberálnějším a proticentralistickém změnily na zákonní cestě, bylo by kromě většiny na sněmích též i císařského svolení (sankce) zapotřebí. Ačkoli jak již podotknuto skoro k nemožnostem náleží proraziti na sněmích takovou většinou: zdá se nám ještě nemožnější dosáhnouti císařské sankce. Nelze totiž upírati, že šlechta až posud příliš velikého vplyvu u dvora má, a tam jakýsi způsob smýšlení udržuje. Kdyby se tedy podařilo tohoto vplyvu šlechty pro liberálnější a národům přiměřenější ústavy použiti, to jest kdyby liberálnější šlechta opřena na silné politické strany a od nich podporována působila u dvoru proti neliberální a absolutisticko-byrokratické šlechtě: nelze příliš pochybovati, že by i při dvoře, který jinák smýšlení lidu nepřístupen jest, mnohem liberálnější zásady se vkořenily. Dle našeho mínění nemá totiž dynastie naše ani dost málo příčiny brojiti proti liberálním a foederalistickým zásadám, ba zrovna naopak soudíme, že tyto zásady dynastii ještě velice prospěšné jsou: a jestli se tedy z mnohých kroků domýšleti musíme, že dvůr jenom s jakousi nechutí se k novějším konstitučním ústavům chová, musíme to připisovati jedině té neliberální šlechtické straně, která majíc v rukou dvorní služby, všelikému lepšímu poznání okolností v cestě stojí, a jen ke svému vlastnímu prospěchu a k nebezpečí dynastie u dvora jisté neliberální smýšlení udržuje.

Dle našeho mínění by v nynějších okolnostech nebylo naší věci na škodu pod jistými výminkami (avšak ne jinák) spojiti se s o
stranou šlechtickou. Výminky, pod k

mohli svoliti k dědičnému pairství (lordství) byly by asi tyto: Předně, aby zůstala na sněmu zemském jen jedna komora, ve které by seděla asi čtvrtina (nanejvýš!) dědičných pánů a tři čtvrtiny volených poslanců. Aby však voličové nebyli již rozděleni na žádné třídy, nýbrž aby při velmi zmenšeném censusu (tak asi, aby každý samostatný nějakou daň direktní platící občan voličem byl), celá zem jen dle počtu duší na stejné volební okresy rozdělena byla. Tak ku př. kdyby celý sněm český měl 200 oudů, bylo by mezi nimi 50 dědičných pánů a 150 volených poslanců, mezi kterými by dle počtu duší nevyhnutelně muselo býti asi 95 Čechův a 55 Němců. Při zřizování dědičných pairství musel by se ovšem ten samý poměr českých a německých rodin zachovati, totiž asi dvě třetiny českých a asi třetina německých.

Aby jen tolik nedělitelných majorátů zůstalo v zemi, kolik jest dědičných pairství, a ostatní jmění šlechty aby se proměnilo ve svobodné dělitelné statky jako jiné obyčejné. Aby též dle způsobů anglických kromě pairů nebylo již zcela žádných privilegovaných občanů, a aby tedy mladší synové pairů tak vstupovali do ostatního obyčejného občanstva, jako to jest v Angličanech.

Každý nahlíží, že by při takových okolnostech, kdyby totiž výminky tyto se zachovaly, opravdivá rovnoprávnost jen získala. Dědiční pairové by ovšem užívali znamenité přednosti před jinými občany, za to ale by byli kromě těch 50 pairů všichni ostatní občané sobě rovni, a sněm takto sestavený byl by mnohem liberálnější, než podle nynějšího volebního zákonu. Dle mého nevývratného přesvědčení desetkrát raději

vidím na sněmu dědičné pairy než zastupitele 500 zl. voličů. Dědičný pair musí na každý pád pamatovati také při všem, co činí, na čest své rodiny, on vždy se ctí své rodiny ručiti musí před veřejností za všechno, co na sněmu činí, kromě toho maje veliké důchody vždy pojištěny, nepodá se jistě k lecjakýms špinavým špekulacím na újmu země: kdežto naopak voličové 500 zlatoví po vyvolení svého poslance před veřejností se ukryjí a vždy dosti lidí za poslance najdou, kteří se nebudou styděti za nic, co ve jménu svých voličů na sněmě mluviti a jednati budou, zastupujíce ve všem více svůj vlastní měšec než dobro země.

O dalších změnách, které by pak následkem zřízení pairů v celé ústavě jak říšské tak i zemské následovati musily, bylo by zde nyní příliš obšírně vypisovati. Rozumí se však samo sebou, že by pak ona liberální strana šlechty podporování dědičného pairství z naší strany zase tím samým způsobem podporovati musela náš boj proti centralisaci vůbec, v kterémžto pádu by skoro nepochybné bylo naše vítězství. Že by pak liberální strana české šlechty přilnouti musela docela k dosavadní slovansko-rakouské politice, kterou jsme až posud my zastupovali, rozumí se samo sebou, a jest vůbec jen k podivení, že naše šlechta vidouc před sebou příklady maďarské a polské šlechty (čelící ovšem proti Rakousku) tak dávno zůstati mohla zcela nečinnou a bezbarevnou.

Že ostatně velice, ba všechno na tom záleží, kdo jsou oni šlechticové, ve jménu kterých se ozval hlas v Unii, abychom dle toho viděti mohli, jak dalece upřímně jest myšlena jejich konstitučnost a jejich slo-

vanství: to se rozumí samo sebou, a přáti si musíme, aby brzy vystoupili do veřejnosti. Že za nynějších časů, jak opravdivé konstituční smýšlení beze všelikých tajných a neupřímných úmyslů nějakou jistou vyhlídku má do budoucnosti, jest rovněž tak nepochybné, a že každé pairství, které se nezakládá na svolení lidu a na veřejném smýšlení, málo platné ba jen uživatelům samým nebezpečné jest, byť by i desetkrát bylo oktrojováno, nemusíme tuším také dokládati: pročež nepotřebujeme dodávati, že šlechta naše jen opravdivě liberálním a národním duchem může sobě získati zase ztracené místo v národu. —

Tímto jsme tedy pronesli o důležité věci své osobní mínění, a přejeme si, aby každý ovšem bez předsudků rozvážil sobě, jak dalece by nám za pravdu dáti mohl, při čemž ovšem povážiti sluší, že jsme mnoho (zvláště strany dynastie) nemohli tak bez obalů napsati, jak si to mysliti musíme. Velmi nám bude vítáno, když nám strany této věci každý, kdo by povolání cítil, v tom neb onom smyslu své smýšlení vysloví, které s vděčností přijmeme, byť se i s naším nesrovnávalo, poněvadž nám upřímně záleží jen na prospěchu naší dobré věci.

---

40. SLOVO V ČAS O ROZESÍLÁNÍ ČASOPISŮ PO POŠTĚ.

(Slovan z 30. října r. 1850. Sv. 8. S. 1463—1464.)

H. B. Slyšeli jsme často a zkusili jsme již také, že sl. ministerstvo obchodu, do jehožto oboru také náleží řízení pošt nejvíce ze všech ministerství všímá si veřejného hlasu, a proto doufáme, že i tentokrát naše veřejně pronešená stížnost najde na náležitém místě slušného vyslyšení. Dále již skutečně trpělivost naše trvati nemůže, a nepochlebujeme si jistě vyřeknouce, že tato naše trpělivost přílišná byla.

Od té doby, co vydáváme Slovana v Kutné Hoře [1]) zkoušíme skutečně od c. k. pošt mučednictví. Ze všech stran se nám sypou nářky a reklamace našich odbíratelů, že buď náš časopis dokonce nedostávají buď velmi pozdě.

Znamenitý počet našeho časopisu ztrácí se na c. k. poštách k naší veliké škodě, neboť nejen že chybující svazky zdarma nahražovati, nýbrž i porto za ně dvakrát platiti musíme. Dle písemného pojištění zdejší místní c. k. pošty, kolik svazků jsme kdy poště odvedli, dalo by se patrně dokázati, že jsme pro všechny odbíratele své náležitá čísla poště odevzdali,

[1]) Viz díl III. S. 1.

přece však neprojde ani den, abychom nedostávali více reklamac, z čehož patrně vysvítá, že se na poštách náš časopis v dosti patrném počtu ztrácí. Jak se to děje a kde, ovšem udati nemůžeme, ale faktum jest nepopíratelné. Zdá se ovšem, že se snad někde chybně kartiruje a že pak svazek, když na nepravé místo přijde, tam se podrží a adresátovi neodešle. Každý nahlíží, že takové nakládání s časopisem jest pro předplatitele mrzuté, pro vydavatele ale zvlášť svazkového časopisu velmi škodlivé. Žádný by ani nevěřil, o jak znamenitý počet svazků podobným spůsobem přicházíme.

Kromě toho stěžují si naši odbíratele na velmi pozdní dodávání našeho časopisu; tak ku př. přichází na místo odsud osm mil vzdálené (jmenovitě do Žďáru) pravidelně teprva pátý neb šestý den!!

Někteří páni poštovní nechtějí předplatní peníze pro nás franco přijímati.

Někteří zase dovolují si největší svévole. Tak ku př. právě nyní dostali jsme celý paket Slovana (od 23. října), který na uherskou poštu Okolicsno adresován byl, nazpět s lakonickým německým nápisem: »Nicht erlaubt daher retour nach Kuttenberg« — a to beze všeho podpisu, beze všeho poštovního znaku a bez všeliké známky, dle které bychom souditi mohli, kde se tato libovolnost děje, ant náš časopis v celých Uhrách dovolen jest. Ostatně se nám podobný pád s tou poštou Okolicsno již vícekrát stal, když jsme ale časopis zase nazpět tam poslali, nevrátil se nám, a z mlčení odbíratelů musíme souditi, že jim do rukou přišel. Zdá se tedy, že zrovna jen nějaká poli-

tická stranická zášť nějakého poštovního úředníka tuto s námi si zahrává.

Nebyl by konec našim nářkům, kdybychom všechno vypočítat měli. Že by se zrovna takové protivenství jenom našemu časopisu dělo, to si přece mysliti nemůžeme. Musíme tedy tam, kde se náleží, slušně upozorniti na to a žádati, aby se nějakým způsobem tento šlendrian přetrhl.

41. NÁVRH NOVÉHO SPOLKU NEPOLITICKÉHO.

(Slovan z 2. listopadu r. 1850. Sv. 1. S. 1471—1475.)

H. B. Všeobecná jest stížnost, že obležením v Praze [1]) celý pokrok náš v literárním a národním ohledu zastaven a přetržen jest. Čekáme ustavičně na zrušení obleženosti, čekáme již půl druhého leta a budeme snad ještě déle čekat, — všechno nadarmo. Zatím ale ve všem půjdeme nazpátek, nejen v tom, co se od r. 1848 teprva rozvíjeti začalo, nýbrž i v tom, na čem jsme již dávno ještě za absolutní vlády pracovali. Jisto jest, že každý, kdo nepokračuje, jde nazpět, neboť nečinně se chovati, jest již nazpět jíti, protože nevyhnutelně pozadu zůstati musíme, když jiní ku předu kráčejí.

Změnami nastalými od rozpuštění sněmu říšského, to jest, abychom se zřejmě vyslovili, reakcí jak politickou tak i národní stalo se také, že strana naše, která r. 1848 jako řeka v povodni se po celé zemi rozšířila, opět obmezena jest skoro jen na počet těch vlastenců, kteří jimi byli již před r. 1848. Co slabého, neupřímného se mezi nás zatím přimísilo, odklidilo se opět, a jen v lidu samém nabyli jsme patrné podpory.

[1]) Viz díl II. S. 539.

Chceme-li však účele svého, totiž zvelebení národu slovanského vůbec a česko-slovanského zvláště docíliti, chceme-li udržeti a zvětšovati vplyv svůj v Rakousích, nevyhnutelné jest, abychom všemožně hleděli rozmnožovati intelligenci, duševní schopnosti a vědomosti mezi sebou, neboť rozum a převaha duševní musí konečně všude zvítěziti. Dále zapotřebí jest, abychom síly své spojili, společně dle jednoho plánu a pořádně působili, neboť činnost jednotlivců rozkouskovaná a nepořádná nikdy neprovede tolik, co spořádaná. K tomu účelu by ovšem nevyhnutelně zapotřebí bylo nějakého spolku politického, jenž by od národu uznán za vůdce, řídil všelikou naši politicko-národní činnost. Avšak okolnosti nynější nejsou podle toho, aby takový spolek založen a s prospěchem veden býti mohl; obležení v Praze činí jej nemožným.

Jestli však jedno nelze, nepomíjejme také všeho ostatního, nýbrž řiďme se dle okolností a dělejme, co možná. Jestli tedy nelze nyní síly spojiti, možná jest přece rozmnožovati je a připravovati pro budoucnost.

Že nám nechybí schopných hlav, jest i od cizinců uznáno; že ale mnohý, jenž by národu našemu k dobrému prospěchu a časem svým i ke cti sloužiti mohl, pro nepříznivé okolnosti zakrní neb přinucen jest těžkými starostmi o chleb další vzdělání své zanedbati, že mnoho dobré vůle jest mezi mladíky našimi, ale obyčejně málo prostředků k provedení: toť jistě každý již mnohdykráte sám žalostně pozoroval. Kolik našich schopných mladíků moří se proti vlastní vůli v seminářích, a volí si jen z nedůstatku prostředků stav, ve kterém na polo ztraceni jsou pro národ a ne-

spokojeni na celý život; kolik bychom získali tím, kdyby mnohému, jenž v bídných okolnostech velmi nevýnosnými kondicemi se živiti a tím větší díl času ztratiti musí, příležitost se poskytla, aby mohl sám sebe dle libosti vzdělávati; jak by se rozmnožil počet naší intelligence, kdyby leckterému mladému muži opatřila se příležitost viděti cizí, dále pokročilé země, jak by prakticky vzrůstala slovanská jednota a vzájemnost, kdybychom opatřili našim mladíkům příležitost, žíti nějaký čas mezi jinými Slovany, a jinoslovanským mladíkům zase žíti u nás v Praze? Osud nevždycky spojil s schopnostmi a s dobrou vůlí také prostředky, a proto zapotřebí jest napomáhati tam, kde jsou schopnosti spojené s dobrou vůlí.

U jiných národů, kdežto i nejzámožnější sebe s chloubou počítají k národu, lehko jest mladíkům schopným najíti podpory, ba kdekoli se tam jen vyskytne schopný a po něčem vyšším toužící mladík, hned se vyskytne i více takových, kteří za chloubu si pokládají přispěti podporováním jeho k rozmnožení intelligence národní. Vzpomeňme si jen na maďarskou šlechtu, jak ona velikolepě podporovala všeliké umělce a učence národu svého a dopomáhala jim k větší výtečnosti na nastoupené cestě.

U nás, kdežto chybí živel velmi zámožných a obětivých národovců, dalo by se přece to samé a snad i mnohem lépe a prospěšněji docíliti skrze spolek, a již dávno choval jsem v mysli své návrh ke spolku, jenž by podporoval takové mladíky, o kterýchž naděje jest, že by časem svým národu k prospěchu a ke cti posloužiti mohli.

Nyní tedy vystupuji se svým návrhem před ve-

řejnost a doufám, že najde účastenství u všech těch, kterým opravdu na lepší budoucnosti našeho národu něco záleží. Abych snad nebyl chybně rozuměn, musím hned napřed podotknouti, že se zde nejedná snad jen o nějaké podporování chudých studentů: to jistě děje se i tak, a nemáme u nás nikterak nouzi o studenty.

Účel spolku, který zde navrhuji, jest takový, aby se mladíkům, o kterých jistá naděje jest, že by časem mohli v tom neb onom (buď uměleckém, neb průmyslním, neb vědeckém) oboru něco výtečného provésti, podala příležitost k lepšímu zdokonalení. Příležitost a podpora tato mohou býti dle okolností rozmanité: časem není více zapotřebí pro mladíka než seznámiti se s muži, jejichžto rada a příklad za krátký čas jej dále přivede, než mnoho let osamotnělé pilnosti, časem jen zapotřebí zjednati mu příležitost k čtení knih, opatřiti místo v nějakém větším domě buď zde neb v cizině, aby seznal jiné poměry života, časem zapotřebí jest arci naprosto také peněžité podpory.

Dle nynějších našich okolností dala by se činnost takového spolku rozděliti na tři hlavní oddělení, totiž: 1. Domácí podporování výtečných mladíků. 2. Opatření našim mladíkům příležitosti k poznání osobně jinoslovanských krajů a jinoslovanským ku poznání našeho. 3. Podporování našich mladíků výtečných a již dále pokročilých, aby mohli poznati cestováním cizí země.

Organisace (vnitřní zřízení) spolku mohla by býti asi následující: Celý spolek by spravovalo ředitelstvo, sestavené nejméně z jednoho hlavního ředitele a z tří ředitelů (každý pro jedno oddělení) a dle potřeby i více osob. Dále má spolek všude, kde zapotřebí jest, své

jednatele, kteří jsou ovšem tak jako ředitelé jen neplacení oudové spolku; konečně jsou oudové, totiž mužové takoví, kteří se zavazují k provedení účele spolkového ročně jistou část peněz buď sami ze svého dáti neb jinak sebrati aneb jinák účel spolku činně a obětovně podporovati. Bližší zřízení a stanovy spolku ovšem by se musely podrobněji a určitěji sestavit, jakož již k tomu návrh mám, a jenom na mínění ostatních krajanů čekám, abych dle toho svůj návrh, kde by zapotřebí bylo, opraviti a zjinačiti mohl. Jsem totiž ubezpečen, že tak jako já i velmi mnozí jiní důležitost a velikou prospěšnost takového spolku, jaký navrhuji, uznávají a ke zřízení a udržení jeho hotovi jsou spolu působiti. Já alespoň pevné předsevzetí mám spolek takový buď v menším neb ve větším rozměru (dle sil spolupůsobících) stůj co stůj provésti, a ohlásil jsem návrh tento jen k tomu účelu, aby mi každý komu na věci záleží, své mínění, svůj návrh a svou radu o tom laskavě sdělil (neb více očí více vidí, a více hlav má více smyslu), abych dle toho svůj návrh zdokonaliti a pak již ukončený k provedení obecenstvu našemu předložiti mohl.

K lepšímu vyrozumění účele mého přidávám ještě některá objasnění o jednotlivých odděleních spolku a o spoluoudech.

První (domácí) oddělení bylo by ovšem nejdůležitější a jako základ všeho ostatního. Do jeho oboru by náleželo všímati si všude mladíků, ukazujících na sobě nevšední schopnosti, opatřiti takovým, kteří by pro chudobu svou jinak nemohli na cestě svého vzdělání dále postupovat, prostředky a příležitost k tomu. Jiným, kteří sice pro-

středky i dobrou vůli mají, kteří by ale bez povšimnutí a bez přátelské rady snad zakrněli ve všednosti aneb nepravou cestu nastoupili, muselo by se tím způsobem na pomoc přijíti. Rozumí se samo sebou, že pole činnosti pro toto oddělení bylo by neskončené, a že se ani všeliké způsoby a cesty k tomu zde v krátkosti vypsati nedají. K tomu účelu by musel míti spolek v každém našem místě, kde se nějaké vyšší učiliště (jako gymnasium, realka atd.) nachází, zvláštního jednatele, jenž by tam dílem dle vlastního náhledu, dílem dle poukázání ředitelstva účele spolku zastupoval, to jest schopným mladíkům, kde možná radou a také skutkem na místě pomáhal, a kde místní prostředky nestačí, u ředitelstva o pomoc spolkovou návrh učinil, aby vůbec spolku a řiditelstvu mladíky podpory hodné a nadějné pro budoucnost oznamoval a navrhoval. Blahodějná činnost takových jednatelů, kteří by ovšem byli duše spolku, nedá se ani vypsati, oni by byli jako dohlížitelé, aby se žádná schopná hlava pro národ neztratila, nýbrž ještě zavčas zachovala a zdokonalila. Vezměme pro příklad jen jednu stránku této činnosti: jak známo, nehledí rodičové u nás pranic na to, kam svého syna na studie dají, gymnasium jest jim jako gymnasium, a tak se stane, že mnohý ztráví mnoho let na ústavě, která léta patrně jako by byl ztratil. Proběhne školy, dostane klassy a málo se naučí. Jak by se posloužilo mnohé dobré hlavě, kdyby ještě v čas přišel na jiné dokonalejší gymnasium, oč dále by to přivésti mohl, kdyby hned prvních let studií svých náležitě použil pod dobrým vedením!

Rovněž tak museli by zase v druhém oddělení býti jednatelové ve hlavnějších městech jinoslovan-

ských[1]), kteří by rovněž tak bděli nad účelem spolku v tomto oddělení, jako svrchu dotčení jednatelové v domácím oboru. Jeden z velmi snadných prostředků byla by zde záměna (posud u nás jen mezi českými a německými rodiči v obyčeji) totiž aby jinoslovanští rodičové dávali své studující syny na rok, na dvě léta atd. k nám, a za to přijímali zase naše synky k sobě, což by jednatelové tito velmi lehce sprostředkovati mohli. Kromě toho by mohli tito jednatelové našim dospělejším mladíkům opatřovati u znamenitějších rodin jinoslovanských místa vychovatelská, ku kterým by ovšem takový spolek nejschopnější lidi vždy pohotově měl, a nejen těmto mladíkům, nýbrž i oněm jinoslovanským rodinám dobře se zavděčiti mohl. Kromě toho by zase museli jednatelové navrhovat spolku schopné jinoslovanské mladíky, kteří by chuť měli náš národ poznati a v Praze se vzdělávati, a kterým by spolek k tomu účelu dle potřeby nápomocen byl.

Kdyby síly spolku k tomu postačily, bylo by ovšem hlavní věc, aby v Praze zjednal našincům příležitost naučiti se prakticky jihoslovansky a rusínsky, což by se snadno docíliti dalo, kdyby se vzdělanější a k tomu schopný mladý některý Jihoslovan a Rusín v Praze nějakým obstojným platem od spolku nadali, kteréžto místo by v Praze jistě mnohý rád na čas přijal.

[1]) [Kdyby spolek již větších sil nabyl, nesmělo by se ani knížectví Srbské ani vůbec tureckoslovanské země vylučovati z jeho činnosti, ovšem ale tím důležitější by bylo zprostředkovati vychovávání více tamnějších mladíků v Praze, a nepochybujeme, že by i vláda srbská nápomocna v tom byla spolku, jakož doufáme, že by naše vláda nepřekážela.]

Co se třetího oddělení týče, nahlíží každý důležitost cestování pro mladého člověka, a my pokládáme to za nejplatnější prostředek k poznenáhlé emancipaci naší od němectva, když se hodně mnoho našinců dokonale seznámí zvláště s Francouskem, Anglickem, se sev. Amerikou atd.

Co se oudů spolkových týče, rozumí se samo sebou, že by každý z nich musel ve svém oboru, kde by se příležitost naskytla, celý účel spolku na zřeteli míti a jemu dle sil svých napomáhati, ostatně doufám, že by při tak chvalitebném účelu snadno bylo pro spolek dosti příspěvků sesbírati.

Ke cti našeho proslulého paedagoga Amosa Komenského,[1]) který též již před 200 lety jediné ve všeobecném vzdělání národu viděl pro nás nějakou lepší budoucnost, avšak bohužel! nenašel tenkrát možnosti k reformě našich škol, navrhuji ještě, aby spolek ten přijal jméno Jednoty Komenské neb Spolek Komenský.

---

[1]) Viz díl I. S. 132.

---

42. PŘEDPEKLÍ POLITICKÉ.

(Slovan z 6. listopadu r. 1850. Sv. 2. S. 1519—1522.)

H. B. Nevím jestli všichni naši čtenářové, slýchajíce často v katechismu mluviti o předpeklí, náležité ponětí sobě utvořili o tomto strašlivém slovu. Co jest peklo, co jest nebe, ví zajisté každý, a třeba si někdo představoval nebe ve způsobu jedění samých pečení a peklo ve spůsobu smažení duší ve veliké peci, ve které je ďábel hroznými vidlemi obrací, přece v celku má každý o obou místech pro svou osobu dost dobré ponětí. Co jest očistec, ví alespoň každý katolík, věří totiž, že tam na čas duše v jistém způsobu jsou v karantýnu a v očistění, než mají přístupu k radostem nebeským. Dobře jest tomu, kdo jest v nebi, dobře jest tomu, kdo jest v očistci, neb ví, že po čase mu přece nebe neujde, a v jistém způsobu jest (dle mého mínění, já totiž pravím, a ne Pán, jak říkává sv. Pavel) i dobře tomu, kdo jest v pekle, neboť alespoň ví, na čem jest, a nedělá si daremné naděje, a člověk konečně všemu přivykne. Ale ze všech nejhůř jest tomu, kdo jest v předpeklí — a proč? proto že neví, přijde-li do pekla nebo do nebe.

Nemysliž ale nikdo, že se strany toho s našimi učenými dogmatiky do nějakých hádek pouštěti mí-

ním: jáť si zbytečně podobnými věcmi hlavu nelámu, a věřím jednoduše, že Bůh, který mně již v tomto životě na příslušné místo postavil, zase bude nejlépe věděti, kam se po smrti nejlépe hodím, a poněvadž vím, že Bůh zcela konstitučně vládne,[1]) jsem pevně přesvědčen, že se mi křivda a nespravedlivost státi nemůže.

Chci ale tentokrát jednati jenom o předpeklí politickém, o kterém sice veřejně posud nic mluveno ani tištěno nebylo, které však zakoušíme nyní v Rakousích již skoro po dvě léta. Politické nebe jest spravedlivá konstituční vláda, kde se nic libovolného, nic proti vůli většiny, nic proti právu neděje; peklo politické jest absolutismus, kdežto celý národ jest odevzdán do milosti a libosti několika lidí, kteří s jeho jměním a životem dle vlastní hlavy hospodaří; očistec politický přestáli jsme si roku 1848, kdežto jsme všechny zmatky, všeliká nepohodlí radostně trpěli v naději, že brzy již nastane opravdivá konstituční vláda; v předpeklí politickém jsme ale nyní, a jak dlouho v něm ještě posedíme, nevíme posud.

Že stav, ve kterém nyní bez naděje na spasitelné změny žijeme, horší jest než absolutismus, pochopí snadno každý z následujícího uvážení. Stav náš má

---

[1]) [Těm, kteří ještě na podobnou myšlénku nepřišli a rádi by vládu na onom světě nějak absolutní a libovolnou představovali, aby pak dle toho příkladu i na zemi co náměstníci Boží absolutně a libovolně se chovati mohli, připomínáme, že i nejmenší katechismus nám praví, že Bůh není neobmezeným mocnářem, poněvadž jedna vlastnost druhou obmezuje ku př. všemohoucnost obmezená jest spravedlností a dobrotou, spravedlnost dobrotou, dobrota spravedlností atd.]

totiž všechny zlé vlastnosti absolutismu, ale chybí mu zase právě jediná dobrá vlastnost absolutismu, totiž zřejmost.

Proti zřejmému, netajenému absolutismu prohlásí se každý, kdo má cit pro právo, a proto by takový zřejmě vyslovený absolutismus neměl za nynějších časů dlouhého trvání. Nyní však mají to páni ministři tak dobře zařízeno, že v každém způsobu vládnou dle své libosti; když něco chtějí, hned si na to vydají zákon, a když se jim zas něco nelíbí, vydají nový jiný zákon, neb nějaké »objasnění a doplnění« k předešlému zákonu. Takovým způsobem mohou páni ministři jednat vždy dle zákonů, ať si dělají cokoli, a jestli přece nyní časem svým nezachovají se někdy dle některého svého vlastního zákona, děje se to jen z přespřílišné pohodlnosti, že si totiž někdy ani tu malou práci vzíti nechtějí, aby ještě před tím ten zákon dle potřeby své změnili.

K tomu má ještě nynější stav pro pány ministry to pohodlí, že mohou velmi dobře odbýt každého, kdo jim vytýká nekonstitučnost. Počkejte jen — praví — až bude všechno v pořádku, až vydáme všechny organické zákony, až upokojíme a spořádáme všechny země, které jsou ještě rozkvašeny od revoluce, počkejte, až také se srovnáme s ostatními evropejskými mocnostmi, až bude zase v celé Evropě normální, pokojný život: pak povoláme sněmy a začneme vládnout konstitučně! —

Dokažme ale potom pánům ministrům, že nemají úmysl sněm říšský opravdu povolati! — toť dokázat není nikdo v stavu, a kdyby okolo sebe viděl sebe více patrných příprav k upevnění staré vlády, přece

musí věřit, že to všechno nic neznamená, sice ještě se vydá na nebezpečí jakožto rozšiřovatel nedůvěry býti potrestánu. Vidíme sice patrně, že král Neapolitánský [1]) již nyní po druhé zcela zrušil ústavu, kterou slavně slíbil a zaručil, vidíme, že to samé učinila vláda papežská a toskánská, víme, že naše vláda s těmito vládami v nejlepším jest přátelství a že stojí tyto vlády pod velikým vplyvem, ano takřka pod poručnictvím naší vlády; přece však musíme a máme věřiti, že naše vláda upřímně konstituční jest. Vidíme, že v Hessensku podporuje naše vláda zřejmé rušení ústavy, vidíme, že pod svou ochranu vzala Hassenpfluga, vidíme, že se pod plášť rakouský chtějí skrývati všechny ty vlády německé, které by se rády zbavily konstituce: přece však máme a musíme věřiti, že naše vláda dle jiných pravidel se řídí doma a dle jiných za hranicemi! Vidíme, kterak naše vládní noviny, orgány ministerstva slovo konstituce sice v ústech mají, avšak všechno, co opravdu a ve skutku konstituční jest, jen zlehčují, přechvaty, demagogii, buřictvím atd. nazývají, že držení se konstituce jmenují v Hessensku rušením monarchického principu a v Sardinsku zase neznabožstvím, vidíme, že *suvrenitu lidu, komunismus, anarchii, atheismus a materialismus* co stejné vedle sebe staví, jako to nedávno učinil Víd. Den. č. 99 [2]): to všechno vidíme a přece máme věřiti na upřímnou konstitučnost!

Z těchto příčin jest patrno, že nejen lidé dema-

[1]) Viz čl. 37. díl III. S. 1409.

[2]) [Známo totiž, že suvrenita v konstituční zemi mezi mocnáře a lid rozdělena jest, tak že ani mocnář ani národ sám pro sebe suvrenitu nemá. Red.]

gogického směru, kteří proti každé vládě vždycky brojiti obyčej mají, nýbrž i všichni vůbec, kterým na správné konstituční vládě něco záleží, jenom s nepokojnou a starostlivou myslí hleděti musí na jednání nynější vlády, jsouce vždy v tom neblahém zřízení ducha, kterým je naplňuje nejistá budoucnost.

Tento trapný stav, ve kterém vždy jen před sebou vidíme ústavní vládu, ale jako Tantalus nemůžeme ji nikdy dosáhnouti, tento stav nazvali jsme předpeklím politickým. Tento stav, tato nesmírná nejistota jest také hlavní příčinou všeho zlého, které Rakousko nyní zakouší: žádný neví, jak budou stát záležitosti naše za rok, za měsíc, ba ani za druhý den skoro předvídati nemůžeme, jak bude s námi. Proto hynou obchody, není smělosti k žádným průmyslním podniknutím, všechno jest jako na váhách, všechno žije jen od dneška na zejtřek. Každý, kdo by něco podniknul, musí se obávati, aby se zatím okolnosti nezměnily, a aby tím podniknutí jeho, založené na nynějšku, nevzalo zkázu. Země naše chudnou, cizina kořistí z našeho neštěstí: a přece na žádné straně neprokmitá ještě světlo nějaké určitosti a jistoty. Jak dlouho ještě budeme kvíleti a rmoutiti se v tomto předpeklí?

---

43. SPISOVNÍ JAZYK NA SLOVENSKU.

(Slovan z 3. a 22. listopadu r. 1850. Sv. 3 a 6. 1546—1551. 1644 až 1649.)

H. B. Mnozí se domýšlejí, že spor před rokem 1848 o spisovní jazyk na Slovensku[1]) již ukončen jest a sice ve prospěch našeho spisovního nářečí, a že totiž tak zvaní Novoslováci přestali již uváděti místní nářečí za spisovní jazyk na Slovensku. Zdá se to alespoň z mnohých okolností dosti zřejmě vysvítati; Slováci uherští užívají s námi společného jednoho jazyka v zákonníku říšském, vládní noviny, které ve Vídni zvláště pro Slovensko vycházejí, též užívají našeho společného jazyka, v nářečí onom, které přátelé pana Štúra za spisovní jazyk byli přijali, nevychází žádný časopis,[2]) a nevíme ani o knihách, které by v tomto nářečí vycházely; kromě toho víme s jistotou o velikém počtu bývalých mladých Novoslováků a mezi nimi o velmi horlivých ctihodných mužích, kteří nyní zřejmě od bývalého nářečí pro literaturu ustoupili a společný s Moravou a s Čechy jazyk spisovní za nejprospěš-

---

[1]) Viz díl I. S. 58 a 103.

[2]) [Jestli totiž v Pešti vycházející »Zoru pro hospodarou« nechceme považovati za časopis slovenský, která se velmi podobá jakémusi maďarskému podniknutí. Red.]

nější nástroj k pozdvižení budoucnosti Slovenska uznávají. Víme také, že nově ustanovená gymnasia slovenská v Praze o školní naše knihy se ucházela, a více podobných úkazů.

Nicméně zdá se nám ještě přece býti trochu překvapený soud těch, kteří z navrácení se Slováků k společnému spisovnímu jazyku se radují: tu i tam ozývají se přece ještě hlasy nepřátelů společného spisovního jazyka, slyšeli jsme, že p. Štúr zamýšlí vydávati noviny opět v nářečí a z mnohých zpráv ze Slovenska nás došlých souditi musíme, že ani p. Hurban[1]) ani p. Štúr posud ještě se nenaklonili k staré spisovní jednotě celého kmene československého. Pokud mužové jako p. Hurban a Štúr upřímně nenahlížejí potřebu této literární jednoty s námi, nemůže se ještě považovati tato pro celý národ, ano pro všechny Slovany veledůležitá věc za ukončenou, a právě důležitost její nutí nás, abychom zde ještě jednou dohromady sebrali všechny své důvody, kterými jednotu literární mezi Čechy, Moravany a Slováky podporovati můžeme. Hojnější účastenství, kterého nyní náš »Slovan« na Slovensku nalezá, podává nám naději, že slova naše všem upřímným vlastencům pod Tatrami podají příležitost tuto životní otázku jak pro Slovensko tak i pro Čechy a pro Moravu v myslích svých opět poznovu rozbírati a ve smýšlení svém buď se utvrditi buď po upřímném přesvědčení jiný směr nastoupiti.

S opominutím všech obyčejných a generálních důvodů jako jsou: concordia res parvae crescunt atd. budeme jednati jenom o nynějších

---

[1]) Viz díl I. S. 33.

poměrech. Zajímavé jest zajisté považení těch čtyr zemí, ve kterých národ náš československý bydlí, totiž Čech, Moravy, Slovenska a Slezska. Ve všech čtyrech jsme v boji s jinou nás utiskující národností, v žádné nebydlí národ náš sám v plné čistotě, bez pomíchání. Pohled na mapu ukazuje nám podivuhodnou událost, že právě v té naší zemi, míníme Slezsko, která se nejvíc krytá zdá proti Němcům, jsouc skoro ze všech stran obstavěna slovanskými krajinami, že právě v této zemi nejméně se vyvinul duch slovanský a že tam nejspíše klesl národ náš a již skoro vyhuben jest, postoupiv místa svá vítězným nepřátelům. Příčina toho jest, že ve Slezsku vždy panovala politická rozdrobenost na více malých knížectví, dále pak že největší část přišla (za Marie Theresie) do rukou tak energické německé vlády, jako jest pruská, která nyní jsouc již s poněmčením skoro celého svého Slezska hotova, s tím samým úmyslem vrhla se na Poláky.

Zrovna naopak v Čechách, v kterýchžto náš československý kraj napřed a nejvíce jest vystaven návalu němectva, který nyní již skoro kolkolem (vyjmouc na moravské straně linii asi 15 mil) od Němců jest obklíčen, přece se nejvíce vyvinul národní život a posud také stojí v největší platnosti. Nelze upírati, že Čechy navzdor všemu tomu ustavičnému boji, navzdor všelikému, pokud jen pamatuje historie nesmírnému utrpení a útisku, přece jsou nyní nejpokročilejší krajina nejen mezi Čechoslovany, nýbrž i mezi Slovany vůbec. Jediná okolnost, že v Čechách již téměř celý lid slovanský béře účastenství v literárních, politických a náboženských záležitostech, svědčí již o tom, kdežto v jiných slovanských zemích buď jen tak zvaná in-

telligence aneb jen nepatrná část lidu samého v literárních a vůbec ve vyšších pohybech života podílu má.[1]) Za to ovšem setřel se již z lidu českého ustavičnými těmi návaly cizího živlu starobylý ráz slovanský ve mnohých ohledech a ustoupil uniformě vševropejské.

Morava, jako jest v zeměpisném ohledu prostředkem celého kmene, tak i v duševním ohledu jakýsi ráz prostředku na sobě nese, není sice v duševním slovanském životě posud daleko pokročilá, pomalu se také vůbec pohybuje, za to ale zachovala v sobě dosti prvotních a základních vlastností.

Zcela obzvláštní poměry panují nyní na Slovensku. Kdežto v ostatních tří našich krajinách jen živel německý pokouší se jen o utlačení našeho slovanského života, nachází se Slovensko zároveň v boji se dvěma nepřátelskými živly, s němčinou a maďarštinou, kteréžto nepříznivé postavení ale naproti tomu zmírněno jest zase tou příznivou okolností, že na Slovensku ani Němci ani Maďaři posud nezískali a neopanovali tolik půdy jako ku př. v Čechách a na Moravě, kdežto nyní již skoro třetina jsou domácích obyvatelů, čím již po všechnu budoucnost nabyli práv občanských a stali se věčným sokem slovanského života. Na Slovensku ale jest to zcela jinák, tam vyjmouc nepatrné kolonie Němců ve Spíži pak po městech vůbec, a vyjmouc

---

[1]) [Jisto jest a nikdo upírati nemůže, že obecný lid německý v Čechách daleko pozadu jest za slovanským ve vzdělanosti občanské. Kdežto český venkovan z větší části rozumí nynějším politickým převratům a čitáním knih a časopisův se obírá, pozorujeme to samé jen po řídku mezi lidem německým, na který důležité otázky našeho věku málo neb nic nepůsobí.]

zmaďařilou šlechtu a honoraci, která se ovšem z módy neb z politiky maďarštiny uchopila, avšak přece ještě slovenčinu nezapomněla, neusadil se ještě nepřítel uvnitř ve vlastním srdci, nýbrž posud jen odjinud z venkova své útoky činí. Ovšem že Slovensko na ten čas v uvědomění slovanské národnosti a co do samostatnosti domácího života ba konečně v čilosti veřejného života (ne šlechty nýbrž národu), daleko jest nejen za Čechy, nýbrž i za Moravou [1]) ovšem že na ten čas maďarčina a němčina na Slovensku v držení jsou téměř celého veřejného a vyššího duševního života, majíce na své straně skoro celou šlechtu, ba skoro celé měšťanstvo: přece při tom všem má Slovensko větší a lepší naději pro budoucnost než Čechy a Morava, ba při všech těch nyní tak nepříznivých okolnostech stalo by se přece Slovensko časem svým první zemí československou, odtamtud by vyšlo znovuzrození Čech a Moravy, odtamtud vůdcovství a síla celého kmene československého!

Toť jest velmi snadně pochopitelno z následujícího uvážení. Aťsi se v Čechách a na Moravě sebe více snažíme, ať si dobudeme sebe více svých přirozených práv nazpět, přece se nikdy již nemůžeme dopracovati k úplné výši jiných samostatných národů:

---

[1]) [Faktum toto, které upírati nelze, poučuje nás opět o tom, jak marná jest svoboda bez národnosti a jak marná byla vůbec bývalá uherská ústava. Ačkoli Slovensko spolu s ostatním Uherskem po ten celý čas, co jsme my ostatní podrobeni byli absolutní vládě, žilo v konstituci a ačkoli v celých Uhřích čilý veřejný život panoval: přece z toho neměli Slováci žádného ani materialního ani duševního zisku, proto že všechna dobrodiní této svobody zůstala malému počtu maďaronů, jsouc obmezena jen na maďarský jazyk.]

ta třetina Němců v zemi bude věčným těžkým závažím, které nás strhne s každého vyššího národního vzletu, největší část všech našich veřejných a národních záležitostí musíme přece jenom vésti privátně sami a veřejná representace zemská buďsi na sněmích, buďsi v nejvyšších úřadech, buďsi v čemkoli, nebude nikdy jen naše, nýbrž vždy jen na polovic, ve všem, co se ve jménu země díti bude, na věčné časy jsme již odsouzeni býti rozdvojeni, býti netopýři. Tuším, že bez obšírnějšího provedení a bez uvádění příkladů každý, kdo o veřejných našich poměrech přemýšlel, uzná tuto již nyní nevyhnutelnou rozštípenost našeho veřejného života v Čechách a na Moravě.

Na Slovensku jest to ale zcela jinák. Až se tam jen podaří živlu slovanskému zpět si vydobýti svá přirozená a nyní i na papíře pojištěná práva, bude tam nevyhnutelně také panovati, bude tam sám ve svém domově. Do té doby nepodaří se již na Slovensku při nynějších okolnostech usaditi větší počet Němců a Maďarů, aby se skrze ně mohl na věčné časy zploditi takový žalostný, na celé budoucnosti národu jako červ hlodající dualismus, jako v Čechách a na Moravě se podařilo po porážce Bělohorské: nepatrný počet ve Špíši a jinde usazených Němců utonouti musí v proudu bujarého života slovanského, a nikdy si osobiti nesmějí stejná práva, nýbrž spokojiti se musí s pouhými výhodami dobrovolně přijatých a obyčejům zemským se podrobujících kolonistů. — Že ostatně Slovensko ve svých horách prvotních, starý a čistý ráz našeho kmene československého nejvíce zachovalo a že tedy jen odtud cizotou načichlé Čechy a Morava zase rovně životní síly do sebe vsáti a tak

v jistém způsobu omládnouti mohou: jest věc již vícekráte opakovaná a žádného důkazu nepotřebující.

Dle zřízení přírody jest již Slovensko země veliké budoucnosti, oplývající vším, co může národ učiniti výtečným, všeliké látky k průmyslu položila příroda v hojném přerozmanitém množství do lůna země pod Tatrami, hojnými úrodami a pěkným podnebím žehnány jsou krajiny pod patami hor, a tam, kde mezi prudkými horami neposkytuje země na površí svém tuto hojnost, zdá se, jako by tím samým pohyblivého a čiperného obyvatele jen byla chtěla donutiti k průmyslu, dadouc mu k tomu dobré příležitosti a hojných látek. Jest-li Slovensko až posud nestalo se ve srovnalosti s tímto naznačením přírody krajinou aspoň v té míře průmyslnou jako ku př. Čechy, nese toho jedinou vinu nepořádná, polofeudální vláda maďarská, jakož i utištění všelikého ducha slovanského na prospěch Maďarstva.

Hlavní ale faktor, který by dle našeho mínění Slovensku brzy získati musel přednost mezi ostatními kmeny československými a učiniti Slovensko brzy vůdcem celého národu československého v politických i literárních i vůbec veřejných záležitostech, jest jeden zvláštní živel, který nám v Čechách a na Moravě schází buď docela neb z větší části, — jest to nižší šlechta slovenská čili zemanstvo. Patrno jest již z okolností samých a zkušenost také to ukazuje, že v zemích, jako Polsko a Uhry, kdežto jest velmi hojná nižší šlechta, opatřená statky pozemními, ne příliš rozsáhlými, avšak přece postačujícími k tomu, aby majiteli bezstarostnost o výživu poskytovaly, že, pravím, v těchto zemích jest nižší šlechta stavem sestře-

ďujícím v sobě všeliký národní i politický a literární život národů. Zvláště nyní, když pominuly již všeliké nespravedlivé, ještě ze zatemnělých časů pocházející, závazky poddanstva, které musely udržeti jistou nedůvěru a sočení mezi obecným lidem a mezi šlechtou (nižší i vyšší), musí se ještě rozmnožiti bývalý duševní vplyv této nižší šlechty.

V Uhřích a v Polsku kromě toho zastupovala tato nižší šlechta spolu místo zámožnějšího a vzdělanějšího měšťanstva a považována byla v krajinách těchto vždy více dle staroslovanského obyčeje jenom co zámožnější zemanstvo (statkářstvo), ne však co jakýsi privilegovaný stav jako u nás, pročež také zvláštní poznamenání von, rytíř atd.: jako u nás nenacházíme při nižší šlechtě v Uhřích a v Polsku, nýbrž jenom prosté jméno: Dvernicki, Košut, Revaj atd.

Takováto třída občanů, nejsouc obtížena žádnými starostmi o svou výživu, může se obírati a obírá se také věcmi veřejnými a literárními, majíc obyčejně dobré vychování, jsouc seznámena s dějinami země a národu a při tom dosti zámožná, aby leckterých obětí pro všeobecnost přinésti mohla, při tom nepovznášejíc se tak jako vyšší šlechta příliš nad ostatní národ, jsouc ale přece skrze statky své neodvislá, hodí se nižší šlechta výborně za oživující živel národu a to tím více, že nemohouc jako vyšší šlechta jen po velkých městech neb dokonce za hranicemi život tráviti, rozsetá jest po celé zemi a tudy schopna na každé straně vésti lid a opatřovati svobodu a dobro země. Ať jen si vzpomene každý na obětovnost a vznešenou vlastenenckou mysl nižší šlechty polské, která se žádným protivenstvím, žádným neštěstím

nedá odstrašiti od hájení svobody, národnosti a samostatnosti polské: a jistě nám za pravdu dá, že podobný živel schází nám bohužel v Čechách i na Moravě.

Naše šlechta nižší zcela poněmčilá a zeslužebničelá jest a nenese na sobě skoro již nižádného rázu samostatných, vlastimilovných a obětovných statkářů (zemanů), kteří v Čechách a na Moravě až do Bělohorské bitvy ve všech chvalitebných pokrocích stáli na čele národu a rozmnožovali a hájili slávu jména českého. Tento stav jest již pro nás v Čechách a na Moravě ztracen navždy! Vyšší šlechta ale, z které se ovšem něco zachovalo, jest již zcela něco jiného a nemůže nikdy nahraditi místo ony nižší šlechty. Zámožnější měšťanstvo, které u nás jediné nahražuje poněkud tuto nám chybující třídu, nepostačuje též úplně, poněvadž se při něm obyčejně (nemluvíce o výminkách), nenachází tolik obětovnosti pro všeobecnost, neboť jsouc obyčejně vázáno ke svému obchodu a jsouc odkázáno k vydělávání, nemá všeobecně ani tolik času, ani tolik prostředků ani konečně tolik vůle, aby mohlo v celku života národního zastupovati místo oněch neodvislých a zámožných statkářů a zemanů, kteří majíce již pokojný a příjemný život pojištěný, obyčejně si na rozmnožení statku svého ani nemyslí a tudy síly a schopnosti své duševnímu životu a pokroku věnovati mohou.

Na Slovensku sice v této době ještě největší část těchto nižších slovenských zemanů jest smýšlení maďaronského, jakož vůbec celý pokrok Maďarstva a všechna ta síla liberálního a národního snažení maďarského, kterou v poslední době s podivením

viděl svět, skoro veskrze jest jenom působením takového zemanstva,[1]) jsou provedeny (Košut[2]) sám jest též z nižší slovenské šlechty): avšak stav tento není ještě od své původní a vlastní národnosti tak odcizený, aby se k ní zpět vrátiti nemohl, nebo pomaďaření netrvá ještě tak dlouho, aby se již bylo usadilo pevně a vyhubilo všechny zárodky slovanské, nýbrž zůstalo obyčejně jenom co barva na površí nalepená. Veliká část nižší šlechty (nemluvíme zde také o šlechtě tak zvané bačkorové čili záhonkové, jak ji Poláci nazývají), ještě posud dokonale po maďarsku neumí. Tito přidávali se k Maďarům nejvíce proto, že v nich viděli representanty liberálního smýšlení a pokroku vůbec, poněvadž byli též zaslepeni slávou budoucího velikého a mocného Maďarstva. Proč by nepodporovali alespoň rovněž tak horlivě své, jako podporovali cizé, kdyby jenom nějaký veřejný a národní život na Slovensku začal? Či nemá kmen československý alespoň takovou váhu již nyní a takovou budoucnost jako Maďaři? Není konečně mnohem vděčnější a radostnější úlohou pracovati na vznikajícím nyní pokroku Slovanstva, kterému určeno jest snad časem rozhodovati osudy světa, nežli namáhati se marně o udržení nespravedlivé a v budoucnosti nemožné nadvlády cizího a osamě-

---

[1]) [Rozumí se samo sebou, že opakujíc tuto často slova šlechta, nemáme zde na zřeteli stav šlechty co takový co privilegovaný: nýbrž při všem řečeném záleží nám, jak beztoho patrno, jen na majitelích větších statků (po staročesku zemané nazvaných), kteří jen co takoví mohou míti vlastnosti od nás svrchu vypočtené; jsou-li při tom šlechticové čili nic, na tom zde dokonce nic nezáleží.]

[2]) Viz díl II. S. 320.

lého národu maďarského nad národy mnohem schopnějšími? — Nepochybujeme nikterak, že slovenské zemanstvo, až jen se po strašlivých událostech roku 1848 a 1849 zpamatuje a po nynějších okolnostech dobře ohlídne, jistě s úplnou horlivostí přilne k národu svému, neboť zemanstvo toto chová v sobě ještě životních sil a způsobilosti, hoditi se do tohoto věku. —

Slovensko nyní jako onen mladý Herakles stojí na rozhodném rozcestí a posud se neodhodlalo s určitostí, kterou cestu nastoupiti chce. Rozcestí toto jest přijmutí definitivní a neodvolatelné spisovního jazyka. Nikdo zajisté nebude tak krátkozraký, aby považoval věc tuto jen snad za nějakou formálnost, na které mnoho nezáleží, za nějakou hádku o literky: my alespoň upřímně vyznáváme, že krok tento držíme za nesmírně důležitý, za životní otázku nejen pro Slovensko samé, nýbrž i pro Čechy a Moravu. Celou budoucnost, nejen Slovenska, nýbrž také Čech a Moravy mají nyní v moci své ti, od kterých to závisí, jestli na Slovensku skutečně bude přijat jeden a společný spisovní jazyk s námi ostatními Čechoslovany, aneb bude-li dále ještě trvati rozkouskovanost a polovičatost, uvedená tam snažením o uvedení vlastního krajového nářečí do literatury a odtržení se od bývalé s námi literární jednoty. Nemíním tím ovšem tolik, jako by snad Čechy a Morava po odtržení se Slovenska a vystoupení jeho z literární jednoty naší již snad zahynuly, ale strany toho se přece nikterak šáliti nemůžeme, že na Moravě a v Čechách bez Slovenska nikdy nemůže se již rozvíti tak bujný a čilý slovanský život, nýbrž že bychom snad na věčné časy byli odsouzeni k jakémusi trpenému, prostřednímu

živoření, nepodobnému ani životu ani smrti, které se nejlépe slovem nynější rovnoprávnosti naznačiti dá.

Ti, kteří až posud samostatnou a zvláštní literaturu se zvláštním spisovním jazykem na Slovensku uváděti chtěli neb ještě posud chtějí, odvolávají se při tom hlavně na tyto důvody. Předně praví, že nářečí lidu slovenského znamenitě se od našeho spisovního jazyka odchyluje a že tedy lid slovenský našemu spisovnímu jazyku málo rozumí. Za druhé, že již celé Slovensko skrze tak dávné politické oddělení od Moravy a Čech, jsouc živo v docela jiných okolnostech, přijalo také na sebe ráz zvláštní, od nás ostatních Čechoslovanů znamenitě se odchylující. Za třetí, že jen vlastní nářečí za spisovní jazyk přijaté, schopno jest povznésti lid slovenský k čilejšímu a vyššímu duševnímu životu a vytrhnouti jej z nebezpečí zmaďaření, a že by náš spisovní jazyk již jakožto něco cizího a nesvého považovaný tolik nepůsobil. Konečně snad i to platilo u mnohých za důvod, že nářečí slovenské blahozvučnější jest a více praslovanského rázu v sobě zachovalo nežli spisovní biblický jazyk československý.

Žádný z těchto důvodů nezdá se nám ale míti tolik přesvědčitelnosti v sobě, abychom jej za platný uznali. Známo jest z historie, že Slováci s Čechy a Moravany vždy jeden kmen tvořili, vždy ve starých časích za jedno se považovali, známo jest, že až posud vždy užívali Slováci jenom našeho spisovního jazyka. Katolický lid na Slovensku jistě málo čítal a protestanti, kteří již mají nevyhnutelnou potřebu literatury, užívali vždy našeho společného spisovního jazyka a nikdy jej nepovažovali za cizí, za nesrozumi-

telný. Že ostatně spisovní jazyk a byť by byl ten neb onen, přece vždy od mluvy obyčejné rozdílný býti musí, toť jistě patrno z toho, že literaturní jazyk nevyhnutelně v sobě obsahovati musí mnoho pojmů vyšších, nepotřebných ve sprostém každodenním životě, kterýmžto pojmům se přece zase lid naučiti musí, chce-li spisům rozuměti. Odtud ku př. přicházejí nářky na tu vysokou, nesrozumitelnou češtinu od lidí, kteří chtějí se slovy v kuchyni a na mlatě postačitelnými porozuměti každému spisu, pojednávajícímu o nejvznešenějších záležitostech člověčenstva. Tak ku př. jistě obyčejný slovenský venkovan, který od té doby, co se čísti a slabikovati naučil, ještě ničeho nečetl, jistě bez návodu rozuměl novinám od p. Štúra před r. 1848 vydávaným tak málo, jako by byl rozuměl novinám redigovaným tenkrát ode mne.

Dále ačkoli Slovensko skutečně ve mnohých ohledech zvláštní od Čechů a Moravanů dosti rozdílný ráz během času na sebe přijalo, nedá se přece tvrditi, že by se nějak podstatně od nás dělilo, ovšem ale již na první pohled každý ve Slovácích a Valaších na jižní a východní Moravě bydlících poznati musí přechod a sice přirozený, poznenáhlý přechod k rázu Slováků uherských, kterýžto se jeví i v řeči i v kroji i v obyčejích a povaze. A právě mluvě těchto Slováků moravských jest nejbližší to nářečí, kterého nyní v Čechách a na Moravě co spisovního užíváme, tak že se tedy vlastně tito moravští Slováci jakožto pravé střediště celého národu česko-slovanského považovati musí. Jest-li ostatně jest mezi Čechem někde z hor a Hanákem menší rozdíl nežli mezi Čechem odkudkoli a uherským Slovákem též odkudkoli: to zanecháváme

k nestrannému rozsouzení každému, kdo všechny tyto ratolesti našeho kmene dokonale zná a tuším, že nikdo většího rozdílu nenajde. Když tedy mohou tito společně míti jeden spisovní jazyk, proč ne i onino?

Strany blahozvučnosti ovšem si netroufáme nikoho přesvědčovati, jest to věc dle vkusu a chuti a každý má jiný vkus. De gustibus non est disputandum. Vždyť přece známo, že to, co jeden národ za okrasu drží, jiný za největší ošklivost považuje. Ostatně i ovšem já sám v mnohých ohledech místní nářečí slovenská za blahozvučnější držím a také za čistější než náš spisovní jazyk: což ale brání nám během času poznenáhla toto do spisovního jazyka uváděti, což se beztoho přirozeným způsobem státi musí, čím více rozdílných Slováků přistoupí mezi spisovatelstvo naše.

Hlavní důvod zůstane vždy jen to, co se praví strany působení slovenčiny aneb bibličiny na Slovensku, pročež se při něm něco více pozdržíme. Za předešlých časů maďarské nadvlády mohli ovšem pěstovatelé místního nářečí uváděti pro sebe platný důvod, že se slovenčinou více působiti dá, totiž v tom smyslu, že vládnoucí toho času Maďaři spíše trpěli místní dialekt na Slovensku, poněvadž jim Slováci sami o sobě nemohli být nikdy tak nebezpečni, jako ve spojení a v jednotě s Moravou a Čechy co mocný a počtem Maďary převyšující národ. V takovém pádu mohli vždy Slováci duševní bojiště své položiti v pádu potřeby do Čech, do Moravy na místa maďarskému vplyvu zcela nepřístupná, kdežto co pěstovatelé svého místního nářečí se vší mocí svou byli v rukou a v milosti maďarské. Maďaři se z těch samých příčin protivili jednotě jihoslovanského nářečí, poněvadž jim proti

jednotlivým Srbům, Šokcům, Slavoncům, Chorvatům atd. ovšem snadnější bylo vítězství než proti spojenému velkému jihoslovanskému kmenu. Podpora, kterou jednotliví v literatuře své oddělení kmenové slovanští vespolek si činiti mohou, nemůže jistě býti tak výdatná, jako jest vzájemná podpora jednotlivých, v jeden spisovní jazyk, v jeden kmen spojených slovanských ratolestí. Slyšeli jsme sice nejednou výčitku o jakémsi soběctví Čechů a Moravanů, jest-li prý totiž Slováky od nich oddělené a samostatný kmen se svým vlastním spisovním jazykem tvořící, nechtí v té míře a tak horlivě podporovati, jako by je podporovali, kdyby s nimi jeden spisovní jazyk měli: avšak každý praktický muž vidí na první pohled překvapenost a marnost takové výčitky. Můžeme ku př. my Čechové literaturu nářečí slovenského pěstovati, knihy jim psáti? Když jsme v jeden spisovní jazyk spojení, jest každý duševní plod buď si vyjda na Slovensku, neb na Moravě neb v Čechách, jměním všech, každý krok ku předu v tom neb onom, který se učiní ku př. na Moravě, jest již učiněn spolu pro Čechy a pro Slovensko a naopak, nic nemůžeme žádný z nás činiti, aby to spolu nebylo k prospěchu i ostatním oběma.

Kdyby bezpečnost národního života našeho byla nade všechnu pochybnost, kdybychom neměli žádných nepřátel bojujících s námi o bytí nebytí, usilujících o to, aby nás z počtu národů vymazali a sami jakožto materialu k rozmnožení své vlastní moci použili; kdyby, pravím, všechno to nebylo, pak by arci nebyla věc příliš důležitá, máme-li o jeden spisovní jazyk víc, nýbrž ještě by snad větší rozmanitost všeslovanská jistým způsobem více se ceniti mohla než veliká jedno-

tvárnost. Ale tak, jak nyní věci stojí zvláště pro Čechy, Moravany a Slováky, kdežto se pořád ještě jedná o život a o smrt, v takovém pádu jest každé drobení nepotřebné vraždou, a nejen vraždou, nýbrž také samovraždou.

Dejme tomu, že by ku př. ta strana na Slovensku, která místním nářečím psáti chce, zvítězila, a že by se tedy stalo Slovensko zvláštním, nejvíce na sebe sama odkázaným slovanským kmenem. Budou moci odporovat platně Maďarům a Němcům? Ovšem že odpoví někdo, že rovnoprávnost máme pojištěnou a že tedy ani pochybnosti býti nemůže o panování slovenčiny na Slovensko! To jest arci odpověď idealisty, který nezná svět a který tedy neví, že máme ovšem rovnoprávnost pojištěnou, ale jen pod tou (nevyslovenou sice, ale potají míněnou) výminkou, kolik si totiž této své rovnoprávnosti sami vlastními silami dobudeme. Všímejte si jenom rozličných národů rakouských s ohledem na platnost jejich národnosti a řeči a uvidíte brzy, že stupeň platnosti jejich vždy se rovná síle a nikdy nezávisí od pouhého práva. Na papíře a v konštituci jsou všichni národové a jazyky rakouské sobě rovni, ve skutečnosti ale každý dobře vidí, jak veliký rozdíl jest mezi právem němčiny, maďarštiny, vlaštiny a ku př. češtiny; ano ani mezi slovanskými nářečími není rovnost, pozorujme jen Rusíny a Čechy, Čechy a Chorváty atd.

Jestli tedy vlastní síla každého jest zase měřítkem jeho platnosti a práv, tuť snad rozumní Slováci nebudou tušim považovati za urážku, řeknu-li, že jejich nynější síly v kterémkoli ohledu nedávají jim hrubě naděje, aby zvítěziti mohli sami co zvláštní nářečí

proti vplyvu maďarštiny a němčiny ve svých krajinách. Nynější zkušenosti mohli jistě o tom každého Slováka dobře přesvědčiti, který neklade tvrdohlavost a neústupnost od předešlého jednání výše než skutečný prospěch svého národu: ovšem že by pro nářečí slovenské těžko bylo shledati tolik potřebných jak literárních tak socialních a politických pomůcek, kolik jich nevyhnutelně samostatnost vyhledává. Vždyť pak přece my v Čechách, kdežto již jinak stojíme, sotva jsme vstavu udržeti svou rovnoprávnost v platnosti a opatřiti slovanštině průchod: kterak mohou i nejsanguiničtější stoupenci zvláštního nářečí na Slovensku očekávati ve svých okolnostech šťastnějších aneb aspoň stejných výsledků?

Něco zcela jiného ale bude, když Slovák s Moravanem a Čechem v jednotě literární užívati budou ve všem společně každé síly a silky, která se vyskytne u jednoho u druhého nebo u třetího; když každý mohutnější duch urozený na Slovensku, rozmnožovati bude síly české, tak jako každý český síly slovenské! — Nechceme toto ve všech podrobnostech dále prováděti, jsouce přesvědčeni, že každý praktický politický duch tuze dobře si umí představiti a vypočítati všechny společné výhody této jednoty a všechny obojstranné škody rozdělení.

Cokoli ale většina Slováků platně pro budoucnost ustanoví v tomto ohledu: to však nevyhnutelné jest, aby se již konečně platné a jisté rozhodnutí stalo a aby všichni Slováci na jednom se ustanovili a toho pak již pevně a neodvolatelně se drželi; neboť nejzáhubnější pro ně jest, když své beztoho nyní slabé síly ještě na dvé dělí. O skvělé budoucnosti Slovenska

není žádné pochybnosti, jestli se jim podaří jen nyní v rozhodné době uhájiti se maďarčině a němčině, a to dle našeho mínění jest nejjistější úplným ale upřímným také spojením s námi v jeden spisovní jazyk. Již to jak zuřivě Maďaři tomuto spojení odpírají, mohlo by Slováky skoro přesvědčiti, jak užitečné by pro ně takové spojení býti musilo: Maďaři jistě nahlížejí, kterak by jim snadněji bylo odolati osamotnělému kmenu slovenskému nežli spojené moci celého československého národu!

Voláme tedy z hloubí duše své ke všem Slovákům, kteří povoláni jsou vésti svůj lid k lepším právům a ke šťastnější budoucnosti, aby, zanechavše již nerozhodnost svou, uchopili se všemožně, energicky té cesty, kterou většina jejich jíti se ustanoví. A jestli se podaří, aby i ti, kteří posud nespustili se myšlénky zvláštního nářečí, s námi se bratrsky spojili: pak teprva budeme moci zvolati všichni v důvěře: Kdo proti nám spojeným?!

II.

(Slovan z 27. listopadu r. 1850. Sv. 7. S. 1671—1674.)

Jakožto vhodný dodatek k pojednání pod takovým názvem předešle uveřejněnému přikládáme zde výňatek z úřední zprávy p. Dra. Radlinského, redaktora vládního véstníka slovenského, kterou tento o své cestě v té samé záležitosti vykonané podal p. baronu Gehringrovi, vrchnímu komissaři civilnímu v Uhřích.

Vaše Excellence!

Úřední cestou, kterou mně vysoká přízeň a milost Vaší Excellence svěřiti ráčila k tomu cíli, abych vyzkoumal slovenské mluvy, v košickém vojenském okresu běžné, a je porovnal se slovenskou osnovou zákonníka zemského, a věstníka vládního pro národ slovenský, vykonal jsem za šest týdnů, jejížto důležitou úlohu odbýval jsem v 116 okolicech farských spišské, šárišské, zemplinské, ungvarské, berecké a abujvarské stolice spůsobem následujícím:

Jsa toho přesvědčení, že vlastnosti a duch slovenských mluv, u obecného lidu běžných, nikomu nejsú tak známy, jako patřičným duchovním pastýřům, kterižto jich užívajú i v každodenném obcování s lidem, i při svých úřadných povinnostech, a proto aj jsú v stavě s prospěchem pracovati na pravém vzdělání a osvěcování svých věřících, obrátil jsem se na cestě své všude a výlučně na patřičných farářův. V porozumění s těmito zavolal jsem do fary dvú, nebo třech vážnějších a vzdělanějších mužů z obce, obyčejně rychtáře, notáře a učitele; přednesl sem jim, v přítomnosti jejich faráře, příčinu a cíl cesty své a abych vyskúmal jejich nářečí, shováral jsem se s nimi púze o jejich hospodářských, domácích a obecných záležitostech a poměrech; o politických věcech pak jsem se s nimi do žádného shovoru nepúštěl, aby se tím nezavdala . . . příčina a příležitosť maďaronům: mne u vlády denuncovati, že jsem agitoval; naposledy, abych vyskúmal, či rozumějú spisovnú řeč, v nížto se vydává zákonník zemský a věstník vládný, čítal jsem jim některé, jejich spůsobu myšlení a pochopu přiměřené články ze Slovenských Novin, anebo z nábožné modlitebné knihy, od mne před nedávnem v téže spisovné řeči vydané; potom jsem jim vysvětloval některé kusy ze zákonníka zemského; při čemž jsem nabyl toho přesvědčení, že dokonale rozumějú řeč staroslovenskú. Po takéto zkúšce, na základě ústného se osvědčení přednějších z obce, vydal patřičný farář svědectvo v té samé řeči, v které tamnější lid hovoří. Takových svědectví jest 116 zde ve sbírce A) připojené, obsažených, které obyčejně znějú jako příloha dod. B).

Z těchto úřadných skúmání, nadřečeným spůsobem spodniknutých, a ze skúšeností, odtud nabytých, vyplývajú následující výsledky:

1. že lid slovenský v předjmenovaných stolicech košického vojenského distriktu jen jedno a to samé nářečí slovenské hovoří; některé pak nepatrné rozdíly a úchylky, v něm se nacházející, nedělajú žádných zvláštních nářečí. Rozdíly a úchylky tyto nepozůstávajú v podstatě řeči, ale jen v akcentě, ve vyslovování a užívání některých maďarských slov na místech, kde Slováci s Maďary hraničí; při čemž pak lid i čisto slovenská slova rozumí. Výsledek tento patrný jest z porovnání svědectví, ve všech mluvách, kterých se v košickém vojenském distriktu užívá, vystavených a zde v příležící sbírce obsažených. Mohu tedy dle své zkušenosti a známosti mluv, v ostatních stolicích slovenských panujících, právem tvrditi: že mezi všemi [1]) Slováky v Uhersku jen jedno nářečí slovenské panuje, s malými, jak výš poznamenáno, nepatrnými rozdíly a úchylkami;

2. že se výše zmíněné rozdíly a úchylky sústředňujú v tak řečené staro- anebo česko-slovanské spisovné řeči na tolik, že tuto národ slovenský napospol, před všemi jinými slovenskými spisovními řečmi, které od časův literarného rozkolnictva, Antonem Bernolákem roku 1785 spůsobeného, vznikly, nejlépe rozumí, kterážto byla Slovákům i Čechům od více století společná, v nižto byl též urbár Maria-Teresianský vydán, i všecky náboženské a školské knihy, jak u evangelíkův, tak i u katolíkův, se v ní vydávaly a užívaly, a kterú aj c. kr. ministerium záležitostí vnitřních, vysokým rozhodnutím z počátku tohoto roku, na úřadnú povýšiti ráčilo; následovně:

3. že se stížnosti některých c. úředníkův, proti nesrozumitelnosti »Slovenských Novin«, nemohú potahovati na staro- aneb česko-slovenské nářečí, které je každému Slovákovi srozumitelné a známé, ale že se ony musejú potahovati jedině na obsah, vnitřnú podobu osnovy, na vyšší, obecnému

[1]) [Vel. pan dopisovatel tu, jako vidno, hovoří o srozumitelnosti jedné řeči na Slovensku, ne pak o philologických známkách jednotlivých podnářečí.]

človëku nesrozumitelný kurialný sloh, tím více, an i německý a maďarský sedlák německé a maďarské osnově zákonníka zemského nerozumí; k čemuž aby se zákonník rozuměl, potřebná jest obšírnější známosť osnovné spisovné řeči, kurialného slohu a právných výrazův, přitom známost všech, i těch větším dílem abstraktných, obecnému člověku neznámých předmětův. — Z toho, že neučený, obecný člověk slovanské osnově zákonníka nerozumí, nemůže nikoli následovati to, aby se pro něho jakoby to někteří páni chúťkáři chtěli míti, místo slovenského maďarský zákonník vydával, anebo, že by se národu slovenskému lépe tento, než tamten líbil. Ani to nemůže odtud následovati, aby se, pro větší srozumitelnost, místo německého prvopisu zákonníka, maďarský překlad k slovenskému přidal; nebo nerozumí-li slovenský obecný notář, rychtář atd. slovenskému zákonníku, tedy tím méně, ba nič nebude rozuměti maďarskému. Dále: maďarský překlad nijak nemůže nahraditi německý prvopis, kdyžby nějaká pochybnost o smyslu některého slova povstala.

Ze všeho toho následuje jediné potřeba subjektivné známosti slovenské spisovné řeči, jejího právného názvosloví a předmětův, v osnově se nacházejících, kteréžto známosti může sobě rozený Slovák dobýti mnohem snadněji v mateřinské své řeči, jemu už od dětinstva známé, nežli v cuze maďarské, které se anebo nikdy neučil, anebo se s ní neskůr jen povrchně, a co hned aj dobře obznámil, a která se jen ještě teraz v právnicko-politickém odvětví vzdělávati musí, budeli k tomu úředně zavázán. Tomu, aby slovenské obce slovenskú osnovu zemského zákonníka rozuměly, podle mého chatrného zdání bylo by spomoženo tím, kdyby najvyšší vláda každému cis. úřadníkovi, ku př. služnému, v užším stisknutí se slovenským lidem postavenému, za povinnost uložila, zemský zákonník, po úběhu jistého, k naučení se spisovné řeči slovenské a jejího právnického názvosloví vytknutého času rozebírati a vysvětlovati obcím slovenským. Jestliže se mohli mnozí stoliční úřadníci, Slováci to jako řepa, za panování samospasitedlné maďarčiny, za krátký čas naučiti dokonale řeči maďarské: teraz, na základě říšské ústavy od 4. Marce

1849, kteráž »reč slovenskú zároveň maďarské orovnopravňuje«, mohú se tím snadněji a rychleji zdokonaliti v jazyku, už jim od malička známém, mateřinském slovenském, tak, že budú v stavě vysvětlovati s prospěchem zákonník zemský obcím, sobě podřízeným. Onen dosavad cítěný nedostatek jednotlivcův, takto vzdělaných, mohel by se snadno zapraviti »dosazením na politické úřady slovenských mužův, i literárně, i vědecky vzdělaných; ale dosavad, bohužel, skrze pletichy a útoky některých maďaromanských úřadníkův, opovržených a zanedbaných a založením dobře zřízených národných slovenských škol.

Že národu slovenskému není všecko jedno, jako to někteří jeho nenávistníci najvyšší vládě dokázati se usilujú, či se budú v řeči maďarské a či v slovenské vyšší nařízení, rozkazy atd. posílati obcím slovenským, jako se to ještě posud, bohužel, v některých slovenských stolicech, jmenovitě v zemplinské, abaujvárské, ungvárské (vyjímajíc velko-berezňanský okres) a jiných, na přek rovnoprávnosti, říšskou ústavou od 4. Marce 1849 pojištěné a slovem císařský posvěcené stává: patrno jest z ustavičných trpkých ponosův ubohého slovenského lidu, které, od nesvědomitých, za maďarčinu zaujatých úřadníkův zatlačené nemohú se dostati před súd spravedlivé cís. vlády; ano někteří úřadníci vyhrožujú se bitkou a žalářem obcím těm, které se chtěly proti násilnému natiskání maďarčiny vyššímu místu požalovati, jako se tomu něco podobného stalo v Barci, v abaujvárské stolici nedaleko Košic, kdežto čisto-slovenský lid, svému najjasnějšímu mocnáři tělem i duší oddaný a věrný, apoštolským horlením svého faráře katolického, Ondřeje Takače, takové pokroky ve vzdělanosti, a jmenovitě v spisovné řeči slovenské činí, »že, tak řečeno, každý sedlák rozumí nejen Slovenské Noviny, ale i kterékoli vyšší nařízení, v slovenské spisovné řeči vydané.« — Že ani vzdělanějším, národ svůj milujícím Slovákům není všecko jedno: či se maďarské a či slovenské rozkazy, nařízení atd. posílajú obcím slovenským, patrno jest z těch horkých ztížností, které se ustavičně vedú v Slovenských Novinách »proti křivdám a nespravedlnostem, v čas popisu obyvatelstva, od maďaromanův na ne-

volném národě slovenském páchanými, při kterém popisu násilně pozapisovány byly, čisto-slovenské obce za maďarské;« patrno je to též ze sbírky slovenských svědectví, zde pod A) příležící, kdežto se lid, i s duchovenstvem, za slovenskú spisovnú řeč osvědčuje. Ano každá vysoká přízeň, slovenské řeči a její literatuře přeukazaná, jako to bylo při mém úřadném vyslání, bývá od všech dobře smýšlejících a mocnáři svému vždy věrných Slovákův s radostí a vděčností vítána a přijata, kteřížto teraz, při mém úřadném cestování, povděčným citem puzeni, poděkovací list na Vaši Excellencí poníženě oddal, doručili, který, k této mé úřadné zprávě přiložený, nech ráčí Vaše Excellence milostivě přijati.

4. Co se týče rusínských obcí, ustřed i po hranicech výšejmenovaných slovenských stolic ležících, opovažuju se s hlubokou uctivostí poznamenati: že, poněvadž jest tam řeč slovenská i rusínská vespolek setkána, tak, že jest tvrdo skúmajícímu pozorovateli rozeznati, která většmi přeráži, a poněvadž v těchže obcích, ačkoli se obřadnictvo (liturgia) v ruštině odbavuje, obecná u lidu běžná řeč přece se více k slovenské blíží a lidu jsú písmeny jak slovenské tak i cyrillské známy, byl bych toho mínění, jako to i rusínští kněží v svědectvích svých žádají, »aby se obcím takým dvojaký zákonník: rusínsko-německý totiž a slovensko-německý, pro větší srozumitelnost posílal.«

---

44. VOJNA V NĚMCÍCH.

(Slovan z 13. listopadu, r. 1850. Sv. 4. S. 1567—1570.)

Prusko r. 1849 a 1850 jevilo silnou snahu provésti tak zv. program maloněmecký. R. 1849 učinilo v tom směru pokus, který však se nezdařil, a na jaře r. 1850 svolalo parlament užší jednoty německé v Erfurtě, kdež bylo jednáno o ústavě nového spolkového státu německého. Rakousko snaze Pruské postavilo se do cesty a svolalo do Frankfurtu n. M. staré spolkové shromáždění. Prostřednictvím cara ruského Mikuláše sešli se za účelem dohodnutí na sjezdu ve Varšavě za stranu rakouskou kníže Felix Schwarzenberk a za pruskou korunní princ pruský; ale jednání nevedlo k cíli, i zdálo se, že válka jest nevyhnutelnou. Co se toto dálo, v Hessensku za ministerství Hassenpfluga (viz díl III. S. 411.) rozzuřil se ústavní boj tak prudký, že stavové zemští stěžovali si na kurfirsta u vedení užší jednoty německé, a kurfirst že domáhal se proti stavům pomoci u spolkového shromáždění ve Frankfurtě n. M. Obě dožadované strany poslaly své vojsko do Hessenska. Již schylovalo se k válce, když tu car Mikuláš postaviv se na stranu Rakouska a hroze Prusku učinil konec nepřátelství potud, že Prusko na sjezdě v Olomouci v listopadu r. 1850 svých plánů se vzdalo, a Rakousku pak na dále v Německu ponecháno jeho dřívější postavení.

H. B. Jestli až posud skoro nikdo při všech nynějších vyhrůžkách a písemních hádkách mezi Pruskem a Rakouskem nevěřil přece na možnost vojny mezi těmito mocnostmi, dělala se tím jen čest zdravému

náhledu obou těchto vlád, neboť se rozumným spůsobem očekávati nemohlo, že by, jsouce tak zadluženy, při tak nepokojných a z veliké části i zarytě nepřátelských myslích vlastních obyvatelů (což obojí ve větší míře platí o Rakousku) pomýšleti mohli na tak drahou, na tak sobě samým nebezpečnou vojnu. Zkušenost ale ukazuje nám nyní zcela naopak a dle nejnovějších zpráv zdá se býti již vojna skoro nevyhnutelná mezi Rakouskem a Pruskem a mezi starým Bundestagem a novou Unií. Ovšem že při nynějších velmi nejistých a pohyblivých časích každá hodina zase všechno změniti může, přece však již v našem vlastním přesvědčení stala se tato vojna tak možnou věcí, že za potřebí uznáváme některé myšlénky o ní tuto projeviti.

Příčina této vojny není žádná jiná než rodinné soupeřství domu Habsburského (rakouského) a Hohenzollernského (pruského), kteréžto dvě panovnické rodiny již dávný čas proti sobě stojí a o panování v Němcích zápasí. Patrno jest, že dosavadní stav Německa již příliš dlouho trvati nemůže, veškeré mínění veřejné osvědčilo se proti nynější roztrhanosti a nepochybné jest, že alespoň menší země a knížectví poznenáhla se tratiti a s většími spojovati budou. Jisto jest, že větší mocnosti chtějí z této okolnosti pro sebe kořistiti, chtějíce každá na sebe co možná nejvíce přitrhnout těchto menších zemí a zemiček německých. Národ německý by zase nejraději viděl úplnou a co možná největší jednotu celého Německa a brzké pominutí všech ostatních německých suvrénů.

Tomuto vřelému a nejrázněji r. 1848 projevenému přání národu německého nejvíce překáží ta okolnost,

že dvě v mocnosti skoro stejné německé vlády totiž pruská a rakouská v tomto ohledu co sokové naproti sobě stojí a jedna druhé ze závisti nedá sestřediti v sobě moc a sílu celého německého národu. Po mnohých (bohužel velmi špatně podařených) pokusech, ustanovila se konečně nejvzdělanější a nejmocnější strana v Německu na tom, aby, když všechny od Němců obydlené země pod jednu vládu spojiti nelze, alespoň tolik se v tom ohledu pro jednotu Německa stalo, kolik v nynějších okolnostech možno jest. Tato tak zvaná malo-německá strana opírajíc se zcela na Prusko, chce především docíliti unii, t. j. spojení ostatních menších zemí německých, které částku své suvrenity odstupují, s Pruskem jeden společný německý sněm míti mají, rakousko-německé země nemají do tohoto spolku náležeti. Naproti této malo-německé straně stojí zase velko-německá pod vůdcovstvím Rakouska, která chce, aby všechny země bývalého německého Bundu a kromě toho i celé Rakousko (s Uhry, Vlachy, Haličí) do nového německého spolku náležely, však ale na ten spůsob, aby žádný sněm neměly, nýbrž aby jenom poslancové těchto německých vlád tvořili nejvyšší organ toho spolku, to jest vlastně starý Bundestag. K této velko-německé straně náleží kromě Rakouska také ostatní větší mocnosti německé, které by nerády ztratily svou suvrenitu, jak by toho ovšem k pravé německé jednotě dle smyslu malo-německé strany zapotřebí bylo. Hlavní tedy rozdíl mezi stranou malo- a velkoněmeckou jest vlastně ten, že malo-německá strana chce skutečnou a upřímnou jednotu Německa v konstitučních formách, a aby ta možná byla, raději se s menším Německem spokojuje:

naproti tomu velko-německá strana jen zdánlivou jednotu zamýšlí, ve skutečnosti ale jen brojí proti konstitučním zásadám a protiviti se chce pokroku Německa. Samo sebou se tedy rozumí, že všichni upřímní Němci k nalo-německé straně náleží.

S každou stranou jest spojena jedna z hlavních vlád, která od ní pro sebe nějaký prospěch očekává: pruská vláda s maloněmeckou stranou hledá pro sebe časem svým císařství celých Němec, rakouská vláda s velkoněmeckou stranou spojená, hledá to samé neb alespoň přednost a vplyv v Německu, a kromě toho očekává též od Německa v pádu potřeby pomoc proti svým neněmeckým národnostem, jakož s druhé strany chce pomáhati v Němcích utlačovat svobodnější život.

Až posud vedlo Rakousko s Pruskem ustavičné hádky a výhrůžky, a nyní se zdá, jakoby vyhrůžky přeměniti se měly v opravdivé skutky. Než nebudeme zde o tom rozjímati, jak dalece pravdě podobno jest, že by ke skutečné a také opravdivé vojně přišlo, nám záleží více na nestranném a střízlivém uvážení toho stavu, ve kterém by se v pádu vojny obě nepřátelské mocnosti nalézaly.

Co se předně Pruska týče, nelze upírati, že by ono mělo při vojně na své straně sympathie nejen všech Prušanů, nýbrž i velikého počtu ostatních Němců; Prusko by bylo v tom dvojnásobně příznivém položení, že by vedlo vojnu předně samo pro svůj prospěch, ke svému zveličení, za druhé ale také v prospěch celého Německa. K tomu jest stav pruských financí dosti dobrý a vojenské zřízení jeho výborné.

Naproti tomu jest to s Rakouskem zcela jináč a naopak. Většina rakouských národů nepřeje si toho,

aby se míchalo Rakousko do záležitostí německých, tím méně aby se stalo spoluoudem neb dokonce přednostou nějakého německého Bundu. Jestli si v Rakousích málo kdo přeje vojnu, již dokonce nikdo si přáti nemůže vojnu tak zbytečnou, tak proti zdravé a přirozené politice Rakouské čelící jako vojnu s Pruskem o primat v Němcích. Rakouská vláda tedy výpovědí vojny jedná zřejmě proti vůli a proti smýšlení svých národů. Že jsou finance naše v tak špatném stavu, který dokonce žádné vedení vojny nepřipouští, jest rovněž tak známo a strach před bankrotem tím nenáviděnější činí tuto vojnu v očích občanstva. V Němcích samých má ale Rakousko (ať se naše ministerstvo strany toho samo nešálí) tím méně sympathie, a již pouhé slovo Bundestag, který chce Rakousko obnoviti, schopno jest u každého pravého Němce vzbuditi ošklivost. Kromě toho považují Němci v říši vládu rakouskou za duši reakce v celém Německu, což ovšem potvrzuje se vystupováním naší vlády v allianci s Hassenpflugem[1]) a přátelstvím jejím se všemi těmi vládami německými, které ukazují nechuť ke konstituci.

Ve veřejném mínění světa ale musí býti též naše ministerstvo odsouzeno, poněvadž vlastně ono se ukazuje rušitelem míru; pruská vláda zajisté po konferenci Varšavské učinila dosti veliký krok vstříc, ministr Radowitz odstoupil a Prusko přijalo návrhy k přátelskému porovnání. A když každý již myslil, že jest vše ukončeno, tu najednou beze vší příčiny z čista jasna vystoupila naše vláda s vyhrožujícím manifestem proti

[1]) Viz díl III. S. 411.

Prusku. Což divu, že tedy Prusko přinuceno bylo do odporu se postaviti?

Velmi lehkomyslná by ale byla od našeho ministerstva tato vojna, když se uváží, že větší díl naší říše teprva nedávno byl upokojen, když se ví, že krajiny mocí pokořené jistě chovají utajenou starou zášť, tím více, když vláda ukrutněji než zapotřebí bylo s poraženými nakládala a žádné příležitosti nepoužila smířiti a nakloniti sobě rozkvašené mysli. Bylo by tedy cos velice divného, kdyby tyto kraje s radostí se uchopili příležitosti k novému odporu. Že vojna s Pruskem započatá o přednost v Němcích nezůstane jen vojnou německou, nýbrž nevyhnutelně se proměniti musí brzy ve vojnu všeevropejskou, o které, jak se skončí, asi nikdo nemůže nyní nic předvídati; to snad přece nebude naší vládě zapotřebí ani připomínati. Jestli by ale v tomto pádu slíbená snad pomoc ruská, na kterou se asi naše vláda při svém příliš smělém vystoupení v Němcích nejvíc spoléhá, jestli by pravím v tomto pádu pomoc ruská byla docela postačitelná, o tom dovoleno jest alespoň pochybovati.

Zkrátka ministerstvo naše počnouc válku s Pruskem svalí kámen s hory, ale není v stavu předvídati a určiti, kam se povalí ta lavina tímto kamenem vzbouřená, a nikdo nemůže vědět, jak bude vypadati Evropa po ukončení této války, jaké země budou na mapě evropejské a s jakými hranicemi.

A jestli již každý občan rakouský se starostlivou myslí musí očekávati takovou válku, tím více my Čechové, kteří jistě všeho neštěstí v nejúplnější míře zažijeme, neboť naše krajiny stanou se asi smutným dějištěm této tragedie. Že ve vojně utrpíme, víme na-

před, a co z nás bude po vojně, kdož to může jen předvídati? Místo co bychom měli požívati dobrodiní nových svobodnějších zákonů a vyvinovati čilejší národní život po 200letém spánku, stane se naše krásná země rejdištěm koňských kopyt a kolejištěm kanonů, a proč? — proto že nenasycená mysl vládní nemá dosti k panování tak velikých krajin jako jest Rakousko, nýbrž bažiti musí ještě po moci jinde, kde ji nechtějí!

Kdyby však přece k vojně nepřišlo, není přece o nic menší lehkomyslnost a bezohlednost, která pouhým a planým vyhrožováním vojny všeobecnosti a jednotlivcům nesmírné škody plodí, nežli ta, která celou Evropu do nebezpečné vojny uvaluje, nemajíc sama ani groše na její vedení.

Že ostatně musíme každou chvíli čekati prohlášení obleženosti na celé Čechy, jest patrno pro každého, kdo ví, jak se ráda chápe naše vláda každé příležitosti, kde by se ústavní vlády zbaviti mohla na dobrý spůsob. Když v Praze příležitost obleženosti se stropu strhla[1]) (jak říkáme), neopomine jistě buď při hrozící buď při skutečné vojně také celé Čechy ústavních svobod na čas (ale bez konce) zbaviti, při čemž se arci také napomínatele tak nemilého, jako jest Slovan, lehce zbaví.

---

[1]) Viz díl II. S. 539.

---

45. NEZNABOHOVÉ.

(Slovan z 27. listopadu r. 1850. Sv. 7. S. 1674–1681.)

V Slovanu z 2. listopadu r. 1850. Sv. 1. S. 1493 až 1494 v rubrice »Rakouské politické zprávy« otiskl Havlíček tuto poznámku:

»V ministerium záležitostí duchovních rokovalo se o zavedení tak řečeného manželství civilního, kterým by se nejdříve dala docíliti snášelivost náboženská. Jaký výsledek porada tato měla, se neví; min. hr. Thun[1]) (tak píše Víd. Den.) vyjádřil prý se ale při příležitosti této v ten rozum, že ústav civilního manželství se zamítnouti musí se stanoviště vědy, ze stanoviště mravnosti a politiky, a proto také že prý k zavedení ho nikdy se nepropůjčí. Rádi bychom znali ty vědecké důvody p. ministra; ostatně ale nepochopujeme, jak se v ministerském kanceláři smějí pouštěti do kontroversí vědeckých, když ústava již stanovila. Také Víd. Denník jakožto nohsleda pana ministra Thuna má za to, že by to byl jeden z nejvýdatnějších prostředků, jichžto se s úspěchem užíti může k rozšíření indifferentismu v náboženství, který prý se bez toho již u nás za posledních časů tak valně rozmnožil, že prý se konečně na všem, co svatého a pravého jest společnosti

---

[1]) Viz díl II. S. 632.

lidské za jediný základ dobrého bytu sloužiti může. — Pak ať upře někdo, že se obrací svět: svobodný filosof stává se ouzkoprsým dogmatistou.«

Na tuto poznámku odpověděl Vídenský Denník v č. 102. Havlíček věnoval odpovědi Vídenského Denníku více místa v Slovanu z 27. listopadu r. 1850. Na obálce toho svazku otiskl toto:

Známo, že Víd. Den. v poslednějších časích zcele se vrhnul do náručí ultramontanům, což ostatně při časopisu sloužícímu hraběti L. Thunovi není velký div. Poněvadž v dnešním svazku máme článek čelící proti jednomu článku Víd. Den. umínili jsme si zde celý onen článek Víd. Den. na obálku vytisknouti, aby si naše obecenstvo samo přečísti mohlo, kterak píši a aby nám v článku dnešním »Neznabohové« všeliké citace ušetřeny byly.

Vídenský Denník tedy v č. 102 píše:

Ve Vídni, 4. listopadu.

Zdejší Neuigkeitsbureau přineslo před několika dny zprávu, kterak prý se ministr hrabě Leo Thun při jedné poradě v ministerium vyučování o civilním manželství držané prohlásil, že k zavedení ústavu toho nikterak nesvolí, poněvadž prý se civilní manželství ze stanoviště politiky, mravnosti a vědy zamítnouti musí. Nevědouce ani kolik na této zprávě co do formy i do obsahu podstatného jest, a kolik nic, vzali jsme ji do Víd. Denníka, připojivše k ní poznamenání, že zavedení civilního manželství počítáme mezi nejvýdatnější prostředky k rozšíření indifferentismu ve věcech náboženství, který se za posledních časů u nás bez toho tak valně rozšířil, že se již ani neostýchá hlodati na všem, co svatého a pravého jest a společnosti lidské za jediný základ dobrého bytu sloužiti může.

Toto poznamenání naše zavdalo Slovanu Kutnohorskému

příležitost k vynalezení nového mathematického důkazu, »že se svět obrací;« neboť prý se »svobodný filosof stává úzkoprsým dogmatistou,« což vlastně vtipnou narážkou býti má na to, že my jsme se jednou mimo jiné zanášeli také studium cizí literatury a filosofie.

Za to se ale tuším styděti nemusíme, jakož nám třeba nebude, abychom se z toho omlouvali, že jsme studujíce dějepis filosofie v některém systemu atheistickém, pantheistickém, aneb materialistickém, nezabředli jako se cos podobného spisovateli Kutnohorských Epištol se studium klassické literatury přihoditi musilo.

Kdo spisy prostopášného satyrika římského Luciana Samosaty, který se s učením křesťanským jen za tou příčinou seznámil, aby proti němu psáti a si z něj šprýmy dělati mohl, poněkud jen zná, kdo je s Kutnohorskými Epištolami porovná a vplyv okolností rozličných, ve kterých onen žil, a tento dosud žije, uváží, — shledá zajisté, jak usilovně p. spisovatel Kutnohorských Epištol na tom pracuje, aby se Lucianem českým stal. Možná, že by se mu to snad úplně poštěstilo, kdyby poměry naše takové byly, jako poměry římské v druhém století po Kristu Pánu, a kdyby p. spisovatel Kutnohorských Epištol tolik vědomostí jako Lucianus měl.

My bychom mu té slávy a těch zásluh, kterých by si tím vydobyl, nikdy nezáviděli, neboť to za velmi smutný a trpký osud máme, býti hlasatelem a podporovatelem úpadku národního, jako jím byl Lucianus u Římanů, Voltaire u Francouzů, a kterým je tuším Heine u Němců. Mužům těmto se ale p. spisovatel Kutnohorských Epištol děj co děj již nevyrovná; neboť mezi námi Čechoslovany nebylo a není posud půdy, na které by takovýto duch vzrůsti mohl. U nás se až posud v Boha věří, lid náš má až posud úctu k náboženství, a proto ví také až posud zlé od dobrého rozeznati; a pokud se to nezmění, dotud se nemůžete naději kojiti, že se vám podobných lidí dostane. Ku změně toho můžete ale tím přispěti, když si za příkladem spisovatele Kutnoh. Epištol vezmete Luciana, Voltaira za vzor své činnosti, když pilně Eugena Sue, Dumasa, Georg Sand atd. do češtiny převáděti a lidu odporučovati budete, když socialními theoriemi lid opá-

jeti, a když indifferentismus v náboženství za základ svobody státní, jako to np. Union dělá, prohlašovati budete atd. atd.«

Vedle toho uvnitř svazku »Slovana« z 27. listopadu uveřejnil Havlíček článek s hlavou »Neznabohové«.

Článek sepsaný místo obrany proti Vídenskému Denníku, který mne nazval v č. 102 atheistou, pantheistou a materialistou, vytýkaje mi spolu české Lucianství.

Motto: Ve jménu nejmilosrdnějšího Boha. Rci: O vy nevěřící, já nectím to, co vy ctíte a vy nectíte to, co já ctím a také nebudu nikdy ctíti to, co vy ctíte, a vy nebudete nikdy ctíti to, co já ctím. Vy máte své náboženství a já své.

Alkoran. 109 sura.

H. B. O Luciane[1]) Samosatský! ty biči boži, seslaný na filosofické a theologické komedianty tohoto světa, kdyžs spisoval znamenitý článek »O nájemnících ve službě u velkých pánů« jistě jsi tím nenarážel ještě toho času na Vídenský Denník. Krásná a pravdivá slova tvoje: »Strany ostatní čeledi, ku př. těch nevědomých pochlebníků a malých od přirozenosti duševních chuďasů, nestojí to věru za práci, zrazovati je z takového živobytí, poněvadž bez toho neposlechnou, jsouce již k tomu stvořeni a takového života docela hodni. A co by také počíti měli, kdyby se toho (pochlebnictví) spustili:

[1]) Řecký spisovatel Lukianos narodil se r. 125 po Kr. v Samosatě v Syrii. Sepsal četné spisy filosofické, rhetorické a satyrické. Zemřel r. 190.

[redacted]

bylifby zajisté, kdyby tohoto řemesla zanechali, okamžitě bez všelikého zaměstnání, marná a nepotřebná tíže země«, pravdivá dím a krásná tato tvoje slova nemá jistě redakce Vídenského Denníku právo na sebe potahovat, neb jsi již umřel skoro před 1700 lety. A přece se obávám, že je drží snad za nějakou špičku na sebe, neboť jinak nepochopuji, proč by ještě, znepokojujíc tě v hrobě, tupila tebe před svými nesmrtelnými abonenty? Nepochopuji, proč by tě jinak byla denuncírovala co kacíře a nepřítele křesťanství před pány biskupy a uvalovala tím na tebe nebezpečí exkomunikace, kdyby totiž některý (což velmi možné) myslil, že ještě živ a zdráv jsi a nějakým tajným spolupracovníkem Slovana?

A ty Voltaire![1]) »hlasateli a podporovateli úpadku národního ve Francouzích«, který jsi se již nedočkal těch dob, kdežto národ francouzský porazil celou Evropu, kdežto Napoleon na čele jeho shazoval a usazoval krále, který jsi se také nedočkal našich časů, kdežto se ještě posud třesou potentáti před tvým francouzským národem, čím jsi ty uvalil na sebe nemilost p. Votky,[2]) hlasatele a podporovatele vzrůstu a slávy národů slovanských?

Avšak vy oba nemáte toho zapotřebí, abych vás proti Vídenskému Denníku zastával, nejste zajisté oba v takové pověsti na světě, že byste neuměli sami za sebe promluvit; pročež jest-li tam v pekle také Ví-

---

[1]) François Marie Arouet Voltaire, francouzský spisovatel a filosof, žil v l. 1694—1778. Havlíček vydal překlady z Voltaire-a r. 1851 anonymně pod názvem: »Některé pověsti. (Překlad z francouzského.) V Kutné Hoře 1851.«

[2]) Viz díl III. S. 220.

denský Denník čítáte (jakož jistě nepochybuji, že to k ostatním vašim mukám připojiti páni biskupové neopominuli), můžete si sami zaslat nějaké rázné »Osvědčení«, které vám dle § 17. rakouského zákonu Vídenský Denník zdarma přijmouti musí. Pakli byste se ale styděli do Víd. Den. něco psát aneb se obávali, že by Vás pak ku konci roku následkem těchto obran mezi svými spolupracovníky jmenoval: stojí vám ze zvláštní šetrnosti k vašemu vtipu třeba celý Slovan gratis k disposici s tím doložením, že jestli tam v pekle taková přísná rovnoprávnost jako zde u nás posud uvedena není, tyto vaše zaslané články také v jiných jazycích přijaty a do češtiny též gratis přeloženy budou. Více pro vás učiniti nemohu, a dovolte tedy, abych již k hájení své vlastní osoby přikročil.

Vídenský Denník mi dává velmi zřetelně na srozuměnou, že jsem buď a t h e i s t a, p a n t h e i s t a, a m a t e r i a l i s t a zároveň, aneb alespoň na nejmíň něco z toho. Aby tedy mnohý, jenž není pevný v cizích slovech, mysliti nemohl, že snad atheista, pantheista, materialista jsou nějakého způsobu řemesla a obchody jako ku př. pozamentýr, nebude snad na škodu vyložiti smysl těchto slov po česku. A t h e i s t a jest tedy ten, kdo nevěří v žádného Boha, p a n t h e i s t a zas, kdo věří, že celý svět a všechno co na něm jest dohromady, je Bůh, m a t e r i a l i s t a konečně, kdo nevěří na žádné duše. Slavné obecenstvo uvidí brzy, jaká to pro mně bude hračka dokázati, že nejsem ani jedno, ani druhé, ani třetí.

I. Že nejsem atheista, dokážu na dvojí způsob a sice předně z b i b l e a za druhé z V í d e n s k é h o D e n n í k a:

a) V bibli samotné a sice ve starém zákonu zřejmě stojí, že já atheista nejsem, neboť tam psáno jest: »Pravil pošetilý v srdci svém: Není Bůh!« Pozorujme dobře: pošetilý, tam stojí, což považuji za patrnou a jasnou narážku na Vídenský Denník, tak že by se vlastně z tohoto textu dle Kutnohorské mathematiky ještě dokázati dalo, že právě Vid. Den. musí být atheista.

b) Důkaz právě uvedený svědčí pro mne tak jasně jako slunce. Poněvadž však na bibli starého zákona věří jen židé a křesťané, mně ale na tom záleží, aby mne ani Muhamedáni, Konfucejisté, Lamaisté, Buddhisté a ostatní pohané a kacíři za atheistu nedrželi, uvádím zde ještě druhý důkaz a sice z Vídenského Denníka samého, jmenovitě pak právě z toho článku č. 102, který jest vytištěn na obálce. Tam totiž stojí: U nás (v Čechách) se až posud v Boha věří, lid náš má až posud úctu k náboženství« atd. Z toho místa jeví se ale patrně, že já také věřím v Boha, a jeví se to následujícím způsobem: Nechci se chlubit, ale to pravím, že já smýšlím jako český lid a že český lid smýšlí tak jako já. Jest-li Víd. Den. myslí, že tomu není tak, ať to vymůže na panu Schwarzenbergovi, [1]) aby z Čech odstranil obležení, vojsko a kanony a pak uvidíme. Když tedy Víd. Den. sám se přiznává, že lid český v Boha věří, přiznal se tím nechtíc, že i já věřím a tedy atheista býti nemohu. — Ale na neštěstí jeví se z tohoto místa ještě víc, jeví se totiž zase, že Víd. Den. jest sám atheista; a to sice dle Kutnohorské mathematiky takto. Doká-

[1]) Viz díl II. S. 233.

zaná věc jest, že lid český zcela naopak smýšlí než Víd. Den., a že Víd. Den. zcela naopak smýšlí než český lid, když se tedy Víd. Den. sám přiznává, že lid český věří v Boha, dokázal tím, že on Víd. Den. v Boha věřiti nemůže a tedy atheista jest. Quod erat demonstrandum!

II. Nejsnadnější věc jest mi ale dokázati, že nejsem pantheista, a to sice opět z Víd. Den. Kdybych totiž jím býti měl, musel bych věřiti, že celý svět a všechno, co na něm jest, je dohromady Bůh, Vídenský Denník jest ale také na světě (aspoň snad do nového roku 1851 na světě bude), musel bych tedy jakožto pantheista také věřiti, že Víd. Den. jest část Boha!!! Kdo však prosím v Čechách také na Moravě, na Slovensku i v Slezsku, avšak vůbec v celém světě, našel by se tak nestydatý, aby si jen tu myšlénku potají připustiti, neřkuli zřejmě vysloviti, nadtož tvrditi opovážil, že bych já H. B. mohl držeti Vídenský Denník za část Boha? Boha! A také tebe samého Vídenský Denníku! vyzývám, aby jsi se po dobrém rozvážení věcí přiznal, držíš-li to sám za možné, že bych tebe, pravím tebe, za částečku, za tu nejmenší částičičičičku Boha držeti a tudy pantheistou býti mohl?? Nu vidiš, sám to tedy teď nahlížíš! —

III. Co se týče třetího obvinění mého z materialismu, jako bych totiž na žádné duše nevěřil, nezapírám, že by snadno bylo do tohoto bludu padnouti, kdyby byli na světě jen samí lidé à la Vídenský Denník; jak snadný by tu byl omyl, přehlídnouti dokonce jejich malé duše a držeti je za nic. Kdo ale na svou duši přece ještě něco drží, na ní si zakládá a proto také svou duši, své přesvědčení jinému zaprodati jako zboží

schopen není: tomu zajisté bylo by příliš těžko věřiti, že žádnou duši nemá, býti materialistou, neboť by se tím odříci musel svého nejlepšího ba svého jediného na tomto světě. Jakožto upřímný člověk musím se tedy ovšem přiznati, že z tohoto třetího obvinění materialismu tak důkladně a úplně se očistiti nemohu, jako z obou předešlých, vyznávám, že za možné držím, že jistí lidé (které zde pro krátkost jmenovati nechci), buď žádných duší nemají, buď tak špatných, které horší jsou ještě než žádné, a v tom ohledu tedy nejsem docela prost obvinění z materialismu: za to ale tím více věřím na duše ostatních poctivých a liberálních lidí a již jediné spisy ku př. Luciana Samosatenského svědčí mi nevývratně proti materialismu, neboť něco takového bez duše sepsati nelze.

Tak tedy jsem i atheismus i pantheismus i materialismus šťastně s beder svých setřásl, a zbývá mi ještě přece sil brániti se proti ostatním menším výčitkám Víd. Den. On totiž myslí, že bych se rád českým Lucianem stal (což soudí z mých Kutnohorských Epištol), dodává ale, že prý mi k tomu schází vědomosti. Strany prvního mohu ale Víd. Den. zcela upokojiti tím ujištěním, že ačkoli si Luciana velice vážím, přece bych sobě za žádnou velikou čest nekladl jeho neb kohokoli napodobňovati, jakož také žádný moudrý člověk, který spisy Lucianovy zná, nemůže podobnost jejich s Kutnohorskými Epištolami žádnou najíti. Co se mých vědomostí týče, nesluší mně samému nikterak svědectví o sobě vydávati: za to ale mohu dát Víd. Den. tu přátelskou radu, aby po druhé, když bude chtít někomu nevědomost vytýkati, alespoň sám při takové příležitosti svou nevědomost tak příliš na jevo nedával.

Vídenský Denník nazývá Luciana prostopášným satyrikem římským, který se s učením křesťanským, jen za tou příčinou seznámil, aby proti němu psáti a si z něj šprýmy dělati mohl. V tom ale vězí tolik nevědomosti, kolik slov; kdo tak o Lucianovi píše, dává na jevo, že ani ponětí nemá o tomto spisovateli a dle toho souditi musím, že všechny vědomosti Víd. Den. o Lucianu pocházejí jen odtud, když jsem jednou nynějšímu panu redaktoru Víd. Den. jeden svazek svého Luciana ku čtení schválil a půjčil a že ještě p. Votka ani tento svazek nepřečetl. Hlavní ráz Luciana zajisté jest ten, že se posmívá velmi vtipně a přesvědčitelně bohům pohanským, ctěným za jeho času, jakož i rozličným filosofickým sektám a ačkoli se na několika místech (tuším na dvou neb na tří) také o křesťanství zmiňuje, ukazuje se právě z těchto míst, že ani ponětí neměl o křesťanství. Jak by se asi Lucian smáti musel, kdyby slyšel, co o něm Víd. Den. mluví, a kterak jej nazývá také římským satyrikem. Epitheton prostopášný též docela jest vynález Víd. Den., neboť Lucian zajisté sám kárá velmi ostře všelikou prostopášnost. Ostatně smýšlel Lucian o pohanských bozích zrovna tak, jak o nich ku př. smýšlí pan biskup Brněnský, a celý rozdíl mezi oběma v tomto pádu jest (vyjmouc Lucianův vtip a rozum) jediné ten, že si Lucian dovolil tak smýšlet a psát hned tenkrát, když lid ještě všechny ty báchorky věřil, kterým se ovšem již nyní všichni jen smějeme, divíce se velice, kterak mohli míti lidé za těch časů takové náboženství. Poněvadž ostatně Víd. Den. o Lucianu již zmínku učinil, přivedl mně jen na tu myšlénku, abych příležitostně některé výborné výňatky z jeho

spisu na ukázku podal a na důkaz, že ještě mnoho v nich až po dnes jest velice poučné pro nás, jako ku př. jeho články Alexander podvodník,[1]) Zalíbení v zázračných lžích, pak mnohé rozmluvy pohanských bohů a filosofů.

Avšak má článek tento Víd. Den. kromě komické stránky také ještě velmi smutnou. Nemůže nám ovšem ani napadnouti, bychom smýšlení mužů, jako jsou Lucian a Voltaire, v celku a v každé jednotlivosti zastávati a za pravé držeti chtěli. To však jest jisto a od celého vzdělaného světa uznáno, že Voltaire má vedle svých mnohých vad tu nesmírnou a všechny jeho chyby víc než nahražující zásluhu, že porazil neodolatelným vtipem svým duševní hierarchickou despotii a tak učinil možný přístup pravdě a svobodě. Kdyby to již nevysvítalo z věci samé, učila by nás zkušenost našich nynějších dob, že jest despotie a obskuranství duchovní hlavní a nevyhnutelný základ politické absolutistické libovlády: či nevidíme sami, kterak nepřátelé poctivé, právní a ústavní vlády spojují se s liguriany a hierarchií podporujíce je všemožně, aby pak jedna ruka myla druhou? Hinc illae lacrymae! to jest ten uzel nenávisti Víd. Den. proti Voltairovi, onomu hlasateli a podporovateli úpadku všeliké despotie ve Francouzích, kterého ale Víd. Den. šikovně nazývá zcela jinák. Ubohý koníku, zapřažený do těžké káry obskurantů! jdi do Francouz a zeptej se tam na Voltaira, jestli ho tam drží za hlasatele a podporovatele úpadku národního: vyjmouc několik z tuku země nabobtnalých »burggravů«, bra-

---

[1]) Otištěno v »Slovanu« z 15. února r. 1850. Číslo 8. S. 241—255.

tránků tvých podle ducha, nenajdeš asi mnoho souhlasu. — A co se Luciana týče, nahliží nyní ovšem každý nemotornost všech těch bájek, které za časů jeho mezi pohany za náboženství se držely a ctily: kdyby ale byl vycházel Víd. Den. za časů Luciana, byl by asi zrovna tak srdnatě a horlivě zastával svatost Jupitera, mysterie podobného kalibru, jako když tento Bůh v býka proměněný unesl pannu na ostrov, aby s ní tam tělesně obcoval, když rozliční bohové kradli, prali se, šidili se, ožírali se, když rozliční despoti po smrti aneb i dokonce za živobytí co bozi od zatemnělého lidu ctíti se nechali: to všechno by byl Víd. Den. asi tak horlivě co nepochopitelnou pravdu zastával a s těmi samými důkazy, s jakými ku př. nyní zastává absolutní moc biskupů, misionářské komedianství, nucený coelibát kněží atd. atd., aneb by byl, nemoha již zastávati, alespoň asi tak mlčel, jako nyní mlčí o falešných, lid v tuposti potvrzujících, zištnosti hovících zázracích.

Vždy mne to pobouzí k jakémusi bolestnému smíchu, když vidím, kterak lidé podobní jako Víd. Den. ujímají se proti mně Boha, víry, Krista, církve! Můj Bože! pomyšleme si jen tak pro příklad ten pád, že by již za živobytí pána Ježíše byli Slovan a Víd. Denník v Jerusalémě vycházeli. Kdo jen trochu ducha obou časopisů zná, ani na okamžení pochybovati nemůže, že by věci stály zrovna tak jako dnes, Víd. Den. byl by zase organem vlády, organem Piláta, Herodesa, Anáše a Kajfáše, organem světské a duchovní libovlády, a Slovan ujímal by se jistě, jsa v opposici, nového učení Pána Ježíše a jeho spasitelných reforem, čelících proti spráchnivělé židovsko-

Boha, bojte se, že Bůh každého, kdo své spolubratry na tomto světě šidí a utiskuje, šiditi a utiskovati pomáhá, trestati bude, držte své slovo a své sliby, hospodařte dobře a ne lehkomyslně se jměním bratří svých, netýrejte je zbytečně a libovolně! Když vy chcete celému světu ve jménu Boha a místo Boha předpisovati, co činiti má, když ale při tom svět vidí vás dělati, co jen sami chcete: kterak uvěří, že vaše nábožnost upřímná jest? Aneb myslíte, že není již svět nyní tak daleko, aby věděl, že náboženství pravé nevězí ve vašich ligurianech, missiích, růžencích, v latině, aneb v kasárnickém coelibátu od vás tak vychvalovaném atd.?

Pročež nesuďte, abyste nebyli souzeni! a amen pravím vám, nestarejte se pranic o moje spasení, které já sám dokonce na starosti mám, tak že vy za mne ani v nebi ani v pekle nebudete. Či ustanoveni jste za prostředníky mezi mnou a Bohem mým? Kde máte na to od Boha creditivy a plnomocenství? Aneb myslíte, že Bůh potřebuje na tomto světě nějakou policii, a cítíte k tomu tak silné povolání?

Vězte, že vás nikdy za hodny neuznám, abych před vámi skládal své úplné vyznání víry, mohu-li vám ale kratičkou formulí posloužiti, věztež: že věřím všechno, co pravda jest, miluji všechny poctivé lidi a nenávidím všechny šibaly, a doufám, že poctiví lidé dojdou odměny a že šibalové byť by byli sebe mocnější, neujdou zaslouženému trestu!

---

46. HLAS ZE SLOVENSKA O CENTRALISACI A FOEDERACI.

(Slovan z 4. prosince r. 1850. Sv. I. S. 1750—1753.)

H. B. Tyto dni byl vytištěn ve Víd. Den. článek velmi obšírný pod tímto názvem bez všelikého udání jména spisovatele. Redakce Víd. Den. nazývá ten článek »důležitý dokument k poznání obecného smýšlení na Slovensku« a praví, že jest psán »od jednoho z nejpřednějších obranců národnosti slovenské.« Důležitým dokumentem nazývá red. Víd. Den. tento článek nepochybně jen proto, že vlastně neobsahuje v sobě mnoho jiného než samé nadávky na redaktora Slovana, a zajisté nese článek již na sobě patrně ráz pouhé osobní zášti a žluče, neboť se tam jméno Havlíček asi 110!! opakuje, a totiž asi 90 celé vypsané, tak že na první pohled se to zdá být nějaký rodokmen rodiny Havlíčkovské. Co se obecného smýšlení na Slovensku týče, nemáme ovšem žádný barometr neb thermometer, poněvadž ale Slovan dle bezpečných statistických vědomostí asi desetkrát tolik odbiratelů na Slovensku má než Víd. Den., zdálo by se podle toho, že Slovan více a lépe může mluvit o obecném smýšlení na Slovensku než Víd. Den.

Z celého článku čpí vlastně jenom jedovatá nechuť

proti jednomu společnému spisovnímu jazyku na Slovensku[1]) a charakteristické jest pro Víd. Den., že tento článek přece přijal, ačkoli také Víd. Den. jest pro společný spisovní jazyk a že tedy v tomto ohledu raději svou tendenci za oběť přinesl, jen když za to mohl jméno H. hodně smradlavou horáckou bryndzou nechat poházeti.

Pan spisovatel hází sice ve svém článku tak ustavičně krví prolitou atd. že si jej čtenář jinak představiti nemůže než nosícího na pasu samé skalpy a lebky potlučených Maďarů, spícího na matraci vycpané jenom kníry vlastnoručně zaškrcených Košutů a píšícího jen na kožích vlastnoručně zastřelených maďarských generálů; divno tedy nanejvýš, že takový hrdina alespoň tolik zmužilosti nemá, aby se pod to, co napíše, nebál neb nestyděl také jméno své postavit. Pochopujeme sice, že na tom pranic nezáleží, která osoba sepsala myšlénky vědecké neb zábavné: ale nepochopujeme, kterak pořádný člověk potají jinému všeliké hanebnosti připisovati a vlastniti může. Neboť viním-li koho, musím se mu co muž naproti postaviti, a poněvadž spisovatel tohoto Hlasu ze Slovenska nevede se mnou pouze politickou hádku, nýbrž také osobě mé všelikých nectných vlastností připisuje, pročež jej vyzývám, aby veřejně své jméno udal. Potom budu jistě vstavu na celý jeho článek dokonale mu odpovědít, a zvláště v tom pádu, jestli spisovatelem jeho jest skutečně ten, o kterém se s velikou jistotou toho domýšlím.

Na ten čas vyvrátíme zde jen zcela v krátkosti hlavnější sady jeho článku, který se, jak se dovídáme, ve zvláštních otiscích má na Slovensku rozšiřovati.

---

[1]) Viz díl I. S. 33. a 103.

Již brzy na počátku stojí tato pamětihodná slova: »Pan Havlíček hází milostným okem po Slovensku a na Slovensku všelikdo jest, kdo svůj interes v tom pohledu vidí: odtud to atd.« Kdyby byl p. H. nějakým velemocným cárem nebo Rothšildem, aby si mohl na Slovensku neb kdekoli uplatiti svou stranu, byla by snad slova tato na svém místě; takto ale nemůže p. H. na ten čas nikomu na Slovensku něčím jiným leč svými myšlénkami posloužiti, více tedy než směšné jest, mluviti o tom, že by někdo na Slovensku v milostném! pohledu p. H. svůj užitek viděti mohl, a jestli kdy může se v tomto pádu říci, že kdo s námi na Slovensku neb kdekoli jinde ve smýšlení sympathisuje, jistě to jenom pro věc známou a beze všelikých ohledů činí, neboť nemáme moc činiti jej neb dohoditi za úředníka, za professora atd. jako se to s pěstovateli jiných časopisů stává, kteřížto časopisové přece proto jen souchotinářský život vedou.

Celé umění nejmenovaného pána jest eskamotáže slov foederace a maďarství, která u něho synonima jsou. Napřed si sám udělá ze slova foederace takového hastroše a strašáka, jak se mu líbí (ku př. praví, že foederace musí býti zosnovaná na historických právech jednotlivých zemí a korun!!) a potom straší s tímto vlastním produktem — politické děti! Třetí slovo jeho jest vždycky, že p. H. s Maďary sympathisoval v roku 1849, že radil Slovákům, aby drželi s Maďary! (totiž raději s Maďary než s Němci, když jiné pomoci není), že nazval Maďary šlechetným národem! tak že by věru někdo, který Národní Noviny a Slovana nikdy nečetl,

ještě mysliti mohl, že p. H. jest jen nějaký za svornostu přestrojený Maďar neb z Kiutahie vyslaný tajný špehoun neb agent. A celá věc jest, že p. H. nikdy není tak dalece zaslepený vztekem na Maďary neb Němce, aby proto nepozoroval ruku, sáhající pomalounku na naši svobodu a konstituci.

Jestli jest někdo, jenž ani Maďarům ani Němcům, ani vůbec kterému jinému národu nad svým národem pražádné nadpráví nikdy nepřizná, jsem to zajisté já a verše králodvorského rukopisu: »Mrzkost jest poroba Hospodinu, hřích v porobu samochtíc dát šiju« byly vždy a jsou ještě posud hlavním pravidlem mým.

Avšak každá politika, ačkoli vždy směřuje ke svému pravému účelu, vždy se také říditi musí dle okamžitých okolností. K okamžitým okolnostem náleží nyní na Slovensku, že vláda centrální pod pláštěm rovnoprávnosti chce germanisovat, t. j. vytrhnout Slováky z vplyvu maďarisace a hoditi do proudu němectví, který již přes 200 let důsledně ale pomalu jiné národy v Rakousích podemílá. Nedejme se povrchností šálit, nahlížejme, že vlastně teprva nyní po porážce mocných Maďarů, o kterou se vláda již několikrát nadarmo pokusila, otevřena jest pravá brána germanisace. Vládě nyní především na tom záležeti musí, seslabiti Maďary: že se na Slovensku a také u jiných národů v Uhřích usazují maďaroni za úředníky a vůbec maďarstvu jakoby nadržuje, děje se dílem proto, aby se tito národové ze vzteku a strachu před zmaďařením nadháněli tím jistěji na žádoucí poněmčení (viz Rusíny!) Dílem však také skutečně sem tam staré maďarství dovede centrální vládu obelstíti a tu i tam

sobě kus starého pole zachovati. Kdyžby ale Slováci, rozumějíce této taktice, co liška nad lišku dělali sem tam demonstraci, že raději chtí pomaďaření než poněmčení: tu předce jest patrno, že by vláda desetkrát raději nechala Slovákům Slovanství jejich, než by dopustila zmaďaření i skrze to posilnění Maďarů, a tím patrnou nemožnost germanisace v budoucnosti.

Jest to sice smutná věc, když musí člověk svou politiku po lopatě podávat a tím vlastně účinek její sám pokazit: avšak za to alespoň neznámý pán vidí, proč my každého Maďara na potkání nekamenujeme.

Všechno marné lání neznámého pána proti foederaci zacpeme tím jediným vyřknutím, že foederace žádá pokud možná největší samostatnost každého ve svém domově; a všechny jeho špinavé řeči o naší českokorunní kmenové pýše a zištnosti porazíme zase tím jediným vyřknutím, že jakožto praví foederalisté a ctitelé každé vlastní vůle nic proti tomu nemáme, ba toho si žádáme, aby Slovensko bylo zcela samostatnou korunní zemí a foederativní jednotkou, tak jako bychom i Moravě dle našeho individualního přesvědčení to samé právo rádi uznali: neboť jedině na té cestě můžeme míti pevnou naději, že se časem svým ve všech těchto tří zemích národu česko-slovanského tím vřelejší touha po spojení ukáže, což se stane tenkrát, až pomine sesláblý již beztoho vplyv jistých agitatorů, kterým se více líbí, aby oni sami hráli v malém role jistých mohikánských kacíků, nežli aby jejich národ sám se stal mohutným a opravdivě neodvislým.

Výčitka neznámého pána, že jsem tupil Slovensko a Slovenské muže, že jsem jejich zásluhy zmenšoval atd., jest mi právě velmi vhod, neboť dokazuje, že jsem

Slovákům nepochleboval, nýbrž upřímně s nimi jednal a jim třeba i nepříjemnou pravdu pověděti se neostýchal, jakož jsem vždy podstatnými důvody své mínění opíral. Ostatně ví beztoho každý, co na věci jest, neznámý pán považuje nepochybně sebe a několik svých kamarádů za slovenský národ: mně alespoň nikdy nenapadlo vytýkati někomu, když mne tupil, že tupí český národ!

Že naše foederace ještě nikdy života nezakusila a neviděla, jak praví neznámý pán, jest poněkud svatá pravda, jen že se ta námitka může dělati každému novému pokroku, pokavad ještě do života nevstoupil. Vidíme ve svobodných státech mnoho let strany politické bojovati duševně o jisté nové zřízení, až se konečně provede. Neznámý pán zdá se býti tedy nějaký quietista, jehož zásada jest nechati svět běžeti, jak běží, sice by nemohl tvrditi, že to, co ještě života nezakusilo, také nikdy života nezakusí. Kdybych věděl, jak on stár jest, mohl bych i jemu udati tu dobu, ve které on ještě života nezakusil a to přec upírati nebude, že nyní žije!!

Takové řeči, jako, že nikoli theorie, nýbrž jen meč mohl navrátiti Slovensku právo, jsou pouhý vítr: meč není bez theorie nic než kus železa, Napoleon a Žižka nepřemáhali nepřátele mečem, nýbrž theorií, svým rozumem, jenž uměl meče, jak náleželo a kdy náleželo použiti.

Tvrzení časté neznámého pána, že já Slovensko neznám, bylo by snad více na svém, kdyby Slovensko leželo někde na měsíci: aneb snad myslí on, že žádný jiný Slovensko znáti nemůže, nežli kdo

tam jest v některé vesnici evang. farářem? Má snad jen sám neznámý pán monopol známosti Slovenska?

Pro tu část obecenstva, která nemá příležitost přečísti si tento Hlas ve Víd. Den., dodáváme jen pro charakteristiku neznámého p. spisovatele, že se bojí, jestli prý národ na Slovensku ke konštitučnosti, jak náleží připraven jest a nazývá naše zásady velmi opovržlivě nezralými francouzsko-německými theoriemi. Ej! milý haranguisto studentstva Pražského v červnu 1848! tak hluboko již spadl thermometr tvého liberalismu? —

Na ostatní tedy odpovíme až neznámý pán udá veřejně své jméno, kterému se jistě všichni velice podiví. Prozatím napovíme obecenstvu, že jméno toto obsahuje šest písmen.[1])

[1]) Dle narážek, že pisatel článku ve Víd. Denniku je ev. farář v některé vesnici, že má nechuť proti jednomu společnému spisovnému jazyku, že hrál roli mezi studentstvem Pražským v červnu r. 1848 a že jeho jméno obsahuje šest písmen, zdá se mi, že Havlíček myslil, že článek ve Víd. Denníku psal Josef Miloslav Hurban. (Viz díl I. S. 33.)

47. ČÍM DÁL, TÍM HUŘ!

(Slovan z 7. prosince r. 1850. Sv. 2. S. 1774—1776.)

H. B. Formule, kterými zapovídají vojenští velitelové noviny, jsou již den ode dne kratší — špatné to znamení — již se dělá pramálo ceremonií při zakroucení krku některého z orgánů svobody tisku. Dne 3ho prosince četli jsme v Pražských vládních novinách [1]) následující lakonické ohlášení: »C. k. presidium zemského vojenského velitelství shledalo vycházející v Praze od pana Dra Makovičky redigované noviny »Deutsche Zeitung« zapověditi a od dneška tisknutí jejich na čas obleženosti zakázati. V Praze 2. prosince 1850.«

Říká se obyčejně, že hrob všechny nesrovnalosti vyrovná, nyní spuštěna tedy byla brzy za Unií také Deutsche Zeitung do hrobu, a tento hrob politické svobody vyrovná nepochybně všechny rozepře mezi poctivými Čechy a Němci. Tak tedy již stojí v Praze »Constitutionelles Blatt aus Böhmen«, orgán to pánů Haasů sám na poli, to jest nyní representant svobody tisku v Praze! Večerní List proto zde ani počítati nemůžeme, že po takovýchto událostech jako

---

[1]) Pražské Noviny z 3. prosinc

zákaz Unie a Deutsche Zeitungu vycházení jeho vždy jen na vlase visí, a poněvadž není (co se nakladatelů a vlastníků jeho týče) v rukou takových, na které bychom se v každém pádu spoléhati mohli, a poněvadž tedy každou chvíli buď zákaz jeho buď změnu tendence (ne ze strany redakce, nýbrž ze strany vydavatelů) očekávati musíme.

Tak tedy již jest tisk časopisový v Praze skoro zas do starých kolejů přiveden jak byl před r. 1848, formule »na čas obleženosti« znamená jako ad graecas calendas, to již víme. Naše ministerstvo zdá se dobře věděti, že svobodný tisk nejmocnější pákou jest konstituční svobody, sice by s tak promyšlenou a důslednou železnou rukou nesáhalo na časopisy. Počet samostatných časopisů v Rakousku direkte a indirekte od vlády neodvislých, dal by se již nyní na prsty spočítati a den ode dne klesá jeden po druhém do hrobu.

Každý se bude pamatovati, že dle ohlášení vládních novin brzy za sebou mají vyjíti řád divadelní, zákon o národní obraně a doplňky a vysvětlivky k zákonu o tisku. Divadelní řád již vyšel, musíme tedy ještě před novým rokem očekávati též i ony vysvětlivky a doplňky. Jaké budou, to nám již ukazuje zákon divadelní: my se nepřipravujeme na nic lepšího, než na podloudní zpět uvedení censury (asi na ten způsob, že se budou muset časopisy o něco dříve předkládati úřadům než vyjdou), pak na potřebné dovolení k vydávání časopisů. To se alespoň dle nynějšího stavu věcí zdá býti celá naše naděje.

…r nynějši vlády není jiný, než zavésti

místo pevných zákonních norem všude jen libovolnost — směr to absolustický.

Jest tedy nepochybné, že v nynějších okolnostech ministerstvo nenajde žádných mocných překážek na cestě k uvedení úplné libovlády menším neb větším konstitučním rouchem zahalené: ale jiná otázka jest, jak dlouho vydrží tento stav věcí pro budoucnost. Každý nepředpojatý vidí zřejmě před sebou, že naše vláda buď upřímně konstitučních zásad se držeti aneb poznenáhla do úplného poručnictví sousední vlády ruské padnouti musí, poněvadž při tajném odporu všech svých národů nebude moci časem svým jinák nežli hrozbou intervence ruské udržeti takovou libovolnost. Ať si nynější vláda skrze své služebné orgány nechá každého konstitučně smýšlejícího za radikalistu, za přepjatce, za komunistu a Bůh ví za co ještě vyhlásiti, neudusí tím přece samostatné smýšlení většiny, které v Rakousku již dávno rozhodnuto jest pro právní vládu, řídící se dle vyřknutého smýšlení sněmů a zastoupených tam národů. Co docílí nynější vláda svým systemem, jest jediné tuhé spojení všech liberálních v jednu kompaktní stranu, a všemi svými policejními mezemi nezabrání přece srdečnou nechuť všech těch, kteří poznavše v sobě již důstojnost člověčí, nehodlají se nechat říditi jako nevolnické stádo. Naše nynější vláda může na čas do spánku položiti všechnu konstitučnost: na vždy ale to nemůže provésti již žádná moc světská.

Ať si ale vláda se uchopí prostředků jakýchkoli, ať si nám zabrání direkte neb indirekte svobodný tisk i s ostatními svobodami konstitučními: nemá přece nikdy tolik moci, aby nám mohla zameziti další vy-

vinování našich národních sil a skrze ně v budoucnosti pevnou vyhlídku na konečné vítězství zásad rovnoprávnosti i svobody. Privátní působení nemůže nikdy žádná vláda zabrániti, a kdyby jen každý z nás, který již dospěl k povědomosti potřeb našeho národu, který má pevnou vůli opatřiti národům slovanským rovnou důstojnost s ostatními svobodnými národy, kdyby, pravím, každý takový ve svém oboru, ve svém okolí přičiňoval se o rozšíření smýšlení svého mezi ostatními, dojdeme brzy na ta místa, kdežto i ve veřejném životě nám nebudou moci tato práva ubírati. Čím více nás tedy obmezuje ve veřejném životě vláda nepříznivá našim zásadám, tím více povinnosti má každý z nás v privátním životě zásady naše rozšiřovati a stranu naši získáním jiných rozmnožovati. Jen nikdy, a ať se vede sebe hůř, netratiti naději v budoucnost, nikdy z mrzutosti nad nynějšími nehodami, neházeti vším a zanedbati sám povinnost svou k budoucnosti. Poučování lidu, otvírání očí jeho, přivykání ke čtení atd., nenese sice hned veliké následky do očí bijící: ale ve skutečnosti jest to přece jen jediná jistá a bezpečná cesta k budoucí svobodě a rovnoprávnosti. Pročež budiž každý, kdo již k poznání přišel, učitelem těch, kteří ještě v temnosti vězí a to nám nikdy nemůže vláda zameziti.

---

48. MACHIAVELŮV: PANOVNÍK.

(Slovan z 11. prosince r. 1850. Sv. 3. S. 1801—1809.)

H. B. Naše československá literatura jest velmi chudá, ne proto, že bychom měli málo kněh, ale proto, že mezi našimi knihami není náležitý výbor. Musíme se vyznati, že by při stavu nynějším naší literatury ještě nikdo u nás bez známosti cizích jazyků jen pouze v češtině a pomocí česky psaných knih ke znamenitějšímu vzdělání přijíti nemohl. Nemluvíme zde o knihách původních, nýbrž o knihách vůbec i přeložených, a každý, kdo zásobu našich kněh, maje při tom známosti literatur cizích, přehlíží, želeti toho musí, že se u nás až posud zcela bez plánu a na zdař Bůh literatura pěstovala. Co jest tu znamenitých spisů u rozličných národů, z kterých by se národ náš velice vzdělati mohl, kdyby mu v českém jazyku podány byly a posud se nenašlo těch hlav, které by je byly vyhledavše přeložily! Příčina toho jsou dílem jistá nechvalitebná marnost mnohých lépe nadanějších spisovatelů, kteří za větší čest si pokládají prostřední spisy původně spisovati, nežli cizí výborné překládati, tak že se potom překladatelství uchopí jen spisovatelé posledních schopností, kterým zas obyčejně [illegible]
známost cizích literatur c[illegible]

důležité spisy k překládání vybrati, dílem však také to, že u nás se posud neutvořil žádný spisovatelský spolek, žádná spisovatelská škola, jako to u jiných národů v čilých dobách jejich literatury pozorujeme, kterýžto literární spolek by dle jistého plánu a pořádku do známosti českého obecenstva uváděl všeliké výborné spisy u jiných národů v rozmanitých dobách sepsané.

Na myšlénky tyto přivedl mne znamenitý a v české literatuře posud zcela nepovědomý spis,[1]) kterýžto sepsal Italian Mikuláš Machiavelli ve vlašském jazyku pod názvem: Panovník (Principe). Machiavelli (vyslovuje se Makiaveli), znamenitý státník, žil mezi 1469 až 1527 a věnoval tento svůj spis Lorencovi Mediči, knížeti Florentinskému. Tiskem vyšel teprva po smrti spisovatele r. 1532. Jest jistě málo spisů na světě, které by tak veliký vplyv měly na osudy lidstva jako tento: kýž bychom arci mohli říci, že vplyv jeho byl dobrý!

Spis tento, jenž přivedl jméno spisovatele svého k jisté smutné a ošklivé znamenitosti, jest poučení pro panovníka absolutního, jakými prostředky by mohl své neobmezené panování nad lidem udržeti a rozmnožiti a sepsán jest s jistou ďábelskou schopností, která bez ohledu na dobré a zlé, na spravedlivost a na zlosynství jenom se železnou důsledností k dosažení svého účele hledí a která ani nejhanebnějších prostředků se neštití, jen když jimi úmysl svůj provede. Může se říci, že po 300 let sloužil již tento spis špatným a

[1]) Od dob, kdy Havlíček psal tento článek, vyšel »Kníže« (=Panovník) v dvojím překladu. R. 1873 v Roudnici překlad B. Pa-0 v Praze překlad JUDra Josefa Želizka.

nesvědomitým panovníkům za pravidlo, podle kterého hleděli svou neobmezenou vůli nad lidstvem provozovat. Proto uznal jsem za prospěšné nejznamenitější místa tohoto nepříliš obšírného spisu zde v překladu věrném ve známost uvésti našemu obecenstvu, aby poznalo všelikou hnusnost absolutní vlády a naučilo si tím více vážiti vlády právní, vlády konstituční, která nám slíbena a zaručena jest. Budou tu čtenářové zajisté slyšeti hanebná a ďábelská poučení a ty, kteří znají historii posledních tří století, činím na to pozorny, aby čtouce rady a poučení, které zde dával Machiavelli již před 300 lety panovníkům absolutním, vzpomínali si, jak dalece kde bylo těchto rad a tohoto ponaučení použito od vlády a jak dalece snad ještě posud některé vlády jich používají.

Knížka sama rozvržena jest na 26 kapitol a jest psána s takovou schopností, s takovou zkušeností, které jen přáti jest, aby se jí bylo k nějakému poctivějšímu oučelu použilo.

První velmi krátká kapitola jedná o rozličných způsobech vlády (které dělí Machiavelli jen na republiky a na mocnářství) a pak o rozličných cestách, jimiž se k panování přijíti může.

Kap. 2. o dědičných panovnících též jest velmi krátká, radí se jim jen, aby žádných změn a novot nikdy neuváděli, chtějí-li se vždy na trůnu udržeti.

Kap. 3. nadepsaná »O smíšených mocnářstvích« jedná hlavně o tom, jakými prostředky se má udržeti panovník nově nabyté země a jest zvláště důležitá, když považíme jak staré již ty rady jsou. Pro nás jest zvláště důležitá ta část této kapitoly, ve které radí Machiavelli, jakými prostředky se udržeti

má panování v nově nabyté zemi, jejížto obyvatelé jsou jiné národnosti. První pravidlo jest, aby sám panovník sídlo své přeložil do nově dobyté země; druhé pravidlo jest, usaditi v nově nabyté zemi kolonie svého lidu a sice na důležitějších místech. To prý jest lepší než veliká vojenská posádka. »Neboť — praví Machiavelli — bez výloh obsadí, a panovník jen urazí ty, které vyhnal z jejich statků, aby učinili místo novým obyvatelům. Těch však vždy jest jenom menšina. Tito uražení žijí rozstřískaně a jsou chudí, (když se jim totiž statky již odebrali) a proto nemohou škoditi panovníkovi; ostatní ale upokojí se brzy, aby se jim nestalo jako oněm, kdyby se hnuli. Znamenati sluší, že lidi buď k pokojnosti po dobrém ukonejšiti aneb zničiti musí. Neboť pro malé křivdy se mstí, pro velké se mstíti nemohou. Každá křivda se tedy musí učiniti tak, aby se pomsty obávati nemuselo. Velkou posádkou ale se všichni rozhorčí, protože každý cítí obtíž ubytování a vydržování vojska.«

Kap. 4. jedná o tom, proč nově dobytá Dariusova říše po smrti Alexandra Velkého proti jeho následovníkům neučinila povstání, a dokazuje, že říše zřízené na způsob turecké t. j. kde nejsou dědičné důstojnosti, nýbrž všichni jsou jen jako služebníci mocnářovi, těžce jsou k dobytí, za to ale tím lehčeji pak k opanování, poněvadž celá říše, zvyklá na neobmezené panování, ani žádného rozdílu necítí při změně panovníků. Za to ale říše, ve kterých veliké hodnosti jsou dědičné a kromě nejvyššího panovníka ještě více jest poloneodvislých alespoň neobmezeně jemu poddaných pánů, lehce se dobývají, protože snadno jest některého takového nespokojeného vasala na svou

stranu dostati a pomocí jeho do říše vniknouti, za to ale jen velmi těžko jest dobyté panování v nich udržeti.

Kap. 5. Jak se má jednati s městy a knížectvími, které měly před dobytím svou vlastní ústavu. Machiavelli udává tři prostředky, buď předně je dokonce zničit, buď v nich své sídlo postavit aneb konečně ústavu jim nechat, s malou daní se spokojit a vládu v nich svěřit více osobám. Při této příležitosti praví Machiavelli, za jehožto časů byla Italie právě rozdělena na množství malých republik a knížectví, a kdežto panoval ustavičný boj mezi republikou a absolutismem: »Kdo opanuje nějaké (republikánské) město, které zvyklo jest ve svobodě žíti a nezničí je docela, ten ať jen očekává, že sám od nich zničen bude. Neboť v republikách jest více zášti, více mstivosti a upomínka na starou svobodu nedá jim pokoje.«

Kap. 6. jedná o mocnářstvích nově dobytých zbraní a srdnatostí, a znamenité jest, co praví zde Machiavelli o zakladatelích nových říší pomocí nového náboženství aneb vůbec pomocí nějakého nového systému. Machiavelli dí: »Všichni ozbrojení prorokové zvítězili, všichni neozbrojení přišli v nic a to za příčinou vrtkavosti lidu, jenž se sice dá snadno k něčemu přemluviti, ale jen s tíží v tom setrvá. Proto musí být plán tak zaveden, aby, kdyžby přestali věřiti, mocí a násilou k tomu mohli být přidrženi.«

Kap. 7. jedná o mocnářstvích nabytých cizí pomocí a štěstím a neobsahuje pro nás mnoho zajímavého, poněvadž se týká jen současných okolností.

Kap. 8. O těch, kteří se skrze své zločiny stali panovníky. Již samo se rozumí, že jest až ošklivo

tuto kapitolu čísti, mezi jinými radí: »Znamenej, že kdo se panování násilně zmocniti chce, všechny ukrutnosti najednou vykonati musí, aby se na ně mnoho nemyslilo a mnoho o nich nemluvilo, a aby se tak těžce nenesli. Dobrodiní musí ale dělati poznenáhla jedno za druhým, aby lidé o nich ustavičně mluvili.«

Kap. 9. O panování od lidu samého svěřeném, Machiavelli praví: Takové panování nedobývá se pouze schopnostmi neb štěstím, nýbrž jenom šťastnou a chytrou šikovností. Přijde se k tomu buď náklonností lidu neb šlechty. Neboť v každé říši jsou dvojího druhu snažení, totiž lid nechce panování a utiskování šlechty trpět, šlechta ale chce lid opanovat a utiskovat. Ze zápasu tohoto mohou tři věci povstati, buď libovláda, buď svoboda, buď bezuzdá nezákonnost. Libovládu zavede buď lid neb šlechta, podle toho, jaké k tomu má která strana příčiny. Neboť když šlechta vidí, že nemůže lidu odporovat, hledí jednomu ze sebe udělati veliké jméno a učiniti jej panovníkem, aby pod ochranou jeho mohli lid utiskovat. Též tak i lid, když vidí, že šlechtě nemůže odolat, udělá některého vznešeného panovníkem, aby chránil lid proti šlechtě.

Koho šlechta učinila panovníkem, tomu se jest těž udržeti, než kdo od lidu učiněn jest. Neboť jsou okolo něho mnozí, kteří sebe za stejné považují a s kterými nemůže dle své vůle jednat a jim poroučet. Ale kdo se stal náklonností lidu vladařem, stojí sám tak vysoko a jest s malými výminkami samými lidmi obklopen, kteří hotovi jsou poslouchati jej. Kromě toho jest nemožno zachovati se šlechtě bez ublížení jiným, ovšem ale lidu, neboť žádosti lidu jsou mnohem spravedlivější a slušnější než žádosti šlechty. Tato chce

utiskovat: lid ale jest již spokojen, když jen sam utištěn není. Kromě toho nemůže panovník před nepříznivým lidem se uhájiti, poněvadž jich jest příliš mnoho: ovšem ale před šlechtou, která není četná. Kdo se stal skrze lid panovníkem, musí hledět, aby mu lid zůstal nakloněn, což snadno jest, poněvadž spokojen jest, jen když se neutiskuje. Kdo se ale proti vůli lidu skrze šlechtu panovníkem stal, musí především hledět lid si získati, což velmi lehké jest, jen když lid do ochrany vezme. A poněvadž lidé dobrodincovi, od něhož jen zlé očekávali, tím vděčnější jsou: bude mu lid ještě více podroben, než kdyby si jej sám byl vyvolil. Ať mi nikdo nenamítá staré přísloví: že kdo se na lid spoléhá, na písku staví. To jest jen tenkrát pravda, když některý občan lid proti útiskům vlády neb jiných nepřátel do zbraní volá. Panovník ale, který umí poroučet a srdnatý jest, ať jen v neštěstí neupouští a jistě lid při něm setrvá.« !!

Kap. 10. učí posuzovat moc jednotlivých mocnářství.

Kap. 11. jedná o duchovních panovnících (papež, suvrénní biskupi) a jest velmi chatrná.

Kap. 12. 13. O rozličných způsobech vojska a o kondotěřích (najatých). »Hlavní moc všech států jest dobré zákonnictví a silné vojsko.«

Kap. 14. Kterak se má panovník zachovati strany vojska a tuto kapitolu počíná Machiavelli takto: »Panovník nemá na nic jiného dbáti, na nic jiného mysliti, ničím jiným se obírati nežli vojskem a jeho zřízením: neboť to jest jediná vlastní věc toho, kdo poroučeti chce.« »Nerozumné jest očekávati, aby ozbrojený po-

slouchal neozbrojeného a aby neozbrojený jist byl mezi svými ozbrojenými služebníky.« »Své mužstvo musí panovník vždy v pořádku a v cvičení držeti, kromě toho tělo své honbou tužiti.« Že tato rada až podnes se zachovává, vidíme všichni.

Kap. 15. Čím si lidé a zvláště panovníci chválu neb hanu způsobí. Machiavelli praví: »Kdo by vždy jen morálně a dobře jednati chtěl, musí zahynouti mezi takovými, kteří se toho nedrží. Proto musí panovník, chce-li se udržeti, také vědět, kdy příležitostně něco zlého učiniti má, a činiti neb nechati to, jak potřeba káže.«

Kap. 16. Štědrost a lakomství. Snad bude dost k poznání obsahu této kapitoly, když uvedeme jenom následující slova: »Cizí jmění rozmrhat, to nedělá špatné jméno, nýbrž naopak. Jenom rozmrhání vlastního jmění škodí.«

Kap. 17. O ukrutnosti a dobrotě a je-li lépe, aby lidé panovníka milovali aneb se ho báli: »Panovník nesmí se báti platit za ukrutného, chce-li zachovati poddané v poslušnosti a v jednotě. Neboť se všeobecně o lidech říci může, že jsou nevděční, nestálí, podvodní, bázliví v nebezpečenství a žádostiví zisku: pokavad jim dobře činíš, jsou ti zcela oddáni, chtějí za tebe dáti krev a statek a život obětovat, jest li jest nebezpečí ještě daleko; přijde-li ale nebezpečenství blíže, opustí tě. Lidé si z toho méně dělají uraziti toho, kdo dobrotiv jest, než toho, koho se bojí: neboť náklonnost lidu spočívá na vděčnosti, která dle špatnosti lidské pomine, když by při tom vlastní zisk utrpěl; ale strach před trestem trvá vždycky.«

Kap. 18. Jak dalece panovník sliby své

držeti musí. Tato kapitola jest nejdůležitější ze všech a zasluhuje pilného uvážení. »Každý ví — počíná Machiavelli — jak chvalitebné jest, když panovník slovo své drží a poctivý jest, beze všelikého ouskoku. Přece však vidíme ze zkušenosti, že právě ti panovníci, kteří si z poctivosti a držení slova pranic nedělali a ouskokem lidi podejíti uměli, nejvíce provedli a konečně přemohli ty, kteří se ve všem poctivě zachovali. Vězmež tedy, že jest dvojí způsob boje: jeden dle zákonů a druhý násilím — první jest lidský, druhý zvířecí. Často však první nepostačuje a musí se druhého použíti. Panovník tedy musí se i co člověk i co dravé zvíře chovati. Pročež musí brzy býti lvem brzy liškou: neboť lev neujde síti a liška zase se neubrání vlkům. Liščiny jest tedy zapotřebí k poznání osidel a lviny k zahnání vlků. Opatrný panovník nesmí tedy a nemůže slovo své držeti, kdyby držení jeho proti jemu samému se obrátilo, aneb když příčiny, pro které slovo dal, již přestaly. Kdyby byli všichni lidé hodní, nestála by tato rada za mnoho. Poněvadž ale za mnoho nestojí a slovo své tobě nedrží, nemusíš jim tedy také držeti; a panovníkovi nikdy nemůže chybiti záminka nějaká, proč své slovo nedrží. Avšak zapotřebí jest rozuměti tomu, kterak se to zabarví a musí míti umění ukrývati se a přetvařovati. Lidé jsou tak sprostní a tak závislí od okamžení, že každý, kdo je ošiditi chce, vždy najde dosti takových, kteří mu věří. Jediný příklad uvedu. Papež Alexandr VI. nic jiného neprovozoval než šizení a na nic jiného nemyslil a přece vždy našel lidi, kteří se dali ošidit. Panovník tedy nemusí míti žádné cnosti, ale jenom dělati se, jakoby je měl. Osměluji se říci, že jest velmi škodlivé býti vždy poctivým: ale zdáti se pobožným, věrným, lidským, bohabojným a poctivým jest vždy

užitečné. Panovník a zvláště nový panovník nesmí se vždy říditi dle toho, co jiní lidé za dobré uznávají: on musí často, aby se udržel, věrnost, poctivost, lásku k bližnímu a náboženství zanedbati. Musí tedy míti srdce schopné stavěti se tak, jak toho právě vítr a měnivé okolnosti žádají a nesmí sice rovnou cestu vždy opustiti, když k tomu příležitost je, ovšem ale na křivou cestu vždy se dáti, když toho jest zapotřebí. Každý panovník se tedy musí varovati, aby nikdy nevyšlo z úst jeho slovo, které by nebylo naplněno následujícími cnostmi: citlivostí, věrností, lidskostí, poctivostí, nábožností. Nejpotřebnější ale jest zdáti se pobožným. Neboť lidé soudí v celku více dle očí nežli dle citu. Oči má každý otevřené: málo jich ale má schopný cit. Každý vidí, co se býti zdáš: málo jich ale pozoruje, jaký jsi skutečně a tito se ještě zřídka opováží opírati se proti mínění sprostého lidu, kterému vždy lesk veliké důstojnosti zaslepuje oči až k podivení. Při jednání lidí a zvláště panovníků, kteří žádný soud nad sebou nemají, hledí se vždy jenom na účel. Ať tedy jenom panovník život svůj a moc si pojistí: prostředky k tomu budou se vždy považovat za čestné a každý je pochválí, neboť obyčejný lid hledí vždy jen na zevnějšek a drží s tím, kdo vyhraje. Celý svět jest naplněn luzou a těch několik moudrých přijde jen ke slovu, když oněm, nemajícím v sobě žádné síly, schází podpora. Mnohý panovník naší doby, jehož jest nejlépe nejmenovat, (zdá se však, že myslil Ferdinanda Arragonského), nemluví o ničem než o pokoji a o věrnosti, a byl by přec byl přišel o svou moc a důstojnost, kdyby se dle řečí svých byl zachoval.«

Z této ošklivé kapitoly, kterou jsme skoro celou

přeložili, pozná čtenář nejlépe, jak nebezpečný jest zemi a národu neobmezený panovník, který se dle této rady Machiavelské řídí a vidíme skutečně z historie, že našel dosti poslušných úředníků!! Proto také jest tak výborná pravá ústavní vláda, kde mocnář bez odpovědného ministra a tento zas bez vůle sněmu a národu nic důležitého učiniti nemůže, a při které všechny tyto zlopověstné rady marné jsou.

Kap. 19. Opovržení a nenávisti má se vystříhati (panovník). Tu radí Machiavelli, aby panovníci jmění a žen poddaných se nedotýkali. »Pokavad se nedotkneme — praví — jmění a cti poddaných, jsou zticha a jenom se ctižádostí několika jest co bojovati, kteří se mohou všelikým způsobem na uzdě držeti. Do opovržení padne panovník, který se považuje za vrtkavého, lehkomyslného, zženštilého, málomyslného a nerozhodného; toho se musí jako úskalí varovati panovník a snažiti se, aby ve svém jednání ukazoval jistou velikost, srdnatost, vážnost a sílu. Ve všelikém jednání s poddanými musí o sobě hledět vzbuditi myšlénku, že jeho rozhodnutí jsou neodvolatelná a v takové vážnosti se držeti, aby se nikdo neopovážil podváděti jej.«

»Nejsilnější moc proti spiknutí — praví Machiavelli — jest varovati se všeobecné nenávisti a opovržení lidu.« Dále radí: aby panovník všeliké nepříjemné věci od jiných provésti nechal a jen milosti sobě sám zanechal.« »Znamenati sluší, že se nenávist tak dobrými skutky vzbuditi může jako zlými. Panovník tedy, jenž se na trůnu udržeti chce, nesmí často, jak již podotknuto, dobře jednat; neboť když většina jeho lidu neb vojska aneb šlechta, kterých

potřebuje k udržení svému, zkaženi jsou, musí se říditi dle jejich smyslu aneb upokojiti je, k čemu se často poctivost nehodí.«

Kap. 20. (jedná o pevnostech atd.) »Když panovník novou zem nabude, která se s jeho starými zeměmi spojiti má, zapotřebí jest tuto provinci odzbrojiti, s výminkami jen těch, kteří se při dobývání na jeho stranu dali. A také ty jest rádno časem svým a při dobré příležitosti oslabiti a tak si to zaříditi, aby všichni vojáci byli jen ze starých zemí.«

Kap. 21. Jak se má panovník zachovati, aby si zjednal velkou slávu. Hlavní smysl celé té kap. jest asi, aby panovník nějakými neobyčejnými skutky o kterých se hodně mluví, obracel na se pozornost, aby nezůstával nikdy neutrálním, ku konci ale nachází se skutečně převýborná rada: »On musí poddané své povzbuzovat, aby se jak náleží ve svých živnostech přičinili buď si to v obchodu, v orbě nebo v jiném řemesle; aby se nemuseli obávat, že neužijí ovoce své přičinlivosti, aby nezanedbávali usedlosti své z bázně, že o ně přijdou, aby nenechali obchodů pro veliké daně. Musí ukazovati vážnost a náklonnost k znamenitým schopnostem« atd. Zde vidíme, že naši nynější páni ministři, kteří jistě tento spis Machiavellův dobře znají, velmi špatně si pamatovali tuto dobrou radu stranu jistoty obchodů atd.: zajisté u nás nyní pro nesmírnou nejistotu peněžitých záležitostí všechny skoro obchody hynouti musí!

Kap. 22. O ministřích. Machiavelli dělí zde duchy lidské na tři druhy: První, jenž všemu sám od sebe rozumí, druhý, jenž rozumí, když mu jiní věc vysvětlí a třetí, když nerozumí nic ani sám od sebe ani po-

mocí jiných. Panovník má alespoň náležeti dle rozumu svého do druhé této třídy, aby totiž mohl posouditi jestli jeho služebníci a ministři dobře vládnou a jeho nešidí.

Kap. 23. Pochlebníků se varuj! Tuto dává M. velmi chytrou radu panovníkům: »Neníť jiného prostředku proti pochlebenství, nežli ukázati, že se nám pravda říci může bez urážky: kdyby ti ale zas každý pravdu říci směl, bylo by to proti slušné úctě. Chytrý panovník musí se tedy jiné cesty uchopiti; ať si vybéře rozumné lidi a dovolí jim pravdu mluvit, ale jen o věcech, na které se jich zeptá: musí se jich ale na všechno ptáti, jejich mínění vyslyšeti a pak se sám na něčem ustanoviti. S těmito rádci musí ale tak zacházet, aby každý věděl, že jest tím váženější, čím upřímněji mluví. Kromě těch ale na žádného nic dáti nesmí. Jest ostatně jistá věc, že panovník nemající žádný rozum, také nemůže přijmout dobrou radu, vyjmouc ten náhodný pád, kdyby jím samotným vládnul zcela nějaký rozumný muž.«

Kap. 24. jedná o tom, kterak panovníci v Italii přišli o vládu svou.

Kap. 25. Jak mnoho vplyvu má štěstí (náhoda) na osudy lidské a kterak se proti tomu jednati může. Machiavelli vychází zde od té zásady, že obyčejně asi polovička osudu člověka záleží od vlastního jeho přičinění, druhá polovička od náhody.

Kap. 26. s nadpisem: Provolání strany osvobození Italie od panování cizinců, ukazuje nejen veliké schopnosti Machiavellovy v řečnictví, nýbrž také velikou zášť jeho proti cizincům a lásku k vlasti své Italii.

Takový tedy jest obsah spisku nevelikého, který však po 300 let již znamenitého hluku způsobil ve světě. O pravém účeli, který měl spisovatel, panují až posud mnohé hádky a platí až posud rozličná mínění. Někteří myslí, že Machiavelli co horlivý republikán a nepřítel všech panovníků nesepsal svého »Panovníka« co radu, dle které by se říditi měl, nýbrž jen co popis způsobů, dle kterých se panovníci obyčejně řídí, aby tak uvedl monarchickou vládu do ošklivosti. Jiní zase myslí, že jen z lásky k Italii a z nenávisti k cizincům sepsal svůj spis Machiavelli, vida na této cestě jedinou možnost, aby se Italie rozdrobená na množství malých republik a knížectví spojila celá a tudy teprva se od panování cizinců vysvoboditi mohla. Poněvadž tedy myslil, že nejinak nežli skrze silnou absolutní vládu možno jest toto spojení celé Italie provésti, že sepsal pro nadějného pána z rodiny znamenité Medici tuto svou radu. Jiní dokonce myslí, že Machiavelli jen pouze z pochlebenství k dotčenému knížeti z rodu Medici tento spis sepsal, aby pak skrze toho došel k vysokým důstojnostem a tohoto posledního náhledu zdáli se býti i krajané Machiavellovi, Florentinští, kteří osvobodivše se šťastnou revolucí a zarazivše zase na čas svobodnou republiku, Machiavella na vzdor všemu usilování a při všech jeho nesmírných schopnostech a zkušenostech přece do žádného úřadu v nové republice přijmouti nechtěli, majíce jej v ošklivosti co známého spisovatele této knihy.

---

49. KURANDA A ČESKÝ STAVOVSKÝ VÝBOR.

(Slovan z 14. prosince r. 1850. Sv. 4. S. 1838—1841.)

V zprávě, kterou dne 12. listopadu r. 1850 podával Fr. Palacký (viz díl II. S. 854) zemskému výboru o svých pracech jako historiograf království českého, poznamenal, že vzhledem na své veřejné působení v r. 1848 a 1849 bude Dějiny české, dosud německy jím samým psané, na dále psáti jen česky a ne německy a že překlad do němčiny dá pořizovati c. k. školním radou a spisovatelem českým Josefem Wenzigem (1807—1876). Palackého sdělení potkalo se v sezení zemského výboru s odporem i bylo na Palackém žádáno výnosem zemského výboru ze dne 30. prosince r. 1850, aby své dílo v dosavadní formě spisoval. Spor skončil se tím způsobem, že Palacký vynechal předmluvu k německému svazku dějin, kde jeho úmysl byl ohlášen, a že český text Dějin vycházel současně s textem německým, úplně souhlasným, tak že na venek nebylo patrno, že text německý jest překlad. Palacký své dějiny od té doby psal česky, německý jich překlad pak prohlížel a opravoval. Uvedené události týká se tento Havlíčkův článek.

H. B. Ost-Deutsche Post[1]) má v posledním svém čísle dopis z Prahy od nějakého až posud v ní neobyčejného dopisovatele (alespoň znamení jeho jest

---

[1]) Časopis »Ostdeutsche Post« založil r. 1848 ve Vídni Ignác Kuranda (viz díl II. S. 21.), duševní zakladatel německo-liberální žurnalistiky vídeňské.

zcela nové), kterýžto dopis zasluhuje v úplné míře, abychom pozornost našinců naň obrátili. Sloužíť zajisté k úplnému přesvědčení, že jistá strana a řekněme zrovna bez obalu jistí Němci, nezhojitelni jsou ve své slepé zášti proti Slovanům a že jim žádný ani nejšpatnější prostředek, žádná lež dosti špinavá není, když jim jenom poslouží k tomu, aby nám uškoditi neb některého z našinců hyzditi mohli. Dopis tento jedná o posledním dílu dějepisu p. Palackého a obsahuje doslovně následující věci: »Mezi dějepiscem Palackým a naším (rozuměj: českým) stavovským výborem povstala nedávno rozepře, o které udati nelze, kterak se skončí. Kdežto Palacký předešlé díly svého dějepisu v německé řeči sepsal, a po německém vydání teprva český překlad vydal, sestavil nejnovější díl v češtině a způsobil jen skrze třetí osobu, prof. Wenziga, překlad německý. Český original předložil stavům, kteří převzali vydání jeho dějepisu na útraty domestikalního fondu a odvolal se při tom jednoduše na německý překlad prof. Wenziga.« Nyní vypravuje p. dopisovatel, že se prý ve stavovském výboru ozvali nespokojení hlasové, dílem proto, že p. Palacký proti dosavadnímu zvyku podal český original místo německého, dílem pro to, že si p. Palacký ani tu práci nevzal, aby sám svůj spis do němčiny přeložil, dílem pro to, že prý překlad prof. Wenziga jest nad míru špatný »až vlasy vzhůru stávají«, jak praví p. dopisovatel. Až posud prý se stavovský výbor na ničem neustavil, a další jednání o tom odloženo jest. Nyní píše dále: »Nějaký jistý důvod, kterým by pan Palacký nucen býti mohl německý original předložiti, nenachází se nikde v úmluvě mezi ním a stavy, kterou

mu asi před 20 lety sepsání českého dějepisu proti ustanovenému ročnímu platu odevzdáno bylo.[1]) Poněvadž tenkrát ještě hádka jazyková nevypukla (!!!) a v tomto ohledu žilo se ještě v dobách nevinnosti (rozuměj němectví), nemyslilo se ani na to, aby strany jazyku něco ustanoveno bylo, ve kterém dějepis sepsán býti má. Okolnost, že Palacký první díly německy sepsal a je stavům předložil, jest zřejmý důkaz, že se němčina jakožto prostředek pro vyšší duševní vzdělanost v Čechách již sama sebou rozuměla.« Dopisovatel tedy myslí, »že stavovský výbor právo má nutiti p. Palackého k předložení německého originalu k vydání od českých stavů, načež by pak p. Palackému jen svobodno bylo, český překlad neb přepracování na vlastní útraty vydati. Kdybychom prý se ale postavili na stanoviště rovnoprávnosti, utvořené roku 1849 a připsali jí právo nazpět působiti na úmluvu mezi p. Pal. a českými stavy, vyplývala by z toho pro něho jen povinnost dva originaly, německý a český předložiti. Jiná otázka by ale byla, jestli by stavové útraty obou vydání na sebe vzíti povinni byli, což prý jest velmi pochybné. Tolik ale jest na každý pád jisto, že se stavové s pouhým německým překladem spokojiti nemusí. Výnosnější v peněžitém ohledu pro p. Palackého to ovšem jest, nechati český spis od stavů vydati a německý sám sobě podržeti. Ale rozumí se, že peněžitý zisk p. Palackého zde nemůže rozhodovati.«

[1]) Dne 7. března r. 1831 usnesli se stavové na sněmě českém, že ukládají Fr. Palackému sepsání celých dějin českých a na práci tu, že se mu bude dávati jako honorář a útraty ročně 1000 zl.

Zvláště tato poslední slova ukazují nám nejpěkněji nevědomou slepou zášť nějakého Němčíka, který svou národní zášť provozuje se zavázanýma očima. Každý chlapec již skoro o tom ví, že onen nový český díl dějepisu p. Palackého již dávno vyšel (nákladem Tempského a pomocí Matice) a se zdarma rozdává údům naší Matice, ano co ještě nejzábavnější jest, že i v samé Ost-Deutsche-Post nedávno se do p. Palackého dali pro jeho předmluvu k tomuto českému dílu a nyní vytýkají zase p. Palackému jakoby tento český, již od jiného vydaný díl byl předložil stavům k vydání, aby sobě německý překlad jakožto výnosnější sám ponechati mohl. Pravý stav věcí jest ale ten, že p. Palacký odevzdal již po vydání svého českého originalu stavovskému výboru německý překlad k vydání skrze výbor. Ubohý p. dopisovatel jest svým němectvím a čechožroutstvím tak zaslepen a myslí, že snad by Palackého český dějepis nějakého dobrodince potřeboval, aby jej vydal na svůj náklad!! a žije tedy ještě se svou německou fantasií v blažených dobách asi před 30 lety, kde již jistí dobrodinci myslili, že naše stará čeština od nich doražená jen v chlívech a na pastvách se ještě nějaký čas potáceti bude. Zatím jsme ale po ten čas tak statečně k z mrtvých vstání zvonili, že již opět sedí ta naše milá mateřtina v uniformě u nejvyšších soudů a na kathedrách nejvyšších škol a nehodláme popustiti, až se zas všude tam vrátí, odkud ji zrádně vytlačili. Již dávno pominuly ty časy, kde by dobrý český spis žebrati musel o vydání, a ubezpečujeme p. dopisovatele, že by vydání českého dějepisu Palackého jmenovitě na dlouhý čas zaopatřiti mohlo několik literárních nádenníků, kteří v Lipsku hlady umírají.

Co se při této věci našeho stavovského výboru týče, věříme ovšem, že to, co zde onen dopisovatel o něm praví, pravda jest. Vždyť ještě víme z nejnovějších časů o tom, s jakou ochotou se přičiňoval tento výbor, aby p. Pinkasa[1]) a Trojana,[2]) kteří byli zastupitelé čtvrtého stavu, vytlačili z výboru a dostali místo nich opět dva stejně smýšlející, jakou jsou nynější vyvolenci městské rady p. Walther a Worovka, oba Němci. Nynější stavovský výbor (aby každý o tom věděl, kdo vlastně jest nyní zastupitelem české země) jest sestaven z přednosty nyní hraběte Mitrovského, presidenta nejvyššího zemského soudu, osmi osob, totiž dva zastupitelé stavu kněžského (prelatského) nyní: Scholasticus Rauch a pan velmistr řádu křižovnického Beer, oba Němci; dva zastupitelé stavu panského: nyní jen hr. Albert Nostiz (Němec), druhý, kníže Auersperg Wlašímský vystoupil a místo jeho není obsazeno; dva zastupitelé stavu rytířského nyní pp. Bergenthal a Bohuš; dva zastupitelové stavu městského a nyní vlastně celé ostatní země, Walther a Worovka, oba Němci. To jest tak zvaný užší výbor, který vlastně celou správu zemských záležitostí vede až do svolání českého sněmu (ad calendas graecas).

V celém výboru není nyní ani jeden odhodlaný obhájce Čechů a jenom o třech (totiž předseda a páni rytiř. Bergenthal a Bohuš) může se říci, že jsou úplně nestranní. Tento výbor tedy zastupuje záležitosti země naší, ve které jsme my veliká většina.

Že by teprva od r. 1848 »utvořena byla rovno-

---

[1]) Viz díl II. S. 984.
[2]) Viz díl II. S. 826.

právnost« to sice může mluviti takový dopisovatel do Kurandovy Ost-Deutsche Post, jakého tuto před rukama máme: ale zemský výbor království Českého, v jehožto od Ferdinanda II. vydaném zřízení rovnoprávnost již pojištěna byla, zemský výbor, který měl býti obhájcem přirozeným tohoto našeho zřízení, nemůže ovšem tak mysliti, nechce-li tupiti sebe sám. Dost smutno, že mohly býti časy, ve kterých zemský výbor království Českého, od svého ustanoveného dějepisce žádal jen německy sepsaný dějepis vlasti, dost smutné, že od počátku vydávání tohoto díla až do nejnovějších dob na útraty celé země naší vycházel dějepis jen pro Němce: ale tohoť bohdá! nebude, aby se zemský výbor český ještě nyní odvážil hrdlovati se s dějepiscem, že druhou polovici dějepisu spisuje a vydává napřed česky, kdežto nikomu z nich nenapadlo žádati od něho neb svoliti jen k tomu, aby vycházel dějepis jeho také po česku! Tak smutně to s námi ještě přece nestojí, abychom takovou urážku snášeti museli. Ovšem že jistí vysokorodí pánové, kteří r. 1848 každého přívětivě na ulici chytali, ruce tiskli atd., znamenitě se již vyzdravili ze svého bohatýrského strachu a že se do nich poznenáhla zase počíná nazpět vraceti všechno to, co vymeteno jest r. 1848; ale můžeme jim přece proto velmi chladnokrevně zpívati:

»Všechno má svůj čas
A co jsme my jednou bývali
Budem přece zas.«

Nezdá se tedy moudré chystati si ze lva podešve, pokud lev ještě po lese chodí. Okamžitý terrorismus zdá se, že příliš zaslepil jistým nenapravitelným kastám

rozum, sice by přece nahlížeti, že rakouská vláda v čas potřeby snadněji se obejde bez »stavů« nežli bez Slovanů, jakož se to r. 1848 nejlépe ukázalo a že tedy na každý způsob tím budoucnost Slovanů na »solidnějších« základech leží nežli budoucnost »stavovská«. Rozdíl to znamenitý: stavové potřebují rakouskou vládu, ale na druhé straně musí se říci naopak, že rakouská vláda potřebuje Slovany. Přijde čas a hodina, kdy zase tato stará pravda lépe poleze do hlavy, až totiž zavěje zase nějaký velký vítr od západu.

To jsou tedy ty příčiny, pro které navzdor tomu, co se nyní s námi děje, přece tak chladnokrevně a důvěrně hledíme do budoucnosti.

50. POTURČENEC HORŠÍ NEŽ TUREK

aneb klubíčko Ariadnino vedoucí po tmavých katakombách Vídenského Denníka.

(Slovan z 22. prosince r. 1850. Sv. 6. S. 1896—1899.)

H. B. Aby se mohli čtenářové naši o svátcích trochu zasmát (k zlosti zajisté již ani tyto věci nejsou), přivazujeme tuto k letošním jesličkám jednoho dopisovatele Víd. Den. ze Slovenska. Jest to ten skvostný exemplář, jenž tam dopisuje pod znamením mathematického kořínku, a proti kterému již dříve jeden náš dopisovatel vystoupil, jenom že jsme tenkráte, nemajíce zde v tiskárně ono znamínko, latinským V jej poznamenali. Doufáme, že nám vážené čtenářstvo naše učiní tu radost, aby si s pozorností přečtlo dopis onoho hrdiny, který umístěn jest po zákazu Slovana na Slovensku v č. 136. Víd. Den. a který tuto celý doslovně klademe. Zní takto:

»Ze Slovenska. Zápověď »Slovana« na Slovensku považujeme my Slováci za nutnou potřebu nynějška a za důsledný účinek politického systemu naší vlády. Žádný toho tajiti nemůže, že zvláště v posledních časích »Slovan« nejinák sobě počínal než jako známé radikální časopisy před říjnem 1848tým ve Vídni a maďarské a »slovácké« noviny, před vypuknutím maďarského odboje. Netřeba nám ani čísti mezi řádky; neboť zjevně prohlašuje »Slovan« nemožnost státního

bytí Rakouska, každé hnutí vlády co reakci, mužům o udržení mocnářství zasloužilým se posmívá. Zjevné a nepoctivé revolucionáře poukazuje na cestu propasti. Důkaz to, kam vede vrhnutí se v náruč zásadám bořicím. Havlíčkovi se již nic nelíbí; každý, kdo nějaké moci požívá — zdá se mu býti nepřítelem svobody, odpůrcem Slovanstva, zrádcem principu liberálního. On vždy hlásá, že chce a zastává pravdu, jakoby mimo něho nestávalo již pražádné pravdy, nijakého práva a »Slovan« jakoby novým měl se státi zákonem století devatenáctého! — I uvěřil by snad některý duchem slabý, že povstal apoštol nový na české půdě, kdyby náhledy »Slovana« nebyly tak jednostranné, jeho výrazy mnohdy tak sprosté a cynické, jeho kritika co písek mělká a nade vše to, kdyby neprovíval všecky posud vyšlé svazky časopisu tohoto duch nadutosti a opravdové despotické libovolnosti. Při tom všem lichotí to p. Havlíčkovi, že se opírá vláda zásadám jeho klamným, k jakým se i Mazzini i Ledru-Rollin i Košuth i všichni despotové noví přiznávali a posud přiznávají; — vidí v tom p. H. mučednictví, když jej ženou z města do města, by nepustilo símě jeho půdy v lidu, k větší vždy dokonalosti duchem času p. Havlíčkovi protivným pokračujícím. Ihned se odvolává na onen věk žití Kristova, na dobu prvního křesťanství, tak jakoby jeho výroky srovnávaly se s pravdou Kristovou, s pravdou apoštolskou. I vězte p. Havlíčku, že jest pravda starší než Vy a Vaše brojení toliko podkopávání její! Za časů oněch, když křesťanství do života bylo uváděno, možné ano přirozené bylo pronásledování učitelů božských — tak jako za našich časů přirozené jest protivenství proti falešným prorokům a klamným hlasatelům pravdy. Neboť vyšinouc se člověčenstvo jedenkráte na dráhu osvěty a pravdy křesťanské, pokračuje a vyvinuje se v duchu tom i nemožno tedy, aby v nynější době stalo se protivníkem pravdy a její zastavatelů. Zoufati nesmíme na duchu křesťanstva — a všechny špamprnády, jakých již »Slovan« na svět přivedl nebudou v stavě, zdravou mysl národu českoslovanského opíti a sílu národní jeho zničiti. — Co se nás týče, nezapovídali bychom Slovana, poněvadž se sám poráží. Každý vyšlý svazek zabije předešlý. Co národu

prakticky prospívá, to u něho nenalezá obliby a jestli se p. H. vždy vychloubá, že se jeho »Slovan« hojně odebírá a čte — může být ujištěn, že nepůsobí ani za mák, leda že v nedospělém politickém rozumu tu onde rozeseje nespokojenost a lehkovážnost; tak jako každá komedie více lidí přivábí, nežli každá jiná vážná a tichá demonstrace občanská.

My Slováci máme vážnější úlohu nežli hašteřit se o to, jestli jsou zákony našeho ministerstva podle formy staré čili nové. Jsouce pevně přesvědčeni, že chce zbudovati vláda mocnářství na základě ústavy a rovnoprávnosti, bez vší pochybnosti k tomu přispíváme, aby úloha ta se podařila. Kdo že pro Bůh! by mohl mysliti, že jsou Hanrich, Attems, Kozáček, Hlaváč a j. zpátečníci, sloužíce státu a národu podle nynějšího systemu politického. Jsou naše školy národní a učeliště nově zřízené lží? Komu se smí ukřivdit od úřadů, jemuž by volno nestálo o své právo se ucházeti? Komu se klade překážka v pěstování řeči a národnosti své? — Nechť nám zodpovídá p. H. tyto otázky. My však nehledíce ani v pravo ani v levo, budeme pokračovati na přímé cestě, již uznáváme za nejlepší.«

Tolik jest tedy slov dopisovatele, který »kráčí na přímé cestě« a vyzývá nás, abychom mu zodpovídali jeho otázky. Jsouce tedy tentokrát při zvláště dobré chuti, učiníme ještě více než co si žádá tento »na přímé cestě kráčející« hrdina, a zodpovídáme mu i to, nač se ani neptal. Řekněme mu tedy napřed, že on jest konceptní adjunkt u hr. Attemsa v Prešpurku, vysloužilý spoluoud známé nejkrajnější levice Slovanské Lípy v Praze. Chtěl-li by, abychom mu zodpovídali ještě jiné otázky, ku příkladu jak se jmenuje, neb strany jistého odjezdu z Prahy atd., atd., ať se nás jen zeptá. Na každý způsob ale jest on plnokrevný Čecháček, jenž se žlutým prýmkem za naději slouží.« A jak mu to pěkně sluší »My Slováci« sem, »My Slováci« tam, jak se to hezky píše z po-

[redacted]

zastolíka v kanceláři Prešpurského komisariatu ve jménu celého Slovenska! To jsou »ty přímé cesty!«

Čtenáři čtouce v tomto dopisu tak z vysoka pronešené potupné úsudky o panu Havlíčkovi, sotva mi budou věřit, kdybych jim řekl, že pan Havlíček ještě r. 1849 tomuto vznešenému tupiteli svému dal na jeho žádost několik zlatých na cestu do Slovenska, a přece je to pravda. Ale tak to chce tento svět a od jakých lidí se člověk časem svým musí nechat poučovat, vidíme nejlépe z toho, když tento dopisovatel na počátku svého dopisu praví: »my Slováci považujeme zápověď Slovana na Slovensku za nutnou potřebu«[1]) a v prostředku zas téhož dopisu praví: »co se nás týče, nezapovídali bychom Slovana.« Takový človíček potom, který, jak z toho viděti jest, posadí se na vysokou stolici, hází okolo sebe falešnými proroky, vede politiku a vyčítá nám mělkost, jednostrannost atd. atd. Člověk neví věru, má-li se zlobit neb smát, zlobit nad nicotou povahy lidské, a smát se, že strana vládní nenachází jiných rytířů.

Nový způsob mluvení, dle kterého dopisovatel onen nazývá Mazziniho,[2]) Ledru-Rollina[3]) a Kossutha[4]) »novými despoty«, není posud ve světě obyčejný, až posud má ještě slovo despot jiný význam. Mne sice

---

[1]) Vyhláškou dát. v Prešburku dne 4. prosince r. 1850 zapovězen byl »Slovan« pro Uhry.

[2]) Giuseppe Mazzini (1805—1872) byl vůdce hnutí za sjednocení Italie v podobě republiky.

[3]) Alexandre Auguste Ledru-Rollin (1808—1874) advokát francouzský radikálního smýšlení byl r. 1848 v Paříži členem prozatímní vlády republikánů.

[4]) Viz díl II. S. 320.

také nazývá despotem, poněvadž jsem ale posud žádnou ústavu nezrušil, žádného v obležení nedržím a také nikoho nutiti ani nemohu ani nemíním, aby moje smýšlení za pravé držel, myslím si snad, že slovo despot znamená ve Víd. Den. jen tolik, co demokrat. Když ale jeden svazek Slovana druhý poráží, když Slovan za mák nepůsobí, nač proti němu vláda tak starostlivě brojí? K čemu ty útraty?

Slováci prý mají vážnější úlohu nežli hašteřiti se, jsou-li zákony dle nové neb dle staré formy, aj, aj, maličkost — nepochybně tedy tato vážnější úloha Slováků jest, aby živili takové praktikanty, jako jest p. dopisovatel! Ostatně škoda věru slov proti takovým, kterým beztoho z každého slova jejich čpí přetvářka, poněvadž se nutí zastávati nyní zásady cizí. Smutné jest to podívání, když lidé, kteří r. 1848 nám škodili dětinským radikalismem beze všeho plánu, nyní zase se stali vojskem poslušným reakce. Zapotřebí jest ale odhalovati takovým rytířům visíry ještě v čas, a zameziti jim tak cestu, aby časem svým až se vítr obrátí, nemohli zase nazpět do řádu liberálního. Umínili jsme si proto pevně, že každého dopisovatele do Víd. Den., jehožto jméno vypátrati se nám poštěstí, jmenovati budeme časem svým veřejně: neboť lehce jest bez udání svého jména všelicos do světa pouštěti, ale zapotřebí jest v časech takových jako jsou naše, aby každý, za to co mluví, jménem svým se zaručil a aby si nikdo nemohl na obou stranách místečko pro sebe ohřívati.

---

51. PENÍZE.

(Slovan z 22. prosince r. 1850. Sv. 6. S. 1899—1906.)

H. B. Peníze sobě již získaly nesmírný vplyv na osudy lidské, a čím více se šíří vzdělanost ve světě, tím většího ještě nabudou. Zvláště nyní za našich dob vidíme, že se u nás dějí s penězi obzvláštní posud nevídané obraty. Ačkoli sice každý každodenně s penězi zachází, přece pochybuji, aby každý měl náležitého ponětí o tom, co jsou vlastně peníze, v jakém poměru stojí k sobě rozliční druhové peněz, jaké jsou výhody a jaká nebezpečenství nynějšího způsobu užívání jich v občanském životě. Snad tedy nepochybíme, kladouce toto malé rozjímání o tomto předmětě.

Nikdo arci neočekávej tentokrát satyrický nějaký článek podle motta: »že peníze světem vládnou, staré přísloví« — nechceme zde hleděti na peníze co na jmění jednotlivců, nýbrž jen co na nástroj všeobecného obchodu.

Původ peněz jest patrně tento: Lidé mají toho nevyhnutelnou potřebu, aby si společně jmění své vyměňovali; jeden má jisté věci více než jí sám pro sebe potřebuje, za to ale nemá mnoho jiných věcí, které by potřeboval a kterých

jich pro sebe potřebují. Oběm

borně poslouženo, když sobě každý za své nepotřebné (t. j. jemu zbývající) věci od jiných vyměniti může takové, které potřebuje a které zase těmto zbytečné jsou. Tato výměna věcí zbývajících za potřebné jest obchod nejprvnější. Aby však každý jednotlivec, kterému něco zbývá a který zase všelicos jiného potřebuje, sám osobně nemusel hledati ty, kterým právě tyto jemu potřebné věci zbývají, zaměstnávají se již od dávna jistí lidé tím, že tuto výměnu zbývajících věcí za potřebné mezi jednotlivci prostředkují, přejímajíce totiž od každého to, co mu zbývá, a dávajíce mu za to zase to, co potřebuje. Ti se nazývají obchodníci.

Hlavní věc při obchodu jest ale následující: Petr ku př. má zbytečných koží, potřebuje ale sůl. Kdyby tedy sůl za své kože obdržeti chtěl, musel by především někoho hledati, který sůl zbytečnou má. Našel by takového, avšak ku př. Pavel, který tu sůl zbytečnou má, nepotřebuje také žádných koží, nýbrž potřebuje železo. Patrno tedy, že svou zbytečnou sůl nedá za kože, nýbrž jen za železo, neboť kdyby ji za kože dal, musel by teprva zase někoho hledati, který právě železo zbytečné má a sůl neb kože potřebuje. Kdyby tedy obchodník náležitě chtěl výměnu mezi jinými prostředkovati, musel by všechny věci v zásobě míti, aby mohl každému za všechno dáti právě to, co onen potřebuje. Z toho ohledu by již bylo veliké ulehčení, kdyby byla nějaká věc, kterou každý často potřebuje a které by se tedy použiti mohlo za výměnní prostředek, poněvadž by za ni každý rád své [illegible] věci vyměnil, vida dobře, že si pak opět [illegible] ti může to, co sám potřebuje. Proto

také víme, že v rozličných krajinách a v rozličných dobách se používalo rozličných věcí za takové výměnní prostředky ku př. koží malých, kovů rozličných i dobytka drobného a jiných. Takové upotřebení jistých věcí za všeobecný výměnní prostředek jest již první ovšem nedokonalý zárodek peněz.

Avšak tím ještě není všechno docíleno. Ne dosti na tom, aby se vynašlo jedno zboží, které by každý rád co výměnu za své zbývající věci přijímal, též zapotřebí jest, aby každý za svoje věci tolik dostal jiných, aby spokojen býti mohl s touto výměnou. Hlavní tedy vlastnost výměnného prostředku jest jeho dělitelnost, aby totiž možná bylo každému dle množství a dle užitečnosti jeho věci stejně platné množství tohoto výměnného prostředku odevzdati. Takový, dobře dělitelný, všeobecně potřebný a vážený prostředek k vyměňování rozličných věcí jmenujeme peníze.

Někteří sice vykládají smysl peněz jenom tak, že jsou to věci jinak na sobě bezcenné, kterým ale všeobecné usrozumění teprva cenu přidává, aby se jich mohlo použiti k výměně rozličných věcí. Tomu ale naprosto odporujeme a pravíme, že peníze nikdy nemají býti známky bezcenné, nýbrž vždy věci mající svou vlastní vnitřní cenu.

Počátek užívání peněz sahá až do nejprvnějších časů člověčenstva, ačkoli se jich ovšem tehdá neužívalo ještě tak jako nyní. Z počátku užívalo se zajisté peněz jenom v drobném místním obchodu, ve velikém mezinárodním obchodu velmi dlouho se ještě udržela pouhá výměna zboží za jiné.

Po tomto tedy všeobecném rozjímání budeme

jednati o penězích, jakých se užívá za našich časů. Kovy a jmenovitě tak nazvané drahé kovy, totiž zlato a stříbro, počaly se již velmi záhy co peníze užívati a až na naše časy se také ve všeobecném užívání udržely. Drahé kovy mají ovšem mnohé přiměřené vlastnosti k tomu, aby za peníze sloužiti mohly, totiž cenu vnitřní, trvanlivost dosti velikou, neporušitelnost a pohodlnost na schování a přenášení. Při obchodu vzmáhajícím se velice, nemohly však kovové peníze přece dokonce postačiti, dílem proto, že přece při velikých sumách a častém obrácení jich nejsou dosti pohodlné, dílem proto, že by zásoba drahých kovů vedle jinakého používání jejich nepostačila na tolik peněz, kolik jich již nyní zapotřebí jest, dílem však a hlavně proto, že se peněz bitých z drahých kovů při častém užívání velmi mnoho opotřebuje, což by ovšem tím více škody obnášelo, kdyby všechny peníze byly jen z drahých kovů.

Z těchto příčin tedy přišly do užívání peníze jiného druhu, totiž papírové. Peníze papírové poskytují v obchodu všeliké výhody, kterých se kovovým nedostává, totiž jsou nad míru pohodlné k chování a nošení i k počítání, při opotřebování jich se nic neztratí (aspoň tak málo jako nic, totiž nepatrná výloha za fabrikaci jiných). Avšak mají zase papírové peníze na sobě dvě velmi nebezpečné vlastnosti, totiž předně možnost k padělání (falšování), k čemu jest ovšem veliké lákadlo, protože kromě mechanické zručnosti nic jiného k tomu zapotřebí není, za druhé ale a hlavně možnost bankovních a státních bankrotů neb klesání valuty, jako toho ku př. nyní všichni zarmoucení svědkové jsme. Kdyby nebylo

těchto dvou nebezpečných vlastností, vyhověly by jistě papírové peníze nejlépe všem požadavkům prostředku výměnného a zasluhovaly by ve větším obchodu přednost i před kovovými. Mnohý snad vrstevník naší doby, jenž velmi mnoho již podlepoval našich nynějších šestáčků a desetníků, bude nad tím nedůvěřivě hlavou vrtěti, že by papírové peníze zasluhovati mohly přednost i před kovovými. Ovšem, to co u nás nyní jmenujeme papírové peníze, toť ovšem nezasluhuje přednost před kovovými, jakož toho i agio skutečným důkazem jest. Hlavní vlastnost každých pravých papírových peněz musí býti jistota, neboť bez jistoty jest papírový peníz tolik co tumpachový neb mosazný dukát, totiž vlastně falešný, nic více než kus potištěného papíru.

Ať nikdo nemyslí, že papírové peníze (bankonoty) jenom známky jsou peněz, kterým se jen skrze všeobecné usrozumění cena připisuje: pravý papírový peníz nesmí býti nic jiného než úpis hodnověrný na jistou cenu s tou nevyhnutelnou výminkou, aby každý majitel tohoto papírového peníze v každou dobu mohl zaň onu cenu úplně obdržeti a vyměniti. Neboť jest jisto a každému patrno, že kus potištěného papíru nemůže míti sám v sobě takovou cenu, abych za něj několik dní pracoval neb své pracně nabyté zboží vyvyměnil: ovšem ale může míti kus takového papíru pro každého velikou cenu, když jest na něm hodnověrně pojištěno, že majitel jeho každou chvíli tolik a tolik ku př. zlata neb stříbra neb jiného zboží zaň dostati může. Cena takových papírů ale klesati musí, čím více ona jistota odpadá, že za ně tolik zlata neb stříbra neb jiného zboží dostanu, co na nich se-

psáno jest. Tuť jsme u příčiny agia (adžia), které za našich časů hraje tak velikou roli. Agio jest přídavek, který se dává při vyměňování jedněch peněz za druhé. Na bankovce ku př. stojí, že každý její majitel za ní dostane v nár. banku 15 dvacetníků stříbrných. Pokud panovala úplná toho jistota, měly jistě bankonoty ještě agio před stříbrem, to jest poněvadž bankonoty v obchodu mnohem byly užitečnější než stříbro, rád mohl dáti každý, kdo bankovky potřeboval, nějakou malou náhradu tomu, kdo mu je za jeho stříbro vyměnil. Skutečně také, zvláště místy, připlácelo se malé agio na bankonoty. Jakmile ale národní bank přestal vypláceti za bankonoty stříbro, hned se věci obrátily naopak a stříbro dostalo agio nad banknotami, kteréžto agio vstupovalo tím více, čím více se množila nejistota, a kdyby hospodářství nynější našeho ministerstva a banku dále trvalo, přišlo by to snad s našimi bankonotami tak daleko jako s francouzskými assignaty v prvních letech republiky před Napoleonem.

Jakým způsobem ale může býti způsobena úplná jistota papírových peněz, tak aby zůstaly vždy hodnověrnými úpisy, strany toho se nesrovnávají státní a národní ekonomisté. Pohlédněme dříve na příčiny klesání valuty, z kterých se samo sebou ukáže příčina nejistoty a tudy prostředky k uvarování se jí.

Především vidíme, že vlády velmi nesvědomitě zneužívaly papírových peněz. Řekli jsme již dříve, že papírové peníze, nemají-li býti pouhý bezcenný papír, nevyhnutelně musí býti úpisy na jisté věci (buď zlato a stříbro neb jiné cenu mající zboží). Vláda tedy může na dva způsoby vydati dobré a jisté papírové peníze,

buďto když sama se zaručuje za to, že majitelům jejich tolik a tolik vyplatí, buďto když toto zaručení místo vlády přijímá někdo jiný, ku př. bank. V prvním pádu nejsou vlastně papírové peníze nic jiného, než dlužní úpisy vládní a mají tak dlouho cenu, dokud jest vláda v očích obecenstva jistým dlužníkem. V druhém pádu zase jsou papírové peníze dlužní úpisy těch, kterým vláda vydávání jich odevzdala a jistotu mají jen potud, pokud nepochybno jest, že vydavatelé vždy vstavu jsou za ty vydané papírové peníze vyměniti stříbro, zlato neb jiné zboží. Nejobyčejněji děje se toto vydání peněz skrze banky, a sice tak, že jistá společnost složí jisté množství stříbra neb zlata a kromě toho jiného způsobu jmění do zástavy dá, a za to dostane od státu právo papírové peníze vydávati. Takového způsobu společnost jest také u nás Vídenský c. k. priv. národní bank. Pokavad množství vydaných papírových peněz v jistém přirozeném poměru jest k zásobě stříbra a zlata v sklepích banku ležící, potavad udržeti se musí bankovky vždy v dobré ceně, protože banku možno jest každou chvíli na požádání za ně stříbro neb zlato odevzdati. U nás ale ku př. nyní suma vydaných bankovek daleko převýšila tyto přirozené hranice a náš Vídenský bank vydal již mnohem více než desetkrát tolik papírových peněz než drahých kovů za ně v záloze má. Vláda totiž v dobách, když peníze potřebovala, opatřovala si je na nejlehčí ale i na nejlehkomyslnější způsob, nechala totiž v banku natisknout bankonotek a platila jimi své potřeby. Tím ovšem přivedla vláda brzy bank na mizinu co se úvěry týče. Bank ovšem nevydal vládě jinak nové bankonoty nežli za dlužní úpis: ale stalo se

během krátkého času, že největší bohatství banku byly jen tyto dlužní úpisy vlády. V dobách ale, kdežto vláda naše byla v úzku, kdežto hrozilo časem i pominutí a rozpadnutí celé říše, což platily toho času úpisy vlády? Tak se tedy brzy rovnal náš bank dlužníku v konkursu postavenému, a vláda nemohla jinak než násilím opatřiti bankonotám jejich cenu, nařízením totiž, že se přijímati musejí místo stříbra. S ohledem ale na zahraniční obchod nastalo zase agio, protože nařízení vlády naší o nuceném přijímání bankovek za hranicemi ovšem nic neplatí.

Jiná příčina, pro kterou papírové peníze ve valutě klesly, jest též přirozená, neboť se jeví při všelikém jiném také. Jest to totiž nesmírné množství papírových peněz. Na každé věci to pozorovati můžeme, že v ceně klesnouti musí, kdykoli se nad potřebu rozmnoží. Dle obecního, vlastně všedního smýšlení arci se říká, »že čím víc peněz, tím líp«, ale to platí jen o jednotlivcích, pro všeobecnost, pro celek jest veliké, nad potřebu zrostlé množství peněz papírových škodlivé a táhne za sebou vždy klesání valuty. Tyto dvě příčiny tedy, nedůvěra k dlužníkovi a nesmírné množství peněz papírových, dohromady spolu přivedly agio u nás na takovou výšku.

Ostatně není tento stav náš pro ty, kteří již přes padesát let žijí, nic neobyčejného, za císaře Františka ve válkách francouzských byl stav rakouských papírových peněz ještě horší. Císař František [1]) dal ten-

---

[1]) [Tenkrát nebyli ještě odpovědní ministři, pročež absolutní císař sám se musí považovat za původce všeho zlého i dobrého (?), co se za jeho vlády stalo. Red.]

král natisknout tolik bankonot, že si s nimi sedláci tabák zapalovali, nejlepší to důkaz jejich ceny. Účty státní se tenkrát veřejně nekladly a proto se ani neví, kam se podělo všechno to stříbro a zlato dílem z hor, dílem od nábožné vlády v kostelích pobrané, dílem všelijakými taktikami na privátnících vynucené.

Papírové peníze považovaly vlády vždy za nejsnadnější prostředek k provedení všech svých účelů, neboť presy bankonotové byly vždy v čas potřeby nevyvážitelný pramen surrogatních příjmů. Abychom ale posouditi mohli, co to znamená, bez hypotheky, bez jistoty papírové peníze tisknouti, musíme dříve pojem jmění uvážiti. Poznáme pak z toho, že vlastně není velký rozdíl mezi tím, jenž pro falešných peněz dělání v trestnici sedí, a mezi vládou, která beze vší hypotheky papírových peněz natisknouti dává. Již z historie to víme, že mnohé vlády, zvláště malé německé, takřka se živily děláním lehkých stříbrných a zlatých peněz. Známo totiž, že obyčejně zlatý a stříbrný peníz o něco málo méně ceny (t. j. stříbra a zlata) v sobě drží nežli zač platí. To jest dovolená a nevyhnutelná věc, dílem co náhrada za ražení, dílem však také co prostředek k zachování peněz, neboť jest jisto, že by se zhusta jako jiné zlato a stříbro rozlévaly a k jiným potřebám obracely, kdyby se toho nešetřilo. Při drobných penězích jest tento rozdíl mezi pravou cenou a mezi platností ještě větší, avšak nikomu neškodí, protože drobné peníze více jen co známka nežli co jmění se považují a rychle z ruky do ruky jdou. Avšak mnohé špinavé vlády mívaly ten obyčej, že nechávaly dělati zlaté a zvláště stříbrné peníze vždy horší a horší, což se ovšem ve všeobec-

nosti tak snadně pozorovati nemohlo, poněvadž každý tak snadno prostředků a schopností nemá přesvědčiti se o pravé ceně peníze. Že se takovým způsobem lid šidí, jest patrno: neboť na počátku béře se takový lehký (vlastně falešný) peníz v plné ceně, časem svým ale, jak se jeho pravá cena zpozoruje, musí v bernosti klesati; a kdyby se i v zemi nucením vlády v nominální ceně [1]) udržel, nebéře se přece za hranicemi v plné ceně, čímž patrně domácí proti cizozemcům utrpí a předešlé lepší peníze dostávají nevyhnutelně agio, totiž berou se raději a za větší cenu. Na každý způsob jsou tedy ti, kteří takové lehké peníze po prvé za své zboží obdrželi, zkráceni.

To všechno platí ve mnohém větší míře o papírových penězích. Poctivé jmění nemůže povstati jinák, než buď skrze práci a výdělek, neb skrze dar od toho, který zas jmění poctivě nabyl. Z toho již poněkud vysvítá, zač se považovati musí papírové peníze, nadělané beze vší realní hypotheky. Papírové peníze s jistotou, že za ně každou chvíli možná vyměniti cenu na nich vyznačenou, jsou jmění tak dobře jako každé jiné. Dejme tomu, že ku př. v jisté zemi jest 100 milionů papírových peněz s úplnou jistotou, totiž že pojištěno jest každému majiteli některé takové papírové noty za rovnou cenu nějaké realní zboží jakéhokoli druhu. Každý tedy může s úplnou důvěrou za všechno své poctivě a pracně nabyté zboží na výměnu tyto papíry přijímati a není ošizen.

Nyní má ku př. vláda této země ročních příjmů

---

[1]) [Nominální cena od latin. slova nomen (jméno), totiž cena, která na penízi napsána jest.]

zachovati poctivá vláda? Především musí se tázati národa, totiž zastupitele jeho, sněmu, chce-li takové výlohy nésti a uznává-li je za potřebné. Neuzná-li sněm tyto výlohy za potřebné, musí se jich vláda vystříhati a s obyčejnými příjmy vyjíti. Uzná-li sněm výlohy za potřebné, musí sněm buď vládě povoliti, aby daně občanů na ten rok o čtvrtinu zvýšila a tak oněch nedostávajících se 50 milionů nabyla, aneb musí sněm vládě povoliti, aby si ve jménu národu oněch 50 milionů vypůjčila. Takto jednati slušelo by se.

Jedná se ale obyčejně od vlád mnohem lehkomyslněji. Nechá se vytlačiti za 50 milionů zrovna takových papírových peněz, jako jsou předešlé a zaplatí se jimi to, co se potřebuje. Avšak již tedy v zemi místo předešlých 100 mil. koluje 150 mil. papírových peněz a jistota jest jen na sto. Poněvadž ale na jednotlivých notách viděti nelze, která jest pojištěna a která není, kolují za stejnou cenu a kdyby se všechny vyměniti měly, obdrží se za každou jenom dvě třetiny předešlé ceny, protože se ta uložená jistina 100milionová nyní již na 150 mil. rozděliti musí. Tak by byl každý majitel nějaké noty, jemužto se jinak do rukou nedostala, než že za ni buď pracoval neb jiné jmění vyměnil, ošizen o třetinu. To se ovšem hned nestane, poněvadž k vyměňování papíru tak snadně nepřijde, nýbrž těchto 50 mil. zůstane co dluh vládní viseti: ale jestli předešlá suma peněz 100 mil. postačovala pro oběh v celé zemi, koluje již nyní o polovici více zbytečných a dle přirozeného pravidla klesnou papírové peníze o něco v ceně, tak jako každá věc, které jest víc v zásobě než se jí potřebuje, v ceně padá. Poněvadž však vždy se ještě jmenuje desítka desítkou

z daní asi 150 milionů, stane se však, že vydání její za tento rok 200 milionů obnáší. Nedostává se jí tedy 50 milionů na tento rok. Jak se tedy má v tomto pádu a zlatka zlatkou, nepozoruje obyčejný člověk arci hned toto klesání ceny peněz a říká jen, že jest všechno dražší: tato všeobecná drahota není ale nic jiného, než klesání papírových peněz čili jinými slovy zkrácení všech těch, kteří již dříve papírové peníze v rukou měli, o jistou částku. Co oni dříve ku př. za pětku dali, museli by nyní za 6 neb 7 zl. koupiti a o to jsou již papírovými penězi zkráceni.

Kdyby však zůstalo jen při prvním kroku, nepovstalo by ještě tak veliké neštěstí, nýbrž mohla by se časem svým buď i za oněch 50 mil. nově vydaných papírů náležitá jistota opatřiti, aneb zase rovná suma papírových peněz sešlých se do vládních kas zničiti, čímž by věc byla vyrovnána. Vlády ale, klesajíce vždy více, vždy více přidělávají papírových peněz, tím se ale vždy více rozmnožuje drahota (klesání ceny peněz),[1]) nejistota a zmatky v obchodu, chudnutí země k prospěchu cizozemských výdělků atd. Vlády ovšem, vidouce to a znajíce samy nejlépe příčiny toho, namáhají

---

[1]) [Sluší zde rozdíl činiti mezi drahotou přirozenou, která povstane tím, když jistého zboží méně se vyrobí než ho jest zapotřebí, tato drahota bývá obyčejně jen částeční, totiž ono zboží bývá dražší, kterého se nedostává. Ovšem že i zde drahota jedné věci může za sebou táhnouti i drahotu jiných, jako ku př. neúrodný rok na obilí za sebou vleče ještě drahotu velmi mnohých prací a věcí; zároveň ale také částeční přirozená drahota zase při jiných věcích působí naopak a dělá je lacinější, což vše tuto příklady vysvětlovati bylo by obšírné a také nepotřebné, ant sobě jistě každý sám okolo sebe dosti takových příkladů najíti může. Všeobecná drahota všech věcí jest ale skoro vždy jen vlastně klesání ceny peněz.]

se arci všelijak, ale nadarmo proti tomu, zapovídají výkaz stříbra a zlata, nutí lid přijímati za půjčené stříbro papíry, vydávají zákony proti adžiotáži, vydávají bankovky ve všelikých barvách a způsobech, jen aby se zalíbiti mohly — ale nadarmo, valuta peněz se nezlepší jinak, než dobrým hospodářstvím a svědomitým pojištěním každého do veřejnosti vydaného papíru.

Časem svým budeme dále a více do podrobna o penězích jednati, o rozličných způsobech banků a kreditních (státních) papírů.

Rok 1851.

52. NA POČÁTKU ROKU 1851.

(Slovan z 8. ledna r. 1851. Sv. 1. S. 1—3.)

H. B. »Mnohaja lěta!« jest obyčejný zpěv v církvi slovanské, jímžto se v krátkosti vyslovuje všeliké dobré přání. My však vzpomínajíce si na minulý právě rok 1850, nemůžeme sobě nikterak přáti »mnohá léta« taková, jako byl onen rok a nejbližší předchůdce jeho, rok 1849. Chraň nás, Bože! mnohých takových let! volá jistě každý z nás při upomínce na všeliké trpké doby, jakých nám množství přinesly s sebou minulé dva roky. Bude-li nastávající 1851 lepší než jeho dva předchůdcové? — táže se leckdo v srdci svém. O! nebude jistě, nýbrž horší a jestli nás rok 1849 a 1850 mrskaly biči, bude nás rok 1851 mrskati škorpiony! — mohli bychom říci slovy biblickými. —

Ani nejmenší příčiny nemáme očekávati od r. 1851 něco radostnějšího než od právě minulého, ba musí se říci, že teprva v tomto roce budeme jísti chléb z onoho koukolu, který v rocích 1849 a 1850 nepříznivou rukou naset byl do naší pšenice!

To je špatné přání k novému roku! — pomyslí si
v nastávajícím roce míti alespoň

nějakých radostí, nezbývá nám k tomu jiné cesty, nežli očekávati již napřed jen všechno nejhorší, abychom pak ze všeho toho těšiti se mohli, co vypadne o něco lépe nežli jsme očekávali.

Mluvíme zde arci jenom o záležitostech politických a kdo naše úplné zoufání nepovažuje za odůvodněné, viz jen okolo sebe a vzpomeň si na chod našich politických událostí od r. 1848 až do nynějška a jestli ještě potom nebudeš s námi stejného mínění, závidíme ti věru mysl důvěrčivou!

Nejlepší měřítko pravých úmyslů vlády jest vždy svoboda tisku. Každému musí býti patrno, že vláda upřímně smýšlející s národy, žádných příčin nemá strachovati se veřejného mínění vysloveného svobodným tiskem. Co by bylo platno brojiti proti dobré vládě v časopisech, kdyby národ všude jen její dobré skutky na sobě zakoušel a s řízením jejím spokojen byl? Ve všeobecné opovržení by přijíti musely u národu časopisy a mužové, kteří by dobrou vládu zlehčovali a tupili, tak jako ve všeobecném opovržení jsou všude ti, kteří špatnou vládu vychvalují. Poněvadž tedy dobré vládě nikdy škoditi nemůže svoboda tisku, patrno jest naopak, že vláda, která potlačuje svobodu tisku, nemůže býti dobrá vláda. Co ale vidíme okolo sebe již skoro po dvě léta, nežli ustavičné obmezování tisku, nežli ustavičné zapovídání, zahrožování a zničování samostatných časopisů? Kolik zbylo ještě v Rakousích časopisů vyslovujících své samostatné smýšlení? Kde by mohly vycházeti, tam všude jest skrze obležení svoboda tisku zrušena a libovolnost vojenská zavedena: a tam, kde není obležení, okolnosti místní zase obmezují svobodný tisk.

A vychází-li kde navzdor všelikým obtížnostem přece nějaký samostatný časopis, neprojde ani měsíc, aby se mu se strany vládní nějaká zjevná neb tajná, vždy ale libovolná příkoř nestala. Tak se poznenáhla bez zřejmého zrušení svobody tisku přece stalo užívání její skoro nemožné.

Sněmy se pořád sice slibují, ale jedna lhůta projde po druhé a jedna naděje po druhé zmizí. Tak daleko to přišlo, že každý opravdu konstitučně smýšlející člověk za jakéhosi buřiče se vyhlašuje, ačkoli konstitučnost na papíře vždy ještě stojí.

Na nás samých vidíme zřejmý příklad. Časopis náš — chatrný to zbytek velikých od vlády zničených novin — kterému se ještě ani jednou zrušení nějakého zákonu vytknouti nemohlo a také nikdy nebude moci platně a právně vytýkati, tento časopis náš libovolně a bez udání příčin vypovězený z větší polovice Rakouska, považuje se v ostatní polovici od orgánů vládních jako věc polozapovězená a úředníci, kněží a jiné osoby od strany vládnoucí odvislé, bojí se i čísti a jen pod jinými jmény předpláceti se osmělují! Tak daleko dospěl již terrorismus strany, která sebe nazývá stranou pokoje a pořádku! Redaktor Slovana není v mnohem příznivějších okolnostech živ, nežli zločinec zatykačem stíhaný! — To nazývají svobodu tisku! —

V posledních dnech roku 1850 stal se od vlády také pokus zameziti vycházení Slovana asi podobným způsobem jako se to stalo nedávno »Presse« v Brně: okolnosti ale naše jsou zcela jiné než bylo u Presse v Brně, a harpuna hozená po nás z vysoce slavného

náměstnictví v Praze sklouzla po naší hladké a již mnohými vládními štulci utvrzené koži.

Kterak tedy přece zacpati ústa nepříjemnému upomínateli? To závisí nyní jen od ostrovtipu vládních mužů, a s trpělivostí opposičního redaktora rakouského r. 1850 musíme očekávati osud svůj v roce 1851. Byli jsme sice již ku konci r. 1850 nedaleko toho, sami přestati a zaměstnávajíce se jinými literárními pracemi, čekati, až se udusí reakce ve svém vlastním tuku — nevyhnutelný to osud každé přehnanosti dle zásady »všeho moc škodí« — jmenovitě nás poslední zákaz Slovana v Uhřích [1]) velmi ponoukal k prasknutí trpělivosti a k hození vším, poněvadž skutečně jsme viděli dobré símě jednoty literární Slovenska s námi vždy více se ujímati a želeli jsme tedy velice zaražení tam činnosti své v nejlepším toku: na druhé straně ale držíme přece za jakousi povinnost svou dodržeti až do posledka, a ustoupiti jenom násilí.

Přiznáváme se arci, že již s jakousi nechutí pokračujeme ve svém časopise a žádáme tedy v mnohých ohledech své obecenstvo za omluvenou: člověk by zajisté musel býti více nežli člověkem, aby rovnodušně viděti mohl všelikou tu převrácenost, která nyní se uhostila v našich veřejných záležitostech, a aby konečně po dlouhém beznadějném bojování a opírání se nepadl do jakési mrzuté apathie, podobné stavu člověka polozabitého a položijícího. Přiznáváme se, že zásoba naší vytrvalosti očividně se tratí, a že se již nyní k plnění povinnosti své, jindy radosti naší,

---

[1]) Viz díl III. S. 536.

skoro nutiti musíme, a že se nás velmi často zmáhá onen cit, který krátce nazýváme chuť utéci ze světa!

Proto přece ale — ze světa neutečeme! Ani tenkrát, kdyby to bylo možná. Tuto radost nesmíme na žádný způsob nepříznivcům svým způsobiti! Pročež postěžovavše si, jak sluší a patří svým čtenářům, a ulehčivše sobě poněkud na duši, přistupujeme zase ke svému dílu a budeme dále ještě kouleti tu konstituční Sisyphovu skálu, až nás příznivější okolnosti k nějakému potěšitelnějšímu a nadějnějšímu dílu povolají.

---

53. SNĚM KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

(Slovan z 15. ledna r. 1851. Sv. 2. S. 33—38.)

H. B. Není věc nemožná, ano zdá se býti i pravdě podobno, že vláda zamýšlí v tomto roce skutečně svolati zemské sněmy mnohých korunních zemí a mezi jinými také český. Dle oktrojovaných ústav zemských nemohou beztoho tyto sněmy autokratii ministerské dokonce býti nebezpečné, ba naopak, zdá se, že vláda leckterou nepříjemnou věc (mezi jiným také dotaci škol atd.) mileráda svalí se sebe na bedra zemských sněmů. Praví se také, že prý se ve Vídni horem pádem pracují samé návrhy od vlády pro zemské sněmy, jen aby zavalení kupami takových prácí ani k duchu přijíti a rok nic jiného mysliti nemohli. V Praze také již se roznášela pověst, že nově zvolení od nynějšího městského výboru zastupitelové měst v zemském výboru pp. Vorovka a Walter od vlády potvrzení nebyli, proto prý, že co nejdříve beztoho svolán bude sněm zemský, který si pak zcela jiný výbor dle oktrojované ústavy vyvoliti musí. Kromě toho všeho měly úřední saské Lipské noviny tyto dni článek z Vídně, zaslaný nepochybně z dobrého ministerského pramene, jenž praví:

»Dekret na svolání zemských sněmů leží již k potvrzení u císaře. Slyšíme však, že se s tím prozatím počká tak dlouho, až nová říšská rada o tom vyřkne své mínění.

Svoláni mají býti sněmové: Horno- a Dolnorakouský, Solnohradský, Tyrolský, Korutanský, Krajinský, Pomorský, Štyrský, Moravský, Český a Slezský. Bylo také navrženo Sedmihradský a Haličský povolati, ale příliš důležité náhledy politické stavěly se naproti tomu. Strany Čech nechají se též mnohé a důležité těžkosti předvídati. Čechové vstoupili již před rokem do ouplné opposice a zvláště odpor proti zásadě centralisační snad nebude nikde silnější než právě mezi nimi. Čechové jsou jistě duševně nejmocnější mezi Slovany a spojují s tím pilnost a činnost, za kterou jsou němečti Rakušané (zde se myslí němečtí obyvatelé říše vůbec) daleko pozadu. První místa v státní službě obsazena jsou muži z Čech (Böhmen) a hrabě Kolovrat (ministr bývalý) přivedl náklonností svou ke krajanům svým nejen nebezpečný živel do vlády, nýbrž podporoval i národní šmejdy (Umtriebe!!) panslavismu, které nyní nejkrajnější míru rovnoprávnosti překročiti usilují.« [1]) —

[1]) [Tato neočekávaná pochvala Čechů z ministerské strany jistě není bez příčiny. Velmi zbytečná ale na každý způsob jest výčitka proti hraběti Kolovratovi, který ovšem byl za absolutních časů jediný ochránce Čechů ve Vídni, který ale přece proto nezpůsobil ani panslavismus ani vůbec to, co nyní v Čechách pozorujeme. Duch slovanský byl by na každý způsob v Čechách cestu prorazil na vzdor všelikému usilování vlády a my rakouští Irčané vždy budeme cítiti bezpráví a přednosti, které mají na naši újmu rakouští Angličané — Němci. Co zde znamená »překročení nejkrajnější míry rovnoprávnosti«, tomu asi nerozumí nikdo bez výkladu, rovnoprávnost nemá zajisté žádnou míru než právě rovnoprávnost, že totiž každý národ musí míti právo na to všechno, co má některý jiný národ a že tedy následovně žádný národ v Rakousích nesmí míti žádných předností. Tu snad jest velmi snadno rozuměti, kdo rozuměti chce; kdo ale chce zavést panování němčiny a utištění všech jiných národností k prospěchu německé — ten arci bude pořád jen mluvit o mírách rovnoprávnosti a o jejich překročení! My víme velmi dobře, co chceme, ale vláda neví nikdy, jak mnoho nám povolí, protože nemá vlastně žádný system, nýbrž jen jakýsi instinkt k němčení.]

Z takových řečí ministerské strany vidíme zase jen potvrzenou starou pravdu, totiž jak málo má nynější vláda pravdivých ponětí o smýšlení v jednotlivých zemích a v jednotlivých stranách. Vláda dělá špatnou čest politickému bystrozraku jmenovitě naší národně liberální a foederalistické strany, jestli opravdu myslí, že bychom tak bláhoví býti mohli, abychom ve svém nejbližším českém sněmu vystupovali s provedením svých anticentralistických zásad! Při sám Bůh! že jsme přece mnohem praktičnější, ačkoli nás vždy vykřikují Němci a centralisté jen za fanatiky, za enthusiasty a za blouznitele.

Vláda se sama, oktrojujíc dle jedné desky všechny tak nazvané ústavy zemské, dobře o to postarala, aby sněmové zemští neměli žádné moci a aby nebyli o mnoho víc než figuranté, vyjmouce leda přísně hospodářské a nepatrné zemské specialní záležitosti. Hrabě Fr. Stadion,[1]) bývalý ministr vnitřních záležitostí, úhlavní centralista, ale přece proto upřímnější konstitucionalista než nynější ministerstvo, podřekl se jednou, mluvě o náměstnících a krajských vládách, asi v tento smysl: Krajské vlády musí býti tak zřízeny, aby se jimi dalo vésti všeliké spojení jednotlivých krajin s ministerstvem a aby po zrušení náměstnictví sami mohli říditi země. Neboť náměstnictví nebudou déle trvati než zemské sněmy!« To jest jinými slovy: My centralisté považujeme zemské sněmy jenom za nevyhnutelné zlé, kterému se ještě v tento čas vyhnouti nemůžeme. Postaráme se o to, aby co možná

---

[1]) Viz díl II. S. 629.

nejdříve přestaly i s náměstnickými úřady, které rovněž tak nenávidíme jako zemské sněmy. — Tu máme nejlepší vodítko, abychom si představili, jak smýšlí nynější vláda o sněmích, která v ohledu centralisace úplně přijala starý plán Stadionův. Proto se mnohý divil, nač vlastně jsou krajské vlády, nač to dlouhé tažení instancí od svobodné obce k svobodnějšímu podkrajství, od svobodnějšího k podkrajství k více svobodným krajským vládám, od těch k ještě více svobodným náměstnictvím a konečně až k nejsvobodnějšímu ministerstvu? Nač dále tu růžencovou řadu representac a sněmíků: obec, krajskou obec, zemskou obec, říšskou obec a ministerskou obec? Hle, tu máme k tomu výklad, mezi vším provisorním jsou náměstníci v Rakousích a s nimi i zemské sněmy nejprovisornější, a centralisté čekají jen na příhodnou dobu, aby oběma mohli říci vale!

Za to ale rovněž tak nepřátelsky smýšlíme my foederalisté o krajských vládách a o krajských sněmích a přejeme jim co nejrychlejší smrt bez z mrtvých vstání, směřujíce vždy jen k udržení a rozšíření moci sněmů zemských a náměstníků a k obmezení centrální vlády a časem svým i říšských sněmů. Pravím časem svým, poněvadž nyní, pokud konstituční vláda upevněna není, každý rozumný liberalista, buď si on národnosti kterékoli, musí hledět a pečovat o utvrzení a rozšíření moci sněmu říšského.

Každý známe stav nynější království českého[1];

[1] [Známka jedna, podle které se pozná foederalista a proticentralista, jest také ta, že vždy mluví jen o českém království a nikdy korunní zem českou nevypustí z úst: a kdo nechce podporovat republikánské smýšlení, tomu radíme vůbec, aby Čechy

skoro všechny ostatní země rakouské měly r. 1848 své konstituční zemské sněmy, na kterých se alespoň poněkud zařídily běžné záležitosti zemské. Jenom Čechy nešťastnou nehodou připraveny byly o ten sněm. Tak zůstaly všechny čistě zemské a administrativní záležitosti v tom stavu jako byly před rokem 1848 za absolutní vlády. Již jen když si vzpomeneme na ten náš nešťastný starý stavovský výbor, jenžto po ten celý čas jediným jest organem officialním království Českého, na ty dva preláty, dva pány, dva rytíře a dva zástupce měst — musí se v nás rozehřáti největší touha po svolání říšského sněmu.

A komu by tak asi z nás, jestli konečně tento sněm bude svolán, napadnouti mohlo, mařiti na něm drahý, tak toužebně očekávaný čas nepatrnými deklamacemi o foederaci a centralisaci, o říšské moci, o ústavě, o odpovědnosti ministerské a tomu podobných věcech? Žádný z naší strany nebude tak nepraktický, nýbrž dle zásady, že všechno má svůj čas a své místo, budou všichni mluviti jenom o zemských důchodech, jejich moudrém užití k prospěchu země, o zřízení »foršpanů« v rozumném a spravedlivém rozdělení této obtiže, jakož i ubytování vojska na pochodech mezi všechny kontribuenty celé země. Dále budeme mluviti o lepším zřízení chudých a dobro-

---

nejmenoval jinák než královstvím. Korunní zem zní tak asi, jakoby se řeklo: panství, statek, a tato myšlénka již mrzí každou pravočeskou mysl až na smrt. Proto myslime, že také na veřejných tabulkách, které na útraty obcí se nyni psáti dávají, všude nahoře státi bude jako posud: Království české a nikde: Korunní zem česká. Neboť Čechové mají ještě svou vlastní korunu, která se ještě neztratila tak, jako koruna uherská.]

činných ústavů, o zamezení žebroty, o zvelebení orby a průmyslu, o moudrém zřízení obecních záležitostí v mezech ústavy dané, o zvelebení nižších škol atd. atd. O všech těchto věcech budeme mluviti a navrhovati tak, aby se to Němcům našim neméně líbilo, než Čechům a aby vláda proti tomu ani nemohla něco namítati. Ve všem budeme vycházeti od zásady, že jest jistější vrabec pečený na míse než bažant v povětří litající. Z našich řečí na sněmu zemském nesmí ani nikdo poznati, jací jsme v srdcích svých foederalisté, Slované a odporníci nynější vlády. Zvláště se musíme varovati všeho, čím by mohlo vzniknouti nějaké brojení poslanců německých měst a okresů proti nám a kdyby nás i některý prudký ultraněmecký poslanec (kterých jistě ve sněmu chyběti nebude) zrovna vybízel, musíme se přece s neskončenou chladnokrevností sami vyhnouti a pomysliti si jen vždy, že takový zemský sněm, jak nám jej oktrojovalo nynější ministerstvo a zvláště první, dokonce není to místo, na kterém bychom zastávati mohli své národní záležitosti.

Vzpomeňte si jen na volební řád, o kterém zřetelně a obšírně pojednáno jest v prvním svazku Slovana r. 1850 [1]) tak zřetelně, že byl konfiskován, a uvidíme hned největší příčinu takové taktiky. Považme jen, že na českém sněmu bude 220 poslanců a že my kdybychom se třeba více při volbách přičiňovali, sotva více než 90 hlasů na sněmu dostaneme, že tedy budeme (díky za to centralisticko-německé politice!) na sněmu v menšině 90 proti 130, ačkoli jsme v zemi většina dvou třetin proti jedné.

[1]) Viz díl III. S. 14.

Co by nám tedy prospěti mohlo všeliké řečnění o rovnoprávnosti, o lepším zřízení celé říše a o ostatních velikých věcech, když by nás 90 všude 130 hlasů přehlasovalo? Vysmáli by se jen naší slabosti, a ta nepřirozená síla, kterou v zemi máme, nepomohla by v ničem naší oktrojované slabosti na sněmě. Již sama sebou nás tedy nutí tato naše nepřirozená menšina na sněmu zemském dělati jen praktické, abychom tak řekli, hospodářské návrhy, abychom přinutili ostatní hlasovati s námi, a nemohouce již jinak prospěti našim vznešenějším záležitostem, alespoň nejmaterialnější směry prospěšně zaříditi pomohli. Pošetilost by byla na každý způsob co málomocná menšina bouřiti na sněmě, což se velmi podobá sápání se medvěda v kleci zavřeného; nebylo by to nic jiného v nynějších okolnostech, než krásným sice, ale marným mluvením zdržovati jiné sice velmi prosaické, ale užitečné a také potřebné záležitosti. A kdybychom z takového chování na sněmě zemském, žádný jiný užitek neměli, než že by si mnohý obyčejný a lhostejný šosák pomyslil: »Vidíme, ti Češi nejsou přece takoví blázni, jak jsem si myslil, co oni navrhují, není špatné, i na »foršponech« ušetřím a žebráci na mne nebudou tolik dolízati a že chtějí, aby čeládka byla držena v lepší kázni, to se mi také líbí, však beztoho to již nebylo k vydržení« atd. Takovým způsobem přijdeme velmi lehce do vážnosti u jedné třídy našich spoluobčanů, kterých jest bohužel! velmi mnoho pod sluncem a kteří mají mezi jinými vlastnostmi také tu, že neradi mnoho myslí a rádi jako stádo za zvoncem běží, tak že získavše si jednou důvěru jejich slabých myslí,

také snad časem svým dovedeme na nich tolik, že uznají potřebu také vyšších politických a národních oprav, bez kterých ony malé nemají pro občana žádné ceny.

Málo lidí umí vůbec v politických záležitostech stálost a nezvratnost smýšlení spojovati s moudrým použitím okolností. Jest to ovšem velmi nesnadná věc. Tu vidíme chytráka, jenž pouští plášť svůj vždy dle právě vanoucího politického větru a nazývá to moudrým použitím okolností, opportunitou, což zatím ale u něho není nic jiného než chytrácké opuštění strany slabší a přidržení se vyhrávající. Tu zas vidíme krátkozrakého zuřivce, jenž mluví vždy o své stálosti a nezvratnosti smýšlení, zatím ale nerozumností svou bezohlednou nejen sám sobě škodí, nýbrž i stranu svou a věc svou do nesnází a do nebezpečenství uvádí. Tak jako někteří spekulují v reakci, tak jsou také zrovna zas spekulanti na radikalismus, kterým na ničem jiném nezáleží, než aby oni sami měli pověst nejradikálnějších lidí, a kteří také raději svůj národ v šanc dají než pověst svého radikalismu. Pravý vlastenec a přítel svobody směřuje ovšem vždy k jednomu cíli, stále a nezvratně setrvá při svém národě a při svobodě, ale poněvadž mu skutečně na svobodě a na prospěchu všeobecném více záleží než na vlastní jalové slávě, vyhledává také vždy především jen prospěch všeobecný bez ohledu na to, jestli jej snad mnohý krátkozraký časem svým potupí. Ovšem že také reakcionáři a všelicí zrádcové svobody a národu o sobě sami praví, že jen z mírnosti tak jednají, že oni také vyhledávají skutečný prospěch dobré věci: ale mezi takovými a mezi muži, kteří

jenom v jisté době v jistých okolnostech si sami ukládají mírnost a z potřebné opatrnosti nevyslovují po každé všechny své úmysle — mezi těmi jest veliký rozdíl, který přece na dlouho nemůže zůstati ani krátkozrakým tajný. Mužové skutečně a upřímně svobodomyslní a vlastenečtí mohou časem svým s chladnou myslí snášeti potupu krátkozrakých, odsuzujících je pro některý krok ne podle okamžité mody učiněný: neboť mohou býti přesvědčeni, že budoucnost ukáže jejich pravý charakter a že budou míti ještě mnohokrát příležitost, osvědčiti skutky svou poctivost a zahanbiti nedočkavé tupiče.

Jest tedy naše úplné přesvědčení, že s ohledem na všechno právě řečené nikdo moudrý z našinců nebude žádati na našich poslancích prvního zemského sněmu, aby pro nějaké romantické řeči zanedbali příležitost ke spořádání mnohých sice velmi prosaických, ale nicméně velmi potřebných zemských záležitostí; a ještě více jsme přesvědčeni, že žádný náš poslanec pro nějaký blesk své vlastní osobnosti nebude ubírati času k spořádání věcí ne sice nejdůležitějších, ale přece v nynějších okolnostech jedině možných a jistě také prospěšných.

A kdo by ještě po všem řečeném jasně nenahlížel potřebu takového jednání na prvním sněmě našem, tomu ještě uvádíme následující nevývratné důvody. Dejme tomu, co pravda není a nebude, že by naše smýšlení a naše strana (národně-liberální a foederalistická) skutečně dosáhla většiny na sněmu zemském a prorazila návrhy o podstatné změně ústavy zemské, co by tím bylo docíleno? Nic jiného, než že by se vláda dověděla o našem mínění, které ale bez-

toho již velmi dobře zná z předešlých dob a z časopisů. Kdo by ale v nynějších okolnostech očekával nějaký větší následek takových výroků českého sněmu, jest velice na omylu. Předně jest naše exekutivní moc nyní tak pyšná a doufající v hmotnou sílu svou, že nevezme nikdy veliký ohled na sněmy vůbec a že tedy každé jí nemilé uzavření některého sněmu jen chladně zavrhne; za druhé nebudou svoláni sněmové chorvátský, uherský, haličský a vlaský, bez kterých přece nemůžeme my sami navrhovati nějakou hlavní reorganisaci ústavy; a za třetí kdyby všechno to nebylo, kdyby se vláda sebe konstitučněji chovala, má snadnou příležitost vymluviti se na říšský sněm, a odkázati nás se všelikými podobnými návrhy na tento.

A tak bude všechno, cokoli bychom na svém prvním sněmě zemském rokovali o něčem jiném než o přísně hospodářských zemských záležitostech, jen ztráta času velice nám potřebného, pročež také nemůžeme jinak než vysloviti se již napřed proti všemu tomu.

Použijeme-li ale opatrně času k zařízení co možná největší části těch svých zemských, nyní skoro nesčíslných hospodářských záležitostí, dosáhneme tím nejen všech prospěchů svrchu uvedených, nýbrž co ještě důležitějšího jest, s každou takovou nově spořádanou a opravenou hospodářskou záležitostí nabudeme také nových sil, nových zbraní k budoucímu důležitějšímu jednání v lepších okolnostech.

---

54. ČINNOST VOJENSKÉHO SOUDU V PRAZE.

(Slovan z 15. ledna r. 1851. Sv. 2. S. 65—66.)

H. B. Dobrá práce potřebuje času — říkáváme, a po dvaceti měsících rodí se teprva plody sl. c. k. vyšetřující komise na Hradčanech, počaté v prvních májových dnech r. 1849.[1] Za to se musí říci, že to přece zas hodně vydá.

Ve vládních Pražských novinách počínají nyní býti stálými úvodními články takové vyhlášky vojenského soudu jednající o provazech a o žalářích.

Pamětihodná jest při tom rozmanitost forem, v jakých tento slavný soud odsuzuje a své soudy ohlašuje: »Rozsoudilo se dle stávajících civilních zákonů!!?« »Poněvadž nyní právo trestu a milosti odevzdáno jest gen. majoru von Kleinbergovi atd.«, to jsou tak maličkosti, které jen sl. c. k. vojenský soud lakonicky ohlásí. Kdo četl ortele nad Markomanií ohlášené dne 31. pros. 1850, viděl tam, že její ortele šly skrze vys. c. k. vojensk. hrdelní apellaci a potvrzeny

---

[1]) Viz díl II. S. 539. Výsledky šetření c. k. vojenského soudu na Hradčanech dat. 31. prosince r. 1850 byly otištěny v Pražských Novinách z 3. ledna r. 1851. Č. 2. Havlíček otiskl je v Slovanu z 8. ledna r. 1851. Sv. 1. S. 17—20 a v Slovanu z 15. ledna 1851. Sv. 2. S. 62—64.

byly od nejvyššího c. k. vojenského soudu. Za několik dní ale již se zase právo změnilo a pan generalmajor Kleinberg jest od té doby neobmezeným pánem nad životem a smrtí, nad štěstím a neštěstím v Praze!! Tu přece člověk vidí, co to jest libovolnost!

Nemysli ale nikdo, že se to děje bez příčiny, jen tak náhodou, má to svou velmi důležitou příčinu, která každému, kdo věcem rozumí, do očí bije, kterou ale na ten čas schválně neuvádíme.

Veřejné mínění o těchto ortelích vojenského soudu v Čechách jest všude stejné a nepotřebujeme ani říkati jaké. Nevíme věru, z jakých příčin tentokrát vojenský soud udává všude — proti obyčeji — také den narození každého odsouzence: tuším ale, že sám sobě a vládě na ujmu toto poznamenání učinil. Již v těchto matričních datech vidí každý, kterak se z komára dělá velbloud, ze studentského, lehkomyslného spiknutí nebezpečná celému státu velezráda! Budeme nadarmo hledati v historii příklad nějakého podobného skutku některé vlády proti nerozvážlivým mladým lidem, u kterých by nějaký disciplinární trest přiměřen byl, ne pak provaz a 20letý těžký žalář.

Když dospělý muž s dobrou odvahou se odhodlá vyšinouti se nad zákony a silou jednati proti síle vládní, když si umíní na podaření převratu násilného dáti v šanc svůj život: pak ovšem, nevyvede-li svou věc, je-li přemožen neb před časem prozrazen, ať padne za oběť své odvahy, ať složí hlavu svou pod ruku katovu neb odejde do věčného žaláře. Onť věděl, co jej očekává, věděl, čeho se odvažuje a musel jako muž předvídati i také ten následek svého činu a musí se také chladnokrevně podrobiti svému soudu, dle zá-

sady oko za oko, zub za zub. Ale když fantastické mladické studentstvo pod vplyvem roku nepokojů také napodobňuje revoluce a spiknutí a ještě k tomu, jak sám vojenský soud praví, zavedeno odjinud: tuť by přece neměla vláda vážná, vláda evropejské velmoci písmenu zákona i na ty vztahovati a s nezkušenými mladíky jako s nejnebezpečnějšími velezrádci a agitatory nakládati! Vždyť pak s takovou přísností ani nezněly ortele v Uhrách na muže, na vůdce za skutečné zavedení republiky a za svedený boj s vládou, jako tuto v Praze zní ortele nad studenty, z kterých jistě nyní se mnohý sám tomu diviti bude, jaký jest nebezpečný člověk a revolucionář! Co chce vláda docíliti s touto parodií exekuce po bitvě na Bílé Hoře?

Zdá se, jako by vláda naše v Čechách mermomocí chtěla také najíti tolik revolučnosti jako v Italii, v Uhřích a v Polsku, zdá se, jako by jí to samotné divno bylo, že by u nás též nepanovalo takové smýšlení jako v ostatních velikých královstvích v Rakousku!

Co si pomyslí asi za hranicemi o tomto podivném jednání vlády? Kdyby alespoň jenom několik osob z těch zatknutých, jakožto hlavní původcové k podobnému strašlivému trestu se bylo odsoudilo a s výstrahou pro budoucnost propuštěni byli: nechalo by se to ještě srovnati s dosavadními způsoby v celém světě.

Ovšem se ví jistě a vládní noviny samy to slibují takřka, že bude dána amnestie, ale tím nepředělají se již okolnosti aniž se napraví následky, povstávající ve veřejném mínění doma i za hranicemi proti vládě.

Zdálo by se podle všeho — jestli totiž možná u vojenského soudu Pražského předpokládati obyčejnou proceduru — že již vyšetřování jest u konce, a že již tedy i ta poslední zdánlivá příčina pominula neb záminka pominula k obleženosti Pražské. Ale právě naopak počínají se nejen v Praze, nýbrž i na venkově znova některé osoby zatýkati a na hrad Pražský přivážeti — dle jakého práva tito venkovští pod žádnou obleženost nenáležející, to Bůh sám jediný ráčí vědět! — z čehož tedy musíme zas na nějaký nový začátek aneb na nekonečnost vyšetřování souditi. Lloyd dokonce mluví o novém vyšetřování červnových událostí r. 1848, na které ale, jak známo, dána byla amnestie, pročež nezdá se býti ani možná, aby snad jen tak z uměleckých, vědeckých a historických ohledů byly znovu vyšetřovány — kdyby nebylo nyní všechno možné.

Pročež musíme s resignací čekati na tu dobu, až se vojenský soud nabaží své krásné činnosti a těšiti se tím, že všechno, všechno na tomto světě má konec, kterýžto, aby co nejdříve již měla pražská obleženost a s ní vojenská vyšetřující komise na Hradčanech, každodenně si přáti nepřestáváme.

---

55. ZRUŠENÍ ÚSTAVY OD 4. BŘEZNA.

(Slovan z 15. ledna r. 1851. Sv. 2. S. 68—71.)

H. B. Kdo zná již ze zkušenosti povolání vládních novin, totiž připravování cest k tomu, co vláda obmýšlí: tenť jistě nebude lhostejně čísti článek v Lloydu od 9. ledna. Podávaje zprávu o sjezdu Drážďanském,[1]) že totiž jednání jeho nezůstane bez vplyvu na zřízení států tam zastoupených, rokuje Lloyd o ústavě od 4. března[2]) a sice mezi jiným takto:

Na otázku, může-li se k tomu raditi, aby ústava od 4. března bez povolání sněmu říšského změněna byla, odpovídá Lloyd: »Ne,« v pádu tom, když vláda za to má, že zemský sněm v Uhřích a v království lombardsko-benátském tak jako ostatní sněmy

---

[1]) Dne 23. prosince r. 1850 byl zahájen v Drážďanech sjezd knížat německých, na němž se jednalo o konečné uspořádání Německa. Rakousko mělo býti pojato do spolku německého s celým svým územím a toužilo rozděliti se o předáctví v Německu s Pruskem. Prusko postavilo se proti snahám Rakouska, strachujíc se, aby vliv Rakouska v Německu nevzrůstal. Vedle toho i některá mocnější knížata žádala, aby jim byl popřán větší vliv na řízení státu. Výsledek těchto křížících se snah byl, že r. 1851 byl obnoven beze změny německý spolek z r. 1815.

[2]) Viz díl II. S. 354.

zemské a napotom rakouský říšský sněm v běhu dvou let ode dneška počítajíc, svolati může; má-li však vláda za to, že to učiniti nemůže, odpovídá Lloyd na dotčenou otázku; »Ano« a praví dále: »Kdyby ústava od 4. března ve všech svých dílech možná byla, byla by nám každá část její velice milá a příjemná. Je-li však v některých částech nemožná, tak nemožná, že se odvážiti nelze ji v skutek uvésti; pak je nám milejší, když dnes změněna bude, než když se to za pět neb za deset let stane. My patříme opravdově ku straně konstituční, již proto, poněvadž za to máme, že se v Rakousku bez konstituce nedá vládnouti. Stejnou měrou věříme ale také v to, že se v Rakousku, s nezměněnou ústavou od 4. března také nedá vládnouti.«

Dále odpovídá Lloyd na námitku, která by se mu snad činiti mohla, že totiž ústava od 4. března není dána pod vplyvem revolučním, poněvadž ministerstvo Schwarzenberkovo,[1]) podporujíc se tenkráte na četná a chrabrá vojska z revoluce, bylo se již emancipovalo a se tedy zajisté k žádným škodným a nepolitickým koncessím pohnouti nedalo. Odpověď jeho zní: »Ministerstvo Schwarzenberkovo udělalo se neodvislým od revoluce u mnohem větší míře než kterékoli ministerstvo, stávající za tehdejšího času ve střední Evropě. A proto se také mnohem větší část ústavy

[1]) Viz díl II. S. 233.

od 4. března zastávati dá, než kterékoli jiné ústavy v dotčené době prohlášené. Ale bázeň, kterou žádnému muži a státníkovi za nečest pokládati nelze, bázeň před nebezpečenstvím, které státu hroziti mohlo, musila svůj vplyv na vůdce naší vlády z počátku roku 1849 míti, poněvadž zevnitřní nepřítel na nás dorážel, poněvadž polovice mocnářství ve zbrani proti nám stála a poněvadž se hluboké pohnutí v korunních zemích, které u věrnosti byly vytrvaly, následkem rozpuštění sněmu předvídati musilo.«

Vidíme, že si Lloyd alespoň umí dobře stavěti otázky: rozumí se již samo sebou, že si vláda na otázku, může-li se ve dvou letech od dneška svolati říšský sněm a před ním zemští sněmové uherský a vlašský, odpoví, že nemůže a následovně se bez říšského sněmu změní ústava od 4. března. Vláda nynější musí nás věru jen za děti považovat, kterým se může vždy říci cokoli. Víme všichni, že ta samá vláda slíbila pevně, že do konce roku 1849 budou svoláni všichni zemští sněmové. Buďto tedy vláda slibujíc to, tak málo rozuměla svým věcem, že slibovala věci nemožné a taková nezkušená vláda má odstoupiti; aneb to slíbila nemajíc úmysl držeti slovo a taková vláda zase z jiných příčin není hodna říditi záležitosti národů. Jiný výklad není možný a zanecháváme vládě, aby si vybrala z obou, co se jí líbí.

Dříve, když po oktrojování ústavy od 4. března všichni liberální odporovali jí, tu Lloyd si ji ani nevěděl, jak vynachválit: nyní kdežto akcie liberální padly o mnoho níže, již Lloyd vidí, že s nezměněnou ústavou od 4. března nedá se vládnout v Ra-

kousích, že jest nemožná atd. Ovšem že omastil tuto nezáživnou sadu svou ujištěním, že on patří ke straně opravdu konstituční a že se v Rakousích bez konstituce vládnout nedá: to však patrně jen abychom snadněji ztrávili zrušení ústavy od 4. března. Ostatně mluví Lloyd dost zřetelně, že by nám totiž ministerstvo mnohem horší ústavu bylo oktrojovalo, kdyby se nebylo tenkrát ještě bálo »hlubokého pohnutí v korunních zemích, které až posud u věrnosti byly vytrvaly!« Nyní se ale ministerstvo již ničeho nebojí a proto se — myslí Lloyd — dá zase jiná ústava. Na této cestě lehko jest přijíti až do Rus — besonnen aber entschieden!

Co ostatně konstitučnost, ta pravá konstitučnost Lloydu znamená, tu poznáme zase nejlépe z jeho vlastních slov, totiž kde mluví o příčinách rozpuštění sněmu říšského, kteréžto místo spolu zůstane pro nás Čechy na věky velmi poučné:

»Když se údové české Pravice počátkem r. 1849 k Levici přidávati a pro zásadu suverenity národa nadšeni býti počali, povstala nutně u ministrů první myšlénka oktrojování ústavy. Každý ministr byl by zajisté s radostí své portefeuille, které tenkráte žádnému nemohlo býti břímě vítané, složil a údům většiny sněmovní svého místa postoupil, kdyby to možná bylo bývalo. Pánům Riegrovi, Schuselkovi, Pinkasovi, Strobachovi, Borroschovi, Goldmarkovi a Füstrovi ustoupiti, bylo ale věcí nemožnou. Stát nemohl býti dán za oběť doktrinám konstituční soustavy. A co tenkráte věcí

nemožnou bylo, je jí dosavad. Ministrové nemohou a nesmějí i nyní tak jako na začátku r. 1849 před každou opposiční většinou sněmovní svůj úřad složiti. Oni nemohou ustoupiti většině sněmovní, která sjednoceného Rakouska nechce, která by suverenitu národa prohlásila atd. V tom záleží rozdíl mezi Rakouskem a Anglickem. V této poslední zemi může, a poněvadž může, ustoupí také ministerstvo každé opposici, která z většiny parlamentu sestává. My ale, již francouzský konstitucionalismus přijmouti nesmíme neb nechceme, nejsme posud ani s to přijmouti anglickou soustavu konstituční v její celé čistotě.

Ještě jiné vládní noviny nazvaly zas anglickou ústavu »ukrytým republikánstvím«, jakou tedy konstituci chce Lloyd: Patrně takovou, kde vláda vyžene a vyhodí každý sněm, který nechce ve všem udělati jí po vůli, kdežto vláda nedrží sněm za nic jiného, než za nástroj k placení dluhů od ní bez potřeby nadělaných. To jest ta konstituce, ta pravá konstituce, kterou si přeje Lloyd.

Jestli by chtěl Lloyd věděti naše mínění v této věci, musíme se vyznati, že by pro svobodu mnohem užitečnější bylo, kdyby nynější vláda již docela zřejmě zrušila všelikou ústavu. Tak by alespoň ve všech zemích zůstaly jen dvě strany konstituční a absolutní a ukázalo by se brzy, která jest mocnější. Tak ale, jak to nyní jest, kdežto se beztoho absolutně vládne a ústava jen na papíře stojí co věčná naděje, mnohý ještě zaslepený myslí, že máme ústavu, a strana liberální rozkouskovaná jest na mnoho frakcí. Cesta

od žádné ústavy k opravdivé zdá se nám snadnější a kratší, než cesta od nynějšího způsobu vlády k právní a ústavní vládě.

Ono sestavení jmen Strobach[1]) a Füster,[2]) Pinkas[3]) a Goldmark,[4]) Rieger[5]) a Schuselka[6]) jest dle našeho mínění věc, která nemůže nésti dobrého ovoce, poněvadž dává každému poučení pro budoucnost, jaké vděčnosti se nadíti může od vlády, které pomohl — z bláta! Strobach a Füster — to bude časem svým heslo, až zase osud světem vládnoucí postaví vládu jednou do těch zkroušených okolností, kdežto bude muset appelovat k oddanosti národů slovanských! v sestavení těchto dvou jmen leží mnohem více, nežli si snad Lloyd myslil, když je lehkovážně a uštěpačně sestavil. Jest-li si vláda české poslance proto, že v nejtěžších okolnostech s největším zapřením se zastávali Rakouska, a bez ohledu na útržky, na potupy, přičiňovali se o zachování státu, již držela za servilní lid, jenžto zapře z pochlebenství důstojnost člověčí a národy prohlásí za do libovůle vlád od Boha odevzdané — pak se ovšem velice mýlila vláda v českých poslancích. Proto přece ale zůstane suverenita na té straně, kam přirozeně dle zdravého rozumu patří, a zdravý rozum přece si časem prorazí cestu do života.

---

[1]) Viz díl II. S. 37.

[2]) Antonín Füster (* 1808), theologie doktor, byl r. 1848 zvolen poslancem na sněm říšský za druhý okres vídeňský. Přidržoval se na sněmu levice. Po rozpuštění říšského sněmu uprchl z Rakouska.

[3]) Viz díl II. S. 984.

[4]) Viz díl II. S. 86.

[5]) Viz díl II. S. 338.

[6]) Viz díl I. S. 46.

56. ÚČTY STÁTNÍ V ROCE 1850.

(Slovan z 15. ledna r. 1851. Sv. 2. S. 71—72.)

H. B. Nejdůležitější věc pro každého daně platícího občana rakouského jest ohlášení účtů státních. Jeví se z nich k velikému bolestnému podivení našemu, že za půl leta od 1. listopadu 1849 až do konce dubna 1850 vzrostly dluhy státní opět o plných 100 millionů zl. stř.!! Za půl léta! Za pokojného půl léta, neboť znamenati sluší, že v této době až do konce dubna 1850 nepřipadají ještě zbrojení proti Prusku a že se teprva na zcela jiný dluh připravovati musíme od máje do listopadu 1850. Velmi poučné a zajímavé jest, jakým *obratným* způsobem vláda ohlásila tyto účty. Ve výkazu praví se, že v řečeném půlletí bylo příjmů 92.709.231 zl. stř. a vydání 129.316.083 zl. stř., že se tedy nedostávalo 36.606.852 zl. stř. Dle toho by každý na první pohled mysliti musel, že se v tomto půlletí jen těch 36 millionů zl. dluhu přidělalo: ale chyba lávky. Následuje teprva na to hlavní rubrika. Praví se ve výkazu: *Die besonderen Zuflüsse betragen* 102.052.550 zl. stř. Slovo *Zuflüsse* jest zde tak mistrovsky voleno, že se ani do češtiny přeložiti nedá, doslovně to zní: *přítoky*. Mohlo by se tedy myslit, že pan finanční ministr v tomto půlletí nějaké

zvláštní štěstí udělal, buď z loterie vyhrál neb po indickém strýci podědil, a že mu tak za půl léta přiteklo do státní pokladnice 102 milionů zl. stř. Ale tomu není tak, a když se na rubriku těchto »zvláštních přítok« podíváme, tu vidíme teprva, že přítoky tyto nic jiného nejsou nežli dluhy nadělané v tomto půlletí, dílem vydáním rozličného spůsobu papírových peněz, dílem vypůjčením od rozličných stran. Načež nám praví p. ministr, že se z těchto »přítok« potřebovalo na rozličné oplácení (t. j. staré dluhy se platily nově udělanými!) 55 milionů, pak také těch svrchu podotknutých 36 mil. deficitu, a konečně že ze 10 mil. zl. stř. vydalo v uherských zemích proti budoucímu nahražení, suma sumarum se tedy bystrým zrakem pozoruje že celých těch 100 mil. zl. stř. vypůjčených v tomto půlletí — prasklo, a rozumí se kromě toho i se všemi příjmy.

Abychom tak dostali poněti o nynějším hospodářství, musíme si povšimnouti že se v tom půlletí na vojsko vydalo 62 mil. zl. stř. tedy na vlas dvě třetiny celých příjmů! Za to byla tím lacinější osvěta v Rakousích totiž jen půldruhého milionu, pravá to almužna proti potřebám vojska.

Dvůr císařský zpotřeboval pro sebe na živobytí v tomto půlletí ze státních daní 3.490.873 zl. stř., tedy přijde živobytí rodiny císařské mnohem více než dvakrát tak draze než celá osvěta v celém císařství. Dle tohoto výkazu vidíme teprva, že civillista naše dělá ročně asi 8 mil. zl. stř. nebo 20 mil. vid. č. totiž 26tou část veškerých příjmů, kdežto přece ku př. civillista krále francouského jen 60tou část příjmů zemských obnášela.

[redacted]

Zajímavé jest věděti, že výlohy na žandarmerii a policii dělaly také více než na osvětu! Velmi jsme dle tohoto žádostivi zvěděti, jak asi budou státi účty teprva za druhé půlletí r. 1850, ve kterém jak známo se dělaly veliké a drahé přípravy k vojně s Pruskem.

Ku konci musíme ještě upozorniti na tu zvláštní okolnost, že prý jak se v účtech praví z tak zvaných uherských zemí v tomto půlletí jenom 1 milion zl. k centrálním výlohám se přispělo, kdežto prý před rokem 1848 se přispívalo od nich asi 10 mil. v každém půlletí!!

57. UZAVŘENÍ REVOLUCE.

(Slovan z 22. ledna r. 1851. Sv. 3. S. 114—117.)

H. B. S jakýmsi bolestným úsměchem četl jsem články v našich vládních novinách o sjezdu Drážďanském,[1]) a jmenovitě jejich spokojené tvrzení »že prý kníže Schwarzenberg uzavřel v Drážďanech revoluci«. Chtějí tím tyto úslužné vládní časopisy tolik říci, jako že od této doby zase všechno do předešlých pokojných kolejí navráceno jest, že mocnosti otřásající celou Evropou r. 1848, již dokonce pokořeny a jako ze světa vymazány jsou od knížete Schwarzenberga [2]) na sjezdu Drážďanském!! Mimovolně si při tom vzpomínáme na jeden obrázek v Šotku,[3]) kdežto již napřed na počátku r. 1849 podle přírody vyobrazeno jest toto uzavírání revoluce od knížete Schwarzenberga.

A jak tam v Šotku vypodobněno, takové jest také na vlas ve skutečnosti. Zavřeli revoluci tak, jako se zavírá pára do kotle, jako se zavírá prach do pušky — aby s mocí neodolatelnou vyrazil a všechno okolo sebe bezohledně roztřískal. V Paříži zavřeli také spo-

---

[1]) Viz díl III. S. 570.
[2]) Viz díl II. S. 233.
[3]) Viz díl II. S. 974.

jení mocnářové revoluci po přemožení Napoleona, usadili tam bývalého krále a zavedli reakci, přece za 15 let vybouchla znovu a vystoupila zase s předešlými žádostmi. Na to ji chytrý král Ludvík Filip lstně uzavřel ve Francouzích a spojené s ním dle smýšlení vlády uzavřely ji také, ale r. 1848 zase si otevřela dokořán brány v celé Evropě, vyjmouc svobodné a poctivě spravované země.

Pamětihodno jest při tom, že při každém novém vypuknutí a utlačení revoluce vždy něco získá a samovláda vždy něco ztratí, aneb jinými slovy, že byťby i vlády a dynastie svobodu národů všelikými možnými prostředky nazpět tlačili, přece nikdy nemohou celý předrevoluční stav zase nazpět navrátiti, nýbrž při každé nově vypuklé revoluci něco od svých starých moci národům odevzdati musejí. Zkrátka řečeno, pozorujeme v Evropě v celku poznenáhlé a ustavičné klesání absolutismu a ustavičné posloupné pokračování k svobodě, navzdor všemu úsilí absolutistů. Pročež také přítel pokroku, přítel lidskosti s jakýmsi utěšeným vědomím snáší trpkou reakci absolutistů, dobře věda, že navzdor tomu přece dobrá věc pokročila a pokračuje, ne sice tak rychle a tak pohodlně, jak bychom si toho byli přáli, ale přece jistě. Tak ku př. jest přece patrno, že jsme při vší reakci, kterou ministerstvo naše již dvě léta vede, přece o mnoho dál, než před rokem 1848 a že při vší reakci, která se ještě u nás povede, přece možno není starý stav věcí před r. 1848 úplně nazpět vrátiti.

Když nyní čteme nestydaté články v Lloydu, že prý vláda experiment svolání říšského sněmu ani neučiní, když v těchto vládních novinách ustavičně

se vládě radí, aby místo nynější ústavy, zaručené slavným slibem císařovým, jiná méně svobodomyslná se oktrojovala, když čteme zprávy, že co nevidět vyjde zase nový tiskový zákon, kterým by svoboda tisku zřejmě nám odňata byla skrze ustanovení, že se žádný časopis bez povolení vlády vydávati nesmí: musíme ovšem želeti smutné převrácenosti těch, kteří, jak francouzské přísloví praví, »ničemu neodvykli a ničemu se nepřiučili.« To nás ovšem rmoutiti musí, přece ale nikdo v bězích dějin zkušený toho se obávati nemůže, že by starý stav se zúplna vrátiti a svoboda pro dlouhou budoucnost zničiti mohla. Stará pravda jest, že slabý proti silnému bojuje lstí, jednají-li tedy vlády lstně, samy svou slabost naproti národům objevují. Druhá pravda jest, že proti lsti konečně vždy přikročí se k násilí, což zvláště v poměrech národů a vlád platí.

Žádný moudrý a povážlivý nebyl by vládě rakouské za zlé pokládal, kdyby byla bezuzdnou svobodu r. 1848 později, přijdouc k moci, obmezila a třeba více obmezila než zapotřebí jest. Neboť vláda musela vždy na to dbáti, aby říši rakouskou pohromadě udržela, což by při veliké svobodě a při známé nechuti některých národů proti Rakousku skoro nemožné bylo. Dle našeho mínění byly ale k tomu všemu oktrojované zákony, vydané po rozpuštění sněmu říšského velmi postačitelné, které vládě jistě tolik moci ponechávaly, co jí proti všelikým říšeborným snahám potřebovala. Brzy jsme ale bohužel! pozorovati museli, že se vládě při oktrojování těchto zákonů nejednalo o potřebné obmezení snah celosti říše a pořádku nebezpečných, nýbrž že se jednalo jen o zrušení právní

a ústavní vlády vůbec a o posloupné upevnění libovlády. Kdokoli tedy jsa přítel svobody, jen s bolestí uznával takovou potřebu obmezení, tenť zajisté hořce nesl neupřímnost, když vláda po porážce Maďarů, jistou se cítíc, i tyto dobrovolně oktrojované ústavní zákony rozličnými taktikami a lstnými kličkami, jako jsou nepotřebné obležení atd. z platnosti vyváděla, přibližujíc se den ode dne více k úplné libovládě, ke stavu bezpráví, kde vláda zákony, jak chce, předělává, co chce, zapovídá a dovoluje, neuznávajíc vedle sebe žádné moci národu. Nyní stojí věci tak, že se sice nemůže říci, jak dalece bude vláda šetřiti konstituční zevnějšek, formy a jak dalece je nechá státi a platiti aspoň na papíře, ale že přece nade všechnu pochybnost jisto jest, že tato vláda dobrovolně již nenechá do života vstoupiti opravdivou konštitučnost kteréhokoli způsobu. Opravdivou konštitučností nazýváme zde totiž ten stav, kde sněmové mají moc zákonodárnou a vláda jen výkonnou.

Jiná otázka jest, jaké ovoce takové jednání vlády ponese časem svým vládě a snad i celé říši a především dynastii. Každý ví, že v Angličanech, kdežto právo nejpevněji stojí a libovláda zcela nemožná jest, přece spolu nejpevněji a nejjistěji stojí trůn královský. Z toho již vysvítá, že obmezování práva a uvádění libovlády není prostředek k upevňování říší a trůnů. Což pak by byla vláda naše tak krátkozraká, aby nenahlížela, že při nynější spokojenosti všech zemí, při tak usnadněném a rychlém sdělování myšlének ani již možno není duchu lidskému jakýchsi hmotných hrází nastavěti? Což pak by mohla vláda mysliti, že rok 1848 a 1849 tak zcela bez vplyvu zůstal na smý-

šlení lidské, že zásady v těchto rocích volně, zjevně a všeobecně hlásané docela utonuly v zapomenutí? Mohla by se snad vláda domnívati, že tyto zásady, byť i v tichosti, jako lavina se rozšiřovati nebudou mezi lidem na vzdor všelikému obmezování ze strany vlády? A když jednou zase dříve neb později přijde ta doba, ve které nová revoluce buď ve Francouzích neb Němcích s neodolatelnou mocí překročí meze a hráze od vlád nakladené, myslí snad a důvěřuje se vláda naše, že jí zamezí cestu do Rakous? — Smutná to, ale bláhová důvěra. Známo jest, alespoň se všeobecně myslí, že kníže Schwarzenberg, nynější první ministr, velice obdivuje státnické moudrosti a schopnosti knížete Mettrnicha:[1]) ale uznává-li jej za svého mistra, proč tedy nepováží, že všechny ty cesty knížete Mettrnicha vedly jen k roku 1848! Ejhle, příklad a spolu výstraha. Kníže Mettrnich měl zavedený takový »pokoj a pořádek« v říši, že si takřka ani myš bez jeho dovolení zapištěti nemohla a přece nezamezil bouře r. 1848, nýbrž uprchnuv do cizích zemí, zanechati musel loď říše rakouské ve vlnách co pouhý divák na její nebezpečné potácení. Kníže Mettrnich byl ale jistě vzor a mistr všech těch, kteří mají na korouhvi své napsaná, jinak ale míněná slova: »Pokoj a pořádek!«

Co tedy mistr nedovedl, kterak učedníci dovedou? —

Zavříti, ukončiti revoluci! — pěkně řečeno a dobrá věc, kdyby se jen revoluce dala zavřít jako drůbež do kurníka. Revoluce se nezavírá lstí, násilím, reakcí, libovládou; tím se jen revoluce zarazí, jako voda hrází, aby se jí tam tím více za hrází nashro-

[1]) Viz díl II. S. 20.

máždilo. Revoluce se platně uzavírá jen moudrou a právní vládou, poctivým vyplněním spravedlivých a rozumných žádostí většiny. Když vypukla revoluce francouzská na počátku r. 1848 a vyhnán jest francouzský král Ludvík Filip ze své říše, když se odtud jako moře rozpustila revoluce po Evropě, co učinil král Belgičanů? Nabral snad vojska, rozpustil snad sněm, prohlásil obležení, aby se uhájil na trůnu? Nikoli, on co vladař svobodného národu, pravil k národu svému: Chcete-li, abych jako posud byl vaším králem, zůstanu: myslíte-li ale, že by vám prospěšnější byla republika, hotov jsem složiti korunu! A Belgičané odpověděli: Zůstaň jen jako posud naším králem, nám jest takové konstituční a právní království jako tvoje milejší než republika. A revoluce, bouříc skoro po celé Evropě, znepokojujíc dynastie i národy, nedotekla se ani Belgie, beze všeho vojska, beze všeho obležení panoval tam takový pokoj a pořádek, ale též i taková svoboda jako jindy. Tak se uzavírají revoluce!

Takové ale uzavírání revoluc, jakým se vychloubají naše vládní noviny, musí jen každého citlivého člověka hrůzou naplniti, když totiž již napřed pomysli na ty strašné následky podobného krátkozrakého jednání.

Nynější vláda dovedla to již tak daleko, že my všichni, kteří jsme tenkrát, když nejhůř bylo s říší, dokazovali loyálnost a péči o udržení Rakouska, nyní za buřiče a Bůh ví za jak nebezpečné a proti říši zrádu kující lidi vykřičeni jsme od její orgánů: škoda jenom, že pravdivost toho, co jsme vždy mluvili a psali, a co posud mluvíme a píšeme, ukáže se již tenkrát, až bude nepochybně zase pozdě říditi se dle toho.

---

58. ŽALOBA C. K. STÁTNÍHO ZASTUPITELSTVA PROTI SLOVANU.

(Slovan z 22. ledna r. 1851. Sv. 3. S. 135—136.)

V Slovanu z 15. ledna r. 1851. Sv. 2. S. 74 v rubrice »Pozorovatel politický« otiskl K. Havlíček tuto zprávu:

Dovídáme se z rozličných časopisů a zvláště z Vídenských, že prý jest s redaktorem Slovana proces zaveden, který se bude v Kutné Hoře odbývati. Bylo by pro nás velmi zajímavé, aby se tak s redaktorem Slovana zde v Kutné Hoře proces zavedl, a my ani o ničem nevěděli. Ostatně jest dosti možné, že ve Vídni dříve a lépe o našem procesu vědí než my sami, alespoň se i nám již donesla k sluchu pověst, že prý z jistého vznešeného úřadu ve Vídni vyšel návrh, aby byl redaktor Slovana pro některé články u tiskového soudu obžalován, a hned do vyšetřovacího vězení vzat, při čem by arci více záleželo na tom vyšetřovacím vězení než na procesu samém. Nemůžeme ostatně posouditi, jak dalece tato pověst je pravdiva, a jak dalece snad se k uskutečnění blíží, pochybujeme ale, žeby který soud ve smyslu nového trestního jednání mohl dekretovati na někoho vyšetřovací žalář, o kterém jisto jest, že se nevzdálí, který naopak se ještě bojí, aby proti své vlastní vůli vzdálen nebyl.

[redacted]

Ostatně bez toho každý kdo náš časopis čte, dojista ví, že ani pro jeden článek dle zákonů odsouzeni býti nemůžeme.

Pověst o žalobě proti Slovanu nebyla lichá, a již dne 22. ledna r. 1851 v Slovanu Sv. 3. S. 135—136. otiskl Havlíček článek: »Žaloba c. k. státního zastupitelstva proti Slovanu.«

Pověst o nějaké žalobě proti Slovanu, o které jsme se již dříve zmínili, nebyla přece zcela bezdůvodná. Doručen nám jest totiž následující spis:

Od c. k. okresního soudu sborového v Kutné Hoře.

Panu Karlu Havlíčkovi, redaktoru a vydavateli časopisu »Slovan« v Kutné Hoře.

Na žalobu c. k. státního zástupitelství v Kutné Hoře proti panu Karlu Havlíčkovi, co odpovědnému redaktoru a vydavateli, a panu Františkovi Procházkovi, co tiskaři časopisu »Slovan«, dne 6. ledna 1851 čís. 36 tomuto soudu za tou příčinou podanou, »že obsah třetího svazku časopisu Slovan dne 9. listopadu 1850 vydaného, mezi tiskem změnili, a — nepodavše výtisk změněného svazku úřadu pro udržování bezpečnosti ustanovenému — spáchali dle § 16. tisk. zák. od 13. března 1849 provinění podle § 20. tisk. zák. trestu hodné, jehožto vyšetřování a hlavní líčení podle úvodního patentu k řádu trestnímu od 17. ledna 1850 art. VIII. lit. B. č. 19 před okresní soud sborový přináleží: vynesl soud tento v dnešním soukromém sezení nález: že proti panu Karlu Havlíčkovi, co odpovědnému redaktoru a vydavateli a proti panu Františkovi Procházkovi, co tiskaři časopisu »Slovan« příčiny pozůstává, by pro přestupek předpisů o zlém užívání tisku v §§ 16., 20 a 42 patentu od 13. března 1849 obsažený, soudně byli stíhaní, a by za touto příčinou vyšetřování přípravné proti ním zavedeno bylo; což

se panu Karlu Havlíčkovi a zároveň panu Františkovi Procházkovi tímto v známost uvádí.

Od c. k. okresního soudu sborového v Kutné Hoře
dne 9. ledna 1851.

Sequens, předsední.

Dne 18. ledna byl redaktor předběžně vyšetřován u soudu sborového a nepochybně bude pohnán k veřejnému soudu u téhož c. k. sborového trestního soudu.

Věc, o kterou se zde jedná, nepatří totiž před porotní soud, poněvadž nejedná se o obsah Slovana, nýbrž jen o přestoupení formálních předpisů.

K lepšímu porozumění musíme doložiti, že totiž právě když se 3ti svazek listopadový Slovana na poslední straně tisknul a již zde v Kutné Hoře vydán, následně také c. k. státnímu zástupitelství dle § 16. tisk. zákona předložen byl, dostali jsme poštou právě přišlou důležité zprávy, dle kterých vojna mezi Pruskem a Rakouskem skutečně možná byla.

Poněvadž jsme vždy dříve nemožnost této vojny tvrdili, záleželo nám velice na tom, aby tato nejnovější zpráva co nejrychleji se dostala k vědomosti našich čtenářů, a abychom tedy až k budoucímu svazku čekati nemuseli, dali jsme jednu méně důležitou zprávu z poslední strany z formy vyndati a místo ní následující slova vysaditi:

»Nejnovějši! Již mezi tiskem obdrželi jsme veledůležité zprávy, dle kterých skutečně vojna s Pruskem hrozí. Pruská vláda v následku posledních kroků naší vlády nařídila také všeobecné zbrojení všeho

[redacted]

svého vojska. Všechny strany v Prusích vybízejí svou vládu k vojně s Rakouskem.«

Největší část našich předplatitelů po poště dostala svazky s touto novou zprávou.

Pro přidání této zprávy obžaloval nás p. státní zástupce z přestupku § 16. tisk. zákona, načež trest od 5 zl. až do 100 zl. stř. ustanoven jest. Budoucí výsledky sdělíme obecenstvu.

---

59. REVOLUCE.

(Slovan z 30. ledna r. 1851. Sv. 4. S. 145–149.)

H. B. Čím více se na nás sypou ze všech stran protivenství osudu a našich starých nepřátel, čím více jako mlhy se rozprchávají mnohé naše krásné naděje, objevivší se jako spanilý, ale rychle vadnoucí květ na naši starodávné slovanské lípě: tím více se musí upevniti srdečný svazek všech stejně smýšlejících synů velikého, ale nešťastného národu, tím oužeji se musí sestoupiti statečný kruh věrných bojovníků, na jejichžto praporu skví se bílý starý český lev s heslem: »Svoboda Slovanů«. Počet náš — to vidíme — znamenitě se ztenčil a mnohý soudruh náš z roku 1848, na jejichžto horlivost a upřímnost mnozí toho času by byli skály stavěli, zrádně opustiv svoje, slouží nyní za bídnou mzdu cizím proti nám. Nemajíce nyní moc v rukou, musíme snášeti cizí moc, která se nad námi provádí velmi často bez ohledu na dané zákony. — Jdeme nazpět! — to pozoruje každý z nás — a poznenáhla ubývá vždy pod nohama našimi práva a svobody, staré bývalé nešvary vystupují poznenáhla pod rozličným zakuklením zase z hrobů do života, aniž můžeme toho zameziti.

Takový stav věcí naplňuje ovšem každého z nás

nemilými city, bázlivější očekávají úplný návrat starého času, rozvážlivější přemítají na mysli příčiny toho všeho a ohlížejí po prostředcích proti tomu, zuřivější povahy litují jenom, že jsme prý nepoužili času a mocí zbraně nepojistili svou svobodu. Přirozená jest ovšem mnohému ta myšlénka, že, poněvadž nyní strana nám protivná mocí zbraně provozuje nad námi libovládu, také my bychom byli svého času mocí zbraně nad ní zvítězili; přirozené jest také mnohému rozjímání následující: »My Slované rakouští nepovstali jsme r. 1848 proti vládě se zbraní, nýbrž hájili jsme Rakousko a nyní se nám vede zle, kdybychom tedy byli tak jako Maďaři a Němci a Vlaši zbraně se chopili, bylo by nám nyní dobře!« Avšak to všechno jest jen zdánlivé, více okamžité mrzutosti výpar, nežli úsudek po dobrém a chladném rozvážení.

Hlavní pravidlo při všech činech politických musí býti chladná, vší náruživosti prázdná rozvaha. Rozčilení jest dobrý pomocník, nástroj k provedení každé důležitější věci, ale vždy skoro jest neštěstí tam, kde říditi chce. Příklady na to máme všude okolo sebe: náruživost, nadšení, dodává sice síly a vytrvalosti, ale zaslepuje a proto obyčejně přemoženo bývá od chladné mysli, která dobře vidí okolo sebe prostředky a použiti umí každé od náruživosti nepozorované okolnosti. S chladnou myslí musíme také považovati i příčiny našeho nynějšího stavu a prostředky k lepšímu.

Není ku př. žádné pochybnosti, že bychom byli ku konci r. 1848, když Windischgrätz [1]) skoro s celým vojskem proti Vídni odtáhnul a v Čechách jenom

---

[1]) Viz díl II. S. 189.

několik tisíc vojska zůstalo, velmi snadně a skoro jistě byli mohli provésti povstání proti rakouské vládě a zmocniti se celých Čech. Proto také asi mnohý pomlouval politiku tehdejších českých poslanců na sněmě říšském, že odšedše z Vídně a zavrhnuvše povstání Vídeňčanů,[1]) svým krajanům jen k pokoji radili. »Co z toho následovalo — řekne mnohý — jen reakce, vláda pokořila Vídeň, nabyla síly a utlačila práva národů.« Pravda ovšem, že po přemožení Vídně — a po přemožení Maďarů následovala reakce . . ., ale co z toho vyplývá? Nic jiného než že Vídeň velice chybila se svou revolucí Říjnovou.

Dejme tomu, že by skutečně tehdejší čeští a slovanští poslancové na sněmu říšském byli se chopili revoluce, dejme tomu, že by následkem toho také celé Čechy byly povstaly proti vládě a dejme tomu, že by byli povstalci zvítězili. Jaké asi byly by následky? —

Předně jest jisto, že by při povstání Čechů celé Německo velmi ochotně bylo rakouské vládě přispělo ku pomoci proti slovanským rebellům. Důkaz toho máme na nepatrné šrůtce červnové r. 1848.[2]) Jak tu celé liberální a revoluční Německo velebilo knížete Windischgrätze po bombardování Prahy! jaká tu radost, že slovanská Praha, původkyně slovanského sjezdu, poražena byla od německého generala! Jaké tu děkovací adresy ze všech německých končin! jaké tu plesání po všech německých novinách! — Tak také by pruská vláda, přivolána ku pomoci od rakouské, ochotně byla vyslala své německé vojsko proti nám povstalým

---

[1]) Viz díl II. S. 168.
[2]) Viz díl II. S. 50.

a Němci, žádostiví podmaniti sobě nejdůležitější slovanskou provinci — Čechy, odkud se nejmocnější odpor zdvihnul proti germanisaci — se srdečnou ochotou by byli podnikli křižácké tažení proti nám tak jako odpravovalo Německo, chlubící se kulturou a duševní převahou, Německo, křižácká tažení proti našim praotcům Husitům, bojovníkům náboženské, politické a socialní svobody. A kdyby ani Německo nepřemohlo nás — což možno a již jednou zkušeno jest — aneb kdyby pro jiné politické pletky nebyla možná intervence německá v Čechách, kdož by o tom pochybovati mohl, že by náš slovanský, bohatý strýc, cár ruský, tak ochotně nebyl vyslal připravené nesmírné armády své proti nám, jako je vyslal proti Maďarům?[1]) A byli bychom my odolali této moci? Což jiného by to bylo než radostný pohled pro staré nepřátele Slovanstva, kdyby viděli Slovanstvo zuřiti ve vlastních útrobách svých, kdyby ruský Slovan co nástroj despotie hubil Slovana českého, co bojovníka pro svou svobodu! Nikoli, takový radostný pohled nemohli, nesměli jsme dopřáti svým nepřátelům.

Ostatně nahlíží jistě každý, komu okolnosti naše povědomy jsou, že by takovou porážkou český národ jestli ne na vždy, jistě zase alespoň na tak dlouho do hrobu položen byl jako po bitvě na Bílé Hoře. Všechno naše národní snažení jest teprva nové, není nic zakořeněno v životě a tedy by touto bouří jako písek odvanuto bylo bez památky a beze stopy. Porovnejme to ku př. s Maďary. Kterak jim již na věky uškodilo jejich nepodařené povstání můžeme říci,

---

[1]) Viz díl II. S. 567.

kterak zničilo jejich nadějnou budoucnost, a okolnosti jejich přece stály v jiném květu a v jiné síle než naše.

Každý tedy, kdo lituje, že jsme r. 1848 neb 1849 neučinili povstání, jeví tím jenom převahu pouhého neurčitého citu nad chladným rozumem. On v mrzutosti, že jsme mnoho nedosáhli z toho, nač jsme si naději dělali, co jsme již téměř v rukou míti se domnívali, myslí takto: »Neučinili jsme povstání a na pokojné zákonní cestě nezdařily se všechny zámysly naše: kdybychom se tedy byli uchopili zbraně, byli bychom všeho dosáhli.« Mylnost takového uzavírání bije do očí. Jest to asi tak, jako by někdo řekl: »Pěšky jsem tam doraziti nemohl, ale kdybych byl letěl, byl bych jistě dolítnul!« Ovšem, příteli, ale k lítání jest především zapotřebí dobrých křídel a kdo nemá křídel neb má špatná křídla, pro toho bude vždy nejlépe jen choditi.

Já vůbec jsem veliký nepřítel revoluc se zbraní a držím hlavně na revoluce ve hlavách a v srdcích. Ne snad proto jsem nepřítel těchto revoluc, jako bych neuznával právo národu se zbraní se obořiti proti násilí a bezpráví, se zbraní si dobyti svou svobodu. Také se neštítím povstání se zbraní z nějakého snad nedostatku zmužilosti, neboť jistě nahlíží každý, že člověk, který pod libovolnou a násilnickou vládou stojí v prvních řadách zákonního odporu a zjevné nepřízni proti této vládě, který již konečně své jméno jako heslo a terč všem protivníkům, bujným na svou okamžitou moc vydal, že, pravím, k tomu neméně odvahy jest zapotřebí, jako k násilnému povstání. Naopak vidíme, že skoro při všech nezdařených revolucích obyčejně vůdcové a původcové jejich mají do-

brou příležitost ještě v pravý čas se odstraniti a někde v cizí zemi všem následkům nemilým pro osoby své se vyhnouti, jako toho právě v našich dobách na Vlaších, Maďařích, Němcích atd. příklady máme. Revoluce se zbraní nejsou nikdy tak nebezpečné pro osoby původců svých, jako pro národy, jest to hra v loterii s budoucností národu, a nezávidím nikomu tu odvahu, která jej každou chvíli k podobné loterii hotového najde.

Vizme ku př. stav Francouska, z něhožto si mohou milovníci povstání nejlépe vzíti výstrahu. Kdo myslíš, že povstání násilné jest vždy jistý, specifický prostředek pro dosažení svobody a blaha: ať se podívá na Francousko. Kolik tam už udělali revoluc, revoluc smělých, hrdinsky provedených, revoluc podařených, při kterých se zbavili nenáviděné vlády: a mají tam svobodu a blahé ovoce její? — »Měli jsme to všechno potlouci — myslí si snad leckdo — a pak bychom byli dosáhli svobody!« Ejhle, milý příteli, ve Francouzích při veliké revoluci ku konci minulého století učinili tak, jak pravíš, radikálněji již se nemůže provésti revoluce, jako ji oni tenkráte provedli, všechny nepřátele svobody buď pobili, buď vyhnali ze země, všechny statky jim pobrali a všechno učinili ve vrchovaté míře, co jen si přáti může smysl nejzuřivějšího revolucionáře. A přece proto navrátila se jim zase libovláda nejen pod Napoleonem (která přece byla ještě rozumná a s dobrou administrací spojena), nýbrž pod Bourbony se vším příslušenstvím reakce, se zkaženým dvorním životem, s hierarchicko-jezuitskými praktikami atd. Učinili novou revoluci r. 1830, vyhnali Bourbony a posadili na trůn Ludvíka Filipa, měšťanského

krále. Ale za krátký čas měli tu přece zase libovládu, celá ústava byla jen na oko a chytře se obcházela, peníze jen vládly celou zemí a Francouzové opět způsobili revoluci v r. 1848, vyhnali Ludvíka Filipa a zavedli republikánskou vládu bez krále. Jak nyní všichni pozorujeme, nedosáhli ani touto revolucí pravé svobody a jejich republikánská vláda tak jest nepřítelkyně práva a svobody jako byly předešlé monarchické. — Tento patrný příklad Francouska ukazuje nám velmi skvěle, že pouhá revoluce není postačitelný prostředek k dosažení svobody: ona sice, podaří-li se, změní vládu, ale staré obyčeje navrátí se brzy zase s novými osobami.

To jest přirozená a patrná věc: neboť revoluce jest jenom prostředek ke zbavení se od špatné nenáviděné vlády, ale ona ještě není sama v sobě prostředek k založení a udržení dobré vlády. Tu věc musíme míti především na zřeteli. Revoluce každá jest sama v sobě neštěstí, ale tenkrát, když toto nevyhnutelné neštěstí udělá možnou cestu k budoucímu většímu štěstí, tenkráte musí každý moudrý tuto nehodu snésti trpělivě v naději onoho po ní následujícího blaha, tak asi jako se nepříjemnému rozkousnutí ořecha pro jádro, které obsahuje, rádi podrobujeme.

Také tak nebude nikdo moudrý dělati revoluce pro revoluce samé, nýbrž jen proto, aby na ně následovati mohla dobrá vláda a kde nemám jistotu neb pevnou naději, že by po provedené revoluci se mohla zaříditi a udržeti dobrá vláda, tam jest hřích nad národem raditi neb působiti k revoluci, neboť uvalují se na národ jenom nehody revoluce, aniž mu mohou pojistiti jakých výhod z toho. Neštěstí, ztráty revolucí

způsobené trpí národ, ale užitek z toho nemá nikdo jiný než ti, kteří se skrze revoluci k vládě dostali a nyní místo předešlé, revolucí zrušené vlády, zase mohou kořistiti z národu.

Jenom národ zachovalý a vzdělaný může míti svobodu a spojenou s ní dobrou vládu, tuto pravdu, které nás učí zkušenost dějepisu, musíme vždy především na zřeteli míti. Národ nevzdělaný, kdyby se celý zkrvácel samými revolucemi, nedocílí přece svobody a práva, nýbrž bude vždy zase brzy ošizen a do libovlády nazpět vtlačen. Národ mravně zkažený byť by i vzdělán byl, přece zase svou pokažeností plete vždy sám na sebe metlu absolutie.

Všimněme si Francouzska a vizme příčiny, pro které se tam při všech revolucích nechce ujmouti pravá svoboda. Veliká část národu jest ještě hrubě nevzdělána, důkaz toho máme ku př. v tom, že vyvolili za hlavu své republiky Ludvíka Napoleona; omámeni pouze slávou a bleskem jména Napoleon, odevzdali vládu nad sebou dobrovolně do rukou člověka, který jest obyčejný avanturník a po ničem jiném na světě netouží, než aby zase mohl státi se císařem. Kdyby byli rozuměli věcem, byli by toho času vyvolili Cavaignaca a byli by pojistili republikánskou svobodu a právní vládu beze všeho snažení po reakci. — Na druhé straně zase mezi vzdělanci francouzskými jest taková mravní zkaženost, že největší část z nich jen po osobním zisku, po rozkoších atd. baží a veřejné národní záležitosti jenom za nástroj pro sebe považuje ke svému pozdvižení v moci a v důchodech. Proto jsou samá strana, ne strany podle rozličného přesvědčení, ale strany toužící jen pro sebe po vládě v zemi. —

Kde není národ zachovalý a vzdělaný, tam jest marné svrhovati revolucemi staré vlády, neboť zase se dříve neb později všechno zlé navrátí třeba se osoby a okolnosti změnily, a národ nemá z revoluce nic než trochu škody a nepořádku. V takovém pádu musí se napřed odstraniti tyto závady každé pravé svobody a teprva potom jest naděje a vyhlídka na možnost dobré a trvanlivé právní vlády.

Budeme budoucně přehlížeti dějiny zdařilých revoluc a pátrati po příčinách, kterými se jednotlivé národy zbavily špatných vlád a dosáhly svobody a přesvědčíme se, že historie stvrzuje dobře zkušeností zásady naše svrchu pronešené.

II.

(Slovan z 8. února r. 1851. Čís. 6. S. 210–213.)

H. B. Každý, komu štěstí přeje čísti také Vídenský Denník, pozoroval zajisté již dávno naši chladnokrevnost, s kterou si nevšímáme všech jeho článků ustavičně proti Slovanu brojících. Skoro ani jedno číslo tohoto časopisu neprojde, ve kterém by se Slovanu nedostalo ponaučení, pohanění a odpor. Vídenský Denník náleží, jak beztoho známo, mezi planety vlastního světla nemající, a když náhodou nemá o Slovanu co psát, vybírá rozumy z Vídenských německých časopisů, a jako by k nim obsahem byl, dovídáme se z něho všelikou moudrost úvodních článků Lloyda, Reichszeitungu atd.

Poslední čas bylo viděti na Víd. Denníku velikou

mrzutost, proto že jsme mu neodpovídali a snažil se patrně všelikým způsobem rozdrážditi nás zase k nějaké polemice. Ale všechno nadarmo, naše chladnokrevnost byla Irkutská a ani tvrzení jeho, že již slovanská bývalá strana na sněmu říšském není žádnou stranou, jakési útrpně-radostné vypravování jeho, že nynější vláda se pranic na zásady a žádosti naší strany neohlíží, kdežto prý má strana maďarsko-starokonservativní přece ještě vplyvu atd., ani to všechno z nás nevynutilo jediného slova odpovědi. Ani když p. V. V. Tomek, bývalý český dějepisec, nyní domácí a hospodářský leibhistorikus u hr. Thuna, počal s celým svým titulem psáti do Víden. Denníka politické úvodní články, nedivili jsme se již tomu veřejně, nýbrž pomyslili si jen v duchu: Sic transit gloria mundi.[1])

Nemoha z nás tedy žádným způsobem vynutiti slova a svésti nás k hádce, uchopil se Vid. Den. v zoufalství posledního prostředku, který ostatně prozrazuje trochu ostrovtipu. On počal totiž Slovany chválit, dobře věda, že nás tak musí přinutiti k odpovědi. Neboť jest jisto, že všelikou hanu a potupu od Vid. Denn. rádi a rovnodušně sneseme ještě k tomu se srdečným potěšením: ale chvála od něho, tu si

---

[1]) [Jak známo, ustanoven jest p. Tomek od hr. Thuna za professora na universitě Pražské, ale poněvadž centralismus nedopustil, aby byl v Praze professor českého dějepisu, kterému p. Tomek rozumí, musel se státi professorem rakouského dějepisu a jíti na nějaký čas do Vídně přiučiti se tam, co bude přednášeti. Plat professorský běží již p. T. nyní, ačkoli nepřednáší, a kromě toho má po ten čas, co bude studovat, ve Vídni měsíčně 100 zl. stř. přídavku. Že při svých studiích a dietách má tolik času ještě, aby mohl psáti články do Vid. Den. jest lehce pochopitelno. Red.]

nemůžeme nechat líbiti, neboť jest to nejhorší nehoda, která by nás jen potkati mohla. Vídenský Denn. chválí ve svém 24. čísle náš článek »Revoluce« ve 4. svazku letošního Slovana!

Když dne 5. února okolo poledne toto nešťastné číslo Víd. Denn. přišlo do Kutné Hory, nejen že jsem měl zkažený oběd, ale ani v noci mi nedalo spáti a ustavičně jsem zpytoval svědomí, nemám-li na sobě nějaký smrtelný hřích, pro který mne takto Bůh tresce. Je to něco strašlivého, být pochválen ve Víd. Denn.; kdo to nezkusil, není vstavu uvěřiti: všechny tělesné nemoce, podagra, suchá lámání, kámen, rheuma, rak, zimnice, všechny chyrurgické operace, trhání zubů, řezání nohy atd. musí býti pravá rozkoš proti tomu citu, když člověk svýma vlastníma očima čísti musí svou chválu ve Vídenském Denníku!

První věc, když jsem se zpamatoval, byla přečísti si bedlivě onen svůj článek o revoluci, jest-li snad by byl bez mého vědomí ďábel do něho nenasel koukolu, tak jako v onom podobenství v písmě. Našel jsem ale článek zrovna tak vytištěný, jak byl napsán, a uslyšíme hned, co se v něm tak velice líbilo redakci Vídenského Denníka. Praví totiž Víd. Denn., »že prý v onom článku dokazuji velmi důrazně, jak veliké zlé jest revoluce, jak nemoudré by bylo bývalo v Čechách chopiti se revoluce co prostředku k nabytí svobody, kterak klamná bývá vůbec naděje skládaná v revoluci« atd. Krom několika málo dissonancí se prý ten článek Víd. Denn. velmi líbí, neb jest prý psán jako Národní Noviny v nejzasloužilejší době své a také prý mně nejlépe slouží vtip a sloh (!!) kdykoli prý se pohybuji na tako-

vémto rozumném poli, přeje si, aby ten náš článek se neminul s dobrým účinkem na Slovana samého. »Není prý ale dost na tom, jednou za čas vysloviti přesvědčení o záhubnosti všech revolucí. Jistý způsob psaní kazí tak dalece rozum, chuť, mravní povahu lidu, že si naposledy v ničem rozumném, krásném a počestném nelibuje a to je potom takový stav, ve kterém se revoluce nejzáhubnější lehko ujímají, tak že již potom žádné spasitelné ponaučení nebývá nic platné.«

Amen, doložme k tomu, vždyť rozumíme. Totiž není dost na tom, když jednou za čas dokáži lidem, že pouhou revolucí se ještě nic moudrého nesvede, ty musíš kromě toho tak jako Víd. Denník pořád vládu chválit a k poslušnosti napomínat, musíš lidem dokazovat, že oni všichni nevědí a nerozumí, co by jim bylo k dobrému, nýbrž jen vláda že tomu rozumí. Tak ale jak Slovan píše, musí se časem svým pokazit u Čechů rozum, chuť a mravní povaha, že konečně nebudou ani obležení a vojenské soudy držet za rozumné, krásné a počestné vynálezy. Když pak Lloyd tak rozumné krásné a počestné věci píše, jako to, že se u nás vláda nebude moci nikdy řídit dle většiny sněmu, pokazí se čtením Slovana tak lid český, že rozum, krásu a počestnost těchto věcí ani nahlížeti nebude!

Strany té revoluce ale jsme si přece s Víd. Denn. dobře nerozuměli. Lituji arci toho, že tiskový zákon nedovoluje mi vysvětliti Víd. Denn. hodně zřetelně ten veliký rozdíl, který jest mezi mým a jeho smýšlením o revolucích, ale tolik přece mohu pověditi, že smysl

celého mého článku ve sv. 4. byl jiný než on myslí. Já totiž jen myslím, že revoluce sama sebou *nepostačuje* k dosažení a udržení svobody, nýbrž že ještě jiné věci jsou k tomu potřebné a že bez těchto jiných v mém článku neuvedených věcí jest revoluce marná a škodlivá.

Vezměme ku příkladu za příklad Severní a Střední Ameriku. Oboje udělaly revoluci a zvítězily proti svým předešlým vládám. Přece ale panuje jen v Sev. Americkém Soustátí pravá svoboda, jinde v osvobozené Americe ale jen nepořádek, střídající se despotie stran, chudoba a libovůle. A přece jest tu i tam republika! Poněvadž ale obyvatelstvo v Sev. Americe jest vzdělané a zachovalé, naproti tomu obyvatelstvo v zemích od Španělů kolonizovaných nevědomé, líné, pověrou zkažené, proto mají onino obyvatelé Sev. Americ. Soustátí pravou svobodu a tito nepořádky a despotie navzdor jménu republiky.

Pošetilý byl by ale každý, kdo by nenahlížel prospěšnost a vznešenost té revoluce, kterou Sev. Amerikánští proti anglické vládě provedli a kdo by chtěl tvrdit, že ji neměli dělat, že si tím uškodili? Na druhé straně ale mohl by leckdo dokázati, že by se ku př. obyvatelům některé jiho- neb středoamerické republiky o nic hůř nebylo vedlo pod Španělskou vládou, jako se jim vede v republice, to jest že se jim po revoluci a v republice vede zrovna tak zle jako za španělské vlády, neb jen formu proměnili a stará nezákonnost zůstala.

Kdo tedy chce dělati revoluce, musí dvě věci napřed povážit: *předně* má-li pevnou naději vyhrát, *zadruhé* má-li pevnou naději po výhře zavésti lepší svobodu a

lepší vládu, než byla ta, proti které revoluci způsobil. Když tedy jest národ utištěn, buď pod vládou cizího národu, buď pod vládou libovolně jednající s osobami a s jměním občanů, nemá ještě zásluhy ten, kdo národ takový k povstání přivede, neboť není nic snadnějšího, než způsobiti revoluci u národu utlačeného; ale ten má zásluhu, kdo přivede onen národ do takového stavu, ve kterém schopen jest cizí libovůle se sprostiti a svobodu pravou si zaříditi. Jakým způsobem se pak toto osvobození stane, to jest věc lhostejná, nejlépe a nejzáslužněji ovšem, když to jde beze všeho boje a beze krve. Jest patrno, že utiskovatelů jest proti velikému počtu utlačených tak málo, že boj mezi nimi byl by asi jako boj mezi kočkou a lvem a že by vlastně veliký počet utiskovaných jen vůli svou důrazně projeviti potřeboval a hned by přestati musela všeliká libovůle a útisky. K tomu ale bylo by zapotřebí takové vzdělanosti a svornosti všech utiskovaných, která se zřídka kde najde, poněvadž jest vždy hlavní péče utiskovatelů udržeti své poddané v nevědomosti, v pověrách, v nesvornosti, zameziti jim všelikou příležitost k srozumění a ke sjednocení. Proto také zřídka kde se svoboda vydobude zcela bez boje hmotného a bez krveprolití: neboť většina lidu zůstane neutrální a nedbá o nic, a straně národu- a svobodymilovné nepodaří se sebrati takovou moc, aby již při pouhém vystoupení její upustili utiskovatelé od svého utiskování, nýbrž zapotřebí jest obyčejně ve skutečném hmotném boji poraziti je a přinutiti k upuštění od nespravedlivé vlády. — Tolik tedy pro vysvětlení Víd. Denn. Lehko jest ovšem tomu mluviti o zákonních cestách, kdo sám ve své moci a libovůli má zákony a plete si z nich dle libosti

[redacted]

karabáče a pouta na svobodu a právo: zkušenost celé historie nás učí, že na tom není možno vybojovati na zákonní cestě svobodu, nýbrž jen na revoluční. To by měly uvážiti všechny vlády, které svou libovůlí chtějí ukrývati do forem zákonnitosti.

Jednu věc, která se ale přece prý nelíbila Víd. Denn. na našem článku, jest začátek a jmenovitě nářek náš na zradu mnohých, kteří náleževše dříve k naší straně, opustili nás v těžkých okolnostech a za bídnou mzdu jiným slouží proti nám. Vídenský Denník nás vyzývá, abychom prý řekli, kdo jsou ti zrádci, abychom jmenovali jejich osoby a skutky!

Faustínku! Faustínku! co to ode mne žádáš?

[redacted]

60. PORTO ZA ČASOPISY.

(Slovan z 5. února r. 1851. Sv. 1. S. 177—180.)

H. B. Odbíratelé naši budou se nepochybně diviti tomu, že se se Slovanem tak rychlé a podivné změny dějí. Brzy vychází dvakrát týdně, zase jednou a opět dvakrát za týden. Osud vládnoucí námi všemi ve spůsobu ministerstva Vídenského jest toho příčinou.

Známo bude každému, že nynější pan ministr obchodu, do jehožto oboru také pošta náleží, zavedl pro r. 1851 zcela nový obyčej zásilky časopisů, s užíváním totiž známek časopisních, které redakce od c. k. pošt kupují, a na každé číslo svých poštou zasílaných novin jakožto plat za zásilku poštovní přilepiti nechávají. Redakcím, které časopis svůj odevzdávají c. k. poště již v balíčkách pro každou jednotlivou c. k. poštu připravených a tudy poště práci vybírání a pořádání novin pro každou poštu ustanovených ušetřují, prodává se sto takových modrých známek za 1 zl. stř. Tímto novým ustanovením zdražena jest poštovní zásilka všech laciných časopisů vycházejících vícekrát za týden neb každodenně, a pozorovali jsme, že také od nového roku 1851 skoro všechny časopisy znamenitě se zdražily. Redakce Slovana vidouc toto, umínila si tohoto nového nařízení ministerského použíti pro sebe naopak,

totiž že Slovana v roku 1851 lacinějšího udělala než v r. 1850. Vydávajíce totiž časopis svůj jen jednou týdně ve větších svazkách ušetřili jsme ještě na portu proti roku 1850 a mohli jsme cenu Slovana o čtvrtinu zmenšiti.

K neobyčejnému překvapení našemu vyšlo ale nyní zase nové nařízení od ministerstva obchodu (datováno sice z konce Prosince 1850, ale ohlášeno teprva v lednu 1851 tedy již po ukončeném předplácení) asi toho smyslu, »že časopisy vycházející ve svazcích, knize podobných, jednou týdně neb ještě míňkráte nemají užívati nových časopisních známek, nýbrž jako obyčejné křížové zásilky (Kreutzbandsendungen) od váhy a sice 1 kr. stř. z lotu porta platiti musí.« Nepotřebujeme ani dlouho dokládati, že se neopomenulo tohoto nového nařízení proti nám užiti, neboť beztoho v Rakousku kromě Slovana není podobný jiný časopis, který by týdně vycházel ve svazcích a poštou se zasílal, a ředitelství pošt v Čechách dalo zdejší c. k. poště dne 20. ledna ten výklad, že se nové nařízení ovšem na Slovana vztahuje.

Následek tohoto nového nařízení byl by pro nás, jak náleží citelný; neboť užívajíce obyčejných známek jako posud, platili bychom c. k. poště za čtvrtletní zásilku, to jest 12 svazků ku př. ve 2000 výtiscích 240 zl. stř. čtvrtletně, totiž za každou zásilku 20 zl. stř. Podle tohoto nového nařízení museli bychom ale platiti čtvrtletně za zásilku 2000 ex. zrovna 1596 zl. stř., tedy o maličkost o 1356 zl. stř. čtvrtletně víc, poněvadž totiž každý svazek za 4 loty se počítá.

Veškeré předplatní peníze za 2000 ex. obnášejí

po 1 zl. 30 kr. stř. čtvrtletně jen 3000 zl., následovně bychom více než polovičku celé své předplatní summy jen za poštu platiti museli.

Nezbylo nám tedy nic jiného než vyhnouti se tomuto drahému pro nás nařízení, a vydávati Slovana dvakrát týdně, aby totiž nové nařízení jednající jen o časopisech jednou týdně vycházejících, na Slovana se vztahovati nemohlo. Tím spůsobem ovšem platiti musíme přece jednou tolik porta jako dříve, ale lacinějším způsobem jsme vyváznouti nemohli z tohoto drahocenného ministerského nařízení.

Spravedlnost tohoto ustanovení pozná lehce každý jen z jednoho příkladu. Pražské vládní noviny vycházejí šestkrát týdně a po každé rozesílají zrovna tolik (neli těžší balík) než jeden svazek Slovana. Kdyby tyto Pražské vládní noviny rozesílaly poštou každodenně 2000 ex., platily by týdně za to porta 120 zl. stř. Slovan ale by dle nového nařízení za jedno zaslání v týdnu platiti musel při stejném počtu odbíratelů 133 zl. stř., tedy za jedno zaslání v týdnu o 13 zl. víc než Pražské noviny za šestero zaslání v týdnu, totiž Slovan by víc než šestkrát tolik musel porta platit než Pražské vládní noviny!!

Pozorujeme vůbec, že naše vláda již od roku 1848 všelijaké pokusy dělá ve zřízeni rozesílky časopisů, že se jí však až posud nepodařilo na pravou cestu nakročiti.

První system byl, že pošty samy přijímaly předplácení a zaobalování novin, které braly od vydavatelů v tom stavu jak z tiskárny vyšly. Následek toho byl samý zmatek, každou chvíli dostal někdo místo svých novin jinému náležející, a co hlavního jest, že často

teprv dvě neb tři neděle po učiněném předplacení zásilka novin počínala. Tenkráte brala pošta za zásilku novin a za obálky příliš mnoho, čímž velmi zdraženy jsou.

Když se skrz svobodu tisku čtění novin nesmírně rozšířilo, muselo se od tohoto systemu upustiti, a tehdejší liberální ministerstvo ustanovilo z novin plat poštovní velmi nepatrný, tak že nikde nebylo porto za noviny tak laciné jako v Rakousích. Bralo se totiž z každého zlatého ceny novin na místě vydání 9 kr. stř. porta bez ohledu na vzdálenost zásilky na velikost časopisu a na počet čísel v týdnu. Redakce přijímaly předplacení samy, a odevzdávaly poště noviny již zaobalené a adresované. Že tento system byl chybný, nahlídne každý již podle toho, že ku př. byl možný pád, že by byla pošta za 18 kr. ročně musela 360 čísel zasílati z Prahy do Terstu, že by tedy za jeden krejcar stř. dvacetkrát musela odeslat časopis z Prahy do jakékoli dálky. Národní Noviny toho času (1849) byly za 8 zl. stř. ročně v Praze,[1]) možná bylo tedy časopis veliký jako jedna čtvrtka Nár. Nov. (asi tak veliký jako byl tehdy Večerní List) každodenně vycházející dávati v Praze za 2 zl. stř. ročně, totiž za čtvrtinu ceny Nár. Nov. Následovně by tedy porto celoroční tohoto časopisu bylo 18 kr. stř. totiž 9 kr. ze zlatého. — Tento system trval až do tohoto Nového Roku, a každý nahlíží, že byl velmi prospěšný malým a laciným časopisům.

Nynější pan ministr chce spůsob známkový, uvedený již na porto psaní, které celkem obrátili na časo-

---

[1]) Viz díl II. S.•VI.

[redacted]

pisy, a nařídil tedy aby na každé číslo poštou rozesílaného časopisu přilepila se známka za 1 kr. stř. kterýchžto známek ale vydavatelé sortirující časopisy své sami dle poštovních štací a ušetřující tím poštám znamenitě práce 100 za zlatý stř. dostávají. Patrno že tento nový spůsob jest k prospěchu časopisů velkých a na škodu malých, neboť časopis zasílající tři archy denně, kdyby byla předplatní cena třeba sebe větší, platí zrovna tolik porta ročně, co ku př. Večerní List, vycházející v malém půlaršku a majíc v Praze cenu jen 4 zl. stř. ročně. Na každý spůsob veliká nespravedlivost. — Na jednu věc ale zapomnělo se při novém systemu, že totiž jsou také časopisy měsíčně, čtvrtročně a ročně v celých knihách vycházející, a že by tedy vlastně dle tohoto nového ustanovení byly měly právo též přilepením jedné marky na číslo zásilku skrze poštu si spůsobiti. Takovým spůsobem by ku př. musela pošta asi za půltřetího krejcaru celoročně zasílati Časopis Musejní (čtyry díly) z Prahy do Terstu.

Rychle tedy v ministerstvě obchodu zhotovili zas na to nový zákonek již svrchu uvedený, že se totiž časopisy *jen jednou týdně neb míňkrát ve svazcích knize podobných vycházející* považovati mají co křížové zásilky a platiti z lotu krejcar stř. Na tomto novém, pozdě vyšlém a tedy vlastně nazpět působícím nařízení (neboť předplacení již okolo Nov. Roku bylo na časopisy ukončeno a cena jejich ustanovena s ohledem na předešlé nařízení) viděti jest, že bylo velmi rychle pracováno. Již předně slova »*knize podobný*« (buchähnliche Hefte) připouští nejlibovolnější výklad, a poštovní správy mohou dle protekce časopis buď do té třídy položiti neb druhé. Slovana

ku př. klade Pražská poštovní správa mezi časopisy knize podobné, proč? že vychází s obálkou a v osmerce? Vždyť jsou knihy také quartové a in folio, a kdyby tedy Slovan vycházel jednou za týden místo 3 ku př. v 6 arších ale in folio a bez obálky, považovala by jej Pražská poštovní správa za »knize podobný svazek«?

Jestli tedy se toto nové nařízení nemá považovati za zvláštní příchylnost jen k Slovanu, musíme podotknouti, že tím vláda všem podobným ve větších lhůtách vycházejícím časopisům zamezila poštovní rozesílku, neboť takové porto nesnese žádný časopis. Vždyť se přec v Rusích platí za poštovní zásilku tištěných spisů jen od libry asi 10 kr. stř. bez ohledu na dálku! konstituční Rakousko se svou svobodou tisku!! bude tedy větší daně ukládati na osvětu než Rusko? Jest tedy zapotřebí, aby se porto časopisů svazkových ve větších lhůtách vycházejících zregulovalo jinák než dle křížové obálky, čímž se těmto časopisům patrná křivda děje proti ostatním.

Ku konci tohoto pojednání, z kterého obecenstvo malý vzorek vidí, jak spěšně a nepravidelně se zákony u nás pracují, musíme ještě abychom se dobrým za zlé odměnili, upozorniti vys. ministerstvo obchodu na to, aby poštám přísněji bylo uloženo zničovati (stemplovati) marky časopisní, neboť můžeme ubezpečit, že nám dosti znamenitý počet zcela čistých časopisních mark do rukou přišel, které byly patrně již od zaslaných časopisů odlepeny, a které by se daly po druhé užívati, navzdor vší kontrole od vlády proti redakcím nařízené. Z toho vysvítá, že na některých poštách přišlé tam noviny nestemplují.

---

61. SPRÁVA ZÁLEŽITOSTÍ OBECNÍCH.

(Slovan z 5. února r. 1851. Sv. 1. S. 191—194.)

H. B. Již dosti dávno máme svobodné obce — ačkoli vlastně toto jméno svobodných obcí nepřináleží vším právem tak zřízeným obcím jako jsou naše, které dílem jsou pod ustavičným poručnictvím podkrajských úřadů, dílem zase skrze zrušení hromad obecních a odevzdání všeho řízení výboru ponechávají občanům jen příliš málo samovůle v řízení vlastních obecních věcí. Avšak nechceme zde o tom jednati, jak by vlastně obce naše zřízeny býti měly a jaký by musel býti obecní zákon, aby skutečně obce naše zasluhovaly jméno svobodných obcí a aby občané mohli býti se řízením obecním spokojeni. Tentokráte chceme jenom občany naše, zvlášť vesnické upozorniti na některé věci, o kterých víme, že se leckde v nich chybuje a že leckde občanstvo naše ani té svobody, které poskytuje náš nynější obecní zákon, nepoužívá.

Větší část našich českých vesnic odporovala svým časem velmi srdnatě proti spojení mnohých vesnic v jednu obec, jak to toho času vláda provésti chtěla. Těší nás ještě posud, že jsme toho času v Národních Novinách[1])

---

[1]) Viz díl II. S. 710 nd.

všemožně se přičiňovali k tomu, aby se mnoho vesnic v jednu obec nespojovalo. Ovšem že by nyní měly takové veliké obce mnoho pohodlí, zvláště jejich páni představení: byl by se na obecní útraty vzal do služby nějaký písař, jenž by se byl v krátkém čase stal lenochem pana představeného, obecní písař byl by zařídil kancelář, byl by vedl protokoly a dopisy s podkrajskými a jinými úřady, byl by četl místo pana představeného všechny zákony, nařízení a dopisy od úřadů přišlé, zkrátka obecní pan písař byl by všechno všude a páni představení i s pány občany byli by v krátkém čase ničím, tak jako nebyli ničím před rokem 1848. K tomu ještě si musíme přimysliti, že by ve krátkém čase mezi těmito pány obecními písaři a vládními úřady nastalo dopisování a jednání v cizí němčině, které by větší část občanů nerozuměla a máme hotovou svobodu a samosprávu obcí.[1]) K dovršení všeho byl by snad vyšel jistě v krátkém čase zákon, že obce nesmějí svého písaře obecního dle libosti propustiti, nýbrž že jenom s přivolením vyšších c. k. úřadů smějí jiného písaře přijmouti a svého propustiti — a tak by si obce samy za své peníze nad sebou byly zřídily pány, kteří by vždy více hleděli u c. k. úřadů než u svých obcí se zalíbiti.

To pravíme a opakujeme pro utěšení myslí těch pánů představených obecních, kteří snad nyní na časté psaní a čtení v obecních záležitostech dříve nezvyklé broukají a v této své mrzutosti snad často na obecní písaře si s takovou libostí vzpomínají, jako Izraelité

[1]) [Musíme si totiž pomysliti, že jak toho času věci stály, z lidí schopných k takovému obecnímu písařství málo který uměl slova poctivého česky napsati.]

od Mojžíše osvobození na hrnce masa v otroctví Egyptském.

Avšak nejsou přece ve správě záležitostí vesnických obcí a v povinnostech představených tak veliké čáry a kouzly, jak by se mnohému na první pohled zdáti mohlo, a každý rozumný a zkušený muž, který drobet pérem vládnout umí, snadno zastati může velmi dobře službu obecního představeného, jen když si všechno pěkně zavede.

Především dostává zákonník, v němžto obsaženo jest takové množství zákonů, že ani doktor práv všechno přehlédnouti a pamatovati si nemůže. Kterak tedy má vesnický obecní představený tolik času míti, aby všechny ty zákony přečetl a kde má nabrati tolik paměti, aby si je všechny pamatoval? — K tomu jest snadná cesta. Obecní představený zařídí si malou knížku z několika archů papíru. Když přijde nový svazeček zákonníku, podívá se jen na nadpisy všech v něm obsažených nařízení, kteréžto nadpisy jiným písmem vytištěny jsou a v sobě již krátký obsah nového zákonu a nařízení nesou, o čem totiž jedná. Tuť hned pozná představený pouhým zdravým rozumem, které nařízení by se mohlo již nyní neb budoucně jeho povinností týkati, ku př. o silnicích, o školách vesnických, o muzikách, o žandarmech atd., zkrátka o věcích, které se v životě vesnickém přihoditi mohou. Mnoho jiných nařízení a zákonů jest zase v zákonníku takových, z jejichžto nadpisů již také hned pozná představený, že jich nikdy ve vesnici jeho zapotřebí nebude, ku př. o clách, o vysokých školách, o gymnasiích atd. Představený tedy zákony, z jejichžto nadpisů již pozoruje, že se vesnických potřeb netýkají, ani čísti nemusí, za to ale tím bedlivěji ať si přečte zákony a nařízení, z jejichžto nadpisů pozo-

ruje, že by jich buď hned neb budoucně potřebovati mohl. Těchto zákonů bude vždy jen menší část v zákonníku a přečtení a vyrozumění jejich nedá mnoho práce. Pak si představený v knížce své udělané zapíše v krátkosti obsah takového pro vesnický život potřebného zákonu a podotkne vedle toho tu stránku, na které onen zákon v zákonníku stojí. Tak bude míti představený ve své knížce s nepatrnou prací malý rejstříček všech zákonů týkajících se vesnických věcí, a poněvadž jich není příliš mnoho, lehce je ponese v hlavě a kdyby i na něco pozapomněl a časem svým v některé věci rady si nevěděl, může si tuto věc, o které pochybnost má, lehce ve svém rejstříku najíti a dle stránky tam zaznamenané pak onen zákon v zákonníku si vyhledati a dle něho se zachovati.

Kromě zákonníku dostávají ale obecní představení ještě mnoho jiných přípisů a nařízení od podkrajských úřadů a na tyto si nejvíc stěžují, že s nimi mají mnoho práce. Tato práce ale jest zcela zbytečná a podkrajští úřadové by mohli snadně obecné představené od ní vysvoboditi. Jest totiž obyčej podkrajských úřadů, že obecním představeným zasílají psaná oběžní nařízení, která v obci nezůstanou, nýbrž zase se od představeného do jiné obce zaslati musí a která si tedy představený buď sám opsati neb opsat nechat má a musí. To však jest jenom neslušné, nepotřebné, škodlivé a svémyslné týrání obecních představených. Kdyby v každém podkrajském úřadě litografický čili kamenopisní pres[1]) zřízen byl, který mnoho nestojí, mohlo

[1]) [Pro ty, kteří nemají o tom povědomost, klademe následující vysvětlení tak nazvaného chemického kamenotisku, který pro rychlost svou jest velmi užitečný. Dříve se totiž všechno, co kamenem

by se každé oběžní nařízení vytisknouti a každé obci zvláštní výtisk zaslati, který by si nechati a schovati mohla. Tak by se zbavili představení velmi mnohého zbytečného opisování, a přestal by tak mnohý nepořádek, vznikající tím, že si časem představený takové nařízení neopíše, nepamatuje, neb mu hned z počátku nerozumí a s nikým se strany toho poraditi nemůže. Náklad, který by tímto všeobecným lithografováním povstal, byl by zcela nepatrný.

Rozumí se samo sebou, že by si představený zase do jiného rejstříku vztahovati měl krátký obsah takových podkrajských nařízení, dle kterých se také budoucně říditi má.

Co se ostatně přípisů k jiným ouřadům a osobám jakož i protokolů doma vedených a jiných písemností týče, přihodí se sice v malé obci velmi zřídka jen příležitost k nim, a tu přede vším sluší upozorniti pány představené na to, aby při skládání takových spisů nevyhledávali nikdy zvláštních slov a dlouhých výkladů, jako to obyčej bývá všech málo kdy píšících. Hlavní pravidlo jest zde, v krátkosti zcela obyčejnými slovy, jak se vždy slušně mluvívá, napsati to, co třeba jest, neboť hledanými a obšírnými slovy padají takovito spisové vždy do jakési směšnosti a nesrozumitelnosti.

---

tištěno býti mělo, muselo do kamene vrýti, což byla práce příliš zdlouhavá a drahá. Nyní ale se jen chemickým ingoustem, který zvláštní přípravu má, spis na obyčejný papír napíše, z toho papíru se pak na kámen opleskne, a z tohoto kamene se pak může i několikasetkrát otisknouti. To všechno jde velmi rychle a lacině, zapotřebí jest jenom, aby ten písař, který ono nařízení opisuje, místo obyčejného ingoustu psal chemickým a pak za hodinu může býti z tohoto spisu 100 otisku hotových. Tištěný takto spis vypadá zrovna tak jako onen psaný, neboť jest na vlas otištěn tak, jak byl napsán.]

Ostatně najde představený, který za příčinou našich špatných škol není dostatečně sběhlý v písemnostech, vždy člověka, který obšírnější a těžší spis jemu sestaví, aniž k vůli takovému řídkému pádu zapotřebí jest všeliké obecní samosprávy se vzdáti a písaři ji přenechati.

II.

(Slovan z 15. února r. 1851. Čís. 8. S. 255—258.)

H. B. Představený obecní má dvojího druhu povinnosti: předně takové, v nichžto co zastupitel obce jedná buď s úřady neb s jinými osobami cizími, za druhé takové, ve kterých co vyvolený představený řídí správu obecních věcí doma a jedná s obyvateli své obce. Každý vskutku svobodomyslný a moudrý muž chová se k představeným a vyšším svým zrovna tak, jak chce aby se zas jeho podřízení k němu chovali a s podřízenými jedná zase vždy tak, jak si přeje, aby jeho představení jednali s ním. Toto pravidlo jest sice krátké, ale přece se málokde zachovává, docela jest mnoho představených, kteří ve své vesnici, která je vyvolila, dělají nepotřebné veliké pány, u podkrajských úřadů ale zas až nepotřebně podlízají. Nepravíme to zde proto, abychom snad představené k zbytečnému a nemístnému odporu, k nějakému tak zvanému furiantství proti podkrajským úřadům popouzeli, neboť to by byla rovněž taková chyba jako zbytečná a nemístná podlízavost. Ale jest ve všem jistá meze jak k poroučení

tak i k poslouchání. Mnozí představení myslí, že podkrajským úřadům ve všem, cokoli nařizují, vzdorovati a protiviti se musí, byť by od nich nežádali nic víc, než co zákon předpisuje. Jiní zas představení podrobují se až příliš úslužně každé vůli podkrajských úřadů, byť by třeba tato vůle nebyla zákonní a protivila se svobodě a právu obce. Obojí jest stejná chyba a stejně škodlivá.

Na druhé straně zase ve svých obcích doma mnozí představení do té samé chyby padají. Buďto chtí ustavičně jen poroučeti i ve věcech, po kterých jim vlastně nic není a dle způsobu starých patrimoniálních úřadů provozovati pány nad jistými třídami obyvatelstva obce, anebo zas si neumí ani tolik vážnosti a poslušenství v obci opatřiti a udržeti, kolik by jim skutečně náleželo. To ovšem není vždy chyba a vina představených samých, nýbrž také občanů, posud ještě velmi zakrnělých ve starých zvycích a krátkozrakých ve svých veřejných záležitostech. Obyčejně shledá se u nich směšná vlastnost, že si z představeného, kterého si sami vyvolí, mnohem méně dělají než z úředníků od vlády ustanovených. A proč? proto že snad nemá uniformu s hvězdičkami a s kordem! To ale prozrazuje špatné ponětí o svobodě, když si občané sami neumí vážiti představených, které si vyvolili. Víte, co to znamená? To znamená, že sami sebe držíte za děti nedospělé, potřebující poručníka ve všem, aby jim také představené ustanovoval, které poslouchati mají; to znamená, že sami v sobě nehledáte tolik rozumu, abyste si dovedli vyvoliti řádného představeného, který by hoden byl vaší úcty a důvěry; to znamená, že sami sebe a svůj stav snižujete, jakoby mezi vámi

nebyl nikdo, který by zasluhoval tolik úcty a důvěry, kolik představenému sluší od jeho podřízených. Představeného vyvoleného svobodně má každý tím více si vážiti; ne ale naopak se domýšleti, že proti tomu, kterého jste sami za představeného si vyvolili, mnohem více si dovoliti smíte, než proti těm představeným, které vám ustanovila vláda. Takové způsoby, kde občané proti svým voleným představeným neslušností a neuctivostí si dovolují, považujíce je jako za nic, ukazují jenom nedospělost k občanské svobodě, ukazují, že starý kvas absolutismu ještě příliš hluboce vězí v myslích lidu, kdežto jen byli zvykli toho se báti a toho (aspoň veřejně a zjevně) si vážiti, koho nad nimi ustanovila vláda. Či snad myslíte, že všem nepřátelům obecní svobody, kteří by chtěli, abyste zas tak byli pod »otcovskou« správou patrimonialních úřadů jako před r. 1848, myslíte, že jim takové zneuctívání vaše svých vlastních vyvolených představených není velice vítané, aby mohli říci, že vy ani nechcete sami správu svých obecních věcí vésti, že si žádáte býti zas pod poručnictvím jako dříve. Namítne snad někdo proti tomu, že tu i tam se volba představeného nezdařila, že vyvolený představený není takový, jaký býti měl, že to jest muž, kterého si vyvolila většinou hlasů strana protivná atd. To ale zde nic neplatí. Ať si je představeným kdokoli, je-li řádně a podle zákonu většinou hlasů vyvolen, musí mu každý, i ten, kdo ho nevolil, ve všech úředních záležitostech dáti tu vážnost, kterou by dal představenému dle své vůle vyvolenému. V tom právě záleží rozumná a jedině možná pravá svoboda, že se každý podrobiti musí většině hlasů, jinák bude panovati vždy

jen libovůle a násilí. Menšina, která propadla, může se ovšem přičiniti, aby si pro budoucnost hlasů získala a většinou se stala, pro nynějšek ale se podrobiti musí většině. Jest to tedy povinnost a také rozum a vlastní prospěch to žádá, aby každý občan vyvolené své představené v takové, ano ve větší uctivosti měl, jako jiné vysoké i nízké úředníky, aby jim rozumnou povolností a všelikým způsobem úřad jejich ulehčovati hleděl, tak, aby veden býti mohl ke cti všech občanů a celé obce, aby je ve všem rázně podporoval — zkrátka, aby v osobách svých svobodně vyvolených představených ctil svou obecní svobodu a sám sebe co svobodného, od starého kancelářského otroctví zbaveného občana.

S bolestí tedy musí každý pravý přítel svobody, který běhům jejím rozumí, hleděti na ty pády, když ustavičně před okresními soudy přicházejí žaloby pro zneuctění obecních představených od občanů, z čehož jen viděti jest, kterak zaslepený lid sám svou svobodu nohama šlapá a nedospělost k ní na jevo dává.[1])

---

[1]) [Když si ku př. vládní orgány jako žandarmové dovolují hrubá zneuctění obecních představených jako se nedávno přihodilo v městečku V., kdežto o trhu dva žandarmové poslaní tam pro udržení pořádku, tamnějšího vůbec váženého představeného, lékárníka p. K., zatknouti a odvésti chtěli, protože je s podpisem, který od něho žádali, odkazoval k radnímu, jenž tam místní policii pod sebou má, čímž se největší pobouření lidu stalo, prozrazuje to ovšem nedospělosť a hrubou nevzdělanosť takových žandarmů, kteří nedávno z kasárny vzatí a do žandarmské uniformy oblečení, myslí, že snad oni jsou vláda a páni v zemi. Rozumný a vzdělaný žandarm si jistě něco podobného nedovolí. Ostatně nám ale takové a podobné, dosti často přicházející pády, kde jednotliví žandarmové bez potřeby občany týrají, ukazují jen smutné následky toho, že naše žandar-

Hlavní příčina všech nedůstatků ve zřízení obecním a hlavní původ všech těžkostí pro představené a výbory obecní jest ale poměr mezi domkáři a mezi gruntovníky, pramen, z kterého se věčně prýští kyselost a sváry mezi občany. V tom ohledu zvláště jest zapotřebí dospělosti občanstva jak usedlého tak i domkářského, aby se uvarovaly obě strany všech nemilých následků, jaké z toho povstati mohou pro všeobecnost nejen vesničanů, nýbrž celého národu vůbec.

Snad ještě málokdo si náležitě rozvážil, kterak vlastně dobré vyrovnání a svornost mezi domkáři a usedlými jest vlastně základ celé naší svobody, základ budoucí občanské blaženosti. Kdo by toho nechápal, porozumí tomu velmi snadně z následujícího: Pokavad nebude mezi občanstvem a vojskem panovati jedna mysl a ta přesvědčenost, že při pravé konstituční a právní vládě se všem jak vojsku, tak občanstvu lépe povede než pod libovolnou vládou, pokavad bude voják z jakési špatně rozuměné stavovské hrdosti se záštím a opovržením pohlížeti na občana, potud není lehce možná dojíti k pravé konstitučnosti, neboť se strana libovolně vládnoucí vždy ve svém protikonstitučním jednání může spoléhati na vojsko co nástroj k provedení vší své protikonstituční libovůle. Všichni ale beztoho víme,

merie proti všemu pravidlu v rozumně zřízených konstitučních zemích jest pod vojenským komandem, kdežto má být zcela pod úřady civilními a pod obyčejným soudy a jmenovitě v každé obci, kam přijde, jen výkonným orgánem představeného, nikoli však dohlížitelem a pánem i nad ním, což jest obrácený svět. Pokud bude žandarmerie naše tak jako nyní zřízena, nebude nikdy oblíbena v lidu, byť by sebe větší horlivost v pronásledování zločinců ukazovala. Neboť žandarmerie má býti pro pohodlí, ne však pro strach a pro týrání pokojných a poctivých občanů.]

že skoro všechno vojsko (totiž sprostí) pochází ze stavu neusedlých, neboť že skoro každý zámožnější synu svému od vojska lehce pomůže, to jest všeobecně známé tajemství. Pokavad tedy bude panovati nesvornost a sočení mezi neusedlými a usedlými občany, musí se také vždy udržeti a zvětšovati zášť vojska proti občanstvu, neboť lid vzatý do vojska, již doma zvyklý ve svých rodinách na zášť proti všem usedlým co svým utiskovatelům a pak ve vojsku, jak beztoho známo, od svých představených vedený k vypínání se nad občanstvem a k opovržení všemi, kteří komisárek nejedí, tím více se rozlití proti všemu občanstvu, proti civilistům (jak on říká) a vždy s radostí bude pohotov ke každému potýrání a potlačení občanstva. Vláda, když vyloučila domkáře ze všelikých volebních práv v obci a ze spoluužívání obecností, neučinila to jistě proto, aby se sedlákům zavděčila, ona dobře věděla, že lid tento neobrátí svou zášť proti vládě jakožto jedinému původci tohoto svého vyloučení, nýbrž jen proti sedlákům.

Přece proto ale mají usedlí občané navzdor těmto zákonům vždycky příležitost udržeti se v dobrém srozumění, v občanské lásce a svornosti s neusedlými, jenom kdyby měli ze všeho moudrý náhled, rozuměli, kam co směřuje a varovali se opatrně všeliké nemístné pýchy a neužilosti proti svým méně zámožným spoluobčanům domkářům a podruhům. Čili snad vám, když si to moudře považíte, stojí těch několik bídných grošů a zlatých, které od neusedlých za pasení některého kousku dobytka neb drůbeže na obecních gruntech vynucujete, za tu zášť, která tím mezi vámi a jimi povstává a která vám i jim nese již nyní a ponese

časem svým ještě smutnější ovoce, která jest hlavním nástrojem k utištění všech? Když samotní šťastnějším osudem svých vlastních rolí a usedlostí máte důstatek, nemůžete těm svým spoluobčanům, kteří tak šťastný osud jako vy nemají, dopřáti pod mírnými výminkami alespoň obecních polí? Musíte je obtěžovati platy k obci, které beztoho nevynášejí tolik, co by za řeč stálo, a přece jsou vždy příčinou nesvornosti a škody obou stran? — Jak mnohý nerozumný raduje se z toho a vypíná se nemálo, že nyní jsou sedláci — jak někteří — říkají — vrchností nad domkáři a podruhy! Ó ty moudrá novopečená vrchnost dávno nehodná toho dobrodiní, že's starou vrchnosť se svého hřbetu střásla! Což pak myslíš, že páni ministři snad z lásky a specialní úcty k sedlákům vyloučili domkáře ze všech obecních práv? — Ó krátkozraký! Ty své nadýmání nad domkářem peprně zaplatíš daněmi, které se z tebe pumpovati budou všemi stranami a syn domkářův, ten je bude na tobě v bílém kabátě exequirovat a nemoha na tobě svou od otce zděděnou zášť jinák vylíti, bude ti stát s flintou před očima co voják, abys byl spokojen.

To jsou ty dobré následky z utiskování domkářů.

III.[1]

(Slovan z 9. dubna r. 1851. Seš. 23. S. 49—50.)

H. B. Z mnohých stran projevuje se žádost, aby obecním představeným také v malých obcích, jmeno-

---

[1]) Tuto stať jako III. část otiskl Havlíček pod názvem »Obecní záležitosti«.

vitě vesnických, za jejich ztracený čas ve službě obecní nějaká náhrada vykázána byla. Známo jest, že představení větších obcí městských skutečně platy od obce dostávají. To přivedlo mnohé představené v malých obcích, zvláště kde vyvoleni byli za představené mužové nemajetní a svým řemeslem se živící, na tu myšlénku, aby také jim od obce byla nahražena ta ujma, kterou svědomitým plněním služby obecní na své vlastní živnosti pocítili.

Někteří páni představení také k nám se písemně v této věci obrátili, chtějíce věděti naše mínění strany toho a cestu, na které by se zvláště tam, kde obce žádného obecního jmění nemají, o nějakou náhradu ucházeti mohli.

Umínili jsme si tedy v krátkosti své mínění o této dosti důležité věci upřímně vysloviti a spolu potřebnými důvody opatřiti.

Jest patrno, že služba obecního představeného u nás za těchto časů neposkytuje velkých radostí a velikého pohodlí a upírati nelze, že při zbytečné obšírnosti a malichernosti našeho veřejného řízení vůbec, obecní představení ustavičnými pochůzkami, dopisy, zprávami atd. mořeni jsou, a že muž mající svou živnost, velmi mnoho času, jinak k dohlídce na své určeného, vynaložiti musí na opatření věcí obecních, což zvláště řemeslníku, jenž osobně sám co mistr pracovati má a musí, téměř nesnesitelné jest, tak že se milerád po nějaké náhradě ohlíží, která by ránu ve vlastní živnosti skrze obecní službu utrpenou poněkud zacelila.

Ačkoli však toto všechno víme a uvážiti dovedeme,

nemůžeme nikdy k tomu raditi, aby páni představení malých obcí, zvláště snad pomocí úřadův o nějakou náhradu se ucházeli. My se držíme vůbec té zásady, aby volení zástupcové obcí pokud možná všichni úřad svůj bezplatně zastávali, při čem arci by se na to hlavně dbáti muselo, aby bylo takové bezplatné úřadování možné, to jest, aby vyvolení zastupitelové obcí nebyli tak příliš pracemi zaměstnáni, by vedle toho každý své živnosti náležitě si hleděti mohl. To ale jest jak náleží možná, a jestli že u nás obecní představení přes příliš obtíženi jsou pracemi a pochůzkami, děje se to jen pro špatné naše zřízení vůbec, neboť při rozumném zřízení neměl by obecní představený malé obce více práce, než co by hračkou a sice pro čest zastati mohl. Zajisté že museli ti páni představení, kteří o všem přemýšleti zvykli, dávno již pozorovati, že největší část jejich nynějších zaměstnání velmi zbytečná jest. Musíme tedy na paměti míti, že takové zřízení obecní a politické, jako máme nyní, nebude trvati věčně, ba (důvěřujeme se říci) že nebude trvati dlouho a že pak představení malých obcí nebudou si již naříkati, že pro své úřední povinnosti zanedbati musí živnosti své.

Kdyby ale nyní představení malých obcí zvláště skrze prostředkování vlády žádali nějakou náhradu, vedlo by to jenom ke škodlivým následkům. Především vzbudilo by to již nedorozumění mezi občany samými. Mnohý by zajisté představenému i dosti nepatrnou náhradu záviděl a vážnost představeného utrpěla by leckde ujmu. Kromě toho by lid ještě nerozumějící výhodám svobodného obecního zřízení, škodlivý předsudek dostal proti němu.

[redacted]

Především by ale tato věc zavdala vládě milou a vítanou záminku a příležitost, zaváděti poznenáhla zalíbený svůj zámysl, totiž spojování mnoha vesnic do jedné obce, o jehož veliké škodlivosti pro nás jsme již dříve dosti obšírně a tuším přesvědčitelně pojednali[1]) a čím by zajisté v brzkém čase řízení záležitostí obecních občanům z rukou se ztratilo a úředníkům od vlády odvislým do moci přišlo.

Z těchto příčin a z mnohých ještě, které jsme zde neuvedli, nemůžeme k tomu raditi, aby se páni představení obcí o stálé platy ucházeli. Nezbývá nic jiného než s trpělivostí, které všichni nyní velice zapotřebí máme, břímě své snášeti prozatím a čekati na lepší časy. Moudrý podkrajský arci již nyní znamenitě ulehčiti může představeným svého okresu, když je jenom byrokratickým způsobem neobtěžuje zbytečnými cirkuláři, doptávkami, relacemi, výkazy atd. atd.

Obce samy ale ze své vůle, jsou li jen probuzené a moudré, nejlépe vyhověti mohou této nepříležitosti. Když si vyvolili pro zvláštní schopnost za představeného muže nemajetného, živícího se řemeslem neb vůbec takovým způsobem, kdežto vlastní práce jeho k živobytí rodiny nevyhnutelná jest, a když pozorují, že tento jejich upřímný představený, který se spravedlivě a přičinlivě jich ujímá, pro veliká a častá zaneprázdnění svého úřadu v živnosti své citelnou ujmu trpí; kdož může občanům zapovědít, aby mu všelijak každý dle možnosti ztrátu jeho pro obecní řízení utrpenou nahradili? Tím jistě jenom sami sobě dobře poslouží, neboť moudrý a upřímný představený může

---

[1]) Viz díl II. S. 710 a 715.

[redacted]

zase občany od mnohého zbytečného vydání, od mnohého nepotřebného a nespravedlivého platu uchrániti, když se rázně opříti dovede.

Tím se věci nejprospěšněji vyhoví a pokud jsme nedosáhli, čeho si přejeme, musíme všichni dohromady držeti, představený musí hájiti svou obec a obec zase svého představeného.

[redacted]

62. MUŽOVÉ BOŽÍ A SYNOVÉ SVĚTA.

(Slovan z 8. února r. 1851. Čís. 6. Str. 214—217.)

H. B. Pod Špilberkem, na Švarcavě — v Brně vychází Hlas. Nevychází tento Hlas ani z rozumu ani ze srdce, ale vychází tento Hlas z temností, kde jest skřípání zubů. Jmenuje se tento Hlas, Hlasem jednoty katolické, ačkoli jest škůdce i jednoty i katolictví. Hlas jest jen proto, že se hlásí ke každému nově vymyšlenému zázraku a rozhlašuje ustavičně ostudu proti všem nekatolíkům. Jest to hlas chraptivý, zádusivý, souchotinářský, který jako nenamazané kolo vrzá ve světě a ruší harmonii. Jest to hlas tak nazvaných »mužů božích« a vytrubovatelem jeho, na hříšném světě redaktor zvaným, jest P. Poimon,[1]) mladý muž, který více bydlí v očistci než na naší planetě. Známo jest, že mužové boží nikdy nemohou spřáteliti se s námi, kteří jsme »synové světa«. A jak by se s námi mohli spřáteliti? My nevěříme ani na jeden zázrak, který se stal od sv. Filumeny na faráři Kaclířovském u Litomyšle »roku tohoto«, a které vypisuje Pater Jan Aloys Dreml ve veliké knize o sv.

---

[1]) P. František Poimon (1817—1902), plodný klerikální spisovatel moravský, byl r. 1851 zodpovědným redaktorem »Hlasu jednoty katolické pro víru, svobodu a mravní ušlechtilost.«

Filumině r. 1849 v Litomyšli vydané jmenovitě a speciatim: »Terezie Wolfová nebezpečné boule zproštěna, osm neděl chromá osoba pozdravena, Antonín Kukla, farář Kaclířovský, křečí v oudech a žaludku zbaven, zázrak při zaopatřování v Schönhengstu, boule na hlavě Josefa Biera zmizela« atd. samé to kapitalní a těžké zázraky, které ani Bosco nedovede, tak že Kaclířovští na ten spůsob ani žádného doktora ani apatyku nepotřebují, nýbrž všechno jen sv. Filumenou zahradí. A nedá se zapřít, že my synové světa, kteří na tyto zázraky nevěříme, jen sobě sami na škodu jsme: neboť když jsme nemocní, musíme platit doktora, když potřebujeme kabát, musíme si ho koupit, když máme bolení v žaludku, nesmíme mnoho jíst: ale muži boží, kteří jsou »silní ve víře«, mají to všechno od sv. Filumeny zadarmo, ne dosti na tom, ještě pak na ty zázraky jdou světem, ukazují je za groš, a přivydělají si na nich. A pak by mohli býti za dobré s námi »syny světa«, kteří držíme tyto a takové zázraky za zneuctění Boha a svatých, za šizení lidu a rozšiřování hlouposti! Proto položím nepřátelství mezi hada a mezi syna člověka!

Následek tohoto nepřátelství jest také článek vydaný nedávno ve Hlasu Kat. Jednoty[1]) a sepsaný prý od p. P. Pojmona, ačkoli jinák podepsaný. Pravému »synovi světa« radostí až se srdce třese, když vidí ten vztek, tu nahromaděnou zášť, která časem vypukne z vnitřností »mužů božích«. Tuto radost chceme

[1]) Hlas jednoty katolické z 31. ledna r. 1851. Č.s. 5. S. 19—20.

tedy také našim čtenářům spůsobiti a poněvadž nemají tak snadno příležitost viděti a čísti onen Hlas kat. Jednoty, uvádíme zde onen článek proti nám vydaný od slova k slovu.

»Z Kozlova blíž Jihlavy, 30. prosince, (Dopis). Hned z počátku nynější svobody prohlásili se mnozí pošetilí rozumáři, an se všecko mění, že se také staré stavení církve katolické zbořiti a na zříceninách těch nová církev, to se rozumí dle nynější nové osvěty, vzdělati musí. Veliká družina světáků a mudráků ze všech stran se sjednotila jednomyslně, aby katolickou církev tím spíše utlačili a svou bohapráznou osvětou jí do hrobu posvítili. Tisícerá péra zostřila se, aby jimi mnohé nákažlivé spisy a knihy ku zkáze a na potupu katolické církve a duchovenstva se spisovaly a pak mezi nevědomý lid se rozšiřovaly. Tito opatrní synové světa vědí předobře, že takovým způsobem mnoho lidí zaslepí a k sobě nakloní. Mnozí lehkomyslní novináři jako ku příkladu p. Havlíček, do svých novin mnohé nevěrecké a těm podobné články kladou, o kterých se patrně ví a rozličnými jinými novinami důstatečně dokazuje, že jest to holá stará lež. Nazývají sebe oblažitely národu, kdežto v skutku jsou jenom rušiteli pokoje, podněcovateli revoluce. — Také mnohý poběhlík neostýchá se katolické duchovenstvo a řády církevní hanobiti. Podobné některé články, kterýchž nelze mlčením pominouti, postavil p. M. Mikšíček do »Domácího Přítele«, kalendáře to od něho na r. 1851 vzdělaného, a v Brně vytištěného, to snad proto, aby od nevěrecké strany za moudrého držán byl. Věda, že noviny a novinářské sešitky všady proniknouti nemohou, vynasnažil se, aby kalendářem svou přemrštěnou moudrost, čili raději hloupost projevil a prodáním rozšířil, neslušně se dotýkaje mnohých dokonalých osob. Aby se mu uvěřilo, odvolává se na p. Havlíčkova Slovana. Avšak za takové škrabaniny mohli by se oba až pod uši styděti.

Úsměšně a šibalsky mluví o jednotách katolických; o »Hlasu jednoty katolické« cosi plete, že prý žije v prasocialistické myšlénce. — Katolické jednoty mají za účel

katolický lid osvoboditi od nevěry, do které nynější tak zvaná osvěta přivádí; p. M. zdá se za účel míti, katolický lid osvoboditi od víry a odtrhnouti od církve; a ze všeho projeveného smýšlení svého nezdá se býti o mnoho lepší, nežli socialisté ve Francouzku do sněmu národního zvolení, kterážto strana proti více jak jednou tak četné straně mužů mírnějších se vyjádřila, že společnost lidskou ze všeho pořádku vytrhnouti musí dokládajíc: »Já tebe povedu temnostmi, tak že ani já, ani ty věděti nebudeš, kam tě povedu.«

P. M. aby se jisté straně zavděčil, podal v kalendáři zmíněném také ze »Slovana« dlouhé pojednání p. H. B. o dokonalosti Jana Husa. Mezi jiné dokonalosti tohoto nešťastného mistra uvádí se tam i toto: že prý vystavil Církvi katolické šest bludů, mezi kterými jest i ten, že prý se klaníme Panně Marii, svatým a papeži jako Bohu. Tato výčitka že jest křivá, každé dítě ze školy ví; neb aby P. Maria, svatí a světice, neb papež jakož Bůh se ctili, toho Církev sv. nikdy neučila, neučí aniž kdy učiti bude: neboť svatým božskou čest prokazovati, bylo by učení pohanské, jim však ale všechnu uctivost upírati, jest učení kacířské. — Ostatně kdyby byl J. Hus tehdejší biskupy na osobní jejich chyby slušně upozornil, a sám život neuhonný veda také poslušnost a pokoru za cnost uznával, byla by ho církev katolická za dokonalého muže vyhlásila; poněvadž se ale proti učení církve pozdvihl neprávě, a na vzdor všemu poučování a napomínání na svých důměnkách tvrdošijně setrval, proto jej církev co kacíře z lůna svého vyloučila, k smrti však nikoli neodsoudila. — Že pak papež dle své osoby jako jiný člověk do hříchu klesnouti může, o tom není pochybnosti; omylnost v učení ale církvi katolické chtíti přičítati byloby tolik, jako p. Ježíše lhářem chtíti činiti, kterýž pravil: »Aj já s vámi jsem až do skonání světa.«

Že p. M. při své nedoučné moudrosti velikou též hloupost projevuje, poznati lze z toho, že velmi zpozdile mezi jiným do kalendáře i to postavil, že prý nikde zcela určeno není, co jest církev? a kdo jest církev? — Kdo tak se táže, toho učenost nepřesahuje slabikář; neboť kdyby

se byla až k prvnímu dílu, t. j. ke katechismu propravila, byl by z devátého článku snešení apoštolského zvěděl, co jest církev, a kdo jest církev, a že v ní úřad učitelský, kněžský a pastýřský toliko apoštolům a jejich nástupcům a pomocníkům, biskupům a kněžím od jejího zakladatele svěřen byl. Proto se dělí církev na dvě strany, učící totiž jako matka, a poslouchající nebo pravověřící, jako dítky její. Pravím pravověřící, kdo však se církvi protiví a jí se posmívá, již není více pravověřícím. P. M. by zajisté lépe udělal, aby rozumem svým budoucně se nepletl do věcí, kterým nerozumí, nebo nevěří. V článku tom též osedláno na sv. Petra. Již lonského roku se p. Košut všemožně vynasnažil, aby sv. Petra o všechnu vážnost u čtenářů svých připravil, avšak tak potupně předce o něm nemluvil. Tak nemluví ani pohané ani židé aniž rozvážní jinověrci, tak mluví jen lide bez víry, bez náboženství, rozpustilci, kteří se ani Boha nebojí, ani člověka nestydí. Tak mluví — a snad první — spisovatel onoho článku a po něm přežvykavě p. M. Mluvíli jinák naše starožitné přísloví pravdu: »Kdo v té peci bývá, jiného tam hledá«: tedy by z původce článku onoho ne-li podobný jistě třebas ještě horší jesuita, jak v článku tom jest popsaný, honem se stal, an by sotva se uspokojil tím, co jiným zbývá.

Ostatně p. M. na tak vysoký stupeň dokonalosti vystoupil, že jej v jeho přeučené čili nedoučené moudrosti nižádná klevetnice nedocílí, nebo toho druhu osoby mají v obyčeji jenom posuzovati živé, on pak i mrtvé a obzvláště svaté v nebi. Jestliže však svým rozumkem dále bude tak pokračovati, za nedlouho octne se na ničem, tak že jemu nezůstane než holé nic.

Jan Dvořák.«

Hlavní vtip pana Dvořáka recte Poimona jest, jak každý pozoruje, již nadpis »z Kozlova«, jakoby poukazoval na trkání — a také snad na jiné vlastnosti kozlů společných s těmi, kteří tak smýšlí jako v Kozlově. Každý pozoruje, že p. Pater Redaktor nešetří

věchtu na syny světa, rozumáře, mudráky, nevěřící, hloupé atd. Avšak nejen zábavy naší nýbrž i poučení hledí p. Poimon, a víme nyní, kdo jest církev, totiž biskupové a kněží jsou učící matka — církev, a my všichni ostatní poslouchající dítky — církev. Tedy dvě církve mladá a stará. Co nejdřív tedy půjdu do Brna naučiti se něčemu od p. biskupa tamnějšího a od p. Poimona, a mám tu útěchu, že zůstanu věčně dítětem, neboť kdyby mi bylo 60 let, jest přece každý nově vysvěcený majstr, třeba by byl ze své vsi jinam než do Hradeckého semináře nepřišel — můj otec a učitel a já jeho poslušné dítě. Dobře také že se o nás tito otcové a matky v Kristu tak starají a nás všechny živí — ovšem jen slovem moudrosti neb na chleba jim ještě sami dáváme desátek. »Kdo se církvi protiví, jest nevěřící praví p. Poimon. Ale které církvi se musím protivit, abych byl nevěřící, té matce nebo tomu dítěti? Škoda také, že o těch dvou církvích, o staré a mladé, o matce a dceři nic nečteme v písmě.

Ostatně žádám sl. obecenstvo, aby si povšimlo, jak neslušně Pater Poimon mluví o sv. Petru »že prý si p. Mikšíček[1]) svatého Petra osedlal, že se Košut všemožně vynasnažil, aby sv. Petra o všechnu vážnost připravil.« Kdybych já něco podobného napsal vykládalo by se mi to za neslušné »špásování« se sv. Petrem, ale p. Poimonovi to projde.

Za onoho času asi před rokem vytiskl také bývalý redaktor toho Hlasu několik »ostrých« epigramů

[1]) Matěj Mikšíček redigoval od r. 1844 spolu s Janem Ohéralem kalendář »Domácí přítel«.

proti nevěřícím a kacířům, z nichžto poslední čelil proti spisovatelům protihierarchických knížek, a byl velmi vtipný. Hexametr zněl asi v ten smysl: Nezáživný jest nám (rozuměj: Hlasu) pokrm ve vašich knihách podávaný, ale pentametr byl doslovně takto:

»My nejsme ten dobytek, my synové jsme Boží.«

Opatrně tedy předchůdce p. Poimona sám pro uvarování mýlky v nedorozumění vyjádřil se, co jest a co není, dobrý to příklad pro jeho nynějšího nástupce.

---

63. REPUBLIKY AMERIKÁNSKÉ.

(Slovan z 12. února r. 1851. Čís. 7. S. 225—231.)

H. B. Nic snad není tak velice poučné v politickém ohledu, nic nemůže zrak občana tak dobře vyjasniti, jako dobré považení o vzniku a nynějším stavu republik amerikánských. Jako jest ve všem zkušenost hlavní základ moudrosti, tak i zde zkušenost pozorovaná na jiných učí nás, kterak se sami zachovati, čeho se varovati, co následovati máme. Ve článku svém »Revoluce« [1]) zmínili jsme se o znamenitém rozdílu mezi republikou Sev. Amerického Soustátí a ostatními amerikánskými republikami, a nyní chceme tedy podrobně tento rozdíl jakožto jasný obraz před oči čtenářstva postaviti.

Kdybychom měli v české literatuře spisy jednající o dějinách rozličných zemí a národů, kdybychom měli důstatek dobrých cestopisů vypisujících nám stav nynější a zřízení domácí rozličných ve světě národů, mohli bychom nyní velmi krátce jenom čtenářstvo upozorniti na tyto rozdíly mezi severní a jižnými republikami v Americe, a hned z toho další své úsudky vyváděti. Bohužel! ale jest pole cestopisu a národopisu jakož i cizonárodní historie (věci, které přece nejvíce

---

[1]) Viz díl III. S. 589.

otvírají zrak ducha a zakládají pravou osvětu!) v naší literatuře tak posud slabě vzděláno, že nemůžeme mysliti, aby čtenářové pouze jen po česku čítající mohli míti dobré ponětí o dějinách a nynějším stavu těchto zemí a národů. Proto se musíme tuto vynasnažiti, abychom pro tuto část našeho čtenářstva zde, pokud to v krátkosti možná, sestavili obraz jasný o nynějším stavu a o dějinách těchto krajů.

Když asi před 400 lety Amerika od Evropčanů vynalezena byla, nemohl si nikdo pomysliti, že převýší časem svým osvětou a mocí Evropu a že bude vládnouti světem, což nyní již skoro jest nepochybné. Tenkráte nevěděli Španělové a Portugézové Ameriky své nikterak jinák použíti nežli co bání stříbrných, zlatých a diamantových. Celá Evropa divila se hojnosti drahých kovů vydobývaných v Americe a záviděla Španělům a Portugézům jejich bohatství. Ta stránka, která právě měla časem svým Ameriku učiniti (a také již nyní učinila) znamenitou a mocnou, ta nebyla tenkráte a dlouhý čas pro samý lesk stříbra a zlata ani povšimnuta. Břeh k Evropě nejbližší, východní část severní Ameriky, neposkytující žádné hromady ryzího zlata a stříbra, neoplývající žádným bohatstvím hledaných a drahých rostlin, nýbrž pokrytý pošmournými pralesy, za to ale s půdou kyprou, nevyžitou a úrodnou, tato země stala se brzy útočištěm lidí poctivých a pilných, svobody milovných, v Evropě pro víru svou a pro politické náhledy pronásledovaných. Tito lidé nebyli těkaví a líní dobrodruhové hledající v Americe lehkým a nepoctivým spůsobem[1]) zbohatnutí, aby pak

[1]) [Totiž utiskováním tamějších pokojných obyvatelů Indianů, z kterých nadělali bídných otroků, aby jim z bání stříbro a zlato

jmění lehkým spůsobem ne svým přičiněním, nýbrž na ujmu jiných nabytého v lenosti užíti a protráviti mohli, kteréhožto druhu byli skoro všichni kolonisté[1]) ve španělsko-amerikánských zemích. Kolonisté v severní Americe byli z největší části lid pracovitý, mírný, přičinlivý, pokroku a svobody milovný, oni přišli vzdělávati půdu úrodnou a tížiti z ní nevyvážitelné poklady lidského důmyslu a přičinění, kteréžto mají svou stálou, vždy se opětující cenu, kdežto báně drahých kovů jednou vyvážené zůstanou pouhou bolestnou upomínkou na někdejší lehce nabyté a lehce pozbyté bohatství.

Pro kratší vyjádření budeme vždy jen činiti rozdíl mezi anglickými a španělskými koloniemi, ačkoli toto vyjádření není zcela určité. Neboť tak jako nynější Severoamerikánské Soustátí není celé od Angličanů kolonizované nýbrž z části také od Francouzů a Španělů atd.: tak také zas ostatní jižní země Ameriky nejsou kolonizované jenom od Španělů, nýbrž také od Portugezů atd. Přece však jsou nynější Sev. Americké Soustátí hlavně kolonie anglické a všechno v nich nese na sobě hlavní ráz anglický, kterýžto jazyk také v nich jest vůbec panující; kdežto zas ostatní republiky jako: Mejikánské Soustátí, Centro-Amerika, Columbia (Venezuela, N. Granada, Ecuador), Peru, Bolivia, Chile, La Plata (Argentinská republika), Paraguay, Uruguay povstaly ze zemí od Španělů osazených

---

dobývali, a kterým konečně tito Španělové a Portugézové, slavící se svou katolickou pravověrností, i důstojnost lidskou upírali, vydávajíce je jen za druh opic. Red.]

[1]) [Kolonisté — lidé v zemích cizích se osazující a vzdělací; kolonie země v cizině nabytá a svým lidem osazena př. anglické kolonie v Africe, v Americe atd.]

a kolonizovaných, ve kterých také nejen španělský jazyk nýbrž i všeliké španělské obyčeje a vlastnosti jsou obyčejné. Vůbec musíme znamenati, že tito dva národové totiž Španělové a Angličané největší vplyv měli na Ameriku, což se lehce vysvětluje tím, že oba byli panovníci na moři. Španělové totiž za časů nalezení Ameriky, a potom po úpadku jejich moci Angličané, co vítězové nad jejich loďstvem a dědicové jejich morského panství, které až po dnes v rukou mají. V celku se může říci, že vplyv španělský byl zlým živlem a vplyv anglický dobrým živlem v Americe.

Jádro nynější republiky Severo-americké Spojené Obce (čili soustátí) zvané byly tedy anglické kolonie v Sev. Americe. Tyto osady počaly vznikati v těch dobách, kdežto v Anglicku samém panovaly politické boje o ústavní a náboženskou svobodu, a strany i osoby v Anglicku pronásledované hledaly útočiště své a pokoj v obšírných pustinách Sev. Ameriky. Později když se již Angličané stali silnou námořní mocností se svobodnou a pojištěnou ústavou a počaly doma valně se zvelebovati v průmyslu a obchodu, tím více obracela se pozornost jejich na osazení cizích zemí jmenovitě amerikánských, a neohlížejíce se pouze po lesku zlata a stříbra, lehce pomíjejícího poznali již velmi brzy důležitost zemí úrodných v Sev. Americe, poskytujících jim hojnost plodin zemských, každoročně a stále se opakujících a výnos svůj skrze průmysl zvětšujících. Nesmí se ostatně mysliti že by zřízení a vláda těchto anglických kolonií byla bývala tak špatná, aby byly měly nevyhnutelnou příčinu k revoluci. Naopak jest jisto, že ku př. my bychom se nyní za příliš šťastné pokládati mohli, kdybychom již měli tak právní

a svobodné zřízení a tolik samosprávy, jako jí měly tyto anglické kolonie v Americe již před 100 lety!! Velmi vznešení státníci angličtí, jako ku př. starší Pitt v jedné své r. 1765 v anglickém sněmu držané řeči, uznávali, že sice má Anglicko právo suvrenity nad koloniemi, ale daně že jim nesmí žádné libovolně ukládati, a že jen oni sami mají ve svých sněmích určovati si velikost daní svých, neboť daně že jsou jen dobrovolné svolení lidu! Náhled, který jak všichni víme a cítíme, ještě ani u nás nevešel do skutečnosti, nýbrž posud na papíře mezi sliby pohozený leží!!

Hlavní příčiny k povstání proti anglické vládě byly předně již zakořenělá nechuť obyvatelstva, povstalého velkou částí z lidí v Anglicku nespokojených (nejvíce jest Irčanů a Skotů) a se svou nechutí se již v Americe usadivších. Neboť jest hlavní ráz obyvatelů této republiky, že ačkoli sami anglicky mluví, přece velikou zášť národní chovají k Angličanům vlastním, totiž k občanům království anglického. Za druhé ale počala též anglická vláda příliš soběcky pro království a macešsky pro kolonie zneužívati obchodních a celních ustanovení, tak jako by obyvatele kolonií nebyli sami pro sebe na světě nýbrž jen pro obohacení Anglicka samého. Konečně počala vláda i libovolně ukládati jim daně, což se v Anglicku samém nikdy nesměla opovážit, a což se hlavně příčilo jejich občanskému citu svobody, nezvyklému jiné daně platiti než ty, které jejich domácí sněm uzavřel a povolil. To všechno byly příčiny nespokojenosti, a nejbližší záminka k samému hmotnému odporu a povstání bylo clo z čáje. V přístavu města Bostonu shromáždilo se množství umínivší si raději čáj na korábech přivezený do

moře naházeti nežli se tomuto clu libovolnému podrobiti, což také provedli, aniž se mohlo vypátrati, kteří byli podnikatele tohoto činu. To byl začátek jedné z nejhlavnějších a v následcích na dějiny světa snad z nejdůležitějších revoluc, při které sice neteklo mnoho krve, ale za to tím více se objevilo občanské dospělé mysli, vlastenectví a svornosti, při které se ukázalo tolik šlechetných a vlasteneckých mužů, z kterých mnohé až posud ctí a vždy bude ctíti celý svět.

Již z jednotlivých znamenitých událostí viděti jest hned, že zde povstal o svou svobodu lid dospělý a vzdělaný, rozumějící tomu, oč se zasazuje: tak na př. když anglická vláda, aby pokárala Boston, chtěla učiniti jiné bližší malé město hlavním městem té krajiny a sídlem vlády, nepřijalo to ono město, nýbrž prohlásilo se, že s Bostonem zcela stejného jest smýšlení, všichni obyvatelé těchto krajů umínili si žádné anglické zboží nekupovati a žádný obchod s Anglickem nevésti a na ten den, kdežto měl býti od angl. vlády zavřen z trestu přístav Bostonský, ustanovili si v celé zemi den postní a smutkový. Již na svém prvním sjezdě, kdežto se ve Filadelfii r. 1774 vyslancové 12 krajů k poradě sešli, vyslovili se velmi mužně o svých právích, začínajíce takto: že oni všichni mají právo na život, svobodu osoby a jmění a že nikdy žádné mocnosti nezadali právo bez jejich přivolení na ně jim sáhati atd. A ve svém veřejném přípisu k národu anglickému vyjádřili se mezi jiným takto: »Můžete si vymysliti nějakou příčinu, pro kterou by angličtí občané, kteří 3000 (angl.) mil od královského paláce bydlí, méně svobody a práva míti měli, než ti, které prostora desetkrát menší dělí od vladaře? Rozum

hledí s mrzutostí a s opovržením na takové rozdíly a svobodní mužové nikdy neuznají, že by jich bylo zapotřebí. — Jestli byste ale měli úmysl, nechati své ministry hráti s právy lidskými, kdyby vás ani hlas spravedlnosti, ani předpisy zákonů, ani základy ústavy, ani cit lidskosti nezdržely od krveprolití v tak nespravedlivé věci: pak vás ubezpečujeme, že se nikdy nesnížíme za pacholky jakéhokoli ministerstva a jakéhokoli národu v celém světě!« Z počátku ani nemyslili na odtržení od Anglicka, nýbrž chtěli si jen brannou mocí pojistiti ta samá práva, kterých již od dávna všichni angličtí občané v Evropě užívali, a teprva později se ujala hlavně působením spisů Th. Paine myšlénka založiti zcela samostatnou republiku, což dne 4. července 1776 veřejně prohlášeno jest. Toto prohlášení, ve kterém vyčítají králi anglickému množství nespravedlivých libovolností, které jim učinil, ku př. že u nich v pokoji a bez povolení jejich sněmu držel vojska, že chtěl vojsko učiniti neodvislé od civilní moci ano nad ně postaviti, že jim v mnohých pádech vyloučil soudy porotní, že učinil soudy od své vůle odvislé, že se dopustil skutků nehodných hlavy vzdělaného národu atd., končí se takto: My zástupcové lidu spojených států sev. amerikánských, shromáždění v generálním kongresu, a odvolávajíce se k nejvyššímu soudci světa strany poctivosti svých úmyslů, prohlašujeme tuto slavně ve jménu a moci dobrého lidu těchto krajin, že jsou tyto kolonie svobodné a neodvislé země a že mají k tomu míti právo. A k provedení tohoto vyjádření zaručujeme se vespolek s pevnou důvěrou na ochranu boží svými životy, svým jměním a statkem a svou nezrušitelnou ctí!«

Boj s anglickou vládou totiž s vojskem nejvíce najatým netrval příliš dlouho a již roku 1782 uznalo Anglicko tuto republiku samo za samostatnou a vzdalo se zcela všeliké své moci nad nimi, neboť ačkoli toho času obyvatelstvo těchto zemí bylo jen asi 3 miliony duší na počet, přece nemohla anglická vláda při jejich svornosti a odhodlanosti postaviti proti nim tak mocné vojsko, aby je podmanilo. Mnohem více ale ukázali obyvatelé těchto zemí svou občanskou dospělost svorností a vzájemnou ústupností při vyjednávání o budoucí své ústavě, neboť by byli jistě jsouce mezi sebou nesvorní velmi snadně zase pozbyli dobyté svobody a samostatnosti. Nejšťastnější myšlénka jejich byla, že zavedli ústavu foederační, která každé zvláštní krajině ponechala samosprávu v domácích záležitostech, čímž se nejlépe dociliti dá svoboda a svornost v zemích velikých s rozmanitými obyčeji a s rozdílným dříve řízením. Může se říci, že tato republika Spojených států Sev.-amerických od této doby svého osvobození až do nynějška se radovala ze stálého štěstí, pokoje a pořádku, a že také národ tento užívá nejvíce svobody. Neduhy politické, na které nyní stůně skoro celá pevnina Evropy ani neznají. Nejlepším důkazem toho štěstí jest nesmírné a posud ve světě nevídané vzrůstání moci, množení se obyvatelstva a květu průmyslu a bohatství v těchto zemích. Od r. 1780 až do 1840 tedy za 60 let vzrostlo obyvatelstvo z 3 mil. až na 17 milionů!! a nyní nebude již daleko míti do 30 milionů! Ze všech končin Evropy hrnou se tam noví osadníci. Tyto země dávají zároveň proti všem farizejským řečem evropejských našich reakcionářů na sobě nejlepší důkaz, že neobmezená svoboda se výborně sho-

duje s pořádkem a zákonnitostí. Největší revolucionáři, socialisté i komunisté sbíhají se tam z celé Evropy, zcela svobodně tam vydávají a rozšiřují své spisy; všeliké možné víry a sekty jsou tam mezi sebou zmíchané: a přece proto tam jmění jednotlivců, pokoj a pořádek mnohem jistější jsou než u nás, ačkoli tam není skoro žádné vojsko, žádné pasy a žádná vševědoucí policie! — Takový jest obraz rozumně provedené revoluce u národu vzdělaného a zachovalého.

Všechno naopak proti tomu vidíme v republikách amerikánských povstalých ze španělských kolonií. Tak jak byla španělská vláda doma, tak a ještě hůř řádila ve svých koloniích. Svatá inquisice, která pásla po každém, kdo by projevil rozumnější smýšlení, to bylo celé dobrodiní, které způsobilo Španielsko svým osadám v Americe. Hojnost klášterů naplněných množstvím zahálejících mnichů a jeptišek nasazovala se v zemích, nad kterými španělští guvernérové co pašata neobmezeně vládli. Nevzdělanost, lenost, nemravnost a pověra byly hlavní vlastnosti obyvatelstva, žádný průmysl, žádné vzdělávání půdy neujímalo se v těchto krásných a úrodných zemích, a neužívalo se jich skoro jinak leč za pastvišťata stád polodivokého dobytka a za báně drahých kovů. Nesčíslné množství zlata a stříbra odvezlo se odtud do Španěl, a přece při tom schudly a na mizinu přišly i Španělsko i tyto kolonie, a stříbro a zlato odstěhovalo se poznenáhla do zemí pilných, pracovitých a průmyslných, které za to opatřovaly líným Španělům všeliké zboží a pohodlí života. Španělové užívali ve svých koloniích rozličných nadpráví před jinými obyvateli, jako šlechta, což též bylo velikou příčinou zkázy a potom také revoluce.

Ačkoli tyto země vlastně měly tisíckrát více příčin k nespokojenosti a k revoluci než anglické kolonie v Sev. Americe, nepovstaly přece toho času jako tyto nýbrž mnohem později, a sice v dobách Napoleonských a po Napoleonu, kdežto v Španělích samých nastaly nepořádky. Všechny tyto kolonie svrhly ze sebe brzy vládu španělskou a stalo se z nich více republik, jejichžto jména jsme svrchu uvedli. Toť ovšem nebylo nic těžkého neb snad za těch časů nebylo slabší a ničemnější vlády nad španělskou, která neměla dokonce prostředků přinutiti mocí zbraně své neposlušné kolonie k poslušnosti. Ale není snad smutnějšího, mrzutějšího a ošklivějšího pohledu na světě jako na tyto jejich revoluce a po těch revolucích na ty jejich republiky. Kdyby nám dovolovala obmezenost místa, stálo by věru za to trochu obšírněji vypravovati zde historii některé z těchto republik od r. 1815 až do nynějška! Všude jen samé osobní pračky, nikomu se nejedná o pravou svobodu a moudré zřízení státu, z kterého by užitek měla všeobecnost: každý jen sám pro sebe hledí se zmocniti vlády, a jedna strana se pere s druhou ne o zásady, nýbrž jen o panování. Kolik vůdců, tolik bažitelů po vladařství, a každý skoro zvolený přednosta republiky hledí zavésti zase starou libovládu, vyhání sněmy, láká na svou stranu vojsko atd. Všechny tyto země vyjmouc snad jedinou republiku Chilskou skoro již nazmar přišly, a možná-li to vede se jim nyní ještě hůř v republice než pod španělskou libovládou. Žádný pokrok ani v obchodu, ani v průmyslu, ani ve vzdělávání země, ani v umění, ani v osvětě, všude nejistota jmění a osobní bezpečnosti, samé spiknutí, samá loupež, tak že v některých zemích zrovna veřejně bandy loupež-

nické obírají pokojné občany, bandy to povstalé z vojska od rozličných stran dříve užívaného.

Jakožto významnou stránku povahy těchto krajin a tohoto lidu uvedeme jenom to, že když ku př. kněz Hidalgo y Costilla r. 1810 v Mejikánsku způsobil šťastné povstání proti španělské vládě ve jménu utištěných Kreolů a Indianů, a již armadu 80.000 po hromadě měl, na žádost vlády jej arcibiskup exkomunicoval a inquisice za kacíře prohlásila, načež veliké množství jej opustilo a ostatní se k němu již přidati nechtěli!!

Ejhle! tedy dva nestejné obrazy revoluc a republik! Obrazy to plné ponaučení pro myslicího a poctivého občana, jenž přeje srdečně svému národu a své zemi svobodu a právo. Důkaz to nevývratný, že pouhá revoluce ještě nepotřebuje k dosažení právní vlády a svobody, důkaz to že jen u národu vzdělaného a zachovalého pevně se ujmouti může pravá svoboda, měj si pak ona jméno a formu konstituční monarchie nebo republiky; že ale národ nevzdělaný, zkažený, pověrečný, líný neschopen jest svobody a nebude jí také užívati, byť by si dělal revoluci za revolucí, a že takový národ v republice tak dobře libovládě podroben jest jako v absolutismu.

Končíce toto své pojednání musíme ještě upozorniti na jednu okolnost velmi důležitou totiž na tu, že v Sev. Americkém Soustátí panuje hlavně protestantské náboženství (ovšem s úplnou svobodou víry, neboť se tam vláda nikoho neptá, co věří, zanechávajíc to úplně jeho svědomí a Bohu) kdežto v republikách ze španělských kolonií povstalých skoro všichni obyvatelé jsou

[redacted]

katolíci a katolická víra též státní a panující církví. Vůbec se nemůže uvarovati nestranný pozorovatel toho povšimnutí, že vůbec mezi protestanty panuje více vzdělanosti, pilnosti a také občanské svobody než mezi katolíky — a to platí jak ve velkém tak v malém, Jaké jsou toho přirozené příčiny, dalo by se snadno ukázati.

---

64. RAKOUSKÁ OKTROJOVANÁ ÚSTAVA.

(Slovan z 19. února r. 1851. Čís. 9. S. 275—279.)

H. B. Důležitá pro občany věc jest znáti dobře svou vládu, aby viděli s přesvědčením, co od ní očekávati a čeho se obávati mají, a považujme to v nynějších okolnostech za svůj úkol přispívati k tomuto poznání naší vlády. Tentokrát vezmeme si za předmět články vídenských novin Lloyda proti oktrojované ústavě[1]) a sice jmenovitě nejnovější vydaný dne 15. února. Jak známo, jest Lloyd časopis vládní, a mohli bychom jednoduše z toho, co on píše, uzavírati na smýšlení vlády a poznati již z toho, jakou cenu mají ještě nynější ustavičná ujišťování vlády, že oktrojovaná ústava — až jen okolnosti dovolí — do života vstoupí tak, jak slíbena jest. Tento způsob ale nezdá se nám ještě tuze přesvědčitelný o pravých úmyslech vlády, neboť by se mohlo, kdyby se za dobré uznalo, od vlády jednoduše prohlásiti, že Lloyd jen omylem se za vládní časopis drží, že ale smýšlení v něm projevené není dokonce smýšlení vlády. Tak by zůstala sice domněnka, ale pominul by všeliký důkaz. — Víme beztoho ze zkušenosti, že to vlády takto dělají, v časo-

---

[1]) Viz díl II. S. 354.

pisech svých nechávají napřed rozšiřovati jisté smýšlení, a pak když se okolnosti změní, když se již nesmějí veřejně k takovému smýšlení hlásiti — odřeknou se veřejně před světem onoho časopisu. Nedávno stalo se ještě to samé s Österr. Correspondentem, který, jak velmi dobře víme, byl založen a vydáván na vládní útraty a který nyní zřejmě duchovní a světský absolutismus hlásá — vláda se ho odřekla — on vychází posud a posud hlásá absolutismus, ale nikdo již nemůže nyní *dokázati*, že smýšlení jeho jest smýšlení vlády.

Abychom se tedy tomuto možnému pádu již napřed vyhnuli a zcela přesvědčitelným způsobem dokázali, že smýšlení hlásané v Lloydu a brojení jeho proti oktrojované ústavě děje se úplně se srozuměním vlády, chopíme se jiné cesty. Každý ví, že jest ve Vídni obležení tak jako v Praze a každý ví, že v Praze jako ve Vídni není svoboda tisku, že tam vojenská vláda může každou chvíli časopis zapověděti. Každý také ví, že když spisovatel těchto řádků v Praze Národní Noviny vydával, ustavičně od vojenských soudů proto pronásledován byl »*že prý brojí proti oktrojované ústavě*« a že také Národní Noviny pod tou záminkou zapovězeny byly. Ejhle! a Lloyd ve Vídni také v obležení zcela zřejmě a nešetrně brojí proti oktrojované ústavě a ani vlas na hlavě se mu proto nezkřiví! Čím to jest? odkud takový rozdíl ve spravedlnosti a právu sjednoceného Rakouska? Patrně jest dvojí tedy brojení proti oktrojované ústavě: jedno těch, kteří by si lepší ústavu přáli než tato oktrojovaná, a to se co nebezpečné rýpalství přísně stíhá a tresce vojenskými soudy, a takového dopouštěli jsme se my

v Praze. Druhý způsob brojení proti oktrojované ústavě, který provozuje Lloyd, vychází z té zásady, že oktrojovaná ústava naše jest příliš radikální, že byla dána ještě toho času, kdežto vláda nepřemohla ještě Maďary, kdežto se tedy ještě národům něco více slíbiti muselo, aby byli pokojni a aby měli naděje, nyní ale že již tyto okolnosti přestaly a že tedy již není zapotřebí toto slíbené držeti. Takový způsob brojení proti ústavě jest, jak pozorujeme, zcela dovolen i v obležení! Víc nepotřebujeme říci, zřetelnosti a srozumitelnosti nechybí tuším.

Nyní přistoupíme již k Lloydu samému. Již dříve jsme podotknuli, že Lloyd provozuje svou reakci mnohem schopnějším a zakrytějším způsobem než ostatní vládní časopisy, a podáme-li nyní zmíněný jeho článek, bude moci každý snadno prohlédnouti celou taktiku všech faryzejských absolutistů. K tomu cíli uvedeme ta místa článku Lloydova, na která zvláště chceme obrátiti pozornost čtenářstva, jiným ležatým písmem.

Lloyd počíná takto:

»Březnová (oktrojovaná) ústava slíbila nám, že ústavy jednotlivých korunních zemí v roku 1849 do života vstoupí a hned na to říšský sněm povolán bude. Do toho času, než říšský sněm svolán bude, dala vládě jenom obmezenou zákonodárnost. Nyní jsme ale v roce 1851, a posud *nemohla* vláda ani v jedné korunní zemi ústavu do života uvésti aneb *jen snad nějaký čas k tomu určiti, kdy do života vstoupí. Nevyhnutelnost* zatím *přinutila vládu*, vykonávati všelikou zákonodární moc, daně všelikého druhu vypisovati, dluhy dělati atd. bez všelikė jiné sankce kromě své vlastní. Všichni ti, kteří ještě posud se březnové ústavy drží, zdají se býti o tom srozuměni, že

[redacted]

ministerstvo při nejlepší vůli nebylo vstavu, březnovou ústavu do života uvésti,[1]) že okolnosti mocnější nežli všeliká ministerstva jí byly v cestě. Otázka, kterou chceme dáti přívržencům březnové ústavy, jest tato: Vydržíte-li ještě věrně při této ústavě, když ty samé překážky, které až posud se protivily její provedení neb jiné překážky, které teprva budoucně mohou nastati, provedení její ještě na pět, na deset neb na dvacet let v cestě státi budou?[2]) ..... Rozumný člověk, který má mnoho trpělivosti, bude snad velmi dlouho čekati na jistý pokrm, který mu byl slíbený; nepřijde-li ale dlouho aneb nemůže-li přijíti, sotva snad z tvrdošíjnosti neb z důslednosti se odřekne všelikého jiného pokrmu a stojickou odvahou smrti z hladu se podrobí! Dejme tomu tedy, že by mnozí trpělivost a chuť měli buď pět neb deset neb dvacet let ještě čekati na odstranění překážek, které jsou provedení této ústavy v cestě. Když ale po uplynutí toho času přece nebude moci do života vstoupiti, dojdou tam, kde my (rozuměj Lloyd) jsme již nyní, totiž budou žádati změnu této ústavy. Celý tedy rozdíl mezi (Lloydem) a našimi protivníky (totiž těmi, kteří chtí, aby se slovo drželo poctivě a slíbená ústava do života uvedla) jest ten, že my nemožnost ústavy březnové již nyní nahlížíme,[3]) a naši protivníci teprva tuto nemožnost chtí, za pět neb deset let nahlížeti. Jestli tedy ministerstvo v takové době, ve které by trpělivost i nejtrpělivějším nepřešla, ústavu oktrojovanou ve všech částích do života uvede, pak se uznáme za přemožené. Jestli ale naopak my (Lloyd) budeme mít pravdu, jestli březnová ústava nikdy jinak než

---

[1]) [V tom samém bolestném postavení nachází se také vláda neapolitánská. Red.]

[2]) [Dvacet let!! dlouhý to termín, příliš dlouhý! Kdybychom se mohli obávati, že ty pravé překážky do života vstoupení u nás ne snad jen oktrojované nýbrž každé ústavy vůbec, tak tuhý by mohly míti život, že by ještě 20 let na světě zůstaly: museli bychom se již dávno z Rakous vystěhovat! Red.]

[3]) [Nepochybně tuto nemožnost již také nahlíželi hned, když tu ústavu spisovali!! Red.]

s důležitými změnami do života nevstoupí, pak se ukáže, že jsme my dále viděli.«[1])

Na to přislibuje Lloyd, že již nyní v budoucích článcích vyložiti chce, jaké změny se s naší oktrojovanou březnovou ústavou díti musejí »aby byla možná.« Celá tato tajnost vězí (jak nám Lloyd v budoucím čísle hned vykládá) v tom, aby se místo volené hořejší komory zřídila dědičná pairská, dále pak aby sněm žádný vplyv neměl na odstranění ministerstva, nýbrž jen císař, konečně, aby každý oud dolejší sněmovny musel bydliti v tom okresu, ve kterém chce býti zvolen. To jest ta celá možnost ústavy, a pochopitelně vyloženy znějí tyto od Lloydu žádané možnosti asi takto: Moc vládní musí se rozděliti mezi vládu a sněm tak, aby sněm sice mohl mluvit, co chce, ale vláda aby mohla dělat, co chce a aby sněm s tímto svým smutným povoláním spokojen byl, musí seděti v hořejší komoře nejvyšší dvorská šlechta s pány biskupy — pro pravdu — a v dolejši sněmovně musí zase seděti pokojní mužové, kteří již s tou ctí spokojeni jsou, že mohou za svůj okres ve sněmu sedět a kteří si budou spolu za největší čest pokládat, když se zachovají pánům ministrům a hořejší sněmovně. — Pak bude dle mínění Lloyda ústava možná, to jest bude

---

[1]) [Ovšem se jest Lloydu o těchto věcech tak lehko vsázet jako ku př. kuchařce o tom, co budeme mít k obědu. Kolikráte se ale i při takové jistotě přihodí něco nad míru neočekávaného. Ať si jen Lloyd a jeho patronové často vzpomínají na onoho spekulanta, který koně svého chtěl naučit, aby nic nežral a který by také tento pro svou kapsu velmi výnosný kousek jistě byl provedl, kdyby byl kůň, právě když nejlépe začal to chápati, nebyl — pošel. Red.]

možno s ústavou zrovna tak libovolně vládnout jako bez ústavy. To vlastně jest celé to tajemství.

Nyní chceme s Lloydem promluviti několik slov ne od srdce, také ne od plic ale od jater. V jatrách totiž, jak známo, sedí žluč.

Kdo pak udělal tuto oktrojovanou ústavu březnovou, která jest, jak Lloyd praví, nemožná k provedení? udělal ji sněm, udělali ji radikalisté neb červení? Nikdo jiný než kníže Schwarzenberg,[1]) mistr a pán Lloydův. Tenť ji co přednosta ministerstva císaři poradil a on za ní stojí před národem se svým podpisem, on jest odpovědný národům za ty učiněné sliby. Když se Lloyd pustí do vychvalování schopnosti a moudrosti státnické svého mistra a pána, knížete Schwarzenberga, nemá to ani konce, celé Rakousko dohromady neobsahuje v sobě tolik rozumu, co hlava nynějšího prvního ministra, kdyby se svolalo a vyvolilo sto sněmů, nebudou všechny dohromady ani stý díl toho rozuměti co kníže Schwarzenberg sám. Takové a tomu podobné tvrzení můžeme v Lloydu najíti každou chvíli. Jak se to srovnává dohromady? Říkáváme přece, že dílo mistra chválí, a jestli tedy pan Schwarzenberg udělal konstituci, která se — dle vyřknutí Lloydova — provésti nedá, nedokazuje to nic jiného než jeho neschopnost v státnických věcech. Pamatujeme se ale — člověk nyní z nedůstatku jiné činnosti musí si tužiti paměť pro budoucnost — že sám Lloyd tuto oktrojovanou ústavu, když vydána byla, nesmírně vychvaloval, na které nyní nachází samé vady. To bylo ovšem ještě za těch časů, když pan Schwarzenberg učinil první smělý

---

[1]) Viz díl II. S. 233.

a rozhodný krok k tomu stavu, který máme nyní, když rozpustil sněm říšský svolaný k vypracování ústavy a vydal nám ze své vůle libovolní ústavu: tenkrát ještě nebyly věci v Uhrách rozhodnuty a kdyby byl Lloyd toho času mluvil tak jako nyní, mohly vypadnouti věci zcela jinak. Proto tenkrát se oktrojovaná ústava chálila, národům se mluvilo ve vládních novinách, jak brzy a snadně a jak lacině tady k ústavě přišly skrze oktrojování, že by sněm ještě velmi dlouho na ústavě pracoval, že mnoho peněz stojí sněm atd. Tenkrát nebylo ani slova ve vládních novinách o nemožnosti této ústavy. Tenkrát by si byl Lloyd ještě nedovolil to, co si dovolil v čísle svém dne 15. února 1851, kdežto v jednom svém článku velmi nestoudně se táže: Což jest konstituční vláda sama sebou nějaké štěstí? —

Ovšem že jest konstituční vláda již sama sebou štěstí; či není to štěstí, kde nesmí několik ministrů své nešikovné kousky a experimenty si od celého národu draze nechat platit daněmi, či není to již štěstí, když nesmí jiný na mé conto dluhy dělat, neptaje se mne ani, či není to štěstí, když nemá nikdo právo jako se zvířetem se mnou nakládati, mne od svých ozbrojenců kdy a kde libo nechat chytiti, zavříti, trýzniti? Není to štěstí? A takové štěstí jest všude samo sebou v konstituci. Lloyd ovšem hřeší příliš mnoho na domnělou hloupost lidskou, on snad když slyší nyní leckterého sprosťáčka s bolestí volati: Co máme z té konstituce, čert aby vzal tu konstituci, před konstitucí byly malé daně, peníze víc platily, bylo stříbra atd., co je ta konstituce, jen samé papíry, samé dluhy, samé vojsko,

samé daně! Lloyd snad myslí, že ještě všichni občané v Rakousích tak dětinské mají ponětí o konstituci, aby myslili, že snad máme teď již konstituci, aby nerozuměli, že právě všechny ty nehody naše, na které si stěžujeme, pocházejí z toho, že vláda sliby své nedrží a navzdor slíbené konstituce absolutně vládne! Zatím ale se den ode dne zmáhá již i mezi obyčejným lidem to vědomí, že první konstituční právo národu jest ukládati si sám jen daně, jen tolik si ukládati, čo dle zdravého rozumu opravdu k prospěchu země nevyhnutelné jest a že toto konstituční právo obsahuje v sobě i to druhé právo, nepovoliti vládě zbytečné a nepotřebné útraty. Radili bychom vůbec vládní straně, aby tak příliš za nepatrné nepovažovala rozum a sílu národů. Když se takto bude od vládní strany s danými sliby nakládati »žertovně,« bude klesati také věrnost vůbec a může snadno býti, že přijde čas, kdežto by sám Lloyd rád nahlídl možnost provedení ústavy březnové, kdežto ale snad již bude pozdě, neboť nastanou zase jiné možnosti.

Ústava březnová jest ale velmi možná, k provedení jejímu není nic jiného zapotřebí, než dobré a poctivé vůle. Taková ovšem, jaká jest, zůstati nemůže, avšak výslovně ponecháno jest nejbližšímu sněmu říšskému, aby navrhl ty opravy v ní, které si národové žádají. To jest ta jediná, moudrá, poctivá, národům i vládě užitečná cesta ke změnění březnové ústavy: cesta, kterou navrhuje Lloyd, jest jenom chytrý kousek bázlivého, pokryteckého ale zarytého absolutismu, který se obává ve dne chodit a proto chodí ve tmách. —

[redacted]

65. UPOMÍNKA NA R. 1848.

(Slovan z 26. února r. 1851. Čís. 11. S. 321—323.)

H. B. Kdo ještě není důkladně vyléčen z mylné zásady v r. 1849, od tak zvaných demokratů německých a maďarských zhusta hlásané, že totiž národové mezi sebou a jeden k druhému jsou spravedlivější nežli vlády, tomu poslouží snad k prohlédnutí lepšímu výborně jeden veřejný plakát, který ve Vídni r. 1848 v čas známých červnových událostí Pražských[1]) na rozích přilepen byl a veřejně se prodával a který zde ve věrném překladu podáváme, za zbytečné považujíce, abychom snad nesmírné jeho lži proti Pražanům teprva vyvraceli, anť beztoho všechny okolnosti dobře známy jsou obecenstvu. Zní pak takto:

Rebelanti na zbořeninách v Praze. Poddali-li se?

Svaté křižácké tažení Vídeňanů proti slovanským zákeřnickým vražedníkům.

Přehrozný terrorismus vládne na zříceninách metropoly **české. Staré** i **Židovské** město zplanulo jako ohnivé moře **od zápalných prskavek** a pum, avšak ďábelská zloba Čechů [illegible] **vůdce nepopustila.** Nadarmo Windischgrätz opět a

opět jal se vyjednávati, nadarmo dal po třikráte vytýčiti bílý praporec míru: za odpověď po každé jeho vyslance oukladně zastřelili.

Čackomyslní, dobrosrdeční Vídeňané! nedejte se másti od několika smyslem pominulých žurnalistů, českých to padouchů, neostýchajících se drze tvrditi, jako by Windischgrätz byl shůry obdržel rozkaz k potlačení svobody a práv národů a jako by proto byl v Praze udělal první násilný pokus; nevěřte, že by Němci a Češi za jedno bojovali na barrikádách a že by krvavými rukami byli sobě bratrství přísahali.

Nedáť se ovšem zapříti, že měli do Prahy místo nenáviděného aristokrata, poslati radši jiného generála; česká rebelie byla by pak ještě počkala, ale konečně byla by přece vypukla. Bylať již dávno spiknutá a rozličnými štrychy ďábelskými nastrojena; ruští emisaři, ruské peníze již od drahného času podněcovali tento zánět, a již před několika měsíci bylo Čechy slyšet, kterak volali: »Radši ruskou porobu, nežli rakouskou svobodu! Svatý Václave! vyžeň Němce, cizozemce!

Chorvátsko, Slavonie a Ilirie podporují své soukmenovce k vůli založení veliké říše slovanské, kterou chtějí utvořiti z celého státu rakouského s těsným připojením k Rusku.

Mluvím svatičkou pravdu: V Praze, kde přece jest polovice německých obyvatelů, tam Němcům smrt přísahali. Fanatismus Čechů již podobá se vzteklé šílenosti. Ať ničeho nedím o oukladném usmrcení bezbranné ženy, kněžny Windischgrätzovy, o zrádném zavraždění poslů smířlivých, ale pohled na mrtvoly 20 již posud povědomých Němců, kteří pro nošení barev německých buď na ulicích buď i ve svých obydlích oukladnou smrtí se světa sešli, ten pohled naplňuje uděšením i pomsty chtěním. Také několik studentů vídenských takovým způsobem padlo za oběť národního zášti.

Věříte-liž ještě, že Čechové bojují pro svobodu? Svobodný člověk nepoškvrní se oukladným vražděním. Pařížští revolucionáři v minulém věku nesčíslně osob odpravili guillotinou, ale nikoho zrádně nezamordovali.

Neslýchané děly se v Praze hanebnosti. I kolik mě-

šťanů německých ze sklepů, do nichž jsou se schovali, byli s ženami i dítkami vyvlečeni a od hodných potomků husitských utrápeni a ubiti.

Rebelanti, jsouce podporováni od dvaceti tisíců českých sedláků, kteří byvše omámeni a zlatými sliby navnaděni, již po celý měsíc své kosy brousili a na píkové bidla přidělávali, již stali se takovou mocnou zbojnickou bandou, že ta trochu vojska, z něhož jedna setnina Wellingtonova až na 8 mužů pro svatou německou věc smrtí hrdinskou podlehla, musí docela podlehnouti, nedostane-li se mu od nikad podpory. A vy, srdnatí Vídeňané! vy velkodušní Němci! zdaž můžete ještě teď lhostejně patřiti na mordování svých bratří v Praze!

Poslední zpráva telegrafická sice zvěstuje, »že Praha kapitulovala!« Což ale nevíme, že telegraf již byl v moci rebelantů? Či-liž není možné, že schytralí Čechové sami poslali takovou zprávu telegrafickou? A byť se Praha krásně vzdala, myslíte-li, že rebelanti pak budou potřeni a nepřátelský živel schroumaný? Nikoli, slovanská revoluce jest velmi dobře ukladena. Již jsou také Slováci i Chorvati vzhůru! Karlovec v jejich moci. — Všude Němce a Maďary mordují. Naše povinnost dbáti o zachování sebe, vybízí a nutí nás k svatému křížovému tažení.

Či chcete se svým zbrojením počkati, až se všichni Slované shluknou v ohromné zástupy bojovné?

Nejde tu o to, chtějí-li Slované Petra čili Pavla za krále, nám se nejedná o císaře tak jako o bytí Němectví v rakouských provinciích. My bojujeme pro naši velikou, slávoskvělou národnost, pro naši čest, pro blaho a svobodu nás všech, našich dětí i našich potomků.

Smělí Maďaři stojí po naší straně. Mámeť s nimi jednoho společného nepřítele i společné zájmy.

Jestli se vzpoura v Čechách za několik neděl docela nepokoří, pak uslyšíme nejenom, že Čechy jsou ty tam, Morava ta tam, Polsko to tam, Slavonie, Chorvatsko a Illyrie ty tam, nýbrž že také Rakousy se Štyrskem a Tyroly jsou ztraceny a přikváčeny přemocí živlů slovanských.

O, pak zasvitne krásný den pro Vídeň, slavný den,

když Slované vtáhnou našimi branami a s nimi Rusi, Mettrnich, Liguoriani, censura, špiclové, jedním slovem všichni ti dobří páni ze starých časů. — Ta zlatá svoboda pak bohužel byla jen kratičký sen.

Vzhůru tedy Rakušané! vzhůru Uhři! S Bohem do zbraně a s pomocí Německa, ať pokoříme přepych odbojných Slovanů, jinak zahyneme.

My hejčkáme všechny národnosti, chceme všem dáti za spravedlivo, ale zatím zapomínáme na naše svaté Jáství (Ich), na naše Němectví. Z dobroty srdce necháváme zrádce utíkati a troupy komandovati. Jestli chceme býti velikými, budem velikými, neohroženými, nepřemožitelnými.

Theodor Scheibe.

Tištěno a na prodej u Jana N. Fridricha na Josefově: dlouhá ulice č. 58.

---

66. PROČ JSEM OBČANEM?

(Slovan z 1. března r. 1851. Sv. 12. S. 349—356.)

H. B. Nic na světě není tak obyčejného, jako to, čemu říkáme: nevidět pro oči, totiž, že člověk obyčejně si nevšímá toho, v čem je a nepozoruje nic z toho, co se ustavičně okolo něho plete. Kdosi nazval člověka velmi trefně zvířetem zvykovým, čím se vyjadřuje to, že si člověk časem svým všemu zvykne a že již konečně při věcech ustavičně se s ním a okolo něho opakujících ani nic nemyslí, tak jako by tyto věci musely se zrovna takto díti a jako by se ani jinak díti nemohly.

Pozorujme ku př. naše náboženství. Co ono jest za našich časů? Skoro nic jiného, než že lidé při jistých příležitostech podrobují se jistým ceremoniím, jejichžto pravý význam již málo který ví, že chodí v jistých dobách do kostela dívati se na jisté ceremonie, které již tisíc a tisíckrát viděli, že při tom odříkávají buď z knížek neb nazpamět formule, které již tisíc a tisíckrát odříkali aneb poslouchati poloospale kázání, které již tisíc a tisíckrát bylo mluveno a slyšáno, že jistí synkové, málo se naučivší, nacházejí co hodnostníci církve za málo práce hojných příjmů, že ...lí, hloupí a daremní ve jménu své pravo-

věrnosti povyšují se nad rozumné, moudré a počestné, že lidé nic nevěřící prohlašují za kacíře ty, kteří přec něco věří atd. atd., tak se jeví náboženství obyčejně za našich časů. Proč vlastně bylo zřízeno, aby totiž se množila láska a poctivost mezi lidmi, aby jeden druhého podporoval, aby člověk toho, čím nad zvířetem jest povýšen, náležitě si vážil, na to se již nyní málo kdo pamatuje, jakož se také vždy skoro zapomíná na tu okolnost, že náboženství není na světě jako by toho potřeboval Bůh, nýbrž proto, že toho potřebují lidé, zkrátka, že jest a má býti ku prospěchu lidstva a ne pro Boha. Jest starý a velmi nebezpečný blud na světě, vedoucí k tomu, že člověk, kdyby nejhanebnější byl, jen když se modlí a svíčičky atd. obětuje, sám se sebou spokojen jest a tento blud vyšel z toho nešťastného obyčeje říkati a učiti, že Bůh proto lidi stvořil, aby jej ctili atd. Hodinář dělá hodiny, aby dobře šly, a tím jest poctěn teprva hodinář, když jeho hodiny dobře jdou a svůj účel vyplňují. Jak rádo se říká, že má být člověk služebníkem božím: dobře jsou ale dva služebníci, jeden poctivý, pracovitý, věrný ale rovný při tom, jak se říká bez komplimentů, druhý lenoch a šibal, ale při tom pochlebník, jenž ustavičně svého pána vychvaluje. Nerozumný a pošetilý pán bude si více vážiti tohoto druhého služebníka pochlebnického, ale rozumný pán prohlédne brzy mělkost pochlebníkovu a ocení řádnost prvního služebníka. Není ani zapotřebí k tomu doložiti, máme-li a smíme-li si Boha představovati takového, jaký jest onen pán pošetilý a nerozumný, aneb musíme-li si jej představovati ve způsobu onoho druhého pána, totiž rozumného.

Zrovna tak, jako s náboženskými záležitostmi,

stojí to v tomto ohledu s občanskými. Lidé již skrze tolik století zvykli si stejným krokem šlapati v tom jhu, které jim od chytřejších ale zlomyslných spolutvorů na bedra vloženo bylo pod rozličnými záminkami, také až do konce ve jménu a s udaným plnomocenstvím božím a které nyní nazýváme státní zřízení. Člověk, zvyklý při všem se tázati: proč a nač? (bohužel jest takových lidí posud přece jen malá částka), neví, má-li se více horšiti nebo smáti, když tak pozoruje státní zřízení národů, počítaných k civilizovaným. Ve všech učebních knihách přirozeného práva můžeme se dočísti toho, že stát zřízen jest proto, aby v něm dosáhli lidé bezpečnosti osoby a jmění, práva, spravedlnosti a větší pozemské blaženosti atd. atd. Budeme bez předpojatosti rozvažovati, jak dalece toho všeho dosahují lidé ve státním spojení a jaké vůbec užitky mají lidé z toho, že jsou ve státu živi, při čemž zcela všeobecně jednati chceme, nejmenujíce ani jeden ani druhý stát, avšak majíce hlavně na zřeteli tak zvané policejní státy, státy, ve kterých se vláda do všeho míchá a zanechávajíce každému na rozhodnutí jak dalece okolnosti od nás uvedené a objasněné také v tom neb onom státu skutečně se vyskytují. Pro uvarování všelikého nedorozumění musíme však již napřed podotknout, že vypočítávajíce zde škody a nepohodlí, které obyčejně ze státního spojení vyplývají, nemíníme tím, aby snad lidstvo zase k prvotnímu divokému stavu se navrátilo, nýbrž chceme jen každému jasně před oči postaviti nevyhnutelnost velikých reforem (oprav), kterých zapotřebí jest, má-li stát býti skutečně tím, k čemu určen jest. Až posavad nejeví se nám alespoň stát skoro jinak, nežli co nucená

společnost, ve které množství obtíže nesou proto, aby malý počet dobře a vesele žíti mohl.

Počněme především s výlohami, které lidi mívají k vůli tomu, že jsou v státu živi. Výlohy tyto jsou nesmírné a každý by se zhrozil té přeukrutné sumy, kdyby se všechny v některém státu spočítati mohly. Nesmíme totiž mylně se domnívati, že snad daně,[1]) ačkoli jsou všude dosti veliké a pořád se ještě zvětšují, že, pravím, tyto daně jediná jsou výloha, kterou máme k vůli tomu, že jsme občané jistého státu. Naopak se musí říci, že přece tyto všechny daně, byť by se počítaly na sta millionů, přece jenom nepatrná suma jsou proti těm ostatním výlohám, které občané jen k vůli tomu mají, že v státu žijí.

Vezmeme především vojsko. Myslíte snad, že ty nesmírné milliony, které se z daní vydávají na platy, na šatstvo, na zbroj, na jiné vojenské potřeby, že to již všechny výlohy jsou, které k vůli vojsku máme? Přivažte k tomu ty ohromné sumy, které jednotlivé rodiny každoročně potají na to vynakládají, aby své syny při assentování od vojska osvobodily, přivažte k tomu ty sumy, kterými se zámožnější dovoleným způsobem od té povinnosti vykupují, přivažte k tomu všechny rozmanité výlohy a útraty každoroční assentýrky, pak to, co se odvedeným od obcí dává na cestu, co se za vojáky ročně posílá z domou na pří-

---

[1]) [Slovo daně zde béřeme v tom smyslu, že znamená všeliké dávky, které občané prostředně neb bezprostředně do státních důchodů odvádějí, tedy kontribuci, domovní daň, dědičnou, osobní, výdělkovou, z příjmů, potravní, cla, za sůl, za tabák, za kolky, taxy, loterii, poštovní platy, mýta atd. atd., jakábykoli jména tyto dávky v rozličných krajinách ještě míti mohly.]

lepšenou, spočítejte, kdyby to možná bylo, výlohy jednotlivých občanů na ubytování vojska a na přípřeže, konečně k tomu ke všemu přiražte, co se pro všeobecnost ročně ztratí tím, že několikrát sto tisíc nejzdravějších a nejsilnějších mužů ani krejcar ročně nevydělává a pomyslete si tu ohromnou sumu, o kterou by se všeobecné národní jmění ročně zvelebilo, kdyby každý z nich denně jenom ku př. 10 kr. stř. prací svou vydělal: a pak teprva dohromady budete míti pravé ponětí o tom, co vás ročně vojsko stojí a co by se ročně v celé zemi ušetřilo, kdyby vojska nebylo.[1])

Od vojska přejděme k úřadům a sice především politickým. Kdokoli s těmito úřady v takových státech, jako zde na zřeteli máme, co činiti měl, ten asi bude nejlépe vědět, že ta část daní, která se na udržení těchto úřadů ročně nakládá, příliš nepatrná suma jest proti tomu, co na ně kromě toho občané ještě ze svých kapes (obyčejně potají) vydávati musejí, když s nimi

---

[1]) [Obyčejně se sice říká, že prý se zas při vojsku mnoho lidí obživí, to ale jest stará pověra, kterou mezi lid přivedli ti, jimžto držení velikých vojsk ku prospěchu jest a kterou od té doby bezsmyslně jeden po druhém opakuje. Kterak se kdo obživí při vojsku? Jestli nechceme mluviti o jistých nepočestných obživách jistého druhu ženských, lichvářů a některých spekulantů a lieferantů, kteří stát okrádají, nezůstane z toho nic, než obživení těch, kteří pro vojsko šatstvo, potravu atd. pracují a prodávají. Myslíte ale, že ti lidé, kteří následkem nynějšího systemu vojáci jsou, nebudou jísti a píti, myslíte, že se nebudou odívati, kdyby na vojně nebyli? Rozdíl jest jenom ten, že nyní živi jsou na všeobecné útraty dost špatně a že by pak sami ze svého výdělku byli živi mnohem lépe. Celá tato špekulace s obživou od vojska připadá mi tak, jako by hospodský každému ročně platil 1000 zl. stř. pod tou vý- aby je u něho utratil! —]

co jednati mají. Kdyby bylo možná býti vševědoucím a vésti rejstříky na tato vydání, podivili bychom se zajisté jejich veliké sumě. Nesmí-li se, jako to obyčej jest v policejně-libovolných státech ani moucha hnouti bez vědomí a bez povolení úřadů, musí se k těmto výlohám přiraziti ještě ohromná suma všech ztrát, promeškání, zkrácení v obchodu atd., kterou občané utrpí buď nejapností úředníků, buď vůbec tím, že se nemohou ve svých živnostech volně a svobodně pohybovati.

O soudních úřadech platí totiž: a kdybychom ani to nepřipustili, že časem z úplatku nespravedlivě soudí a křivdu činí, již to obšírné a pedantské zřízení jejich vede k tomu, že občané, majíce nějaký soud, nemohou se nikterak i při vší poctivosti soudů uvarovati nepotřebným a dosti citelným výlohám, tak že takový v soudu zapletený občan s podivením se sám sebe tázati musí: Nač já vlastně přispívám v dani své také na udržení soudů, když musím pokaždé, kdy soud potřebuju, přece ještě mnohem více platiti, než zač celá ta práce při nestranném ocenění stojí? — Když ale zase vezmeme soudy ne v rozepřích civilních, nýbrž v poměru k zločinům, musíme uznati s nemalým podivením, že jest v zemi více osob zaměstnaných se souzením zlodějů než se zlodějstvím, což jest jistě nepřirozený poměr, a položertovně, poloopravdově mohlo by se říci, že by občané k tomu přišli laciněji a pohodlněji, kdyby zlodějům místo jejich příjmu z krádeže, vysadili roční dobrovolné paušale, které by jistě nemuselo být tak veliké, jakou útratu ročně máme se zloději u soudů a v kriminálech. Tím chceme jen tolik říci, že by celé soudní jednání mohlo býti mnohem

jednodušší a že pro celek mnohem užitečnější jest, kdyby se jednotlivému časem pro rychlost a jednoduchost soudu stala křivda, než když se všem vinným a nevinným ustavičná křivda děje dlouhým, nekonečným a zapleteným řízením, na které se ani žádný občan bez advokáta spustiti nemůže.

Strany úřadů stavitelských a finančních jest lépe v tomto ohledu pro uvarování zlosti ani nic nemluviti. Chraň Bůh, abychom snad v tom myslili naše stavitelské a finanční úřady, jejichžto příkladnou řádnost, správnost, nezištnost atd. beztoho všichni známe, neboť každý ví, že u nás ani jeden sládek neb vinopal neb kupec atd. žádnému finančnímu úředníku jak živ ještě ani krejcaru nedal a také za to ani vědro piva neb kořalky nepřevařil, ani libru pašovaného zboží jak živ v rukou neměl atd., což všechno ještě ve mnohem větší míře platí o úřadech veřejnými stavbami zaměstnaných. Ale v takových zemích, kde vidíme, že pachtýři veřejných státních staveb tím rychleji na miliony bohatnou, čím rychleji jejich stavby padají, kde pozorujeme, že jen za veliké úplatky může někdo zpachtovati práce na náklad národu vedené, kde vidíme, že se pro úplatek železnice, silnice atd. vedou zcela jinudy, než kudy by to prospěch všeobecný požadoval, kde vidíme, že se ustavičně i zcela nepotřebné stavby veřejné konají ze žádné jiné příčiny, než aby to jistým lidem vyneslo, v zemích, kde vidíme, že úředníci, ustanoveni k dohlídce na cla a daně, asi desetkrát tolik spotřebují, než jejich plat obnáší atd. atd.: běda občanům v takových zemích, neb oni kromě těch daní, které na řádné udržení těchto úřadů platiti musejí, ještě kromě toho škodují také ze svého všechno to,

co tito úředníci a pachtýři více vydělají a spotřebují. Přidejme nyní k tomu při stavitelských úřadech ty škody, které se všeobecnosti, obcím a jednotlivcům dějí tím, že se jisté stavby ne podle jejich vůle a potřeby, ne podle jejich praktického náhledu, nýbrž jen podle vůle jistého nepraktického a obyčejně i neumělého úřadu díti musí, co dále zbytečné komise při tom, dohlídky ještě zbytečnější stojí atd. atd.; přidejme dále k tomu, co trpí průmysl sládkův, fabrikantův, kupcův, atd. ustavičnou dohlídkou, vázaností, nepřiměřenou daní, nezapomínejme dále na to, oč stát při monopolech (jako sůl, tabák, prach atd.) ještě po odrážce daně, výrobky tyto pro neprakticky a příliš nákladně zřízenou fabrikaci dráž zhotovuje, než by je zhotovil každý jiný průmyslník atd. atd. atd., což všechno ani vypočítati nelze; a pak teprva budeme míti před očima tu pravou sumičku, kterou musí národ každoročně na tyto úřady vynaložiti.

Co se stavu učitelského týče, pokud od státu placen jest, nemůže se ovšem říci, že by k vůli němu tak značně přibývalo daní, neboť se ty vlády, o kterých zde mluvíme, pilně varují, aby stav škol a poučení národu nepřivedly na lepší stupeň. Nechceme míti učené poddané, chceme míti hodné (rozuměj: hloupé) — to jest velmi známý výrok jistého ne příliš dávno zemřelého císaře.[1]) Ačkoli však výlohy, které přímo z daní na veřejné vyučování jdou, příliš jsou nepatrné, nesmíme přece mysliti, že těmi již všechno pro občana jest odbyto. Kdybychom nežili ve státním spojení, dávali by rodičové své děti, kterým by do-

---

[1]) Výrok císaře Františka I. (1792—1835).

brého vzdělání opatřiti chtěli, k mužům známým pro svou učenost a moudrost a u těch by se jistě za polovici času a za polovici útrat dvakrát tolik naučili, co se naučí nyní, kdežto stát, jako všechno jiné i vyučování vzal do svého monopolu a skrze 18 let (od 6—24) nechá mládež mořiti z většího dílu nepotřebnými vědomostmi a svěřuje vedení její z velké části lidem, kterým nejde nikdy tak velice o rozšíření vědomostí, o zvelebení národu, jako vlastně o své zaopatření, a kteří také se obyčejně vyznamenávají jen otrockou oddaností k velmožům než láskou k vědám. Když považíme, kolik tisíc musí rodičové na syna svého vynaložiti, než proběhne všechny školy, a v jak nepřirozeném poměru stojí nabyté v oněch školách skutečné vědomosti k vynaloženým penězům, shledáme, že nejsou to malé výlohy, které vynucuje nepotřebně system státní na vychování od svých občanů. Nepatrná část těchto peněz plyne do kapes učitelů a professorů samých, jejichžto mizerné platy musí občané takto chtěj nechtěj zlepšovati. Při tom se musí litovati jen toho, že se obyčejně takové platy nedávají učitelům za to, aby se synkové něčemu naučili, nýbrž z většího dílu jen aby dobré klasy dostali, opět vina státu, který hledí jen na vysvědčení a ne na umění. Kdyby to nebylo takové, nemohlo by se ovšem nic namítati proti tomu, že rodičové učitelům v státních službách ustanoveným a od státu placeným, přece ještě od svých synů platí, ba naopak, kdyby to jen co odměnu za lepší vycvičení svých dětí dávali, muselo by se jim ještě raditi, aby dávali co možná nejvíce. Neboť jest to jediný vydatný prostředek, který mají občané v rukou proti špatnému státu a pro někdejší jistou a spasitelnou

změnu státního zřízení. Špatný stát naschvál učitelům a professorům dává v poměru k jiným úředníkům malé platy, aby schopnější lidé raději k jiným vděčnějším stavům a zaměstnáním se obraceli než k učitelství a aby tak nemohla se příliš zmáhati osvěta v národu, která jest úhlavní prostředek proti vládní libovůli. Když tedy rodičové pozorují přičinlivost a horlivost na učiteli a prospěch dětí svých, velmi dobře učiní, když se za to co nejvděčněji odmění; tím sobě uloží dobrovolnou daň, která jim a dětem jejich časem svým ušetří desetkrát tolik jiných nepotřebných daní a nejjadrněji vyvrátí se tak nechvalitebný směr libovolného vladaření.

Nejsme však ještě s všelikými výlohami a škodami, které takový způsob vlády kromě daní ještě občanům působí, u konce, a jedna z nejhlavnějších jest ještě manipulace s penězi a se státními dluhy. Ve svém článku »Peníze« (Slov. Pros. 1850 č. 6.)[1]) vysvětlili jsme dosti obšírně tyto nesmírné škody, pročež není zapotřebí zde ještě jednou věci známé opakovati, obzvláště nyní, kdežto sami právě nejvíce tuto okolnost na sobě zkoušíme.

Obyčejně se sice říká, že ve svobodných státech, jako ku př. v Anglicku, mnohem větší daně jsou, avšak kde i to pravda jest, nesmíme zapominati, že tyto od nás svrchu vypočtené výlohy, které libovolná vláda občanům způsobuje, mnohonáctekrát převyšují všeliké i největší daně Anglicka, kdežto kromě těchto již občané angličtí jiných výloh nemají. Na druhé straně nesmí se zase mysliti, jako by Anglicko již pro nás

---

[1]) Viz díl III. S. 538.

bylo svrchovaným ideálem státního zřízení, neboť kromě pevného nezrušitelného práva nezdají se ostatní zřízení Anglická pro jiné národy příliš lákavé býti k následování. Jsou však ještě jiné svobodné státy, ve kterých i daně jsou menší než v absolutních[1]) a přece kromě daní již občané nenesou žádných jiných obtíží a vydání k vůli státu.

Uvážívše všechny ty nesmírné výlohy, které libovolné vlády občanům svým způsobují, a zarmoutivše se z nich, zarmoutíme se ještě mnohem více, když uvážíme, co za všechny tyto výlohy, obtíže a ztráty tito občané dobrého mají!

Ani jeden z ústavů od libovolné vlády zřízených není vlastně k tomu, k čemu se vyhlašuje určen býti, a skoro každý z nich působí zrovna naopak. Vezměme kterýkoli. O vojsku ku př. určeném k bezpečnosti občanstva, pro udržení pokoje a pořádku, který občan by mohl říci, že jemu pomohlo k zachování bezpečnosti osobní neb jmění? Mnohem více slyší se v podobných státech o tom, že vojsko tu a tam nepořádky a různice způsobilo, týralo samo pokojné občany, škody způsobilo na jmění pokojných občanů. To samé najdeme u ostatních ústavů podobných států. Každý ku př. ví, že by jednotlivý zkušený a řádný občan lépe udržel stavby státní v pořádku a s větším prospěchem je zřizoval a řídil, nežli to činí celý houf draze placených úředníků! Každý ví, že se člověk za rok u pořádného privátního učitele naučí třikrát tolik než v státní škole! Každý ví, že politické úřady

[1]) [K absolutním nesmí se počítati jen ty, které i jméno toto zjevně nesou, nýbrž i takové, kde se pod rouškou konstitučnosti libovolný absolutismus provozuje.]

[redacted]

často více zmatků než prospěchu ve svých okresech způsobí, že by mnohem snadněji občané obstáli bez politických úřadů, nežli úřadové tito bez občanů. Vůbec se nelze při takových státech uvarovati porovnání s bývalými vrchnostmi a jako nikdo upírati nebude, že by bývalí poddaní mnohem lépe byli obstáli bez svých vrchností nežli tyto vrchnosti bez poddanných tak i absolutní vláda více potřebuje své poddané občany, nežli tito občané potřebují takovou vládu.

Po všem tomto uvážení nemůže si žádný obyvatel podobných států otázku: Proč jsem občanem? předložiti, než s nejtrpčím citem. Na všech stranách pozoruje, že státní zřízení dokonce není k jeho prospěchu, nýbrž všude jen k jeho škodě a že jen tenkráte by mohl on sám ze státního spojení užitek míti, kdyby se odhodlal s vlky výti a na útraty ostatních utištěných svůj vlastní prospěch vyhledávati. Tak se konečně musí ve veliké části občana zroditi onen nepřirozený cit, který stát za nepřítele svého a za škůdce považuje a který jest zcela protivný citu svobodného občana, jenž musí cítiti lásku a vděčnost ke svému státu, poněvadž sebe v něm cítí šťastným a spokojeným, poněvadž vidí, že státní zřízení jsou k jeho prospěchu, ne pak on k prospěchu státu.

A proto také jest marné čekati od občanů libovolného státu nějakou občanskou mysl, nějakou upřímnou oddanost a lásku k státu, nějaké vlastenectví.

---

67. REDAKCE SLOVANA K ČTENÁŘSTVU.

(Slovan z 15. března r. 1851. Čís. 16. S. 433—434.)

Číslo Slovana, které vyšlo dne 12. t. m. (totiž ve středu), [1]) nedostalo se do rukou našeho odbíratelstva z té jednoduché příčiny, poněvadž bylo konfiskováno. K našemu neobyčejnému podivení přišla téhož dne brzy po poledni, když sotva nepatrný počet výtisků právě vyšlého čísla zde v Kutné Hoře byl vydán, úřední komise do tiskárny a zabavila všechny výtisky. Příčinu tohoto kroku nebyli bychom seznali jinak, než z doručeného nám spisu od zdejšího politického úřadu, jenž zní:

Panu K. Hawlíčkowi, redaktorowi časopisu Slowana v Kutné Hoře!

Wědomost Wám dawám, že jsem zabawení čísla 15. Wašého časopisu "Slowana", za příčinou článkůw: "Nowější staw německé záležitosti" pak "domácí správy" na základě předpisu, co se týká tisku § 5 ad b: pak patentu od 13ho Března 1849 §. §. 31 a 33 nařídil.

Cís. kral. podkrajský úřad v Hoře Kutné 13ho (sic) Března 1851.

Reiser.

---

[1]) 15. číslo Slovana ze dne 12. března r. 1851.

První článek zde jmenovaný jedná o záležitostech německých způsobem sice snad nepříjemným naší vládě, ale přece — dle našeho přesvědčení — proti zákonu tiskovému v ničem se neprohřešujícím. Podobným způsobem alespoň množství jiných časopisů se již prohlásilo o konferencích Drážďanských. Druhý článek pod rubrikou »Domácí zprávy«[1]) vypravuje příhody redaktora Slovana v Praze.

Když totiž redaktor Slovana, jenž po čas svého nuceného přebývání v Kutné Hoře častěji do Prahy jezdí, posledně tam přítomen byl, dostal tam předvolání k policii, kdež mu v pondělí dne 10ho t. m. oznámeno bylo, že dle rozkazu vojenského velitelství z Prahy vypovězen jest a zapovídá se mu, se v Praze neb v okolí pod obležeností budoucně objeviti, sice že by zabaven byl a vojenskému soudu propadl. (To všechno bez udání příčiny.) Tuto událost, poněkud neobyčejnou, oznámili jsme čtenářstvu svému, dokládajíce, že jest to libovolnost protizákonní, poněvadž dle § 12. základních práv (posud zjevně nevyzdvižených) jenom v době obleženosti §§. 5. 6. 7. 8. 9. 10. a 11. základních práv vyzdviženy jsou, jednající o tisku, o peticích, o spolcích, o osobní svobodě, o domovním právu, o tajemství poštovním, že ale ten paragraf ústavy (totiž 25), který pojišťuje občanům rakouským svobodné přebývání a cestování všude, ani v obleženosti vyzdvižen není a že tedy vojenské velitelství v Praze práva nemá redaktora Slovana z Prahy vypovídati a jemu příjezd a přebývání v Praze zapovídati a že strany té věci žalobu k ministerstvu podáme, aby se

---

[1]) Viz tuto stať dále v rubrice »Domácí zprávy«.

ukázalo, jak dalece ministerstvo platnost zřejmě znějících §§ ústavy uznává.

Ani doložiti snad nemusíme, že redaktor Slovana v Praze po čas svého pobytu nikdy ničehož se proti předpisům obleženosti nedopustil.

Až posud ještě bylo neslýcháno, aby zcela zákonitě se chovajícímu občanu bez udání všeliké příčiny zapovězen byl přístup do hlavního města jeho vlasti, což tím více jest podivné, když se to děje od osob nemajících k tomu žádné zákonité moci.

Jakou také v této zprávě našel zdejší místní úřad příčinu ke konfiskaci, o tom se dovíme až za několik dní z úředních spisů, neboť sami nemáme dostatečného ostrovtipu, abychom se této příčiny domyslili.

---

68. NÁBOŽENSTVÍ.

(Slovan z 15. března r. 1851. Čís. 16. S. 445—449. = Slovan z 3. května r. 1851. Čís. 29. S. 205—209.)

H. B. Každý ví, že máme obyčej mnohem častěji než jiné politické časopisy všímati si náboženských záležitostí — a od tohoto obyčeje nehodláme také upustiti, ačkoli se přiznati musíme, že nám z toho mnohem více nepříjemností povstalo, nežli z našich čistě politických článků. Poněvadž si velmi pilně všímáme veřejného smýšlení, není nás také tajno, že leckterý jinák s námi v politických a národních věcech stejně smýšlející, přece se na nás časem svým pro některý církevních věcí se týkající článek rozhořšil. »Kdyby jen nechal na pokoji kněžstvo! kněžstvo bude uraženo a opustí naši národní stranu, seslábneme!« atd. takové bývají, jak doslýcháme, řeči mnohých vlastenců, kteří snad zcela tak smýšlejí o všech těch věcech jako my, jenom že nechtí, aby se to veřejně řeklo.

My však máme o prospěchu a mohutnosti politických a národních stran docela jiné ponětí, jsouce přesvědčeni, že budoucnost strany nezávisí od přistoupení neb odstoupení jednotlivých osob v té neb jiné době, nýbrž že základ svůj má jedině v pravdi-

vosti a důslednosti svých zásad, svého přesvědčení. Každý vynálezce nové nepochybné pravdy, a kdyby se jí celý svět posmíval, může jen lhostejně na to hleděti, neboť časem svým přece celý svět bude tuto pravdu věřiti, bude se jí držeti jako nyní on sám. Jenom ta strana může míti naději na budoucnost, která se stále důsledně drží zásad pravdivých a třeba jednotlivé osoby této strany za oběť padly mocnějším nepřátelům v době utlačenosti, přece časem svým pravdivé, spravedlivé to národu a člověčenstvu užitečné učení jejich vejde do života co vítěz nad nepravdou a nespravedlností. Toto přesvědčení dodává jednotlivým lidem, o nichžto praví písmo, že nejsou živi pouhým chlebem, zmužilosti, aby, opřeni o zásady pravé a spravedlivé, vzdorovali mocnějším nepřátelům, nedbajíce mnoho na jejich libovolnou pomstu, starajíce se více o své učení než o své osoby.

Není moudré, není muže důstojné, ba ani není opravdivě prospěšné upouštěti v dobách nepříznivých, v dobách pronásledování od části svého přesvědčení, což ovšem nazývají mnozí chytráci *přizpůsobiti se, podrobiti se okolnostem*: takové podrobení se okolnostem arci může jednotlivým osobám něco do kapsy vynésti, nikdy ale nemůže celé straně prospěti, nýbrž trhá ji jen, oslabuje.

Kdo jednou svobodu a právo člově- Epištoly II.
čenstva postavil na svou korouhev co heslo, kdo se dal do boje proti všeliké libovolnosti, proti všelikému utiskování, ten nesmí snad jenom v jistých věcech chtíti svobodu a právo, a v jiných dopouštěti libovůli a utiskování: neboť jedna nepravda ze sebe rodí tisíce jiných a jedna libovůle zruší na tisíce práv. Tak také

pravda, svoboda a právo v politickém a národním životě neobstojí bez pravdy, svobody a práva v náboženském, a obzvláště v našich okolnostech musí každý, kdo chce přispěti k poražení světského absolutismu, bojovati napřed proti církevnímu. Církevní absolutismus jest poduška světského, jeden s druhým stojí, jeden s druhým klesá, a kdo dovede otřásati sloupem libovůle a absolutie církevní, zboří jistě i politickou. — Komu to všechno již z věci samé není patrno, toho jistě zkušenost historická poučiti může, neboť pozorujeme všude, že absolutismus světský nikdy sám sebe nepovažuje za utvrzený, pokud nezavedl a nepojistil také absolutismus církevní.

Budeme zde tedy jednati o náboženství, o předmětu, o kterém se ve světě již nesčíslněkráte jednalo ne bez vášní, a o kterém se také ještě s velikou zuřivostí stran jednati bude: avšak tentokráte umínili jsme si jednati tak, aby nemohl býti pohoršen nikdo buďsi on pravověřící jakékoli církve, neboť budeme zcela chladně uváděti neomylné pravdy, které dle našeho přesvědčení každý musí uznati a nikdo nemůže vyvrátiti. — —

Především uznáváme jenom dvojí Epištoly 11–12. náboženství totiž pravé a nepravé, pravdivé a falešné. Pravým náboženstvím jmenujeme to, které ten, kdo je veřejně před světem vyznává, také skutečně v srdci svém potají věří: nepravé náboženství čili falešné jest každé, které se jen před světem ukazuje, v srdci ale nevěří. Jsme přesvědčeni, že mnohem důležitější a užitečnější jest tento rozdíl činiti v náboženství, nežli jak se to posud děje podle církví. Já alespoň bych neřekl nikdy, že katolík, jenž sice pokřtěn jest

a všechny obyčeje katolické církve veřejně koná, v srdci svém ale katolickému učení nevěří, má pravou víru: ovšem ale řeknu, že ku př. muhomedán, jenž opravdu a upřímně věří svému náboženství, pravověřící jest. Jistě jsou si vyznavači nejrozmanitějších a nejrozdílnějších vír, kteří opravdu a upřímně každý své náboženství v srdci věří, mnohem bližší mezi sebou, nežli dva vyznavači jedné církve, z kterých jeden upřímně věří a druhý jest pokrytec.

Pro pravé náboženství nastane teprva Epištoly 12. tenkrát nejpříznivější doba, až bude největší tolerance (snášelivost), až náboženství zcela odtrženo bude od veřejných státních záležitostí a stane se v každém ohledu záležitostí jen privátní (osobní). Pokud se světské moci míchají do záležitostí božích, pokud to nese na světě světské užitky, když se kdo k jistému náboženství přiznává: potud také pravé náboženství vždy bude ujmu trpěti, neboť pokrytci, kteří sami nic nevěří, budou ve jménu náboženství pronásledovati poctivé lidi, kteří něčemu věří.

Nelekáme se té důslednosti, kterou Epištoly 12–13. si jistě mnohý pospíší z této mé zásady proti mně jako meč jedem kalený vytasiti, vytýkáte mi, že jen jedna víra může býti pravá a samospasitelná a že jako katolík jsem povinen věřiti, že jenom jedině katolická víra jest pravá a spasitelná, že tedy zde vystupuji proti katolické dogmatice. Kdybych chtěl, mohl bych se všelikými sofistickými obraty z tohoto obvinění vytáčeti, jako to mnozí jiní činí, počítající se mezi velmi horlivé katolíky, kteří mají o každé věci vždy kolik výkladů pohotově a dovedou každému každé učení

43*

katolické v tom smyslu vyložiti, který jemu nejmilejší jest.

Vyznávám, ale zcela zřejmě, že kdyby Epištoly 13. mne to i stálo ztracení pověsti pravého katolíka, přece mi ani srdce ani rozum nedovolují věřiti, že by jen jedno, kterékoli náboženství mohlo býti pravé a samospasitelné a že by tedy vyznavačové všech ostatních museli býti — jako to mnozí myslí aneb alespoň říkají — věčně zatraceni! Srovnává se to s rozumným a poctivým ponětím o dokonalosti Boží, aby jen část lidstva a to bez jich zásluhy za tu náhodu, že právě co katolíci narozeni byli, nechal k spasení přijíti, a velikou nesrovnale větší většinu všech ostatních svých tvorů též bez jejich viny (neboť se z nich větší část ani po čas svého života nedoví, že jest jaká katolická církev na světě!) nechal upadnout do věčného zatracení?! Mohl by zatratiti Bůh ty nesčíslné miliony, kteří žili na světě ještě dříve než nastalo katolické náboženství a kteří tedy ani nemohli státi se katolíky?

Ovšem se zdá snad mnohému divno Epištoly 13—14. a nepochopitelno, kterak by mohlo býti více náboženství pravých a pravdivých, vždyť jest prý jen jedna pravda atd. Ale to jest všechno jen omylem. Jsou totiž dvoji pravdy na světě: jedny, které se mohou nezvratně dokázati a které musí uznati každý obdařený rozumem, z takových ovšem jen vždy jedna může býti pravá. Ku př. jest nepochybné, že Plzeň od Prahy k západu leží, a nemůže býti pravda, že leží také od Prahy k východu atd. Takové pravdy jsou předmětem vědy. Kromě takových pravd jsou ale i jiné, které nelze nevývratným způsobem dokázati, bez kterých ale přece svět nikdy nebude a které se věří. Skoro ze samých

takovýchto pravd sestaveno jest náboženství. Patrno jest samo sebou, že takováto pravda jen potud jest a může býti pravdou, pokud jí někdo věří, a že jest pravdou jen pro toho, kdo jí věří. Patrno tedy, že v tom ohledu může býti více pravd,[1]) každá taková jest pro toho, kdo jí věří, jistotou, ten ale, kdo jí sám nevěří, musí alespoň ji za pravdu onoho uznati, kdo ji věří a dle toho se chovati. Křesťanství jest tedy křesťanovi pravdou, muhamedánu muhamedánství, katolíku katolictví, evangelíku evangelictví, budhistovi budhaismus, lamaitovi lamaismus: před Bohem ale (osměluji se doufati!) jsou všechny stejně pravdou, totiž potud, pokud je kdo upřímně dle svého nejlepšího přesvědčení věří a dle nich se zachovává.

Čím více se svět vzdělá, čím dále Epištoly 14—15. pokročí člověčenstvo v pravé osvětě a v pravé mravnosti, tím více se bude tato drahocenná pravda uznávati. Čím více člověk pozná rozmanitost duchů lidských, čím upřímněji každý bude opravdu to ve svém srdci věřiti, co před světem uznává: tím více si bude vážit také cizího přesvědčení. Žádný člověk s citem, buďsi on muhamedán, buďsi evangelík, buďsi třeba pohan aneb atheista, nemůže se posmívati sprostičké babičce,

---

[1]) [Slovo pravda ovšem se ani nehodí k poznamenání obou pojmů a mělo by se rozličných užívati, jmenovitě by ku př. prvnější nepochybně pro každého nevyhnutelně přesvědčitelné věci slušelo nazývati: jistota (objektivní pravda) a slovo pravda by se mohlo ponechati jen pro subjektivní pravdy onoho druhého způsobu, které se sice nevývratně každému dokázati nedají, kterým ale přece mnozí věří, a pak by slovo pravda souviselo s praviti, a slovo jistota již také dle etymologie se dobře hodí k vyznamenání svého pojmu.]

která myslí v pevné víře, že za groš ulehčí některé duši v očistci: naopak každý počestný a lidumilovný člověk musí se z takového činu potěšiti, poněvadž jeví lásku a obětovnost. Ale každý počestný a lidumilovný člověk, buďsi kterékoli víry a jakéhokoli přesvědčení, musí se opříti proti tomu, když jiní sami nevěříce v platnost takových obětí, podporují a rozšiřují naschvál sprostnost mezi svými spolubratry, aby z jejich sprostnosti, z jejich lásky, z jejich dobroty nakořistili pro sebe špinavého zisku! Veliký jest tedy rozdíl v tom, snášeti a vážiti si cizího náboženského přesvědčení, aneb zase opírati se proti všelikému zneužívání, které se s náboženstvím tropí. Mně zajisté svatá jest víra upřímná každého člověka i v tom pádu, kde ji držeti musím dle svého přesvědčení za pošetilou, neboť umím oceniti ten pokoj duše, tu mnohou utěšenou chvíli, kterých člověk nabývá pevným náboženským přesvědčením, pročež za nedovolené držím bořiti chrámy v srdcích lidských (třeba to i chrámy model byly), pokud se jiné na jejich místo postaviti nemohly. Toho ale nesmějí zneužívati lidé, kteří upřímných ale sprostných a pověrčivých náboženských citů u svých spolutvorů pro svůj světský zisk vykořistiti usilují, kterým jest náboženství jenom prostředek k dosažení světských účelů na základě pověry lidské. Proti těm povinnost máme vždy brojiti, jejich úmysle odhalovati a kaziti. Jakož nezasluhuje posměchu a potupy sprostý pohan, který v srdečné oddanosti svým domnělým bohům přináší své nejlepší věci k jídlu; tak zasluhují trestu a zahanbení ti, kteří tyto pokrmy potají místo bohů snědí a lidu namluví, že bohové to učinili! Z toho příkladu dá se posouditi všeliká upřímnost a neupřímnost v náboženství.

Jest docela jisto, že pravá nábožnost na světě velice získá, až bude náboženství zcela odloučeno od všelikých státních a veřejných záležitostí, až se nebudou nikoho v žádné kanceláři ptáti, jakého jest vyznání, až nebude nikdo potřebovat dovolení od úřadu, aby směl dle svého přesvědčení Boha ctíti, až to nebude zcela žádnou zásluhou nebo předností náležeti k té neb jiné víře, až bude moci každý své upřímné mínění o náboženských věcech vyznati, aniž bude za kacíře, za rouhače atd. považován! Pak se zdvihne jistě pravá pobožnost, neboť přestane všechno pokrytství. Epištoly 15–16.

Či myslíte snad, že jest nyní tak mnoho nábožných lidí na světě? myslíte, že to jest tak snadné a lehké býti opravdu nábožným? Odražte od toho počtu nábožných, které nyní vidíme, všechny ty, kteří z této své nábožnosti nějaký světský zisk táhnou, kteří se tím živí, kteří jen proto jsou nábožní, aby jiným »dobrý příklad« dávali v pokoře a poslušnosti, rozumí se ke svému prospěchu, odražte konečně i ty, kteří jen proto jsou nábožní, poněvadž ve své sprostnosti lehkým způsobem za malou modlitbičku, za malou obětičku velikých darů od Boha obdržeti chtějí: a pak teprva máte z těch, kteří ještě zbydou, ten pravý počet opravdivě a nezištně nábožných. Nic protismyslnějšího, nic méně důstojného není než policejním způsobem chtít rozšiřovat pravou nábožnost, víru v Boha! Epištoly 16.

[redacted]

69. K NAŠEMU ČTENÁŘSTVU.

(Slovan z 19. března r. 1851. Čís. 17. S. 465.)

Divno bylo zajisté, že po celý týden Slovan se nikde neukazuje a zavdalo příčinu k všelijakým pověstem, jmenovitě i k nadhrobnímu nápisu Slovana. Zatím ale přec žije a bude žíti tuším ještě déle.

V Kutné Hoře vycházel ovšem zcela pravidelně, jak číslo 15. ve středu dne 12. března tak číslo 16. v sobotu dne 15. března, na venek ale až posud žádné z těchto čísel nepřišlo, neboť obě konfiskovány jsou od zdejšího c. kr. politického úřadu. Nyní sic kdežto toto píšeme, jest již zabavení čísla 15ho od soudu zrušeno a bude nám vydáno a snad již dnes neb zítra rozesláno. Vůbec měla redakce Slovana tyto dni velmi mnoho co činit s úřady a soudy a v budoucím čísle najdou P. T. páni čtenářové celou malou registraturu výroků soudních na redakci Slovana. S dosti zdravými údy vyjde sice tentokrát opět redaktor z těchto obžalob a vyšetřování a jedině litovati musí, že *zase zrovna před novým předplacením* tuto ruskou lázeň přestáti musel; zdá se být vůbec obyčej zrovna v takovou dobu vystupovati s konfiskacemi, s žalobami atd. proč? kdo by to neuhodl. Oznámení předplacení

[redacted]

na budoucí čtvrtletí nachází se právě ve svazku toho času ještě zabaveném, pročež je tuto na poslední straně opakujem a dali jsme si všemožnou práci, aby pan c. k. státní zástupce v tomto dnešním čísle žádnou záminku k opětné konfiskaci najíti nemohl a aby se přece konečně naše čtenářstvo na venkově dovědělo, že žijeme.

---

70. SVOBODNÝ VÝROB A SVOBODNÝ OBCHOD.

I.

(Slovan z 29. března r. 1851. Čís. 20. S. 542—548.)

H. B. Čím dále tím více nabudou pro Evropu důležitosti tato zde svrchu postavená slova a poznenáhla stanou se heslem dvou stran, které se odjakživa pod rozličnými jmény na světě spolu potýkají, totiž mezi stranou aristokratickou a demokratickou. Také pro nás, ačkoli nestojíme posud v proudu událostí evropejských, nýbrž dílem jen co diváci, dílem co pozdní následovníci účastenství máme v krocích světa, přece bude čím dále tím více zapotřebí, abychom vyjasňovali sobě tyto poměry a nabývali o nich v mysli pravá, nepředpojatá ponětí.

Směr dobrý nynějšího věku jest docíliti, aby každý sám v poctivosti užíval ovoce práce své, přičinění svého, schopností svých a jmění svého, což docíliti chce strana demokratů. Jest to ovšem ideal, který se na tomto světě v úplné čistotě nikdy provésti nemůže, ku kterému se ale lidstvo musí vždy přibližovati. Směr aristokratů jest vzdalovati se od tohoto idealu. Demokratie žádá svobodu a právo, aristo-

kratie žádá libovůli a nadpráví. Nesmí se však slova aristokratie a demokratie bráti jen v obyčejném smyslu, ve kterém se šlechtic za aristokrata a lecjakýs křikloun za demokrata pokládá. Mnohý kníže a hrabě, ačkoli se za demokrata nevydává, přece přispívá k provedení pravé demokratie mnohem více, než leckterý křikloun jenž v ošumělém kroji popuzuje lid ne proto, aby se tomuto lidu lépe vedlo, nýbrž proto, aby on sám co vůdce takového lidu za málo práce užívati mohl všech výhod rozené aristokratie. Vůbec za našich časů (totiž po zrušení poddanstva) to co obyčejně jmenujeme aristokratii, totiž majitelové velikých statků, mnohem méně jest nebezpečno účelům pravé a poctivé demokratie, nežli jiný druh lidí a sice bankéři, fabrikanti, velkoobchodníci, tak nazvaná peněžná aristokratie, která nyní jako upír ssaje krev z ostatního člověčenstva.[1]) Ti jsou vlastně za našich časů ta pravá nebezpečná aristokratie, která hrozí zmocniti se celého světa a uvrhnouti na lidstvo mnohem horší, mnohem trvanlivější jho nežli bylo jho feudální zemskopanské šlechty. Toto jho peněžné aristokratie jest nejvíce proto nebezpečné světu, že nástroje jeho, ta síť, do které zaplítá člověčenstvo, téměř neviditelné jsou a jenom účinek se teprva vidí a bolestně cítí a to ještě jenom od zkušených lidí, neboť jiní toho ani nepozorují že a jak skráceni jsou, kdežto přece za staré feudální poroby i ten nejsprostší pozoroval, jakým způsobem od vrchnosti zkrácen bývá. Peněžná aristokratie ale jako neviditelná můra ubírá šťávy celému národu: na některé

[1]) [Vlastně až zbytečné jest tuto opakovati, že menujíce stav me nikdy každého jednotlivce v něm, nýbrž jak se samo náme ty, které vyjmutí zasluhují.]

burse promluví spolu několik bankéřů několik slov, napíšou několik řádků — a již obrali zem o několik milionů pracně vydělaných peněz: jiný zas vyšle své agenty na všechny strany, skoupí všechno zboží jednoho druhu a uzavře do svých skladů až naň nastane nouze a pak přinutí lid zaplatiti mu toto zboží jednou tak draze.

Šlechtičtí naši majitelové velikých statků zemských nemají žádné rozumné příčiny opírati se pravé demokratii, aneb se jí obávati, a jest-li to činí, (což bohužel! pozorujeme skoro napořád) činí to za příčinou svých starých předsudků a osmělujeme se doložiti jen ke své vlastní škodě. Nyní po zrušení poddanství, kdežto přec již ani nejmenší naděje nikdo míti nemůže, že by opět nazpět uvedeno býti mohlo, musí těmto majitelům velikých pozemků (nejsou-li krátkozrací) právě nejvíc záleženo býti na odstranění všeliké libovůle a všelikého nadpráví a na uvedení všeobecného práva a svobody. Neboť oni co stav nemohou míti žádný užitek z libovůle a nadpráví leč nějakou malichernou přednost a jenom peněžitá aristokratie pohltí všechny výdělky z nespravedlnosti a utiskne tak dobře je, jako nás všechny. Tu přednost ale, kterou by majitelové velikých statků skrze aristokratické zřízení dosáhli, tu mají beztoho i při demokratickém zřízení již skrze své jmění, zároveň ale při demokratickém zřízení při všeobecném šetření práva toto jejich jmění nade všechnu pochybnost jim pojištěno jest, na kterém jim přece mnohem více záleží než na prázdných titulech a na formálních přednostech. Na druhé straně však aristokratická libovůle a bezpráví, budou-li provozovány od peněžné aristokratie, do největšího nebezpečí a nejistoty

přiváděti musí jmění, poněvadž vzbuzují proti sobě co přirozený odpor snahy komunistické a hrubě-socialistické a tyto snahy, bude-li se jim nespravedlivostí peněžné aristokratie více života dodávati, uvrhnou konečně jmění všeliké do nebezpečí a do nejistoty, což opět majitelům půdy mnohem škodlivější býti může než aristokratům peněžným. Peněžný aristokrat lehce své jmění v čas nebezpečí uchrání a jinam přenese, ne tak majitel půdy.

Z těch příčin jistě pochopitelných bylo by vlastně jen ku prospěchu majitelům půdy přidržeti se pravých demokratických zásad, práva a svobody a bojovati proti všeliké libovůli a proti všelikému bezpráví, což jest jediný a pravý účel rozumné demokratie.

Hlavní známka každé aristokratie jest, že zneužívá moci státní, zákonů ke svému zisku. Tak i naši fabrikanti chtějí cla na cizozemské zboží zneužívati k tomu, aby zamezili cizímu lacinějšímu a lepšímu zboží cestu k nám, a aby nám mohli své špatné výrobky za drahý peníz prodávati. První začátek a účel cla, totiž poplatku, který se z přiveženého zboží odváděl, byl ten, aby se zvětšily státní neb panovníkovy příjmy. Brzy však zmizel docela tento účel, a cla se počalo užívati zcela k jiné věci, totiž k obhájení domácího průmyslu, jak se říkalo, skutečně a vlastně ale jen k neslušnému obohacování fabrikantů na útraty a na škodu všech ostatních občanů. To se stalo takto: Pozorovalo se brzy, že země, ve kterých kvete průmysl, rychle bohatly, myslilo se tedy: Také naše zem ať bohatne a ať tedy má průmysl! Zakládali tedy dle příkladu [illegible] briky. Ty se ale nechtěly dařit, neboť [illegible] které vycházely z domácích dílen,

byly dražší a špatnější než výrobky z ciziny přicházející, každý tedy je kupoval a fabriky domácí nemohly obstát. Jaký tedy proti tomu prostředek? Jaký jiný než nepřirozený a falešný. Pravý prostředek proti tomu nebyl vlastně jiný než přičiniti se, abychom také my mohli tyto výrobky tak dobře a lacině, aneb ještě lépe a laciněji pracovati nežli cizozemci a počkati tak dlouho s fabrikací každého jednotlivého výrobku až v tomto stavu budeme. To se ale zdálo dlouhou cestou a obtížnou, chopili se tedy snadnějšího (jak myslili) prostředku, totiž prohibice (zápovědi) a cla. Nedovolili cizozemské výrobky buď docela do země přivážet, (prohibice) aneb na ně položili veliká cla. Tak ovšem brzy pomohli fabrikantům domácím k bohatství — ale na škodu celého národu. Ku př.: Potřebovali bychom ročně asi 100,000.000 loket kartounu a mohli bychom dostati cizozemský po 6 kr. stř. loket. Když jest možná kartoun kdekoli ve světě za ten peníz udělati a k nám dovézti, jest také možno (aneb může aiespoň býti možná) udělati ho u nás za ten peníz. Ale naši fabrikanti by ho ku př. buď pro svou nešikovnost buď pro zištnost nemohli a nechtěli dělati laciněji než za 10 kr. stř. loket. Rozumí se samo sebou, že by přirozeným způsobem nikdo jejich kartoun nekupoval, nýbrž raději lacinější cizozemský. Aby se to tedy nestalo, položí se ku př. na cizozemský kartoun z lokte 5 kr. stř. cla a každý, kdo by k nám přes hranice svůj kartoun chtěl voziti, musel by z něho od lokte 5 kr. stř. platit. Tak tedy přijde cizozemský kartoun u nás na 11 kr. stř. loket a domácí za 10 kr. bude se kupovati co lacinější. To nazývají ochranné clo, poněvadž prý chrání domácí průmysl. Zatím ale jest celá zem vlastně

asi o 7,000.000 zl. stř. ročně tím ošizena, totiž o to, oč by svůj kartoun z cizozemska laciněji dostala, kterážto suma se domácím fabrikantům zbůhdarma do kapsy veženе. Jiné věci dokonce se ani do země přivážeti nesmějí a následovně je mohou domácí fabrikanti tím dráž prodávati.

Fabrikanti ovšem namítají proti tomu, že nejdou peníze ze země, že se obživí ve fabrice mnoho lidu, že se může domácí průmysl jen poznenáhla a jen pomocí vlády (totiž prohibice, cla ochranného aneb dokonce i peněžných příspěvků na zřízení fabrik!) vyvinovati atd., což bohužel mnozí jim věří k veliké škodě svých kapes a k velikému prospěchu kapes fabrikantů. Proto se také, abychom podobné předsudky rozprášiti pomohli, vynasnažíme celý stav věci každému pochopitelně před oči postaviti a vyjasniti pravý význam slov: Svobodný obchod, svobodný výrob.

Takové vyjasnění jest u nás právě tím potřebnější, poněvadž naše země česká nejvíce se průmyslem honosí a sice průmyslem hlavně nepřirozeným a jen podobnými prohibicemi a cly drženým a poněvadž oboje, noviny samostatné v Praze vycházející totiž Const. Blatt a Deutsche Zeitung (české již za příčinami vojenské vlády nevycházejí žádné) v rukou našich německých fabrikantů jsou a tedy jak se samo sebou rozumí, proti všelikému snížení cel a proti svobodnému obchodu co možná nejvíce brojí a mysl lidu v této věci zaslepují.

Myslívalo se sice dříve, že ta země jest nejšťastnější a nejbohatší, která z ciziny nic nepotřebuje, nýbrž všechny své potřeby sama ze sebe si opatří. To však není pravda, nýbrž země, která nejvíce z ciziny po-

třebuje, může býti nejbohatší, a nejšťastnější jest jistě ta zem, která si všechno, co chce, odkudkoli opatřiti může. Věc tato jest velmi jednoduchá a o bohatství a štěstí celých zemí a celých národů platí to samé, co o jednotlivých: kdo má víc příjmů než vydání, jest šťastný a možný. Která země tedy ročně více vydělá než potřebuje, ta je šťastná a mohovitá. Na tom ale není mnoho záležíno, jestli země mnoho svých potřeb z ciziny kupuje, aniž se může říci, že by tím něco tratiti musela.

Obyčejně se myslívá a říkává, že země, která za víc peněz z ciziny zboží kupuje nežli svého zboží do ciziny prodává, tím chudne: ani tomu není tak, aspoň nemusí být tak. Neboť jestli kupuje jenom za to cizí zboží, co jí z vlastního výrobu nad potřebu zbývá a jestli toto z ciziny kupované zboží se hned nezpotřebuje (nesní, nezkazí) jest přece patrno, že tato země rok od roku bohatne, totiž o to zboží, co z ciziny nakoupila a které jí přece zůstane a její stav vždy zlepšuje.

Štěstí a bohatství země a národu nezávisí tedy právě od toho, jak mnoho z ciziny kupuje a jak mnoho tam zase prodává; hlavní výminky štěstí a bohatství země a národu jsou: předně, aby se více vydělalo než se zpotřebuje a za druhé, aby se hodně mnoho vydělalo a hodně mnoho zpotřebovalo. Obě tyto výminky jsou nevyhnutelné: neboť země, která více potřebuje než vydělá, musí chudnout a se nuzovat a země zas, která nemůže mnoho vydělat a tedy mnoho zpotřebovat, nemůže býti příliš šťastná, protože málo užije.

Nesmyslnost toho, co praví naši fabrikanti, že jest pro národ a zem užitečnější kupovati jejich špatné zboží za drahé peníze, kdežto by se cizozemské lepší a lacinější dostati mohlo, tato nesmyslnost jeví se nejlépe z následujícího příkladu: Petr ku příkladu jest šikovný a pracovitý kovář a vydělá si denně svým kovářstvím dva zl. stř. On by potřeboval pro sebe zámek, který by mohl u zámečníka za 1 zl. dostati. Petr kovář by si tento zámek sice také sám udělati dovedl, poněvadž ale to není jeho práce, ztratil by tím tři dni. Otázka: Co má tedy učiniti, má si udělati zámek sám aneb jej koupit u zámečníka? — Tu přece každé dítě vidí, že Petr kovář tím 5 zl. stř. získá, když zámek od zámečníka koupí, neboť za ty tři dni, které na vypracování zámku sám vynaložit musí, vydělal by si svou kovářskou prací 6 zl. stř., kdyby si tedy zámek sám udělal, přijde mu na 6 zl. a když ho tedy za 1 zl. stř. koupí, 5 zl. stř. při tom získá. —

Naši fabrikanti ale povídají a chtějí nám dokázat, že by to pro onoho kováře užitečnější bylo, kdyby si raději sám zámek udělal za 6 zl. stř., než aby ho od jiného koupil za 1 zl. stř.!! To jest, oni to nepovídají zrovna o Petru kováři, nýbrž povídají to o celé zemi, že získá tím, když svoje domácí zboží kupuje dráž než by dostala cizí. Oni ovšem dokládají, že v takovém pádu peníze v zemi zůstanou, to jest ale zrovna tak, jako kdyby někdo, jenž ve své zahradě dukát ztratil, tím se těšiti chtěl, že zůstal v jeho zemi: zůstal v jeho zemi, ale ztracený jest přece! Tak jako by Petr kovář řekl: když si sám zámek udělám, nevydám žádných . kdybych ho ale třeba za 1 zl. stř. od jiného ím přec ten zlatý, když si tedy zámek

sám udělám, ušetřím ten zlatý! — Pěkné to ušetření, když zatím tolik práce promeškáš, za kterou bys mohl 6 zl. stř. dostati! Pak bys mohl koupiti zámek a ještě by ti 5 zl. zůstalo. A rovněž tak zem, která výrobky domácích fabrikantů dráž kupovati musí než by cizozemské dostala, tratí tím zrovna tolik, oč jsou domácí dražší.

Ale obživí se při domácím průmyslu množství lidí — říkají fabrikanti. Pěkná to obživa. Kdyby země všechno to zboží, které potřebuje a které by z cizích zemí (bez cel) laciněji dostati mohla než od domácích fabrikantů, kdyby, pravím, země všechno to zboží z cizozemska kupovala, může za ty peníze, které by jí zbyly, všechny dělníky takových fabrik domácích zdarma vyživit z toho, oč jí zboží laciněji přijde a ještě jí mnoho zbyde, totiž všechno to, co fabrikanti domácí, clem ochránění, jakožto svůj roční rebach do kapsy strčí. Vždyť to přece vidíme, jak náhle naši páni fabrikanti pod stínem ochrany velkých cel bohatnou, vidíme, že nebohatnou ze svého umění ani ze své přičinlivosti, nýbrž jediné z monopolu, poněvadž velikým clem odstraněno jest všechno cizozemské lacinější a lepší zboží. A na čí útraty, na čí škodu bohatnou, patrno jest ze všeho toho, co jsme pravili. Kdo pak jest u nás fabrikantem? Těch, kteří svým věcem rozumí a schopni jsou zdokonalovati výrobu a činiti nové užitečné vynálezy, pravých fabrikantů, těch jest jako bílých kavek málo: největší část fabrikantů našich jsou lidé, kteří beze všeho umění jenom za několik tisíc zlatých si nástrojů opatří, s kterými mohou pod ochranou vysokých cel zem svou o peníze holiti.

Jestli tedy ministr Bruck[1]) znamenitým snížením cel těmto pánům jejich nezasloužené výdělky trochu přistřihnouti a celé zemi lacinější a lepší zboží opatřiti zamýšlí: musíme jej za to jenom chváliti a nanejvýš přáti si, aby v krátkém čase na to ještě větší snížení cel nastoupilo a tak se poznenáhla přiblížilo zrušení všech cel a počátek zcela svobodného obchodu.

Žádost našich fabrikantů, aby velikými cly proti konkurenci cizích fabrik hájeni byli, jest tím neslušnější, poněvadž brojí proti zásadě: Co sám nechceš, nečiň jinému. Neboť nesmíme zapomínati, že fabriky při svém založení zničily množství řemeslníků proto, poněvadž mohly fabriky výrobky své laciněji dávati než řemeslníci. Žádali tito řemeslníci ke své ochraně, aby zboží od fabrikantů zhotovené clo platiti muselo takové, aby se vyrovnalo s tím clem zboží od řemeslníků zhotovenému v ceně? Aj! tenkrát se nic neučinilo pro řemeslníky a pro fabrikanty mělo by se to činiti? Která fabrika nemůže konkurovat v láci a dobrotě zboží s jinou, ať zhyne! neboť to důkazem jest, že jí není zapotřebí. Fabriky, které se živí jen ochranním clem a prohibicí, jsou jen hmyz, hlodající na těle země a ssající šťávu z národu.

Ať nikdo nemyslí, že snad všechno toto z nenávisti k fabrikám a fabrikantům pravíme, a že snad se počítáme do druhu těch pošetilců, kteří myslí, že fabriky jsou jen k záhubě světa. Naopak, my pokládáme fabriky za veliký pokrok, za veliký užitek pro svět, ale jen pravé fabriky, a pravé fabriky jsou u nás ty,

[1]) Viz díl II. S. 233.

které vstavu jsou dobrý výrobek svůj nejlaciněji prodávati a žádného ochranního cla nepotřebují.

Každá fabrika při svém založeni byla škodlivá těm, kteří ten samý výrobek dříve co řemeslníci hotovili, ale ona byla zároveň užitečna všem těm, kteří dříve onen výrobek od řemeslníků kupovali dráž. Poněvadž ale jest patrno, že těch, kterým fabrika byla užitečná, kterým opatřila lacinější zboží, více musí býti nežli těch, kterým ublížila, totiž řemeslníků onoho výrobku: tedy jest patrno, že v celku byla lidstvu užitečná.

Užitečnost fabrik záleží v tom, že důmyslnými stroji usnadňují a ušetřují lidstvu práci. První, který před pluh zapřáhl voly a tak oral zem, byl fabrikant proti tomu, kdo ji rejčem neb motykou jen vzdělával a tento s rejčem zase již zasluhuje nazván býti fabrikantem proti tomu, kdo snad by jen svou rukou beze všelikého nástroje zem vzdělával. Kdo první sochorem páčil kámen ze země, již byl fabrikant proti těm, kteři jen vlastníma rukama jej zdvihali, neboť on sám se svým sochorem docílil tolik, co by 3—4 pouhýma rukama nedocílili. To, co vidíme na těchto prostých a prvopočátečních příkladech v malém, to také poskytují nynější fabriky lidstvu ve velkém. Kolik stotisíc lidu by muselo pracovati a jak by byla jejich práce obtížná, ba dílem nemožná, kdyby chtěli zhotoviti tolik jehel do roka, kolik jich zhotoví jedna belgická dílna! A jak vysoko v ceně by přišly jehly takto hotovené!

Ale právě proto, že fabrika jest jen pro usnadnění lidské práce, mizí všechna zásluha fabriky, když práci neusnadňuje. V tom pádu ale se nalezají všechny fabriky, které prohibicí neb clem ochráněny býti žádají

proti konkurenci cizozemských. Neboť jest jisto, že tyto cizozemské mnohem více usnadňují práci, poněvadž lepší a lacinější zboží zhotovují a naše fabriky, které clem chráněny býti musejí, jsou proti oněm cizozemským v tom samém poměru jako řemeslníci proti našim fabrikám.

V budoucích článcích odůvodníme ještě z jiných stran užitečnost svobodné výrobu (produkce) a svobodného obchodu.

II.

(Slovan z 12. dubna r. 1851. Čís. 24. S. 85–88.)

H. B. Žádný nemůže upříti, že země Severoamerického Soustátí nejrychlejším během bohatnou, že tam mezi obyvateli všelikých tříd nejvíce blahobytu a spokojenosti se nachází. Důkazy toho vidíme v tom, že se tam ustavičně hrnou a stěhují lidé z celé Evropy, že tam počet obyvatelstva až k neuvěření rychle se množí, že všechno to, co se nevyhnutelně za záminky bohatství považovati musí, jako železnice, lodě, obchody, města v nesmírně rychlém poměru roste. Všelikým třídám občanstva dobře se daří, dělníci mají veliké platy a přece se dobře vede hospodářům, rolník bohatne a dobře žije v té míře jako řemeslník, obchodník a průmyslník. Moudrý pozorovatel běhu světa táže se: Odkud pochází tento blahobyt všeobecný, toto zázračné vzrůstání národu tohoto? — Z ničeho jiného než ze všeobecné svobody, z pravé zákonnitosti. Každý tam pracuje pro sebe, nikdo jiný nedělí se s ním o výtěžek jeho přičinění, každý si vyhledává neobmezeně živnosti,

k jakým schopnost a chuť v sobě cítí, žádný zákon, žádné úřady jej v tom neobmezují, každá schopnost, každá přičinlivost jest tam vážena a nikdo se za práci nestydí. Odtud přichází štěstí, vzrůstání a blahobyt Severo-amerického Soustátí.

A co ještě mnohem podivnější jest, stálý pokoj, největší jistota jmění a osoby panuje v těchto zemích a ačkoli se tam sbíhají nejnepokojnější lidé z celého světa, ačkoli tam zcela neobmezeně mohou hlásati i nejškodlivější učení, ačkoli tam vedle sebe sídlí vyznavačové na sto rozličných náboženství a ačkoli při tom není tam žádného vojska, žádné žandarmie, žádných vyzvědačů: přece tam není žádná revoluce, žádné boje občanů mezi sebou, žádná povstání, žádná spiknutí! To všechno jsou následky pravé svobody a zákonnitosti!

Mnozí ovšem, kteří neradi svobodě nějakých dobrých následků připisují, snaží se připisovati tento blahobyt severní Ameriky, který upříti nemohou zcela jiným příčinám. Obyčejně říkají, že proto Sev. Amerika tak vykvetá, poněvadž není ještě tak hrubě obydlena, poněvadž prý tam hojnost dobré půdy poskytuje snadno obživu atd. Dále dokládávají, když se jim namítá pokoj panující tam při neobmezené svobodě smýšlení, kdežto i komunista v Evropě co divé zvíře pronásledovaný bez trestu smí hlásati své blouznivé zásady, tu oni říkávají: Nechte jen Ameriku více lidem přeplniti, a uvidíte tam horší nepokoje a různice než v Evropě, ba jistý pád a zničení.

To však jsou jenom řeči lstivé, které za pravdu držeti může jenom člověk nezkušený v bězích světa, aneb člověk nemyslící. Blahobyt Sev. Ameriky nikterak

nepochází z hojnosti půdy a z malého v poměru k ní obyvatelstva, nýbrž jedině z pravé svobody tam panující. Mělkost a bezdůvodnost takových svrchu uvedených řečí nepřátel svobody poznáme velmi snadno.

Pochází z půdy nevzdělané, a byť by jí sebe více bylo, nějaký výnos? To by musely býti nesmírné země středoasiatských Mongolů, na kterých oni se potulují se stády svými, nejbohatší, nejblaženější! Každý i sebe sprostější rozum nahlíží, že jenom ta část půdy výnos dáti může, která se pilností lidskou vzdělává. Byť by si tedy v Americe bylo sebe více půdy a sebe méně obyvatelstva, nemůže přece jiná půda nic vynášeti než ta, která je vzdělaná a vzdělati se jí může jen tolik, na kolik postačují síly obyvatelstva. Již z toho tedy vysvítá marnost všelikých řečí, které bohatství a blahobyt připisují hojnosti země. Což pak není ku př. v Sedmihradsku také hojnost úrodné půdy a málo obyvatelstva, proč pak tedy tam nenacházíme to samé bohatství, ten samý blahobyt jako v některém státu Sev. Ameriky, kde jest třeba ještě i více obyvatelů na čtvereční míli než v Sedmihradsku?

Kdo by ale chtěl blahobyt a spokojenost Sev. Ameriky připisovati tomu, že tam lidé více místa mají rozprostraniti se a nepřekážeti jeden druhému, ten jistě zapomněl, neb dělá se jako by zapomínal na to, že se obyvatelstvo všech států Sev. Amerických posud množí, že jsou východní státy velmi hustě obydleny, alespoň tak hustě jako evropské země a že v nich přece při stěhování na západ obyvatelů neubývá, nýbrž ustavičně ještě přibývá. — Marné tedy zůstanou všeliké námitky a pravdou zůstane, že jenom svoboda a dobré státní zřízení příčinou jest blahobytu a ne-

obyčejného vzrůstu Sev. Amerických zemí a jmenovitě ta část a stránka svobody, která k tomu vede, aby každý pokud možná jen pro sebe pracoval, a celý výnos přičinění svého sám pro sebe zachoval, neživě z toho žádných zahalečů. A k tomu vede především svoboda výrobu a svoboda obchodu, když totiž průmysl a obchod buď velmi málo jsou obmezeny zákony aneb docela nejsou.

Jiný rovněž poučný příklad dobrého působení svobody výrobu a obchodu a škodlivosti obmezení máme na anglických obilních zákonech. To samé, čeho posud užívali naši fabrikanti pro sebe, totiž veliké clo, obohacovalo dříve šlechtu anglickou z jejich polností, rovněž tak nespravedlivým způsobem. Anglická země, jak známo, nerodí tolik obilí, kolik by pro hojné obyvatelstvo její zapotřebí bylo a jak též povědomo, jest největší část půdy v majetnictví tamější šlechty, která role své obyčejně v malých částích pachtuje. Majíc v rukou zákonodárství zemské, uměla si způsobiti úplnou zápověď (prohibici) cizího obilí v Anglicku aneb alespoň nesmírné clo na všeliké cizozemské obilí, které by se do Anglicka přiváželo, a tím přivedla ceny obilí v Anglicku na nesmírnou výšku. Jeden následek toho byl, že se v Angličanech člověk za hrozné peníze sotva chleba najedl, a druhý následek byl, že anglická šlechta ze svých polí nesmírné pachty dostávala. Dlouho trpěl anglický národ pode jhem tohoto strašlivého monopolu, až konečně po velkém úsilí obilní zákony zrušeny jsou a cizozemské obilí do Angličan připuštěno bylo. To bylo pro Anglicko mnohem důležitější než u nás zrušení poddanstva a roboty. Jako nyní naši páni fabrikanti křičí a naříkají nad zkázou »vlastenského« průmyslu, když se clo na cizí

zboží snižuje, tak lamentovali tenkráte angličtí lordové nad záhubou »vlastenského« rolnictví v Anglíčanech, bude-li cizí obilí bez cla neb s nepatrným clem do země připuštěno. Stalo se to přece a jaké byly následky? Žádné jiné, než že Angličané mohli ty miliony, které dříve v drahém chlebě atd. z bůhdarma projedli, nyní na jiné užitečné věci obrátiti, a že — šlechta anglická své pachty notně snížiti musila. Rolnictví anglické neutrpělo ani za mák a kvete jako dříve, a to, co Angličani vydávají na cizí obilí, vynahražuje se jim od jinud v hojné míře.

To samé co byly při obilním monopolu v Anglíčanech vysoké pachty šlechty, to samé jsou u nás při velikých clech výdělky našich fabrikantů: oboje na ujmu celku a jen k užitku nezaslouženému jednotlivcům. Kdyby dnes neb zítra u nás cla velice zmenšena byla, získá tím celý národ nesmírně a ani průmysl neutrpí v celku. Jestli sem tam pomine nějaká fabrika, živivší se jen z velikých cel, a dělníci její o práci přijdou, lehko jim bude s nějakou pozorností vlády opatřiti jiná rovněž tak výnosná zaměstnání.

Ovšem že pak této svobodě obchodu přizpůsobena být musí ostatní zřízení země, neboť dáti volný neb skoro volný průchod cizím výrobkům a obmezovati při tom všelijak domácí výrob a průmysl . . . toť jest nesmysl. Proto také vláda čím více cla snižuje, tím více musí osvobozovati domácí průmysl od všelikých pout a překážek, které mu posud volného vzniku nedávaly.

A tak jsme viděli ve dvou jasných a poučných příkladech dobré následky svobodného obchodu a svobodného výrobu.

---

71. NAŠE NÁRODNÍ DIVADLO.

(Slovan z 2. dubna r. 1851. Čís. 21. S. 1—5.)

R. 1850 vzniklo v Praze sdružení zvané Sbor pro zřízení Národního divadla, jehož účelem bylo sebrati potřebný kapitál a vystavěti z národních příspěvků vlastní důstojný chrám umění. K svépomocnému tomuto kroku odhodlali se pražští vlastenci z důvodu, aby vymanili česká představení z nedůstojného postavení, jaké těmto u německého divadla bylo vykázáno. (Viz díl II. S. 552.) Přes všechnu obětavost a nadšení scházely se tehdy příspěvky dosti pomalu, tak že uskutečnění myšlenky, postaviti Národní divadlo, mohlo státi se až v letech pozdějších.

H. B. Po dlouhých nesnázech, po nejrozmanitějším zdržování dospěla konečně záležitost našeho národního divadla — k začátku! Jistě ne dále než k začátku, neboť teprva nyní ukončeno jest předběžné připravování a došli jsme tak daleko, že nám vláda povolila složiti se a za své peníze si vystavěti zvláštní divadlo v Praze. Nikdo by snad neřekl, že by se mohlo vyjednávání s vládou o tak malou věc, jako jest povolení za vlastní peníze si zříditi ústav všude dovolený jako jest divadlo, takový nesmírný čas protahovati — a přec jest tomu tak. My Čechové máme již takové štěstí na tomto světě, německé divadlo v Praze zřídilo se velmi rychle se všemožnou podporou, my všichni

jsme museli toto divadlo svými penězi podporovati, aniž se nás kdo ptal, chceme-li, nýbrž co zemský ústav podporovalo se z daní zemských; a nyní, když chceme míti také pro sebe divadlo, musíme si to za velikou čest, za velikou radost pokládati, když se nám povolí sbírati si na to mezi sebou peníze!

Než zanechme takovýchto trapných uvažování, která se Čechovi a každému Slovanu (vyjmouc Rusa) při každé příležitosti v cestu staví. Jisto jest a dále ani pochybnosti býti nemůže, že musíme míti v Praze své vlastní národní divadlo, chceme-li dále přijíti. S tou rovnoprávností na nynějším stavovském (německém) divadle není zhola nic, jest to pouhé lví dělení, při kterém si jeden nechá všechno, co se mu líbí a druhému dá odpadky! Pokavad by trvala tato rovnoprávnost(!?) naše na nynějším stavovském divadle, nepřišli bychom nikdy dále a ustavičně bychom se točili v kruhu následujícím: České divadlo v Praze jest špatné a proto se málo navštěvuje a poněvadž se málo navštěvuje, musí býti špatné. Herci špatně hrají, protože mají špatné platy a schopný člověk nemůže za takový plat se obětovati a poněvadž špatně hrají, jest slabá návštěva, a poněvadž jest špatná návštěva, nemohou dostati větší platy. — To jest píseň, která se ustavičně opakuje a nepřijdeme na této cestě nikdy ani o krok dále.

České divadlo odbývá se od ředitele Pražského německého divadla co možná po otčimsku: ani na zkoušky nemají hercové místa a času pro zkoušky na německé, ten kus se v českém dávati nemůže, poněvadž onen herec neb ona herečka, která by v něm hráti měla, musí den před nebo po tom v německém

vystoupiti, správce českých her p. Tyl, kterýž jest v jedné osobě také dramaturgem, překladatelem, gramatikem pro herce, to všechno více z horlivosti než za slušnou náhradu, při takovýchto okolnostech velmi často musí nezaslouženě snášeti výčitky mnohých, které bolí bídný stav našeho divadla; a konečně pak naši protivníci ze všeho toho uzavírají, že prý není ještě českého divadla zapotřebí, že pro »vzdělaný lid« postačuje německé a pro »sprostý« že dosti jest hráti v neděli odpoledne česky.

Chceme-li se tedy vylopotiti z takových bídných poměrů, ve kterých není pokroku, musíme nevyhnutelně míti své vlastní divadlo v Praze, to jest svůj vlastní dům, svou vlastní společnost, své vlastní herce a zpěvce, svůj vlastní orchester, své vlastní ředitele a spisovatele pro divadlo. Tak jedině možný jest pokrok, tak jedině možno jest nám dostati se časem svým v Praze k té platnosti, která našemu národu ve vlastním domově u všech tříd společnosti náleží. Neboť divadlo za našich časů není pouze a jedině ústav umělecký, ono jest zvláště v hlavních městech jedno z hlavních středišť národního veřejného života, bez řádného divadla nemůže se dostati národní řeč naše opět nazpátek do vznešenějších domů, z kterých byla posud vypovězena. Až budeme míti vlastní své slušné divadlo, pak budeme ode dne ke dnu vždy více nabývati půdy a platnosti společenské nejen v Praze, nýbrž i v celé zemi a následovně i v cizině.

To však ještě obšírněji dokazovati a prováděti, že národní divadlo nejen pro umění samé, nýbrž také z politických a jiných národních příčin jest potřebné, nechceme bráti za účel tohoto článku, nýbrž předpo-

kládáme to jakožto věc již dávno dokázanou a známou ze zkušenosti. Jedná se jen o provedení.

Tuť arci především přijde množství lidí, kteří mají na světě nejpohodlnější život a které nazvati sluší pochybovače. Celé jejich umění vězí v tom, že při každé nové věci, při každém počíti se majícím díle vyslovují pochybnosti své, že to nepůjde, že není ještě na čase, že naše síly nepostačí, že oni také sice jsou pro tu věc, ale až bude na čase. Poněvadž se obyčejně mnoho obmýšlených věcí neuskuteční a mnoho začatých nepodaří, mají takoví pochybovači velmi často pak příležitost říkati s moudrou tváří: Vida, co jsem předpovídal! Na to ale nevzpomene nikdy takový pan pochybovač, že kdyby on sám a všichni jeho spolupochybovači místo pochybování byli se dali do díla a byli pomohli, nepochybně by se dílo bylo provedlo. Kdo na světě něco velikého provésti chce, musí míti zásadu, že jest všechno možné! Kdyby byli ti naši stateční mužové, kteří na počátku tohoto století takřka již pochovaný národ český křísiti počali, místo práce byli se přichytili pochybování, nebyli bychom tam, kde jsme nyní, kde se o nás již nikdo nedomýšlí, že zahyneme v němectví.

Pochybovači tedy (oni jsou nevyhojitelni!) budou míti při zakládání národního divadla v Praze velmi mnoho příležitosti k provozování svého řemesla. Napřed a sice hned nyní budou říkati, kde naberete českých herců, herček, zpěváků, zpěvaček? kde naberete českých kusů? kde naberete obecenstva, abyste měli každý den neb alespoň několikráte týdně plné divadlo, když přece nyní ani to čtvrteční představení vždycky návštěvy nemělo? — —

Na to jest velmi krátká odpověď. Všechno to a co ještě více potřebovati budeme, dostaneme — za peníze. Dejte mi, páni pochybovačí, asi 400.000 zl. stř. a já vám za tři léta zařídím v Praze české divadlo, které se vyrovná každému lepšímu jinonárodnímu a do kterého sami naši poněmčilci a Němci raději choditi budou než do nynějšího. Či snad myslite, že již nyní není na světě výborná česká opera? Jest a nic jiného není zapotřebí než svolati ji dohromady a naučiti ji českou gramatiku. Dejte jen těm dobrým českým hercům a zpěvákům, kteří po cizích zemích roztroušeni jsou, ty samé platy v Praze, jaké mají v cizině (a skoro každý bude v Praze spokojen třeba s něco skrovnějším jen ale slušným platem) a máte hned dosti řádné divadlo pohromadě. A ostatně, kdyby ani toho nebylo, tušim snad přece Čechové nejsou tak nečiperný národ, aby se nenaučili to, co umějí Němci! Pošlete jen několik schopných lidí na nejvyhlášenější divadla, aby se tam něčemu přiučili a uvidíte! A orchestr! jako hudebníci jsme beztoho rozkřičeni v celém světě, našich hudebníků jest mnoho vlastenecky smýšlejících, dejte jim jen poněkud slušné platy, jako by je jinde dostali a budeme míti při národním divadle v Praze orchester, který budou jezdit po železnici schválně poslouchat! — O divadelní kusy jest nejméně nouze, jsou beztoho nyní již společné jmění všeevropejské, a jestli snad tak brzy nevyskytnou se u nás výborné původní kusy, těšme se tím, že mnoho jiných národů též v tom položení jest a že se cizí kus velmi snadně s trochou vtipu a rozumu předělá a jako původní vyhlíží!

A obecenstvo? O to jest nejméně strachu. Bude-li

v Praze lepší divadlo české nežli německé, bude jistě české plné a německé prázdné, z té samé příčiny, pro kterou nyní bývá české prázdné a německé plné. Kromě toho nesmíme zapomínat, že jsme my nyní v Praze živel rostoucí a Němci živel klesající, nesmíme zapomínat, že vlastně německé divadlo v Praze jest nepřirozené, poněvadž by je ta hrstka pravých Němců, která v Praze bydlí, nikdy neudržela, kdyby jí nepomáhali naši poněmčilci; těchto poněmčilců bude ale nyní beztoho již rok od roku ubývat, až do vymření tohoto z Egypta vyvedeného pokolení a po zřízení dokonalého českého divadla v Praze odvedeme jistě německému znamenitý počet dosavadních jeho českých navštěvovatelů.

Peníze jsou tedy při celé věci hlavní a takřka jediná páka, za peníze najdou se brzy výborní herci, zpěváci, hudebníci, řiditelové, pracovatelé kusů; když bude toho, najde se zase hojnost navštěvovatelů a tudy hojnost příjmův a tudy zase možnost dobrého vedení.

Hlavní věc, má-li se zřízení národního divadla v Praze podařiti, jest nešetření nákladu. Nežli něco prostředního, raději zcela nic, neboť všechno, co se na něco prostředního v tomto pádu vynaloží, jest vyhozeno. Neprorazíme-li tak, aby naše národní divadlo v krátkém čase předčilo nad německé — jest jistě celý pokus zmařen, peníze na to vynaloženy, ztraceny a celé podniknutí i pro dlouhý čas pokaženo.

Tu ale zase páni pochybovači, třeba nahlíželi pravdivost a také praktičnost svrchu řečeného, přece budou jen dále pokračovati ve své zatvrzelosti a počnou zase pochybovat: Ale kterak pak seženeme tak mnoho peněz? Ti, kteří posud k českému

národu se hlásí, neoplývají tak příliš bohatstvím a skoro celá šlechta a největší část bohaté třídy jest proti nám!

To všechno jest arci pravda, ale neméně pravda jest, že navzdor tomu důstatečných prostředků máme potřebnou sumu bez žebrání u našich protivníků sami ze sebe si opatřiti. My Čechové v království Českém po odrážce všech Němců a po odrážce těch našinců, kteří se k nám hlásiti nechtějí, platíme nyní přece asi 30 milionů zl. v. č. ročně daní. Když tedy my, o kterých svět praví, že málo peněz máme, můžeme a musíme každoročně z povinnosti 30 milionů zl. daní přispívati zřízení, které nás posud dosti po otčimsku odbývalo, nemohli bychom mezi sebou z lásky a pro sebe sehnati také 1 milion zl. v. č.? A to jednou a navždy, pro ústav, bez kterého se styděti musíme přičísti se k vzdělaným národům? — —

Ovšem jiní národové měli v podobných okolnostech mnohem snadnější cestu, jako ku př. Maďaři a i Chorvaté, kteří své národní ústavy nepatrnou přirážkou k dani zřídili, tak že se velmi značné sumy k takovým účelům sešly, aniž kdo tím úbytek nějaký pozoroval. My však nejsme v podobném postavení: čekati na zemský sněm, bylo by asi jako odložiti věc na věčné časy, a proto se musíme uchopiti jediného nám zbývajícího prostředku — dobrovolné sbírky mezi sebou, která také již skutečně počala a brzy přičiněním pražského divadelního výboru po celé zemi se rozšíří. Tato dobrovolná sbírka, zvláště když se jedná o velikou sumu, jest věc důležitá: jakmile se počne, musí se také podařiti, nemá-li v lehkost padnouti celá naše strana, celý náš národ. Jak se jednou počne sbírati, přestane se

již jednat pouze o divadlo, nýbrž jedná se o všechno. Všichni naši zjevní a tajní nepřátelé (máme jich chvála Bohu hodně) hltavě budou pásti po výsledcích naší sbírky. Kdyby nevypadla skvěle, počnou hned hřebeny jejich proti nám růsti: Ejhle! viděti jest — řeknou — kterak vlastně jen několik křiklounů jsou celá ta národní slovanská strana, národ sám to nechce, z této sbírky nejlépe viděti jest, že o svou národnost sám nestojí atd. Po celém světě bude se roztrubovat naše slabost, kterak nemáme kořene v skutečném národu, kterak jest všechno usilování naše marné a kterak národ český určen jest od osudu, aby zahynul a rozmnožil po svém národním zahynutí Německo! A kdo se ukáže slabým, již jest napolo poražen.

Celá tedy síla a snaha naše musí se nyní obrátiti k tomu, aby první naše národní sbírka skvěle vypadla, od čehož nezávisí pouze osud našeho divadla, nýbrž i pověst naše mezi jinými národy. Beztoho nyní jest veliké interregnum v našem politickém a národním životě a tuto tedy najdeme nějakou příležitost k činnosti, abychom jí z cela neodvykli. Všichni našinci proměntež se na čas v samé sběrače a kazatele sbírek a příspěvků pro národní české divadlo v Praze. Každý budiž důmyslný ve vyhledávání rozmanitých způsobů a prostředků, jimižto by se peníze sehnati daly! Malými ale hojnými příspěvky nejvíce se pořídí a k tomu právě jest jen zapotřebí horlivých a neunavených sběratelů, neboť malý dárek zřídka kdo upře.

Reichszeitung nedávno již — podle známé lásky k nám — velmi napřed prorokovala, že se nám sotva podaří sbírka a že prý nepochybně přinuceni budeme od vlády peněžitou podporu žádati, že prý ale vláda

sotva uzná pro nás potřebu divadla a — rozumí se — nám nic nedá atd. a tedy se již raduje Reichszeitung napřed, že propadneme.

Já ale ubezpečuji Reichszeitung a všechny ty, kteří se již před časem z naší slabosti radují, že se sbírka podaří, a kdybych měl ode vsi ke vsi táhnout a kázat potřebu a užitečnost takové národní demonstrace. Vy jste si sice dali všechnu práci vymazati nás z počtu národů, my vám ale dokážeme, že si ještě větší práci dáti dovedeme, abychom zůstali tím, čím nás Bůh stvořil, národem samostatným, vám rovným, nikoli vašimi poddanými!!

---

72. PRO OKOLÍ OPOČENSKÉ A TAKÉ DÁLE.

(Slovan z 5. dubna r. 1851. Čís. 22. S. 33—36.)

H. B. Bude snad málo který z našich čtenářů, který by nevěděl, že všechny články ve Slovanu poznamenané z počátku neb u konce písmeny H. B., od redaktora Slovana jsou sepsány a kdo by dále nevěděl, že vůbec celá rubrika ve Slovanu, nadepsaná »Politický pozorovatel«, kdyby se i náhodou v tisku písmeny H. B. vynechaly, přece celá vždy psána jest též od redaktora, což tuším již dle slohu a způsobu psaní lehce poznati může, poněvadž skoro každý člověk, který myslí, také má svůj zvláštní způsob ve sestavování svých myšlének, tak jako má svůj zvláštní obyčej.

Navzdor tomu pokusil se přece nějaký nejmenovaný dopisovatel ve vládních Pražských Novinách připisovati jeden článek Politického Pozorovatele v č. 14. letošního Slovana, týkající se Opočna, [1]) někomu jinému

[1]) V měsíci únoru r. 1851 podepisovali tak zv. sedmašedesátníci (viz díl II. S. 91.) v Praze ministrpresidentovi knížeti Schwarzenbergovi adressu, v níž mu děkovali za zachování míru evropského (Viz díl III. S. 479.) Havlíček o této věci zmínil se ve Slovanu z 22. února r. 1851. Číslo 10. S. 306. V Slovanu z 8. března r. 1851. Číslo 14. S. 410. v rubrice »Pozorovatel politický« pak otiskl tuto zprávu: »Pražským pánům dobřesmýšlejícím spadlo znamenitě na

a hledati v dotčeném našem článku jenom výpar nějakého sousedského sočení proti Opočnu. Za příčinou toho dostali jsme následující dopis:

Pane redaktore! Neznámý dopisovatel z Opočna 23. března v čísle 76. Pražských Novin od 30. března 1851 dílem pokrytými a utajenými, dílem také otevřenějšími a zjevnějšími slovy »okolí« Opočenské a zvláště město Dobrušku do veřejného mínění uvádí, jako by někdo z toho okolí, neb implicite z města Dobrušky svým popuzováním »vinen byl tím, že ve Vašem Slovanu b. r. č. 14. na stránce 410 pod záhlavní chiffrou Vaší H. B. uveřejněné »pro nás (Opočenské) trpké«, »nezasloužilé« a »při naší strasti tím bolestnější řádky« světla božího jsou spatřily.

Toto veřejné mínění a tvrzení stává se pro Dobrušku

---

ažiu? Jak to? Oni nejsou první, kteří poděkovací adresu zaslali knížeti Schwarzenbergovi. A kdo je předhonil v plnění sladkých povinností pokojného, dobřesmýšlejícího občanstva? Kdo jim uhnal v této pochlebnické honbě o závod první místo? — Opočenští, neboť oni již týden před tím svou poděkovací adresu zaslali na zachování pokoje a míru europejského a za uchránění a zmocnění se celého Rakouska. Nyní by měla věru zase celá Evropa zasílati Opočenským poděkovací adresy za to, že jim (Opočenským) pokoj a mír a blaho celé Evropy tak na srdci leží! Ostatně má ale tato neobyčejná loyalnost Opočenských zcela jiný háček, a zakládá se na biblickém slově: Tlučte a bude vám otevříno! Oni házejí — jak přísloví německé dí — jitrnici po šunce. Jitrnice to jest totiž ta loyalnost, a šunka, kterou touto jitrnicí sraziti doufají, jest tak nějaký okresní soudek neb jiný úřadek pro Opočno. Známo totiž, že se Opočenští svého času velmi úsilně ucházeli o nějaký c. k. úřad do svého města. Všechno vynaložili tenkráte na to, děkovali za oktrojovanou ústavu (a implicite za rozpuštění sněmu ačkoli dřív podali tuším adresu důvěry ke sněmu) a kdo ví, nedali-li všem ministrům čestné měšťanské právo na Opočně! Ale nadarmo, nedostali přece žádný úřad. Nyní ale se praví, že lord Palmerston, aby zahanbil tvrdosrdečnou rakouskou vládu, chce učiniti Opočno sídlem anglického konsulatu.«

— a snad i pro Třebechovice a Týniště — téměř veřejným nařknutím, když pan dopisovatel Opočenský v onom článku tvrdí a dokládá: »že nikdy oni (Opočenští) žádnému — ani našemu sousednímu městu — (rozumějž Dobrušce) nevytýkali, když se tam někomu měšťanské právo udělilo.« Pro lepší vyrozumění budiž zde podotknuto, že město Dobruška lonského roku čestné právo udělilo: důstojnému Panu vikáři, školnímu dozorci a faráři Přepyšskému P. Janu Vítečkovi, pak oběma kaplanům nynějším Dobrušským totiž ct. knězi P. Josefu Broukovi a podepsanému Josefu Roštlapilovi. Jelikož všem Dobrušským a významně podepsanému (kteréhož jak ústní pověst nepravá, tak i pan dopisovatel Opočenský svým v Pražských Novinách uvedeným článkem ač dosti skrytě a jako opatrně za tohoto popuzovatele do veřejného mínění pouštěti se zdá) na dobrém usrozumění a přátelském sousedstvu, bez pochlebenství a všelikého nadsazování budiž to vysloveno, nám zajisté milého sousedstva Opočenského, jakož i s druhé strany i na naši dobře zachovalé a bohda vždy bezouhonné cti velmi mnoho záleží, těžce a nemile toho nesouce, abychom, jakž se to v Pražských Novinách tímto článkem stalo, bez vší viny své u veřejném mínění do nepravého podezření uváděni a tudíž zlehčováni byli: žádáme Vás, slovutný pane redaktore! abyste pod svou ctí a na Své dobré svědomí v budoucím čísle svého Slovana veřejně se osvědčil: zdaliž Vám kdo z Dobrušského obyvatelstva, neb jeho výboru aneb představenstva, zvláště pak z jeho čestným právem poctěného měšťanstva — a výslovně já podepsaný, buď tento ve Slovanu na str. 410 umístěný článek zaslal, aneb potřebných k tomu dát, byťby sebe nepatrnějších a nevinnějších tím nejmenším slovem Vám byl sdělil a poskytnul.

Úsilně prosíme o uveřejnění jak této žádosti naší, tak i Vašeho svědomitého na to se osvědčení.

V Dobrušce, 1. dubna 1851.

Josef Roštlapil.

Opakujeme tedy ještě jednou to, co beztoho každý ví, že sám redaktor Slovana jest spisovatel onoho článku a dodáváme ještě to, co nikdo věděti nemůže, totiž že redaktor Slovana od nikoho ani z okolí Opočenského ani odkudkoli vůbec k sepsání onoho článku nikterak vyzván nebyl, což svou ctí a na své dobré svědomí úplně potvrditi můžeme. Zprávu, že Opočenští poslali první poděkovací adresu knížeti Schwarzenbergovi, čtli jsme tuším ve Víd. Denníku a to nás povzbudilo k sepsání onoho článku v Politickém Pozorovateli č. 14. str. 410.

Že ostatně redaktora Slovana žádná osobní zášť proti městu Opočnu, ve kterém ani nikdy nebyl, k sepsání onoho článku popuditi nemohla, jest tuším také dosti patrno, a jestli se snad mnozí páni Opočenští na nás proto horší, musejí sami sobě příčinu připisovat. Neboť kdo vystupuje jakýmkoli krokem do veřejnosti, musí již napřed věděti, že bude všelijak posuzován, a kdo dává poděkovací adresu knížeti Schwarzenbergovi, musí napřed věděti, že bude od vládních novin pochválen, od opposičních pohaněn.

Všechno přijde jen na to, která strana pravdu má. Já alespoň myslím, že by kníže Schwarzenberg asi velmi málo adres poděkovacích dostal, kdyby neměl v rukou svých tolik moci. Chceme-li bez bázně před touto hmotnou mocí a bez očekávání nějakých milostí, pouhou pravdu mluviti, musíme říci, že všechna zásluha o udržení pokoje náleží jenom *pruské vládě*, která se raději pokořila před Rakouskem[1]) a raději snášela nespokojenost největší části, ba skoro všech občanů svých vojnu žádajících, než by byla počala

[1]) Viz díl III. S. 479.

vojnu. Každý přece víme, že nezačali Prušáci vojnu strojiti, nýbrž kníže Schwarzenberg, a také nyní všichni víme a vidíme, že věci mezi Pruskem a Rakouskem stojí nyní zrovna zas tak, jako stály před strojením této vojny. Neodvislý občan, který nechce pochlebovat, tázal by se tedy: Nač pak vlastně udělal náš první ministr takovou velikou útratu na přípravy vojenské v našich beztoho velmi smutných okolnostech? nač obtěžoval i vojsko i občanstvo maršem a ubytováním? co tím docílil? — Snad udržení pokoje? Tohoť by byl laciněji docílil i bez těch maršů, bez toho ubytování! A byli bychom právě tak daleko s Pruskem, jako jsme nyní! Náš pan ministr ovšem neměl ani pravý úmysl vojnu vésti, nýbrž chtěl jen Prusko (vlastně pruskou královskou rodinu) zastrašiti, aby se podalo pod přednostenství Rakouska, hrál tím ale příliš nebezpečnou hru. Což aby tak bylo Prusko vojnu přijalo, při které mělo věru více naděje na vítězství než Rakousko? Co pak?

Ostatně jsme přesvědčeni, že myšlénka, podati tuto děkovací adresu za udržení pokoje, a snad i zavedení nynější vlády vůbec, nevyšla z hlav pánů měšťanů Opočenských, jest ona »daleko a široko rozvětvená« a dobře upředená osnova, která se vyskytuje najednou na všech koncích mocnářství a že také asi praví a vlastní občané Opočenští mají příliš malého podílu v této demonstraci, která se děla pod jménem jejich města a třeba s jich podpisy. Víměť my ze zkušenosti, jak to chodívá a chodí s podobnými adresami. Vždyť pak r. 1848 celá guberna Pražská in corpore v černých fracích táhla do Besedy Měšťanské podepsati žádost revoluční, celá šlechta prosila J. M. C.

V »Katholisches Blatt aus Mähren« čteme v čísle 13. následovně:

»»Nový zákon byl prohlášen, kterým se katolickému knězi, jenž k některému jinému vyznání přestoupil, zapovídá uzavírati sňatek manželský. — Je-li pak zákon takový rozumný, času přiměřený a též spravedlivý? — Stát zaručuje svobodu církve a náboženství, proč nezaručí též svobodu svědomí? Stát odříká se nadporučenství, jež dříve nad církví byl provozoval, k čemu tedy tento zákon? Kněz se ovšem při vysvěcení přísahou k celibatu zaváže, co ale jest státu po tom, proč míchá se do svědomí poddaných svých a dělá se vykladačem dogmatiky a morálky?« — — »Co se obmýšlí takovým zákonem? Zamezení odpadnictví a spojených s ním pohoršení. První se neuskuteční a druhé stane se ještě větší příčinou souložnictva«« atd. atd.

Čtouce tato a podobná slova v Kath. Bl. a. M., měli jsme z počátku za to, že je ctěná redakcí bezpochyby jen proto z »Neue Sion« do svého listu přijala, že proti nim rázně vystoupiti chce. Naděje nás ale v ohledu tomto zklamala. V dotčeném čísle 13. nenalezli jsme ani nejmenší zmínky o tom, že by náhledy tyto byly falešné a jednostranné a opětné pomlčení o nich v následovním čísle 14. přivádí nás k závěrce, že ctěná redakcí dotčené míněni sama sdíleti musí, jinak by sice proti němu již byla vystoupila, aneb aspoň celý text ve svém listu bez poznamenání byla neotiskla. Pokládáme tudíž za svou povinnost, opříti se proti takovému rozumování. Možná, že se jisté straně zalíbí za touto příčinou o nás povídati, že co politický list katoličtější býti chceme než samý »Kath. Bl. a. M.« Na to ale již napřed odpovídáme, že skutečně naše vřelá snaha jest, abychom nejen slovy, nýbrž i skutky pravými katolíky byli. A kdyby se snad straně liberální zachtělo nás opět jaksi opovržlivě jezuity a ultramontány nazývati, my jí tu radost kaziti nebudeme, vědouce, že radikálům a liberálům obyčejně musívají fráse a nadávky z tísně vypomáhati. Přistupme k věci.

»Stát zaručil svobodu církve a náboženství, proč nezaručil také svobodu svědomí?« táže se »Neue Sion« a »Kath.

Bl. a. M.« jí přisvědčuje. Otázka tato nepřekvapila by nás, kdyby ji byl obecenstvu předložil některý z přívrženců Rottkových aneb snad některý z četného hejna novinářů rakouských, jenž svůj indifferentismus ve věcech náboženství a svou zášť ku katolicismu marně hledí ukrýti pod zástěrou, jako by hájili svobodu náboženství: naivnost ale, s kterou se Kath. Bl. na něco takového tázati může, pokládáme za smutné znamení, poněvadž za to máme, že otázka tato, nechť již z těch neb oněch úst vyjde, vždy buďto voltairstvím neb aspoň febronianstvím zapáchá.

»Svoboda svědomí!« V ústech pravého katolíka jsou slova tato nejen pleonasmus, nýbrž i nesmysl. Katolík pokládá svědomí své za hlas Boží a svoboda nezáleží pouze v tom, že člověk něco činiti může, nýbrž také v tom, že člověk ledacos činiti nepotřebuje. Není-li tedy svoboda svědomí v ústech katolíka nesmysl, následuje z toho, že stát, jenž svobodu svědomí zaručiti má, povinen jest každého hájiti a chrániti, kdo svědomí — tento hlas Boží — slyšeti nechce, t. j. kdo n. p. prostopášným životem tak hluboko klesl, že si z největšího zločinu žádného svědomí nedělá, quod est absurdum, po česku to je lež až se tmí. A nejste-li katolíci a vykládáte-li si svědomí podle mudráckého způsobu Herbartovského, Hegelského atd., aneb snad každý dle své vlastní choutky: proč jste se již na tom vespolek neusnesli, má-li vám vláda svobodu svědomí Herbartovského či snad Hegelského atd. atd. zaručiti?

Kdyby »Neue Sion« a »Kath. Blatt aus M.« trochu bedlivěji v genealogii této »svobody svědomí« byly nahlédly, jistě že by se jí tak vřele byly neujímaly. My se zde ovšem do vypravování této genealogie pustiti nemůžeme, za to se ale osmělíme dotčené dva listy na to upozorniti, jak výborně se tato zásada hodí k učení novověkých filosofů německých, kteří svůj systém za náboženství vydávají, kteří svůj rozum na nejvyšší tribunál vyvyšují a kteří písemní a ústní zjevení Boží, jak nám je Církev katolická zachovala, jen k tomu potřebují, aby mudráckým překrucováním a jednostranným rozpřádáním ho chudobu svého rozumu co do původnosti ukryli. A což by ta »svoboda svědomí« posléze též nějaké

mravnosti zavádí? Stát by se neměl toho všímati, jaké svědomí kdo má a měl by k tomu lhostejně pohlížeti, když kněz odpadlík smlouvu s Církví svatou, s Bohem učiněnou, ruší, když »v svatokrádežné manželství« vstupuje a rodinu založiti chce na základě sňatku, na kterémž »kletba Páně«, jak Kath. Bl. sám praví, spočívá?

Což neví Kath. Bl., že právo teprv v lůně Církve katolické na základě zjevení Božího mravné podstaty dosáhlo, což neví, jak marná byla a jest snaha právníků vyvoditi podstatu práva z pouhého rozumu lidského? Profanisace státu rakouského, zbavení jej charakteru katolického nebylo by nic jiného, než provolání, že právo konečně nic jiného není než násilí! A jakým právem bude napotom Kath. Blatt žádati, aby stát civilní manželství neuznával, když sňatek křivopřísežných kněží za platný uznati má? Není takovýto sňatek stokráte horší a pohoršlivější než civilní manželství?

Co se konečně toho týče, že by menších pohoršení bylo, kdyby stát takovýmto sňatkům žádných překážek nekladl, vzhledem toho odkazujeme Kath. Bl. na dějepis církevní, aby se tam ze skutečných dějů přesvědčil, že povolnost ve věcech církevních a mravních zlé nezabrání a pohoršení nezmírní. — Pravdu sobě mluvme, dobře spolu buďme. Amicus Plato, magis amica veritas. —

Tak mluví Víd. Denník nepochybně — z duše pana ministra osvěty! Ano, pravdu sobě mluvme, dobří spolu buďme! To tedy není profanisace státu, když zabraňujete člověku míti své přesvědčení o náboženství? Když jej křivopřísežníkem jmenujete proto, že má nyní jiné přesvědčení než před lety? Proto sebe jmenujete pravými katolíky! O vy praví katolíci! kýž Vás je možno přesaditi jen na několik let mezi mahomedány neb do Japanu, kde mají rovněž tak »pevné« přesvědčení jako vy, a zacházejí s katolíky rovněž tak »bratrsky« jako vy, mužové boží! s nekatolíky zacházíte! Voltairianství, febronianství a čím vším

házíte vy věční fabrikanti kacířů! A jakými hrdými tvrzeními na zdařbůh zaslepujete oči nevědomých! Anglicko se stane katolickým! Sev. Amerika se stane katolickou! — počkejte, až se to stane a pak mluvte, ale nechlubte se před časem. A jestli psáno stojí, že bude jeden ovčinec a jeden pastýř, nemyslí se to o vašem nadutém nesnášenlivém učení, kdežto ustavičně se hryzete, nýbrž jedině o té snášenlivosti, kterou neznáte a kterou potupně Voltairstvím jmenujete. Nikdy zajisté nebudou lidé jednoho smýšlení, kdo to myslí a věří, rouhá se Bohu a důstojnosti lidské, neb žádá, aby byli lidé špalky (a ani špalkové nejsou jeden jako druhý!) Možné ale jest a tuším se navzdor vám docílí, že lidé rozličného mínění nebudou sebe proklínati a sežírati a do pekla odsuzovati, nýbrž bratrsky snášeti — a to jest to, co znamená j e d e n o v č i n e c a j e d e n p a s t ý ř!

Rozbírati ostatně všechno to, co zde Víd. Den. uvádí a začež jej sám Const. Blatt aus Böhmen nad míru ostře odbyl, nedržíme věru ani za potřebné, každý sám čta jeho slova, pozná ovoce sektářské nadutosti. Nám dosti jest na tom, že se Víd. Den. mezi řeči s á m (nepochybně v zapomenlivosti) nepočítá již ani mezi liberální — bezděčné to vyznání, nám dosti jest na tom podotknouti, že lidé, kteří hlásajíce slovy rovnoprávnost, katolickému knězi, který k jiné víře přestoupil, ani práv, neřku-li občanských, nýbrž i člověčích dopřáti nechtějí, že, pravím, lidé takoví, hodni nejsou, aby se s nimi kdo do rozumné rozepři pouštěl.

[redacted]

74. SPICILEGIUM Z VÍDENSKÉHO DENNÍKA.

(Slovan z 30. dubna r. 1851. Čís. 28. S. 177—182.)

H. B. Půjdou-li věci u nás stejným krokem dále jako posud, bude muset nepochybně každý Čech, jenž nemiluje byt v pevnostích a káznicích, zrovna tak smýšleti jako Vídenský Denník. Opatrnost, milující dobré přípravy na všemožné pády, káže nám tedy již zavčas připravovati se k takovému patentírovanému smýšlení; pročež také, chtějíce posloužiti obecenstvu a usnadniti tuto přípravu, sbíráme jednotlivá kvítečka voňavá, která vypučí časem tu i tam v kypré půdě tohoto Rakušana. Mnohá z těchto kvítek snesl Vídenský Denník sám z nejrozmanitějších končin celého světa s pilností a vytrvalostí neobyčejnou; jak kdekoli, na jihu, na severu, na východě neb západě vykvete nějaké nové poupě »dobrého smýšlení«, již se hned objeví v oulu Denníkově.

V čísle 91. Víd. Den. silně voní španělský kvítek, kus řeči »proslulého řečníka Donosa Epištoly 63. Kortes, markýze de Valdegamas«, kterou držel ve španělské sněmovně a z nížto nejpěknější kousek takto doslovně zní:

»Veliká práva civilisace vzniká z křesťanství; což jest pravdou v té míře, že se všechna civilisace toliko v pásmu

křesťanském shledává; mimo toto pásmo není civilisace, jest samá surovost, a před křesťanstvím nebylo na světě ani jednoho národu civilisovaného. Ani jednoho, pánové; neboť národ řecký a římský nebyli civilisovaní, byliť vzdělaní, což jest ovšem něco jiného. Vzdělanost jest povrchním leskem civilisace. Křesťanství civilisuje svět; — onoť jej civilisovalo způsobem trojím: tím, že vrchnost vyhlásilo za nedotknutelnou, poslušnost za posvátnou, sebezapírání a obětovnost, či lépe mluvíc, lásku za božskou. Takto křesťanství národy civilisovalo. Nyní ale — a v tom záleží rozluštění veliké úlohy této — nyní ale idey nedotknuté svrchovanosti, posvátného poslušenství a zbožné obětovnosti vymizely za našich dnů ze společnosti občanské, nacházejí se ve chrámech, kde se vzývá Bůh spravedlivý a slitovný a v táborech vojenských, kde se vzývá Bůh mocný, Bůh války v podobenstvích slávy. Poněvadž církev a vojsko jediné ochraňují nedotknutelnou svrchovanost, posvátné poslušenství a zbožnou lásku, protož také jsou dnešního dne zástupci vzdělanosti evropejské. Nevím, pánové, zdaliž jste sobě kdy tak jako já povšimnuli podobnosti a téměř stejnosti dvou osob na pohled mezi sebou nejrůznějších a nejrozdílnějších, totiž podobnosti mezi knězem a vojákem: ani kněz, ani voják není sobě živ, není živ rodině své; oba slávu pokládají v zapírání sebe, v obětování se. Úřadem vojákovým jest, aby hájil neodvislost občanské společnosti; knězi náleží hájiti neodvislost společnosti náboženské. Kněz povinen jest umříti, život položiti za ovce své dle příkladu pastýře dobrého; voják povinen jest jako dobrý bratr život svůj položiti za bratry. Pohlédnete-li na přísné živobytí kněžské, spatříte ve kněžství pravou službu vojenskou a tak skutečně jest; považíte-li posvátnost služby vojenské, ve vojenství spatříte pravé kněžství. Což by bylo ze světa, z civilisace, z Evropy, kdyby nebylo kněží a vojáků.«

Epištoly 64—65.

Staří Římané a Řeci nebyli tedy civilisovaní a proč? Proto že nedrželi **vrchnost** za nedotknutelnou, **poslušnost** za posvátnou, **sebezapírání** a **obětovnost**, či lépe prý mluvíc, lásku

[redacted]

za božskou! O ty statečný hidalgo Done Donose Kortesi de Valdegamas y Mancha! Psi ale starých Římanů a Řeků byli jistě civilisovaní, neboť tito psové měli dozajista všechny ty tři svrchu uvedené vlastnosti, které žádáš k civilisaci! O vy výborní křesťané! nic jiného, nic lepšího jste nenašli v křesťanství, jen tu poslušnost a obětovnost, jen tu neobmezenou úctu k vrchnostem! Za našich dnů jsou tedy nejcivilisovanější národové Kytajci, Lamaité, Mongolové, Negři, neboť u nich kvetou nejvíce ony tři vlastnosti a nejméně civilisovaní jsou obyvatelé Sev. Amerického Soustátí, pak Belgičané, Švýcaři, Angličané atd.!! O pane de Valdegamas! takový jest již svět, že každá vrchnost chce držána býti za nedotknutelnou, ale své poddané drží za velmi dotknutelné; takový jest již svět, že každý, kdo poroučí, chce, aby poslušnost byla posvátnou; takový jest již svět, že leckdo by rád, aby jiní sebe zapírali a obětovali pro něho. Tak chytří (neb jestli chceš civilisovaní) byli již mnozí lidé dávno před počátkem křesťanského náboženství!

A ta krásná podobnost mezi knězem Epištoly 64. a vojákem! Jenom kněží a vojáci drží civilisaci, drží svět, drží Evropu! My všichni ostatní bouráme civilisaci, svět a Evropu a — Vídenský Denník! Krásné to komplimenty! Štěstí ještě, že nám všem, kteří kněžími a vojáky nejsme, pan de Valdegamas a jeho Vídenský Sancho Pansa ještě v čas pověděli, jací jsme zlosynové, abychom se ještě mohli dáti na pokání a vstoupiti všichni buď do stavu kněžského neb na vojnu!

Ku konci dávají ještě pan de Valdegamas a Vídenský Denník naučení Anglicku, že musí ke katolictví přistoupiti, chce-li se udržet: neboť prý »radi-

kálním lékem proti revoluci a proti socialismu jest jediné katolictví, poněvadž jediné učení katolické naprosto čelí proti učení revolučnímu a socialistickému.«

Francouzsko ale tak dalece již ztratilo všechnu lásku u těchto pánů, že ani již Francouze nechtí uznávati za národ, pravíce: »Francouzsko druhdy bývalo národem velikým; nyní již národem není: staloť se ústředním klubem v Evropě.«

Ubohé Angličany! ubohé Francouzsko! co z vás bude bez rady a bez pomoci Vídenského Denníka a Dona Donosa Kortese de Valdegamas!

V tom samém čísle 91. Víden. Den. uvádí nám jeden dopisovatel z Moravy celou řadu mužů schopných na Moravě, kteří by mohli jako liguriáni missie odbývati — rozumí se ovšem vždy jen pod řízením některého Otce Liguriána. Píšeť takto: »Pisatel článku tohoto sám bez dlouhého přemýšlení jmenovati může církevní spisovatele: »Mluvnictví a zjevení«, spolu také »Výkladův k Epištolám Kutnohorským« — spisovatele »Vědy, národnosti a církve« — spisovatele »Zrcadla Maličkých« a dopisovatele do církevního časopisu »Cyrill a Method« — dopisovatele do církevních časopisů z Ivančic. — Známe tři redaktory »Hlasu kat. jed.« — spisovatele »Dějův sv. kat. církve« a vydavatele »Bibliotheky kazatelské v Brně« — jakož i jeho spolupracovníka na vinici Páně — — — a což by se jich ještě napočítati dalo v diecesi naší!« — Moravo, Moravo, Moravičko milá! kterak ti závidíme tvou »civilisaci!« Moravo, Moravo, Moravičko moje! o jaké to děti rodí půda tvoje! Tolik schopných mužů, kteří by mohli pod vůdcovstvím liguriánů odbývati missie!

Hned na to v čísle 92. nám ale naproti tomu při

liguríanské misie na Moravě. Jeden soused smířil se s příbuzenstvem svým, s kterým dříve v nesvornosti žil pro jakési dědictví. Jedné vdově v Jiřicích navrátil zloděj obměkčený missionářskou výmluvností ukradené peníze až na 5 zl. 8 kr. víd. čísla, které slíbil dodati později. Osmero podobných navrácení známo prý jest osadníkům tamějším, avšak je pan dopisovatel ani na zlaté ani na krejcary neuvádí. Kolik podobných zázraků způsobily již soudy, kolik žandarmerie? A jak by to špatně stálo se světem, kdyby jenom liguriánské missie byly jediný prostředek proti zlodějům!

V tom samém čísle píše také Víd. Den.: »Francouzští novináři mohou se nyní notně pyšniti, poněvadž dva státníky za kolegy své dostanou, z nichžto jeden byl předúnorovým konstitučním ministrem a druhý poúnorovým presidentem z brusu nové republiky. Onen sluje Guizot a bude redaktorem časopisu »Assemblée nationale« a tento jmenuje se Lamartine a rediguje od 8. dubna časopis »Pays«. Slova »mohou se notně pyšniti« poukazují nám jenom na velikou neznámost Víd. Den. s okolnostmi francouzskými, kdežto není ani žádná pýcha žurnalisty míti za kolegy bývalé ministry, ani žádné ponížení pro ministra bývalého státi se žurnalistou, nýbrž jsou to věci zcela obyčejné, pořád se opakující, tak jak vláda zemská přechází z jedné politické strany na druhou. My u nás pyšnili bychom se ovšem na to, kdyby tak časem svým někteří z našich ministrů stali se žurnalisty (nic není nemožného pod sluncem!): ale pyšnili bychom se jen na to, že by naše strana, přijdouc k moci, jistě neměla zapotřebí ani konfiskovati ani zapovídati časopisy, redigované od některého z nynějších ministrů!

Ještě v tom samém čísle o několik řádků nížeji vypravuje nám Víd. Den. »kterak prý z Francouz přicházejí pořád ještě deputace do Benátek, aby tam svému legitimnímu králi a pánu, jenž se nyní hrabě Chambordský jmenuje, svou úctu vzdaly.« Proč ten legitimní král a pán Francouzů nejde do Paříže? Co dělá v Benátkách? — Ubohý Víd. Denník! Co mu ještě všechno naloží na slabá bedra! Konečně ještě, aby pomohl vyhnaným Bourbonům na trůn francouzský!

V jednom článku č. 88. jedná konečně Víd. Den. také o Slovanu. Praví mezi jiným: »Vždyť přece Víd. Den. nemůže mlčeti proti nešvárám, které Slovan tropí v Kutné Hoře na mravní zkázu našeho národu, že k slávě Slovana v Praze velmi mnoho prý přispívá to, že tam jest zapovězen, sice prý by bylo již dávno po jeho slávě, kdyby byl dovolen.« Ti dobří pánové! jaký to tedy snadný prostředek! proč tedy nedovolí Slovana v Praze, aby bylo konec této jeho slávě, proč nedovolí ani redaktoru Slovana přijíti do Prahy, aby také i jeho slávě bylo konec!? Víd. Den. si nepochybně podle sebe myslí takto: »Já Vídenský Denník jsem všude dovolen a nikde žádný o mne nestojí, snad tedy příčina této mé hubené slávy není žádná jiná, než že nejsem nikde zapovězen.«

Dále praví Víd. Den., »že prý se Slovan s právem neb neprávem sám vydává za orgán veliké prý národní strany,« tak jako by všeobecně známo nebylo, že jsme se již sami několikráte veřejně a zjevně prohlásili, že zásady v Slovanu projevené jsou jen pouze osobní přesvědčení re-

[redacted]

náší Vídenský Denník zase tuto zprávu: »Redakci »Hlasu katolické Jednoty« v Brně při příležitosti zprávy, že »Blahověst« zaniknouti má, dokládá, že podobný osud snad očekává spíše nebo později také »Hlas jednoty katolické«, poněvadž při vší své láci s velkou potkává se netečností jak v Čechách, tak na Moravě.«

Padám s oblak! Kterak to? Taková civilisace na Moravě a přece zároveň tolik bezbožnosti, že lidé nechtějí čísti Hlas katolické jednoty Brněnské, hlas to vlastní pana biskupa Brněnského, hlas to všech oněch svrchu uvedených mužů civilisovaných, kteří jsou schopni choditi pod vůdcovstvím liguriánů po missiích a psáti výklady k Epištolám Kutnohorským! O světe převrácený? Nechceš čísti Hlas katolické jednoty Brněnské a Blahověsta, kteří tě cvičí v neobmezené poslušnosti, v sebezapírání, v obětovnosti, zkrátka, kteří tě vedou k civilisaci; a svůdný hlas kutnohorského Slovana, této věže ďáblovy, nádoby nepravosti, cisterny neposlušnosti, tohoto protivníka vší civilisace toho čítáš, navzdor všem zákazům v obleženostech, navzdor všem konfiskacem, žalobám, soudům a stíhání! O Jeruzaleme! Jeruzaleme! Tak lamentovali mužové civilisovaní a zarmoucení jejich bylo veliké.

Tu však se ozval hlas od Kutné Hory řkoucí: »Hlase Brněnský! kde jsi?« A Hlas Brněnský odpověděl: »Tu jsem, pane!« A onen hlas Kutnohorský pravil dále k Hlasu Brněnskému: »Doufej, synu! básnictví tvé tě uzdravilo! Ty jsi napsal v posledním čísle svém r. 1849 tento pentameter: My nejsme ten dobytek, my synové jsme Boží![1]) A proto

---

[1]) Viz díl III. S. 626.

nezahyneš, neboť jsi našel milosti přede mnou. Učiň, co tobě dím a nezahyneš!« A Hlas Brněnský odpověděl řka: »Slyším, pane!« Tedy hlas kutnohorský mluvil dále řka: »Synu, opásej bedra svá a předstup před stolici knížat světských a rci jim: Aj, vy jste obehnali hrází velikou království uherské a Halič, také Prahu a okolí její zatarasili jste, aby tam neměl přístupu hlas volající na poušti v Kutné Hoře. Změkčete tedy tvrdost srdcí svých, odstraňte hráze a zákopy, které jste učinili a dejte volný přístup hlasu Kutnohorskému všude, kam jej vítr zanese, nenařizujte služebníkům svým, aby jej pronásledovali.«« — Zkrátka tedy prosaicky a zřetelně beze všeho básnictví mluvíc, ať nám mužové Hlasu Moravského vymohou, aby Slovan svobodně mohl jíti do Prahy, do Haliče a do Uher atd. a aby se vláda proti Slovanu vůbec jinak nechovala, než se chová k Hlasu Brněnskému a k Blahověstu: a my s vděčností za to zavazujeme se vytrhnouti Hlas a Blahověsta z propasti časného a věčného zahynutí, totiž tisknouti a vydávati je na svůj vlastní náklad! Vy oba Blahověst a Hlas Brněnský vejdete se pod plášť opravdivé (třeba ne poslušné a ponížené) křesťanské lásky Slovana, jenž není tak skoupý jako vaši hierarchové, kteří vás, své věrné sluhy, hladem umírati nechají, jenž také není tak bázlivý jako knížata světská, která svým protivníkům násilně ústa zamykají. Hlas Slovana nebojí se vašich hlasův, on nebojuje sochorem ani pouty ani hrůzou ani peklem, nýbrž jen věčně jasnou a věčně vítězící pravdou! — —

V jiném zase čísle Víd. Den. (90) vypravuje nám kdosi z Brna o rozličných zázracích, které způsobily

ligurianské misie na Moravě. Jeden soused smířil se s příbuzenstvem svým, s kterým dříve v nesvornosti žil pro jakési dědictví. Jedné vdově v Jiřicích navrátil zloděj obměkčený missionářskou výmluvností ukradené peníze až na 5 zl. 8 kr. víd. čísla, které slíbil dodati později. Osmero podobných navrácení známo prý jest osadníkům tamějším, avšak je pan dopisovatel ani na zlaté ani na krejcary neuvádí. Kolik podobných zázraků způsobily již soudy, kolik žandarmerie? A jak by to špatně stálo se světem, kdyby jenom liguriánské missie byly jediný prostředek proti zlodějům!

V tom samém čísle píše také Víd. Den.: »Francouzští novináři mohou se nyní notně pyšniti, poněvadž dva státníky za kolegy své dostanou, z nichžto jeden byl předúnorovým konstitučním ministrem a druhý poúnorovým presidentem z brusu nové republiky. Onen sluje Guizot a bude redaktorem časopisu »Assemblée nationale« a tento jmenuje se Lamartine a rediguje od 8. dubna časopis »Pays«. Slova »mohou se notně pyšniti« poukazují nám jenom na velikou neznámost Víd. Den. s okolnostmi francouzskými, kdežto není ani žádná pýcha žurnalisty míti za kolegy bývalé ministry, ani žádné ponížení pro ministra bývalého státi se žurnalistou, nýbrž jsou to věci zcela obyčejné, pořád se opakující, tak jak vláda zemská přechází z jedné politické strany na druhou. My u nás pyšnili bychom se ovšem na to, kdyby tak časem svým někteří z našich ministrů stali se žurnalisty (nic není nemožného pod sluncem!): ale pyšnili bychom se jen na to, že by naše strana, přijdouc k moci, jistě neměla zapotřebí ani konfiskovati ani zapovídati časopisy, redigované od některého z nynějších ministrů!

Ještě v tom samém čísle o několik řádků nížeji vypravuje nám Víd. Den. »kterak prý z Francouz přicházejí pořád ještě deputace do Benátek, aby tam svému legitimnímu králi a pánu, jenž se nyní hrabě Chambordský jmenuje, svou úctu vzdaly.« Proč ten legitimní král a pán Francouzů nejde do Paříže? Co dělá v Benátkách? — Ubohý Víd. Denník! Co mu ještě všechno naloží na slabá bedra! Konečně ještě, aby pomohl vyhnaným Bourbonům na trůn francouzský!

V jednom článku č. 88. jedná konečně Víd. Den. také o Slovanu. Praví mezi jiným: »Vždyť přece Víd. Den. nemůže mlčeti proti nešvárám, které Slovan tropí v Kutné Hoře na mravní zkázu našeho národu, že k slávě Slovana v Praze velmi mnoho prý přispívá to, že tam jest zapovězen, sice prý by bylo již dávno po jeho slávě, kdyby byl dovolen.« Ti dobří pánové! jaký to tedy snadný prostředek! proč tedy nedovolí Slovana v Praze, aby bylo konec této jeho slávě, proč nedovolí ani redaktoru Slovana přijíti do Prahy, aby také i jeho slávě bylo konec!? Víd. Den. si nepochybně podle sebe myslí takto: »Já Vídenský Denník jsem všude dovolen a nikde žádný o mne nestojí, snad tedy příčina této mé hubené slávy není žádná jiná, než že nejsem nikde zapovězen.«

Dále praví Víd. Den., »že prý se Slovan s právem neb neprávem sám vydává za orgán veliké prý národní strany,« tak jako by všeobecně známo nebylo, že jsme se již sami několikráte veřejně a zjevně prohlásili, že zásady v Slovanu projevené jsou jen pouze osobní přesvědčení re-

liguriánské misie na Moravě. Jeden soused smířil se s příbuzenstvem svým, s kterým dříve v nesvornosti žil pro jakési dědictví. Jedné vdově v Jiřicích navrátil zloděj obměkčený missionářskou výmluvností ukradené peníze až na 5 zl. 8 kr. víd. čísla, které slíbil dodati později. Osmero podobných navrácení známo prý jest osadníkům tamějším, avšak je pan dopisovatel ani na zlaté ani na krejcary neuvádí. Kolik podobných zázraků způsobily již soudy, kolik žandarmerie? A jak by to špatně stálo se světem, kdyby jenom liguriánské missie byly jediný prostředek proti zlodějům!

V tom samém čísle píše také Víd. Den.: »Francouzští novináři mohou se nyní notně pyšniti, poněvadž dva státníky za kolegy své dostanou, z nichžto jeden byl předúnorovým konstitučním ministrem a druhý poúnorovým presidentem z brusu nové republiky. Onen sluje Guizot a bude redaktorem časopisu »Assemblée nationale« a tento jmenuje se Lamartine a rediguje od 8. dubna časopis »Pays«. Slova »mohou se notně pyšniti« poukazují nám jenom na velikou neznámost Víd. Den. s okolnostmi francouzskými, kdežto není ani žádná pýcha žurnalisty míti za kolegy bývalé ministry, ani žádné ponížení pro ministra bývalého státi se žurnalistou, nýbrž jsou to věci zcela obyčejné, pořád se opakující, tak jak vláda zemská přechází z jedné politické strany na druhou. My u nás pyšnili bychom se ovšem na to, kdyby tak časem svým někteří z našich ministrů stali se žurnalisty (nic není nemožného pod sluncem!): ale pyšnili bychom se jen na to, že by naše strana, přijdouc k moci, jistě neměla zapotřebí ani konfiskovati ani zapovídati časopisy, redigované od některého z nynějších ministrů!

Ještě v tom samém čísle o několik řádků nížeji vypravuje nám Víd. Den. »kterak prý z Francouz přicházejí pořád ještě deputace do Benátek, aby tam svému legitimnímu králi a pánu, jenž se nyní hrabě Chambordský jmenuje, svou úctu vzdaly.« Proč ten legitimní král a pán Francouzů nejde do Paříže? Co dělá v Benátkách? — Ubohý Víd. Denník! Co mu ještě všechno naloží na slabá bedra! Konečně ještě, aby pomohl vyhnaným Bourbonům na trůn francouzský!

V jednom článku č. 88. jedná konečně Víd. Den. také o Slovanu. Praví mezi jiným: »Vždyť přece Víd. Den. nemůže mlčeti proti nešvárám, které Slovan tropí v Kutné Hoře na mravní zkázu našeho národu, že k slávě Slovana v Praze velmi mnoho prý přispívá to, že tam jest zapovězen, sice prý by bylo již dávno po jeho slávě, kdyby byl dovolen.« Ti dobří pánové! jaký to tedy snadný prostředek! proč tedy nedovolí Slovana v Praze, aby bylo konec této jeho slávě, proč nedovolí ani redaktoru Slovana přijíti do Prahy, aby také i jeho slávě bylo konec!? Víd. Den. si nepochybně podle sebe myslí takto: »Já Vídenský Denník jsem všude dovolen a nikde žádný o mne nestojí, snad tedy příčina této mé hubené slávy není žádná jiná, než že nejsem nikde zapovězen.«

Dále praví Víd. Den., »že prý se Slovan s právem neb neprávem sám vydává za orgán veliké prý národní strany,« tak jako by všeobecně známo nebylo, že jsme se již sami několikráte veřejně a zjevně prohlásili, že zásady v Slovanu projevené jsou jen pouze osobní přesvědčení re-

daktora a že nemluvíme nikdy ani dle rozkazu ani z plnomocenství jakékoli strany, nýbrž pouze jen na vlastní účet a to sice proto, poněvadž při nynějších terroristických okolnostech žádná organisovaná politická strana se zříditi a působiti nemůže. Když mluvíme ve Slovanu o své straně, myslíme ty, kteří s námi jsou stejného neb podobného smýšlení. Ale jako obyčejně: Finis coronat opus. Vídeňský Denník rozpařiv se konečně, praví, mluvě o národní straně v Praze, takto doslovně: »Při jedněch je rozdíl mezi Slovanem a jimi toliko ve formě, ne v zásadách. Oni se stydí sice znáti se k Slovanu pro nevymáchanost jeho úst, pro nerůdnost jeho způsobů; Slovan prý jim dělá (s odpuštěním) jen ostudu; ale co on chce, chtí oni také. Slovan to tuze zřejmě povídá, co chce; oni ale by rádi trochu tajili, nebo vyslovovali v jemnějších formách. To ale není ještě žádná »mírnější« liberální strana, nežli Slovan.«

Již dávno jsme se nevyrazili tak jako z těchto několik řádků Víd. Den., které jsou již samy nejlepším kazijedem proti sobě. Naši čtenáři, majíce příležitost s námi často duševně obcovati, nenašli jistě ve Slovanu ještě nikdy místa napuštěna tak hustými látkami jako jsou »nevymáchanost úst, nerůdnost způsobů, dělání (s odpuštěním) ostudy«, neboť jsme se jistě o nikom ještě na takový neb podobný způsob nevyjádřili, a těší nás tedy, že se v předpokojích ministrů ve Vídni zmáhá tak silná diplomatická fraseologie.

V jiném konečně článku porovnává Víd. Den. sebe sám a svou činnost s tak nazvanou prý národně-liberální stranou. Velice se Vídenskému Denníku

samotnému na sobě to libí, že vychází (každý živočich raduje se z živobytí svého) a že také vychází jeho manželka Vesna. Národně liberální straně v Praze vytýká při tom, že ona posud nevydává v Praze žádné noviny. — V tomto druhém punktu se také Slovan docela srovnává s Víd. Den. a diví se skutečně té neobyčejné pohodlnosti našich pánů Pražanů, že posud ani žádný pořádný krok k tomu neučinili, aby v Praze mohly vycházet alespoň české noviny neodvislé, nehledíc při tom pranic na tendenci, jen když by nebyly přímo vládní neb reakcionářské. Kdo chce s vydáváním novin v Praze čekat, až přestane obležení, ten se lehce ještě všeličehož dočká jen ne novin. Není ovšem žádná radost pod obležením noviny vydávati, zvláště české: ale přece lépe vždy než pod censurou. Že ale Víd. Den. nepřísluší vychloubati se svým vlastním vycházením, kdežto všichni okolnosti jeho vycházení dobře známe, to jest ovšem patrno, ale ještě patrnější jest, že on Víd. Den. nemá právo komukoli vytýkati, proč nevydává noviny. Orgán vlády, která již tolikero novin nám svou libovůlí pokazila, měl by se alespoň ostýchati vytýkati nám, proč novin nemáme a chlubiti se, že on vychází.

---

75. NÁBOŽNÍ MUŽOVÉ A VLASTENCI.

(Slovan z 17. května r. 1851. Čís. 33. S. 305—309.)

H. B. Nade všechnu pochybnost jsou dva nejmocnější spolky na tomto světě církev a stát. Méně neb více nepatří jim ovšem ani jméno spolků neb společnosti, proto že obyčejně první vlastnost každého spolku, totiž dobrovolné přistupování údů a volné zas vystupování jim chybí. Kdo ku př. z nás může říci, že dobrovolně ze své vlastní náklonnosti stal se občanem státu rakouského? kdo může říci, že z vlastního přesvědčení přistoupil k té neb jiné církvi? — Obyčejně se drží každý té církve, ve které byl narozen a musí zůstati v tom státu, ve kterém uzřel světlo světa. Nevyhnutedlný následek toho pak jest, že veliká část lidstva ani k církvi ani k státu svému nejmenší náklonnosti necítí a ne jináče se k nim chová jako k věci cizé, lhostejné. Není ani zapotřebí dokazovati příliš, že za našich časů nenacházíme ani tu vřelou oddannost a obětovnost pro vyznání církevní, o jaké nám dějiny v jiných dobách patrné důkazy podávají, ani to vznešené vlastenectví, s kterým ku př. obyvatelé mnohých starých republik všechno své jmění, ano život obětovali milému státu svému. Příčiny toho jsou velmi přirozené a patrné.

Čím méně ale za našich dob nacházíme pravého a upřímného vlastenectví, čím méně víra od každého veřejně vyznávaná zakotvena jest také v jeho srdci: tím více zas jest lidí, kteří v náboženství a ve vlastenectví jako v každém jiném zboží špekulují, užívajíce obojího co nástrojů k dosažení těch účelů, kterým buď z osobní chuti neb za mzdu slouží. Nic není záhubnějšího jak pro náboženství tak pro stát, jako právě toto: neboť tím teprva hyne poslední pravá oddanost k státu a k církvi, a ani stát ani církev žádná nemůže se udržeti bez upřímné oddanosti alespoň některé značnější části svých spoluoudů. Příkladů na to máme v dějinách množství, a abychom jen na jeden z každé strany ukázali, vizme víru starých Římanův a jejich stát. Pokavad staří Římané skutečně byli oddaní státu svému a obětovní pro jeho dobro, vzrůstaly jich moc a jejich stát rok od roku, až konečně se stali prvním a nejmocnějším národem ve světě. Poddané jejich provincie, třeba by byly měly touhu po předešlé národnosti, přece zas skrze moudré vladaření Římanů nabývaly mnohých dobrých a užitečných ústavů, kterých by byly v neodvislosti nedosáhly. Když ale poznenáhla počalo tratiti se staré vlastenectví Římanů, když občanstvo římské nemravnostmi despotie zkažené svrhlo se sebe všechen soucit pro všeobecné dobré: tu počalo zhýralé vojsko vládnouti, shazovati a ustanovovati despotické císaře, kteří rozumí se samo sebou, nemohli na uzdě udržeti ty, kteří jim byli na trůn dopomohli. Tak klesal stát římský ustavičně, až konečně úplně vymizel se světa a jenom již co historický obraz se připomíná.

To samé platí o náboženství jejich. Pokavad bylo

opravdivě předmětem vnitřní úcty vsech, potud měli bohové jejich moc na mysli lidské. Jakmile počalo býti ale náboženství pouhým nástrojem proti sprostému lidu, pouhou uzdou, kterou menši počet vyšších stavů udržovati chtěl v poslušnosti větší počet nižších, jakmile vyšší stavové i samo kněžstvo přestalo vnitřně věřiti v to náboženství, které se ukazovalo a hlásalo veřejně lidu, jakmile nadutí císařové despotičtí počali sami sebe od lidu za pravé bohy nechat ctíti, od té doby klesla také u lidu víra v staré bohy, klesala vždy více, až konečně nastala všeobecná nevázanost, po jejímžto vysílení se zakotvily zase v lidu víry jiné, víry vroucnější, nezneužívající Boha za nástroj svých výdělků, nezkažené ještě mrzkým světoziskem.

Něco podobného pozorujeme již také za našich časů a vidíme s mnoha stran velebné idey náboženství i státu zneužívati k privátním účelům jistých osob, jistých rodin, jistých stavů. Poněvadž však za našich dob také idea národnosti jakožto od státu oddělená se vyskytuje, kterážto za starých časů vždy se státem se spojovala: tedy jest tato idea národnosti třetí živel vedle státu a náboženství takto zneužívaný. Pozorujemeť přerozmanité obchody, které se za našich dnů provozují s těmito ideami: jak některý takový spekulant na někom zpozoruje, že by v srdci svém upřímně oddán byl některé z těchto vznešených myšlének, již hned zachytí se svými drápy za tuto upřímnou oddanost a pospíší si nasaditi do ní semene své spekulace.

Jsouť zvláště tři strany za našich dob, které vidíme takovým způsobem kořistiti z národnosti, ze státu a z náboženství a zneužívati je za prostředek k dosažení svých vlastních samosvojských účelů,

a sice despotická, hierarchická a aristokratická strana. Každá z nich užívá podle okolností buď výhradně jednoho, neb i všech tří prostředků.

Tu máte despotickou stranu, které vlastně ani nic nezáleží na osobě a na rodině panující, která dnes jedné a zítra druhé dynastii oddána bude, vždy jen proto, poněvadž pod firmou té rodiny ona sama panovati a kořistiti chce z poddaných: tato strana, aby udržela celý národ ve svém poslušenství, napne všechny síly a všechny prostředky. Nad těmi, kteří žádných tendencí nemají, bude panovati hrůzou a strachem, aneb chytřejší z nich učiní spoluužívateli svého zisku. Ty však, kteří oddáni jsou jednomu neb druhému ze svrchu udaných vznešených zájmů, bude chytati za tyto. Nábožným řekne, že Bůh poroučí poslušnost k vrchnostem neobmezenou, ať jsou dobré neb zlé, že jenom moc jejich udržeti může v tomto prý zkaženém čase úctu k náboženství, a že to jest takový účel jejich absolutismu, a aby tedy oni podporovali jejich vládu, chtějí-li udržeti církev. Těm, kteří zahořeli pro národnost, pro zachování a zvelebení národu svého, těm zase budou dokazovati, že národnost jejich bez ochrany vlády musí padnouti za oběť mocnějším a nepříznivým sousedům, že jenom pomocí vlády jejich může vykvésti národnost atd. Těm, kteří jsou oddaní státu, řeknou zas, že také oni jen mají na zřeteli udržení celosti státu, že stát nyní jen pod silnou (absolutní) vládou udržeti se může, že by bez silné vlády jednotlivé strany jej rozdrobily a oslabily atd. A takovým způsobem najdou i mezi těmi mnoho podporovatelů, kteří nejsou přátelé absolutismu, kteří však zvyklí nejsou samostatně mysliti, a pravdu od nepravdy lehce rozeznávati.

Strana hierarchická, která zase nad národem panovati chce pomocí víry, bude rovněž tak dokazovati, že bez pevné hierarchie neobstojí pravé náboženství, že národnost jen skrze ně se udrží, že stát bez jejich pomoci klesne atd.

Strana aristokratická konečně tím samým způsobem jako předešlé bude hájiti svůj prospěch. Ačkoli jí kromě udržení svých stavovských předností na ničem jiném mnoho nezáleží, ačkoli hotova jest za své privilegie i stát, i církev i národnost opustiti[1]: bude přece ubezpečovati, že jen vyšší stavové mohou udržet a k platnosti přivésti národnost, že jim záleží hlavně na udržení státu a že jen oni mohou a chtí k tomu účelu nésti veliké oběti atd. atd.

Poslední konec všeho toho bude: Chcete-li udržeti své náboženství, svou národnost, svůj stát, musíte především udržeti náš absolutismus, naši hierarchii, naši aristokratii.

K rozjímání tomuto přivedl nás článek v jednom známém českém časopisu Vídenském, který sebe vydává za orgán jisté prý konservativní české strany, o které ale posud svět nic nevěděl, ale kde by byla, ani co by byla učinila, ani jaké zásady by měla, ani jaké a které osoby k ní by náležely. Víme sice, že jisté osoby, náleževší dříve k národní české straně, od té doby, co nynější vláda pevně stojí a v moci jest, k ní se přidaly: jakým právem se ale přívrženci a vychva-

[1]) [Jako toho v historii důkazy máme, že některé rodiny již několikráte ze světských ohledů náboženství změnily, že několika státům i nepřátelským po sobě sloužily, že národnost dle panující mocnosti též několikráte proměnily. Red.]

lovatelé nynější vlády konservativní stranou jmenovati mohou, to nepochopí jistě nikdo, jenž zběhlý jest poněkud ve významu slova konservativní. Avšak méně jde o to. Časopis ten ale tou samou taktikou, jakou jsme svrchu popsali, namáhá se prodávati své politické málo hledané zásady. Věda dobře, že literární spojení všech tří větví národu našeho totiž Čechů, Moravanů a Slováků v jeden literární celek, jest největší touha všech, kterým záleží na zachování a zvelebení naší národnosti, zakrývá se hned onen časopis do tohoto širokého pláště a chce nám pod ním připašovati hodnou částku svého »dobrého smýšlení«. Hořekuje především nad tím, že prý mezi pospolitým lidem v Moravě a na Slovensku panuje taková nechuť proti Čechům [1]) a pátrá zarmouceně po příčinách této smutné okolnosti. Jak jinak konečně, než že hlavní příčina toho jest »předně foederativní a za druhé německo-radikální politika strany v Čechách první slovo vedoucí.« Vídenský Denník (neb že o tom mluvíme, poznal jistě každý) mluví dále o této věci doslovně takto:

»Směr, který v nejnovějších dobách v Čechách barvou národní byl obarven, jest nade vší pochybnost co do ducha a podstaty prostě německý a sice nepomýlíme pranic, když dodáme Rottkovský. Slovanského v něm věru ani za mák není. To vědí velmi dobře v Moravě i na Slovensku a prohlížejí velmi jasně, kam by srovnání s takovou politikou posléze je vedlo. V Moravě i na Slezsku jest duch mírnější, slovanštější domovem, jednak pro větší vplyv náboženstvi, jednak ale proto, že vzdělanci na obou těchto stranách nahlížejí, že jen úsilným pracováním o vzdělání

[1]) [Na Slovensku mezi pospolitým lidem nic takového žádný nepozoroval. Red.]

lidu prostředky domácími dovedou povznésti národnost svou k většímu a trvanlivějšímu květu a platnosti. Odtud tamní nechuť proti Čechům, mezi kterýmiž pro ustavičný křik, že celý národ smýšlí jako jeho samozvaný vůdce, posud nemohli dobře rozeznati strany jiné než radikální a proticírkevní.«

Jak se tak může někdy člověk neb časopis podřeknout! Jindy pořád, že děláme ostudu, že se za nás stydí, že již dávno jsou lidé přesvědčení o nepřiměřenosti našich zásad: a tentokrát přece nás jmenují »stranou v Čechách první slovo vedoucí!« (Nebyli by chybili ostatně, kdyby byli řekli »jediné slovo vedoucí,« neb jiný již nikdo slovo nevede za příčinou obležení.)

A jak po šlacích chytře — na Vídeňana! Jmenují zásady naše německé a Rottkovské! Rotteck[1]) jest známý nepřítel Slovanů a o Češích jest známo, že se u nich slovem »německý« od jakživa nikdo nerekomandoval. Řekněme jim tedy, že to všechno, co liberální strana chce, jest pouhý německý vynález a ještě k tomu Rottkův. Svoboda tisku — pouhá německá fantasie, sněmy — německý vynález, porotní soudy — z těch čpí Rotteck, neodvislost soudů — samá Němčina, vláda bez obležení — německá fantasie, málo vojska a dobré školy — německá filosofie, národní vláda a řízení — pouhé to němectví atd. Po chvíli nebožtík pan Rotteck také vymyslil severoamerickou ústavu a francouzskou revoluci a na jeho radu zavedli v Angličanech parlament a svobodu tisku!

[1]) Karl Wenzeslaus Rodecker von Rotteck (1775—1840), německý universitní professor, sepsal četná díla dějepisná a státovědecká. Spolu s Welckerem vydával »Staatslexikon«. Byl i politicky činný a pro své liberální názory netěšil se přízni vládní.

Což s takovými německými věcmi pro Slovany, pro takový mírný, poslušný lid! Mírnost a poslušnost, to jest ten pravý ráz slovanský, to jest naše chlouba! Té se držte, chcete-li zachovat národnost, chcete-li udržet ve spojení Moravu a Slovensko, neboť tam jest lid zvláště mírný a poslušný — to jest slovanský. Ale fellah v Egyptě jest také mírný, a Kytajci jsou mírní a mnoho jiných národů v Asii a Africe s námi zápasí o palmu této slovanské mírnosti. Čím jest to, že také mezi těmi Rottkovský duch tak málo se rozšířil? —

[redacted]

76. TEMNO VŠUDE, TICHO VŠUDE, CO TO BUDE, CO TO BUDE?

Mickiewicz. Dziady.

(Slovan-z 4. června r. 1851. Čís. 38. S. 417—419.)

H. B. V časopisech, kterým možno jest časem nahlédnouti za oponu nynější vládě, zřejmě se vyslovuje již, že nyní přišel čas, kdežto vláda naše změní své dosavadní zásady. Lloyd o tom praví doslovně takto:

»Před několika dny zmínili jsme se o tom, že se system změní v rakouské vysoké politice. Dosavadní politický system, založený na ústavě od 4. března 1849 (oktrojované), musel by byl míti základ svůj konečný v provedení a do života vstoupením této ústavy. Toto do života vstoupení neleží ale v oboru možnosti, jak již dávno vědí všichni ti, kteří rádi řeknou nahlas to, co uvnitř cítí. Dosavadní system tedy byl, bažiti po nemožnostech. Budoucí (rozuměj: nastávající) system bude pracovati o uskutečnění možných věcí. To jest ta změna systemu, kterou radostně jakožto pokrok vítáme.«

Nebude nazbyt opakovati ještě jednou čtenářstvu, že jsou to slova Lloydu, která jsme uvedli. Tato slova jsou trochu diplomatická, šroubovaná, a pomůžeme-li jim do volnějšího kabátu, budou zníti srozumitelně asi takto: Až posud mluvila vláda ještě pořád o tom,

že ústavu dne 4. března 1849 z vlastní vůle danou,[1]) opravdu z papíru do života uvede a slovo své držeti bude, ačkoli k tomu žádných přiměřených příprav nečinila: nyní ale přišel již čas, kdežto vláda zrovna výslovně nám řekne, že ústava od 4. března nic neplatí. — To jest zřejmý smysl diplomaticky zakroucených slov Lloyda, slov potvrzených dostatečně událostmi jakož jsou odstoupení posledního liberálnějšího ministra p. Brucka,[2]) kongres Varšavský,[3]) zřízení takové říšské rady atd. atd. atd. Páni ministři Schmerling[4]) a Bruck byli v ministerstvě jediná naděje pro pokrok, oba mužové upřímně konstituční ne podle slova ale podle skutků, jak o tom také zřejmě svědčí vedení jejich ministerstva. Jeden po druhém byli přinuceni k dobrovolnému odstoupení. Nástupcové jejich jsou pp. Kraus[5]) a Baumgartner,[6]) oba staří úředníci, nejlepší to slovo, kterým se činnost jejich budoucí poznamenàti dá. Povšimnutí hodno jest, že oba, jak p. Kraus tak p. Baumgartner ujišťují, že budou dále působiti v duchu svých předchůdců!! Nač by tedy tito jejich páni předchůdcové, oba mužové v nejlepším věku a při silách, byli odstupovali? táže se tuto každý zdravý rozum občana. — Toto ujišťo-

[1]) Viz díl II. S. 354.

[2]) Ku konci května r. 1851 zadal ministr Bruck (v. díl II. s. 233) za propuštění.

[3]) Viz díl III. S. 479.

[4]) Viz díl II. S. 593—632.

[5]) Viz díl II. S. 233.

[6]) Andreas Freiherr v. Baumgartner (1793—1865), fysik a státník, jmenován byl r. 1851 ministrem obchodu, průmyslu a veřejných staveb a v prosinci téhož roku také ministrem financí. 28. července r. 1851 stal se presidentem císařské akademie.

vání obou nových ministrů dokazuje nám tedy, že vláda dobře ví, kterak činnost p. Schmerlinga a Brucka byla u občanstva oblíbena, pročež zapotřebí jest, potěšiti nás aspoň několika slovy. — O říšské radě, zvláště o obsazení jejím, vyslovili jsme se již dříve dosti zřetelně, [1]) zbývá nám tedy upozorniti obecenstvo na jednu všeobecně známou vlastnost ruského cára Mikuláše Pavloviče. [2]) Ruský cár jest úhlavní nepřítel konstituční vlády, kterou nazývá pokrytstvím a nesmyslem, on říkává, že se suvrenita děliti nedá a že má býti buď absolutní monarchie neb republika, to jest buď suvrenita mocnářova neb suvrenita národu. Při těchto všeobecně známých náhledech cára ruského, které on co rovný muž vždy zřejmě vyslovuje, nemůže konstitučně smýšlející občany rakouské příliš těšiti veliké přátelství, které pozorujeme mezi vládou rakouskou a císařem ruským, onen veliký vplyv, který patrně má cár Mikuláš Pavlovič na politiku nynějšího ministerstva.

---

[1]) Dne 13. dubna r. 1851 byl vydán patent o říšské radě. Tato rada byla koordinována ministerstvu, císaři byla podřízena bezprostředně a měla ten účel, aby svým zcela svobodným, ale jen poradným vlivem (a bez vlastní iniciativy) přispívala ke zralosti a jednotnosti hlavních zásad v zákonodárství; k nařízení panovníkovu měla pak také v jiných záležitostech svoje zdání podávati. Mimo presidenta byli stálými jejími členy »říšští radové«, které panovník jmenovati chtěl se zřetelem k různým částem říše. Avšak také vyhradil si vždy ve zvláštních případech povolati do této říšské rady muže všech stavů jakožto »dočasné účastníky«. Rieger B. Náš ústavní vývoj od roku 1848. V Praze 1898. 123. O této říšské radě zmínil se Havlíček dne 26. dubna r. 1851 ve Slovanu v rubrice »Pozorovatel politický«. Čís. 27. S. 162. Viz rubriku »Pozorovatel politický« dále v tomto dílu.

[2]) Viz díl II. S. 769.

Tuším, že budou tyto v krátkosti na mysl uvedené okolnosti nyní v čas ohlašované změny systemu v naší vládě důstatečnou látkou pro každého k rozjímání.

Není již čas k nějakým sarkastickým vyjížďkám proti našemu nynějšímu ministerstvu, okolnosti nynější jsou již k žertovným náběhům tuze veliké, a k vážné prostosrdeční opposici tuze přestaralé. Svoboda tisku, ačkoli posud v zákonech a na papíře stojí, v skutku samém jest již nemožná, konfiskace libovolná činí nemožné rozšíření nelibého spisu a soudy — nejsou neodvislé. Zkrátka, jsme nyní na rozcestí důležitých událostí, rozhodných pro budoucnost národu našeho, a musíme se vyznati, že nyní jen co pouzí pozorovatelé nikoli co spolujednající vystupujeme v dramě politické, která půjde snad brzy přes scenu nejen Rakouska, nýbrž snad skoro celé Evropy. Bude-li tato drama pro nás veselohra neb truchlohra, o tom nyní rozhodovati neleží v možnosti ducha lidského, neboť každá malá, posud od nikoho ani třebas netušená okolnost může záležitostem evropejským dáti zcela jiný ani nepředvídaný směr.

Že ostatně naše oktrojovaná ústava od 4. března 1849 nikdy do života nevejde, nýbrž jen nějaký čas pro naše potěšení na papíře zůstane, věděli jsme již dávno: neboť již ten způsob, jakým se zrodila, ukazoval, že není určena k opravdivému živobytí. Že jest jedna strana v Rakousích, která pevně věří v možnost obnovení starého absolutismu a k tomu též všemožně směřuje, považujíc všeliké konstituční formy jenom za nevyhnutelný přechod, za poznenáhlé, bezpečné nazpět uvádění absolutismu kus po kousku: to všechno

[redacted]

jest též každému povědomo, kdo má oči a zdravý smysl. Že tato absolutistická strana v Rakousích se svým celým úmyslem dříve se nevytasí, pokud nebude rozhodnut osud republiky francouzské, o tom můžeme býti také úplně přesvědčeni. Až do té doby tedy zůstane osud celé Evropy na vahách: na kterou stranu se potom váha spustí, kdož to může předvídati?

Jestli jsme ostatně z minulých tří let ničeho nezískali, zbývá nám alespoň bohatá a draze nabytá zkušenost v politických bězích, zkušenost, která učí rozeznati plevu od jádra, křiklounství od pravé svobody, strachuplné hory doly slibující pokrytství od poctivosti. S touto zkušenosti dá se časem svým mnoho dobrého docíliti.

77. DALŠÍ VYCHÁZENÍ SLOVANA.

(Slovan z 18. června r. 1851. Čís. 43. S. 497—500.)

H. B. Neprojde skoro ani jedno čtvrtletí, aby se ku konci jeho nerozšiřovala zpráva, že Slovan přestane vycházeti. Tentokrát se zvláště Lloyd Vídenský postaral o vymyšlení a rozšíření této pověsti, oznámiv, že prý redaktor Slovana neustálými procesy a konfiskacemi promrzen, přestane již svůj časopis vydávati. Lloyd, jak dle této zprávy patrno, velmi špatně zná povahu redaktora Slovana, který již od r. 1846 vede život zcela stejný, život kvetoucí opposice proti rakouské vládě, ve kterém jedna bouřka druhou stíhá a ve kterém čas pokoje jest vždy jen dobuřování minulé a vzdálené vrčení nastávající bouře. Před r. 1848 ovšem pro panující tenkráte tajnost vládních funkcí vařila se všechna žluč jenom v tichosti mezi redaktorem, censorem, revisorem a policií a přicházela na jevo jenom v jednotlivých dopisech úředních a ponížených omluvách redaktorských uzavřených posud ve skříni našeho archivu. V r. 1848 nastal trochu pokoj, ale pokoj jaký mohl být v roce 1848 a na místo svárů s vládou nastaly nám brzy kyselosti se stranou zuřivých radikalistů, po kterýchžto, jak známo, brzy přišlo obležení jakožto přechod k navrácení časů předbřez-

[redacted]

nových. Komu by bylo možná promrzeti se, musel by býti za tento čas již dávno na tvrdo domrzen, a redaktor Slovana doufá, že jestli žádnou jinou vlastnost za tento čas na sobě až k nepochybnosti neprojevil, jistě projevil vytrvalost a neomrzelost. Proto také jest tuším patrno, že by Slovan pro nedůstatek těchto vlastností snad nikdy nemusel přestat vycházeti. Jsou ale jiné příčiny, pro které si redaktor Slovana sám často přál a přáti musí, aby mohl již co nejdříve přestat s vydáváním tohoto časopisu.

Tyto příčiny jsou některé méně a více důležité. Kromě materialních překážek v tisku samém, které před veřejnost se nehodí, uvedeme zde jenom tu patrnou okolnost, že časopis český nevycházející v některém hlavním středišti národního veřejného života, a jmenovitě v Praze, nevyhnutelně musí vésti život polochorý, zbavený mnohých a důležitých pomocí, což zvláště nyní, kdežto redaktoru již po delší čas také přístup do Prahy jest zamezen, tím více se cítiti dává, kdežto dříve alespoň skrze častou osobní přítomnost redaktora v Praze jisté spojení časopisu se středištěm našeho národního života se udržovalo.

Za druhé, jak též každý pozorovati musel, skrze to, že Slovan nevychází v Praze, potřebuje v porovnání k jiným časopisům příliš dlouho, než z presu dojde po poštách až do rukou odběratelstva, čímž všeliké rychlejší podávání zpráv redakci také při nejlepší vůli zcela nemožné jest.

Za třetí ale, a co se nám nejhlavnější příčina býti zdá, bude poznenáhla vycházení Slovana v nynějších okolnostech věci naší více snad škoditi nežli prospívati. Mnohému snad zdáti se bude něco takového

pravdě nepodobné, poněvadž jsme ale vždy se všemožnou nestranností a chladnokrevností činnost svou pozorovali, není nám těžko vyložiti tuto věc velmi pochopitelně. Při panující nyní všestranné politické reakci přivedla to již strana nám nepříznivá a odporná tak daleko, že časopis Slovan u velmi mnohých se považuje za nějaký spis nedovolený, buřický, ultraradikální atd., ačkoli jak každý náš čtenář věděti musí, v ničem z mezí zákonité svobody tisku a mírné pravdy nevystupujeme a vždy jen o pokojné a rozumné opravy se zasazujeme. Na vzdor tomu přišlo to ale již nyní usilováním vládní, nyní všemohoucí strany tak daleko, že skoro nikdo od vlády neb od vládnoucí strany nějak odvislý ani opovážiti se nesmi veřejně se k zásadám Slovana přiznávati, neb jenom za zjevného čtenáře jeho považován býti. Ano i vyšetřování se dějí tu i tam strany odbírání Slovana, a psalo se nám, že i na některých místech orgány veřejné bezpečnosti zapisují si odběratele našeho časopisu, čemuž pro přílišnou nemotornost posud ani věřiti nechceme. Že osoba redaktora samého u této strany nejinak se považuje než co nějaké dravé zvíře nebo morem nakažený, k němužto pouhé přiblížení neb několika slov promluvení již záhubné jest úředníkům atd. — to jsou věci známé, o kterých by se dalo mnoho vypravovat. Ovšem že redaktor Slovana, který od vlády žádných milostí ani nechce, ani neočekává, ani nepotřebuje, pro svou osobu velmi lhostejně a rovnodušně se dívati může na všechno to, ovšem že také, jak zkušenost ukazuje, největší počet čtenářů a odbíratelů Slovana rovněž tak jako redaktor od vlády neodvislý býti musí, poněvadž se počet našich odbíratelů

[redacted]

posud kromě násilných zápovědí neumenšil. Ale oboje to není ještě postačitelné. Slovan nevychází ani k vůli redaktoru ani také pouze k vůli odbíratelům, nýbrž jak doufáme k vůli pokroku a prospěchu slovansko-české liberální strany. Jakmile ale strana nyní vládnoucí dovede toho, že Slovan, nyní v Čechách jediný orgán liberálně-národní strany bude se od mnohých považovati za něco nedovoleného, nezákonnitého, ultraradikálního, již bude pak Slovan navzdor svému obsahu přece snad více škoditi hlavně tím, že strana naše očihledě seslábne třeba ne ve skutečnosti přece alespoň před očima světa. Neboť mnozí, kteří s námi zcela se srovnávají ve smýšlení, při tom ale buď od vlády co úředníci buď skrze jiné okolnosti od jiných osob vládní strany odvislí jsou, nebudou směti při takových okolnostech veřejně se k nám hlásiti a přiznávati, a mnohé jiné osoby třeba neodvislé a samostatné při tom ale slabšího ducha dají se konečně ustavičným křikem strany jedině slovo vedoucí tak daleko přivésti, že nás a naše zásady konečně budou považovati za to, za co nás vykřičeli. Poněvadž ale kromě Slovana není jiného neodvislého orgánu a jako práporu veřejného mínění, což divu, že pak všichni ti a takoví budou třeba proti své vůli aneb alespoň proti svému úmyslu počtem svým rozmnožovati vládní, protiliberální stranu.

Když jsme v dubnu r. 1850 odhodlali se opustiti Prahu a vydávati časopis někde kromě obležení[1]), nemohlo nám ani na mysl přijíti, že by takové časopisní provisorium jako to nyní zkušenost ukazuje přes rok

[1]) Viz díl III. S. 1.

trvati mohlo. Tenkráte očekávali jsme s největší jistotou, že na podzim r. 1850 vláda skutečně dle slibu svého počne do života uváděti oktrojovanou ústavu, že budou svoláni sněmové aspoň v pokojných zemích, že jmenovitě pomine obleženost v Praze a ve Vídni. Nechtěli jsme tedy promeškati důležitou dobu voleb sněmovních bez časopisu, a považujíce zápověď Národ. Nov. v Praze jen za taktiku vládní před svoláním sněmu, vynaložili jsme všechno, aby mohl vycházeti někde jinde neodvislý časopis naší strany. Takový byl původ Slovana, a nestydíme se zde vyznati, že jsme ještě v dubnu r. 1850 skutečně očekávali svrchu řečené: neníť zajisté hanba pro nás, že jsme si vládu představovali rozumnější a jednající ve vlastním prospěchu. Naše očekávání, jak viděti, zklamalo nás a odnaučili jsme se na věky důvěře ve svolání sněmů a ve zrušení obleženosti, kteréžto se nám již nyní zase na letošní podzimek od Vídenských časopisů prorokují. V takovýchto okolnostech ale není vydávání časopisu takového jako jest Slovan na svém místě, a mnohem užitečnější bylo by pro naši stranu vydávati v Praze noviny každodenně vycházející, třeba pro obleženost neobsahovaly nic než dobré zprávy a zajímavé a poučlivé články, třeba se v nich nejevila ani příliš patrně opposice proti nynější vládě, jen když by směr jejich nebyl přímo reakcionářský a protiliberální. Zřejmá opposice proti vládě našla by v nynějších okolnostech, pokud svoboda tisku výslovně vyzdvižena nebude, mnohem lepšího místa v jednotlivých knížkách a brošurách, které jsou-li přes tři archy, nepodlehají libovolným konfiskacem a mohou se dosti rozšířiti. Neboť jenom časopisy a spisy méně než tří-

archové musejí se zároveň s vydáváním předložiti úřadu politickému a státnímu zástupci, kteří vždy největší počet jejich buď na poště, buď v tiskárně konfiskovati mohou zcela libovolně.

Proto redaktor Slovana již dávno, jak totiž se o úmyslech vlády strany oktrojované ústavy patrně přesvědčil, snažil se všemožně o to, aby v Praze nějaké neodvislé noviny vycházeti mohly, a to sice již hned v letě r. 1850.

Někdo si snad bude mysliti, že ve vládě jest překážka, pro kterou žádné noviny české posud v Praze nevycházejí: s dosti velikou bolestí povinni jsme ale k vůli pravdě tuto oznámiti, že se posud strany této věci od našinců v Praze ani žádný krok u vlády neučinil — a obecenstvo naše odpustí nám, jestli si ušetříme tu bolest, pojmenovati takové chování těch našinců, kterých se to týká, pravým jmenem. Abychom pouhou pravdu řekli, jest celá příčina takové apathie ta, že každý u nás v Praze, který něco umí, zpyšniv krátkým, kočičím leskem r. 1848, nyní již považuje se za příliš důležitého a vznešeného muže, než aby sám se chopil práce v nějakém podobném literárním podniknutí, a že každou jinou roli při novinách kromě protektorství za příliš nízkou a neslušnou pro sebe považuje: z kteréhožto úsudku vyjímáme zde ovšem všechny ty, kteří jinými důležitými a rovněž tak potřebnými pracemi zcela zaměstnáni jsou. To jest tedy ta jediná pravá příčina, pro kterou v Praze nyní žádné české noviny vycházeti nemohou na potupu naši před celým světem. Pokavad ale není pražádný jiný neodvislý časopis politický, nesmíme přece s vydáváním

Slovana přestati, ačkoli potřebu toho již dávno dle nejlepšího přesvědčení svého nahlížíme.

Někdo by snad mohl mysliti, že jen tak nám záleží na vydávání jiných novin českých v Praze, abychom mohli nepříjemnou nyní publicistickou činnost na jiné vložiti a sami sobě pohověti. Ačkoli by ostatně nemohl nikdo spravedlivý redaktoru Slovana za zlé pokládati, kdyby skutečně si žádal na nějaký čas od někoho vystřídán býti, nezaživ po kolik let ani duševního pokoje: přece nám posud nenapadlo vzdáliti se kdy, pokud nám působiti možno bude, od práce veřejné, a třeba bychom žádný časopis neredigovali a nevydávali, přece nepřestaneme, pokud jen možné bude (co ale my jmenujeme *možnost*, jest posud známo) působiti vždy ve stejném směru jakož jsme působili posud.

[redacted]

78. VYTRVALOST OPPOSICE.

(Slovan z 28. června r. 1851. Čís. 45. S. 583—587.)

H. B. Mnozí lidé jsou tak slabé povahy, že dobrou mysl a činnost zachovají jen potud, pokavad se jim dobře dle libosti vede; že ale honem vším praští a ve zmalátnělosti o všem pochybují, jak jen přijdou a uhodí na ně nehody. Jestli toto pozorujeme v životě soukromém, tím více ještě jeví se tato smutná vlastnost povahy lidské ve věcech veřejných a politických. Pokavad se vedlo dobře straně liberální, pokavad měla vyhlídky, že provedeny budou její zásady a přání do skutečného života: tu jsme pozorovali při mnohých až přílišnou bujnost — nevěděli již, co všechno mají chtít, všechno jim bylo málo, nic jim nebylo dost radikální, každý byl u nich zrádce, kdo se opovážil napomínati neb zmíniti se jen o mírnosti a o rozvážlivosti. Takoví lidé se toho času nechovali nic jinak, než jako by jim hračka byla celý svět vypáčit a vzhůru nohama obrátit.

Nyní, když dílem zbrklostí takových pánů, dílem však okolnostmi nevyhnutelnými zaražen jest pokrok svobody a nastalo panování strany druhé, která sebe nazývá sice konservatívní (zachovávající), zatím ale nic jiného zachovati nechce, nežli čeho jsme my zba-

viti se chtěli; kde jsou nyní všechny ty zástupy oněch »božích bojovníků«, kteří za těch časů s peřím a kokardami za kloboukem, se šavlemi po boku v rozličných uniformách a národních krojích naplňovali hrdinskými řečmi svými všechny hospody království českého? Kde jsou nyní všichni tito můžové pokroku a vojínové pro svobodu, aby pomohli tlačiti skrovný vozík našich práv a svobod, který v hlubokém bahně vězí?

Není jich tuto, zmizeli a zalezli se po dírách jako stříbrné peníze, vytratili se jako hlemejždi na podzim,

větrové je odvanuli,
odplynuli s řekami!

Člověk moudrý, který jsa pilný a rozvážlivý čtenář historie umí sobě v událostech minulých hledati příklady a poučení pro svůj čas, musel ovšem napřed viděti všechno toto, mužové, kteří vědí, jakého namáhání, jakých duševních a hmotných bojů stálo to jinde, kde právo a svoboda pevně již zakotveny jsou, tito mužové nemohli téměř ani očekávati, že by trochu hraček, trochu zpěvů a trochu křiku mohlo býti dostatečným prostředkem k zrušení libovolnosti a k zavedení pevného práva v Rakousích. Jest něco na tom, když se říká, že lid ještě není k svobodě dospělý a zralý: neznamená to ovšem jako říkají reakcionáři, že by některý třeba sebe méně vzdělaný národ svobodu a právo jemu udělené nesnesl, ale znamená to tolik, že lid nevzdělaný neb málo vzdělaný nebo mravně kažený nedovede sobě svobodu a právo vydobyti aneb náhodou vydobyté zachovati.

Že náš národ v tomto smutném stavu se ještě z většiny nachází, není snad zapotřebí dokazovati, neboť bohužel! smutná zkušenost ukazuje to nejlépe. Tím ale se spolu sama sebou ukazuje povinnost naše, povinnost všech těch, kterým opravdu záleží na dobytí a udržení svobody, totiž abychom odstraňovali všechny překážky, které v lidu samém dosáhnutí a udržení svobody v cestě vadí, abychom hleděli národ náš přivésti na onen stupeň vzdělání jak duševního tak i srdečného, který lid schopný činí, vydobýti a udržeti si svobodu a právní vládu.

V tom tedy jeví se vlastně veškerá povinnost všech těch, kteří se k liberálně-národní straně počítají a přihlašují, a zadostučinění této povinnosti není věc malá a snadná, zvláště pak nyní, kde strana liberálně-národní do spodu přišla a nad sebou má stranu nepřátelskou, která nyní v rukou svých drží všechnu moc veřejnou, a s těmito velikými a mohutnými prostředky snaží se zahubiti všechnu činnost strany liberální. Neboť dvě jsou moci bojující od jakživa a všude v lidstvu, dobrá a zlá, světlo a tma, právo a libovůle, jedna druhou hledíc vyhubiti. Ačkoli v celku až posud mnohem více rozšířeny jsou ve světě zlé mocnosti, a dobré jenom poznenáhla jim kus po kuse půdy odbírají: přece již tu i tam, v jednotlivých zemích, u jednotlivých národů úplně zvítězilo právo a světlo nad libovůlí a tmou, kdežto jinde strana svobody buď zcela ani se neozývá, neb jsouc ještě slabá, snaží se teprva o sesílení a budoucí vítězství nad libovůlí. V politickém způsobu mluvení nazývá se strana v tomto okamžení slabší *opposice*: někde tedy strana svobody vládne a tam jest strana protisvobodná

v opposici, jinde zas kde vládne strana svobodě nepříznivá, jest v opposici liberální strana. V zemích, kde ještě úplně panuje v celé síle své absolutismus, nemůže býti ovšem řeč o žádné opposici liberální, třeba by tam bylo dosti mužů příznivých svobodě a nespokojených s libovládou, proto že tito ani opovážiti se nesmí veřejně se svým smýšlením se prohlásiti: neboť opposice jen tenkráte může býti, kdežto možné jest méně nebo více opírati se veřejně proti straně vládnoucí. Z toho vysvítá, že sice ve všech zemích, kde liberální strana vládne, jest spolu protiliberální opposice, proto že strana liberální třeba vládla a všechnu moc v rukou měla, přece již dle zásad svých nesmí zameziti projevení smýšlení jakéhokoli a tedy ani smýšlení protiliberálního; na druhé straně ale vysvítá, že liberální opposice může býti jen tam, kde strana svobodě nepříznivá sice vládne, ale z jakýchkoli příčin tolik mocí nemá, aby mohla zabrániti všeliké projevení zásad liberálních. V takovýchto zemích spatřujeme obyčejně velmi podivný boj: strana vládnoucí, ačkoli směřuje a přičiňuje se všemožně k zavedení úplné libovlády, přece nesmí tento úmysl svůj veřejně projeviti, a proto se musí alespoň na oko držeti dle jistých zákonů, kterých spolu užívá strana liberální opposice jakožto zbraně a obrany své proti vládě. Jest to boj oboustranné neupřímnosti: ani vláda ani opposice nevyslovuje obyčejně své pravé mínění, vláda proto, že na příznivé okolnosti čeká, až bude moci provésti své úmysle, které prohlížejí nyní již zkušenější, liberální opposice zase proto, že jí od strany vlády násilí hrozí.

U nás v Rakousích jak patrno, jsou v opposici

[redacted]

všechny liberálně-národní strany jednotlivých zemí. Neboť není nikomu tajno, že strana nyní vládnoucí všemožně hledí nejen zaváděti němčinu do veškerého státního řízení i tam, kde ani před rokem 1848 nebyla a že skrze úplnou centralisaci celé říše a jinými všelikými méně neb více do oka padajícími způsoby poznenáhla chce uvésti v celé říši němčinu co panující a ostatní národnosti jakožto jí podřízené, nýbrž že také všemožně míří nazpět k staré byrokratické vládě předbřeznové. Z těchto ohledů musí každý komu na svobodě a na národnosti záleží, při takové vládě náležeti k opposici.[1]

Jedná se jen o to, jak dalece opposice, kterou proti nynější vládě děláme, prospěšná jest věci naší, totiž svobodě a národnosti, a jaké vyhlídky máme zvítěziti časem svým s našimi zásadami, totiž provésti to, aby vláda přišla do rukou mužů liberálních, a aby byla národnost každá ve svém domově panující. Mnozí zajisté vidouce nynější stav věcí zmalátněli nad míru, a buďto již všechnu naději na lepší časy pustili, aneb alespoň se strojí všeliké činnosti odříci se a odevzdati se všemu cožkoli na nás přijde. Takovýmto způsobem

[1] [Že jen tak se rozumí od nynější vlády prohlášené roku 1848 národní rovnoprávnosti, pozorujeme ze všeho jak z malých tak i z velkých věcí. Řeč úřední všude jest němčina a jen se stranami se, kde to být musí, také v jiném jazyku jedná. V německých krajinách v Čechách nenajdeš nikde veřejné nápisy jinak než německy, kdežto v krajinách českých vláda nařídila zhotoviti všude nápisy české i německé: to jest tolik, že sice Němec kamkoli přijde, doma jest a všechno pohodlí najde, Čech ale jak ze své vsi vykročí, bez němčiny ztracen jest. Rovnoprávnost tato znamená, že u nás doma mají Němci s námi stejné právo, ale u nich doma nemáme my pražádné.]

a s tak malou vytrvalostí ovšem by se málo důležitých věcí na světě povedlo a dle toho pravidla, že Řím nebyl za jeden den vystavěn, a že na první útok se nevzdá tak snadno každá pevnost, nesmíme také my, když naše slunce na čas za mračno zašlo, již všechnu mysl ztratiti a zmalátněle se rozběhnouti.

Účelem tohoto našeho článku jest rozjímání o vyhlídkách, jaké se straně naší pro budoucnost objevují, a o prostředcích, jakými nám lze při síle své zůstati, ji rozmnožovati a tak konečně časem svým zásady naše do skutečného života a k vládě přivésti.

Především musíme se ale srozuměti o tom, koho máme počítati do strany liberálně-národní. Ne každý, který až posud se buď sám za úda této strany vydával aneb za takového považován byl, zasluhuje také skutečně býti spoluoudem tohoto ctihodného spolku. Jenom ten, komu všeobecný pokrok člověčenstva, blaho a čest svého národu především jiným na srdci leží, který jsa nepřítel všeliké libovolné vlády, sám dle práva se řídí, také chce aby záležitosti veřejné jenom dle práva a nic dle libovůle jednotlivců řízeny byly — jenom takový zasluhuje býti oudem strany liberálně národní. Lidí takových, kteří by dle vzdělání a srdce svého k takovým zásadám se přiznávali, není tak přiliš mnoho a proto nemusí nikoho rmoutiti, jestli se počet naší strany nemůže třeba hned udati na množství tisíc: lépe méně ale jistých a vydatnějších spoluoudů, než křiklavý počet planých hlav a ještě planějších srdcí, kteří buďto z mody, buďto z marnosti, buďto ze špekulace aneb konečně i ze strachu jako [illegible]tactvo r. 1848 k straně naší se přidali a nyní [illegible] rychle odprázdnili se. Nám proto nejde

[redacted]

mezi sebou a tím rozšiřování poznenáhle moudřejšího a liberálního smýšlení. To zajisté zůstane vždy straně naší co jistý prostředek k rozšiřování svých zásad a ke konečnému vítězství, budeme-li jenom míti dosti vytrvalosti a obezřetnosti v užívání tohoto prostředku.

O tom jednati chceme budoucně.

---

79. SBÍRKY NA NAŠE NÁRODNÍ DIVADLO.

(Slovan z 12. července r. 1851. Čís. 49. S. 65—67.)

H. B. Archy podepisní na sbírky pro národní divadlo v Praze[1]) rozeslány jsou již nyní od výboru do všech obcí naší vlasti. Počátek, jakož se ukazuje z ohlášených již od výboru sbírek, ukazuje se velmi skvěle, poněvadž ale tentokrát velmi znamenité sumy zapotřebí jest, nesmíme se takovýmto dobrým začátkem nechati svést k příliš veliké důvěře a jistotě a vyplývající z nich obyčejně nečinnosti — hlavní to naše vady. Tato vada, totiž přílišná důvěra v naše síly a tudy lehkovážná nečinnost přivedla nás také ku př. v Praze při volbě poslední obecního výboru k porážce[2]) a k nenapravitelné škodě, ant nový sedmašedesátnický výbor nyní všechny městské úřady obsazuje, jak ví se beztoho.

Pročež držíme za povinnost připomenouti a žádati snažně všechny věrné národu přátele, aby s neunavnou činností přičiňovali se každý ve svých obcích a ve svém okolí o zdar této sbírky. Již dříve jsme sice ve zvláštním článku dle možnosti se snažili vysvětliti pohnutlivě potřebu a užitek národního divadla, přece

---

[1]) Viz čl. 71 v díle III. S. 6?8 ad.
[2]) Viz čl. 26 v dílu III. S. 267 ad.

[redacted]

však požádáni jsme byli ještě později z rozličných míst o spolupůsobení, ant prý zvláště rolníci na mnohých místech namítají: Nač prý já mám také dáti něco na divadlo v Praze, vždyť tam nikdy nepřijdu, a co budou s tolika penězi dělati, když mají nyní již tolik pohromadě atd.

Námitky takové vycházejí obyčejně z dvojího rozličného pramene. První jest pouhá a holá špinavost, která nic obětovati nechce na věci, které se nedají hned na místě sníst nebo vypít, a kterážto špinavost se ukrývá zde za rozličné námitky. Kde tato příčina jest vlastně v cestě, tam nejlépe bude mlčeti, pomysliti si, že maňas zůstane maňasem, dáti takovému svobodnému občanu ještě ze své kapsy na žejdlík kořalky, aby ji vypil na dobrý zdar českého národního divadla a jíti o dům dále k moudřejším a pořádnějším lidem.

Kolikráte jsem již od lidí protivné strany, od tak nazvaných dobřesmýšlejících, od těch, kteří nespokojeni jsou, že lid náš vyšel z poručnictví a z poddanosti jejich říkati slyšel, že jest každý blázen, kdo se lidu ujímá, pro něj účinkuje a se obětuje, poněvadž za to nikdy nenajde vděčnosti. Nedá se ovšem upřít, že mají pravdu v mnohém ohledu. Ale člověk, který má na zřeteli všeobecnost, pokrok a vyšší účely, nesmí se ohlížeti na podobné smutné stránky tohoto světa: lidumil, který jsa puzen láskou k vlasti a k národu, který upřímně přeje zemi své a národu svému lepší budoucnost, musí z jiného stanoviska považovati tyto věci. Když se lidu ujímáš, proň pracuješ aneb v nebezpečí se vydáváš, nesmíš nikdy za to očekávati to, co jmenujeme v obyčejném životě vděčnost.

Pokud jde všechno dobře, přijmou od tebe s radostí všelikou práci, budou tě třeba i chváliti aneb i v hospodě na tvé zdraví píti: přijdeš-li ale na této cestě své do nebezpečí, k ourazu, neočekávej od nich nikdy pomoci aneb oběti, neočekávej také a nespolehej se nikdy na ně, kdyby k provedení něčeho zapotřebí bylo také pomoci a oběti z jejich strany. Že tomu jest tak a nejinak, kdož by se divil? Jest to věc zcela přirozená a pošetilý jest každý, kdo očekává něco lepšího, neboť ošizen bude a trpce sklamán v nadějích svých každý, který hledá vděčnosti a odměny od lidu za své práce pro lid. Vždyť právě proto se ujímáme lidu, aby se zvelebil, aby pokročil ve vzdělanosti a skrze ní k lepšímu životu: jestli se tedy ujímáš o nevzdělané a zanedbance, o lidi otrocky vychované a otrocky smýšlející, kterak od nich očekávati můžeš způsoby vzdělanců a svobodných vyšších tvorů? Kdo seje les, kdo zakládá sad, zřídka se dočká sám ovoce a užitku: ale jak bídný by byl svět, kdyby proto již nikdo sady zakládati a lesy síti nechtěl? Kdo tedy se chce ujímati lidu, musí k tomu míti jiné a vyšší pohnutky nežli vděčnost a odměnu od něho: ve zdaru svého díla, ve svém srdci a ve vděčném přátelském uznání malého počtu svých stejně smýšlejících musí hledati jedinou odměnu, nechce li býti brzy sklamán. Jaké vděčnosti se ku př. dočkal Mojžíš za to, že vyvedl národ svůj z otroctví egyptského? — To tedy chtěli jsme připomenouti každému pro útěchu, který se snad rmoutí příliš nad nevděčností, tupostí a neuznalostí lidu a snad proto se chystá vším praštiti. Vždyť právě proto se přičiňujeme, že jsou tak tupí a neuznalí, chceme totiž aby alespoň potomci byli jiného druhu.

Druhá příčina, pro kterou mnohý snad nechce buď ničím patrnějším přispěti na národní divadlo, jest jenom krátkozrakost. Lid jinak účinlivý a ochotný nenahlíží, v jakém způsobu by také on mohl státi v nějakém spojení s budoucím národním divadlem v Praze, on myslí, že to jest věc, po které mu zhola nic není a na kterou by také z jeho strany zbytečné bylo něčeho obětovati. O takových není pochybnosti, že by milerádi přispěli, kdyby se jim jenom náležitě vysvětlila potřeba a užitečnost toho. Tuť všechno záleží jenom na horlivosti a obezřetnosti pánů sběratelů. Zapotřebí bude vyložiti lidu, kterak dobré a potřebné jest, aby k tomuto národnímu dílu přispěli, třeba oni sami ani toto divadlo nikdy neviděli, kterak divadlo národní bude k jejich prospěchu také působiti, třeba oni sami ani je nikdy nenavštívili, kterak totiž co vyšší ústav vzdělávací a co hlavní podpora národnosti české bude pomáhati k tomu, aby národ náš se vyrovnal ve vzdělání a v samostatnosti jiným již dále pokročilým národům, a vymanil se z cizí poddanosti, kterak již pouze míti řádné a samostatné divadlo jest za našich časů potřeba a chlouba každého národu, a kterak tedy každý upřímný Čech povinen jest přispěti a pomoci dle zámožnosti své k dosažení toho účelu. Těmito a podobnými jinými důvody, které jsme uvedli již v předešlém článku svém ovšem dle potřeby šíře a srozumitelněji provedenými, hlediž každý našinec vyložiti věc tuto lidu, který dosud nic nečítá.

Ostatně ale podotknouti musíme, aby se s těmito sbírkami příliš neodkládalo a nepromeškalo použiti prvního zápalu. Až posud alespoň pozorovali jsme nesmírnou váhavost v obcích, a slyšíme ze všech stran

skoro jen nářky, že se nikdo věci neujímá. Vždyť přece náš rolník upříti nemůže, že alespoň on velikého dobrodiní a prospěchu i peněžitého dosáhl skrze zrušení poddanství[1]), které mu přišlo jako ve snu bez jeho přičinění a cizím namáháním: což by nemohl alespoň každý nějakým znamenitějším příspěvkem na národní divadlo co ústav zemský ukázati svou vděčnost a uznalost, aby toto divadlo bylo jako nějaký pomník rovnoprávnosti občanské? Kdyby jen každý tolik dal, co nyní za jeden rok ušetří na bývalé robotě, mohli bychom vystavěti divadlo, že by mu nebylo ve světě rovna!!

---

[1]) Viz díl II. S. 126.

80. NOVÁ KNIH[illegible] PŘEDST[illegible]

(Slovan z 12. července r. [illegible]

Ouřadování obecní sprá[illegible] zákonů a nařízení sepsal a [illegible] láři objasnil JUDr. Ferdinan[illegible] Sklad Karla André.

Pod tímto nápisem vyšl[illegible] kniha, jejíž spisovatel česk[illegible] jiné dva spisy z téhož obo[illegible] jeho »Prostonárodní vy[illegible] kona« a pak »Nejdůlež[illegible] V těchto dvou spisech prom[illegible] obec činiti smí a má — [illegible] stech obce; ve spisu nyní [illegible] pojednáno o tom, kterak s[illegible] o způsobu neb formě p[illegible] správy. Spisovatel líčí v [illegible] úlohu, jejíž rozřešení sobě vy[illegible]

»Příznivé přijmutí prvních d[illegible] obecního zákona« bylo vydáno d[illegible] žitosti obce« třikráte) dovoluj[illegible] o způsobu ouřadování [illegible] předložil, dle kterýchž představe[illegible] budou moci zříditi. Doba od uv[illegible]

[redacted]

80. NOVÁ KNIHA PRO OBECNÍ PŘEDSTAVENÉ.

(Slovan z 12. července r. 1851. Čís. 49. S. 73-74.)

Ouřadování obecní správy. Na základě vydaných zákonů a nařízení sepsal a mnoha příklady a formuláři objasnil JUDr. Ferdinand Stamm. V Praze, 1851. Sklad Karla André.

Pod tímto nápisem vyšla v Praze před nedávnem kniha, jejíž spisovatel českému obecenstvu již dříve jiné dva spisy z téhož oboru byl předložil; míníme jeho »Prostonárodní vysvětlení obecního zákona« a pak »Nejdůležitější zákony obce«. V těchto dvou spisech promluvil spisovatel o tom, co obec činiti smí a má — o právech a povinnostech obce; ve spisu nyní vyšlém jest naproti tomu pojednáno o tom, kterak se to činiti může a má — o spůsobu neb formě při ouřední činnosti obecní správy. Spisovatel líčí v předmluvě k svému spisu úlohu, jejíž rozřešení sobě vytknul, slovy následujícími:

»Příznivé přijmutí prvních dvou spisů mých (»Vysvětlení obecního zákona« bylo vydáno dvakráte, »Nejdůležitější záležitosti obce« třikráte) dovoluje mi, bych ve třetí knize o spůsobu ouřadování promluvil a obcím návrhy předložil, dle kterýchž představení největší část svých prací budou moci zříditi. Doba od uvedení nového řádu obecního

uplynulá jest ještě příliš krátká, zkušenosti v obecních pracích shromážděné jsou příliš skrovné, aby mohl podán být spis ouplný; s druhé strany musí se však zase vzíti na váhu nutná potřeba takovéhoto navedení. V čelo obecní správy byli postaveni mužové, jenž více pro svou poctivost a obecnou důvěru v jich povahu, než pro zvláštní zběhlost v řízení zvoleni byli. A takováto volba není nešťastná; zběhlost v ouředním řízení nechá se vydobýti, těch několik forem v kancelářství neposkytuje velikých obtíží; poctivosti, ráznosti, lásce a pečlivosti o záležitosti obecní bez zištnosti nenaučí se z kněh pranikdo.«

Na důkaz, že také ministerstvo samo na představených obecních nežádá (aspoň ještě roku 1849 nežádalo) věci nemožné, uvádí spisovatel výňatek z vynešení ministerstva záležitostí vnitřních od 21. Února 1850 k místodržícím, jejž tuto hlavně proto uvádíme, aby si jeho také c. k. úřadové podkrajští svědomitě povšímnuli. Pan ministr Bach[1]) psal tenkráte:

»V obcích venkovských není k vedení ouřadu obecního představeného potřebí studií a zvláštních vědomostí předmětových; praktický rozum, poctivá vůle a horlivé oučastenství v dobrém obce a státu postačují. Vycházeje od zásady, že obecní představený více jednati než psáti má a žeby dobré obce velmi špatně opatřeno bylo, kdyby se ouřad představeného proměnil v pouhé kancelářství, žádá zákon toliko, aby venkovské obce k obstarání prací písařských beztoho nepříliš často se přihazejících někoho měly, kdo psáti umí, který ostatně co řádný ouředník ani zřízen býti nemusí.«

Z toho jest patrné, že dle tehdejšího mínění pana Bacha ouřad obecního představeného v obcích menších, jmenovitě na vesnicích, tak těžký a zapletený není, jak nepřátelé svobodnějšího zřízení obecního ne-

---

[1]) Viz díl II. S. 122.

ustále namítají tvrdíce, že větší část nynějších představených povinnosti a práva ouřadu svého ani nezná. Není pochybnosti, že k odstranění takovýchto námítek velmi prospěšně bude působiti kniha, v nížto představení obcí a členové obecních výborů vůbec vítanou radu najdou, dle kteréž se na dráze ouřední činnosti své budou moci řiditi. Spisovatel neměl ve svém díle ani nejmenší, ani největší obce na zřeteli; on šel cestou prostřední, psav hlavně pro obce rozsáhlosti prostřední.

Aby se čtenářové naši přesvědčili, o kterých předmětech se v dotčeném spise poučiti mohou, uvedeme zde v krátkosti hlavní záležitosti, o kterých v něm pojednáno jest; tyto jsou: Sedění výboru, prohlašování zákonů a nařízení, obecní matrika, o příslušnosti, povolení k ženění, záležitosti policejní (policie zdravotní, stavební, tržní, pocestní, čelední atd.), trestní řízení policie místní, hnání (šub), účastenství obecního představenstva u vyhotovování seznamu porotců, péče o chudé, *správa obecního jmění* atd.

Celý spis záleží ze 16 archů s 255 stranami. Vydání jest slušné.

